146

RODERICI à CASTRO LUSITANI, PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS clarissimi,

De universa mulierum

MEDICINA

Pars secunda, sive Praxis.

QUATUOR CONTENTA LIBRIS, IN QUIBUS MULIERUM MORBI universi, tam, qui cunctis fœminis sunt communes, quam, qui virginibus, viduis, gravidis, puerperis, & lactantibus peculiares, singulari ordine traduntur, subindeq́; variæ sterilitatis species, earumq́; naturæ, causæ, signa, & curationes, distincta & accurata methodo edocentur.

ADDITIS INSUPER SINGULIS FERE CAPITIBUS EIUSDEM AUTHORIS scholiis, quibus, quæcunq; circa fœmineos morbos curandos dubia, aut controversa hactenus apud medicos fuerant, brevissime deciduntur; ab eisq; non parva lux cunctis aliis morbis profligandis accessit, utpote quibus pleraq; Hippocratis & Galeni difficilima loca universaq; fere ars medica illustratur.

CUM TRIPLICI INDICE,

Primo, Capitum totius Operis.
Secundo, Dubiorum, sive controversiarum.
Tertio, Eorum, quæ scitu digna visa sunt.

Cum Gratia & Privilegio S. Cæsareæ Majestatis

HAMBURGI,
In Officina FROBENIANA.
Excudebatur typis PHILIPPI de OHR,
clɔ. Iɔ C. III.

Generoso, ac Nobilissimo viro, Dn.

BALTHAZARO ALEFELDIO, SERENISSIMI REGIS DANIÆ CONSILIARIO PRÆCIPUO, PRÆFECTO IN FLENSBURGO, DYNASTÆ in Colmaria, Heiligenstedà, & Droga, &c. Rodericus à Castro, Philosophiæ, ac Medicinæ Doctor

S. P. D.

NON abs re, Generose, ac Nobilissime vir, veteres & illustres scriptores opera sua præstantissimis viris inscribere consueverunt, & voluminum exordiis suorum fautorum illustria nomina diligenter affigere: id Aristotelem, Plinium, Galenum, & plures alios fecisse constat. Senserunt enim quam magni referat, qualis dignitatis, autoritatis, & judicij fuerint ij, qui autorem favore suo prosequerentur. Hunc tamen morem, veteri consuetudine, nostris etiam confirmata temporibus, approbatum non desunt (sic omnia tenentur opinionibus) qui penitus repudient, atq; condemnent, quia (ut inquiunt) illustrium virorum egregiæ virtutes meritis laudibus angusta pagella comprehendi nequeunt: neq; utiq; opera quantumcunq; eximia egregii nominis scuto protegi posse sibi persuadent, quia, uti dixerunt sapientes, nil æque jucundum hominibus est, quam de rebus alienis loqui, & maxime ubi favore alicuius, aut odio ducuntur: quo fit, ut detractores ipsi vel etiam inviti obloquantur, nulliusq; licet maximam, autoritatem vereantur: quin imo addunt, censoribus gratiam habendam esse maximam, quod aculeis suis scriptores efficiant indies cautiores, ac meliores. Hæc causa fuit, vir nobilissime, cur multi occultum, & acutum aliorum judicium pertimescentes, non solum non dedicarunt, verum etiam explorandi gratia, lucubrationes suas inscriptione, & nomine proprio carentes evulgarunt, ut quasi Apelleo more post tabulam latitantes, lectorum sententias cognoscerent, ac ex detractoribus consiliarios facientes, si quid esset, quod minus recte dictum videretur, possent plurimorum consilio emendare. Fuerunt etiam qui inscriptionibus abstinerent, ad utilitatem eorum, à quibus sua legi cupiebant, ne despecti, aut parum grati, proprii nominis titulo, existimationem operi imminuerent, & lectores ab eius utilitate arcerent, memores sermonem ex ingloriis, ac gloriosis progredientem eundem non idem valere. Nec defuerunt, qui ad vitandam invidiam, odia, & periculorum discrimina, ediderunt scripta sua nullo insignita nomine, ne in se provocarent eos, qui si forte adhuc viverent, se aut lædi, aut certe despici existimarent. Horum ego exemplum procul dubio fuissem sequutus, qui

pacatum, etsi delitescens, & inglorium vivendi genus, seculi perturbationibus agitatæ vitæ, quamvis illustriori, & in propatulo constitutæ à teneris annis re, & animo antepofui: ni laboris, & utilitatis huius operis conscius, magni alicuius viri, aut illustrissimi principis, qui gloria invidiam supprimeret, favore utendum censerem, cuius autoritate ad lectionem provocarem nescientes. Idcirco cum lucubrationes hasce omnino dedicare decreverim, non fuit mihi, heros nobilissime, diu deliberandum, cuinam hanc earum partem, quam de morbis mulierum, non sine magno studio, opera, & labore conscripseram, destinarem: Debebantur enim tuo nomini: debebantur nobilissimo viro simul, ac prudentissimo: debebantur ei, cuius nobilissimæ, ac lectissimæ conjugis gravissima, & periculosissima affectio (à qua tamen per Dei beneficium restituta est) magnam mihi dedit occasionem de opere cogitandi, quiq; omnium primus in hisce regionibus longe maximam in me propensionem, & singularem favorem declaravit: Hoc insuper ipse Alefeldiæ familiæ multis nominibus obstrictus summo jure debebam: hoc tua in me officia postulabant: hoc tua nobilitas, morum integritas, officii dignitas, & vitæ eximia probitas exigebant: quas omnes virtutes sic habetis Alefeldii singuli, ut tamen pleriq; emineatis in singulis, inter quos præsides integerrimi, plurimi, innumeri proceres equestris ordinis viri, qui tum bello, tum pace sibi, patriæ gentiq; suæ illustrissimum nomen compararunt, à multis jam seculis in hunc usque diem perenni & continuata successione claruerunt. Haud tamen ut eorum, aut tuas egregias laudes, & virtutes illustres obstrepera, hiulca, jejuna, horrida oratione, & rusticam asperitatem omnino sonante prosequerer, sermonem hunc institui, quia id non aliud esset, quam si Homeri Iliada nuce juglande includere, Iovem vincere, aut salice viminea ligare vellegloriarer: non enim poterit sublimium virtutum tuarum eximius splendor per tam tenues orationis rimulas ab hominibus cerni. Triumphent illa, si fas est, laudandi seu potius assentandi artificia in aliis: in me locum sibi sperent nullum, qui potius permittam, ut te sine fuci suspicione laudent serenissimi reges Daniæ, qui tua in consiliis fidissimis, & gravissimis opera utuntur, in eo dignitatis gradu, ad quem illi solum efferuntur, quibus maxima est cum prudentia, & rerum usu coniuncta nobilitas: cum humanitate explorata virtus eximia: permittam etiam, ut te laudent cæteri Germaniæ principes, quibus charissimus acceptissimusq; semper fuisti. Neque porro sermonem hunc institui, ut declinarem acutissima quorundam tela, quæ in me contorqueri eminus jam prævideo: sed in eum, quem dixi finem, & quia observantiæ jure tibi labores mei debebantur, sic ut vel ipsa serie facile quivis possit judicare tua hæc esse, & tuis auspiciis prodita, & idipsum fortasse maiorem præbebit obtrectatoribus iuvidendi ansam, quia semper in propatulo virtus æmulos habuit plures, magisq; feriunt summos fulgura montes. His accedit, quod cum hisce diebus unicam filiam nobilem Dorotheam Alefeldiam tot bonorum hęredem strenuo, ac nobilissimo Marquardo Ranzovio elocaveris, non video quodnam xenium afferri à me tibi commodius posset, quam hoc, quo & vitam novi Sponsi feliciter, ac salubriter traducere, & fœcundius promoveri, arce.

ri, arceriq; à coniugio sterilitas divino nutu abundantissime queant, qui certe sunt matrimoii præcipui scopi.

En igitur liber de morbis mulierum novo, & nunquam hactenus tentato stylo sub ampla tua tutela in publicum mitto: Tu vero, vir nobilissime, qui uti sol inter astra, ita inter nobilissimos Holsatos splendes, meorum laborum hanc partem serena accipe fronte, quam tibi tanto equidem voluntatis ardore dedico, ut tuum erga me favorem totius orbis principibus semper anteposuerim. Nec dubito, ut quam alacriter tibi ista mittimus, tam tu quoque pro tua singulari erga me humanitate benigne excipias, ac me solita benevolentia prosequaris.

Vale.

IN

IN SECUNDAM OPERIS PARTEM SIVE PRAXIN AD LECTOREM

Præfatio.

DE Anatome, & natura mulieris; deque ſemine, menſtruo, congreſſu, conceptu, partu, & lacte abunde, uti arbitror à nobis quatuor præcedentibus libris dictum eſt; Nunc, lector amice, rationem curandi ſive praxin familiariſſimam ordine facili & pellucido hac ſecunda de mulierum medicina parte comprehendimus: In qua omnes affectus, qui fœminis contingere ſolent, eorumq; cauſas, ſigna, prognoſtica, ſpecies & curationem exponemus. His veluti appendicis loco ad calcem omnium fere capitum Scholia adiecimus, quibus ſuccincte dubitationes, quæ circa hoſce affectus poſſent occurrere, breviſſime decidimus. Sic quæcunque hactenus à varijs ſcripta diſperſe fuerant, collegimus: quæ vero deeſſe videbantur ſupplevimus. Neq; id feci quod cupiam clariſſimorum virorum laudes, & ſcripta obſcurare: Sed ut præſenti labore conſulerem ijs, quibus hactenus operoſum, & perdifficile fuerat, apud diverſos autores non ſine magna ambiguitate ea perveſtigare: in quibus ſi quædam inveneris familiariſſima, & quaſi præmanſe tradita, ſcias nos hujuſmodi laborem impendiſſe non doctis tantum & exercitatis, ſed reliquis etiam medicis, ac præcipue tyronibus, quibus permulta in hac re ignota, & prorſus fortaſſe inaudita eſſent, quæ tibi forſan, cæteriſq; tibi ſimilibus jamdudum fuerant luce meridiana clariora: proinde quidquid à nobis hac in parte deſudatum eſt, boni conſule & noſtrum ſaltem conatum amplectere, ac tutare ab eorum leviſſimis ingenijs qui, plane otioſi ac deſides contactu omnia fœdant, polluunt ore dapes, veſtigia fœda relinquunt: Vale.

ERRA-

ERRATA TYPOGRAPHICA, QVÆ IN HAC SECUNDA PARTE OBITER ANIMADVERTI POTUERUNT,

hæc sunt: reliqua prudens lector facile corriget.

Pagina 3. lin. 22. pro Albucatis, lege Albucasis. Pagin. 5. lin. 48. pro philij, lege psilij. Pag. 13. in margine pro fragæa, lege tragæa. Pag. 48. in margin. pro sirupis, lege siruporum. Pag. 50. in margin. pro pitaita, lege pituita. Post pagin. 51. in numeratione pro 92. lege 52. Pagin. 71. lin. 54. pro cetaceum, lege cetaceum. Pagin. 87. lin. 50. pro appicatur, lege applicatur. Pagin. 110. in margin. pro morbis, lege morbus. Pagin. 126. lin. 11. pro omphancino, lege omphancio. Pagin. 153. lin. 51. pro hoc, lege hac. Pagin. 146. in margin. pro pituitosæ, lege perniciosæ. Pagin. 190. in margin. pro accedit, lege accidit. Pag. 197. in margin. pro tumidos, lege tumidas. Pagin. 269. lin. 2. pro aliqui, lege antiqui. Pagin. 303. lin. 28. pro ad rationem, lege ad victus rationem. Pagin. 324. lin. 37. pro philij, lege psilij.

SERIES

SERIES MORBORUM MULIERUM, QVÆ ETIAM CONTINET indicem capitum secundæ partis.

- *Morbi mulierum.*
  - *cunctis fœminis communes.*
    - *Circa menstruum*
      - *In retentione*
        - *Atretæ, sive clausæ fœminæ*
        - *Fœminæ quibus menses nunquam fluxêre*
        - *Menses suppressi*
        - *Imminuti menses.*
        - *Difficiles, & cum gravissimis symptomatib.*
        - *Menses remorati*
        - *Menses adusti*
      - *In immoderata fluxione*
        - *Immodici menses*
        - *Antevertentes*
        - *Menses stillantes quo ad copiam*
        - *Menses saniosi, fulvi, lutei*
        - *Stillantes quo ad tempus*
        - *Menses cum morbis complicati*
        - *Fluor muliebris*
        - *Gonorrhæa mulierum*
    - *Circa mammas.*
      - *Inflammatio*
      - *Flatuosus tumor*
      - *Oedematosus tumor*
      - *Mammarũ glandulæ*
      - *Scyrrhus exquisitus*
      - *Scyrrhus non exquisi.*
      - *Cancer*
      - *Flacciditas mammarũ*
    - *Uterini sive hysterici affectus*
      - *Strangulatio uteri*
      - *Epilepsia ex utero*
      - *Melanchol. virginum, & (viduarum.*
      - *Pulsatio in arteriis dorsi*
      - *Morb. virgineus, feb. alba*
      - *Vẽtriculi accid. ex utero*
      - *Capitis, ac totius corporis dolores ex utero*
      - *Uteri cruciatus*
      - *Uteri pruritus*
      - *Furor uterinus*
    - *debilitas*
      - *Impropria substa.*
      - *In intẽperie calida*
      - *In intẽper. frigida*
      - *In intẽper. humida*
      - *In intẽperie sicca*
    - *In situ uteri*
      - *Uteri procidentia*
      - *Ascensus uteri, & recursus ad varias par- (tes*
    - *In magnitudine*
      - *Nymphæa sive symptoma turpitudi- (nis.*
      - *Uteri hydrops.*
      - *Inflammatio uteri*
      - *Uteri erysipelas*
      - *Scyrrhus uteri*
      - *Uteri cancer*
      - *Uteri condyloma*
      - *Uteri hæmorrhoides*
      - *Verrucæ, thymi, acrocordones, ficus*
      - *Scabræ uteri pustulæ*
      - *Uteri ulcera*
      - *Uteri fistulæ*
      - *Uteri rhagadia, sive fissuræ*
      - *Uteri gangræna*
      - *Uteri vermes*
      - *Uteri calculus.*
  - *Viduis ac virginibus peculiares.*
  - *Circa generationem.*
    - *Circa conceptum.*
      - *Quia impeditur.*
        - *Sterilitas naturalis*
        - *Steri per colationẽ*
        - *Sterilitas morbosa*
        - *Sterilitas ad tẽpus*
        - *Sterilitas ex viro*
      - *Quia de pravatesit*
        - *Monstrosus conceptus*
        - *Mola*
        - *Falsa gravidatio*
    - *Circa gravidationem.*
      - *Picaceus appetitus*
      - *Cibi fastidium prægnantis*
      - *Vomitus & nausea*
      - *Cordis palpitatio & syncope*
      - *Tussis prægnantium*
      - *Alvi fluxus prægnantium*
      - *Sanguinis fluor ex utero prægnãtis*
      - *Aqua ex utero prægnãtis profluens*
      - *Dentium dolores*
      - *Morbi acuti prægnantium*
      - *Prægnant. moderamẽ (& custodia*
  - *Circa partum & in puerperio.*
    - *Proprij*
      - *Fœtus mortuus.*
      - *Partus cæsareus*
      - *Aborsus*
      - *Partus vitiosus*
      - *Partus difficilis & laboriosus*
      - *Secunda relicta*
      - *Mola post partum*
      - *Immoderatus sanguinis fluor post partum*
      - *Imminutus*
      - *Parturientium gubernatio, & puerperarum tutela*
    - *Communes.*
      - *Omnes morbi acuti in genere*
      - *Febris puerperæ*
      - *Alvi fluor puerperæ*
      - *Puerperæ vomitus*
      - *Melancholia, delirium, epilepsia*
      - *Pedum, ventris ac corporis inflatio*
      - *Inflammatio uteri post partum*
      - *Uteri ulcera post partum*
      - *Rugæ post partum in ventre relictæ*
      - *Virginalis adstrictio à partu comparanda*
    - *Circa alitionem fœtus.*
      - *Lactis defectus*
      - *Lactis redundantia*
      - *Lactis concretio, pilaris morb. febris lact.*
      - *Lactis vitium*
      - *Nutricis electio, ac moderamen*
      - *Ratio tractandi recenter natos infantes*
      - *Quandiu lactandus infans & parandæ (pulticulæ ratio*
      - *Morbi recenter natis contingentes, eorumque medela.*

RODERICI à CASTRO LUSITANI
PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS.

DE

Universa Mulierum Medicina.

PARS SECVNDA SIVE PRAXIS.

Liber primus de morbis cunctis fœminis communibus.

Sectio prima de affectibus circa menstrua contingentibus.

De uteri clausura.

CAP. I.

CUM mulieris pars genitalis clauditur, & quoquo modo pervia, aut debite perforata non est, affectus oritur, qui latinis dicitur uteri clausura, Arabibus Ratica, sive Alratica, græcis Phymosis, qua etiam appellatione insignitur ille virorum morbus huic proportione respondens, in quo glandem nudare nequeunt, quia ei præputium per partem frœnum dictam coalescit, adhæretq; Martinus Akakia vocavit agglutinationem, seu mutuum uteri contactum, & complicationem. Mulieres autem quæ hoc malo vexantur, dicuntur atretæ, sivæ velatæ, id est non perforatæ vitium non solum usus commoditatem interdicit, sed gravissimis morbis occasionem præstat, quoniam menstruis non habentib⁹ liberum exitum, virgines jam visæ, quarum ventres adeo intumuerunt, ut non absque famæ dispendio prægnantes crederentur, quæ postea curatæ à morte simul, & dedecore liberæ evaserunt. *Natura morbi.* *Nomen clausura.* *Lib. 1. C. 11.*

Accidit hoc malum tripliciter, quibusdam enim obsepta est pars anterior: ut sexquianni puellæ, quam hoc mense curavimus: alijs media: nonnullis os uteri profundius; quod autem foramen, intercipit, intercluditq; vel caro, vel membrana est. Causa duplex, altera naturalis, cum à nativitate membrana, sive carnosa substantia coaluit; altera accidentalis, utpote ulcera prædictarum partium, quibus supercrevit caro, quæ obturat, tumoresvè alij indurati, qui meatum occludunt; vel etiam quando fine callo supercrescentevè carne ulcerum labia coaluerunt: adde etiam medicamentorum constringentium nimium usum; qua ratione Nicolus refert à se visam mulierem, quæ post partum cum obstetrices nimis adstringentia adhibuissent, ita clausa fuit reddita, ut non potuerit coitum exercere. *Differentia* *Causa.* *Historia.*

Cognoscimus causam fuisse solutam unitatem, cujus extrema coaluerint, aut callum contraxerint, ex præcedente vulnere, ictu vel casu: tumorem *Signa.*

præter naturam, vel supercrescentem carnem, ex sensu partis, sentitur enim in ea tanquam quid extraneum, & à naturâ alienum: si vero nativum fuerit vitium, ex privatione prædictorum signorum percipitur; quæ tandem ex tribus particulis superius numeratis sit affecta, & an membrana an caro supercreverit, oculorum inspectione ex membranæ candore, & carnis rubore dijudicatur, subinde, & tactu indicis digiti extremitate; potissimum vero in virginibus, & fœminis viro orbatis perdiscitur adhibito speculo matricis dioptra dicto, quo medici utuntur, ad conspicienda uteri penetralia: in aliis quæ viro utuntur ex defectu illius actionis, quæ parti affectæ debetur, nam si pudendi labia connivent, nec coire potest fœmina, nec menstrua purgare, neque concipere, quia vel aditu carent accommodato, vel perpusillum perque angustum habent foramen, vix ad urinæ usum pervium: si vero uti viro potest, & menses non purgantur, & semen ejaculatum illico decidit, neque concipit, clausa est pudendi pars media: si deniq; coeat, ac menstrua tempestivè fluant, nec tamen concipiat, in ipso uteri ostiolo vitium existere indicium est. Malum hoc si est in anteriori, mediave parte, aut à causis adventitiis ortum, facilius curatur, si vero à naturâ sit aut in parte interiori difficilius.

Prognostica.

Curatio.

Curatio ut plurimum chirurgia perficitur; si igitur ex præcedenti ulcere proveniat, cujus ratione partes coalurunt, novare ulcus oportebit, ut separatæ partes seorsim coalescant, insperso utrinq; diapasmate seu pulvisculo, qui vim habeat cicatrizandi; deinde immisso instrumento argenteo, vel stanneo ad formam virilis membri, aut etiam efformato ex linteis, & filamentis, quo exitu excrementis pateat, & partes sese non contingant. Quod si callosa substantia adsit, prius scalpello est abscindenda: si tumor, mollientibus, ac resolventibus medicamentis imprimis utendum, paratis ex hydræleo, decocto fœnigræci, seminis lini, additis violis, althæa, camomilla, parietaria, ex quibus pessi, lotiones, balnea, injectiones, & alia confici poterunt, quæ c. de uteri scirrho copiosius dicenda sunt. Subinde pars reseretur, dilateturque quantum propriis ministeriis opus.

Curatio si à natura vitium sit.

Secundo si à naturâ, & nescio quâ nascendi lege vitium inest, fomentis prius, pessariis, incessionibus, & injectionibus supra dictis, partibus humectatis sectionem per chirurgum expertum fieri hoc modo curabis; patiens in loco lucido supino ferè decubitu collocetur, tibiisq; ad coxas reflexis, manus utrinq; inversas per posteriorem partem idoneis vinculis ad cervicem alligabis, nisi fœmina cordata sit, & animosa adeò, ut velit sectioné constanter tolerare, tunc ad claram lucem membrana novaculâ vel lanceolâ dissecabitur, donec figura pudendi ad naturalem dimensionem deveniat; curandum autem, ut non obliquè, sed secundum rectitudinem sectio fiat; postea erecta mulier diductis cruribus statuatur, ut humor in utero collectus commodè profluat, quod ubi sufficienter factum fuerit, mulierem ad priorem decubitus formam reducemus. Si vero orificium aliquod, sed exiguum appareat, minimo digito intromisso locus dilatabitur, dilacerabiturq;, postea torunda loco applicabitur suppurante medicamento madida, quod parabitur ex vitello ovi, uncia una terebintinæ & olei ros ℥ ß. aut in oleo, & vino imbuta, idq; si nullus sequatur sanguinis fluxus; qui si timeatur aut adsit, pulvere adstringente utendû ex bolo armeno, thure, sanguine draconis, ac pilis leporis, ex quibus cum albumine ovorum mixtura etiam fiat; sequentibus diebus locus aqua mulsa eluatur, tandê cicatrizantibus utendû, ut unguento de tutia, diachylone parvo, diapalma, emplastro geminis. Consultû etiam fuerit si toto curationis tempore mulier habeat intra fœmora pulvinar; ubi vero jam cicatricem obducere animus est, tubulus argenteus, vel stanneus pervius locis indatur, aut etiâ radix gentianæ, aut spongiola in hydræleo madida, aliové convenienti liquore: Ac si mulier nupta fuerit, mariti congressum innoxie tolerabit, lenta enim venus, & minime violenta non nocebit.

Suppurans medicamentum.

Pulvis adstringens.

Medicamentum consumens membranam obtentam.

Hippocrates lib. de sterilibus, & 2. de morbis mulierum docet, membranam obtentam medicamentis consumendam liquandamque esse, componit

ad id

ad id medicamen ex ærugine æris, felle tauri, ac serpentis, cum adipe, quod lana exceptum applicare jubet in formam pessarii. Hæc tamen curatio hodie non est in usu, quia raro succedit, nisi forte eam usurpemus, quando os uteri interius conclusum est, nam quando media, anteriorvè occluditur, utilior est sectio, nisi sufficiat fomentatio ut colligitur ex Paulo & Aëtio.

P. lib. 3. c. 7 1. A. lib. 4. ser. 4. c. 96.

Nonnulla sunt in hac curatione summopere advertenda: primum, ut pulvis adstringens semper sit in promptu, si forte hœmorragia sequatur. Secundum ut quæcunq; injiciuntur tepida sint, nam frigida nervosis, membranosisque partibus sunt maxime adversa. Tertium ne, dum incisio fit, collum vesicæ lædatur, minori enim cum periculo erratur deorsum ad intestinum rectum, quam sursum ad vesicam. Quartum, ut post incisionem carnis aut membranæ studium omne eò convertatur, ut conglutinationem impedias; nam hæc pars promptissima à naturâ est, ut coalescat. Quintum, ut sit expertus in hac re chirurgus, qui ad hoc opus accersitur. Sextum, ut sæpiuscule dioptra pars inspiciatur, ne caro, aut membrana supercrescat. Sciendum etiam, ex membranæ exanguis non tantum, quantum ex carnis, pertusione periculum impendere. Septimum, ut localibus prius curationem tentes, quam chirurgia.

Admonitiones.

Scholium.

Scribunt de hac affectione Hippoc. lib. de sterilib. text. 13. et 2. de morb. mulierum 5. Gal. 3. de sympt. causis 4. Avicenna vigesima prima tertii tract: 4. c. 1. Paulus, & Aetius locis citatis. Priscianus lib. 3. suæ medicinæ c. 14. Autor introductory c. 18. Albucatis c. 72. Aristot. 4. de generat. animal. primo. Plinius lib. 7. c. 16. Celsus lib. 7. c. 28. inter quos Avicen. citato inquit: quibus os uteri conclusum est, aut non concipiunt, aut in partu moriuntur. Sed interrogabit aliquis, qui fieri potest, ut concluso utero mulieres concipiant? dupliciter respondet idem Arabs, aut quia membrana raræ contexturæ est, per quam tenue semen transcolatur; aut quia in eadem est foramen perpusillum, per quod uterus semen trahit, sed infans egredi non potest.

Quæsitum. Solutio.

De fœminis, quibus menses nunquam fluxerunt.

CAP. II.

Menstruorum fluxus indubitatum signum est fœminam viro esse maturam, ut scribit Galenus lib. de vulvæ dissectione; sunt tamen nonnullæ fœminæ, quibus menses, etsi consenuerint, nunquam fluxerunt, ex quibus alias concepisse constat, alias steriles permansisse, quod qua ratione contingat 2. lib. de natura mul. jam tradidim⁹. Sed & aliæ integrâ & inculpatâ fruuntur valetudine, nonnullæ variis morbis divexantur, hujus defectus menstruorum duplex in genere causa est: prima toti corpori communis, quia nimirum fœmina carnosa est, laboriosa, talique partium configuratione, & temperie prædita, ut quodvis membrum trahat, conficiat, & expellat, quod sibi proficuum est, ideoque menstrua purgatione caret, & hæ calore sunt abundantiores, ac viragines dicuntur, quia omnino viriles existunt, coloris fusci, corporis compacti, venosæ, lumbos, & nates ampliores habent, pectore, & humeris sunt latiores, mammis solidis, voce gravi, fortes & hirsutæ, quæ quidem constitutio, etsi causa sit, ut fœminæ inculpatè vivant, tamen sexui vitiosa, & præter naturæ institutum est, ideoque utcunque menses non fluant, vitiosum censetur, agnoscitur tamen hæc differentia, inter vitia toti communia, & parti propria, quòd illa salubritatem impedire nequeunt, hæc morbosa planè existunt, exemplum est corpus proportionale infra mediocre parvum, aut supra id magnum: Et corpus cui aliquod membrum magnitudine, aut parvitate ab aliis nulla servatâ proportione dissidet, morbosum enim hoc est, illud vero minimè. Secundo modo menses deficiunt ex causâ utero peculiari, quia etsi corpus debito mulieris temperamento frigido, & humido præditum sit; uterus tamen

Causa in genere. Prima. Viragines. Secunda.

temperie, conformatione, aut situ, à naturali constitutione recedit, quo fit, ut proprio officio uti non valeat, atque adeo redundans in corpore sanguis per eum non expurgetur, ac de his sermo hic institutus est, quia hæc suppressio tum sexui, tum fœminæ morbosa existit; de primis autem, quia rarò remedia exigunt, verba non facimus, nam, ut inquit Gradius c. de menst. suppressione viris simillimæ sunt; ideoque non indigent mensium provocatione, quia nihil in eis superest, quocirca si mulier nullâ inde molestia corporis, aut uteri afficitur, curatio tentanda non est. Morbosæ menstruorum privationis triplex est causa. Prima, nimis calida uteri intemperies, quæ aridum ibidem sanguinem ineptum fluxioni reddit, atque remoratum in uteri scirrhum, cancrum, aut alios tumores convertit, vel si sanguis aliunde calorem contraxerit, cum tamen uterus plus susceptare nequear, quod superest, per universum corpus inundat ac vitiosum factum mille mala generat, cutis nimirum fœditates, articulorum dolores, Epilepsiam, capitis cruciatus, cordis palpitationes, tussim, phthisin, & ventriculi affectus varios. Secunda causa est, sicca uteri ipsius intemperies, unde & viæ
sicciores, arctioresquè redditæ facilè corrugantur, collabuntur, obturanturquè, hæc quidem constitutio ad febres, aut obstructiones in pueritia, sequuta est. Tertia causa, uteri depravata figura, quæ aut vasis aut meatibus caret, aut ea malè configurata aversavè habet, aut contorta, ita ut sanguis in uterum prorumpere non possit, quod aut à naturâ fit, aut ex diuturna obstructione, casu, ictu, vel alio accidenti, ut ex Galeno colligitur 3. de sympt. causis 4. Prima causa fere ex parte materiæ est; secunda ex parte viarum, tertia ex parte ipsiusmet uteri.

Causæ morbosæ privat. menstru.

Signa.

Si à calidâ uteri intemperie affectio contingat, dignoscitur, quia fœmina gravissimis uteri doloribus, & totius ventris ardore cruciatur; ex genitalium etiam squalore, cum gracilitate, tentione, & duritie, quibus inest pilorum nigrorum, & crassiorum maxima copia; siquid autem ex utero fluere contingat, rubræ ac fœtidæ colliquationi simillimum est, & erodens. Ex siccâ intemperie ortum trahere indicium est, si in pueritiâ diuturnæ præcesserunt febres, si graciles sunt partes pudendæ, quæ alioqui in virginibus crassæ, prominentes, & carnosæ, esse solent, ac procedente tempore universum corpus gracile redditur; insuper quia nil quicquam per uterum excernunt, & tamen imbecilles sunt, languidæ, & à levissimis laboribus defatigantur, procedente vero adhuc ulterius morbo, externæ partes crassiores fiunt veluti cachexiâ, & malo habitu affectæ, utero præ constrictione nihil suscipiente. Demum si ex depravatâ contingat figurâ, ex privatione cæterarum causarum deprehenditur, si præsertim, cum fœmina in cæteris sana appareat, & optimi sit habitus, gravissimis tamen accidentibus infestetur, uti ventris tumore, dolore, gravitate: obstructioné vero demonstrant propria obstructorum viscerum signa, quæ reperies c. de suppression: menstruorum, & de febre alba. Si à calidá intemperie ortum ducat, quod plerumq; fit, curatur quatuor remediorum generibus; Primo victu infrigidante, aut aere temperato frigidiori, cibo ex pullorum, vituli, aut arietis carne, vel jusculo, in quo cocta fuerint frigida olera, endivia, acetosa, lactuca, spinaclia, & similia, conducunt etiam mala granata, aurantia, prisana, poma assa, pruna cocta. Potus esto hordeatum, aut mediocris cerevisia, somnus moderatus, & moderatum excercitium, nam valida exercitia, & frequentes deambulationes planè nocent, ut etiam animi perturbationes.

Curatio à calidá intemperie.

Victus frigidus.

Sanguinis missio.

Secundo evacuatione factâ, bis, aut ter in anno per sanguinis missionem ex venis pedis, túm ut uterus nitatur successione ad id, quod evacuatur, aliquid etiam expellere, túm ut ventilatis illis partibus sanguis minus exuratur, tum etiā ut menstruū provoces si fœmina sit adhuc juvenis infra 25. annos constituta; nam quod Mercatus affirmat, menses in his movere tentandū non esse, de senioribus intelligendum est, aut de iis quibus affectus aliquis in utero existit, ut ulcus aut tumor, quibus si naturam dissuescere ab utero animus sit, ex dextrâ, aut

Quibus natura ab utero dissuescit

sinistrâ

sinistrâ salvatellâ, aut ex utraque, prout copia exigit, sanguinem detrahes; aut si sanguis fœculentus appareat, hæmoroides provocabis, ineunte vere, aut Autumno; fiet etiam ab utero diversio mollibus frictionibus, partium superiorum ligaturis, & balneis aquæ dulcis, quibus si quid fortè in uterum transcolaverat, placidè per halitum digeritur; & uteri ardor temperatur; *Frictiones.* Deinde per dies aliquot exhibitis sirupis, qui vim habeãt præparandi, & contemperandi calidos, & biliosos humores, ut rosaceo, de portulacâ, de cichoreo, de endiviâ, violarum cum aquis earundem herbarum, sequens medicamentum cholagogum propinetur ℞ rhabarbari optimi ℈ iij infundantur per noctem in ℥ iiij *Purgatio.* aquæ endiviæ, coletur manè, & adde mannæ electæ aut pulpæ cassiæ ℥ j sir. rosati solutivi unciam j. misce.

Tertio per plures dies utendum iis, quæ paulatim contemperent humoris, & partis fervorem, ut conservâ rosarum, aut viol. cum aqua endiviæ, aut ptisanâ, ante cibum sumptâ, aut sero caprino matutino tempore addito sacharo, in quo flores viol. & borraginis maduerint, potissimum autem in hunc finè laudatur usus apozematum infrigidantium ut ℞ Hordei mundi p. iij radicis *Apozema infrigidans* borraginis, cichorei, an. ℥ j foliorum, borraginis, cichorei, endiviæ, scolopendriæ, fumariæ, acetosæ, an m. j, florum cordalium seminum frigidorum, an. p j. seminis anisi ʒ i. prunorum numero X ij. passularum ℥ j coquantur in s. q. aquæ ad lib. 1. ß. colaturæ adde sachari albissimi ℥ s. fiat apozema clarum aromatizetur ʒ j. specierum triasandali: quod si animus sit, adhuc nonnihil purgare, addatur in ultima decoctione foliorum senæ, pulpæ tamarindorum an. ʒ j, & post coctionem ℥ iij syrupi rosati solutivi aut de cichoreo cum rhabarbaro.

Quarto utendum localibus medicamentis, quæ eandem habeant facultatem, veluti inunctione in inferiori parte ventris ex oleo violarum septies loto *Localia.* in aqua rosarum, & addito lacte muliebri, vel cum oleo cucurbitino, aut rosarum, vel cum hoc linimento ℞ olei amygdalarum dulcium, qua hordei loti, cucurbitini, rosarum an ℥ j, axungiæ gallinæ, butyri vaccini, lactis caprini an. ℥ ß. succi cucurbitæ, endiviæ, aut violarum an. ʒ vj. cum cera, fiat linimentum, unguentum, aut cerotum prout magis fœminæ placuerit; quod utilius fuerit si præcedat fomentatio ex aquâ dulci mediocriter calidâ, aut balneum ex *Balneum.* decocto lactucæ, violarum, altheæ, fumariæ, maluæ, ex quo etiam evaporationes fiant: additis semper, si velis uteri vias referare, foliis capillorum veneris, mercurialis, arthemisiæ; clysteres etiam nocturni, quos Lusitani vocant (*de meioada*) uterum, & universum corpus mirifice refrigerant; parantur autem sic; ℞ juris gallinæ alterati cum herbis supradictis ℥ vj olei amygdalarum dulcium, viol, an. ℥ ij, sachari ℥ j, vitella ovorum numero ij misce, retineat si potest per totam noctem, & quando fervor est magnus, gallina aut *Clyster nocturnus.* pullus pro hac decoctione repletur rosarum conservâ.

Si à siccitate malum proveniat, curabitur cibis, & potibus humectantibus, *Curatio si ex siccitate proveniat.* ac optimi nutrimenti, dicendis infra c. de siccâ uteri intemperie; subinde frequentioribus deambulationibus, quæ tamen lassitudinem non pariant, sed sanguinem ad uterum evocent, item frictionibus super uteri regionem, ut partes dilatentur, ac menstruus sanguis, & alimentum in uterum prolabatur, ita enim humectior fit, & purgatio interdum sequitur; adhæc balneis ex aquâ dulci, supradictis inunctionibus, aut ex oleo sesamino, ex quibus cum muscilaginibus phylli, seminis cydoniorum, & cera linimentum fiat; confert etiam inunctio ex decocto limaciarum addito oleo viol. & liliorum, aut ex unguento resumptivo; sed & clysteres prosunt ex prædictis oleis, cum jusculo aliquo pingui, aut cum decocto limaciarum, extremitatum hædi, aut vervecis, aut ℞ decocti altheæ, malvæ, viol, ℥ vj, butyri recentis ℥ iij misce, fiat clyster; vacuationes omnio vitentur sicuti in hecticis, ne partes, quæ jam exaruerunt, per venæ sectionem, aut purgationem ulterius exsiccentur. *Vacuationes hecticis & siccæ temp. vitandæ.*

Si tandem ex depravatâ uteri configuratione malum sit, medicamenta *Ex depravatâ figurâ uteri.*

sunt ferè in utilia; ideoq; in id omnino incumbendum, ut redundans sanguis minuatur, aut aliò transferatur, antequam vitietur, & morbum generet, quod consequitur, sanguine ter aut quater singulis annis misso ex brachiis, vel ex pedibus, si sanguinem jam in utero redundare suspicemur: quod si vires fœminæ phlebotomiam non tolerent, tunc victu tenui utendum, & frequentiori exercitio ac frictionibus per universum corpus præsertim summo mane, sic enim sanguis avertitur ab internis ad extima, & pars ejus discutitur; idé præstant balnea modicè calida, & hæc beneficia maritatis sufficient, quæ quia viris utuntur, resolvuntur amplius. At virginibus, & viduis sat non erunt, ideoq; hæmorrhoides provocare, aut fonticulos aperire oportebit, quâ vero ratione aperiantur, scriptum reperies c. de Epilepsia ex utero; hæmoroides provocabis uti c. de melancholia. Si vero ex inveteratâ obstructione malum oriatur, curationem ex capite, de suppressione menstruorū mutuabis, eâdemq; ratione medeberis juvenculis, quibus instantibus, aut incipientibus primitus menstruis ex irâ, timore aut gravi aliquo symptomate suppressa fuerunt. De hoc affectu consulendus Galenus 3. de sympt. caus. 4. Avicenna vigesimâ primâ tertii tract. 4. c. 25. Aetius lib. 4. s. 4. c. 51. Gradiu c. de retentione mensium.

Hæmorrhoides. Fonticulus

Curatio si ex inveterata obstructione.

De menstruis per loca non naturalia erumpentibus.

CAP. III.

Differentia.

MEnstrualem sanguinem per loca aliena erumpere dupliciter contingit; aut enim natura provida fœminei corporis curam gerens, quando in utero, & ejus venis, aliquid novit impedimentum, propter quod sanguis nequit commodè expurgari aliam quærit regionem, per quam sese possit exonerare, & fœminę sanitatem incolumem tueri: aut eadem natura loci naturalis oblita, alteri assuescit, vel quasi errabunda modo hunc, modo illum locū quærit, ita quibusdā per os, aliis per nares, per oculos, & cruentas lachrimas, per ubera, per hæmorrhoides, per sedē impetū faciūt; sed & , per digitos, & urinas singulis mēsibus sanguis menstruus erumpere visus jam est, interdum etiam rubore facto in altera maxillarum; quarum historias Schenckius refert ex Hipp. Galeno, Areteo Brassavola, Amato, & aliis, ac nos curavimus illustrem. D. Johannam comitissam Villæfrancæ, quæ nisi singulis mensibus sufficientem sanguinis copiam per os rejectaret in febrem, & gravissima symptomata incidebat: nec mirum, facilis enim est via ex utero ad os per cavā in stelechejam inde per venas meseraicas in duodenum, ac jejunum intestinum, à quo tandem in pylorum, & ventriculum sanguis ascendit; sed enim per alia loca efflorescere menstrua credibile est, quoniam naturæ potenti nihil est impossibile, quæ ut Guido scribit, humorem vel per mediū os expellere sæpissimè solet. Per quamcunq; partem menstrua erumpant, symptoma est, pertinens ad excretricem vitiatam; ac si in utero impedimentum fit, provenit symptoma hoc, à morbo in via, nam tum facultatem robustam esse constat, imo quia gnara, & valida natura melioris rei gratia tum id molitur, putant aliqui curandam affectionem non esse, si ab hâc causâ proveniat, nam, dicente Galeno, ubi menses defecerunt non solum per nares vacuatio bona est, sed etiam per sedem, vel quampiam aliam partem, melius enim est menstruum sanguinem quacunq; parte foras erumpere, quam morbum intus alere, in cujus rei confirmationem Hippocratē citat, dicentem, menstruis deficientibus sanguinem è naribus erumpere bonum; nam quod menstruis deficientibus corpora fœminarum morbosa evadant, ut scripsit idem autor lib. de genitura, nisi aliunde sanguis prorumpat, intelligendum venit, quibus tamen non obstantibus, si affectio non sit inveterata, curandam esse præsertim in juvenculis planè censeo, nè in posterum infœcunda fiat mulier, alioqui nefas, & periculosum esset tentare naturæ consuetu-

Menstrua per loca diversa.

Natura morbi.

5. aph. 33.

consuetudinem jam inveteratam pervertere; curatio vero non admodum diversa erit ab eâ, quam postulat affectio à naturâ turgente, & errabunda proveniens, cui potissimum hoc caput dicatum est.

Causa. Hujus affectionis causa sæpissime est vehementissimum aliquod animi pathema, aut mentis conturbatio, præsertim si instantibus vel fluentibus menstruis contingat; fit etiam ex uteri & vasorum ejus obstructionibus, aut vehementissimis partium superiorum doloribus, & gravissimis affectibus; insuper ex earundem partium superiorum imbecillitate, cum uteri & partium interiorum robore, nam consueverunt debiliores partes semper recipere, quæ à fortioribus transmittuntur, aut recusantur, ut enim rectè cecinit Mantuanus:

sic flumina rursum
Se exonerant, pelagusq; onerant, hominum quoq; mos est
Quæ nos cunq; premunt alieno imponere tergo.

Causa externa. Provenit etiam malum ab aliquâ causâ externâ, ut mentis conturbatione, de quâ suprà, intempestivo frigidæ potu, à quo clausis meatibus cogitur natura petere superiora; insuper ex crurum aut capitis lotione intempestivâ, vel usu aceti instantibus menstruis; illud lotricibus sæpe obvenit; hoc reliquis fœminis haud raro, iis præsertim, quæ obæsitatis pertæsæ, ut gracilescant, quod elegantius putant, acetum ingurgitant.

Signa. Cognosces melioris rei gratiâ id fieri, si fœmina sit boni habitus, adsit conferentia, & tolerantia, vacuationeq; absolutâ, si quid mali fœmina fuerat perpessa, libera ab eo evadit, & uterus singulis mensibus quodammodo turbatur, significat enim naturam uterum petere, quem cum sentiat præpeditum, ad consuetum locum regreditur. Turgentem vero & oberrantem naturam dignosces ex fidâ laborantis relatione, quia præcesserunt aliquot ex prædictis symptomatibus, aut causis, aut etiam ex signis obstructionis uteri c. de suppressione menstruorum infra ponendis, quarum curationem audacius quidem aggredieris, tametsi id quidem cum formidine, & ubi gravius periculum impendet, quà ex violentiâ naturæ illatâ, quæ semper opidò commovetur, dum eam ad contrarium institutum compellimus. Si per hæmorroides aut urinas natura menstruum purget, etsi conceptui obstet minus, tamen vitiosum censetur, omnium minimè, si per nares.

Curatio. Sanguinis ad uterum evocatio. Sanguinis missio. Curandi scopus duplex, primus sanguinis redundantis evacuatio; alter ejusdem sanguinis ad partes imas evocatio; quod imprimis fit, si partes superiores refrigerentur ac densentur, infimæ calefiant, humectentur, & aperiantur. Uterque tamen scopus rite completur sanguinis missione ex talo factâ, triduo aut biduo antequam sanguis prorumpat, cucurbitulis fœmoribus, suris & coxis adhibitis, interdum siccis, sæpe etiam cum scarificatione, insuper provocatione hæmorrhoidum, frictionib9, deambulationibus, balneis calidis, naturalibus, aut arte paratis, fomentis, incessionibus ex herbis aperientibus, inunctionibus, pessariis, clisteriis uterinis, quorum omnium materiam supplebis ex capite de suppressione menstruorum. Duo tamen huic malo peculiaria præsidia sunt; sectio venæ tali pluribus mensibus facta, eo, quo diximus, tempore iterata, & usus balnei imprimis sulphurei, quod fœmina summo manè ingrediatur, & ibi debito tempore commoretur, juxta regulas à nobis tradendas c. de sicca uteri intemperie, ubi de balneis luculentius, Deo annuente, agendum est: *Admonitio* Hoc interea animadvertendū, ut balnei aqua uteri, & jecoris regionem duntaxat pertingat, quo etiam tempore fœminæ superiores partes flabellare, & attemperare oportet, ne balneo dilatentur.

Duo sequentia capita aliquantulū longiora esse oportuit quia ad ea ex aliis sæpiusculo recurrendū est: suppressio n. et fluor mēstruorū duo quasi cardines cunctarū muliebrium affectionū existunt.

De suppressione menstruorum.

CAP. IIII.

Natura morbi. Menstruorū evacuatio, sicuti & cæteræ actiones aut ex toto auferturr, aut minuitur, aut vitiatur, de reliquis paulò infrà dicturi sum9, de ablatâ solum hoc capite

hoc capite agendum. Fit igitur menstruorum ablatio, quando ex toto supprimuntur; cum hoc quod fœmina, nec admodum annosa sit, nec infra 14. annum constituta, aut ex nativâ structurâ inepta, aut gravida, lactans, vel laboribus, & validis exercitiis assueta: symptoma est de genere eorum, quæ retinentur, pertinens ad retentricem validam, vel expultricem diminutam, aut otiantem; sequitur autem morbum intemperamento, aut obstructione viarum, quas natura huic usui destinavit; otiatur vero facultas ob defectum materiæ, propter morbum per consensum totius aut alicujus membri.

Causa. Si inverteris, quæ de fluxu menstruorum inferiùs relaturi sumus, facile invenies causas, signa, & curationem suppressionis eorundem. Verum clarioris doctrinæ gratiâ sciendum, ex causis hujus affectus alias internas esse, alias externas, seu primitivas. Internas Galenus reduxit ad duo genera, alterum *1. aph. 28.* *Ex parte humoris.* ex parte humoris: alterum ex parte vasorum, quibus nos addimus tertium ex parte facultatis. Porro ex parte humoris menses supprimuntur, quia crassus, viscidus, lentus, qualis generatur in splenis, jecoris aut meserei obstructionibus, aut quia paucus in jecore, & in venis est; fit autem paucus sanguis, vel ob cibi paucitatem, vel ob diversionem per copiosos sudores, sanguinem per nares, vel hæmorroidès, aut per aliam regionem, aut sanguificandi jecoris impotentiam: nimia etiam copia facit ut sanguis à naturâ ad expulsionem non reguletur, uti videmus in doliis admodum plenis, præsertim si crassities conjungatur. Vitiosus etiam sanguis suppressionem parit, quia, etsi abundet, tamen *Ex parte vasorum.* solers natura sæpè ejus nihil ad uterum transmittit. Ex parte vasorum seu instrumentorum causa est strictura, & angustia vasorum, angusta autem redduntur *Sex modi quibus uteri vasa angusta redduntur.* vasa sex potissimum modis, Primo, ex compressione à pinguedinis multitudine in cavitate venarum, aut in omento, aut etiam ex tumore præter naturam, circa partes vesicæ, aut in utero ipso, ut autor est Hippo. 1. de natura mulierum. Secundo, ex vasorum obseratione à membranâ, aut carnositate aliquâ ibi natâ. Tertio, ex cicatrice induratâ, aut crustâ derelictâ, ex caustico imprudenter utero applicato. Quarto, ex contorsione, aut depravato situ uteri, & colli ejusdem. Quinto, ex densatione substantiæ ipsius uteri, & angustiâ vasorum, quæ densitas fit à frigiditate contrahente corpus uteri, & vasa in eo contenta, ita ut sanguis non fluat, aut tenuis, & aquosus exeat, ideo dicebat Hipp. mulieres frigidos, & spissos uteros habentes non concipere. Sexto, *5. aph. 62.* ex coalescentiâ, nam post aborsum sæpè venæ, quibus colligabantur secundinæ, ita coalescunt, ut postea separari nequeant. Cæterum non solum constrictio, quæ fit in internis uteri venis, verùm illa etiam quæ in venis cervicis advenit, suppressionem gignere apta est, utræque enim venæ à frigore densantur, à calore adjunctâ siccitate contrahuntur, ut prudenter Paulus notavit. Ex parte *lib. 3. c. 58.* *Ex parte facultatis.* facultatis debilitas quidem virtutis expulsivæ potissimum sequitur intemperiem frigidam, & siccam, nam frigiditas inspissat, & immobilitatem inducit, ac debilitat calorem: siccitas constringit meatum, subindeq; virtus debilitatur; quin etiam excellens caliditas humidum exsiccando facit ad constrictionem meatuum, nam exhalantibus humoris partibus tenuioribus, residuum crassius redditur, & ad expulsionem ineptum: quæcunq; porro expultricem debilitant, eadem retentricem roborant, nec in utero duntaxat frigiditas, & siccitas, aut calor immodicus virtutis debilitatem inducunt, sed in reliquis etiam membris; ita infrigidato, exsiccatoque jecore sanguinis generatio minus bene procedit, subindeq; jecoris ipsius expulsiva infringitur, ita nec generat sufficientem sanguinis copiam nec genitam debite ad uterum transmittit.

Externa causa. Causæ externæ seu primitivæ sunt, quæcunq; superiores promovere possunt, utpote aër, vel cibus frigidus, & siccus, medicamentum interius assumptum, exteriusvè applicatum circa uterum, quod sæpe imprudenter in uteri fluxionibus accidit; quæcunq; præterea impensius calefaciunt, aduruntq; humores, & meatus constringunt, ut laboriosum exercitium, quâ ratione saltatrices, cantatrices, & viragines menses non habent, paucitas etiam cibi, & ejus medicamen-

medicamentivè qualitas impensè calefaciens, dolores, vigiliæ, mœrores, timor, & animi perturbationes, ob quas viduæ sæpe non purgantur, febres insuper ardentes, & hecticæ, & alii morbi acuti, quia & corpus hæc omnia calefaciunt, & cum per ea fœmina non bene nutriatur, deficit materia in generatione sanguinis. Adhæc quæcunque sanguinem crassum viscosumque reddunt, ut nauseativa satietas, usus ciborum viscosorum, & constringentium, fructuum infrigidantium, potus aquæ frigidæ. Quæ etiam nimiam copiam sanguinis generare valent, ut vita sedentaria in muliere, quæ validam habet jecoris sanguificam vim, quæcunque etiam sanguinem fluentem, aut paratum fluere circa venas uteri congelare nata sunt, ut lotio pedum, aut intromissio eorum in aquam frigidam, quod lotricibus non raro accidit, & muliercilis servituti deditis, præsertim si quando instantibus menstruis aquam ingrediuntur. Ex dictis constat, causas hujus mali vel ex utero esse, vel ex toto; ex utero quidem, quia sanguinem non suscipit, aut quia susceptum non expellit; ex toto vero, quia ad uterum non pellit, aut penuriâ, aut crassitie, aut aversione ad alias partes.

Signa. Signa morbi in communi hæc sunt; si mulier, quæ neque concepit, neque peperit, lac habet, menses ei defecerunt ex Hippocrat. *r. Aph. 39.* mensium suppressionem sequuntur omnia fere hysterica symptomata, corporis insuper insolita gravitas, sterilitas, mania, epilepsia, uteri suffocatio, ac ipsius inversio propter redundantem sanguinem, qui replet magis in unâ parte quam in alterâ, horror inæqualis, dolores circa lumbos, collum, synciput, & oculorum radices, ac fœmora, sæpe etiam circa uteri regionem; pravus color, debilitas concoctionis, cibi fastidium, nausea, ructus, tussis, difficultas respirationis, urinæ suppressæ, nigricantes, tumores in ilibus cum inflammatione, & ardore, tristitia, tumor lienis cum aqua fluctuante, melancholia dicta hypochondriaca, inflammatio, erysipelas, scirrhus, cancer, sæpe etiam podagra, ac tandem hydrops, febris præsertim alba, quæ virginibus est peculiaris, non tamen assiduè febris hunc affectum comitatur, ut Aetius autumat, nam plures mensium retentione sine febre laborare experientiâ constat; solent tamen plerumque hoc, nonnunquam alio, atque alio ex numeratis symptomatibus conflictari. *Febris non semper concomitatur mensiũ suppressio .em.* Quoniam autem plurima ex his signis utero gerentibus sunt communia, distinguere diligenter oportet, nam utero gerenti color hilaris, & vividus sæpe est, animi conditiones non mutantur, & accidentia primis mensibus duntaxat durant, nec menses suppurantur, cujus suppurationis signa sunt, dolor in pectine, fortes pulsationes, & contactum non sustinent, Hippocrates primo de morbis mulierum. *Distinguentia signa inter mẽsium supp. & uteri gestationem.* In mensium suppressione contrà omnia fiunt, nam primis mensibus levissima sunt accidentia, procedente suppressione affectus fit difficilior; Potissimum autem distinguuntur à prægnantibus, quia eis, aut os uteri non occluditur, aut cum quâdam duritie occlusio adest, atque hæc sunt signa morbi in communi. *Suppuratorum mẽsium signa.*

Externas causas ex relatu dignosces, signa vero, quibus reliqua signa distinguuntur, sic accipe; humorem quidem lentum, crassum, ac pituitosum causam esse, conjicies ex victu præcedenti frigido, & corporis colore albo, vel plumbeo, tactu frigido, molli, subtumido, cum venis in partibus inferioribus nigricantibus, et somno profundo, pigritia, cibi fastidio, præterea quia tarde incipit purgatio, & cum multo labore vix quicquam proficit, pulsus rarus, urina multa, sed tempore purgationis pauca, aut nulla, ac tenuis, absentia sitis, & ex utero humiditates quædam prodeunt crassæ, mucoribus similes, quæ eadem signa meatuum obstructioni ferè communia sunt, sæpè enim hæ causæ coincidunt, ut & humor crassus sit, & ideo obstructionem pariat: aliæ tamé obstruentes causæ, ut membrana, carnosa substantia, conversio uteri, & ejusdem cicatrix oculari inspectione, aut obstetricis relatione deprehenduntur, aut ex *Signa causarũ & humorum. Pituitosi humoris signa.*

defectu

defectu cæterarum, quæ tamen nos hîc non admodum curamus, quia rarò possunt impedire mensium evacuationem, quæ si per os uteri non fiat, per venas cervicis procedere potest. Verum si adhuc frigidior pituitosiorq; sit humor, frigus ad fundum uteri ab ipsa fœminâ persentitur, stupor membrorum, tardus mensium albicantium descensus, Veneris inappetentia, delectatio nulla, urina crassa, pallida, multa, pinguedinis multitudo, color albidior, venarum major viriditas, ac raritas pulsus, & mollities, quæ etiam in debilitate expultricis, & melancholico redundante humore reperiuntur; nisi fuerit atra bilis, quia tunc Veneris appetentia adest, velox seminis excretio, uteri labra sicca, ac scissa, mensium seu potius humiditatum fluor, cum morsu, & erosione; sed enim sanguinis multitudinem significat tentio, & dolor cum gravitate totius ventris, ac lumborum, cum dolore capitis, splendore juxta oculos, sanguinis vomitu vel fluxu per nares; demum humoris natura, si sanguis linteo, aut arena excipiatur dignoscetur, ut c. de fluxu menstruorum scriptum reperies. Siccitatem, & paucitatem sanguinis significat extenuatio corporis, venarum inanitio, pulsus durus, & color lividus, vel pallidus, & præcesserunt ægritudines acutæ, vel ardentes febres, jejunia, vigiliæ, nulla tamen ventris gravitas, nullus dolor, aut tumor.

Melancholici.

Prognostica

Si menstrua plura fiant, accidunt morbi, si non fiant ex utero morbi contingunt 5. aph. 57. menstruis deficientibus sanguis ex naribus fluens bonum, ejusdem lib. aph. 33. quia etsi retentionem augere videatur, tamen ex accidenti juvat, quatenus & deobstruit, & à multis morbis alioqui impendentibus liberat: Retentis menstruis mulieres sæpe deformantur, & hirsutæ fiunt, & barbam ac virilem habitum contrahunt: retentio mensium, quæ sequitur ad cicatricem, aut coalitionem venarum, fere curationem non suscipit, ut Gradius refert, ut autem Hipp. lib. 1. de morb. mulierum scribit, fœminæ quibus menses suppressi sunt, tertio mense post suffocationem incipiunt sentire horrores, & obdurescit venter, urina copiosior, vigilia, dentium stridor, quinto doloribus gravioribus infestantur, sexto mense insanabilis redditur, & anxia fit, & animo linquitur, pituitam vomit, sitis maxima, partes ventris, & pectinis dolent, febris accenditur, supprimitur alvus, & vesica, dolet spina dorsi, balbutit, intumescunt crura, pedes, & venter, urina rubra, sanguinea, dolor totius corporis, ac tandem hydrope moriuntur. Hæc Hippocrat. ibi, ubi tamen legitur sexto mense insanabilem reddi affectionem potius difficilem curatu legerem.

Curatio.

Menstrua quibus non debent provocari.

Ad curationem accedentes cavere medici debent, ne menstrua evocare tentent iis, quibus non debent, aut quibus fieri nequit, ut evocentur, sic neq; iis quæ lactant, aut utero gestant, nec laboriosis, & admodum tenuiter viventibus, aut morbo confectis, nec viraginibus, & iis, quæ nullum inde sentiunt incommodum, & si diu suppressa habuerint menstrua, nec iis, quibus malum ex cicatrice originem traxit, quia, uti diximus, curationem non recipit; quo tamen in casu si iis, quæ mala inde sentiunt, curatio non procedat, medici consilium converti debet ad sanguinem minuendum per alias vias, & per intervalla, sanguinis missione per infernas partes, quia mulieres felicius semper purgantur per eas partes, in quas natura incumbere consuevit, item exercitio, frictionibus, & frequenti purgatione. Verum si humor sit multus, omni arte minuatur, ita si ejus copia uterum distendat, sic, ut comprimi ad expulsionem nequeat, sanguinem copiose ex utroq; pede detrahes: si paucus, adjectione curatio perficitur per alimenta, & victus rationem reficientem; corruptio ac vitium contemperetur; si per alteram partem sanguis fluere assuevit, omni studio ad uterum evocetur frictionibus, vinculis, lavacris, balneis, cucurbitulis suris applicitis, & coxis, aut frequenti sanguinis missione ex pede. Si à causis externis supprimantur menses, plerumq; earum remotione evocantur, quæ enim calore resolutæ sunt, aut frigore densatæ, contrariis attemperandæ, specialius tamen, si à frigore uteri os durius sit factum, calorificis utendum, suffitibus, evaporatio-

evaporationibus, balneis, & inunctionibus, denique unaquæque uteri intemperatura curanda ut lib. 2. c. proprio de uteri intemperaturis. Si aversio fiat propter dolorem, sedandus procul dubio dolor erit, vel si id fieri nequeat, purgare corpus convenit, & menses provocare, ut infrà. Si ex uteri distortione affectio fiat, noscitur, & curatur, ut lib. 2. c. proprio dicendum est; Si ex cicatrice, emollientia usurpanda sunt; Si ex tumore, petenda curatio est ex capite de uteri inflammatione; Si ex carne, aut membranâ supercrescente, ex capite de uteri clausurâ, posteà menses evocandi; ante affectus curationem nequaquam.

Si ex sanguine pituitoso curatio

Si ex sanguine pituitoso, viscido, & crasso, facultatem expultricem retundente, & vias obstruente contingat, uti majori ex parte fit, ferè communis est curatio, frigido, & crasso sanguini, atque obstructioni, nam etsi sæpe obstructio reperiatur ex aliis causis, nunquam tamen sanguis crassus sine obstructione, Galeno teste lib. de venæ sectione; constabit igitur curatio sex remediorum generibus, primo victu tenui attenuante, & aperiente, ut pane optimè fermentato, & condito cimino, & aniso, carne avicularum montanarum, aut lactantium animalium, pisciculis solidioris carnis ac sale modicè conditis, sorbitionibus ex petroselino, pulegio, satureia, nepita, serpillo, asparago, cum aromate, aromata enim omnia deobstruunt, & menses provocant; sed & alia, ac porri assuetis conveniunt; ex fructibus caricæ, amygdalæ, passulæ, pineæ, dactyli; imprimis vero commendatur jus cicerum rubeorum cum multo croco ac petroselino. Exercitium, & somnus sint moderata; potus esto vinum album, tenue, ætate medium, aut, si febris adsit, aqua cocta, cum cinamomo, corticibus citri, coriandro vel sasafrasia.

Aromata deobstruunt & menses cient.

Sanguinis missio.

Secundo iis, quæ sanguinem minuunt, mobiliorem, ac fluxibiliorem reddunt, & deorsum trahunt, quod perficitur sanguinis detractione, nam hoc remedii genus in omni suppressione mensium à quacunque causa proveniat convenit, etiam in causa frigida, quia sanguine detracto hoc semper consequitur, quod natura, ut vacuum repleat, undique sanguinem movet, ideoque fluxibilior redditur; Cæterum detrahendus est, non quando menses jam fluunt, ut rectè Paulus notavit, idque duplici de causa; prima, quia, si quo tempore menses erumpunt, sanguis mitteretur, natura aliò distraheretur, ac derivatio fieret. Secunda quia, si fœmina ex sanguinis missione animi deliquium incurrat, evacuatio supprimeretur. Est igitur mittendus in medio mense ex brachio, & iterum biduo triduové, antequam fluant, ex pede, si fœmina plethorica sit; sin minus sat erit biduo ante tempus fluxionis venam pedis tundere, idque si mulier sit nigra, robusta, & magnas habuerit venas; aut per crurum scarificationes, si fœmina sit candida, & obœsa, quia hæ exiguas habent venas, & facile resolvuntur, ideoque per sanguinis missionem, aut non evacuantur, aut multorum spirituum fit resolutio, quam causam esse existimo, cur Hispani hoc remedii genere potissimum utantur in pueris, & fœminis debilioribus, & Galenus in peste correptis, in his enim omnibus spirituum resolutionem veremur, quæ per scarificationem non tanta fit, quanta apertâ venâ. E converso verò nigræ fœminæ, sanguinem habent crassum, qui per scarificata loca haud commode evacuatur, ut autor est Galenus. Porro vena ex pede secari debet, non quidem sub talo, ut plerique faciunt chirurgi; ac sæpe frustra, quia sanguis non fluit propter venæ exilitatem, sed circa talum, ea nimirum, quæ pedem perreptat, quia & magna est, & facile tunditur, vitanda tamen sunt loca tendinum, & phlebotomio potius, quo Saxones utuntur, quam lanceolâ utendum in hac sanguinis missione, cujus quantitas habitu fœminæ, viribus usuque mensuretur. Modú autem scarificandi crura ab Oribasio traditum, & à Lusitanis potissimum hodiernâ die usitatum nos jam posuimus nostro de peste tractatu. Cæterum minuitur etiam sanguis ac deorsum

Scarificationes cur magis quam phlebotomia conveniant pueris, & fœminis tenellis.

Lib. de sang. miss. c. 11.

Venâ qua parte pedis secanda.

7. collect. 18. & 19.

Cucurbitæ & frictiones. ac deorsum trahitur, fœmorum interiori parti, ac suris cucurbitulis adhibitis, cum scarificatione, aut sine illa, ligaturis etiam, frictionibus, pedum lotionibus, & fomentationibus ventris inferioris hanc complebis intentionem.

Pituita concoctio. Tertio pituitam apparantibus, & extenuantibus, ac iis quæ obstructiones tum universi corporis, tum etiam uteri tollere valeant, ut exymelite simplici, & composito sirupo de duabus radicibus bizantino, de liquiritia capill. veneris, de arthemisia, de hissopo, de absynthio, cum aquis apij, betonicæ, petroselini, cuscutæ, nepitæ, fœniculi, pulegij, hissopi, aut decocto earundem herbarum ut ℞ sirupi, bizantini, & de hissopo an ℥ j ß aquæ fæniculi, pulegij an ℥ ij ß, quibus mane & vesperi, potissimum ad ingressum lecti utendum est, idque per dies *Sirupi ad movendos menses in quantitate magna exhibentur.* decem aut quindecim continuatos, antequam menses fluere debeant, ut est sententia Galeni lib. de sang. miss. & in magna quantitate ut ad ℥ viij aut x, quia longa est via à ventriculo ad uterum.

Quarto evacuantibus, quod imprimis fit iterata venę sectione bis ex pede, quoniam proxime partem respicit, idque biduo uti diximus, triduovè, antequam fluere incipiant menses, singulis vicibus parum detrahendo, ut à superis ad inferiora major fiat attractio, *Hirudines.* in quem etiam usum hirudines sunt utiles suris, & pedibus applicitæ, præsertim quando vena nequit inveniri, neque cucurbitulæ commodè applicari. *Purgatio.* Subinde purgatione utendum, in quâ semper primas habere debet hiera picra quia abstergit, atenuat, & obstructiones tollit, laudant etiam aliqui hermodactylos; concinetur igitur purgans medicamentum hac ratione: ℞ specierum hieræ ʒ ij, trochischorum de mirrha ʒ ı. ß diaphænici, & pulpæ cassiæ an. ʒ iij, cum rhodomeliteaut, sirupo capilli. Ven. fiant boli, qui bis aut ter sunt iterandi illis 12. diebus ultimis; vel ℞ agarici trochiscati, aut turpeti ℈ iiij pulpæ cassiæ ℥ j, aut diaphænici, ℥ ß cum sacharo fiant boli. Verum si magis potione delectatur hæc paretur: ℞ agarici trochiscati ʒ ı. ß. dissolvatur inseri caprini aut decoctionis pituitosæ ℥ iij ß, cui adde oxmelitis symplicis ℥ j hieræ simplicis ʒ ı. ß; Quia tamen quædam sunt *Vinum purgativum.* fœminæ vino assuetæ, aut quæ difficulter catharticis utuntur, hoc vinum soleo parare, quod mitissimè purgat: ℞ turpeti electi, rhabarbari, mechoacanæ agarici optimi an. ʒ ı ß. epithimi, foliorum senæ, scholopendriæ capil. Ven. an. p. ı. seminis anisi, cardamomi, galangæ, carthami, an. ʒ ß cinammomi ℈ ij terantur crasso modo, & cuncta sacculo includantur, qui madeat, in lib. iij. vini Rhenani, aut albi tenuioris per xx iiij horas, posteà in vino dissolve ℥ ij mannæ calabrinæ ex quo patiens per horas duas ante prandium capiat ℥ v, ac si primis diebus minus copiosè purgaverit, sequentibus fiat levis sacculi expres- *Pilula.* sio. Pro ijs vero, quæ pilulis magis capiuntur, formentur ex ℈ iiij agarici, & ʒ j. hieræ cum sirupo de arthemisia; vel usurpentur pilulæ de hiera cum colochintide, quia minsice colochintis menses ciet, item alephanginæ, de agarico, fetidæ, cochiæ, de sagapeno, aggregativæ, de hermodactylis: hæ etiam ro- *Rotula purgativa.* tulæ placide purgant, ℞ rosarum rub. Zinziberis, cinamommi an. ʒ ij, sandalorum alb. & rub. an. ʒ ı. hermodactylorum ʒ iij turpeti iij ß diagridii ʒ ı. mastiais ʒ. ß. sachari lib. ı. dissolvantur omnia in aquâ arthemisiæ, & fiant rotulæ; dosis ʒ iij summo mane, aut ℞ tabellarum de succo rosarum ℥ j.

Validius menses cientia. Quinto validius menses provocantibus, & ad locum convenientem cientibus, ut usu melicrati confecti ex sabina, diptamo, pulegio, aut hoc alio; ℞ *Melicratū menses ciens.* cinammomi, corticis cassiæ fistulæ, radicis aristolochiæ, calami aromatici, an. ℥ ß, radicis capparorum, costi, diptami, tormentillæ, eringii an. ℥ j. foliorum lauri, origani, pulegij, an. m. ı. calamintæ, thimi, smirnii an. m. ß seminis rutæ, dauci, nasturtii, hissopi, melantii, anisi, baccarum lauri, Zinziberis, an. ʒ ß coquantur in s. q. aquæ ad lib. iiij, colaturæ adde mellis despumati octavam partem, fiat melicratum, aut cum sirupi bizantini, de quinque radicibus *Apozema.* an. ℥ iiij mellis, & sachari, an. q. s. fiat apozema clarū aromazetur ʒ ı. specierum diaireos. Aut ℞ radicis asparagi, brusci, apii, petroselini, an. m. ß fasceolorum rub, cicerum rub. an. p. j. rubeæ tinctorum ʒ j. macerentur per

noctem

noctem in s. quantitate aquæ, bulliant manè quousq; faseoli sint cocti, & adde mellis, sachari, aut convenientis alicujus sirupi q. s. croci ℈ ij, de quo accipiat fœmina mane ℥ v. aut vj. quo tempore menstrua expectat, & jejunet, per iij horas, ac sit in lecto benè cooperta. Mercurialis terit ciceres, quod non probo, quia eorum pars interior est terrestris, & crassiarum partium. Summæ esse utilitatis crebra experientia comprobavi hoc medicamentum, foliorum matricariæ, capil. Ven. nepitæ, pulegij an. m. j, radicis apij, asparagi, fœniculi, an. ℥ j coquantur in s. q. aquæ ad libr. ij cujus decocti ℥ iiij, adde sirupi de arthemisia, capil. Ven. an. ℥ j. ß. calidum bibat fœmina bis in die, manè jejuna, & ad ingressum lecti tùm antequam menses prorumpant, tùm etiam postea quam fluere cœperint, si lentè procedant; ex ijs quæ facile parantur est cicerum rubeorum p. iij radicis petroselini ℥ ij coquantur in s. q. aquæ ad libr. j. ß, colaturæ adde pulveris cinamomi ʒ 1. croci ʒ. ß mellis q. s. misce, de quo calido bibat fœmina sæpiusculè ℥ vj: Valet etiam sæpius assumere ʒ j trochiscorum, de myrrha in vino aut decocto sabinæ, & pimpinellæ, aut fermenti magnitudine avellanæ cum sacharo, & croci ℈ j. aut dactylos numero vi. extractis ossiculis, & repletis croci fibris, aut ʒ ß hieræ s. Galeni ex qua formentur pilulæ v. quæ sumantur tertio quoque die, cum prædicto decocto; egregiè tamen menses provocant sequentes pilulæ, & ventriculum corroborando purgant ideoque maximè conveniunt, ubi in ventriculo pituita redundat, quo in casu vomitus etiam utilis existit. ℞ opopanacis ʒ ij, galangæ, myrrhæ, an. ʒ j. ß, specierum hieræ. s. ʒ iij masticis ʒ j, cinamomi electi, ʒ j ß calami aromatici, rubeæ tinct. seminis citri an. ʒ j omnia in pulverem redigantur, & cum sirupo de arthemisia fiat massa dosis ʒ iij. bis in mense, aut ℈ j alternis diebus. Hæc etiam confectio valenter menses prolicit ℞ diacurcumæ, dialaccæ, an. ℥ j. trochiscorum de myrrhâ, de cappar. an. ʒ iij, pulveris spicæ, croci, cinamomi an. ʒ j ß sirupi de arthemisia q. s. misce, fiat confectio, dosis cochleare, cum ℥ iiij decoct. capil. Ven. nepitæ, arthemisiæ, sabinæ; est tamen majoris efficatiæ altera, quæ Recipit trochiscorum de absinthio, de rhabarbaro an. ʒ j, antidoti hemagogi ʒ. 1. ß pulveris arthemisiæ, cinamomi an. ʒ j. limaturæ ferri præparati ℥ j. cum sirupo capil. Ven. fiat confectio, cujus exhibetur ℥ j cum felici successu. cum enim limatura sit crassiarum partium, in causa est, ut reliqua medicamenta immorentur, & reddantur anastomotica, quam ob causam prosunt omnia serapia, & confectiones, quæ c. de febre alba ex chalybe parata recitabuntur, valet etiam theriacæ aut mithridatii, aut tripheriæ magnæ ʒ j sæpius sumpta cum vino, aut decocto sæpius repetito, vel etiam tabellæ diaprasii aut diacalaminthæ sine opio. Hæc etiam tragæa, quibus magis arridet hæc forma, utilis est, specierum diamargaritionis ʒ ß, trochiscorum de myrrha ʒ j. sabinæ ℈ ij pulegij, baccarum lauri, cassiæ ligneæ, aristolochiæ rotundæ, & longæ an. ℈ j, cinamomi electi ʒ ij. sachari pulverizati ℥ ij misce, aut cum eodem sacharo dissoluto in aqua arthemisiæ fiant tabellæ vel cum syrupo de arthemisia confectio.

Dactyli. *Confectio.* *Altera confectio.* *Tragæa.*

Sexto localibus, quæ humores attenuare valeant, vias ampliare, & expultricem facultatem excitare, in quem usum ℞ pulegij calamenti, origani, sabinæ, satureiæ, arthemisiæ an. m. j. rubeæ tinctorum, radicum apij, petroselini, asparagi, aut fustium eorundem an. ℥ j. bulliant omnia in s. q. aquæ ad tertias, deinde cum spongia, philtro, vel sacculo, præsertim ex lino canabino, in quo pars herbarum includantur, fomententur partes ventris, & circa pubem, & inguina, aut habeat mulier pedes, usque ad genua, in eodem decocto calido vel etiam sumatur earundem herbarum major quantitas, & fiat balneum in quo sedeat mulier usque ad umbilicum per semihoram, ac interim, dum ibi est, assumat per os aliquod ex supradictis medicamentis; aut etiam fiat evaporatio decoctionis earundem herbarum per infundibulum, nihil tamen præstantius reperies, quam si mulier sedens in balneo ex prædictis herbis parato, bibat

Localia. *Fotus & balneum.*

Filamenta canabina. to, bibat decoctum aliquod ex iis, quæ menses movere diximus, per aliquot dies, postea evaporationem accipiat ex filis cannabinis cum cinere coctis, ut solent mulieres antequam telam conficiant, eademque fila calida, & madida ventris regioni ac pubi applicentur. Possunt etiam in supradicto balneo addi camemalum, malva, parietaria, mercurialis, præsertim autem fovendus uterus est odoratis, ut majorana, serpillo, calamintha, camomila, thymo, *Inunctio.* pulegio, radice iridis, ac similibus, & mox à balneo totus venter ab umbilico usque ad pectinem, & renes inungatur olio liliorum alb. anethino rutaceo, de spica, de sabina, quæ olea utiliora fuerint, si in eisdem incoxerint pulegium, menthrastum, sabina, calamintha, juncus odoratus, addita quarta parte vi- *Vnguentũ.* ni, & bulliant ad vini consumptionem, aut hoc applicetur unguentum olei sesamini, scorpionum, liliorum alb. an. ℥ j axungiæ gallinæ, cuniculi an. ʒ ij. pulveris croci, spicæ, sabinæ an. ʒ j. ceræ q. s. fiat unguentum, aut empla- *Emplastrũ.* strum paretur ex farinæ lupinorum cicerum rub. an. libr. ß herbarum absinthij, pulegij, diptami, an. m. ß nigellæ, hellebori albi, myrrhæ an. ʒ j herbæ prius coquantur, postea contundantur omnia, & ad ignem fiat emplastrum.

Posteaquam à balneo lecto se fœmina composuerit, & inuncta fuerit, utatur *Vterinus clyster.* hoc aut simili uterino clystere, junci odorati, diptami, menthrasti, sabinæ, pulegii, singulorum ʒ v fiat decoctio in aqua, ad mediæ partis consumptionem, colaturæ libræ adde olei liliorum, nardini an. ℥ ß moschi optimi ℈ ß castorei, croci an. ℈ ij misce ac tepidum per methencritam in uterum conjiciatur, sub- *Pessaria.* indeque apponantur pessaria, quæ varie conficiuntur, ut ex succo mercurialis cum theriaca commixto, ac lana excepto, aut ex radice gentianæ, vel rubeæ tinctorum in eodem succo madida; & felle taurino, ac oleo liliorum, mitissimum etiam illud est quod paratur sic, pulveris castorei ʒ i ß muschi .g. iiii olei sambucini, therebintinæ an. q. s. misce, & cum lana, aut gossipio, fiat pessus longus; aut ℞ medullæ caricarum ℥. ß succi mercurialis ℥ j pulveris radicis gentianæ, pulegij an. ʒ ij, pulveris nigellæ, ʒ j. cum therebentina, & lana fiant pessi duo oblongi, aut sine therebentina gossipio in iisdem intincto fiant nascalia: Ejusdem fere virtutis est aliud quod Recipit olei moscelini, liliorum an. ℥ iij pulveris gentionæ ʒ ij misce gossipio excipiantur; efficacior tamen est ille pessus, qui conficitur ex æquis portionibus galbani, ammoniaci, sagapeni, & euphorbii, serico inclusis; fortissimus, si addas radicem ciclaminis, allia hortensia cum oleo de spicâ trita, & linteo exepta ad formam pessarii utero indita, ipsum mira voluptate reficiunt, menses valenter *Suffitus aromaticum.* movent, & conceptum in longo tempore desperatis mirifice juvant. Suffitus aromaticum mulíebria ducit, quo potissimum utendum in causâ frigidâ, ne ignis, & qualitas acris in calida noceat, fiunt autem ex baccis lauri, juniperi, cassia lignea, gariophyllis, Xylo aloës, nuce muscata, junco odorato, & ex herbis siccis, ut pulegio tanaceto origano, capil. Ven. calamintha, arthemisia, & ex trochiscis de gallia, & alipta moscata; validior tamen suffitus sic paratur: pulveris colochintidis ʒ j, cinnamomi, assari, costi, calami odorati, an. ʒ ij myrrhæ ℈ iiij, ex omnibus tritis fiat pulvis pro suffitu; *Sympt. mitigatio* verum si ex suffitu, aut expessariis, & aliis medicamentis utero inditis symptomata suboriantur, corrigenda omnino erunt, ut si ardor aut caliditas excitetur, mitigabitur lacte commixto cum albumine oui, & oleo ros. & viol. cum aqua rosacea, vel ptisanæ cremore, aut certè si calor non fuerit magnus, vino, in *Curatio si fiat ab atra bile.* quo bullierint mellissa, & pulegium.

Si atra bilis suppressionis menstruorum causa sit, utendum frictionibus, vinculis, & aliis mediis, quæ deorsum trahunt, tundenda vena pedis, præsertim sinistri: hirudines hæmorrhoidibus applicandæ, abundant enim hæ venæ melancholico humore, & promptius per eas ab utero sanguis evacuatur; si tamen à liene retentio originem ducat, & ipse obstructus fuerit, salvatella aperiatur præmissa purgatione, & humore prius parato, sirupo de pomis, de succo borraginis, de Epithimo, aut de fumaria, cum aquis earundem herbarum,

aut cum

aut cum decocto prunorum, passularum, radicis scorsoneræ, buglossæ, cinamomi, florum violarum, & borraginis, epithymi, & foliorum senæ. Purgatio concinnabitur ex ʒ x cassiæ cum ℥ v prædicti decocti, aut cum ʒ iij pulveris foliorũ senæ & saccharo fiant boli, aut ex uncia una diacatholici, vel confectionis hamec sine scammonio, & colochintide in pari quantitate ejusdem decocti, vel seri caprini, quibus addi potest ʒ j agarici trochiscati, aut ℞ corticum myrobalanorum Indorum ʒ ui, luteorum ʒ ii, epithymi ʒ ii ß infundantur per horas 12. in ℥ v seri caprini factâ colaturâ, & expressione adde mannæ electæ ℥ ii, mellis rosati ℥ j fiat potio. Utendum etiam apozematibus ex supra dictis confectis additis, quæ melancholiam purgant, ut foliorum adianti, camedrios, lupulorum, melissæ, sing. m. j, florum borraginis, buglossæ, viol. stœchados, an p. j. polypodii ʒ iii, glycirrizæ, uvarum passarum an. ℥ ß omnia leviter contusa coquantur in s. q. aquæ lento igne, & vase obturato ad lib. ii. in fine adde epithymi ℥ ß coletur, & cum sacchari s. q. fiat apozema dosis ℥ vi. Deinde utendum pulveribus, & electuariis supradictis, adiunctis quæ contra melancholiam pugnant, præsertim theriaca, confectione alkermes, conserva scorsoneræ, buglossæ, viol. quo potissimum in casu locum tenere arbitror, id quod plerįq; sine discrimine mirificè prodesse scribunt in omni mensium retentione ℥ j. conservæ boraginis, in vino albo sæpius sumptæ. In balneis, & incessionibus admisceri debent folia malvæ violarum, altheæ, flores botraginis, buglossæ, semen psilii, lini, fœnigræci, ex quibus insuper uterini clysteres concinnentur, adjunctis muscilaginibus, & succo borraginis. Pro inunctione utile erit oleum amygdalarum, & sesaminum. Suffitus hic raro usurpandi, quia desiccant, at eorum loco evaporationes usui erunt. *Purgatio.* *Apozemata.* *Confectiones*

A flava bile licet rarò suppressio contingat, fieri tamen potest calore incrassante totam massam; cognoscitur ex colore pallido vultus, ac totius corporis, siti, oris amaritudine, pruritu, & inquietudine. Curatur victu, & aëre frigido, & humido, potu largiori, inciditur prius basilica in medio tempore, deinde vena pedis instantibus jam menstruis, tandem si affectio duret, salvatella dextra in medio alterius mensis. Purgatio perficitur uncia una cassiæ cum ℈ iiii rhabarbari in unciis quinque decocti florum cord. aut corticum myrobalanorum citrin. ʒ i ß mannæ electæ ℥ i sirupi ex 9. infus. rof. aut viol. ℥ i. in pari quantitate prædicti decocti, aut seri caprini, fiat potio, præmissa semper humoris concoctione, per sirupos de cichoreo, tosarum, viol. buglossæ, cum dupla quantitate aquarum hordei, viol. adianti, cichorei, scorsoneræ, Eupatorii, aut per sirupum de muscilaginibus, cum aqua stillatitia, malvarum, altheæ, cucurbitæ, lactucæ, papaveris. Factâ semel aut bis confertà purgatione Paulatina utilis erit, ex diluti rhabarbari ℈ ii, aut sero lactis cum saccharo, aut devoretur ʒ ß rhabarbari, cum uncia conserva rosarum tertio quoque die. Utendum etiam, frictionibus, vinculis, cucurbitulis, lavactis, ut supra dictum est 6. remediorum genere. Ex conservis vero tragæis, & electuariis, frigidiora usurpanda, aut trochisci confecti ex seminibus frigidis cum saccharo. Pro balneis, & incessionibus frigidiores, humidioresque herbæ ut folia malvæ, altheæ, viol. Flores camomillæ, viol. Utile etiam est balneum aquæ dulcis. Pessi, & methancritæ in hâc causâ conficiuntur ex radice malvæ altheæ, saccharo rubeo, & adipe gallinaceo, aut anserino, serico rubeo involutis, quod inungatur oleo amygdalarum dulci lacte, aut emulsione seminum frigidorum. Uterinus clyster paratur ex cremore eorundem seminum cum decocto hordei, malvarum, viol. & saccharo. Inunctiones fiunt ex oleo amygdalarum dulc. violarum, sesamino, de cucurbita, cum muscilagine malvarum, & pauco croco; utilissimum tamen est id linimentum, quod habet olei amygdalarum dulc. amararum, de cucurbita an. ℥ i, adipis anseris, butyri recentis an. ʒ iii ceræ albæ, & ladani an. ʒ i. fiat unguentum, quibus non proficientibus adhibenda sunt, quæ moderatè menses movere possint. *A flava bile curatio.* *Purgatio.* *Concoctio.* *Paulatina purgatio.* *Balneum.* *Pessi.* *Inunctiones.*

Ex dictis facile erit jam colligere, quâ methodo antea dictis medicamentus *Adversiones.*

temperie, conformatione, aut situ, à naturali constitutione recedit, quo fit, ut proprio officio uti non valeat, atque adeo redundans in corpore sanguis per eum non expurgetur, ac de his sermo hic institutus est, quia hæc suppressio tùm sexui, tùm fœminæ morbosa existit; de primis autem, quia rarò remedia exigunt, verba non facimus, nam, ut inquit Gradius c. de menst. suppressione viris simillimæ sunt; ideoque non indigent mensium provocatione, quia nihil in eis superest, quocirca si mulier nullâ inde molestiâ corporis, aut uteri afficitur, curatio tentanda non est. Morbosæ menstruorum privationis triplex est causa. Prima, nimis calida uteri intemperies, quæ aridum ibidem sanguinem ineptum fluxioni reddit, atque remoratum in uteri scirrhum, cancrum, aut alios tumores convertit, vel si sanguis aliunde calorem contraxerit, cum tamen uterus plus suscepꞇare nequeat, quod superest, per universum corpus inundat ac vitiosum factum mille mala generat, cutis nimirum fœditates, articulorum dolores, Epilepsiam, capitis cruciatus, cordis palpitationes, tussim, phthisin, & ventriculi affectus varios. Secunda causa est, sicca uteri ipsius intemperies, unde & viæ sicciores, arctioresquè redditæ facilè corrugantur, collabuntur, obturanturquè, hæc quidem constitutio ad febres, aut obstructiones in pueritia, sequuta est. Tertia causa, uteri depravata figura, quæ aut vasis aut meatibus caret, aut ea malè configurata aversavè habet, aut contorta, ita ut sanguis in uterum prorumpere non possit, quod aut à naturâ fit, aut ex diuturna obstructione, casu, ictu, vel alio accidenti, ut ex Galeno colligitur 3. de sympt. causis 4. Prima causa fere ex parte materiæ est; secunda ex parte viarum, tertia ex parte ipsiusmet uteri.

Causæ morbosæ privat. menstru.

Signa.

Si à calidâ uteri intemperie affectio contingat, dignoscitur, quia fœmina gravissimis uteri doloribus, & totius ventris ardore cruciatur; ex genitalium etiam squalore, cum gracilitate, tentione, & duritie, quibus inest pilorum nigrorum, & crassiorum maxima copia; si quid autem ex utero fluere contingat, rubræ ac fœtidæ, colliquationi simillimum est, & erodens. Ex siccâ intemperie ortum trahere indicium est, si in pueritiâ diuturnæ præcesserunt febres, si graciles sint partes pudendæ, quæ alioqui in virginibus crassæ, prominentes, & carnosæ, esse solent, ac procedente tempore universum corpus gracile redditur; insuper quia nil quicquam per uterum excernunt, & tamen imbecilles sunt, languidæ, & à levissimis laboribus defatigantur, procedente vero adhuc ulterius morbo, externæ partes crassiores fiunt veluti cachexiâ, & malo habitu affectæ, utero præ constrictione nihil suscipiente. Demum si ex depravatâ contingat figurâ, ex privatione cæterarum causarum deprehenditur, si præsertim, cum fœmina in cæteris sana appareat, & optimi sit habitus, gravissimis tamen accidentibus infestetur, uti ventris tumore, dolore, gravitate: obstructioné vero demonstrant propria obstructorum viscerum signa, quæ reperies c. de suppression: menstruorum, & de febre alba. Si à calidâ intemperie ortum ducat, quod plerumq; fit, curatur quatuor remediorum generibus; Primo victu infrigidante, aut aere temperato frigidiori, cibo ex pullorum, vituli, aut arietis carne, vel jusculo, in quo cocta fuerint frigida olera, endivia, acetosa, lactuca, spinachia, & similia, conducunt etiam mala granata, aurantia, ptisana, poma assa, pruna cocta. Potus esto hordeatum, aut mediocris cerevisia, somnus moderatus, & moderatum excercitium, nam valida exercitia, & frequentes deambulationes planè nocent, ut etiam animi perturbationes.

Curatio à calidâ intemperie. Victus frigidus.

Sanguinis missio.

Secundo evacuatione factâ, bis, aut ter in anno per sanguinis missionem ex venis pedis, tùm ut uterus nitatur successione ad id, quod evacuatur, aliquid etiam expellere, tùm ut ventilatis illis partib⁹ sanguis minus exæstuatur, tum etiã ut menstruũ provoces si fœmina sit adhuc juvenis infra 25. annos constituta; nam quod Mercat⁹ affirmat, menses in his movere tentandũ non esse, de senioribus intelligendum est, aut de iis quibus affectus aliquis in utero existit, ut ulcus aut tumor, quibus si naturam dissuescere ab utero animus sit, ex dextrâ, aut

Quibus natura ab utero dissuescit

sinistrâ

sinistrâ salvatellâ, aut ex utraque, prout copia exigit, sanguinem detrahes; aut si sanguis fœculentus appareat, hæmoroides provocabis, ineunte vere, aut Autumno; fiet etiam ab utero diversio mollibus frictionibus, partium superiorum ligaturis, & balneis aquæ dulcis, quibus si quid fortè in uterum transcolaverat, placidè per halitum digeritur, & uteri ardor temperatur; Deinde per dies aliquot exhibitis sirupis, qui vim habeāt præparandi, & contemperandi calidos, & biliosos humores, ut rosaceo, de portulacâ, de cichoreo, de endiviâ, violarum cum aquis earundem herbarum, sequens medicamentum cholagogum propinetur ℞ rhabarbari optimi ℈ iij infundantur per noctem in ℥ iiij aquæ endiviæ, coletur manè, & adde mannæ electæ aut pulpæ cassiæ ℥ j sir. rosati solutivi unciam j. misce.

Frictiones.

Purgatio.

Tertio per plures dies utendum iis, quæ paulatim contemperent humoris, & partis fervorem, ut conservâ rosarum, aut viol. cum aqua endiviæ, aut ptisanâ, ante cibum sumptâ, aut sero caprino matutino tempore addito sacharo, in quo flores viol. & borraginis madueint, potissimum autem in hunc finé laudatur usus apozematum infrigidantium ut ℞ Hordei mundi p. iij radicis borraginis, cichorei, an. ℥ j foliorum, borraginis, cichorei, endiviæ, scolopendriæ, fumariæ, acetosæ, an m. j, florum cordalium seminum frigidorum, an. p j. seminis anisi ʒ i. prunorum numero X ij. passularum ℥ j coquantur in s. q. aquæ ad lib. 1. ß. colaturæ adde sachari albissimi ʒ s. fiat apozema clarum aromatizetur ʒ j. specierum triasandali: quod si animus sit, adhuc nonnihil purgare, addatur in ultima decoctione foliorum senæ, pulpæ tamarindorum an. ʒ j, & post coctionem ℥ iij syrupi rosati solutivi aut de cichoreo cum rhabarbaro.

Apozema infrigidans

Quarto utendum localibus medicamentis, quæ eandem habeant facultatem, veluti inunctione in inferiori parte ventris ex oleo violarum septies loto in aqua rosarum, & addito lacte muliebri, vel cum oleo cucurbitino, aut rosarum, vel cum hoc linimento ℞ olei amygdalarum dulcium aqua hordei loti, cucurbitini, rosarum an ℥ j, axungiæ gallinæ, butyri vaccini, lactis caprini an. ℥ ß. succi cucurbitæ, endiviæ, aut violarum an. ʒ vj. cum cera, fiat linimentum, unguentum, aut cerotum prout magis fœminæ placuerit; quod utilius fuerit si præcedat fomentatio ex aquâ dulci mediocriter calidâ, aut balneum ex decocto lactucæ, violarum, altheæ, fumariæ, maluæ, ex quo etiam evaporationes fiant: additis semper, si velis uteri vias reserare, foliis capillorum veneris, mercurialis, arthemisiæ; clysteres etiam nocturni, quos Lusitani vocant (*de meioada*) uterum, & universum corpus mirifice refrigerant; parantur autem sic; ℞ juris gallinæ alterati cum herbis supradictis ℥ vj olei amygdalarum dulcium, viol, an. ℥ ij, sachari ℥ j, vitella ovorum numero ij misce, retineat si potest per totam noctem, & quando fervor est magnus, gallina aut pullus pro hac decoctione repletur rosarum conservâ.

Localia.

Balneum.

Clyster nocturnus.

Si à siccitate malum proveniat, curabitur cibis, & potibus humectantibus, ac optimi nutrimenti, dicendis infra c. de siccâ uteri intemperie; subinde frequentioribus deambulationibus, quæ tamen lassitudinem non pariant, sed sanguinem ad uterum evocent, item frictionibus super uteri regionem, ut partes dilatentur, ac menstruus sanguis, & alimentum in uterum prolabatur, ita enim humectior fit, & purgatio interdum sequitur; adhæc balneis ex aquâ dulci, supradictis inunctionibus, aut ex oleo sesamino, ex quibus cum muscilaginibus phylii, seminis cydoniorum, & cera linimentum fiat; confert etiam inunctio ex decocto limaciarum addito oleo viol. & liliorum, aut ex unguento resumptivo; sed & clysteres prosunt ex prædictis oleis, cum jusculo aliquo pingui, aut cum decocto limaciarum, extremitatum hædi, aut vervecis, aut ℞ decocti altheæ, malvæ, viol, ℥ vj, butyri recentis ℥ iij misce, fiat clyster; vacuationes omnio vitentur sicuti in hecticis, ne partes, quæ jam exaruerunt, per venæ sectionem, aut purgationem ulterius exsiccentur.

Curatio si ex siccitate provenia.

Vacuationes hecticis, & siccit temp. vitanda.

Si tandem ex depravatâ uteri configuratione malum sit, medicamenta

Ex depravatâ figurâ uteri.

 sunt

sunt ferè inutilia; ideoq; in id omnino incumbendum, ut redundans sanguis minuatur, aut aliò transferatur, antequam vitietur, & morbum generet, quod consequitur, sanguine ter aut quater singulis annis misso ex brachiis, vel ex pedibus, si sanguinem jam in utero redundare suspicemur: quod si vires fœminæ phlebotomiam non tolerent, tunc victu tenui utendum, & frequentiori exercitio ac frictionib⁹ per universum corp⁹ præsertim summo mane, sic enim sanguis avertitur ab internis ad extima, & pars ejus discutitur; idē præstant balnea modicè calida, & hæc beneficia maritatis sufficient, quæ quia viris utuntur, resolvuntur amplius. At virginibus, & viduis sat non erunt, ideoq; hæmorrhoides provocare, aut fonticulos aperire oportebit, quâ vero ratione aperiantur, scriptum reperies c. de Epilepsia ex utero; hæmoroides provocabis uti c. de melancholia. Si vero ex inveteratâ obstructione malum oriatur, curationem ex capite, de suppressione menstruorū mutuabis, eâdemq; ratione medeberis juvenculis, quibus instantibus, aut incipientibus primitus menstruis ex irâ, timore aut gravi aliquo symptomate suppressa fuerunt. De hoc affectu consulendus Galenus 3. de sympt. caus. 4. Avicenna vigesimâ primâ tertii tract. 4. c. 25. Aetius lib. 4. 5. 4. c. 51. Gradiu c. de retentione mensium.

Hæmorrhoides. Fonticulus

Curatio si ex inveterata obstructione.

De menstruis per loca non naturalia erumpentibus.

CAP. III.

Differentia.

MEnstrualem sanguinem per loca aliena erumpere dupliciter contingit; aut enim natura provida fœminei corporis curam gerens, quando in utero, & ejus venis, aliquod novit impedimentum, propter quod sanguis nequit commodè expurgari, aliam quærit regionem, per quam sese possit exonerare, & fœminę sanitatem incolumem tueri: aut eadem natura loci naturalis oblita, alteri assuescit, vel quasi errabunda modo hunc, modo illum locū quærit, ita quibusdā per os, aliis per nares, per oculos, & cruentas lachrimas, per ubera, per hæmorrhoides, per sedē impetū faciūt; sed &, p digitos, & urinas singulis mēsib⁹ sanguis menstruus erumpere visus jam est, interdum etiam rubore facto in altera maxillarum; quarum historias Schenckius refert ex Hipp. Galeno, Areteo, Brassavola, Amato, & aliis, ac nos curavimus illustrem. D. Johannam comitissam Villæfrancæ, quæ nisi singulis mensibus sufficientem sanguinis copiam per os rejectaret in febrem, & gravissima symptomata incidebat: nec mirum, facilis enim est via ex utero ad os per cavā in stelechejam inde per venas meseraicas in duodenum, ac jejunum intestinum, à quo tandem in pylorum, & ventriculum sanguis ascendit; sed enim per alia loca efflorescere menstrua credibile est, quoniam naturæ potenti nihil est impossibile, quæ ut Guido scribit, humorem vel per mediū os expellere sæpissimè solet. Per quamcunq; partem menstrua erumpant, symptoma est, pertinens ad excretricem vitiatam; ac si in utero impedimentum sit, provenit symptoma hoc, à morbo in via, nam tum facultatem robustam esse constat, imo quia gnara, & valida natura melioris rei gratia tum id molitur, putant aliqui curandam affectionem non esse, si ab hâc causâ proveniat, nam, dicente Galeno, ubi menses defecerunt non solum per nares vacuatio bona est, sed etiam per sedem, vel quampiam aliam partem, melius enim est menstruum sanguinem quacunq; parte foras erumpere, quam morbum intus alere, in cujus rei confirmationem Hippocratē citat, dicentem, menstruis deficientibus sanguinem è naribus erumpere bonum; nam quod menstruis deficientibus corpora fœminarum morbosa evadant, ut scripsit idem autor lib. de genitura, nisi aliunde sanguis prorumpat, intelligendum venit, quibus tamen non obstantibus, si affectio non sit inveterata, curandam esse præsertim in juvenculis planè censeo, nè in posterum infœcunda fiat mulier, alioqui nefas, & periculosum esset tentare naturæ consuetu-

Menstrua per loca diversa.

Natura morbi.

5. aph. 33.

consuetudinem jam inveteratam pervertere; curatio vero non admodum diversa erit ab eâ, quam postulat affectio à naturâ turgente, & errabunda proveniens, cui potissimum hoc caput dicatum est.

Causa. Hujus affectionis causa sæpissime est vehementissimum aliquod animi pathema, aut mentis conturbatio, præsertim si instantibus vel fluentibus menstruis contingat; fit etiam ex uteri & vasorum ejus obstructionibus, aut vehementissimis partium superiorum doloribus, & gravissimis affectibus; insuper ex earundem partium superiorum imbecillitate, cum uteri & partium inferiorum robore, nam consueverunt debiliores partes semper recipere, quæ à fortioribus transmittuntur, aut recusantur, ut enim rectè cecinit Mantuanus:

sic flumina rursum
Se exonerant, pelagusq; onerant, hominum quoq; mos est
Quæ nos cunq; premunt alieno imponere tergo.

Causa externa. Provenit etiam malum ab aliquâ causâ externâ, ut mentis conturbatione, de quâ supra, intempestivo frigidæ potu, à quo clausis meatibus cogitur natura petere superiora; insuper ex crurum aut capitis lotione intempestivâ, vel usu aceti instantibus menstruis; illud lotricibus sæpe obvenit; hoc reliquis fœminis haud rarò, iis præsertim, quæ obæsitatis pertæsæ, ut gracilescant, quod elegantius putant, acetum ingurgitant.

Signa. Cognosces melioris rei gratiâ id fieri, si fœmina sit boni habitus, adsit conferentia, & tolerantia, vacuationeq; absolutâ, si quid mali fœmina fuerat perpessa, libera ab eo evadit, & uterus singulis mensibus quodammodo turbatur, significat enim naturam uterum petere, quem cum sentiat præpeditum, ad consuetum locum regreditur. Turgentem vero & oberrantem naturam dignosces ex fidâ laborantis relatione, quia præcesserunt aliquot ex prædictis symptomatibus, aut causis, aut etiam ex signis obstructionis uteri c. de suppressione menstruorum infra ponendis, quarum curationem audacius quidem aggredieris, tametsi id quidem cum formidine, & ubi gravius periculum impendet, quâ ex violentiâ naturæ illatâ, quæ semper opidò commovetur, dum eam ad contratium institutum compellimus. Si per hæmorroides aut urinas natura menstruum purget, etsi conceptui obstet minus, tamen vitiosum censetur, omnium minimè, si per nares.

Curatio. Sanguinis ad uterum evocatio. Sanguinis missio. Curandi scopus duplex, primus sanguinis redundantis evacuatio; alter ejusdem sanguinis ad partes imas evocatio; quod imprimis fit, si partes superiores refrigerentur ac densentur, infimæ calefiant, humectentur, & aperiantur. Uterque tamen scopus rite completur sanguinis missione ex talo factâ, triduo aut biduo antequam sanguis prorumpat, cucurbitulis fœmoribus, suris & coxis adhibitis, interdum siccis, sæpe etiam cum scarificatione, insuper provocatione hæmorrhoidum, frictionibus, deambulationibus, balneis calidis, naturalibus, aut arte paratis, fomentis, incessionibus ex herbis aperientibus, inunctionibus, pessariis, clisteris uterinis, quorum omnium materiam supplebis ex capite de suppressione menstruorum. Duo tamen huic malo peculiaria præsidia sunt; sectio venæ tali pluribus mensibus facta, eo, quo diximus, tempore iterata, & usus balnei imprimis sulphurei, quod fœmina summo manè ingrediatur, & ibi debito tempore commoretur, juxta regulas à nobis tradendas c. de sicca uteri intemperie, ubi de balneis luculentius, Deo annuente, agendum est: *Admonitio* Hoc interea animadvertendū, ut balnei aqua uteri, & jecoris regionem duntaxat pertingat, quo etiam tempore fœminæ superiores partes flabellare, & attemperare oportet, ne balneo dilatentur.

Duo sequentia capita aliquantulū longiora esse oportuit quia ad ea ex aliis sæpiuscule recurrendū est: suppressio n. et fluor mēstruorū duo quasi cardines cunctarū muliebrium affectionis existunt.

De suppressione menstruorum.

CAP. IIII.

Natura morbi. Menstruorū evacuatio, sicuti & cæteræ actiones aut ex toto aufertur, aut minuitur, aut vitiatur, de reliquis paulò infrà dicturi sum⁹, de ablatâ solum hoc capite

hoc capite agendum. Fit igitur menstruorum ablatio, quando ex toto supprimuntur; cum hoc quod fœmina, nec admodum annosa sit, nec infra 14. annum constituta, aut ex nativâ structurâ inepta, aut gravida, lactans, vel laboribus, & validis exercitiis assueta: symptoma est de genere eorum, quæ retinentur, pertinens ad retentricem validam, vel expultricem diminutam, aut otiantem; sequitur autem morbum intemperamento, aut obstructione viarum, quas natura huic usui destinavit; otiatur vero facultas ob defectum materiæ, propter morbum per consensum totius aut alicujus membri.

Causa. Si inverteris, quæ de fluxu menstruorum inferiùs relaturi sumus, facile invenies causas, signa, & curationem suppressionis eorundem. Verum clarioris doctrinæ gratiâ sciendum, ex causis hujus affectus alias internas esse, alias externas, seu primitivas. Internas Galenus reduxit ad duo genera, alterum *(5. aph. 25.)* *Ex parte humorum.* ex parte humoris: alterum ex parte vasorum, quibus nos addimus tertium ex parte facultatis. Porro ex parte humoris menses supprimuntur, quia crassus, viscidus, lentus, qualis generatur in splenis, jecoris aut meserei obstructionibus, aut quia paucus in jecore, & in venis est; fit autem paucus sanguis, vel ob cibi paucitatem, vel ob diversionem per copiosos sudores, sanguinem per nares, vel hæmorroidés, aut per aliam regionem, aut sanguificandi jecoris impotentiam: nimia etiam copia facit ut sanguis à naturâ ad expulsionem non regulctur, uti videmus in doliis admodum plenis, præsertim si crassities conjungatur. Vitiosus etiam sanguis suppressionem parit, quia, etsi abundet, tamen *Ex parte vasorum.* solers natura sæpè ejus nihil ad uterum transmittit. Ex parte vasorum seu instrumentorum causa est strictura, & angustia vasorum, angusta autem reddun- *Sex modi quibus uteri vasa angusta redduntur.* tur vasa sex potissimum modis, Primo, ex compressione à pinguedinis multitudine in cavitate venarum, aut in omento, aut etiam ex tumore præter naturam, circa partes vesicæ, aut in utero ipso, ut autor est Hippo. 1. de natura mulierum. Secundo, ex vasorum obseratione à membranâ, aut carnositate aliquâ ibi natâ. Tertio, ex cicatrice induratâ, aut crustâ derelictâ, ex caustico imprudenter utero applicato. Quarto, ex contorsione, aut depravato situ uteri, & colli ejusdem. Quinto, ex densatione substantiæ ipsius uteri, & angustiâ vasorum, quæ densitas fit à frigiditate contrahente corpus uteri, & vasa in eo contenta, ita ut sanguis non fluat, aut tenuis, & aquosus exeat, ideo dicebat Hipp. mulieres frigidos, & spissos uteros habentes non concipere. Sexto, *(5. aph. 32.)* ex coalescentiâ, nam post aborsum sæpè venæ, quibus colligabantur secundinæ, ita coalescunt, ut postea separari nequeant. Cæterum non solum constrictio, quæ fit in internis uteri venis, verùm illa etiam quæ in venis cervicis advenit, suppressionem gignere apta est, utræque enim venæ à frigore densantur, à calore adjunctâ siccitate contrahuntur, ut prudenter Paulus notavit. Ex parte *(lib. 3. c. 58.)* *Ex parte facultatis.* facultatis debilitas quidem virtutis expulsivæ potissimum sequitur intemperiem frigidam, & siccam, nam frigiditas inspissat, & immobilitatem inducit, ac debilitat calorem: siccitas constringit meatum, subindeq; virtus debilitatur; quin etiam excellens caliditas humidum exsiccando facit ad constrictionem meatuum, nam exhalantibus humoris partibus tenuioribus, residuum crassius redditur, & ad expulsionem ineptum: quæcunq; porro expultricem debilitant, eadem retentricem roborant, nec in utero duntaxat frigiditas, & siccitas, aut calor immodicus virtutis debilitatem inducunt, sed in reliquis etiam membris; ita infrigidato, exsiccatoque jecore sanguinis generatio minus bene procedit, subindeq; jecoris ipsius expulsiva infringitur, ita nec generat sufficientem sanguinis copiam nec genitam debite ad uterum transmittit.

Externa causa. Causæ externæ seu primitivæ sunt, quæcunq; superiores promovere possunt, utpote aër, vel cibus frigidus, & siccus, medicamentum interius assumptum, exteriusvè applicatum circa uterum, quod sæpe imprudenter in uteri fluxionibus accidit; quæcunq; præterea impensius calefaciunt, aduruntq; humores, & meatus constringunt, ut laboriosum exercitium, quâ ratione saltatrices, cantatrices, & viragines menses non habent, paucitas etiam cibi, & ejus medicamen-

medicamentive qualitas impensè calefaciens, dolores, vigiliæ, mœrores, timor, & animi perturbationes, ob quas viduæ sæpe non purgantur, febres insuper ardentes, & hecticæ, & alii morbi acuti, quia & corpus hæc omnia calefaciunt, & cum per ea fœmina non bene nutriatur, deficit materia in generatione sanguinis. Adhæc quæcunque sanguinem crassum viscosumque reddunt, ut nauseativa satietas, usus ciborum viscosorum, & constringentium, fructuum infrigidantium, potus aquæ frigidæ. Quæ etiam nimiam copiam sanguinis generare valent, ut vita sedentaria in muliere, quæ validam habet jecoris sanguificam vim, quæcunque etiam sanguinem fluentem, aut paratum fluere circa venas uteri congelare nata sunt, ut lotio pedum, aut intromissio eorum in aquam frigidam, quod lotricibus non raro accidit, & muliercul is servituti deditis, præsertim si quando instantibus menstruis aquam ingrediuntur. Ex dictis constat, causas hujus mali vel ex utero esse, vel ex toto; ex utero quidem, quia sanguinem non suscipit, aut quia susceptum non expellit; ex toto vero, quia ad uterum non pellit, aut penuriâ, aut crassitie, aut aversione ad alias partes.

Signa morbi in communi hæc sunt; si mulier, quæ neque concepit, neque peperit, lac habet, menses ei defecerunt ex Hippocrat. mensium suppressionem sequuntur omnia fere hysterica symptomata, corporis insuper insolita gravitas, sterilitas, mania, epilepsia, uteri suffocatio, ac ipsius inversio propter redundantem sanguinem, qui replet magis in unâ parte quam in alterâ, horror inæqualis, dolores circa lumbos, collum, synciput, & oculorum radices, ac fœmora, sæpe etiam circa uteri regionem; pravus color, debilitas concoctionis, cibi fastidium, nausea, ructus, tussis, difficultas respirationis, urinæ suppressæ, nigricantes, tumores in ilibus cum inflammatione, & ardore, tristitia, tumor lienis cum aqua fluctuante, melancholia dicta hypochondriaca, inflammatio, erysipelas, scirrhus, cancer, sæpe etiam podagra, ac tandem hydrops, febris præsertim alba, quæ virginibus est peculiaris, non tamen assiduè febris hunc affectum comitatur, ut Aetius autumat, nam plures mensium retentione sine febre laborare experientiâ constat; solent tamen plerumque hoc, nonnunquam alio, atque alio ex numeratis symptomatibus conflictari. Quoniam autem plurima ex his signis utero gerentibus sunt communia, distinguere diligenter oportet, nam utero gerenti color hilaris, & vividus sæpe est, animi conditiones non mutantur, & accidentia primis mensibus duntaxat durant, nec menses suppurantur, cujus suppurationis signa sunt, dolor in pectine, fortes pulsationes, & contactum non sustinent, Hippocrates primo de morbis mulierum. In mensium suppressione contrà omnia fiunt, nam primis mensibus levissima sunt accidentia, procedente suppressione affectus fit difficilior; Potissimum autem distinguuntur à prægnantibus, quia eis, aut os uteri non occluditur, aut cum quâdam duritie occlusio adest, atque hæc sunt signa morbi in communi.

Externas causas ex relatu dignosces, signa vero, quibus reliqua signa distinguuntur, sic accipe; humorem quidem lentum, crassum, ac pituitosum causam esse, conjicies ex victu præcedenti frigido, & corporis colore albo, vel plumbeo, tactu frigido, molli, subtumido, cum venis in partibus inferioribus nigricantibus, et somno profundo, pigritia, cibi fastidio, præterea quia tarde incipit purgatio, & cum multo labore vix quicquam proficit, pulsus rarus, urina multa, sed tempore purgationis pauca, aut nulla, ac tenuis, absentia sitis, & ex utero humiditates quædam prodeunt crassæ, mucoribus similes, quæ eadem signa meatuum obstructioni ferè communia sunt, sæpè enim hæ causæ coincidunt, ut & humor crassus sit, & ideo obstructionem pariat; aliæ tamè obstruentes causæ, ut membrana, carnosa substantia, conversio uteri, & ejusdem cicatrix oculari inspectione, aut obstetricis relatione deprehenduntur, aut ex

Signa.

5. Aph. 39.

Febris non semper concomitatur mensiū suppressionem.

Distinguenda signa inter mēsium supp. & uteri gestationem.

Suppuratorum mensium signa.

Signa causarū & humorum.

Pituitosi humoris signa.

defectu

defectu cæterarum, quæ tamen nos hîc non admodum curamus, quia raro possunt impedire mensium evacuationem, quæ si per os uteri non fiat, per venas cervicis procedere potest. Verum si adhuc frigidior pituitosiorq; sit humor, frigus ad fundum uteri ab ipsa fœmina persentitur, stupor membrorum, tardus mensium albicantium descensus, Veneris inappetentia, delectatio nulla, urina crassa, pallida, multa, pinguedinis multitudo, color albidior, venarum major viriditas, ac raritas pulsus, & mollities, quæ etiam in debilitate expultricis, & melancholico redundante humore reperiuntur; nisi fuerit atra bilis, quia tunc Veneris appetentia adest, velox seminis excretio, uteri labra sicca, ac scissa, mensium seu potius humiditatum fluor, cum morsu, & erosione; sed enim sanguinis multitudinem significat tentio, & dolor cum gravitate totius ventris, ac lumborum, cum dolore capitis, splendore juxta oculos, sanguinis vomitu vel fluxu per nares; demum humoris natura, si sanguis linteo, aut arena excipiatur dignoscetur, ut c. de fluxu menstruorum scriptum reperies. Siccitatem, & paucitatem sanguinis significat extenuatio corporis, venarum inanitio, pulsus durus, & color lividus, vel pallidus, & præcesserunt ægritudines acutæ, vel ardentes febres, jejunia, vigiliæ, nulla tamen ventris gravitas, nullus dolor, aut tumor.

Melancholici.

Prognostica

Si menstrua plura fiant, accidunt morbi, si non fiant ex utero morbi contingunt 5. aph. 57. menstruis deficientibus sanguis ex naribus fluens bonum ejusdem lib. aph. 33. quia etsi retentionem augere videatur, tamen ex accidenti juvat, quatenus & deobstruit, & à multis morbis alioqui impendentibus liberat: Retentis menstruis mulieres sæpe deformantur, & hirsutæ fiunt, & barbam ac virilem habitum contrahunt: retentio mensium, quæ sequitur ad cicatricem, aut coalitionem venarum, fere curationem non suscipit, ut Gradius refert, ut autem Hipp. lib. 1. de morb. mulierum scribit, fœminæ quibus menses suppressi sunt, tertio mense post suffocationem incipiunt sentire horrores, & obdurescit venter, urina copiosior, vigilia, dentium stridor, quinto doloribus gravioribus infestantur, sexto mense insanabilis redditur, & anxia fit, & animo linquitur, pituitam vomit, sitis maxima, partes ventris, & pectinis dolent, febris accenditur, supprimitur alvus, & vesica, dolet spina dorsi, balbutit, intumescunt crura, pedes, & venter, urina rubra, sanguinea, dolor totius corporis, ac tandem hydrope moriuntur. Hæc Hippocrat. ibi, ubi tamen legitur sexto mense insanabilem reddi affectionem potius difficilem cur. tu legerem.

Curatio. Menstrua quibus non debent provocari.

Ad curationem accedentes cavere medici debent, ne menstrua evocare tentent iis, quibus non debent, aut quibus fieri nequit, ut evocentur, sic neq; iis quæ lactant, aut utero gestant, nec laboriosis, & admodum tenuiter viventibus, aut morbo confectis, nec viraginibus, & iis, quæ nullum inde sentiunt incommodum, & si diu suppressa habuerint menstrua, nec iis, quibus malum ex cicatrice originem traxit, quia, uti diximus, curationem non recipit; quo tamen in casu si iis, quæ mala inde sentiunt, curatio non procedat, medici consilium converti debet ad sanguinem minuendum per alias vias, & per intervalla, sanguinis missione per infernas partes, quia mulieres felicius semper purgantur per eas partes, in quas natura incumbere consuevit, item exercitio, frictionibus, & frequenti purgatione. Verum si humor sit multus, omni arte minuatur, ita si ejus copia uterum distendat, sic, ut comprimi ad expulsionem nequeat, sanguinem copiose ex utroq; pede detrahes: si paucus, adjectione curatio perficitur per alimenta, & victus rationem reficientem; corruptio ac vitium contemperetur; si per alteram partem sanguis fluere assuevit, omni studio ad uterum evocetur frictionibus, vinculis, lavacris, balneis, cucurbitulis suris applicitis, & coxis, aut frequenti sanguinis missione ex pede. Si à causis externis supprimantur menses, plerumq; earum remotione evocantur, quæ enim calore resolutæ sunt, aut frigore densatæ, contrariis attemperandæ, specialius tamen, si à frigore uteri os durius sit factum, calorificis utendum, suffitibus, evaporatio-

evaporationibus, balneis, & inunctionibus, deniq; unaquæq; uteri intemperatura curanda ut lib. 2. c. proprio de uteri intemperaturis. Si averſio fiat propter dolorem, ſedandus procul dubio dolor erit, vel ſi id fieri nequeat, purgare corpus convenit, & menſes provocare, ut intrà. Si ex uteri diſtortione affectio fiat, noſcitur, & curatur, ut lib. 2. c. proprio dicendum eſt; Si ex cicatrice, emollientia uſurpanda ſunt; Si ex tumore, petenda curatio eſt ex capite de uteri inflammatione; Si ex carne, aut membranâ ſuperereſcente, ex capite de uteri clauſurâ, poſteà menſes evocandi; ante affectus curationem nequaquam.

Si ex ſanguine pituitoſo curatio

Si ex ſanguine pituitoſo, viſcido, & craſſo, facultatem expultricem retundente, & vias obſtruente contingat, uti majori ex parte fit, ferè communis eſt curatio, frigido, & craſſo ſanguini, atq; obſtructioni, nam etſi ſæpe obſtructio reperiatur ex aliis cauſis, nunquam tamen ſanguis craſſus ſine obſtructione, Galeno teſte lib. de venæ ſectione; conſtabit igitur curatio ſex remediorum generibus, primo victu tenui attenuante, & aperiente, ut pane optimè fermentato, & condito cimino, & aniſo, carne avicularum montanarum, aut lactantium animalium, piſciculis ſolidioris carnis ac ſale modicè conditis, ſorbitionibus ex petroſelino, pulegio, ſatureia, nepeta, ſerpillo, aſparago, cum aromate, aromata enim omnia deobſtruunt, & menſes provocant; ſed & alia, ac porri aſſuetis conveniunt; ex fructibus caricæ, amygdalæ, paſſulæ, pineæ, dactyli; imprimis vero commendatur jus cicerum rubeorum cum multo croco ac petroſelino. Exercitium, & ſomnus ſint moderata; potus eſto vinum album, tenue, ætate medium, aut, ſi febris adſit, aqua cocta, cum cinamomo, corticibus citri, coriandro vel ſaſafraſia.

Aromata deobſtruunt & menſes cient.

Sanguinis miſſio.

Secundo iis, quæ ſanguinem minuunt, mobiliorem, ac fluxibiliorem reddunt, & deorſum trahunt, quod perficitur ſanguinis detractione, nam hoc remedii genus in omni ſuppreſſione menſium à quacunque cauſa proveniat convenit, etiam in cauſa frigida, quia ſanguine detracto hoc ſemper conſequitur, quod natura, ut vacuum repleat, undique ſanguinem movet, ideoque fluxibilior redditur; Cæterum detrahendus eſt, non quando menſes jam fluunt, ut rectè Paulus notavit, idque duplici de cauſa; prima, quia, ſi quo tempore menſes erumpunt, ſanguis mitteretur, natura aliò diſtraheretur, ac derivatio fieret. Secunda quia, ſi fœmina ex ſanguinis miſſione animi deliquium incurrat, evacuatio ſupprimeretur. Eſt igitur mittendus in medio menſe ex brachio, & iterum biduo triduove, antequam fluant, ex pede, ſi fœmina plethorica ſit; ſin minus ſat erit biduo ante tempus fluxionis venam pedis tundere, idquè ſi mulier ſit nigra, robuſta, & magnas habuerit venas; aut per crurum ſcarificationes, ſi fœmina ſit candida, & obœſa, quia hæ exiguas habent venas, & facile reſolvuntur, ideoque per ſanguinis miſſionem, aut non evacuantur, aut multorum ſpirituum fit reſolutio, quam cauſam eſſe exiſtimo, cur Hiſpani hoc remedii genere potiſſimum utantur in pueris, & fœminis debilioribus, & Galenus in peſte correptis, in his enim omnibus ſpirituum reſolutionem veremur, quæ per ſcarificationem non tanta fit, quanta apertâ venâ. E converſo verò nigræ fœminæ, ſanguinem habent craſſum, qui per ſcarificata loca haud commode evacuatur, ut autor eſt Galenus. Porro vena ex pede ſecari debet, non quidem ſub talo, ut plerique faciunt chirurgi; ac ſæpe fruſtra, quia ſanguis non fluit propter venæ exilitatem; ſed circa talum, ea nimirum, quæ pedem perreptat, quia & magna eſt, & facile tunditur, vitanda tamen ſunt loca tendinum, & phlebotomo potius, quo Saxones utuntur, quam lanceolâ utendum in hac ſanguinis miſſione, cujus quantitas habitu fœminæ, viribus uſuq; menſuretur. Modú autem ſcarificandi crura ab Oribaſio traditum, & à Luſitanis potiſſimum hodiernâ die uſitatum nos jam poſuimus noſtro de peſte tractatu. Cæterum minuitur etiam ſanguis ac deorſum

Scarificationes cur magis quam phlebotomia conveniant pueris, & fœminis tenellis.

Lib. de ſang. miſs. c. 10.

Venâ qua parte pedis ſecanda.

7. collect. 18. & 19.

Cucurbitæ & frictiones.

ac deorſum trahitur, fœmorum interiori parti, ac ſuris cucurbitulis adhibitis, cum ſcarificatione, aut ſine illa, ligaturis etiam, frictionibus, pedum lotionibus, & fomentationibus ventris inferioris hanc complebis intentionem.

Pituita concoctio.

Tertio pituitam apparantibus, & extenuantibus, ac iis quæ obſtructiones tum univerſi corporis, tum etiam uteri tollere valeant, ut exymelite ſimplici, & compoſito ſirupo de duabus radicibus bizantino, deliquiritia capill. veneris, de arthemiſia, de hiſſopo, de abſynthio, cum aquis apij, betonicæ, petroſelini, cuſcutæ, nepitæ, fœniculi, pulegij, hiſſopi, aut decocto earundem herbarum ut ℞ ſirupi, bizantini, & de hiſſopo an ℥ j ß aquæ fœniculi, pulegij an ℥ ij ß, quibus mane & veſperi, potiſſimum ad ingreſſum lecti utendum eſt, idque per dies decem aut quindecim continuatos, antequam menſes fluere debeant, ut eſt ſententia Galeni lib. de ſang. miſſ. & in magna quantitate ut ad ℥ viij aut x, quia longa eſt via à ventriculo ad uterum.

Sirupi ad movendos menſes in quantitate magna exhibeantur.

Quarto evacuantibus, quod imprimis fit iterata venę ſectione bis ex pede, quoniam proxime partem reſpicit, idque biduo uti diximus, triduove, antequam fluere incipiant menſes, ſingulis vicibus parum detrahendo, ut à ſuperiis ad inferiora major fiat attractio, in quem etiam uſum hirudines ſunt utiles ſuris, & pedibus applicitæ, præſertim quando vena nequit inveniri, neque cucurbitulæ commodè applicari.

Hirudines.

Purgatio.

Subinde purgatione utendum, in quâ ſemper primas habere debet hiera picra quia abſtergit, atenuat, & obſtructiones tollit, laudant etiam aliqui hermodactylos; concinnetur igitur purgans medicamentum hac ratione: ℞ ſpecierum hieræ ʒ ij, trochiſchorum de mirrha ʒ I. ß diaphænici, & pulpæ caſſiæ an. ʒ iij, cum rhodomeliteaut, ſirupo capilli. Ven. fiant boli, qui bis aut ter ſunt iterandi illis 12. diebus ultimis; vel ℞ agarici trochiſcati, aut turpeti ℈ iiij pulpæ caſſiæ ℥ j, aut diaphænici, ℥ ß cum ſacharo fiant boli. Verum ſi magis potione delectatur hæc paretur: ℞ agarici trochiſcati ʒ I. ß. diſſolvatur inſeri caprini aut decoctionis pituitoſæ ℥ iij ß, cui adde oxmelitis ſymplicis ℥ j hieræ ſimplicis ʒ I. ß; Quia tamen quædam ſunt fœminæ vino aſſuetæ, aut quæ difficulter catharticis utuntur, hoc vinum ſoleo parare, quod mitiſſimè purgat: ℞ turpeti electi, rhabarbari, mechoacanæ agarici optimi an. ʒ I ß. epithimi, foliorum ſenæ, ſcholopendriæ capil. Ven. an. p. I. ſeminis aniſi, cardamomi, galangæ, carthami, an. ʒ ß cinammomi ℈ ij terantur craſſo modo, & cuncta ſacculo includantur, qui madeat, in lib. iij. vini Rhenani, aut albi tenuioris per xx iiij horas, poſteà in vino diſſolve ℥ ij mannæ calabrinæ ex quo patiens per horas duas ante prandium capiat ℥ v, ac ſi primis diebus minus copioſè purgaverit, ſequentibus fiat levis ſacculi expreſſio.

Vinum purgativum.

Pilula.

Pro ijs vero, quæ pilulis magis capiuntur, formentur ex ℈ iiij agarici, & ʒ j. hieræ cum ſirupo de arthemiſia; vel uſurpentur pilulæ de hiera cum colochintide, quia mirifice colochintis menſes ciet, item alephanginæ, de agarico, fetidæ, cochiæ, de ſagapeno, aggregativæ, de hermodactylis: hæ etiam rotulæ placide purgant, ℞ roſarum rub. Zinziberis, cinamommi an. ʒ ij, ſandalorum alb. & rub. an. ʒ I. hermodactylorum ʒ iij turpeti iij ß diagridii ʒ I. maſticis ʒ. ß. ſachari lib. I. diſſolvantur omnia in aquâ arthemiſiæ, & fiant rotulæ, doſis ʒ ij ſummo mane, aut ℞ tabellarum de ſucco roſarum ℥ j.

Rotula purgativa.

Validius menſes cientia.

Quinto validius menſes provocantibus, & ad locum convenientem cientibus, ut uſu melicrati confecti ex ſabina, diptamo, pulegio, aut hoc alio; ℞ cinammomi, corticis caſſiæ fiſtulæ, radicis ariſtolochiæ, calami aromatici, an. ℥ ß, radicis capparorum, coſti, diptami, tormentillæ, eringii an. ℥ j. foliorum lauri, origani, pulegij, an. m. I. calamintæ, thimi, ſmirnii an. m. ß ſeminis rutæ, dauci, naſturtii, hiſſopi, melantii, aniſi, baccarum lauri, Zinziberis, an. ʒ ß coquantur in ſ. q. aquæ ad lib. iiij, colaturæ adde mellis deſpumati octavam partem, fiat melicratum, aut cum ſirupi bizantini, de quinque radicibus an. ℥ iiij mellis, & ſachari, an. q ſ. fiat apozema clarũ aromazetur ʒ I. ſpecierum diaireos. Aut ℞ radicis aſparagi, bruſci, apii, petroſelini, an. m. ß faſcolorum rub, cicerum rub. an. p. j. rubeæ tinctorum ʒ j. macerentur per noctem

Melicratũ menſes ciens.

Apozema.

noctem in ſ. quantitate aquæ, bulliant manè quousq; faſeoli ſint cocti, & adde
mellis, ſachari, aut convenientis alicujus ſirupi q. ſ. croci ℈ ij, de quo accipi-
at fœmina mane ℥ v. aut vj. quo tempore menſtrua expectat, & jejunet, per
iij horas, ac ſit in lecto benè cooperta. Mercurialis terit ciceres, quod non
probo, quia eorum pars interior eſt terreſtris, & craſſarum partium. Summæ
eſſe utilitatis crebra experientia comprobavi hoc medicamentum, foliorum
matricariæ, capil. Ven. nepitæ, pulegij an. m. j, radicis apij, aſparagi, fœni-
culi, an. ℥ j coquantur in ſ. q. aquæ ad libr. ij cujus decocti ℥ iiij, adde ſiru-
pi de arthemiſia, capil. Ven. an. ℥ j. ß. calidum bibat fœmina bis in die, ma-
ne jejuna, & ad ingreſſum lecti tùm antequam menſes prorumpant, tùm
etiam poſteaquam fluere cœperint, ſi lentè procedant; ex ijs quæ facile pa-
rantur eſt cicerum rubeorum p. iij radicis petroſelini ℥ ij coquantur in ſ. q.
aquæ ad libr. j. ß, colaturæ adde pulveris cinamomi ʒ i. croci ʒ. ß mellis q. ſ.
miſce, de quo calido bibat fœmina ſępiuſcule ℥ vj: Valet etiam ſæpius aſſumere
ʒ j trochiſcorum, de myrrha in vino aut decocto ſabinæ, & pimpinellæ, aut
fermenti magnitudine avellanæ cum ſacharo, & croci ℈ j. aut dactylos nu- *Dactyli.*
mero vi. extractis oſſiculis, & repletis croci fibris, aut ʒ ß hieræ ſ. Galeni ex
qua formentur pilulæ v. quæ ſumantur tertio quoque die, cum prædicto de-
cocto; egregiè tamen menſes provocant ſequentes pilulæ, & ventriculum
corroborando purgant ideoque maximè conveniunt, ubi in ventriculo pitui-
ta redundat, quo in caſu vomitus etiam utilis exiſtit. ℞ opopanacis
ʒ ij, galangæ, myrrhæ, an. ʒ j. ß, ſpecierum hieræ. ſ. ʒ iij maſticis ʒ j, cina-
momi electi, ʒ j ß calami aromatici, rubeæ tinct. ſeminis citri an. ʒ j omnia
in pulverem redigantur, & cum ſirupo de arthemiſia fiat maſſa doſis ʒ iij. bis in
menſe, aut ℈ j alternis diebus. Hæc etiam confectio valenter menſes pro- *Confectio.*
licit ℞ diacurcumæ, dialaccæ, an. ℥ j. trochiſcorum de myrrhâ, de cappar. an.
ʒ iij, pulveris ſpicæ, croci, cinamomi an. ʒ j ß ſirupi de arthemiſia q. ſ. miſce,
fiat confectio, doſis cochleare, cum ℥ iiij decoct. capil. Ven. nepitæ, arthemi- *Altera con-*
ſiæ, ſabinæ; eſt tamen majoris efficatiæ altera, quæ Recipit trochiſcorum *fectio.*
de abſinthio, de rhabarbaro an. ʒ j, antidoti hemagogi ʒ. i. ß pulveris ar-
themiſiæ, cinamomi an. ʒ j. limaturæ ferri præparati ʒ j. cum ſirupo capil.
Ven. fiat confectio, cujus exhibetur ℥ j cum felici ſucceſſ. cum enim lima-
tura ſit craſſarum partium, in cauſa eſt, ut reliqua medicamenta immoren-
tur, & reddantur anaſtomotica, quam ob cauſam proſunt omnia ſerapia, &
confectiones, quæ c. de febre alba ex chalybe parata recitabuntur, valet etiam
theriacæ aut mithridatii, aut tripheriæ magnæ ʒ j ſæpius ſumpta cum vino, aut
decocto ſæpius repetito, vel etiam tabellæ diapraſſi aut diacalaminthæ ſine
opio. Hæc etiam tragæa, quibus magis arridet hæc forma, utilis eſt, ſpe-
cierum diamargaritionis ʒ ß, trochiſcorum de myrrha ʒ j. ſabinæ ℈ ij pule-
gij, baccarum lauri, caſſiæ ligneæ, ariſtolochiæ rotundæ, & longæ an. ℈ j, cin- *Trageæ.*
namomi electi ʒ ij. ſachari pulverizati ℥ ij miſce, aut cum eodem ſacharo diſſo-
luto in aqua arthemiſiæ fiant tabellæ vel cum ſyrupo de arthemiſia con-
fectio.

Sexto localibus, quæ humores attenuare valeant, vias ampliare, & expul- *Localia.*
tricem facultatem excitare, in quem uſum ℞ pulegij calamenti, origani, ſabi-
næ, ſatureiæ, arthemiſiæ an. m. j. rubeæ tinctorum, radicum apii, petroſelini, *Fotus &*
aſparagi, aut fuſtium eorundem an. ℥ j. bulliant omnia in ſ. q. aquæ ad ter- *balneum.*
tias, deinde cum ſpongia, philtro, vel ſacculo, præſertim ex lino canabino, in
quo pars herbarum includantur, fomententur partes ventris, & circa pubem,
& inguina, aut habeat mulier pedes, uſque ad genua, in eodem decocto cali-
do vel etiam ſumatur earundem herbarum major quantitas, & fiat balneum
in quo ſedeat mulier uſque ad umbilicum per ſemihoram, ac interim, dum ibi
eſt, aſſumat per os aliquod ex ſupradictis medicamentis; aut etiam fiat eva-
poratio decoctionis earundem herbarum per infundibulum, nihil tamen
præſtantius reperies, quam ſi mulier ſedens in balneo ex prædictis herbis para-

aut cum decocto prunorum, passularum, radicis scorsoneræ, buglossæ, cinamomi, florum violarum, & borraginis, epithymi, & foliorum senæ. Purgatio concinnabitur ex ʒ x cassiæ cum ℥ v prædicti decocti, aut cum ʒ iij pulveris foliorú senæ & saccharo fiant boli, aut ex uncia una diacatholici, vel confectionis hamec sine scammonio, & colochintide in pari quantitate ejusdem decocti, vel seri caprini, quibus addi potest ʒ j agarici trochiscati, aut ♃ corticum myrobalanorum Indorum ʒ iii, luteorum ʒ ii, epithymi ʒ ii ß infundantur per horas 12. in ℥ v seri caprinu factâ colaturâ, & expressione adde mannæ electæ ℥ ii, mellis rosati ℥ j fiat potio. Utendum etiam apozematibus ex supra dictis confectis additis, quæ melancholiam purgant, ut foliorum adianti, camedrios, lupulorum, melissæ, sing. m. j, florum borraginis, buglossæ, viol. stœchados, an p. j. polypodii ʒ iii, glycirrizæ, uvarum passarum an. ℥ ß omnia leviter contusa coquantur in s. q. aquæ lento igne, & vase obturato ad lib. ii. in fine adde epithymi ℥ ß coletur, & cum sacchari s. q. fiat apozema dosis ℥ vi. De inde utendum pulveribus, & electuariis supradictis, adiunctis quæ contra melancholiam pugnant, præsertim theriaca, confectione alkermes, conserva scorsoneræ, buglossæ, viol. quo potissimum in casu locum tenere arbitrer, id quod plerisq; sine discrimine mirificè prodesse scribunt in omni mensium retentione ℥ j. conservæ boraginis, in vino albo sæpius sumptæ. In balneis, & incessionibus admisceri debent folia malvæ violarum, altheæ, flores borraginis, buglossæ, semen psilii, lini, fœnigræci, ex quibus insuper uterini clysteres concinnentur, adjunctis muscilaginibus, & succo borraginis. Pro inunctione utile erit oleum amygdalarum, & sesaminum. Suffitus hic raro usurpandi, quia desiccant, at eorum loco evaporationes usui erunt.

Purgatio.

Apozemata.

Confectiones

A flava bile licet rarò suppressio contingat, fieri tamen potest calore incrassante totam massam; cognoscitur ex colore pallido vultus, ac totius corporis, siti, oris amaritudine, pruritu, & inquietudine. Curatur victu, & aëre frigido, & humido, potu largiori, inciditur prius basilica in medio tempore, deinde vena pedis instantibus jam menstruis, tandem si affectio duret, salvatella dextra in medio alterius mensis. Purgatio perficitur uncia una cassiæ cum ℈ iiii rhabarbari in unciis quinque decocti florum cord. aut corticum myrobalanorum citrin. ʒ i ß mannæ electæ ℥ i sirupi ex 9. infus. rosa aut viol. ℥ i. in pari quantitate prædicti decocti, aut seri caprini, fiat potio, præmissa semper humoris concoctione, per sirupos de cichoreo, rosarum, viol. buglossæ, cum dupla quantitate aquarum hordei, viol. adianti, cichorei, scorsoneræ, Eupatorii, aut per sirupum de muscilaginibus, cum aqua stillatitia, malvarum, altheæ, cucurbitæ, lactucæ, papaveris. Factâ semel aut bis confectâ purgatione Paulatina utilis erit, ex diluti rhabarbari ℈ ii, aut sero lactis cum saccharo, aut devoretur ʒ ß rhabarbari, cum uncia conserva rosarum tertio quoque die. Utendum etiam, frictionibus, vinculis, cucurbitulis, lavacris, ut supra dictum est 6. remediorum genere. Ex conservis vero tragæis, & electuariis, frigidiora usurpanda, aut trochisci confecti ex seminibus frigidis cum saccharo. Pro balneis, & incessionibus frigidiores, humidioresque herbæ ut folia malvæ, altheæ, viol. Flores camomillæ, viol. Utile etiam est balneum aquæ dulcis. Pessi, & methancritæ in hâc causâ conficiuntur ex radice malvæ altheæ, saccharo rubeo, & adipe gallinaceo, aut anserino, serico rubeo involutis, quod inungatur oleo amygdalarum dulci lacte, aut emulsione seminum frigidorum. Uterinus clyster paratur ex cremore eorundem seminum cum decocto hordei, malvarum, viol. & saccharo. Inunctiones fiunt ex oleo amygdalarum dulc. violarum, sesamino, de cucurbita, cum muscilagine malvarum, & pauco croco; utilissimum tamen est id linimentum, quod habet olei amygdalarum dulc. amararum, de cucurbita an. ℥ i, adipis anseris, butyri recentis an. ʒ iii ceræ albæ, & ladani an. ʒ i. fiat unguentum, quibus non proficientibus adhibenda sunt, quæ moderatè menses movere possint.

A flava bile curatio.

Purgatio.

Concoctio.

Paulatina purgatio.

Balneum.

Pessi.

Inunctiones.

Ex dictis facile erit jam colligere, quâ methodo antea dictis medicamentis

Adversiones.

mentis in sex illis remediorum generibus utendum sit, prius enim à principio mensis, usque ad 14. decimumve quintum diem tenui, & inscendente victu insistendum, tunc si plenitudo adsit, vena brachii aperienda, mox ferapiis res agenda, ita ut purgatione fœmina uti possit circa octavum, decimumve diem ante assuetum mensium tempus, tandem triduo seu biduo ante idipsum tempus secanda vena pedis, ut sanguis jam atenuatus & paratior redditus deorsum proliciatur, & à loco evacuetur; tunc localia usui erunt & per os validiora medicamenta, potissimum dum fœmina in balneo est, ita enim in calidum adhuc, & solutum corpus illabens medicina vires suas efficacius exercet; sunt etiam efficacia horâ somni sumpta, à levioribus tamen semper incipiendo, universalia particularibus præmittendo, ne si menstrua validè provocantibus utamur, dùm adhuc venæ sunt obstructæ, secum ductis humoribus obstructiones impensius augeantur. Porro ubi causa calida aut melancholica fuerit, suffitu minus, balneis, & incessionibus magis utendum. Præsertim autem si nimia plenitudo adsit, in medio mense cubiti venam secare poteris, ut revellendo minuatur sanguis, qui obstructionem fovet, ac ne pedis venâ scissâ fluor sequatur major, quam ut sistere possis; instantibus vero jam menstruis in utroque pede vena aperietur: nec desunt, qui so'en & in medio mensis, & in fine hanc venam aperire, quod tunc fequi potest, cum plenitudo est exigua aut nulla. Ad hæc medicamenta menses cientia in majori copiâ quam reliquæ potiones exhiberi debent, quia eorum virtus retunditur in longo itinere à ventriculo ad uterum. Suppositoria, & injectiones somni tempore potissimum sunt adhibenda, idq; cum maxima cautione, quia solent uterum inflammare, exulcerare, & ardorem excitare, quamob causam diu in corpore non immorentur præsertim validiora, sed alligatû fi'um pessariis appendatur, ut extrahi commodè possint, cum volumus, postea uterino clystere locus abluatur, iis præterea, quæ in uterum intromittuntur, quidpiam odoratum admiscere oportet, cujusmodi est gallia, muscus, vel ambra, ut uterus reficiatur. Tandem pessaria, & uterini clysteres nuptis, & corruptis duntaxat conveniunt, nascalia vero, balnea, & incessiones tùm his tùm etiam virginibus.

Tametsi autem, quæ superius dicta sunt, satis esse videantur, uberiorem nihilominus segetem auxiliorum menses ducentium adjungere, erit operæ pretium, quia non solum menses, verum etiam fœtú, molam, secundinasq; proliciunt, & uteri suffocationi eorum pleraq; utilia sunt, ideoq; sæpius lector ad hoc caput ex sequentibus relegandus erit. *Simplicia menses ducentia.* Igitur simplicia quæ menses movent sunt semina, radices, folia, flores, fructus, succi, ligna, fungi, cortices. In universum autem sunt in triplici differentia debilia, media, valida, omnia quidem calida, at debilia, moderatè sicca, reliqua ordine sicciora. *Debilia.* Ac debilia sunt semen rusci, asparagi, pentaphylli, adianthi, cichorei, intibi, & radices earundem herbarum vel graminis, folia eupatorii, brassicæ, malvæ, hiperici, adianthi, pentaphylli, lactucæ agrestis: Ex leguminibus cicer, orobus, lupinus, phaseolus; ex fructibus caricæ, oleæ, nuces juglandes, passulæ, amygdalæ amaræ, interquæ sunt quædam minime sicca, quæ tamen non cogunt, sed reserant, aperiunt, emolliunt, & attenuant. *Media.* Media sunt semen raphani, lolii, melantii, lauri, juniperi, apii, cerefolii, allii, cepæ, porri, petroselini, anisi, anethi, ameos, carvi, dauci, fœniculi, levistici, seseleos, saxifragiæ, erucæ, nasturtii, & radices, folia, ac flores eorum, ac bunii, quæ napi sylvestris species est, betonicæ, valerianæ; insuper radices pastinacæ, peoniæ, cappar. ireos, rubeæ, aristolochiæ, gentianæ, enulæ, asphodeli, eringij, absinthii, cum foliis earundem, ac abrotani, arthemisiæ, capill. Ven. calamynthæ, matricariæ, pulegii, origani, assari, saturejæ, hyssopi, serpilli, helenii, majoranæ, scordii, marrubii, camedrios, camepithis, mercurialis, rutæ siccæ, inter quas herbas sium etiam annumeratur, lusitanicè *(rabacas)* thimus, smirnium, peucedanum, mellisophillum,

ſophillum, hypericon, betonica, flores ſampſuci, camemali, ſtæchadis, croci. Ad hæc juncus odoratus, calamus odoratus, amomum, cinamomum, cardamomum, caſſia, Xylobalſamum, ſpicanardi, coſtus, cyperus, Zinziber, galanga, nux muſcata, piper, cubebæ, moſcus, ambra, caſtoreum, unguis odoratus, æſipus, bitumen, ſal, nitrum, ſulphur, aloës; Ex gummis ſtirax, opoponacum, ammoniacum, ſagapenum, galbanum. *Valida.* Valida ſunt elleborus, hermodactyli, turbith, colochintis, timelæa, ac titimalorum genera omnia, ſcamonium, cantharides, fella animalium, radix ciclaminis, piretrum, ſtaphiſagria, brionia, ſabina, ſiliquaſtrum, cucumis agreſtis.

Composita menſes moventia. Ex quibus parari poſſunt ſirupi, apozemata, electuaria, tabellæ, trochiſci, pulveres, fomenta, inceſſiones, balnea, injectiones, ſuffitus, peſſaria, linimenta, unguenta, emplaſtra, cataplaſmata. *Sirupi.* Itaq; conveniũt ſirupi capil. Ven. de arthemiſia, de duabus, & quinq; radicibus, de calamintha, de ſtæchade, de hyſſopo, adianto, de eupatorio, de abſynthio, de betonica, cum aquis earundẽ herbarũ, aut graminis, fœniculi, pulegij, matricariæ, raphani, apij, enulæ, valerianæ, marrubij, majoranæ, penthaphilli, ut ſirupi de arthemiſia capil. Ven. an. ℥ j. *Apozemata.* cum ℥ iij decoctionis rubeæ, aſſari, pulegij, diptami miſce, pro doſi; aut ℞ calaminthæ, arthemiſiæ, pulegij, thymi an m. j. acori ℥ j bulliant in lib. vj aquæ ad medias in fine adde croci ʒ j. colaturæ admiſce mellis optimi deſpumati ℥ iiij, iterum leviter bulliat, deſpumetur, & fiat apozema doſis ℥ vj. Eſt etiam præſentaneum aliud, quod recipit radicum fœniculi, acori, an. numero iij, rubeæ tinctorum, ſabinæ an. ʒ iij foliorum arthemiſiæ, pulegij, meliſſæ, bugloſſæ, fœniculi, mercurialis an. m. j, ſquinanthi, cyperi, calami aromatici an. ʒ ij, ſeminis aniſi, fœniculi, galangœ, an. ʒ ij, medullæ paſſularum ℥ ß, fiat decoctio ſecundum artem ad lib. ij ß colaturæ adde mellis deſpumati, ſachari albiſſimi an. ℥ iij, cinamomi electi ʒ ij. *Liquor ſtillatitius.* Ejuſdem virtutis eſt hic ſtillatitius liquor; accipe panem, qui mediocriter, & ad fermenti fere naturam aceſcerit, & in furno moderatè coxerit, cui ablato cortice adde mellis ℥ xij, pulveris ſeminis urticæ, dauci, ameos, aniſi, fœniculi an. ʒ j ß, trochiſcorum, galliæ moſcatæ, myrrhæ, rubeæ an. ʒ ß. cotulæ fœtidæ ℈ ij infundantur in lib. iij vini, aut ſequentis decoctionis, & omnia in balneo Mariæ deſtillentur; cujus deſtillationis, ſumit fœmina uncias tres cum ℥ ij ſirupi capill. Ven. aut de duabus radicibus ſine aceto, recipit autem decoctio faſeolorum rub. cicerum rub. an. p. j. ſeminis juniperi ℥ j, radicis rubeæ, ruſci, raphani ſilveſtris, aſparagi, petroſelini an. ℥ ß camedrios recentis m. j. ſeminis ameos, aniſi, fœniculi an. ʒ ij. ſecundum artem fiat decoctio. *Aqua theriacalis.* Hæc etiam aqua vitæ, ſeu potius theriacalis, & menſes mirificè movet, & ventriculum roborat, accipe vini hiſpanici optimi lib. centum ſeu canadas xxv herbarum meliſſæ, centaurii, betonicæ, veronicæ, capill. Ven. pulegii, arthemiſiæ, nepitæ, an. m. vj deſtillentur omnia ſimul ſecundum artem primâ vice, ſecundâ vice liquori extracto adde prædictarum herbarum an. m. iii, & iterum deſtilla, ut primo, tertiâ vice adde herbarum earundem an. m. j ß quartâ m. j quintâ m. ß. ſextâ ac poſtremâ adde theriacæ Andromachi libr. j. deſtilletur ſine herbis, poſt ultimam, hoc eſt, ſextam deſtillationem adde auri laminati folia xxiiij, ſervetur diligenter doſis cochleare. j. *Alius liquor.* Utilis etiam eſt liquor deſtillatus ex arthemiſia, vino, & mulſa ſimul, aut potus concinnatus ex lib. ij decocti pulegii, & calaminthæ cum ℥ iij mellis, vel caſtorei ʒ j. trochiſcorum de myrrhâ ʒ ß croci ℈ j. vini albi optimi ℥ iij, aut opoponacis, vel ſagapeni ʒ j cum eodem vino, vel decocto, aut trochiſcorum de Gallia ʒ ß cum vino; ſed mirifice attenuat, & obſtructiones reſerat id, quod habet decoctionis ſabinæ ℥ iiij ſirupi de quinque radicibus, aut capill. Ven. ℥ ij. miſce pro doſi ſingulo mane, quoad menſes procedant; valet etiam ſirupus, qui exprimitur ex conſerva florum, vel corticum auranciorum cum pulvere cinamomi, aut corticis caſſiæ fiſtulæ. Ne tamen uno ſemper remedij genere defatigentur patientes, quibus magis arriſerint conſervæ, ſic *Conſerva.* parentur; foliorũ Eupatorii ſpicæ Romanæ, corticum caſſiæ ligneę, croci, ſemi-

 nis apii,

nis apii, liquiritiæ, squinanti, seminis levistici an. ʒ iiij, rhapontici ʒ iii. masticis, lacę non ablutę, spodii, rosarum rub. aristolochiæ an. ʒ j. cuncta in tenuissimum pulverem redigantur, & cum melle despumato fiat conserva; dosis a. ʒ ij. ad ℥ ß. *Altera conserva.* Ejusdem est efficaciæ altera, quæ habet spicæ Indicæ, ac Romanæ, corticum cassiæ ligneæ, rubeæ tinct, assari, anisi an. ʒ j ß seminis mellionis cucumeris, phaseolorum, apii, rutæ, ciceris nigri, seminis endiviæ, verbenæ, spicæ Romanæ an. ʒ j. fiat ex his pulvis, qui oleo amygdalarum aspergatur, postea cum melle despumato fiat conserva dosis ut suprà cum uncus septem decocti faseolorum aut cicerum rub. *Tertia.* Tertia confectio habet myrrhæ calaminthæ montanæ an. ʒ iiii, medullæ passularum ℥ ij, rutæ viridis ʒ ii, sabinæ ʒ j. contundantur & cum melle fiat confectio dosis an. ʒ j. ß ad ʒ iij cum aquâ pimpinellæ, est etiam utilissima pastinaca condita cum melle, Zinzibere, cariophillis, pipere, & croco, de quo insuper sirupo accipiat fœmina uncias iii cum ʒ j. cinamomi: valent præterea omnia electuaria ex chalibe quarum descriptiones reperies c. de febre alba. sed & in eundem usum conficiuntur *Pilulæ.* pilulæ, quæ recipiunt musci, myrrhæ an. ℈ ij stechados, rubeæ tinctorum, pulegij, corticum citri, cassiæ, piperis longi, granorum pæoniæ, calami aromatici an. ʒ iij, spicæ nardi ℈ j. cum succo vel aqua arthemisiæ fiat massa, ex cujus ℈ ii formentur vij tertio quoq; die assumendæ.

Suffitus. De decoctionibus, balneis, fomentis, & incessionibus plus satis superius dictum est; suffitus si eis utendum sit conficiuntur, ex ligno aloes, laserpitio, seu bejoino, aristolochia, castoreo, adianto, peucedano, semine apii, fœniculi, rutæ, cipero, junco odorato, calamo aromatico, nigella, sizymbrio, cinamomo, myrrha, styrace, galbano, thure, bdellio, cariophillis, Zibeto, mosco, sabina, trochiscis de gallia, de oppoponace, de sagapeno, de myrrha, raro tamen suffitus usurpandi, & non nisi in obstructionibus à crassis humoribus, quia ex- *Pessi & nasalia.* siccando constringunt. Ex ijsdem medicamentis varia parari possunt pessaria ut ℞ radicis gentianæ, pulegij, an. ʒ ii, seminis melantii ʒ j, carnis caricarum q. s. terantur terenda, & cum succo mercurialis fiat massa, quæ cum gossipio aut lana securè applicetur, quia ardorem non inducit, & mirificum est. Simile est id, quod habet mellis cocti ℥ j circum adde hieræ picræ ʒ j pulveris Euphorbii g. iii. misce, vel accipe mellis, & ceræ an. ℥ ß trochiscorum de myrrha ʒ j, musci, Zibeti, vel ambræ g. iiii: Aliud sic conficitur: medullæ cervinæ, therebintinæ an. ℥ ß succi mercurialis ℥ ß, aut pulveris ejusdem, agarici an. ʒ ß probè commixta linteo mundo involvantur. Parantur etiam pessaria ex pari quantitate styracis, ladani, galbani, bdellij additis pulveribus radicis irios, arthemisiæ, absinthij, hyssopi, cyperi, capparorum aristolochiæ, rubeæ, melantii, anisi, urticæ, ac si fortioribus uti sit animus, additur ℈ j aut g. x. pulpæ colochintidis, scamonii, aut fellis vaccini, seu hircini ℥ i. Alia mediocris efficaciæ sic concinnantur: accipito assari, cinamomi an. ʒ j. succi mercurialis decocti cum melle ℥ i. incorporentur, & linteo excipiantur, aut excipiantur gossipio; vel fiunt ex herba mercuriali, arthemisia, majorana, cum hiera simplici, theriaca, mitridato, & g. iiii mosci aut ex radice malvæ, altheæ, iridis, apii, fœniculi illitis, oleo liliorum, rutaceo, jasminorum, costino, aut irino cum pulvere hieræ; consimile paratur ex resinæ ℥ ß mirrhæ ʒ i. croci ℈ ß, stiracis, & galbani an. ʒ ii mellis uncia j. cum gossipio, vel lana carminata fiant pessaria seu nascalia, quibus addere licet adipem anserinum, & gallinaceum. *Uterini clysteres.* Jam vero uteri clysteres conficiuntur ex ℥ iii decocti radicum, & herbarum supradictarum addita ʒ i. pulveris seminis alicujus convenientis, & uncia olei, veluti si sumas quinque rad. aperientium an. ℥ i, foliorum matricariæ, nepitæ, pulegij, roris marini, thymi, valerianæ, anethi, an. m. ß sabinæ parum coquantur in debita quantitate aquæ ad medias, decocti ℥ iii adde olei liliacei, camomilini vel laurini ℥ i, pulveris melantii, trochiscorum de myrrhâ croci an. ℈ i. fortior hic erit roris marini, sampsuci, smirnij, fœniculi an. m. j. radicis eringij. ℥ i. fiat decoctum cujus sume ℥ iiij catholici ℥ ß stiracis ʒ i. dissolve,

ſolve, & tempore ſomni infundito. Adhuc tamen majoris erit efficaciæ hæc alia injectio radicum apperitivarum rubeæ an. ℥ i. radicis eringii, ciclaminis an. ℥ ß mercurialis m. i. ſabinæ parum, ſpicæ, aſſari, an ʒ ii ß fiat decoctio, cujus colaturæ ℥ iiii cum uncia vini in uterum infundantur; ſi vis abſtergere in decoctione, addito lupinorum, vel fabarum an. ℥ ii. Inunctiones fiunt ex oleo liliorum, rutaceo, anethino, de baccis lauri, de croco, de napha, de vitellis ovorum, de capparribus, de ſucco angelicæ; ex quibus etiam cum cera, & croco ac aliquo ex prædictis pulveribus, & ſi opus ſit muſcilaginibus unguenta parantur; ut olei liliorum, irini an. ℥ i, olei amygdalarum amararum, cappar. an. ℥ ß ſucci rutæ, aut artemiſiæ, vel ſabinæ ℥ iiij, coquantur ad conſumptionem ſuccorum, & adde ladani, & ceræ q. ſ. fiat unguentum. Aut accipe ſucci mercurialis, vini optimi an. ℥ j. olei anethini, de baccis lauri an. ℥ ii ceræ q. ſ. croci parum fiat unguentum. Inungitur etiam imus venter, & inguina unguento, deopilativo ſuccorum aut oleorum, cujus deſcriptiones ſuo loco recenſebimus; aut etiam oleo de ſtirace, de bezoino, laurino, anethino, addita myrrha, & galbano, quibus lumbi etiam perfunduntur.

Inunctiones

Scholium.

Nimia etiam copia] *autumat Mercurialis multum ſanguinem retentionem non efficere, cum potius multitudine ipſa vaſa ſponte hiare ſoleant, ideoq; non ſupprimi, niſi quando ex accidenti craſſities multitudini jungitur. Specioſa duntaxat ejus ratio eſt, non tamen cogit, nam ob nimiam plenitudinem vaſa ita diſtenduntur, ut comprimi ad humoris expulſionem non poſſint, viis præſertim obcæcatis, & naturâ gravatâ à multitudine, neque potente regulare humores ad expulſionem à Venis communibus ad Venas uteri, nec vacuâ ullâ exiſtente parte, per quam fluat: ita videmus vinum quantum cunq; tenue, aut alium liquorem ex dolio admodum pleno unico tantum foramine non fluere, merito igitur à Gradio, ac reliquis ſcriptoribus multitudo inter cauſas connumeratur.*

Excellens caliditas] *Qui fieri poteſt ut caliditas menſes ſupprimat, cum caloris ſit aperire, & rarefacere, quæ ad expulſionem conducunt? Reſpondeo, robur quidem expultricis in calido, & humido conſiſtit, caliditas enim affectivè juvat ad expulſionem; humiditas fundendo ac liquefaciendo humorem. Cæterum caliditas impedire poteſt per accidens expulſionem primo, quia quælibet exuperans qualitas ſive intemperies virtutem debilitat; Secundo quia diſſipat, & exſiccat tenuem, & acrem ſubſtantiam, quæ facit ad penetrationem. Tertio quia immoderatus calor plus aſſumit, quam attrahit. Ut autem hoc obiter advertas calor alterando, & concoquendo ad nixum facit, & retentionem, humiditas vero ad expulſionem, & nutritionem, quod ſi calor ſiccitati conjungitur attractionem juvat, nam frigus nulli functioni eſt uſui, ut Galenus autor eſt, quod ſi frigus ad retentionem facit, per accidens id eſt, dum incraſſat, & gelat, calor vero expulſioni potiſſimum conducit cum humiditati conjungitur, vide cap. de uteri debilitate, & Avicennam prima primi d. 6. c. 3.*

Naturalis facultates à quibus primis qualitatib. inveniuntur ſingula.

4. de ſympt. cauſ. c. 3.

Inſanabilis redditur] *Quod Hippocrates ſcribit primo de morb. mulierum, ſuppreſſionem ultra ſex menſes perſiſtentem eſſe incurabilem, non, ſicut jacet, accipiendum videtur, nam & nos multas vidimus reſtitutas, quibus diutius menſes fuerant ſuppreſſi, & ipſe Hipp. 4. pop. & 5. ejuſdem tit. ancillæ mentionem facit, & Gorgiæ uxoris, quarum altera per quadriennium, altera per ſeptennium menſes ſuppreſſos habuêre, ac tandem curatæ ſunt; dicendum ergo curationem quidem poſt ſex menſes eſſe difficiliorem, aut ibi loquutum fuiſſe de ſuppreſſione ex inverſione colli uteri ut ex ſerie colligi poteſt, quæ certè poſt ſex menſes incurabilis redditur, quia non facile reducitur uterus*

Cæterum detrahendus eſt ſanguis] *Pauca quædam de ſanguinis detractione hic diſcutienda ſunt. Primo Galenus lib. de ſanguinis miſſione venam ſecat triduo, qua triduovè, ante conſuetum tempus muliebris circuitus. Paulus vero*

Quaſt: celebris de ſanguinis miſſione in menſtr. ſuppreſſ.

Gal. c. 18. P. lib. 3. c. 60

non nisi decem diebus posteaquam constitutum tempus præterierit: conciliantur hæc loca facilè, si Galenum intelligas de sectione venæ pedis, ut legenti patet, Paulū de sectione venæ cubiti, aut si Paulum interpreteris de vena sectione, quæ plenitudinem deponit, Galenum de ea quæ ad locum conferens trahit: Demum si Paulum de revulsivâ, Galenum de evacuativâ. Sed contra est quod Galeno authore 4. de valetudine tuend. c. 4. crurum scarificatio solvit etiam plenitudinem; & eodem teste 2. ad Glauc. 2. Sectio venæ pedis ab utero derivat, idem sentit 13. meth. ubi in uteri inflammatione hanc venam ad derivandum secat, quod etiam experientia confirmare videtur, vidimus enim sæpe menses fluentes vulneratâ hâc venâ cohiberi, & ischiadem ex sanguinis abundantiâ factâ ex crure evacuatione Galenus curavit allegato. Non igitur ad revellendum, aut plenitudinem deponendam brachij venam tundere oportet, cum id ex pede fieri possit, nec rursus sectâ venâ pedis menses moventur, quia derivare est ab utero evocare, menses autem movere, est aut illum sanguinem trahere, ac ejus venas replere. Dicendum ad primum crurum scarificationem solvere quidem plenitudinem non tamen magnam, qualis in hypothesi erat, hæc enim promptius, commodiusq; per venam amplam basilicam dictam deponitur. Ad secundum dicimus venâ in pede sectâ à supernis ad inferna sanguinem evocari; si igitur in utero sanguis redundet, ab ipso derivatur ad pedes, sin minus à superioribus locis ad ipsum transit, aut certè ad venas sedis, prout huic ad illi parti natura pronior est, sic Galenus c. 19. sequenti hæmorroidas provocat sectis venis, quæ in cruribus sunt; in fœminis vero potissimum ad uterum trahit, quiâ ex ipsâ naturâ per eum locum expurgantur; & hoc semper consequimur, ut hæc sanguinis missio obstructione liberet; subindeq; ad expulsionem juvet. Ex dictis patet, aliud esse ex utero, aliud per uterum evacuare, per uterum sectâ inferius venâ commodè evacuamus, ex utero factâ prius revulsione ex brachio. Verum neq; hæc omnia difficultatem penitus exhauriunt, nam illud solum concludunt, quod diximus, initio curationis venam cubiti, postmodum venam poplitis tundendam esse. At Galenus cit. quem sequitur Fuchsius, Mercurialis, & alij viri in arte præstantes, nunquam licere venam cubiti secare in mensium suppressione asseverantissimè confirmat, licet plenitudo adsit, eò quòd & purgationem menstruam comprimat, & sanguinem ad superiores corporis partes retrahat; Et libr. de sanguinis missione adversus Erasistratum, Hippocratem vehementer laudat, qui 2. Epid. 4. in fine, Sthimargei famulæ suppressis mensibus cum plenitudine occupante universum corpus, ut lib. de tremore c. 8. ipse declarat, venam talo proximam secuit. In contrarium est Aëtius lib. 4. s. 4. cap. 57. ubi cubiti, ac tali venas secare jubet, quem sequitur Gradius cap. proprio. Avicenna & acerrimi judicij vir, ac de medicâ materiâ bene & præclarè meritus Mercatus: Eorum ratio est, quia ubi plenitudo superiora obsidet, sanguinis minuta detractio ex brachio non tam supprimit, quam juvat ad earum evacuationum provocationem impediendo, ne superiorum plenitudo deorsum irrepat, si tali venas protinus incidas, & aut obturet vasaq; obstruat uteri, aut sanguine copiosius ad uterum evocato immodicum sequatur mensium profluvium, quod cohibere nequeas. Pro qua sententia est etiam Paulus lib. 3. c. de uteri inflammatione, & Galenus lib. 11. meth. c. 13. ac communis practicantium usus, qui in inflammatione partium inferiorum, & pudendarum prius venam cubiti tundunt, deinde venam pedis, nam cum prædictæ partes propendeant, & pondere gravent, si initio vena poplitis scarificetur, periculum est, ne accurrente humore in desperatam in currant inflammationem. Est & tertia ratio, quia omnium medicorum consensu semper initio morbi revellendum est, quod ad distantissima loca fieri debet. Verum ut ab eo, quod ultimum est, incipiamus, distantiam ab utero ad pedem sufficientem ad revulsionem esse dicimus; sanguinis præterea missionem ex pede plenitudinem etiam deponere ex Galeno superius allegato, quod si magna sit plenitudo, copiosa etiam evacuatio medebitur. At si confertam vacuationem mulier ferre nequeat, non erit abs re, Basilicam prius tundere, quod propterea plerumq; fit, ac fieri debet, quia copiosissimæ illæ evacuationes, quibus Hippocrat. & Galenus utebantur, in usu jam non sunt. Præsertim autem

Fuchsius 5. aph. 32. Mer. c. proprio.

Avic. 21. 3. tract. 2. c. 12

Prima ratio

Secunda.

Tertia.

Deciditur controversia.

vena

venæGyberi tundenda infestante cum suppressione febre, & longissime ab eo tempore, quo purgationem mulier expectat: fatemur tamen Hippocratis, & Galeni sententiam securiorem esse, alteram non nisi ab exercitatissimo peritissimoq; medico cum magnâ præmeditatione usurpandam

Autoris sententia.

Quinto. Validius menses provocantibus] *Galenus sæpius allegato postponit venæ sectionem ijs medicamentis, quæ menses proliciunt: Mercurialis anteponit, & vult sanguinis missionem, aut purgatiunculam præmitti; Galeni sententia hâc nititur ratione, quia sanguis obstruens ab exiguis uteri venis evacuari nequit, nisi attenuatus ac incisus, ablatâq; obstructione. Mercurialis ratio est, quia si, quæ impensè menses movent, ante venæ sectionem adhibeantur, cùm venæ adhuc sint obstructæ, & sanguis impactus, calida medicamenta universi corporis humores secum ducent, & obstructiones magis augebunt. Conciliatio tamen ex methodo à nobis propositâ patet, quippe ante evacuationes non nisi mitioribus utendum, post evacuationes validioribus, aut distinguendum de sanguinis missione ex brachio aut crure deponente plenitudinem; & de provocativâ menstruoum ex pede.*

Quæst. An venæ sectio debeat præcedere medicamenta menses cientia.

Simplicia quæ menses ducunt] *Galenus 5. simpl. 22. menses cientia in hoc à diureticis distare scribit, quod quæ urinas movent, impensius exsiccant, subindequè tametsi tenue serosum segregant, reliquum nihilominus sanguinem cogunt crassioremque reddunt, qua ratione mensium purgationes impediunt; qui igitur fit, ut pleraque hic in eodem gradu cum diureticis sicca ad mensium provocationem annumerentur? Et Galenus cit. quamquam diuretica talia nonnulla dici fatetur, non quia sola moveant urinas, sed quia solas, & non menses: tamen c. 13. præcedenti multa posuit, quæ propriè urinas ducere affirmat, ea tamen postea menses movere dixit, veluti assarum, & meum. Respondetur, menses moventia in duplici esse differentiâ, quædam enim sanguinem fundunt, & liquant, tenuioremque reddunt, & hæc propriè talia calida sunt, & moderatè sicca conveniuntquè imprimis menstruis imminutis: alia præter hæc obstructiones insuper aperiunt, quæ tenuium sunt partium, ac proprie attenuantia, & cum diureticis fere coincidunt, & ex accidenti menses movent, quatenus vias liberant ab infarctu. At contrà est, quòd sanguinem cogunt immobilioremquè reddunt. Respondet Jachinus, id efficere si quis multis utatur; potius tamen puto, quando his menses proliciendi sunt, ea semper admiscenda, quæ una colliquant, & attenuant, & quæ uterum respiciunt, & ad ejus vias humores deducunt. Non est autem dubium pleraque esse, quæ particularibus membris tertiâ quâdam facultate conveniunt, nam & Galenus 5. simpl. 13. eadem plane concedit contra Thessalum, & medicamentum dari, quod proprie epaticum, nephriticum aut pleuriticum sit; hinc fit, ut idem medicamentum, pro diversitate eorum, cum quibus commiscetur, modo menses moveat, modo urinas, aut etiam sudorem, lac, vel semen. Is enim est (ut hoc obiter intelligas) horum medicamentorum ordo, ut omnia calida cum sint, quæ lac, & semen augent, humida esse debeant, idque vel in tenui, vel incrassâ materiâ; quæ urinas movent, sudoresque proliciunt sicca sint, & tenuis materiæ, talia enim humores dissolvunt, atque halitu digerunt, cutem rarefaciunt, & poros ejus, aut imi corporis, prout in hanc aut illam partem natura inclinat: At quæ proprie menses evocant, in medio horum consistunt sicca quidem sed moderatè.*

Menses moventia in duplici sunt differentia.

Tertia facultas in medicamentis, quæ partem hanc aut illam respiciunt.

Differentia inter medicamenta lac, semen, urinam, sudorem, & menses cientia.

De

De immodico menstruorum fluxu.

CAP. V.

Descriptio. IMmodicus menstruorum fluor tunc fit, quando menses plures, copiosioresve fuerint, quam solebant autore Galeno 6. popul. primo com. 7. aut quando ultra consuetum purgationis tempus fluxerint præter modum, aut naturæ ætatis, vivendique institutum: aut tandem, quando statas periodos non servaverit, ut si bis in mense repetat. In cunctis tamen respectu ad consuetudinem mulieris habito, quod potius metiendum erit ex natura, & viribus cujusque, quam ex termino dierum, & quantitate humoris, quam prisci in biduo, triduovè constituerunt heminas duas atticas, cum nostris temporibus magna sit diversitas, aliæ enim longiori tempore, & in majori quantitate; *Natura.* aliæ breviori, & minori, salubriter expurgantur. Symptoma est de genere immodicè excretorum, quamquam enim ex sanguinolentis evacuationibus sola menstrua mulierum præter naturam non sit, ut scribit Galenus, id quidem intelligendum, dummodo non excedat, quamvis si excedat, nec adhuc certe toto genere præter naturam est, sed multitudine, & qualitate. *3. de sympt. caus. c. 2* Sequitur hoc symptoma ad morbum in depravatâ figurâ, meatuum scilicet dilatationem, quæ tripliciter contingit, aut enim vasa rumpuntur, dilacerantur ve *Tripliciter vasa aperiuntur.* contusione, seu ruptione, & tunc dicitur diœresis, quo casu confertim sanguis fluit; aut aperiuntur propria foramina, & extremitates venarũ, & dicitur anastomosis; aut exeduntur tunicæ, quod diapedesis nuncupatur. Porro vasa hæc aut sunt interna uteri, & tunc proprie fluxus menstruus nuncupatur, aut sunt externa illa, quæ terminantur in uteri cervice, & tunc fluxus fit quasi hæmorroidalis: rursus aut sanguis, qui fluit simplex, & impermixtus est, & tunc uteri fit profluvium menstruum exquisitum; aut alteri materiæ permiscetur, & tunc vel menstruus sanguis prædictum humorem superat & fit profluvium mensium notum, seu menses decolores, aut ab illo superatur, & fit profluvium muliebre notum, de quo infra.

Causa externa. Provenit hæc affectio interdum à causis externis, utpote ictu, casu, cursu, saltu, aut choreis, immodico exercitio, nimio calore, balneorum usu, maximè crurum frequenti ligaturâ, frictionibus, aut vehementi animi commotione, hæc enim omnia aut solent sanguinem concitare, fluxibilioremque reddere, & ad uteri partes deferre; aut certè vasa rumpere, aperire, dilatare. Accidit præterea ex uteri rhagadiis, ulcere, virilis membri excedente magnitudine, laborioso partu, vel abortu, insuper ex aromatum, aut vini albi fortioris usu, aut suppressis ani hæmorroidibus.

Interna. Internæ causæ triplices numerantur; aut enim sunt ex parte virtutis, aut ex parte humoris, aut ex parte uteri, & vasorum ejus; & quidem *Ex parte virtutis.* ex parte virtutis sanguis fluit quadrupliciter, vel expultricis robore, & efficaciâ, qua ratione à nocuis humoribus expurgatur. 6. de locis: aut virtutis retentricis impotentiâ, quæ humorem sibi commissum retinere non potest 2. de morbis mulierum: aut robore alteratricis jecoris, quia plurimum sanguinem conficit, cujus pars per uteri venas expurgatur primo de morbis mulierum, aut debilitate ejusdem alteratricis membrorum, quando ipsæ partes in se convertere nequeunt debitam sibi commissam humoris copiam, licet plus ab epate genitum non fuerit, quam conveniebat, quia tunc residuum suo pondere deorsum fertur, aut à naturâ pellitur, quod tametsi ad omnem sequatur intemperiem, præsertim tamen ab humida fit: Demum ob fortitudinem attractivæ uteri, quæ ut plurimum à

causis

causis externis concitatur, vel quia uterus concalesit, vel quia vasa aperiuntur. *Ex parte humoris.* Ex parte humoris causa etiā multiplex, aut enim humor quantitate peccat, & tanquam onus à naturâ deponitur 1. de morb. mul. cit. aut qualitate alienus ab eâdem naturâ rejicitur, utpote serosa aut biliosa 6. popul; aut nec qualitate *l.s. text. 6.* quidem alienus est, & debitâ quantitate à jecore generatur, sed à debili membrorum alteratrice virtute non conficitur, quæ causa superius comprehensa fuit. Cæterum humoris substantia ut plurimum liquida, ac subtilis est, utpote serosa, aut biliosa; qualitas calida, acris, & mordax, à quâ orificia venarum dilatantur, ideoque nihil mirum, si initiò sanguis fluat floridus, ac subtilis, posteà etiam crassus ac fœculentus, dilatatis jam poris, & meatibus, ut Avicenna, & Gradius propriis capitibus adnotârunt, plures etiam menses vidimus crassos, ac nigros, ob lienis obstructiones, ejus potissimum vasis, quod jecur à melancholiâ repurgat; quin etiam pituitosi menses superfluè fluunt, si corpus, & caput pituitâ repleantur, quæ nec per nares, sedem aut urinas excernatur, sed ad uterum cum menstrua purgatione deturbetur, ut placuit Hippocrati 1. de morb. mulierum 22. Non igitur audiendus Paræda, qui hosce humores *Paræda lapsus.* mensium potius suppressionem semper efficere credit, quia sanguinem crassum reddunt; nam etsi initiò obstruunt, postmodum gravatâ naturâ majori impetu prorumpunt quamquam hoc forte concedendum, hos humores non *P. lib. 3. c. 63* tam superfluum fluxum menstruum, quam nothum profluvium muliebre *G. a proprio* concitare ut colligitur ex Paulo, & Gradio. Tertia causa ex parte uteri est, *Ex parte uteri.* quia rarus, laxus, mollis, patentior, hians, aut levigatus, aut quia asperitatem continet, qua nequit claudi, aut quia ejus vasa rupta sunt dilacerata vè, ut dictum est, quod etiam ex causis primitivis superius annotatis potuit contingere, præsertim ex laborioso partu, & imperitiâ obstetricis, secundinas à cotyledonibus dilacerantis.

Cognoscitur immodicus menstruorum fluxus ex patientis aut adstantium *Signa.* relatione, quemadmodum etiam causæ externæ. At si dilatatione tunicæ vasorum sanguis profluat paulatim instillat, & tenuior est; uberior, & cum sensu quodam doloris, si ora venarum sint aperta; sin autem per apertionem vasis rupti dilacerative contingat, repentino quodam impetu prosilit: Si ex humoris acrimonia, & mordacitate, comperies id ex dolore, levi illo quidem, sed molesto, circa lumbos, uterum, ac pudenda; ex sanguine, & virulentiâ sanguini commixtâ, & graviter olente, & quia lentus est fluxus initio, major in processu, qui ob concretum sanguinem interdum cum dolore supprimitur, ac denuo copiosiùs prorumpit, denique ex labiorum, & gingivarum scissuris, quæ à vaporibus inde ascendentibus fiunt. Sanguinis copia dignoscitur ex conferen- *Sanguinis indicia.* tiâ, ac tolerantiâ, corporis consistentia, & habitudine bona, & quia vividior, coloratiorq; redditur fœmina, & ab aliis affectionibus liberatur; ac fluens sanguis ruber omnino est, ab adstringentibus læditur patiens, & si fluxio supprimatur, intumescit venter, quasi mulier prægnans sit, membra laxa fiunt, & fœmina valetudinaria evadit, quæ eadem signa jecoris robur, & sanguificandi efficaciam demonstrant, quo in casu dissenteria epatica sæpe toto juventutis tempore citra nocumentum contingit. Jam vero peccans humor dignoscitur, quia in corpore efflorescit color eidem similis, ex calore præterea aut frigiditate, colore, consistentiâ, substantiâ, & odore, & quia sanguine linteo excepto, exsiccatoque in medio rubra est macula, in circuitu vero humoris redundantis notæ apparent; subinde si fluens sanguis colligatur super arenam siccam ac minutam, & in ferventissimo sole exsiccari sinatur, si biliosus fuerit, pallidus, *1. de morb. mul. 37. & 119.* aut viridis arenæ color evadet; si pituitosus, albus, & veluti muceus erit; si melancholicus nigrescit, quas notas posuit Hippocrates. Uteri vitia ex fœminæ habitudine dignoscuntur, nam decolor, marcida, vieta, fastidiens, confracta, & imbecilla redditur, aliaque postea pejora sequuntur symptomata. Facultatis vitium ex defectu reliquarum causarum deprehenditur, ulcus ex saniè cum fœtore, dolore, & aliis, quæ ulcera concomitantur. Demum si ex

utero

utero ipso prodeat sanguis niger, graveolentior & grumosior est; si ex venis cervicis rubicundior, fluidior, nec adeo malè olens. Consideranda igitur sanguinis quantitas, qualitas, fluxionis duratio, ac delationis modus, amplioribus namque vasis ruptis magna sanguinis copia confertim profluit: erosis vero & apertis parva, sed ab erosione cum dolore, ab apertione citra illum.

Prognostica Sequuntur hanc affectionem sæpe gravissima mala, fœdus nimirum color, pedes molli tumore attolluntur, virium debilitas, vitiatur ciborum tum concoctio, tum cupiditas, tabes, syncope, hydrops, ac reliqua omnia quæ quamlibet immoderatam sanguinis evacuationem sequi consueverunt symptomata, teste Galeno, fœminas hasce infestant, nam &, Hippocrate dicente, si menstrua plura fiunt, accidunt morbi, totius corporis præsertim, suppressis autem menstruis ex utero morbi contingunt, nimius vero fluxus, ut declarat Gordonius, ducit ad ægritudines vel consumptivas, vel cachecticas, aut ad passiones ventriculi; si ad immodicam evacuationem animi defectus sequatur, malum ait Hippoc. Porro immoderata sanguinis fluxio in senescente muliere lethalis ut plurimum: in juvenculâ admodum periculosa, si perseverat, quia ad hydropem terminatur. At si per solis, aut Lunæ Eclipsim menses profluunt, raro, inquit Apuleius, curantur, quia ora vasorum occalluerunt, quod ego potius de consueto, & antiquo fluxu dicendum puto, quia in eo venarum uteri ora diu aperta occalluerunt, et si supprimatur antiquus fluxus, periculosum ducit Galenus sæpius. Omnium difficilimè curatur fluor, qui provenit ex malâ uteri dispositione, quia pars hæc facile excrementa suscipit, tum ratione situs, tum etiam ratione multarum venarum, quæ eò confluunt, tum denique ratione assuetudinis naturæ, quæ singulis mensibus per eam partem sese exonerare solet; Præterea à profluvio sanguinis desipientia, ac convulsio malum. Si menses decolores fuerint nec per idem tempus semper venientes, purgationem indicant esse necessariam.

6. de locis. 5. — 5. aph. 57.

5. aph. 56.

Apulei sententia.

7. aph. 9. — 5. aph. 56.

Fluxus menstruus per viam crisis in corpore pleno aut vitiosis humoribus redundante, ac cum patientis tolerantia cohiberi non debet; quod si ex partu, aut aborsu proveniat, curatio petenda ex capitibus de partu, & aborsu laboriosis; si ex ictu, casu, medicamento exedenti; calore, vel frigore, aliâve causâ dilacerante, curatur victu parco, quiete, sanguinis missione ex brachio, frictionibus, ac ligaturis partium superiorum, & iis, quæ adstringunt, atque conglutinant infra dicendis. Si à sanguinis ubertate, victus sit frigidus, & parcus, fiat sanguinis missio conveniens, vitentur balnea, reliquum opus naturæ committendum, nec ejus motus aliter præpediatur, nisi magna impendeat spiritus resolutio. Verum si ex suppressâ aliquâ evacuatione suboriatur, veluti fluxu sanguinis per nares, aut hæmorrhoidas, aut per meatum urinarium, aut per manuum, & pedum fissuras, aut ex abscisione sudoris, tota curandi ratio post sanguinis missionem, & purgationem in provocatione ejus evacuationis consistit. At si (quod plerumque fit) ex humoris alienâ qualitate accidat, siquidem à bilioso, & calido sanguine fiat, quinque remediorum generibus utendum erit. Primo victu refrigerante ex extremitatibus animalium vituli præsertim, vel arietis, aut ex pullorum carne assâ, vel coctâ cum lactucâ, scariolâ, cucurbitâ, acetosâ, portulacâ, quibus sine carne in cibo vescendum erit, aut pulticulâ, ex duabus partibus cremoris hordei paratâ, & unâ lactis amygdalini cum sacharo, & aqua rosacea, vel ex amylo, aut etiam panatella ex panis medulla abrasa, cum butyro, sacharo, & aqua rosacea, Lusitani vocant *caldo demiolo depam*; ex fructibus conveniunt pyra, cotonea, mala granata, mespila, fructus berberis conditi, aut ribes. Potus esto aqua chalybeata, aut ex ignito auro, vel cocta cum mastice, hordeo, vel coriandro præparato, cui immisceri potest rob. de ribes vel sirupus de berberis: exercitium vitetur, & omnis laboriosus motus, aut violentus; somnus sit moderatus vel pauló longior, aër subfrigidus, citra excessum tamen, quia excedens frigiditas humores ad interiora impellendo

Curatio à bilioso sanguine si fiat

Panatella lusitana.

Excedens frigiditas fluxum auget.

impellendo fluxum auget, nimius etim calor internus aut externus attenuando nocet: fugiat vinum & aromata omnia, ac diuretica, aquososq; cibos, quales fructus horarii, & inter olera ea, quæ valde humida sunr, & flatulenta.

Aversio. *Sanguinis miss. paulatina.* *1. aph. 5.* Secundo avertentibus, ut sanguinis missione factâ semel & bis, aut quoties necessitas postulat, & vires toleranr. paulatim tamen ac per intervalla digito foramini applicato, tundenda autem primò basilica vena, deinde salvarella dextræ manus, subinde cucurbitula jecori, & nonnunquam lieni aut sub mammis affigenda, ut monuit Hippoc. si tamen fluxus diu perseveraverit hirudines hæmorrhoidibus applicentur, ut altero excitato fluxu prior subsistat.

Contemperantia. *Apozema.* *Frigida potio.* Tertio refrigerantibus, incrassantibusq; serapiis, & apozematibus, contemperetur sanguis, utpote sirupo ros. granatorum, de portulaca, de rosis siccis, myrthino, de acetosâ, de ribes, de berberis, cum aquis portulacæ, rosarum, acetosæ, capitum ros. plantaginis, sanguinariæ, cichorei, endiviæ, ac similiũ, ut si pluribus diebus capiat patiens ℥ ij sirupi myrthini vel granatorum, cum ℥ iij aquæ capitũ ros. vel portulacæ, vel ℥ v hujus apozematis, hordei mundi leviter tosti p. ij. foliorum portulacæ, acetosæ, polygonii, plantaginis, sanguinariæ, an. m. j. capitum ros. p. j. coquantur inf. q. aquæ pluvialis ad libr. ij ß, colaturæ adde sirupi cydoniorum, myrthini an. ℥ ij fiat apozema clarum aromatizetur ʒ j ß specierum diarrod. abb. frigidæ etiam potio, aut dilutiores sirupi hoc in casu conceduntur, si modo fœmina carnosa sit, ac boni habitus, nec aliud subsit quod impediat.

Purgatio. *Decoctum.* *Bilis vitellina.* *Bolus.* Quarto si his fluor non detineatur, biliosum humorem subesse conjectandum est, quem purgare tentabimus pharmaco, quod habet rhabarbari electi, cort. mirob. citr. an. ℈ ij infundantur per noctem in ℥ iiij aquæ portulacæ colaturæ adde mane sirupi ex 9. infus. ros. siccarum ℥ j. pulpæ cassiæ, & tamarindorum an. ℥ ß. misce, capiat in aurora: aut ℞ decoctionis biliosæ vel seri caprini, aut decocti capitum ros. florum cord. & tamarind. ℥ iij in quibus infunde parem quantitatem rhab. & myrob. & adde sirupi ex 9. infus. ros. siccarum ℥ ij. mirificè etiam prodest sumere singulis diebus manè, & vesperi, ℥ iiij aut v. sequentis decocti, foliorum cichorei, scariolæ, lupulorum, fumariæ, borraginis, sanguinariæ, portulacæ an. m. j. passularum ʒ j ß. prunorum numero xv. florum cord. an. p. j. anisi ʒ j. quatuor seminum frigid. major an. p. j. fiat decoctio secundum artem in sero caprino, vel aqua pluviali ad libr. ij. in fine adde foliorum senæ ℥ j ß medullæ carthami ʒ iii, colaturæ misce succi ros. lib. ß, succi intybi ℥ iii sachari q. s. fiat apozema clarum aromatizetur ʒ j. spec. triasandali: vel cum ulteriori decoctione fiat ad formam sirupi cui addi possunt ʒ ii rhabarb. quòd si vitellina bilis commisceatur admiscenda sunt, quæ pituitam purgant, de quibus infrà. Est etiam ex usu ter, quaterve citra dierum intervalla hunc bolum exhibere, sachari ros. ℥ j. pulveris rhabarb. ʒ. ß. aut ℈ ii misce, plura vide c. de uteri intemperie calida.

Fervorem sedantia. *Assumenda.* *Potiones.* Quinto iis, quæ flavæ bilis fervorem compescant, ac frenent, qualia sunt refrigerantia, & adstringentia, quæ per os assumpta ebibuntur, aut devorantur, aut utero admota, induntur, vel extrinsecus applicantur. Intus quidẽ assumuntur potiones, pilulæ, & opiatæ: offeratur itaq; post universales evacuationes serum caprinum, aut lac ipsum si febris non adsit, ptisanæ cremor, farrum cum jure pulli, sirupus de agresta, de berberis, de ribes ros. borraginis, acetosæ; de succo plantaginis, de succo acetosæ, de rosis siccis, de muscilaginibus, de portulaca, de papavere, cum decocto hordei, plantaginis, lactucæ, solani, symphyti, bursæ pastoris, capitum ros. ex quibus etiam stillatitiæ aquæ probantur, ac minus fastidiosæ sunr, aut aquâ in quâ sæpius extinctum sit aurum ignitum, ad sistendum fluxum, & somnum conciliandum mihi expertus est potus, qui habet sirupi, papaveris, myrthillorum an. ℥ iiii aquæ symphyti plantaginis an. ℥ viiii pulveris diamargaritonis frigidi ʒ i. boli armeni ʒ ß, misce sæpius capiat ℥ iiii aut v.

Opiata, sive conserva. quo tempore se componit ad somnum. Inter devoranda hæc mixtura sive opiata valde probatur, conservæ ros. antiquæ, conservæ symphyti an. ℥ i. pulveris trochiscorum de karabe, tragachanti, spodij, boli armeni præparati, corallii rub. præparati, masticis, balaustiarum, acaciæ, gummi arabici an. ʒ ß cum sirupo myrthino fiat confectio, cui addi possunt ʒ uj micletæ, est etiam magnæ utilitatis altera, quæ recipit carnis Cydoniorum conditæ ℥ i. ß trochiscorum de spodio, terræ sigillatæ, pulveris diamargaritionis frigidi specierum diapapaveris albi, diatragachanti an. ʒ i. cum sirupo cydoniorum fiat opiata, cujus dosis magnitudo majusculæ avellanæ cum ℥ iij aquæ plantaginis, vel bursæ pastoris. Prodest triphæra minor, sed mirum in modum valet assumere singulo mane cochleare j. conservæ de scoria ferri, quæ ex Rasio sic paratur: myrobal. Emblicorum, bellericorum an. ʒ. v. spicæ, squinanti, cyperi, Zinziberis, piperis nigri, ameos, olibani sive thuris an. ʒ ij. scoriæ ferri præparati per hebdomadam in aceto, deinde extractæ, & torrefactæ ʒ x v. omnia subtiliter pulverizentur, & cum melle despumato, vel cum sacharo fiat conserva, curat fluxum uteri, ventris, hæmorrhoidum, & omnem alium. Scoriam tamen exactè præparare docet Quiritus de Augustis in luminari apothecariorum. *9. ad Almans. c. de hæmorrhoidib.* *Conserva de scoria ferri.*

Pilulæ. Pilulæ hæ sunt etiam utilissimæ, olibani, masticis, myrrhæ an. ʒ j, boli armeni ʒ ß pulverizentur subtiliter, & cum succo cydoniorum fiat massa, cujus decima pars accipiatur vesperi ante cibum; conveniunt etiam pilulæ de bdellio. *D. sinst. 2. descriptione 14.* Quod si nec his quidem fluxus sedetur, ad narcotica veniendum, qualia sunt requies magna, Athanasia, philonium Romanum, persicum, vel tarsense, quorum dosis ℈ iiii pro fortioribus, pro aliis ℈ ij aut ʒ ß in ℥ ij vini adstringentis, & una aquæ ros. *Narcotica.* In eundem usum pilulæ hæ conficiuntur, quæ mitioris sunt facultatis, ℞ calchanti, opii, thuris, masticis, coriandri tosti an. g. j. ß terantur diligenter, & cum sirupo de ribes fiant pilulæ v. vel septem accipiendæ noctu quatuor quinquevè horis post cœnam, quæ tamen omnia, quia sanguinem quasi congelant, cum præmeditatione & non nisi urgente necessitate sunt exhibenda. *Admonitio.*

Utero immittenda. Porro, quæ utero immittuntur, aut injectiones sunt per methencritem, sive uterini clysteres dicti, aut pessi; injectiones commodè fiunt ex iis, quæ adstringunt, & ora venarum consolidant, ac retundunt acrimoniam humoris, nam ad hos tres scopos medicus collimare debet, ut ex aquâ vel succo plantaginis, solani, portulacæ, sanguinariæ, & similium, aut ex decoctione earundem herbarum, rosarum, & myrthillorum, aut ex cremore ptisanæ, vel decocto hordei, & orizæ torrefactæ cũ muscilagine tragachanti, & pulvere adstringenti, & si accipias succi polygonii ℥ iiij muscilaginis tragachanti extractæ in eodem succo ℥ j. amyli ʒ j aquæ capitum ros. ℥ iij misce infundatur per methencritem. *Clyster uterinus.* Ex quibus etiam herbis, succis, & aquis cum jam dictis pulveribus, & albumine ovi pessarii conficiuntur, ut ℞ succi plantag. vel centinodiæ ℥ ii, pulveris trochiscorum de Karabe acaciæ an. ʒ i. cum albumine ovi unius misceantur, & involvantur serico panno: majoris virtutis est alius, qui habet pulveris hypocistidis, acaciæ, boli armeni, sanguinis draconis, radicis consolidæ, arnoglossæ, gallarum an. ʒ ß, succi portulacæ vel sirupi de rosis siccis aut myrthillorum q. s. excipiantur bombace; facilius paratur ex semi manipulo portulacæ, plantaginis, aut polygonij, vel alterius herbæ convenientis contusæ, & linteo involutæ, aut ex unguento comitissæ lanâ excepto, & utero indito, commode etiam conficitur ex ovi albumine agitato cum pulveris tragachanti, farinæ volatilis an. ʒ i, ß, amyli ʒ ii, succi bursæ pastoris ℥ ß. Verum si patiens virgo sit, nascalia potius ex usu erunt, quæ ex eadem materia conficiuntur lana, aut bombace excepta, at non intus immittuntur, sed osculo pudendi adhibentur, quo differunt à pessariis. *Pessi.* His tamen remediis cum prudentiâ utendum, & non nisi re prius communicatâ cum matre ægrotantis, aut assistente seniori, alioqui fœminæ, præsertim nobiles, præcipuæ, aut juniores solent ea ægre tolerare, & medicis irasci; *Admonitio* utuntur quidam suffitu ros. *Suffitus.*

aut

aut myrthillorum, quod minimè probo, quia usta materia bilem exasperat. Exterius fiunt encatismata seu incessiones ex decocto foliorum pirorum, quercus, prunorum, balaustiarum, corticum granatorum, granorum myrthi, sumach; quarum rerum partes æquales bulliant ad tertias in 5. q. aquæ pluvialis addito in fine modico aceto, ex decocto tepido aut frigido fiat, incessio, ex fecibus emplastrum ventri, & posteriori etiam parti applicandum, quod in omnibus quæ utero applicantur observandum est. Quod si materia frigida sit, addes in decoctione foliorum absynthii, menthæ, spicæ, an. m. i. ab incessione venter inungatur hoc aut simili linimento olei myrthini, cydoniorum, masticis an. ℥ i. Pulveris boli armeni præp. sanguinis draconis, trochiscorum de Karabe an. ʒ i. aceti cochleare i. ceræ q. s. fiat linimentum, aut unguentum; aut adhibeatur unguentum comitissæ, quo renes, umbilicus, & prope os pubis inungatur; vel iisdem partibus applicetur emplastrum contra rupturam, aut hoc aliud, quod mirifice sistit omnem fluxum non solum uteri, sed etiam sanguinis per nares, ex pectore, ventriculo, aut aliis partibus; habet autem gummi dragachanti torrefacti ℥ ß coralli albi, & rubei, ossis dactylorum combust, hypocistidis an. ʒ i. ß, balaustiarum, scoriæ ferri præp. mumiæ, sanguinis draconis, boli armeni, terræ sigillatæ, masticis an. ʒ ij, pomorum cupressi, corticum thuris an. ℥ ß bdellii torrefacti, styracis calaminthæ, trochiscorum de terra sigillata an. ʒi. foliginis camini, plumbi usti an. ℈ i. picis colosoniæ, glutinis piscium aceto macerati an. ℥ i. secundum artem fiat emplastrum, panno coccineo applicetur. Ejusdem est efficaciæ hoc cerotum boli armeni, terræ sigillatæ, sanguinis draconis, thuris, masticis, myrrhæ an. ʒ ii. pilorum leporis combustorum ʒ iii. acaciæ, hypocistidos an. ʒ i. seminis acerosæ, plantaginis, portulacæ cydoniorum an. ʒ ii. ß subtiliter pulverizentur, ac cum oleo rof. omphancino incorporentur, & additis pice, & cera fiat magdaleon cujus portio super corium extendatur, Et dictis jam partibus adhibeatur. Possunt præterea inungi eædem partes unguento rof. vel refrigerante Galeni admixto aliquo ex prædictis pulveribus, semper caventes, ne frequenter actu frigida utero admoveantur, solent enim transpiramenta cutis obserare, ac subinde majorem fluxum concitare; exemplo sunt menstruatæ mulieres, quibus uberius menses profluunt, si, cum jam sisti incipiebant, munda indusia accipiant. Si pituita huic malo initium præbeat, syrupi conficiantur ex decocto corticum granatorum, balaustiarum, symphyti, bursæ pastoris addito syrupo de Ribes, de rosis siccis, & pauco melle rof. Purgatio vero sic concinnetur, ℞ agarici trochiscati ℈ iiii. diacatolici ℥ i. misce fiant boli, aut eadem agarici quantitas infundatur in ℥ iiii. aquæ capitum rof. per noctem, manè factâ colaturâ, & expressione adde sirupi ex 9. inf. rof. sicc. ℥ i. diaphænici, aut electuarii Indi, vel confectionis hamec (si melancholia abundet) ʒ iii. misce, fiat haustus.

Encatisma. *Linimentũ.* *Emplastrũ.* *Cerotum.* *Admonitio.* *Curatio ex Pituita.*

Quod si ex seroso sanguine affectio concitetur, investigandum prius ob jecoris invalidam virtutem, an quia sanguis à renibus haud debitè expurgetur id fiat, reductoque jecoris temperamento, & renibus de obstructis, & præpurgatis, primo crassior victus ac tenacioris substantiæ constituendus, utpote caro perdicis, & extremitates vituli, aut arietis, amylum, oriza, ova sorbilia, potus parcus ex aqua chalybeata, aut cocta cum mastice, & coriandris, vel vino rubro adstringente, præsertim si humor sit admodum frigidus, & vires collapsæ; somnus esto longior, aër temperatus, exercitium moderatum per intervalla, aut ejus loco leves fiant frictiones, & ligaturæ partium superiorum. Rejicienda enim est Pauli, & Aëtii sententia, qui fœmorum frictiones in hoc casu fieri jubent, cum potius hæ à superioribus deorsum trahant, & contra præceptum sit diversionis, quæ ad contraria fieri debet, infernis enim laborantibus superna vincire, exercere, & fricare convenit; itaque constare eorum sententia non potest dum magnus est impetus, & copia magna; ubi tamen sensim fluit humor, locum tenere potest, quia crura ab utero derivant, ut superiori

Curatio ex seroso sanguine fiat. *Vinum in quo profluvio conceditur.* *P. lib. 3. c. 62. A. lib. 16. c. 64.* *Paulus & Aëtius taxantur.*

periori cap. diximus, securius tamen cucurbitulæ mammarum radicibus af-
Purgatio. figentur; Purgatio exercenda ex ʒ i. pulveris rhabarbari tosti cum uncia con-
servæ rosaceæ aut corticis mirobal. citrin. ʒ i. agarici ʒ ß dissolvantur in ℥ iiii. seri
Sudor. lactis, vel cum eadem conserva rosaceæ fiat bolus; excitandus deinde fluxus san-
guinis narium aut vomitus: præter cætera tamen sudores movere utilissimum
est, quod Avicenna fieri jubet decocto Asari, apii, & rubeæ, nos decoctum
radicis chinæ, aut sarsæ usurpamus, quæ qua ratione parentur videre est
infra c. de humida uteri intemperie, vomitum vero cientia c. de uteri stran-
gulatu.

Curatio si ex venarum apertione. Si fluxus proveniat ex eo quod uteri venæ aut ipsius cervicis sunt apertæ,
aut ruptæ, reliquis non neglectis, præcipua curandi ratio in iis sita est, quæ
in uterum immittuntur, adhibita tamen distinctione, nam si venæ uteri sint
læsæ, iis quæ per metenchriten injiciuntur, sin autem eæ, quæ ad cervicem
terminantur, pessariis potius utendum est.

Si fiat ab erodente humore. Si tandem propter arrodentem humorem vena sit excisa, usurpandus erit
sirupus de muscilaginibus, & purgatio per Epichrasim facienda, ne conserta
acuti humoris ad intestina effluxio dissenteriam provocet, & ut paulatim
benignior sanguis reponatur. Vtendum igitur manna, cassia, sirupo ex in-
fus. ros. infuso rhabarbari, aut myrobalanorum in succo granati, vel portu-
lacæ; conveniunt etiam cucurbitæ sine scarificatione, ne sanguine misso
humor magis effrænetur; posthæc exhibeatur sæpius radicis filipendulæ ʒ i. in
ovo sorbili, quæ mirè omnem sanguinis effluvium sistit, aut sirupus conficia-
tur ex succo ejusdem cum sacharo.

Catalogus eorum quæ sang. sistunt Erit tamen operæ pretium pauca quædam adjicere, ut sit tyronibus ca-
talogus omnium fere medicamentorum, quæ sanguinem sistunt: Ea verò in
genere aut simplicia sunt, aut composita: & rursus aut intus assumuntur, &
sunt potanda devorandaque; aut exterius applicantur, ut sunt incessiones,
balnea, fomentationes, olea, linimenta, unguenta, emplastra, cerota, nasca-
Simplicia. lia; aut sinui muliebri induntur, ut pessi, & uterini clysteres. Inter simplicia
connumeranda veniunt, aqua pluvialis, amylum, hordeum ustum, farina
volatilis, albumen ovi, lac vel aqua extinctionis chalybis, lapidum, vel auri,
oriza, Polygonium, myrthus, plantago, bursa pastoris, symphitum, portu-
laca, acetosa, urtica, sive galiopsis, radix symphiti, nympheæ, chelidoniæ, sandali
omnes, flores cydoniorum, & ros. pirorum; cortices granatorum, glandium,
aut capuli earum vel rosarum capita, castanearum cortices, fabarum, len-
tium, balaustia, hypocisthidis, cydonia, pira acerba, & austera, mespila, sorbæ,
nuces cupressi, gallæ immaturæ glandes, sumach, uva omphancitis, fructus
ribes, berberis, semen uvæ, plantaginis, portulacæ, acetosæ, pulveres marga-
ritarum, boli armeni, terræ sigillatæ, spodii, cornu cervini, lapidis hæmatitis,
coralus, sanguis draconis, gypsum, Acacia, gummi Arabicum, tragachantum,
thus, mastix, colofonia, Karabe, mumia, coagulum leporis, hædi, cervi, cinis
ossium cruris bovis, scoria ferri, stercus asininum, spongia usta, caseus lactis
Calida stiptica. capræ, necdum ab hædo suctæ: Inter quæ calida stiptica sunt anisum,
ciminum, nasturtium torrefactum, coriandrum, thus, & cortex ipsius, mastix
poma, & folia cupressi, stirax calamita, alumen, myrrha; salvia vero ebibita
aut apposita menses evocat, suffita sistit.

Potiones. Ex quibus componi varia possunt; assumenda quidem, ut boli armeni ʒ ii.
coquito in aqua chalybeata colaturæ porrige ʒ ii. vel sumito scoriæ ferri
crematæ, & in aceto extinctæ, ac subtiliter pulverizatæ lapidis hæmatitis an.
℈ ß Sirupi myrthillorum, & rosarum an. ℥ ß aquæ plantaginis, ℥ iii. misce,
aut præbetur ʒ i. trochiscorum de Karabe, de spodio, vel de terra lemnia cum
modico vino austero, & duplo aquæ plantaginis; valet etiam succus millefolii
cum sacharo, vel ʒ i. pulveris corticis radicis mori, & capulorum glandium
Medicamentum egregium. cum vino nigro, aut par quantitas gummi arabici aqua plantaginis dissoluti,
additis guttulis vini austeri. Sequens medicamentum sæpius exhibitum tantæ
est effi-

est efficaciæ ut affirmet Gainerius, in eo errorem inveniri nunquam, nisi fluxus ab ulcere proveniat, recipit autem succi stercoris asinini, sirupi myrtillorum an. ℥ ß aquæ plantaginis ℥ i. quod tamen nesciente muliere exhibeatur. Memini quidem expertissimum virum Emanuelem Vaezium avunculum meum, qui ob consummatissimum, in arte medica judicium, & peritiam non vulgarem fuit successivè, quatuor Lusitaniæ regum, Johannis tertii, Sebastiani, Henrici, & Philippi secundi cubicularius medicus, quique sanguinis fluore per nares jam Septuagenarius sæpiùs divexabatur, stercus asininum modicè exsiccatum in capsulâ semper ad manus habuisse, cui medicamento nullum aliud simile reperisse sæpissime referebat, præsertim si succo urticæ commixtum, cum siccum jam erat, aut recens per se naribus adhiberetur: probata est etiam potio, quæ recipit aquæ portulacæ ℥ iii. sirupi portulacæ ℥ i. ß trochiscorum de Karabe, de terra sigillata an. ʒ i. lapidis hæmatitis ʒ ß misce detur singulis diebus cochleare i. aut ii. aut succi urticæ depurati ℥ iii. sirupi portulacæ ℥ i. ß. Serenus laudat pulverem suberis in aquâ calidâ epotum; conficitur insuper sirupus ex succo radicis phylipendulæ, plantaginis, myrthi, papaveris, capitum rosarum, de rosis siccis, acetosæ, portulacæ, symphiti, ex quibus etiam possunt fieri aquæ stillatitiæ, minoris quidem efficaciæ, sed gustui gratiores; hic tamen stillatitius liquor primum obtinet locum: ℞ panem ex amylo, farina hordei, & orizæ recenter coctum, projice in lib. vii. aquæ chalybeatæ, & adde rosf. rub. siccarum p. iii. succi plantaginis lib. i. consolidæ majoris virentis leviter contusæ ℥ iii. caudæ equinæ m. i. medullæ pyrorum agrestium, & cydoniorum an. ℥ ii. portulacæ m. i. boli armeni ℥ i. balaustiarum, & santalorum omnium an. ℥ ß cuncta per alembicum stillentur, & accipiat mulier liquoris hujus ℥ i. ß sirupi portulacæ aut rosati ℥ ß misce; valet insuper sæpius assumere corallij rub. g. xv. cum vino rubeo.

Emanuel Vaez. auctoris avunculus.

Stercus asininum.

Stillatitius liquor.

Devoranda sic parantur: ℞ conservæ rosf. antiquæ ℥ i. boli armeni, margarit. præp. pulveris succini, corallij an. ʒ. ß omnia cum sirupo plantaginis excipiantur, & detur, aut ℞ conservæ rosf. ℥ ij. seminis plantaginis ʒ ij. pulveris coralli rub. præp. ʒ i. ß lapidis hæmatitis, gummi arabici an. ℈ i. misce fiat bolus; vel cum sirupo myrthino, & trochiscorum de Karabe ʒ i. fiat conserva: scoria ferri tenuissimè trituratur, & aqua rosf. per horas xxiiij. maceratur, ad ignem exsiccatur, ejusque præbetur ʒ i. cum uncia conservæ rosf. Ovorum recentium adustorum, thuris, masticis, an. ʒ i, margarit. corallij rub. præp. Karabes an. ʒ. ii. lapidis hæmatitis, smaragdi præp. an. ʒ ß farinæ hordei sine furfure p. ij. albumina quatuor ovorum, aquæ chalybeatæ q. s. fiant duo panes, coquantur donec in pulverem possint redigi, cujus porrigitur ʒ ß, aut ʒ j. probatum est electuarium, quod recipit ovorum recentium albumina duo, thuris masculi, boli armeni, terræ sigillatæ an. ʒ ß misce, vel accipito carnis cydoniorum vino rub. decoctæ ℥ iiij. pulv. spodij, sanguinis draconis, cornu cervi usti, thuris acaciæ, gummi tragachanti an. ʒ ß lapidis hæmatitis præp. ℈ ß misce dosis ʒ iij. summo mane, ac superbibatur succi polygonij ℥ ß aquæ pluvialis ℥ j. utilis est etiam alia mixtura, quæ sic paratur: ℞ conservæ rosf. ℥ j. sirupi papaveris ℥ ß pulveris corallij ʒ j. marg. præp. trochiscorum de Karabe an. ʒ ß terræ lemniæ ℈ ij, misce fiant boli deaurati; ejusdem fere virtutis sunt rotulæ hæ: accipe coriandrorum præparat. seminis acetosæ, plantaginis, an. ʒ ij. terræ sigillatæ, boli armeni an. ʒ ß, specierum aromatici rosf. gummi, tragachanti an. ʒ j. ß subtiliter omnia pulverizentur, & cum saccharo in aqua plantaginis dissoluto fiant rotulę singulę ponderantes ʒ j. ß quarum una cum vino nigro exhibeatur. Laudantur etiam pilulæ, quæ recipiunt pellicularum interiorum, quæ adhærent nucleis avellanarum sylvestrium ʒ ij, terræ sigillatæ, Trochiscorum de Karabe, pulveris pilorum leporis ustorum, conchularum ustarum, thuris, masticis, an. ʒ ß succi millefolii q. s. fiat massa pilularis cujus dosis ℈ iiij. fiant etiam aliæ quas scio esse

Devoranda.

Pilulæ.

magnæ utilitatis ex folliculis, & floribus galeopsis herbæ, quæ alias dicitur urtica mortua, inter manus cum sale commixtis, formatisque pilulis ad ℈ iiii. valet præterea coagulum leporis correctum absynthio, mentha, myrtho; *Loch.* Aut loch quod hac ratione paratur vini nigri chalybeati ℥ iiii. gummi arabici, tragachanti. boli armeni, corallij rubei, pulv. myrth. coriandrorum *Pulveres.* præp. an. ℈ i. misce. Consimilis efficaciæ est pulvis hic: ℞. lapidis hæmatitis torrefacti, cornu cervi usti, corallij rub. an. ʒ i. ß irrorentur cuncta, aqua rosſ. aut chalybeata, ac sole exsiccentur, dosis à ʒ ß ad ʒ i; alius paratur ex ossium dactylorum ℥ ß sanguinis draconis ʒ i. & amyli ℈ ij. aut præbentur ʒ ij. pulveris capulorum glandium, vel ʒ ii. thuris cum ℥ j. granorum granatorum torrefactorum: mirifice tamen sistit omnem sanguinis fluorem pulvis, qui recipit spongiæ lotæ, & ustæ, ac secundò in aqua plantaginis ablutæ ʒ ii. rasuræ eboris, cornu cervi an. ʒ i. ß, rosſ. rub. corticum citri an. ʒ i. gallitrici, cyperi an. ʒ ii. sacchari rosſ. tabulati ℥ ii. misce fiat pulvis; valet etiam portulaca sæpius commanducata; aut pulvis, & vinum restrictivum, quorum descriptiones reperies c. de Nymphæa.

Quæ utero induntur. Clysteres, qui in uterum induntur, parantur ex eodem vino adstringente, aut cocto cum solo cortice mali granati: aut ex succo sanguinariæ, plantaginis, consolidæ majoris, bursæ pastoris, & supradictarum herbarum, vel ex decocto earundem cum pulvere boli armeni, & sanguinis draconis, ac reliquis addito succo stercoris asinini. Aut accipito muscilaginis, gummi arabici, tragachanti, extractæ in aqua plantaginis ʒ ii. succi plantaginis ℥ ii. vel ℞ succi polygonii ℥ iiii. aquæ capitum rosar. chalybeatæ ℥ iii. amyli ʒ i. muscilaginis, gummi tragachanti ʒ iii. misce, aut foliorum plantaginis, absynthij, tapsibarbati, rosſ. rub. an. m. j. balaustiarum, caliculorum glandium querci an. p. j. fiat decoctio in ſ. q. aquæ pluvialis, colaturæ ℥ iii. adde pulveris masticis trochiscorum de Karabe an. ʒ i. per uterinum clysterem infundantur.

Suffitus. Suffumigia (si in hoc casu admittenda sunt) fiant ex mastice, pice, thure, ladano, ranis combustis, ungula mulæ, segmentis coriorum, ungula odorata, gallis, rosis, uvarum granulis, stercore asinino, ex quibus trochisci parari *Pessaria.* possunt. Singulariter tamen contra hunc fluxum pessaria faciunt, quæ communiter conficiuntur ex prædictis pulveribus, admixtis succis, albumine ovorum, & farina volatili, ut ℞. pulveris radicis consolidæ, arnoglossæ, seu plantaginis, gallarum, sanguinis draconis, boli armeni, an. ʒ. ß succi portulacæ, aut sirupi de rosis siccis q. ſ. misce excipiantur bombace; vel balaustiarum, olibani, acaciæ, aluminis usti, terræ sigillatæ an. ʒ i. cum stercore asinino, succo plantaginis, aut quinquenerviæ, aut vino stiptico incorporentur, & cum gossypio supponantur. Aliud, aluminis scissi, acaciæ, gallarum, thuris, an. ʒ i. pulverizata incorporentur cum succo plantaginis; aut ℞. cytinorum, foliorum cupressi, oleæ an. partes æquales cum aliquo ex prædictis pulv. fiat pessus: utilissimus alius est, qui recipit aluminis, spodii, lapidis hæmatitis an. ʒ i. cumini tosti ℈ j. florum rosar. rub. nucum cupressi, foliorum myrthi an. ʒ j. ß terantur omnia diligenter, & panno excipiantur ad formam digiti; quibus urgente necessitate commisceri potest triferæ, micletæ, vel athanasiæ ʒ j.

Extrinsecus admovenda. Nasalia. Encatisma- ta. Forinsecus applicantur inprimis nascalia, quæ ex molliori lana, vel gossypio conficiuntur, similibus, quibus pessaria, medicamentis madefactis, & osculo uterorum appositis, quia virgines, ac mulieres pleræque pessaria non admittunt. Encatismata seu incessiones usque ad umbilicum fiunt ex prædictarum herbarum decocto, in quo mulier detineatur non quidem calido, sed tepido, aut actu frigido, quantum citra uteri læsionem tolerari possit, fiat *In causâ frigidâ.* autem decoctum in causâ frigidâ, ex absynthij, menthæ, spicæ an. m. j. po-*In calidâ.* morum cupressi, foliorum myrthi an. ℥ ß. In calidâ verò causâ ℞. foliorum pyri, quercus, prunorum, balaustiarum, corticum granat. granorum myrthi, sumach.

ſumach. an. partes æquales, bulliant in aqua pluviali ad tertias, in fine addito modicum aceti, ex decocto fiat inceſſio, ex fece vero cataplaſma, quod ventri, & poſteriori parti applicetur. Aut unguentum ex olei myrrhæ, nenupharis cydoniorum an. ℥ ij. ſucci plantaginis, linguæ paſſerinæ, caudæ equinæ an. ℥ j. coquantur ad conſumptionem ſuccorum, & adde corallij rubei, ſeminis plantaginis, myrthillorum, ceruſſæ, boli armeni, pulveris conchularum an. ʒ ij. ceræ q. ſ. fiat unguentum. Aut hac ratione emplaſtrum paretur, ℞ cytinorum, gallarum, hypocytidos, boli armeni, ſtercoris caprini, an. partes æquales, colæ, quæ fit ex pellibus bovis diſſolutæ in poſca ℥. j. olei cydoniorum, myrthini an. ℥. j. ß lento igne fiat emplaſtrum molle; conficitur etiam aliud ex albumine ovi conquaſſato cum gypſo, pulvere thuris, maſticis, balauſtiarum, aut cum pulvere reſtrictivo, vel ex carne cydoniorum, ex pyrorum agreſtium, coctis in vino rub. auſtero cum pulveribus conchularum, boli armeni, cornu cervi uſti, gummi arabici, & farina orizæ: magnificè etiam ſiſtit aliud, quod habet maſticis, olibani, mumiæ, ſanguinis draconis an. ʒ j. albumina duorum ovorum, ſucci arthemiſiæ ℥ ß caudæ equinæ ℥ iij. fiat cataplaſma. Papyri combuſtæ, cornu cervi uſti, limaturæ ferri præparat. an. ℥ j. pulveris corticum glandium ℥ ii. cum aceto, & ovi albuminibus fiat emplaſtrum. Aut cerotum hoc, boli armeni, terræ ſigillatæ, ſanguinis draconis an. ʒ ii. thuris, maſticis, myrrhæ an. ʒ i. pilorum leporis combuſt. ʒ ii. acaciæ, hypocyſtidos an. ʒ ß, ſeminis acetoſæ, plantaginis, portulacæ, cydoniorum an. ʒ i. ß olei omphacini, ſucci plantaginis an. ℥ vj. lentè bulliant ad ſucci conſumptionem, & adde ceræ q. ſ. fiat cerotum.

Unguenta & emplaſtra. *Emplaſtrū.* *Cerotum.*

Reliquum eſt ut in applicatione præcedentium medicamentorum hos canones ſive admonitiones diligenter obſerves. Prima, Fluxionibus quæ ex vaſorum diſruptione fiunt convenientiora eſſe glutinantia, alijs adſtringentia. 1. Secunda, Topica utero convenientia non pubi duntaxat, verum etiam lumbis, & renibus adhibenda, quia ibi etiam uterus incumbit, & venæ per eas partes in uterum derivantur. 2. Tertia, Extrinſecus utero frequenter frigida non adhibeantur, quia ſolent plerumque majorem concitare fluxionem ob rationem ſuperius recenſitam. 3. Quarta, Nec etiam in uterum frigida crebro immittantur niſi calidorum aliquid per intervalla admiſcueris, ne uteri virtus debilitetur. 4. Quinta, Quæ adſtringunt frigida actu applicanda eſſe, præſertim in cauſâ calidâ, ideo balnea, & fomenta calida in ſuperfluo menſium fluxu ſunt vitanda, referente enim Hippocrate; *quæcunq; refrigerata ſunt excalefacere oportet, exceptis iis, quibus ſanguis fluit, aut fluxurus eſt.* 5. Sexta, In corroſione, aut apertione venarum localia præſtantiora eſſe iis, quæ per os aſſumuntur, quorum virtus eo non pervenit niſi admodum refracta. 6.

Admonitiones.

Scholium.

Quatuor ſunt præſidia, quibus frequenter in affectibus uterinis utimur, peſſus, naſcale, methemchrita, & encatiſma; ideo quid quodlibet eorum ſit, meritò hic explicandum venit. Igitur peſſarium ſive peſſus, qui etiam nodulus dicitur ſive glans, autore Paulo, quem etiam lemniſcum vocare, & emotum quibuſdam placuit, ut refert Rouſſetus, eſt lana concerpta, & ad digiti figuram rotunda facta in qua pharmaca conciſiuntur ac retinentur; verum non ex lanâ ſolâ, ſed ex panno etiam aut bombace, aut linimentis, & ex conducibilium herbarum radicibus hodie fiunt, quæ primum demerguntur in medicamentum morbo conducens, deinde involvuntur ſerico, & mulierum locis admoventur filo appenſo, ut tempeſtivè extrahi poſſint. Porro non omnes peſſarii ejuſdem ſunt figuræ,

P. lib. 3. c. 60. *Soll. 1. c. 3.* *Peſſus quid.* *Differentia peſſ. ex figura.*

aut consistentiæ, nam quadruplicem eorum formam apud scriptores reperio, & eorum cuilibet peculiaria indita sunt nomina. 1. *Primus, quem jam ferè descripsimus, quatuor, aut quinque digitorum, ut intrinsecus loca attingere possit, colopus dicitur sive tyridon quasi collirium medicinale, & ad eas confert, quæ* 2. *aborsum facere consueverunt. Secundus vocatur Splendonius à Cleopatrâ, qui ex lanâ factus, aut gossypio in modicam deducitur latitudinem, lateribus deinde collectis medicamento parte utraque linitur, & cum subjectum fuerit* 3. *duplicatur, ita ut caput ejus dependeat quo facilius auferri queat. Tertius balanum dicitur aut scianus Ægyptius olivæ majuscula magnitudinem habens.* 4. *Quartus ovatus nuncupatur, & est pessus debitæ crassitiei longitudinis octo, aut novem digitorum, paratur ex metallo vel subere cera tecto, ovatâ figurâ, funiculo quo revocari possit, ad alterum extremum alligato; intruditur locellis, post revocatum procidentem uterum, ut rectius contineatur. Alterius pessarij prolixam facit mentionem Roussetus in prolapsu matricis convenientis, quem affirmat etiamsi mulier intra uterum ferat, non impedire, quo minus concipiat, uterum gerat ad justum tempus, aptè recipiatur genitura, utero adhæreat totoque gravidationis tempore gestetur, quin etiam cum proprio viro congrediatur ipso nesciente, quod pessarium gestet, ni ipsa velit, eumque proprium esse adstruit ad indendum, & retinendum in propria ipsius uteri concavitate, non absimilem ei quem depingit Paræus multis foraminibus extremo suo pervium, quo materiebus pateat effluvium, & uterus perspiret liberius, nisi quod hic ex metallo, ille ex linteo, aut ex candela cerea perforata in modum penicilli fistulati paratur linteo, aut bombace obducto butyro recenti, pinguedine gallinæ, oleo rosato, ac vitello ovi juncto; communis tamen pessus, & pluribus usibus utilis figurâ constat tereti longitudine quinque digitorum, crassitudine unius poplitis, ac qui tutiores fiunt linteo vel serico tenui indui debent, ut uterus vires medicamenti succipiat, acrimoniam non gustet. Ex parte materiæ, tres maximè generales pessariorum existunt differentiæ, ut ex Antillo, Oribasius refert, alij siquidem emolliunt: alij adstringunt: alij aperiunt, & uterum purgant. Emollientes, uteri inflammationibus, tumoribus duris, strangulatui, exulcerationibus, & aliis similibus affectibus conveniunt, fiuntque ex cera tyrrena, oleo cyprino, amygdal. dulc. pinguedine anseris, aut gallinæ, butyro insulso, resinâ, medullâ cervinâ, fœnugræco, & consimilibus, in quem usum etiam pessus, qui à colore, & utilitate aureus dicitur, in hunc modum paratur, croci, æsipi an. ʒj. medullæ cervinæ ʒ ij, resinæ, terebentinæ, ceræ, adipis anserini an. ʒ iij ovorum tostorum luteæ xvj. olei irini, & rosacei ex æquo q. s. valet ad duricies, dolores, & inflammationes uteri, sæpiusquè nobis imposterum ex usu erit. Aperientibus utimur, cum purgationem suppressam promovere consilium est; fiunt ex melle, arthemisia, mercuriali, diptamo, brasiccâ, porro, succo rutæ, scammonio, & radice rubiæ, iridis, apij, enulæ, fœniculi, superficie derasa, & illita oleo, liliorum Jhasminorum, costi Euphorbij, theriaca, & alijs jam dictis cap. de suppressione menstruorum; hi vero nocte non dimittendi in utero, aut ipsius collo ne phlegmonem aut febrem excitent, aut exulcerent; quod si contingat, uterum diluere oportet decocto malvæ, cum oleo rosato, & butyro recenti insulso, cremore hordei, vel lacte, ut concitatus ardor mitigetur. Adstringentes in contrarium usum adhibentur, nam fluxum cohibent, & apertum contrahunt uterum, prolapsumquè reprimunt, de quibus hoc capite posita sunt exempla, ijs tamen, quæ uterum purgant, semper aliquid odoratum admiscendum, ita enim uterus reficitur, & promptius attrahuntur humores purgandi. Nascale medicamentum est ex ijsdem fere paratum oleis aut linimentis, non tamen herbarum radicibus, aut solidâ aliâ re, sed gossypio, lanâ, cerâ, resinâ, aut ficu exceptis, quia pudendi osculo duntaxat adhibetur, muliebria non ingreditur, atq. adeo forma fit molliori, ut melius adhæreat. Est enim differentia sola inter pessum, & nascale, quod ille duriori teretiq. formâ muliebribus inditur, hoc molliori substantiâ pudendi osculo tantummodo applicatur,*

C. 31. Harmonia gynaciorum.

C. 60.

Differentia ex parte materiæ.

Emollientes.

Pessus aureus

Aperientes pessi.

Adstringentes pessi.

Nascale.

Merbenerl. la

applicatur. Porro methencrita est instrumentum quo injectiones fiunt, & uterini clysteres adhibentur. Pessariis, & methencritis cautè in fœminis utendum, quia uterum distemperare, inflammare, & exulcerare solent, in virginibus autem nequaquam usurpanda. Encatisma græcis, incessio latinis est, quæ ex decocto herbarum morbo convenienti parari solet, & nihil differt à fotu in materiâ sed in formâ, cum balneo autem convenit, ut sit quasi balneum ventris, & partium inferiorum. **Encatisma.**

Ad narcotica veniendum] *Narcotica, opiata, & stupefacientia medicamenta tribus de causis adhibentur propter dolores ingentes, propter longas vigilias, propter rebelles fluxiones, & destillationes contumaces, ut Galenus notavit 12. meth. cap. primo, tria etiam in eorum propinatione observanda. Primo ut sensus stupefiat. Secundo ut nullum in parte nocumentum promoveant. Tertio ut affectio inde maximè juvetur eodem autore 9. secundum locos.*

De menstruis diminutis ac de eorundem stillicidio.

CAP. VI.

CUm menses guttatim fluunt affectio fit quam nomine à symptomate desumpto, mensium stillicidium vocat Aetius, qui solus inter antiquos ejus mentionem facit, & uteri ploratus etiam dicitur à Mercuriali, Hispanis dicitur *(sangrelluvia)* præsertim quando ultra menstruationis tempus affectus procedit in grandioribus fœminis, ac duplex est, aut enim cum dolore infestat (de quo sequenti capite) aut sine illo; & rursus, aut tempore menstruationis duntaxat contingit, & tunc symptoma est, de genere eorum, quæ pertinent ad excrementa diminutè prodeuntia, aut toto ferè mense, & tunc quidem in genere excrementorum immodicè fluentium constituendum est, quia fluit id, quod non debuerat, saltem si tempus excretionis intuearis, nam etsi, quod guttatim stillet, diminuti, tamen, quod diutius fluat, aucti fluxus rationem subit; denique aut junioribus, & mediæ ætatis fœminis accidit, & tunc fit aut ex angustiâ vasorum, aut multitudine obstruente, non tamen omnimodè, aut à frigidis, impactis, & pituitosis humoribus qui ubertim fluere non possunt, quiq; solum id, quod tenue est, transcolari sinunt, nam cum crassum fluere nequeat, neque tenue omnino detineri, stillatim prodeunt, quod idem facit sanguinis fæculentia, aut acrimonia, tenuitasq; ejusdem, quæ facultatem expultricem perpetuo stimulat, quo in casu conatu doloreq; irritante menses instillant; aut ex debilitate provenit ejusdem expultricis virtutis. Aut certe quadragenariis accidit fœminis, & quibus jam menstrua incipiunt sisti, vel in totum defecêre, & tunc fit à debilitate retentricis, aut alteratricis, aut à seroso humore nequeunte jam naturâ in illâ ætate humorem ad integram perfectionem deducere, præ debilitate, & languore caloris, aut in vasis continere, præ eorundem infirmitate, & tunc quidem sine conatu, dolore vè, aut irritatione, imo plærumque citra mulieris sensum menses hi assiduè dilabuntur, quæ omnes causæ possunt etiam in omnibus fœminis concurrere. Hic affectus non solum fœminis circa 45. annum, verùm etiam ætate jam confectis solet accidere, quibus etsi sanguis is per uterum interdum instillet, non propterea ætatem simulent, siquidem hæc purgamenta potius ex uteri, corporisvè totius, aut partis alicujus vitio fit, quàm ex naturali consuetudine.

Natura. Affectus. Species. Causa.

Signa morbi facile ex patientis relatione, & fluendi modo deprehenduntur; ideoque causarum tantum indicia proponemus. Plenitudo igitur dignoscetur *Signa. plenitudinis indicia*

scetur

scetur ex fœminæ habitu, ac totius corporis gravitate, lassitudine, lumborum, ac renum dolore gravi, caput dolet, manus torpent, crura stupore corripiuntur, præsertim instantibus menstruis, & si plus solito excernatur, levamen sentiunt, sanguis autem, qui excernitur purus est, & inculpatus, tenuis, ac ruber.

Pituitosus sang. Sanguinem esse pituitosum, attestatur ejus color, albicans enim fluit, crassus, mucosus, ac lente mobilis, fœmina etiam mollioris carnis est, alba, vitæ sedentariæ, ac crapulis dedita, ejus muliebres loci jugiter madent, pigræ admodum sunt, somnolentæ, tædiosæ.

Melancholicus. Fœculentiæ indicium fuerit, si crassus admodum sanguis exeat, inæqualis tamen ex crassis, & tenuibus partibus constans, colore niger; si insuper fœmina hirsuta sit, subnigra, pravis dedita alimentis, mœsta, cogitabunda, male morigerata, & tandem sanguis potissimum instillat, dum per alvum excrementa vi depellere nititur.

Biliosus. Porro tenuis, & acris sanguis, ex mordacitate, consistentiâ, dolore, & exulceratione partium muliebrium dignoscitur; ex naturâ præterea, & colore excreti, ex fœminæ habitu, & vitæ instituto, pruritu partium genitalium, ac doloris naturâ, qui quasi ulcerosus est, & major efficitur sanguine adhuc fluente, ex oris insuper amaritudine, & salsuginis sensu, denique quia os uteri acri madore, muscilaginoso saniosoq; plerumq; abundat.

Serosus. Si vero tenuis sine mordacitate, & acrimonia sanguis fluat serosus est. Facultatem secernentem invalidam esse demonstrat excretio citra molestiam, & quia plerumq; citra fœminæ sensum, uti diximus, per ædes passim fluit, ac exercitio calidisquè auxiliis major profusio sequitur, quia à calore adjutâ naturâ apertisq; viis, & humore ab exercitio commoto sanguis uberius fluit. Demum vasorum angustiam ex privatione reliquorum signorum facilè deprehendes.

Prognostica Affectio periculo non vacat; nam humoribus abundantibus consuetam evacuationem deficere grave est, facultate autem imbecillâ paulatim augetur plenitudo, & corpus ad propellendum, resistendumq; impotentius indies redditur. A pituitosâ vero cachochymiâ malus corporis habitus, hydrops, diuturnæ febres, graves, & importuni capitis dolores destillationesquè exoriuntur. A fæculento humore depravati appetitus, pustulæ per universum corpus, melancholici affectus, & concalefacto humore furores fiunt.

Curatio. Recentiores fere omnes curant hunc affectum ut mensium suppressionem, & Aëtium sequuti, lectorem ad illud caput relegantes, in hoc dolorem, qui stillicidio conjungitur sedare contendunt, quos nos fere imitabimur; nam quia ab ijsdem causis fit, sed minus intensis, iisdem utendum remediis, sed debilioribus, quæ inde petenda in curatione seorsim positâ à singulis causarum generibus. Verum quia nos de mitigatione doloris cap. sequenti pertractabimus, nunc hæc pauca admonitione digna duximus.

Pessus ex aloe. Si à plenitudine. Pessaria ex aloe singulari quadam ratione vias reserare & sanguinem fundere; Inter reliqua autem præsidia huic affectioni apta quando ex plenitudine oritur præter sanguinis missionem ex pede, inunctiones maximæ esse utilitatis, eas potissimum, quæ ex emollientibus attenuantibus fiunt, veluti ex oleo sesamino, lilio rum alborum, de croco, vino albo fervefactis ad vini consumptionem interdū etiam theriacâ addicâ. *Sanguinis missio.*

Curatio si à pituita Cùm verò pituita abundat, aliis prædicto capite appunctisnon proficientibus, ad ea confugiendum, quæ humores attenuant & urinas cient, vel ad sudores per lignum, sarsam aut radicem chinæ excitatos, qui quâ ratione promoveantur cap. de uteri intemperie humidâ, Deo bene juvante, exponemus. Prodest insuper multis diebus assumere ℥ iii alicujus aperientis decocti cum ℥ ii oximelitis, & Paulatina purgatio, ac tandem si reliquis malum non obediat, balnea sulphurea utilia erunt, vel fontanella in altero crure aperiatur. Si ex sanguinis acrimoniâ, & mordacitate fiat, curatur, ut difficultas urinæ, purgato prius humore per ea, quæ dicenda sunt c. de calidâ uteri intemp. 3. remed. genere. deinde residuo contemperato sirupis refrigerantibus ibi positis aut decocto malvarum altheæ, & portulacæ, vel stillatitiis aquis earundē herb. cucurbitæ, seminis

seminis papaveris, & melonum cum sacharo, & sirupo de muscilaginibus, cujus hæc est descriptio ex Gradio c. de urinæ acrimonia; seminis altheæ, malv. cydon. an. ℥ i. tragachanti ʒ iii infundantur in aquâ tepidâ decoctionis malvarum, seminis papaveris albi, granorum alchechengi q. s postea fiat fortis expressio, & ℞ prædict. muscilaginum ℥ i. ß ejusdem decocti malvæ ℥ iii sachari opt. vel sirupi de portulaca. q. s. misce pro una dosi. *Sirupus de muscilaginibus.* Reliqua petenda ex nuper dicto capite. Si à facultatis expultricis languore affectio fiat, ipsa irritabitur, ac ejus motus supplebitur clysteriis uterinis acrioribus quidem ut; ℞ fermenti dissoluti in succo mercurialis cum modico aloe ℥ i. eandem intentionem præstant pessaria ibidem posita, ac reliqua, quæ valentius menses provocare diximus per os assumpta, & utero admota, nisi quod nec sanguinis missio, nec frequens purgatio hoc in casu ex usu est, suffitus tamen prosunt. *Curatio à debili expultrice.* At si ex retentricis impotentia proveniat affectio (quod tamen raro accidit) corroborantibus utendum, & iis, quæ intemperamentum quod imbecillitatis autor est, corrigere valeant, quę sicca esse debent, & adstringentia, hæc enim ad retentionem faciunt, cui humiditas contraria est. *Curatio si à retentricis infirmitate.* Tandem viarum angustiam emendare oportet, cognitâ causâ coarctante, quæ si inflammatio fuerit propriam petes curationem ex c. de uteri inflammatione; si dislocatio, membri reductio ad pristinum statum medela erit; si siccitas, humectatio. *Si à viarum angustiâ.* Denique summa curationis erit ut multitudinem evacues, facultates firmes, & meatus dilates. Reliqua ex c. allegato, & ex sequenti mutuanda sunt.

De menstruis difficilimis, & cum gravissimis symptomatibus.

CAP. VII.

Similis est hæc affectio dysuriæ seu urinæ difficultati, quæ sane cum dolore molestiaque fit, non enim satis est difficulter, sed cum suis accidentibus evenire; eveniunt autem accidentia hæc sæpè instante purgatione, interdum etiam jam fluente, itaque per menses difficiles affectionem intelligimus, in quâ sanguis, non solum guttatim, sed etiam cum gravissimo dolore prodit. *Natura.* Symptoma quidem pertinens ad depravatam diminutamque actionem facultatis expultricis, sequens morbum in via, id est, obstructionem, nonnunquam continui solutionem, ut ulcus, aut erosionem, aut denique affectionem aliquam dolorosam alicujus vicini membri. *Species.* Prodeunt menses per hunc affectum interdum guttatim, nonnunquam etiam affatim, aliàs per intervalla, aliàs etiam continuè; & interdum citra ordinem, interdum ordinate. *Differentia*

Fit ab iisdem ferè causis, à quibus mensium suppressio, sed levioribus; non enim omnimoda obturatio adest, sed inæqualis vasorum uteri obstructio à sanguine denso, concreto, grumoso, ac fœculento, qui vasa distendit, & dum valida expultrix virtus excretioni nititur, eumque movet, crassi, caliginosi, ac densi flatus elevantur, qui vasa, & partes vicinas distendentes graves excitant cruciatus, quoad grumus extruditur, aut sanguis stillatim profluit, aut certè affatim, quod etsi contingat, difficiles adhuc, ac diminuti censentur menses, quia indicium est copiam tantam existere, ut id quod excernitur, etsi plurimum videatur, respectivè tamen parum sit, quia multitudini non respondet. *Causa.* Secunda causa est ulcus aut tumor aliquis præter naturam in utero, & partibus vicinis, quæ à commoto sanguine læsæ exacerbatæquè dolent. Tertia est humorum acrimonia, & mordacitas viscidis humoribus inhærens, unde redditur eorum substantia inæqualis, & quia viscidi difficulter prodeunt, quia vero calidi acres, & mordaces cruciatus, & dolores inferunt, quoad tandem manente, quod crassum erat, tenue sibi viam parat, & instillat.

Cognoscitur affectio, quia instante mensium purgatione, aut per octiduum ante, *Signa.*

um ante, mulier sentit capitis dolores, ventriculi morsus, inquietudines, confractiones lumborum, & infimi ventris instar parturientis cruciatus intolerabiles, sæpè cum animi deliquio, convulsione, aut cordis saltu.

Causarum signa. *Grumi signa.* Hæc in genere: grumum sanguinis, & ejus crassitiem peculiariter visu dignosces. Et quia in inguine altero vel utroq; ut refert Hippocrates, exiguus tumor persentitur à grumo incluso, quo excreto sanguineve fœculento dolores leniuntur, sed pauló pòst iterum redeunt: præterea quia dolores multò ante excretionis tempus exacerbantur, naturâ quasi parturiente, nitenteque concretum sanguinem per angustas vias propellere, ex quâ commotione aut aliunde

Flatus. si eleventur flatus, dolor fit tensivus, & ad tempus exacerbatur, cessatque excreto flatu per uterum aut sedem, menses cum strepitu, sonitu, & murmure ventris inferioris profluunt, & undiq; dolores vagi fiunt, ac lumbis, & ilibus incumbunt. Si ulcus adsit ex prægressis causis, & notis particularibus dignoscitur; sanie vel pure cum sanguine mixto, & cum dolore fixo menses diutius durabunt, ulcere lacessente facultatem ad expulsionem: si ex acrimonia humoris signa petenda ex cap. superiori.

Prognostica. Vehementius affligit hæc affectio steriles ac virgines, minùs vehementer eas, quæ jam pepererunt; rei causam affert Hippocrates, quia iis quæ pepererunt, venulæ fluidiores sunt ad menses, fluidas autem ipsas fecit purgatio illa, quæ fit à partu. *Primo de morb. mulierum.*

Curatio. Duplex curandi ratio; prima, quæ causam respicit; altera, quæ dolorem mitigat.

Revulsio. Si igitur à fœculento, crasso, ac grumoso sanguine fiat, institutâ victus ratione tenui moderatoque exercitio, curatur primo revellentibus simul, ac vacuantibus remediis; itaq; mittendus sanguis ex brachio, ut remeet ad superiora, si magna fuerit plenitudo, aut ex pede, si non adeo magna, quod tutius fuerit, quia etiam evacuat ab utero, & derivat, ut suo loco dictum est: *C. de suppres. mens.* quod vero concretum jam ibi est, & evacuari nequit, per os uteri evocetur, cucurbitulis suris, & fœmoribus cum scarificatione adhibitis, & crurum ligaturis, derivatur etiam humor, si hæmorrhoidibus hirudines affigantur, idque cessante jam omnino menstruo, & infestantibus doloribus; si enim antea applicentur, periculosum est, quia derivatione facta impeditur purgatio, ni magna sit copia.

Evacuatio. Secundo vacuantibus, hâc adhibitâ distinctione, ut in grumoso fœculentoq; sanguine phlebotomiam; in ulcere, flatuosave, vel acri materia purgationem magis usurpemus, igitur præparato humore per convenientes sirupos, ut ℞ sirupi de muscilaginibus ℥ ii aquæ malv. ℥ iii purgatio fiat, quæ bis, aut ter iteretur ex ʒ i. rhab. aut pulveris myrob. citr. cum ℥ i cassiæ aut mannæ, & tantundem sirupi ros. solut. dissolutis in sero lactis, vel in aquâ stillatitiâ malvarum, aut altheæ, si materia calida, & acris sit; sin minus in decoctionis senæ pari quantitate additis loco cassiæ ʒ iii diaphœniconis.

Dolorem sedantia. Tertio, ac præcipuè vias aperientibus, laxantibus, & dolorem lenientibus, ac modicè discutientibus, quæ omnes intentiones iisdem ferè remediis, quæ mixtas habeant facultates, præstari poterunt: imò ab his sæpe initio sumpto ad reliqua venire non fuit opus. Ergo si materia crassa, flatuosa, fœculenta, aut tenax sit miva pastinacæ ex melle convenit ad ℥ ii singulo mane sumpta: aut ad ingressum lecti, aut ʒ i theriacæ, seu mithridatii, cum ℥ iii aquæ mellissæ, hæc enim præter jam dictas utilitates sanguinem attenuant, & fundunt, quod concretum est: ad idem valet decocti chelidoniæ, & capillorum veneris ℥ iiii, cum ℥ ii mellis aut ʒ i. coaguli leporis, cum ʒ iii aquæ graminis, aut radicum diureticorum, & liquiritiæ singul. ℥ i. passularum ℥ i. ß coquantur in s. q. aquæ fontanæ ad libram, colaturæ ℥ iiii, adde sirupi de quinq; rad. capill. veneris, vel arthemisiæ sing. ℥ i. tepidum bibat fœmina mane, & vesperi.

Externa. Subinde fiant incessiones, & crurum lotiones ex decocto altheæ, seminis lini, fœnugræci, anethi, rutæ, arthemisiæ, in quo calido pedes aliquantisper detineantur, & evaporationé recipiat, ac spongiis in eodem madidis muliebres loci madefiant, ac venter inferior postea lanâ succidâ vino, & oleo ros. imbutâ foveatur, vel ve-

vel vesicâ tepido oleo semiplenâ; utilius tamen fuerit umbilicum ac inferiorem ejus regionem inungere oleo de croco, liliorum alborum, sesamino, de semine lini, caparorum, de vitellis ovorum, amygdalarum dulciú, in quibus vel aliquo eorum dissolvatur dragma theriacæ. Quod si pessus in eadem intinctus muliebri sinui imponatur magnæ esse solet utilitatis, aut prædictas partes inungere axungia gallinæ cum butyro, vel butyrum, & aliquod ex prædictis oleis commiscere cum superiori decocto herbarum, ex quibus etiam sacculus parari potest. Est insuper utilissimum unguentum, quod habet succi angelicæ ʒ j. olei caparor liliorum alborum an. ℥ j. ß vini albi ℥ ß cum cerâ secundum artem fiat unguentum; Paratur etiam cataplasma ex æquis portionibus medullæ panis, ac semine lini in aqua mulsa, sed majoris efficaciæ est aliud, quod sic conficitur; olei communis, vini dulcis, butyri recentis an. ℥ ij furfurum medianorum (quas Lusitani *semeas* vocant) ℥ iij bulliant leviter, & calidum applicetur, ac frequenter iteretur.

Pessus. Sarculus. Unguentum. Cataplasma.

At si materia acris, & erodens fuerit, levioribus inunctionibus, fomentis, & infusis utendum erit, qualia parantur ex solâ aquâ tepidâ, vel ex aquâ portulacæ, aut lactulæ cum emulsionibus seminum frigidorum. Inunctiones autem fiant ex oleo amygdalarum dulcium, violarum, ros. de semine melonum, cucurbitæ, aut ex unguento ros. & resumptivo.

Si à materia acri.

Si tandem ex ulcere dolor suboriatur, ulceris curationem reperies c. proprio de uteri ulceribus; dolor autem mitigabitur infusis per uterinos clysteres ex aquæ mulsæ ℥ iiij, vel si calor sit magnus, saccharatæ cum ʒ j trochiscorum alború Rasis; vel ex ℥ iij aquæ aluminosæ, quæ mirabiliter prodest, vel tantundem decocti hordei cum ℥ j. sirupi ros. aut aquæ lactis cum saccharo, aut ex lacte ipso ad ℥ j. ß cum pari quantitate decocti foliorum vel seminis plantaginis, quibus addi licet ℥ ß, emulsionum seminum frigidorum; ac si dolor vel ardor sit vehemens, infundantur ℥ ij decocti Jhoschiami vel papaveris albi; deniq; aliis non proficientibus, prædictis decoctis opiatorum aliquid misceatur, ut g. v. opii thebaici, quibus tamen cautius utendum ne nimis infrigidato utero, sterilis fiat mulier. Porro ulcere præsente à vaporationibus, & fomentis abstinendum, quia ulcus humectant, & consolidationem impediunt, unde difficilior redditur in virginibus curatio, quia infusiones non ferunt. Postremó aliis remediis non proficientibus, fontanellam in crure aperire utilissimum fuerit, dum nimia corruptorum humorum copia, ex toto aut membro aliquo ad uterum fluit.

Si ab ulcere. Narcotica. Admonitio

Scholium.

6. de locis 3. 4. aph. 30. & 7. aph. 48.

Plerique uteri affectus, vesicæ affectionibus similes sunt, nam urinæ incontinentiæ, seu profluvio (quam diabeten seu dipsacon, & hydropem matella plerique vocant, ut refert Galenus) mensium fluor quadantenus correspondet; Ischuriæ, quæ eodem autore est urinæ omnimoda retentio, mensium suppressio similis est; dysuriæ vero, quam Galenus difficultatem urinæ vertit, in qua urina magno cum cruciatu, & dolore interdum stillatim, interdum affatim redditur, menses difficiles, & cum gravissimis symptomatibus correspondent; ita profecto certum est mensium stillicidium stranguriam æmulari, hoc est, urinæ stillicidium, quod cum quodam conatu fit, dolore vero alias magno, & irritante, alias ferè nullo, ut enim dysuriæ ratio in dolore consistit, sic stranguriæ in exigua quantitate, hæc enim symptoma est in actione imminutâ, illa in actione vitiatâ, diabetes in aucta, Ischuria in ablata.

De menstruis, quæ debitum tempus antevertunt.

CAP. VIII.

IN plerisq; fœminis menstrua purgatio aliquando consuetum terminum anticipat, aliquando vero remoratur, in quâ quidem anticipatione, remora- *Natura.*

 tioneve

tionevè interdum inordinatè procedit, interdum proportionaliter: meminit hujus affectionis Hippoc. 1. de natura mulierum, & 5. aph. dicens, menses decolores nec per idem semper tempus venientes, purgationem indicant esse necessariam. *Species.* Est de genere symptomatum in actione naturali vitiatâ videlicet retentricis uteri debilis, aut expultricis irritatæ, unde menstruus sanguis in naturæ usum non adservatur, quia aut temporius fluit, aut, ut par est contineri nequit, idque interdum ex proprio uteri vitio, ut intemperamento, deformi figurâ, aut solutâ unitate; interdum nocumento aliunde illato, utpote ex vitioso humore ante tempus facultatem lacessente.

Causa. Causæ omnis actionis, quæ debitum tempus præveniunt, desumuntur ex Galeno 3. de symptomatum causis c. 2. exemplo posito in imi ventris evacuationibus; aut igitur menstrua purgatio antevertit ob materiam, vel ob facultatem, vel ob causam sine qua non, prima sub dividitur adhuc in plures, copiam, alienam substantiam, tenuitatem, humiditatem, calorem, acrimoniam, aut mordacitatem humoris. Secunda in retentricis impotentiam, expultricis robur, & irritamentum ob maximum uteri calorem: causa vero sine qua non est ipsius sensus acuties ac perspicuitas.

Signa. Affectus per se patet; ideo superest causarum dignotionem docere à quibus varia desumitur curandi ratio. Humorum itaque copia deprehenditur ex gravitate totius corporis, ponderositate, pigritiá ad motum, ex fœminæ habitu sanguineo, vita sedentariâ, otiosá, & crapulæ deditâ; ex suppressá, vel diminutâ aliâ evacuatione, pulsu magno, cui accidat ex intervallis parvitas propter aggravationem; urina rubra, crassa, & multa, ex sanguine excreto minimè vitioso, sed solâ copiá peccante; *Plenitudo.* acrimonia, & mordacitas deprehenditur ex calore, erosione, & dolore præsertim ante excretionem, vel dum excernitur, ex vitioso fœminæ habitu, ac præcedente vitâ, & alimentis, quibus vesci solita fuerat, acribus & calidis, præterea ex sanguinis excreti naturâ, tenuis enim apparet, dilutus, aquosus, decolor, aut colore aliquo præter naturam infectus, & multa bile commixtus, quæ omnia si desint, & sanguis impetu prorumpat, excretricem virtutem fuisse lacessitam conjectandum est; *Humoris acrim. & biliosi indicia.* At si absque impetu, & citra læsionis sensum fluat, retentricem debilem significat: an vero ex temperamenti vel figuræ vitio debilitas proveniat, distingues ex sensu excedentis qualitatis, qui si nullus fuerit, vitium figuræ subesse indicat. Depravatam uteri structuram ex ictu, casu, aut præcedenti laborioso partu conjicies; ulcus, cicatricem, aut tumorem, ex propriis notis. *Prognost.* Porro ex hac anticipatione nimium aliquando sanguinis profluvium suboritur, quod conceptui, & fœcunditati obesse solet.

Curatio. Si ex retentricis vitio, aut laxitate instrumentorum proveniat, robori providendum per ea, quæ adversa sunt distemperamento, de quibus peculiaria capita inferius scribemus. Si vero ex plenitudine, instituto victu parco, exercitio moderato majori, & parco potu, sanguinem detrahes ex utrâque basilicâ in eâ quantitate, quæ viribus respondeat in medio mense, vel paulo antequam fœmina fluxum expectat; frictiones etiam fiant in brachiis, & in tota superiori corporis regione; abstinendum à vino, & aquâ cinnamomi, cujus loco chalybeata, aut cocta cum mica panis leviter tosta utilis fuerit, quibus non proficientibus, dextra salvatella tundenda erit.

Ex humoris vitio curatio. Si vero (quod sæpe accidit) ex humoris vitio contingat, qui aut acrimonia, aut mordacitate expultricem facultatem irritat, aut tenuitate fluitat, scopus erit, sensum, & expultricem retundere. Quod fiet primo, copiosiori ac optimi nutrimenti cibo, & exercitio parco. Secundo attemperetur humor sirupis, apozematib. & aliis supradictis c. de mensium fluore ab hâc eâdem causa, & infra c. de calidá uteri intemperaturâ. Tertio confertim corpus purgandum, quo major cachochymiæ pars deponatur, ut ibidem dictum est, deinde paulatine per ℈ ij. aut ʒ ß. rhabarb. optimi infusi in

℥ iiij decocti

℥ iiii decocti myrobolanorum, vel foliorum senæ, idque bis, terve, in septimana. Quartò contemperantibus uterinis clysteriis ex oleo violarum, rosac. Nymphææ ad ℥ ii, cum ℥ iiij decocti malvarum, hordei, violarum, ac florum cordialium addito saccharo, aut ex ℥ iiii expressionis seminum frigid. deinde fiant inunctiones pubis, & partium infra umbilicum sitarum cum eisdem oleis; caventes semper, ne, dum hæc fiunt, mensium suppressio sequatur, quia periculosum est sanguinem vitiosum detinere: refrigerii etiam gratiâ, si jecoris adsit caliditas, salvatella secanda erit, & supra jecoris regionem applicandum hoc unguentum. ℞ emplastri sandalini, unguenti rosac. an. ℥ i. aceti rosac. ℥ ß misce: at si calor in utero sit, loco salvatellæ saphena vulneretur, & intemperies supradictis encatisinatis, & inunctionibus corrigatur.

Admonitio.

Ex salvatella sanguinis missio.

At si ex humore frigido fieri contingat, quod tamen rarissimè accidit, purgatio erit ex agarico trochiscato ad ʒ i. diacatholicone, vel electuario Indo ad ʒ iii, cum ℥ i, sirupi ex 9. infus. rosac. in ℥ iiii aquæ fœniculi, vel decoctionis pituitosæ. Uterus inungatur oleo liliaceo, camomillino, anethyno, rutaceo, aut balsamo, addita theriaca; aut cerotum ex iisdem paretur cum modico ladano, styrace, bezenio, aut apponatur emplastrum pro matrice, vel de galliâ, vel sacculus ex milio, furfure, camomillâ, anetho, ruta, pulegio, thymo, angelica, & similibus.

A frigido humore curatio.

Tandem si ictus, casus, aut laboriosus partus, huic malo ansam præbuerit, præter ea, quæ propriis capitibus hoc opere reperies, utero & vicinis partibus applicandum est cataplasma, quod habet; pulveris sanguinis draconis, thuris, masticis, consolidæ majoris an. ʒ i. terebintinæ q. s. fiat cataplasma; vel si fœmina calidior sit, aliud sic paretur; pulveris rosarum, myrtillorum, balaustiarum, masticis, an. ʒ j. farinæ volatilis ℥ j, cum albumine ovorum fiat emplastrum; aliud etiam fit ex melle cum pulvere coralli, tragachanti, & aliis supradictis, ex quibus etiam addito ladano, & cerâ cerota conficiantur.

Si à causâ procatarcticâ.

De menstruis, quæ debitum tempus remorantur.

CAP. IX.

REmorantur menses vel ætatis causâ, cum jam desinere incipiunt, vel vitio totius corporis; aut solius uteri. Si ætatis causâ vitium fiat, curatione non indiget, sed præcautione, ut vitentur incommoda, quæ ex cohibito fluxu pullulare solent, podagra præsertim, & coxendicis dolor, quod fiet victu parco, exercitio valido, & annuatim sanguine misso, donec ex toto natura à menstruâ purgatione dissuescat. At si ex vitio totius fiat, curationem mutuabis ex cap. de suppress. menstruorum. Si vero ex peculiari uteri nocumento, peculiarem requirit curationem. Et est symptoma de genere vitiatæ, ac diminutæ actionis ex creticis, idq; per se in proprio temperamento, vel quia impedita est à malâ figurâ, aut crasso humore obstruente. Unde patet, causas mali esse tres, causis anticipationis menstruorum contrarias; facultatis nimirum impotentiam, humoris vitium, & sensus hebitudinem, quas etiam Galenus tetigit. Rursus facultatis impotentia fit vitio temperamenti in frigiditate, & humiditate, aut instrumenti in depravatâ figurâ; humoris vero vitium crassities esse solet, acerbitas, viscitidas, aut siccitas; sensus hebes ut plurimum redditur ex abundante humiditate.

Differentia

Species.

Causæ

3. de symp. cap. 2.

Imbecilla ob frigiditatem facultas dignoscitur, si transacto menstruationis tempore fœmina molestiam, & gravitatem sentit, detento enim sanguine facultas

Signa.

facultas languida ad expulsionem sese accingere nequit, donec validius proritetur. Instrumentum vitiatum ex præcedentibus dignoscitur, ut ex laborioso partu, tumore, cicatrice, saltu, aut casu, à quibus uterus vel pars ei subserviens sit dislocata, aut pravâ figurâ affecta. Humoris vitium ex iis quæ cum sanguine excernuntur patefit, albidior quippe visui apparet, crassus, viscidus; item ex præcedenti sedentariâ vitâ, victu crasso, & pituitoso; fœminæ habitu molli, ac subalbido, aut plumbeo, & obæso, demum quia sanguis lente effluit, subindeq; menses diu durant, & desinunt in quosdam mucores. Qui si diu remorentur, nec fœmina in utero aut vicinis locis molestiam sentiat, sensus hebitis indicium est.

Curatio. Si affectio oriatur vitio humoris crassi, ac viscidi (quod majori ex parte fit) curatur ex Galeno quatuor remediorum generibus. *5. aph. 34.* Primò, victu extenuante, & calefaciente, exercitio moderato, ac crurum frictionibus. Secundò, potionibus etiam attenuantibus, calefacientibusq;, ex radicibus aperitivis, calamintha, fœniculo, saxifragia, pimpinella, adyantho, *Admonitio.* hyssopo, & similibus, addito croco, & cinamomo; auspicanda vero curatio est mox, à factâ mensium purgatione, quippe quæ plenitudinem deponit, ac sic purgantia, inscindentiaque remedia, securius adhibentur, quam collectâ aut instante purgatione menstruâ, & corpore pleno existente. Accipiat igitur fœmina singulo mane ℥ v. aut vi. hujus apozematis ℞. radicis apii, fœniculi, petroselini an. ℥ ii. foliorum matricariæ, nepitæ, pulegii, capill. ven. an. m. i. ß. seminis anisi, fœniculi an. ʒ i. ß coquantur in s. q. aquæ ad lib. ij. colaturæ adde sirupi de arthemisiâ, capill. ven. an. ℥ iii. misce; valet etiam sirupus de Endivia, de liquiritia, de hyssopo, de duab. & quinque radicibus sine aceto cum aquis fœniculi, nepitæ, pulegii, petroselini, & reliqua c. de suppress. menst. jam descripta.

Purgatio. Tertiò, purgatio exercenda agarico trochiscato, electuario Indo, diaphœnicone, sirupo ex 9. infus. rosarum, ut si Agarici trochiscati ℈ iiii. diaphœnici ʒ iii sirupi rof. solut. ℥ i. ß dissolvantur in ℥ iiii. decoctionis pituitosæ; aut si pilulas magis amat, mastichinæ erunt ex usu, de agarico, alephanginæ, ut massæ pilul de agarico, alephanginarum an. ℈ ii. cum sirupo de arthemisia formentur viiij.

Derivatio. Quartò ijs, quæ sanguinem ad inferiores partes valeant evocare, ut sanguine ex pede misso triduo, quatriduové ante consuetum menstruationis tempus, reliquis etiam jam peractis crurum balnea fiant, & somenta inferioris ventris, ex decocto fœnugræci, camomillę, anethi, meliloti, fœniculi, petroselini, dauci, ac interea, dum in balneo est, capiat tabellam unam diacalaminthi, postea fiant suffitus aromatum, & frictiones ac ligaturæ crurum, quibus insuper & *Curatio per Epicrasin.* suris cucurbitulæ applicentur sine scarificatione ad partem anteriorem. At si nec dum menstrua sequantur, per Epicrasin corpus purgetur tribus aut quinq; pilulis ex prædictis tertio quoq; die assumptis, aut infuso agarici, turpeti, & seminis carthami singulorum ad ʒ ß in ℥ iiii. vini vel prædicti apozematis, aut aquæ graminis, calamintæ, vel fœniculi, aut ℥ ß tabellarum de succo rosarum, vel de diaturbit. quæ citra molestiam purgant. Ab his inferior venter inungendus oleo capparorum. liliorum alb. anethino, de cinamomo, de croco, de angelica, vel balsamo, fiant etiam uterini clysteres, ex ℥ iiii. decocti origani, pulegii menthastri, syclæ, thymi, nasturtii, cum ℥ ii. olei rutæ, aut anethi, qui mirificè sopitum uteri sensum prontant. Deniq; menses omni arte solicitandi, *Curatio si ab imbecillâ expultrice. Et sensu hebete fiat.* ut supra allegato c. scriptum reperies. Eâdem ferè ratione curabitur si ex imbecillâ facultate fiat ob intemperiem frigidam, & humidam, aut sensum hebetem, quæ enim dicta sunt calefaciunt, & corrigunt excessum humiditatis, quâ sensus obruitur; quo in casu victus acris, & mordax instituendus est. Exsiccantium vero uberiorem segetem reperies c. de humidâ uteri intemperie. Cæterum si ex vitio figuræ accidat, emplastris potius, cerotis, & cataplasmatis superiori c. jam dictis utendum erit.

De

De menstruis corruptis, aut suppuratis.

CAP. X.

PAulus, Aëtius, Avicenna, ac reliqui fere omnes præcipui scriptores hunc affectum ab uteri albis purgamentis, non distinguunt, quia tamen in illo humores, quanquam labe affecti, nondum tamen corrupti, in hoc vero corrupti jam, putrefacti, aut suppurati expurgantur, merito discriminari videntur, & Hippocrates de iisdem seorsim egit, nam de menstruis corruptis, primo de morb. mulierum, de albis vero secundo ejusdem tit. Porro, ut in menstruis vitia fiunt, tum in quantitate auctâ, aut diminutâ, tum in profluendi ordine, quibus superiora capita dicavimus; ita etiam vitium hoc symptoma est pertinens ad exiens mutatum non quidem in aliquo supradictorũ, sed in substantiâ ipsâ sanguinis vitiosâ factâ. Id quod quadrupliciter contingere potest; Primò, quia putredinosam qualitatem â toto jam deduxit. Secundò, ob mixtionem putridi alicujus humoris in viis adjuncti. Tertiò, ob suppressionem, cui accedens impedita ventilatio putredinem induxit. Quartò, ob uteri ipsius vitium in intemperie, compositione, aut ob abundantiam putridorum humorum, qui interdum in tunicis, uteri cavitate, cornibus, corylidonibus, aut vasis spermaticis ejusdem continebantur, quiq; menstruum dum per mensem ibi asservabatur corruperunt, ac sui simili labe contaminârunt, unde fit, ut juxta ipsorum naturam, aut vitium aliunde contractum menses decolores fiant, albi, pallidi, lividi, virides, nigri, pelliculosi, fibrosi, membranosi, arenulenti, flatulenti, fœtidi, aut verminosi. *Species.* *Differentia*

Albicantium causa est inundans pituita in utero, aut ventriculo: pallidorum exurens jecoris caliditas: nigrorum melancholia in toto vel in liene; viridium, lividorum aut variegati coloris, membrorum nutrimentalium valida intemperies; est insuper hujus mali causa depravata victus ratio, aut potus substantia, ut autor est Hippocrates lib. de aëre, aquis, & locis; cruda enim aqua in frigidis fœminis non coquitur, ideoque sanguis crassior redditus non bene expurgatur, ac subinde suppressus corrumpitur, vel suppuratur, si præsertim per duos, aut tres menses moram traxerit, teste Hippocrate, idq; maxime si â febre aut supposito igne fuerint combusti, de quo sequenti cap. *Causa.* *1. de morb. mul. tract. 1*

Cognoscuntur humores corrupti tum præcedentibus notis, tum etiam experimentis c. de fluxu menstruorum superfluo præscriptis, linteo nimirum excepti, aut arena. Præterea, quia pituitosi, plerunque fiunt pelliculosi, ac veluti aranearum casses distenduntur, cognoscitur etiam pituita ex stupore, mucore, frigiditate, flatu, uteri tensione, & quia menses remorantur nisi serosi sint: bilis vero ex acrimoniâ, calore, partium muliebrium exulceratione, cibi fastidio, anxietate, vigiliâ, & quia festinanter prodeunt menses, ac fœmina segnis est, pusillanima, anxia, sibi displicens, & subtristis, præsertim si melancholia admisceatur: ac si mordaces sint, & exulcerent, ex ventre, sin minus, ex cerebro fluxio est, ut idem Hippocrates notat. Porro incipiente morbo solito modo purgatur mulier: si pluribus diebus infestet, febres adveniunt erraticæ, acutæ cum horrore, anorexia, stomachi dolore, infra umbilicum in inguinibus, & lumbis, nonnunquam etiam purgatione sursum repente strangulatio accidit, caligo, & vertigo: quod si suppurati fiant, signa erunt dolores pectinis, pulsationes validæ, & contractum non sustinent; ac sic suppurati tripliciter terminantur, aut enim erumpunt in pudendum, & egreditur sanguis, & pus graveolens, quæ terminatio optima erit, nam si ulcus in utero non fiat, & ad septem, octo, novemvè dies perpurgetur mulier, liberatur, si vero ulcera magna in uteris relinquantur, etiamsi melius habebit, tamen sterilis fiet mulier. Quod si in pudendum non procedant, suppurati facti ad partes supra inguen erum- *Signa.* *Humorum nota.* *lib. de nat. mul.* *Suppuratorum Signa.* *Prognostica.* *Ulcera magna in utero sterilem reddit mulierem.*

 pent

pent citra tumorem, & juxta hypochondria ſoras prodeunt, quo caſu fœmina aut ſuperſtes non manet, aut ſterilis ſaltem evadet, ut idem refert autor. Alijs (quæ tertia terminatio eſt) poſt duos, treſvè, aut plures menſes ſupra inguen elevantur in tumorem magnum, rubeum, ſine capite, quia caro ibi impletur, & aſſurgit ac eminet, eſtque talis œdematodes tumor ſoboles pituitoſi ſanguinis, qui per univerſam carnem eſt diſperſus, quem tumorem ignarum medicorum vulgus interdum ſecat, ſed non citra periculum, melius enim fuerit ſi os uteri eo incumbens ad pudendum convertatur, & menſes prodeant, ſic enim id quod eminebat facile ſedatur, attamen ſi non convertatur os uteri, & ibi menſes ſuppurentur, ſuperius relata pericula fiunt.

Curatio.

Curatur eodem ferè modo, quo alba uteri purgamenta, de quibus infra; nam ordinatâ prius optimâ victus ratione, ſanguinis miſſio vitanda erit, aut quidem parcior exercenda, quam dum ſanguis citra corruptionem vitiatur; præparandus etiam humor juxta uniuſcujuſque naturam ut ibi dicendum eſt, craſſum attenuando, ac tenuem incraſſando, ac compeſcendo, quanquam ſunt, qui jubeant attenuare etiam bilem, quod minimè probo, nam quæ amplius attenuantur, ulterius concaleſiunt, atque putreſcunt, ſubindeque majora concitant mala, quin potius putridæ pituitæ interdum ſola coctio ſufficit, ut jam domata melius educatur. Si igitur bilioſus ſit humor per ea præparandus, quæ calorem putredinemq; compeſcant, de quibus cap. de calida uteri intemperie: ſi autem craſſus ac pituitoſus, à quo maxime conſuetum eſt hunc fieri affectum per attenuantia, ideo Galenus horũ duntaxat meminit; Attenuant vero acria omnia, mordacia, calida, aromatica, ſalſa, nitroſa, amara, præſertim ſicca; acidis tamen, & iis quæ validius menſtrua proliciunt caute utendum, nam illa uterum debilitant, hæc multitudinem in vaſorum anguſtiis, putredinemq; augent; conducunt itaq; allium hortenſe, naſturtium, ſmirnium, piretrum, origanum, calamintha, ſiſimbrium, pulegium, ſatureia, thymus, cappares, fructus terebinthi, eruca, ſyum, apium, petroſelinum, aniſum, fœniculum, melliſſa, raphanus, braſſica, beta, ex quibus, & ex iis, quæ mitius provocant menſtrua, (de quibus c. de ſuppreſſ. menſt. dictum jam eſt) apozemata poteris conficere, nam fortiora, febres, & fluxiones augent aut: fiat hic ſirupus. ℞ ſirupi de ſtœchade, de thymo an. ℥j, aquæ pulegij, calaminthæ an. ℥j. ß miſce, At ſi bilis abundat, ſirupi eupatorii, & cichorei pares accipe portiones cum aquis intybi, ac cichorei.

Bracheliy 5. aph. 30. lapſus

Attenuantia qualia.

5. aph. 36.

Purgatio pituitæ.

Secundo purgatione, quæ ſi pituitoſus humor abundet, ſic concinnabitur; Agarici trochiſcati, turpeti, aut mechoacanæ ℈ iiij electuarij Indi, vel diaphænici ʒ iii, aut diacatholici ʒ vi, ſirup. roſ. ſolut. ℥ i. aquæ graminis ℥ iiij miſce, quod ſi potio faſtidioſa ſit bolus fiat ex ʒ i agarici, vel mechoacanæ, cum ℥ i, diacatholici, & ſaccharo, vel ſi pilulis magis capitur, ex uſu erunt maſtichinæ, de agarico, alephanginæ, aggregativo, aut de hiera doſis ℈ iiii aut ʒ i ß formentur viiii. Verum ſi bilioſi ſint humores, purgatio erit rhabarbari optimi ℈ iiij, aut myrobal. citrin. ʒ i ß inſundantur per noctem in ℥ iij aquæ cichor. facta colatura, & expreſſione adde ſirup. viol. aut roſ. ſolut. ℥ i. mannæ, aut pulpæ caſſiæ ℥ i. aut ſi fœmina ſit robuſta electuarii roſati Meſſues. ʒ ß miſce: vel capiat ℥ i. tabellarum de ſucco roſ. demum ſi humores fuerint melancholici ℥ i. foliorum ſenæ cum ʒ i ſeminis aniſi in ℥ iiij aquæ fumariæ infundantur ac leniter bulliant, cujus colaturæ, & expreſſioni adde confectionis hamec ſine ſcammonio aut confectionis pſilij ℥ ß, aut pulpę caſſię ℥ i, ſir. roſ. ſolut. ℥ i. factâ ſemel conſertâ evacuatione, per Epicraſin poſtea vitioſi humores purgentur apozemate aliquo ex prædictis ſimplicibus parato, addito convenienti purgante medicamento, ut ℥ i foliorum ſenæ, aut Epithymi, ac ſirup. roſ. ſolutivi, vel de cichoreo cum rhab. ℥ iii vel iiii, tandéſi ſuppurati fuerint menſes, iis promiſcuè utendum, quæ aduſtos, & bilioſos humores evacuare nata ſunt, quæ facile parabuntur ex agarico, rhabarbaro, ſena ſimul mixtis; ſummè etiam prodeſt, paulatina purgatio ex decocto mercurialis, aut glandes ex eadem

Bilis.

Purgatio per epicraſin.

Si menſes ſuppurati ſunt.

demherbâ, interim tamen clysteribus utendum, & modico exercitio, quæ corpus, ac uterum purgent, & si ventriculus redundantis pituitæ causa sit, vomitus per intervalla utilis erit, ut, quod ibi indies congeritur, antequam venas ingrediatur præpurgetur.

Tertio reliquias dissipantibus, ac iis, quæ malum valeant radicitus extirpare, qualia sunt si humores frigidi, & crassi existunt ea, quæ sudores provocant, quos maximi esse momenti certum est, provocantur autem decocto pentaphylli, camemali, florum papaveris erratici, sarsæ parellæ, ligni sancti, radicis chynæ de quibus suo loco, aut ʒ i. theriacæ, vel mithridatii cum ℥ iii decocti angelicæ, vel sassafrazæ; sed quia hæc flavam bilem acuunt, & exasperant, si ea redundet, potius balneis aquæ dulcis discutienda, contemperandaq; erit, uti etiam melancholia; frictiones tamen molles utrisq; conveniunt, & pessaria c. de suppress. menstr. conscripta, inungendus venter oleo amygdalarum dulc. viol. quæ etiam in uterum immittenda sunt, at si neq; cuncta hæc prosint, fontanella, in altero, vel ambobus brachiis aperienda, quippe humores, qui à pharmaco læduntur, ab hoc saluberrimo medicamento præsidium sentiunt longè maximum. *Sudorifica.* *Balneum.*

Scholium.

Præparandus etiam humor] *qui se Galenicæ doctrinæ constantissimos assertores profitentur, concoctionem humorum extenuationem appellant, eâ omnes morbosos humores indigere arbitrantur pituitam, melancholiam, atque etiam bilem, quod hæc, dum morbum facit, se ipsa integra crassiore xistat, gloriantur se in hoc Galenum imitari, qui ad concoquendos humores etiam turgentes melicratum exhibet in quo decoctum sit aliquid hyssopi, vel origani, vel tragorigani, vel thymi, vel pulegij. Adjungit Manardus, quia humores coquendi privilegium calori duntaxat debetur, nullis utendum esse sirupis, cum pleriq; frigidâ præditi sint facultate, subindeq; nihil faciant ad concoctionem alijs potius, ijsq; calidis tentandã medijs. His tamen sic magnificè pronunciatis bifariã peccant, primò quod cunctos absq; distinctione humores attenuandos autumant; Secundo quia sirupos relegant à numero medicamentorum; quod quam sit pervium, & à Galeni mente alienum, perspicuum fiet, si prius mente concipias, triplicem coctionem à medicis considerari, primam naturalem dicunt, quia circa alimenta versatur, & est alteratio alimenti in proprias nutriti qualitates, Galeno auctore 3. de nat. facult. 7. & lib. de differentijs sympt. c. 4. Secunda est humoris putrescentis, & est alteratio, quâ evincuntur humores & reducuntur ad benignitatem quam possunt acquirere; seu est alteratio, in quâ natura causis fortior evadit, permutatq; eas pro suo robore. Et hoc est apud Galenum, & Hippoc. coctionis universalius significatum, sic bilis, & salsa pituita, ac reliqui inutiles humores crudi dicuntur, cùm putrescunt, non quod ulteriore coctione nutrire possint, aut ad sanguinis naturam redire, sed quia in modo substantiæ, & qualitatibus acquirunt dissimilitudinem quandam, cujus ratione nequeunt nutrire, nec à partibus trahi, ad hunc modum bilem crudam flavam admodum esse, acrem, & maleolentem, scribit Galenus cit. coctam mitiorem fieri, pallescere, ac minus fætere: sic sanguis cum imflammationem committit, crudus dicitur, quia putrescit, deinde cum transmutatur in pus, coctus, tametsi pars nulla ex pure alimoniam accipiat, sed quia superatur à naturâ, similitudinem contrahit cum partibus solidis in colore, & aliis qualitatibus, unde fit, ut hæc coctio sive naturæ victoria in venis per febres, & in pectore ac capite per catharros, & corizam maturatio; in tuberculis suppuratio dicatur. Tertia, coctio est alteratio quæ facit cessare putredinem manente substantiâ, de quâ idem Galenus art. med. 89. ac debetur humori semiputrescenti, qui si plus justo incaluit, ac semitam putredinis duntaxat contraxit, sola alteratione corrigitur, si jam saltem secundum exiguas sui partes putrescit, non solum indiget alteratione, verũ etiam secundo illo concoctionis modo, quo evincatur à natura, separetur, ac deniq; evacuetur: ideo autem tertia hæc coctio dicitur*

Quæst. An coctio humorum procedat attenuando.

1. aph. 24. Ac de iis quos purgare oport. Manardi error. 4. Epist. 1.

Triplex coctio.

2. acut. 44

dicitur facere cessare putredinem manente substantiâ, quia incipientem putredinem reprimit, & manet in corpore res, quæ alteratur, benigna, & utilis nutritioni.

Coctionis definitio.

Hasce omnes coctionis species unica generali definitione Aristoteles comprehendit, dum ait: coctio est perfectio à naturali, & proprio calore ex oppositis passivis, quæ sunt unicuiq; rei, quæ coquitur, materia. [4. meteor. c] *At vero Galeno sola prima coctio dicitur Primo Epid. & locis primo citatis quia in ea sola mutatio fit ejus quod concoquitur, in substantiam aliti, atque hanc juvari scribit, somno, exercitio, modicâ frictione ex calefactione, calidioris vini potu, balneis, sacculis, fomentis, oleorum modicè calentium inunctionibus, ac boni succi ciborum moderato esu, quia hæc omnia nativum calorem juvant.* [Sect. 2. 44. Lib. de const. art. med. 21.]

Naturales coctiones quæ iuvant.

Humorum peccantium coctio à quibus fiat.

Secundam vero concoctionis speciem, si ob crassitiem, lentorem, frigidatem humor sit crudus, ut pituita, tùm ijs, quæ diximus, tùm calefacientibus, inscindentibus, extenuantibusquè serapiis promovetur; at si ob caliditatem, acrimoniam, & mordacitatem incoctus sit, refrigerantibus, & humectantibus, & abstergentibus, tum sirupis, tum etiam edulliis, ut ptisanæ cremore, farre, sero, mulsâ, loco obscuro, & quieto, hæc enim ad bilis concoctionem imprimis faciunt, quia calorem nativum attemperando juvant, & reducunt, ad symetriam, deinde retundunt humoris acrimoniam, tertio, si quid ejus partibus imbibitum est, abstergunt.

Putredo quibus inhibetur.

Tertia coctionis species frigidis, ac siccis procuranda, quia hæc potissimum putredinem inhibere valent, subindequè calorem præter naturam coctioni contrarium coërcere. Juvant itaque nativum calorem præcipuum coctionis instrumentum, alia ipsum fovendo, ut quæ primo loco retulimus; alia ventilando, ac prohibitam ventilationem prohibendo, ut quæ secundo; alia impedimenta removendo, hoc est putredinem, ut quæ tertio: quo circa omne siruporum genus, coctionem juvat, quia aliquid eorum, quæ diximus, præstat.

Sirupis usus utilis.

Non igitur ut Manardus quibusdam imponit, medici existimarunt sirupos vim habere concoquendi, sed alterandi, & reducendi calorem innatum ad temperamentum, quo melius ac facilius concoquat, & separet utile ab inutili, est enim ejus caloris proprium homogenea conjungere, disgregare heterogenea.

Nativi caloris quid proprium.

Ac tametsi julepi inventum Arabum sit, ut ex ipsâ barbarâ appellatione manifestò constat, ante annos plus minus trecentos usurpatum, longo tamen antè tempore veteres tàm græci, quàm latini ex eâdem materiâ, et in eosdem usus sua habuerunt apozemata, præparandis ad purgationem corporibus & humoribus accommodata; sic Gal. superius dictas herbas in mulsâ incoquit; & Celsus; antiquis inquit, medicamentis quibusdam datis concoctiones moliebantur. [Lib. 3. c. 4] *Si quæras qua ratione facilioris cibi moderatus esus coctioni opituletur? Respondeo, id facere, quia facili negotio à naturâ superatur, minimeq; excrementosus est, ac superatus nostri caloris substantiam auget, ac fovet, utpote in quam conversus est; adhæc quia parciori victu detractâ de consueto cibo portione nativus calor crudos humores concoquit, absumitq; frigidos, crassos, viscidos, ac glutinosos, visceribusq;, & venis impactos partim absumit, partim extenuat, ita ut vel sponte interdum criticè fluant, cumq; inediâ corpus exhaustum excrementis vacat, medicamentum purgans facile in omnia subit, ac integris viribus omnia penetrat.*

Victus tenuis qua ratione coctioni opituletur.

Coctio, maturatio, præparatio, digestio quid.

Ex quibus jam liquet quid medici intelligant, quidve intersit inter hæc quatuor vocabula, coctio, maturatio, præparatio, digestio; nam coctio, & maturatio à calore fiunt nativo, illa tamen in materiâ benignâ, hæc invitiatâ: in illâ major pars convertitur in aliti substantiam, in hâc, quod assimilatur, paucum est, quod semicoctum ac superfluum relinquitur multũ; præparatio verò est reductio ad benignum, simul cum separatione boni à malo, ac ferè cum maturatione accidit, at digestionis nomen tam coctioni alimenti, quam maturationi, & præparationi humorum barbari accomodârunt. Liquet etiam, cur jubeat Hippocrates concocta medicare scilicet ad coctionem. Sequitur separatio, solet enim natura post coctiones humores discernere, & superfluitates expellere, ideò tunc potissimum, cùm cocti sunt, evacuationi adminiculatur cujus rei causa est, quia prius humorem quemlibet curat sibi similem reddere, quod cum ob materiæ ineptitudinem non potest, & materia assequuta est elaborationem, quam potest, optimam, tunc natura desistens à concoctione ad expulsionem se convertit,

Bilis tenuis initio cur non expellitur.

& hæc

& hæc ratio est, cur bilem tenuem ac fluidam initio non expellat, quia prius eam conatur concoquere, ut scribit Galenus 2. de differ. feb. per coctionem autem cuncta domantur, & ad temperamenti mediocritatem rediguntur eodem autore,

6. Epid. p. 3. tract. 6

quo fit, ut eadem calidissimam, ac tenuissimam bilem aliquantulum refrigeret, & ad teporem reducat, vitream pituitam calefaciat, unde evenit, ut illam refrigerando nonnihil incrasset, hanc calefaciendo, quemadmodum Sol glaciem ac mel, liquefaciat, neq; id mirum: fiunt enim hæc à calore nativo ac benigno, qui moderatus est, non fervidus neque intensus, non secus ac per anodina, quæ hoc calore pollent, frigida calefiunt, calida refrigerium sentiunt. Neque vero bilis, quòd crassescat, idcirco coquitur, nec cocta idcirco purgari aptior est, quod crassior evaserit, ut quidam existimârunt, exemplo ducti eorum, quæ ex pectore educuntur; sed quod sit à reliquis humoribus secreta, eamque tunc natura evacuare contendat, ut partibus dissimilem; ut enim similitudo ad permutationem facit, sic sequestratus humor ideò faciliùs expelletur, quia nullam habet similitudinem propter quam à partibus retineatur. Refrigerio igitur, & non incrassatione bilis indiget ut evacuetur, nec rursus attenuatione, nisi pituita permisceatur, cujusmodi est, quæ spuriam gignit tertianam, quæ quidem attenuanda est, & inscindenda, quæ vero vitellina dicitur quia per assationem crassa redditur, diluenda potius, & medicamentis attemperanda quàm inscindenda est.

Crassa dupliciter attenuantur.

Dupliciter enim crassa attenuantur; aut liquidis diluta, ut lutum aquâ mixtum, aut inscindentibus & calefacientibus liquata, ut quæ viscida sunt, & lenta, si obtrudas Galenum de ijs, quos purgare oport. dicentem, inter initia morbi, tenues & aquosos humores purgabis, ubi crassi, & tenaces fuerint, quales pituita & nigra bilis sunt, coctionem expectabis, *ergò tenuem bilem nulla expectatâ coctione evacuandam.*

Objectio.

Respondeo, quosdam legere non inter initia, sed ante initia morbi, dum adhuc nec putrent, nec febrem committunt; alij respondent serosos, & aquosos humores expressisse, qui nullam præparationem admittunt, & crassos ac pituitosos qui majori molimine concoquuntur, biliosos verò qui concoqui valent, non tamen multo negotio non exclusisse, sed inter initia digestos, ut addit coquilatus, evacuari posse, principij vocabulo non pro primo morbi insultu, nec pro cruditatis tempore accepto, sed pro spatio trium dierum aut plurium, in quo signa coctionis tenuis humoris apparere solent, sicuti sputum apparens eo tempore morbum facit breviorem ut Galeno placuit primo aph 12. Porro non defuerunt, qui priori è diametro contrariam opinionem defenderent, existimantes, humores purgandos semper incrassandos esse, idq; hisce ducti rationibus,

Altera opinio.

prima quia dicente Hippoc. Coquendi sunt prius, quæ autem concoquuntur autore Arist. & Galeno, crassiora evadunt, coctio enim dimanat à calore permiscente opposita passibilia; ideo necessariò caloris vi, id quod tenue est, dissolvitur, & humidum cum sicco permiscetur, ex quâ miscellâ, & defectu humidi, quod exhalavit, id, quod super est, crassius, siccius, ac calidius redditur.

Primo aph. 22.
Ar. 4. meteor 4.
Gal. de totius morb temp. 2.

Secundam rationem desumunt ex Galeno 2. progn. 43. ubi tenuem materiam à pectore expelli non posse affirmat, quia circiter spiritum circumfluit, ideo humorem in fistulis pulmonis reconditum modice crassum esse oportere ut excreetur. Respondet prima rationi Gentilis, per coctionem, sicuti in mixtionibus, siccum terreum agere in humidum aqueum; si igitur plus amittatur de humido aqueo, totum remanere crassius, si vero plus de terreo sicco, tunc tenuius evadere; quæ tamen solutio anilis omninò est, nam caloris vi non terreum, sed aqueum exhalat.

Gentilis solutio primæ primi d. 6. cap. 1.

Ugo Senensis distinguit de coctione in materiâ benignâ, & in materiâ vitiosâ; in benignâ, quia tendit ad retentionem, & nutritionem incrassando semper procedere; in vitiatâ vero, quia est præparatio ad expulsionem, modò attenuando modò incrassando fieri.

Ibidem.

Alij dicunt per coctionem, etiam si humor crassius evadat, acquirere tamen quandam fluendi facultatem, quod idem esse arbitror, ac si dicerent, separari, æquabiliorem reddi, ac expultrici facultati obædientiorem, unde dicebat Avicenna, coctionem in materiâ crassâ, æquationem esse ejus cum subtiliatione; in subtili æquationem cum inspissatione.

Aliorum.

Prima 4. tract. 2. c. 7

Nobis quidem sic sentiendum videtur,

Autoris solutio.

cocta

cocta quidem ſemper evadere craſſiora, at humores qui coctionem veram, ac naturalem ſubterfugiunt, non ſemper craſſos, ſed ſemper peractâ coctione permutatos, domatos, & obſecundantiores reddi, id quod concoqui vocavit Hippocrat. coctionis nomine in ſuo univerſaliori ſignificato accepto, cujus evictionis permutationiſque variæ differentiæ ſunt, nam et craſſa dum extenuantur, aut lenta inſeinduntur, aut tenuia incraſſantur, aut putria in pus vertuntur, à naturâ vinci, & concoqui dicuntur, coctione omnem ad mediocre temperamentum adductionem ſignificante. Et hinc eſt, quod illico incipiat apparere eorum humorum portio in urinis, tuncq; ſigna coctionis adeſſe dicimus, ac naturæ victoriam, ſi modo morbus ſalubris futurus eſt, quod ſi natura ab illis oppreſſa, neq; hos evincat neq; alimentitios concoquat, tunc ſuccumbit, & æger in deterius ruit, maleficum ſit morbi judicium, aut ſaltem difficilior diuturniorquê affectio. Vides quo pacto ſola pituita dulcis, & acida, quando citra ſanguinis temperamentum ſunt, verè cruda dicuntur, & concoqui valent, & in bonum ſanguinem ac membrorum ſubſtantiam converti, quod etiam Galenus aſſeruit; reliqui humores, ut utraq; bilis, & ſalſa pituita, quoniam per ulteriorem concoctionem à moderato ſanguine receſſerunt, nunquam perfectè concoquuntur, ſatiſq; cocti hi humores videbuntur, quando à naturâ apti redditi ſunt, ut per ſe aut artis adminiculo expellantur. Ad ſecundam rationem dicendum minimè idoneum eſſe exemplum eorum, quæ ex pectore educuntur; purgatio enim medicamento trahente, & naturâ expellente ſit, non ergo ſpiritu excipiuntur, quæ purgantur aut ſuâ ſubtilitate excluſionem naturæ fruſtrari poſſunt, quin potius ſubtilia facilius trahuntur à medicamento, & ex pultrici promptius cedunt, ſi modo, uti diximus, cocta jam ſunt.

Primo aph. & 2. acut.

Pituita dulcis. & acida duntaxat vere cruda dicitur.

Purgatio qui fiat.

4. de ſanit. tuend. 4.

De menſtruis aduſtis.

Cap. XI.

SOlet interdum ſanguis concaleſieri, & exareſcere, idque ſæpiuſculè contingit ex incenſis carbonibus inferiùs ſubditis, quod incautæ fœminæ vigente hyemis rigore faciunt, unde uterus exuritur, menſtrua areſacta, ſiccioraque reddita detinentur, & ſtrangulatum uteri ac pleraq; alia mala concitant, ſicco utero ad ſuperiora recurſante, aut menſtruis ipſis, quanquam citra putredinem calorem quendam concipientibus, à quo uterus facile excandeſcit. Cauſam hanc fuiſſe ex fœminæ relatu percipies. Signa ſunt, quod fœmina huc illuc ſe jactat, animo deficit, pituitam cum bile vomit, ſitit vehementer, dum nimirum venter æſtuat, ad contactum dolet, febricitat interdum, urina ſupprimitur, & alvus, dolet ſpina, & dorſum, turbatur lingua, ac voce aliquando privatur, ventriculi morſus adeſt, & ſpiritus offendens ex flavâ bile, quæ caloris eſt ſoboles, unde etiam poſtmodum urinam habent rubram, dolet univerſum corpus, maxime collum, ſpina, lumbi, & inguina.

Cauſa. *Signa.*

Curatio. In hujus affectus curatione duplex erit proponendus ſcopus; primus ſanguinem, & uterum contemperare, ſecundus defectum evacuationis ſupplere. Eſto igitur cibus frigidus, & humectans, ut lactuca, cucurbita, ſonchus, juſcula pullorum, cremor ptiſanæ; potus, aqua hordei, aut cereviſia mediocris. Secundò utendum potionibus contemperantibus frigidis, & humidis, vel hoc ſirupo. ℞ ſirupi borraginis, cichorei, viol. an. ℥ ij ß, aquæ endiviæ, viol. bugloſſæ an. ℥ iiij miſce pro quatuor doſibus; ſirupi granatorum, & acetoſæ omittendi propter adſtrictionem. Tertio evacuatibus, quod primo ſtatim initio fiet, ſanguine copioſè ex utroque pede miſſo, deinde ex ſalvatellâ diſtante jam menſium ſtatuto tempore; deinde præmiſſa per ſirupos attemperatione leviter purgetur mulier ſic: ℞ mannæ electæ ℥ ij diſſolvantur in jure pulli aut in ℥ iiij decoctionis florum cord. cum ſirupi roſ. ſolutivi ſeſquiuncia, vel ſi

Evacuatio.

vel si à potione abhorret, boli fiant ex ʒ. x. cassiæ cum sacharo, vel capiat per plures dies singulo mane ℥ vj seri caprini, aut vaccini, in quo per noctem maduerint ℥ ß foliorum senæ, & p. ij florum cord. mane factâ colaturâ adde sachari q. s. Hic etiam clyster aluum lenit, partes utero vicinas contemperat, & humectat, foliorum malv. lactucæ an. m. j. he[illegible] p. iii. prunorum numero xx. coquantur in s. q. aquæ, colaturæ ℥ x. add[illegible] viol. ros. sachari an. ℥ j. ß. fiat clyster, subinde inungenda inguina, & loca muliebria ac totus inferior venter oleo ros. violarum, amydal. dulcium, de semine cucurbitæ, melonum, addito etiam unguento rosato. Considerandum diligenter, ne nos causa decipiat, nam aliis ex caussis suppressis menstruis, aut corruptis frigida ut plurimum nocent, quia magis impinguntur materiæ ex illis, omnibus tamen sanguinem per hirudines ex hæmorrhoidibus detrahere mirificum semper præsidium fuit.

Clyster. *Admonitio.*

De menstruorum fluxu rubro, sanioso, fulvo, & luteo.

CAP. XII.

TAmetsi ex iis, quæ c. de menstruis corruptis, de fluxu menst. immoderato, & de fluore muliebri tradita sunt facile possent suppleri quæcunque hoc c. sunt dicenda; tamen quia Hippoc. olim, & nuper Martinus Akakia de fluxu rubro, fulvo, & luteo peculiariter differuerunt, iisdem etiam fluxionibus singulare caput destinavimus. Fluxus itaque ruber fit, cum sanguis ex utero fluit, qualis ex victimâ recens mactatâ, & grumi pellucentes. *Descriptio.* Hujus rei caussæ sunt, febris, abortus, partus laboriosus, & à menstruorum interceptione subita eruptio; febris enim sanguinem inflammat, & ad motum redit agilorem, venas uteri & totius corporis reserat: in abortu & partu laborioso cotyledones violenter abrumpuntur: in subito vero fluore menstr. quæ suppressa derepente erumpunt, tanto impetu interdum natura superfluum expellit ut unà laudabile profundat. *Causa.*

Signa sunt, quia mulier impotens fit, & attenuatur, venter imus attollitur, indurescit, & ad contactum dolet, veluti ulcere præsente: dolor etiam ipsa pudenda pertingit, & pubem, & hypochondria, & lumbos, quin etiam in pectus & scapulas irruit: & febris adest, quia bilis suo fræno destituitur & putrescit: & dentium fremitus fit: quinetiam prurigo excitatur à bilioso humore per partes sentientes delato; & sudor multus diffunditur: ventriculi morsus vexat: & eâdem die sæpe rigent, & rursus subinde sudant: & sitis premit: & lingua aspera est: & interdum per nares sanguinem fundunt. Quin & procedente morbo pusillanimis mulier fit & magis debilitatur, ac pedes intumescunt, & cavitates oculorũ, & color corporis immutatur. Sed adhuc magis ingravescente malo urinæ adest stillicidium, irritatâ vesicâ à bilioso humore: aut certe retractâ à partibus, quæ jam ob siccitatem convelluntur: Quò cum pervenerit affectio, periculo plena est, & fere intra quatriduum perimit, non tolerante naturâ longiori tempore tentionis laborem, ut Hippoc. & Galenus in opere aphorismorum scripserunt. Hæc affectio junioribus quam senioribus magis accidit, quia plus sanguine abundant. Egit de hoc affectu Hipp. in libr. de morb. mul. Curatio fere eadem, quam descripsimus supra c. de menstruis corruptis, aut certe c. de fluxu menstr. superfluo à sanguine seroso: contemperato enim prius humore cibis refrigerantibus, & glutinosis, atq; iis quæ citra magnam adstrictionem putredinem inhibeant, postea expurgetur, & ad hibeantur ea, quę sanguinem omnino sistant, de quibus citatis locis abundantissimè dictum est. *Signa.* *Prognostica.* *5. aph. 6.* *Curatio.* *Lib. 2. text. 6.*

Porro est alius fluxus in quo veluti à carnibus assatis humor & veluti muria fluit; *Fluxus fulvus.*

Causa. fluit; quem magnus Hippoc. & post eum prædictus Akakia saniosum vocant; nos saniosum sub rubro comprehendim⁹. & hunc alterum fulvũ nuncupamus. Oritur ex partu, aut ex abortu laborioso quoties de fætu aut de utero ipso quippiam dilaniatum fuerit, aut intus computruerit; aut cum plurimo evacuato sanguine residuum bilescit, nec expurgatur, sed potius à calore extraneo exassatur. *2. de morb. mul. 13. 15.*

Signa. Indicia sunt horror, rigor, febris acuta, dolores in laterum mollitudine, lumbis & fæmoribus: uterus exulceratur circumcirca, & fœmora, & aliæ partes, et si humorem linteo excipias, fulvum refert colorem, & ægre elui potest: insuper impotentia adest, virium debilitas, ac procedente morbo tota intumescit infra umbilicum & in cruribus, & color fit morbi arcuati ex effusa bile.

Fluxus luteus. Denique est alius fluxus, in quo, quod expurgatur, subluteum est, & viscosum veluti ex ovo, & fit ab iisdem fere causis, à quibus superior, nisi quod humor non ita est exassatus. *Signa.* Notæ sunt; quia cum fœmina mingit morsum percipit, & lancinationes: uterus ulceratur, & febris corripit acuta, calor magnus, sitis, vigilia ac mentis perturbatio, & si incedat festinanter, anhelatio, & membra exsolvuntur, ac temporis progressu, ut Hippoc. refert, venter imus intumescit, ac durus fit, et si contingas, dolet, & dentibus stridet: animi deliquium, anxietas, & perfrigerationes adsunt; pulsus celer, ac debilis, sudor multus. Morbus est acutus, & ex quo plures citò, præsertim seniores succumbunt: junioribus si contingant, diuturnæ ut plurimum sunt hæ duæ affectiones. *Curatio.* Curantur uti cap. de menstruis corruptis dictum est, & de sanguinis fluore immodico à bilioso humore. Videre etiam non pigeat caput de superfluo sanguinis fluore post partum & de fluore muliebri, ut integram habeas & morbi cognitionem, & curandi methodum. *2. de morb. mul. 13.*

De menstruorum cum morbis complicatione.

CAP. XIII.

VIx quicquam reperies, quod cordatos, & exercitatissimos medicos magis anxios, & solicitos reddat, & in quo parum exercitati, & imperiti sæpius errores committant exitiales, quam menstruorum cum morbis complicationem. *Differentia* Ea autem sex potissimum modis contingit, primo cùm morbus invadit menstruis imminentibus. 2. si ob morbi invasionem menses debitum tempus antevertunt, & inopinatò irruunt. 3. si menstruationis, & morbi tempora complicantur, ita ut menstrua purgatio coincidat cum morbo. 4. si menstruis suppressis, remoratis, aut diminutè stillantib⁹ affectio aliundè superveniat. 5. si præexistente morbo suppressio, aut remoratio menstruorum causam præstet, qua affectio, & symptomata augeantur. 6. si existente morbo menses destillent.

Curatio primi complic. mod. Morbo invadente menstruis imminentibus ex qua parte mittē dus sanguis Si igitur menses immineant incipiente, vel procedente morbo, considerandum est, sit nè affectus ex iis, qui ex utero enascuntur, quo in casu si morbus sanguinis detractionem postulat, citra ullam cunctationem ex talo mittendus est, minimè verò ex brachio, ut per convenientem regionem evocetur, & evacuetur uteri redundantia, & mali causa. Verum si ex corpore universo vel aliquo ex præcipuis membris affectio ortum ducat, eam brachij venam tundendam esse pleriq; affirmant, quæ partem primariò affectam respicit, quę tamen sententia, si in universum accipiatur mihi quidem periculosa videtur potiusq; distinguendum de numero dierum, de acutie morbi, & corporis plenitudine; nam si morbus non sit acutus, ex pede sanguinem detrahendum esse censeo, idq; ipsum faciendum, si fœmina per triduum, aut quatriduum duntaxat

duntaxat à menstruâ purgatione distet, etiamsi morbus ex acutorum numero sit, idq; tùm ratio probat, tùm exercitationis confirmat experimentum, quoniam natura jam eo inclinare incipit, & per locum quo natura vergit, si conveniens sit, evacuandum est. E converso vidimus sæpius sanguine è gybero detracto raptum fieri ad superiores partes, unde deliria, vigiliæ, sopores, difficultates anhelitus, & tandem mors ipsa secuta est. Cæterùm si per octiduum, aut circiter adhuc consuetum menstruationis tempus distet, & plenitudo maxima sit, nec fœmina possit tolerare ex pede confertam evacuationem, quam morbus postulat, tum stat eorum sententia, sanguisq; è brachio detrahendus est prius revulsionis gratiâ, præsertim si morbus fuerit acutus. Purgantia tamen medicamenta vomitum, aut sudorem prolicientia in posterum suspendenda, donec menstrua purgatio prætereat, ne natura distrahatur, & præpediatur ab opere, aut saltem levissimis utendum, quibus nec corpus commoveatur, nec menses supprimantur, ne motui paratus sanguis intempestivè detentus, aut aliò evocatus in partem principem inopinato irruat, & malum augeat, aut aliud gravius accersat; quod intelligendû, nisi fœmina sit ex iis, quibus menses procrastinari contingit, in his enim urgente necessitate purgare licet, quippe non raró vidimus adhibitâ purgatione menses prorumpi, & morbû solvi, dummodo quatriduo saltem ante 29. à menstruatione præterita dié id fiat, in quib⁹ etiam per id temporis sudoriferis aut vomitum cientibus uti liberum erit, prout affectio postulaverit, cucurbitulæ autem, & crurum scarificationes semper locum habent. At si morbus chronicus sit, utilius erit purgationem exercere octiduum aut circiter post transactum menstruationis tempus. *Purgantia menst. tempore nõ adhibenda.*

Verùm si debitum tempus menses in morbis antevertant, qui secundus erat complicationis modus, nihil profectò in curandis fœminarum morbis gravius, acclivius, ac periculosius reperies, præsertim initio morbi, dùm adhuc universalia remedia non sunt adhibita; in aliis enim temporibus, cum alias nihil agendû fuerat, minor perplexio: initio vero sanguinem demis aut cathartico uteris impedis menstruam purgationem: neutrum præstas augmentum morbus capessit, quippe auxilia morbo proficua menses renuunt, quia inde remorantur, & nihilo secius si fluant, parum de morbo sublevant, quia tunc menses evacuationis symptomaticæ rationem habent, quæ fere semper perniciosa est initio morbi, in quo natura raró utilem ullam evacuationem solet promovere: quocirca diligenter considerandum est, quid boni vel mali secum afferat, & à quib⁹ causis menstruorû in morbis anticipatio proficiscatur; nam initio, uti diximus, & in augmento periculo plena res est, propter adductas causas, in statu vero, & declinatione si cum tolerantiâ menstruorû irruptio fiat, utilis esse solet ob temporum ad evacuationes aptitudiné, dummodo non complicetur cum aliâ naturæ evacuatione, tunc enim magnâ copiam significat, & naturam nimis proritatam, & ob distractionem nullam evacuationem perfecturam, ideoq; subverendum, ne ab irritamento, & duplicato labore succumbat. *Curatio secundi modi* Porrò menstruorû anticipatio causas habet quatuor; prima est materia copiosa, acris, mordax, tenax, & à naturâ aliena; secunda efficiens, id est, expultrix facultas irritata aut retentrix collapsa; tertia instrumentum seu vasa laxa, aperta, vel rupta; quarta & ultima est sine qua non, exquisitior nimirum sensus partium, qui à rebus etiamsi secundum naturam exacerbatur. *Causa anticipationis* Igitur ex quacunq; causa fiat, si copia adest aut affectio ex iis est, quę sanguinis missionem desiderant, curatio incoanda est à sanguinis missione ex pede, inspecto tamen fluentis sanguinis impetu; nam si cacochymia adsit, & menstrua purgatio consuetam quantitatem adæquare videatur, aliâ sanguinis missione non erit opus; sin minus, naturæ partes supplebis, sanguine, ut dictum est, prius ex pede misso, id quod Galenus 9. meth. disertissimè docuit, quamvis sunt, qui illum eo loci tacitè calumnientur, quod expectet, quoad evacuatio naturæ absolvatur: verùm si ejus verba accuratè perpendas, non expectat quidem, sed fluentis impetum animadvertit, quod si satis fore videtur, totum opus naturæ permittit, sin minus illico tantum sanguinem

detrahit, ut ex conjunctis ambabus evacuationibus perficiatur id, quod expetimus. Sunt qui deinde venam brachii tundendam sentiunt præsente plenitudine, quod equidem nunquam fui ausus, neq; suadeo, nisi maxima fuerit plenitudo, & affectio urgentissima, ut apoplexia, angina, pleuritis, phrenesis ob alibi jam dictas causas, potissimum vero si redundantia in utero extiterit, sanguinis missionibus ex pede innitendum pro redundantiæ quantitate, non ter duntaxat, sed pluries, præsertim si affectio sit ex iis, quę caput invadere solent, ut febris ardens. Quod subinde in mediocri plenitudine faciendum censeo, licet affectio inter alas, & inguina existens sanguinis missionem ex brachio postulare videatur, ut ardentissima febris, nam scissâ venâ pedis, aut crurib⁹ scarificatis, quod adhuc magis probo, plenitudo etiam deponitur, ut capite de menst. suppress. probatum relinquimus; morbo insuper subvenimus, & raptũ humorum ad superiora pręcavemus; secus de reliquis evacuationibus sentiendũ, pro quibus expectare oportet, donec natura quieverit, vel remissius egerit, quo tempore stillantibus, aut fluentibus sanguinolentis, sed albidioribus jam uteri purgamentis cathartico medicamento utendum erit, quod lacessentes humores contemperet, ac propellat, sed id non nisi maximâ impellente affectus urgentiâ, & pronuntiato prius nocumento ex pharmaco, & periculo ex dilatione; quod si morbus inducias præstiterit, differre purgationem tutius fuerit. At si menstrua purgatio fuit diminuta, & morbus magnum calorem conjunctũ non habet, ea etiam medicamenta usurpanda, quæ menses ulterius moveant, maximè si anticipatio fuit procedente morbo; nam si in principio, magis sanguinis missionib⁹ quam aliis pugnandũ, quia juxta medicorum dogmata sanguinis missio initio morbi, purgatio in statu, aut declinatione magis convenit, nisi etiã iis temporib⁹ sanguis redundet, vel incuriâ medici, aut ægrotantis negligentiâ prætermissa initio fuerit, quę tamẽ omnia cũ magna præmeditatione sunt exequẽda.

Quorundã opinio reiicitur in praxi.

Menstruis albidioribus iam fluentibus purgatio exerceri poteit.

Sanguinis miss. initio morbi, purgatio in statu & declinatione magis convenit.

Si vero menses statâ periodo fluant, & cum aliquo ex morbi temporibus coincidant, si quidem id in morbi principio contigerit, expectato primo naturæ impetu, hoc est, transactis 12. horis, si fluxus in præsentia non sit, vel inposterum fore non videatur sufficiens, ex pede sanguis mittendus erit ad complendam naturalem ejus fœminæ evacuationem, ac id insuper evacuandum, quod morbus exigit, quippe & consuetudini, & morbo satisfaciendum est. Quanquam autem id de urgentissimis morbis intelligi etiam possit, tamen in levioribus potissimum locum tenet, per quos ne graviores fiant, menstruationi omnino providendum lavacris, ligaturis, frictionibus, suppositoriis, clysteriis, atq; aliis, quæ partes utero vicinas valeant proritare, ac si morbus à causâ frigidâ ortum ducat, potiunculis præterea, quæ menses proliciant, & subinde morbum respiciant, de quib. c. de menstruorum suppress. purgationem tamen per pharmacum si forte necessaria sit, suspendentes, quo ad menses desierint, ne turbato, commotoque sanguine graviora pullulent mala.

Curatio tertij modi.

Verum si affectio sit ex magnis veluti angina, phrenesis, pleuritis, aut acuta febris, primâ vice ex pede, aut crurum scarificatione sanguine detracto, postea eâdem die si menses non procedant, gyberi vena aperiatur, ligatis interea fortiter cruribus, dum sanguis fluit: hoc in bonâ praxi sequendum esse ratio omnino convincit, urgentioris enim mali indicatio illam, quæ à menstruatione desumitur, perpetuo superat. Eâdem ratione in reliquis morbi temporibus tegeres, in quibus etiam purgationem, vomitũ, ac sudorem, si forsan hæc morbus requirat, suspendere oportet, quoad menstruorum præsentia non impediat, eorum siquidem indicatio illorum auxiliorum indicationes antecellit, nisi ultra statutos dies saniosa purgamenta duraverint, quæ non tam plenitudinis, ac naturæ actionis, quam irritamenti indicia tunc temporis censenda sunt, & hoc in casu urgente purgandi indicatione pharmacum porrigere licet ad expurgandos humores mordentes ac proritantes. Cum his tamen, ubi menses in morbis consuetâ periodo fluunt, cautè, & non nisi jam jam desinentibus instillantibusvè opus aliquod prudens medicus tentabit. præsertim sanguinis missionem, aut

Sanguinis misio bis in die.

Indicatio à menstruis antecellit indicationes ad purgationem vomitum. & sudores.

nem, aut purgationem, ut enim hispanicum fert proverbium, feriata dies est cum hospites adsunt, & periculosum admodum fuerit à consueto, & utili fluxu ac debito tempore commoto naturam divertere, siquidem, quæ judicantur & judicata sunt movere aut novare tutum non est. At quoniam qui methodum in omnibus nimis pertinaciter exquirit, pariter cum morbo plerumque hominem de medio tollit, ideoque præcepta artis interdum urgente necessitate evertere utile sit, hæc omnia diligenter rimari, & exequi oportet, in quibus medici prudentia imprimis requiritur, ut id assequatur, quod Avicenna ultra scriptæ, & traditæ artis præcepta incomprehensibile esse dixit.

Proverbiũ.

t. Aph. 20.

In Proœmio.

Quartus erat casus, quando menstruis suppressis morbus aggreditur, quâ in re sciendum est, unà è quatuor causis menses sicuti alias evacuationes remorari, ac detineri à materiâ, à facultate, ab instrumento; & à causâ sine quæ non; à materiâ nimirum crassâ, vel copiosâ, facultate debili, vel oppressâ, instrumento impedito; & sensu partis hebetiori, ab eorum contrariis anticipari, uti antea diximus. Igitur pensitandum prius erit, an natura nunc primum menses remoretur, an vero suppressi diu jam fuerint; & ulterius, an à prædictâ suppressione morbus ortum ducat, si enim inde suboriatur, à sanguinis detractione ex pede procul dubio auspicanda curatio est, neq; antea purgadum, vomendum aut sudandũ, sed sanguine ex pede misso, pro consuetæ menstruationis copiâ ad scissioné venæ gyberi aut ejus loci veniendũ erit, quæ morbum respiciat, potissimum, si à consueto tempore per quatriduum distet, tametsi menses etiam remediis provocati non fluxerint. Verum si recentes fuerint suppressiones, & morbus non urgens, priusquam ad alia auxilia devenias, eorum fluor expectandus erit, maximè si de natura morbi nondum constet, quippe securius est, menstruis suppressis sanguinem mittere ex pede, quàm purgare, vomere, aut sudare, nam sanguinis missio cuilibet ferè morbo conducit, reliqua non nisi à frigidâ causâ ortis, aut urgentibus. Si tamen menstrua purgatio lente procedat sanguine ex pede detracto, ea medicamenta exhibere oportet, quæ menses moveant, idque etiam antequam prorumpant exequi abs re non erit, si suspicio sit, naturam suum opus non completuram, aut tardius aggressuram; veluti si fœmina de more habeat, ut debitum tempus purgatio prætergrediatur, aut si jam prætergressum sit, & non fluxerint, quo in casu sanguinem ex eâ venâ practici mittunt, quæ è directo affectionem respicit, nullâ, vel levi de menstruo factâ consideratione: Ego vero transacto quatriduo id exequendum censeo, cùm jam natura alio intenta est: intra quatriduum ex pede mittendum, & menstruorum habendam omnino rationem, in levioribus affectibus, de quibus hypothesis est, quam quidem distinctionem semper ante oculos habere oportet, ne errores committas exitiales.

Quarti modi curatio.

In levioribus affectibus non ab ipsis duntaxat, sed etiã à menstruis indicatio sumenda.

At dum menses remorantur, & affectus ex aliâ causâ ingravescit, quod quintum erat, pleriq; asseverantissimè confirmant, curationem ab eo auxilio esse auspicandam, quod morbus & ejus causa postulat, citra respectum ad venas pedis, quibus ego accedere nunquam potui, in levioribus enim affectionibus, & qui inducias præbent, venam pedis potius scindere diutina experientia me docuit (nam indicatio à menstruis remoratis, levem affectionem, uti diximus, superat) deinde frictionibus, lavacris, ligaturis, cucurbitulis, & iis potiunculis utendum, quæ menstrua proliciant, posteà morbo providendum, quia semper eo tempore causa morbifica per eum locum convenienter evacuatur, nam quantumcunq; menstrua sint suppressa, semper tamen natura eo tendit. Verum si morbus sit urgens, veluti angina, pleuritis, aut similis alius, tunc certè ea remedia adhibenda, quæ morbus exigit citra considerationem venarum pedis, quippe eorum indicatio eam, quæ à menstruis desumitur, superare solet, tametsi venas pedis respicere etiamnum tutissimum semper fuerit.

Quinti modi curatio.

In menstruis vero tempore morbi venturis sed desitientibus ita ut vero simile sit, eorum retentionem morbum, & causam fovere, nil dubium est, sanguinem ex pede esse detrahendũ, quantum uteri plenitudo postulat, vel quoad

menses prorumpant, deinde, si opus sit, blandè purgare concedimus, iis tamen medicamentis, quę naturę motú non evertant, & utilé moliantur evacuationé.

Sexti modi curatio. Deniq; si præsente morbo menses instillent, si id quidem ante tempus statutum fuerit te geres, ut suprà in secundo casu de menstruorum in morbis anticipatione, aut si debiro id fiat tempore, ut in tertio, quando menstrua cum morbi temporibus coincidunt, nisi quod stillantes menses majorem significant naturæ oppressionem, & majorem requirunt sanguinis missionem.

De fluore Muliebri.

CAPUT XIIII.

Nomina. VArias sortitus est appellationes hic affectus, nam muliebris fluxus dicitur, quod mulieribus sir peculiaris, & proprius; & fluxus humiditatum albarum, & alba menstrua, seu alba uteri purgamenta, vel albi flores, & profluvium muliebre sive uterinum nuncupatur; *Definitio.* tunc autem fit cum universum corpus per uterum à noxiis, & inutilibus humoribus expurgatur autore Galeno, qua ratione interdum etiam, ut ipse ait, per renes evacuatur, unde fit ut sæpè longo tempore citra interitum duret. *6. de locis 5. & 3. de sympt. causis 4.* *Distinctio ab aliis morbis.* Distinguitur à gonorrhæá præsertim Venereâ cum quâ maximam habet similitudinem, quod per hanc seminalis materia non ab utero, sed à seminariis vasculis, & prostatis carnibus profluir, ac dimanantibus m~nstruis non cessat: muliebre autem profluvium sistitur, quando menstrua profluunt, & insuper quia ferè semper conjuncta habet Venereæ luis signa; At si ex impurâ Venere gonorrhæa non generetur, tamen in ea semper cum quodam licet exiguo voluptatis sensu semen profunditur, quod albis menstruis non contingit. Ab immodico vero menstruorum fluxu differt, quod in hoc sanguis etsi inquinatus integer tamen evacuatur, & grumescere potest, in muliebri fluxu non quidem integer, sed corruptus & in alteram naturam conversus cernitur, neque grumescit unquam aut certè ita crudus ut nondum ruborem contraxerit. *Differentia.* Fluit porro humor modo continenter: modo nullo ordine certavé periodo. Vanum est enim quod Mercurialis scribit, hunc fluxú continuum semper esse, argumento ductus, quòd loci muliebres madeant semper; quippe id perpetuum non est, neque si esset, propterea fluxus continuus dici posset, aliud siquidem est loca madere, aliud humorem fluere, qui per intervalla plerumq; repetit, si enim materia acris, & irritans est, continuo fluit, si non ita acris accumulatur, quoad humoris copiâ gravata natura illum extrudat, unde fit ut quæusdam quotidiè, aliis statutis temporibus, aliis bis tervè in mense citra ordinem inter duas purgationes profluat: sæpissimè tamen post mensium purgationem; contingit verò inrer duas purgationes, aut post menstrua, quia semimutata illa excrementa, aut citius evocantur, aut facilius post debitú tempus consequutione ad menses excernuntur; sed enim fluit nonnunquam per venas uteri, sæpe etiam per eas, quæ ad cervicem terminantur; Cæterum humor ipse albus sæpissimè est ac pituitosus, sero lactis aut ptisanæ cremori persimilis, nonnunquam pallescit, flavæ bilis soboles; sæpe aquosus à serosorum humorum superfluitate; raró niger, quoniam melancholicus humor suâ naturâ torpidus est, quanquá & ipsius fluxus interdum contingat; quod si ruber sit, haud exquisitè ruber, sed veluti saniosus, aut loturę carnis similis existit; nonnunquam etiá subviridis, ac fuliginosus, subindeq; acris, & erodés, ita ut partes, quas attigerit, adurat, & exulceret. Atque is rursus modo graveolens est, modo odore nullo molestus; *Montani lapsus lib. de uteri affect.* plerumq; citra doloré prodit, interdum vero utero jam exulcerato cum dolore promanat, neq; ętate maturas duntaxat affect⁹ invadit, verùm etiam virgines; nullatenus igitur Montano accedendú est, qui virginib⁹ hunc fluoré nunquá accidere contendit, & causam adducit viarú adstrictioné: quod si cótingat, ex eo corruptá esse incautè pronúciat, cúm tamé illa causa sit, quòd raró, at non quod nunquá, virgines hoc malo exerceantur; visa.n. jam est

puella

puella octo annorum hoc morbo affecta, & ego honestissimas, ac integerrimæ famæ virgines tum in Hispaniâ, tum in Germaniâ vidi, & curavi, quæ per triennium, antequam menses prorumperent, hunc affectum passæ sunt, vel ob caloris debilitatem, vel quia cruditatibus abundabant. Symptoma est in excunte mutato, vel ab intemperie, & morbo totius corporis, & partis alicujus præcipuæ, veluti jecoris, lienis, capitis, ventriculi, maximè uteri ipsius, qui inprimis afficitur, ac debilitatur. *Species morbi.*

Causæ hujus affectus sunt internæ, vel externę, interna est copia vel malitia vitiosi humoris, quæ citra ullum ordinem facultatem ad expulsionem lacessit, generatur autem is humor (ut dictum est) vel utero, vel universo corpore, vel particulari aliquo membro malè affecto. *Causæ.* Utero quidem bifariam, aut quia proprium alimentum commutare nequit ob debilitatem retentricis, aut alteratricis, ideoque residuum expellit: vel quia pravè conficit, vel potius corrumpit propter intemperiem sui ipsius. *Ex utero.* Debilitas alteratricis à frigido temperamento nascitur, ideo tunc tenuia, cruda, vel serosa excernuntur, cumque uterus non alatur, & trahere nunquam desinat, fit, ut assidua sit expurgatio, & universum corpus extenuetur: *Alteratrix à frigido debilitatur* retentricis robur à causis etiam externis enervatur, nempe fœtus gestatione, contusione, casu, erosione, ulcere, inflammatione, vel abscessu, dolore, calore, mordicatione, & frequenti coitu, potissimú vero ab humiditate, quæ lubricitatem inducit. *Retentrix ab humido.* Intemperies quælibet esse potest aut putredinosa qualitas, ob quam uterus alimentum corrumpit, & tunc ejus purgamenta pallida putria ac fœculenta promanant. Si à toto corpore profluit, aut ex alimento depravato id fit, aut ex vitioso, & habituali totius corporis temperamento, aut quia partes, quos aliunde recipiunt humores, per uterum excernunt, quod fit vitio expellentis irritatæ, aut retentricis languidæ. *A toto corpore.* Particularia membra, quorum consensu uterus in hoc morbo plerumq; afficitur, sunt jecur, lien, ventriculus, vesica, aut caput, quæ excrementa progignunt, à quibus lacessita natura symptoma molitur, ut per uterum tanquam per sentinã sese exoneret, sunt enim hæ publicæ corporis officinæ, quæ si vitiosos humores conficiant, facile toti corpori, & utero communicantur, perinde ac boni, ideoq; si membra hæc calidâ intemperie laborent, biliosa gignunt excrementa, si frigidâ, pituitosa fluida, ac tenuia, quæ pro varietate materiæ commixtæ acria, nitrosa, salsavè existunt. *A parte aliqua.* Externas causas ex dictis facile colligere est, quibus adde aërem frigidum, mœrorem, eduliorum varia genera, præsertim herbarum, & leguminum, ac fructuum: partum difficilem, potissimum autem cruditates. *Externæ causæ.*

Ut affectus dignoscatur consideranda tria, affectus natura, pars primariò, aut per consensum affecta, & humoris conditio. *Signa.* Affectus dignoscitur, quia uteri purgamenta à menstruis diversa sunt colore, substantiâ, odore, ac profluendi tempore, & ordine; Menstruus quippe sanguis sincerus est, hic autem humor diversorum colorum pro humoris redundantis naturâ; & insuper imbecillitatem fœminis inducit, decolorationem, impotentiam, maciem, mœrorem, pedum, ac manuum tumorem, difficilem respirationem; os uteri perpetuo hiat, madet, quibusdam excidit uterus ipse, ita ut usq; ad muliebre pudendum progrediatur; fœminæ sic affectæ ingratæ sibi, & viris suis redduntur; interdum uteri ex ulceratio accidit, & tunc puris fœtidi nonnihil permiscetur, aut sanies, & fœminæ viri congressum non patiuntur, præsertim si ulcus in uteri collo sit, dolent, quæ tamen ulcus non habent, etsi viri congressu minimè delectentur, haud tamen offenduntur; Pulsus fere in hoc affectu vermicularis est, ut scribit Galenus; urina veluti asinina, ut senex notavit. *2. de præsag. ex puls. Hipp. 2. de morb. mul.* Vitio totius corporis fieri deprehenditur ex lassitudine gravativâ, à quâ levatur mulier copiâ excretâ, & rursus gravari incipit; insuper ex venarum plenitudine, tensione, torpore pedum, manuum ac crurum; *Signa si à toto.* si vero non quantitas sed humoris vitium in toto lædat, lassitudo ulcerosa adest, cum pruritu, mordicitate, & calore universi corporis. *Humorum signa.* At si cacochymia melancholica sit mœstitiam, ter-

Si à parte aliquâ affectâ. rores, taciturnitatem, & alia similia mala inducit; si biliosa iracundiam, amarulentiam, anxietatem, sitim, inquietudinem: si pituitosa, fœmina pigra, & somnolenta fit, oculi sine dolore tument, omnes tamen, ut plurimum carnes habent candidas, & laxas.

Si peculiare aliquod membrum afficiatur peculiaria ejusdem membri symptomata id monstrabunt, ita dolor, calor, tumor, biliosa excrementa jecur malè habere indicant; inapetentia vero vel ingens fames, ciborum corruptio, acidi, & crebri ructus, pituitosa excrementa ventriculum affici declarant. Quæ omnia si desunt, & lumborum, ac partium circa vesicam molestiam senserit, consensus à vesicâ, & vicinis partibus erit, præsertim si urina crassa, alba, & mucosa fit, qualem sæpe vidimus. Quod si à capite contingat, cum dolore capitis, & spuma in excrementis fluxus fit, & per nares, & os suppressa evacuatio aliqua fuit. Si tandem à liene, plerumque rugitus ipsius adest, & aqua sub sinistro hypochondrio fluctuat, ac fœmina mæsta est. Ab utero provenire indicium fuerit, si cuncta hæc desint, & fœmina boni coloris appareat, & nihil præter imbecillitatem persentiat. Præterea in profluvio ab utero solo provenienti materia pauca est, cum solius uteri sit excrementum; à toto autem, aut parte, quæ totius est officina, copiosior; dignoscitur etiam ab utero fieri, si difficilis præcessit partus, casus supra ventrem, aut dorsum, ulcus vel tumor præter naturam in ipso utero, aut medicamentum validum intus aut extra uterum adhibitum, vel alia uterina accidentia, præsertim si fœmina adhuc nimis juvenis conjugio tradita fuit, & venerem exercuit.

Signa humoru. Humoris natura dignoscitur ex iis, quæ c. de fluxu menstr. dicta sunt, & ex corporis conditione, ac præcedente vita, præsertim vero ex humoris colore, nam biliosus flavus exit, aut pallidus cum acrimoniâ: Pituitosus albus multus, & citra acrimoniam; serosus sive saniosus loturam carnis representat: melancholicus fluxus hic (uti diximus) raro accidit quia melancholia humor est suâ naturâ torpidus nec facile fluens: meminit tamen Hippoc. cujusdam fluoris, in quo humor veluti à carnibus assatis exit, & pudendum exulcerari dixit: insuper alterius graveolentis fulvi veluti ex ovo vitioso; hunc à vitellinâ bile, illum ab atrâ fieri certum est, & utrumq; admodum periculosum esse. De quibus jam dictum est c. proprio. *2. de morb. mul.*

Prognostica Malum est cunctis ætatibus commune, maximè corruptis jam fœminis, & iis, quæ pepererunt; licet etiam virginibus sæpe accidat, præsertim iis quibus præ humiditate vasa uteri laxa sunt; salacibus enim potius accidit gonorrhæa. Porro ætate vigente magis rubra fluxio infestat, declinante verò, aut admodum pusilla alba; fulva tùm in juventute, tùm etiam in senectute, utraque tamen si suæ ætati acciderit facile curatur, si alienæ difficulter, quia tunc fit morbus in proportionalis. Malum periculosum semper est, quippe quod uterum exulcerat, & cogit procidere, tabem inducit, hydropem, & mortem, conceptum plerumq; impedit, quia semen vel corrumpit vel lubricando elabi compellit, vidimus tamen prægnantes albo fluore affectas, quæ nihilominus ad justum tempus fœtus gestarunt, & vitales pepererunt, sed puellas. Deterior fluxus lividus, cruentus, fœtidus, aut luteus; minus periculosus, pallidus, albus, purulentus, convulsio aut animi defectio si in fluore muliebri advenerit, malum. 5. aph. 56. Fluor hic in senioribus prope incurabilis est, & eas ad mortem usq; comitatur, ut sapientissim⁹ refert senex; quod si purgatio fiat à melancholiâ tandem cancer excitatur, ut ait quidam. *Rondoletius.*

Si à bile fiat curatur, ut menstruorum profluvium ortum à calido, & fervido sanguine. Si verò à seroso humore, aut pituitosâ materiâ, à quibus muliebris fluxus plerumq; fit, tria illa revocanda in memoriam suprà commemorata, à quibus triplex oritur curandi ratio; prima à toto, vel particulari aliquo membro sumpta. Secunda à naturâ humoris. Tertia ab utero. Si igitur serosum humorem à toto corpore fluere comperias, curatur 4. remediorum generibus. Primo optimâ victus ratione; ut tenui, sicco, & adstringenti cibo ex cydoniis, piris, *2. de morb. mul.* *Curatio si fiat à seroso humore.* *Cibus.*

piris, agrestâ, acetosâ, amylo, & orizâ, cum lacte chalybeato, carnibus coctis in aqua pluviali, vel chalybeatâ addito succo granatorum, berberis, de ribes, quæ summè commendantur. Potus esto pro occidentalibus aqua, in quâ ferrum, *Potus.* vel ignitum aurum sæpius fuerit extinctum additis prædictis succis. Pro vino assuetis, & septentrionalibus vinum crassum, & austerum. Aër eligatur siccus; somnus sit pauló longior, corporis motus, & animi accidentia vitanda, mulier collocetur acclivibus coxis.

Secundo vacuantibus ac inprimis sanguinis missione (præsertim si sanguinem permisceri cognoveris) ex mediâ, aut axillari cubiti venâ, aut cucurbitulis schapulis adhibitis cum scarificatione; deinde iis, quæ serû sanguinis educere valeant, parato prius humore hoc aut simili sirupo ℞ sirupi ros. simpl. de stechade an. ℨ j ß, aquæ fœniculi, melissæ, arthemisiæ, an. ℥ ij ß misce pro duabus dosibus: hoc postquam per dies circiter octo usa fuerit purgetur hiera, cassia fistula, myrobalanis citrin: sero lactis cum rhab. sirupo de cichoreo cum rhab. aut rosato solutivo, ut ℞ pulpæ cassiæ ℥ j. specierum hieræ ℨ j cum sacharo fiant boli, aut ℞ rhab. electi, corticum myrobalanorum citrinorum an. ℨ j. infundantur per noctem in ℥ iiij seri caprini, colaturæ mane adde sirupi ros. solut. ℥ j Prodest etiam ℥ j. conservæ ros. cum ℨ j. pulveris rhab. & g. iiij masticis, quibus ac similibus purgandum paulatine post unam confertam purgationé, aut convenienti apozemate, quale capite de fluxu menstruorum scriptum reperies, aut his pilulis, quæ confortando purgant ac recipiunt rhab. electi, succo ros. irrorati ℨ ij. myrobalanorum citrinorum, chebulorum, indorum infusorû in succo ros. an. ℨ j. masticis ℈ j. spicæ ℈ ß, cum sirupo ex pluribus infus. ros. fiat massa, cui addere poteris myrrhæ ℨ ß croci ℈ j. dosis ℈ iiij unâ vice, aut ℈ j alternis diebus, aut capiat pro unâ confertâ evacuatione ℥ j. vel pro paulatinâ unciam mediam pastæ electuarii de succo ros. quæ sic paratur ℞ prædicti electuarij ℨ iiij. sachari dissoluti in aqua morbo convenienti ℥ iiij fiat pasta, sive rotulæ.

Vacuatio. *Sanguinis missio.* *Purgatio.* *Pilulæ.* *Pasta de succo ros.*

Tertio divertentibus ad alias partes, cum evacuatione tamen, ne humor decumbat in partem principé, in qué usum, si vires tolerent, iteranda sanguinis missio partita tamé, & per intervalla digito foramini adhibito, uti fieiri solet in iis, qui sanguinem ex qualibet parte rejectant; mollibus deinde frictionibus, ac vinculis brachiorum, exercitio, cucurbitulis parvis, & frequentibus. Præsertim vero prodest balnei sulphurei usus, & provocatio sudoris per decoctum ligni guajaci, radicis chinæ, aut sarsæ parellæ de quibus capit. de humida uteri intemperie abunde scriptum reperies, potissimum tamen hæc sudorifica in vere, & autumno conveniunt: aut si fœmina sudare renuat, sirupus pluribus diebus exhibeatur ex aliquâ prædictarum decoctionum confectus. Derivatur etiam humor, ad vias urinæ, in quem usum confert mirificè hoc decoctum ℞ assari, apii, calamenthi, sol danellæ an. m. j. sambuci m. ß. polypodij, seminis carthami an. ℥ ß coquantur in s. q. aquæ ad lib. j. ß, cujus dosis ℥ v. ac si volueris adhuc purgare, decocto adde agarici, vel turpeti in ligatura ℨ j.

Diversio. *Balneum. Sudor.* *Diuretica.*

Quarto adstringentibus in quem finem pecten, venter, & lumbi spongia in posca madidâ fomententur, aut lanâ succidâ in vino adstringêti, & oleo ros. vel myrthino imbuta aut incessiones fiant ex decocto myrthi, mali corti. cytinorum rosis rubeis, rore marino, demum extrinsecus adhibeantur, & mulierû locis indantur quæ c. de fluxu menst. s. remed. genere dicta sunt, quibus tamen non utendum ante totius corporis evacuationem per ea, quæ simul revellant, & derivent; tunc enim à retentis excrementis læsio nulla imminet.

Adstrictio.

Si à pituitâ malum originem ducat, victus ratio eadem estô, humorem deinde, ac corpus præparabis, rhodomelite, sirupo de hissopo, de duabus radicib9, de prassio, de arthemisia, de betonica, cum aquis aut decocto earundé herbarû. Secundo purgabis sic ℞ turpeti, seminis carthami, mechoacanæ an. ℨ ß coquâtur in ℥ vj aquæ ad tertiæ partis consumptionem, colaturæ adde agarici trochiscati ℨ j. mellis rosacei ℥ j: vel accipe diaphœnici ℨ iij, agarici trochiscati ℈ iiij

Curatio si à pituita fiat. *Purgatio.*

ſirupi de hyſſopo ℥ j. aquæ fœniculi ℥ iiij miſce fiat potus; aut ſi pilulis magis capitur ℞ maſſæ pilularum de hiera, maſtychinarum, vel alephanginarum ʒ ij, agarici trochiſcati ʒ i ß cum melle roſ. fiant pilulæ ex ſingulis dragmis viij, quarum primâ vice capiat xiij, poſteà ut paulatinè purgetur humor pituitoſus, capiat bis in ſeptimanâ iij ex ijsdem pilulis aut ℥ iiij vini purgativi à nobis deſcripti c. de ſuppreſſ. menſtr. 4. remed. genere; At ſi melancholicus humor redundet, prædictis potionibus admiſceantur ʒ iij confectionis hamec, ex quo etiam aut convenienti alio electuario cum ſacharo diſſoluto in aqua morbo appropriatâ rabellæ fiant ſive paſta. 3. reliquias diſcutientibus, in quem uſum confert ſirupus ex decocto ligni cum hermodactylis, carthamo, & foliis ſenæ cujus deſcriptionem habes c. de uteri intemperie humidâ, aut ſudores provocentur cum decocto ſarcæ, radicis chinæ, ligni indici; aut utendum ſimplici eorundem decocto pro quotidiano uſu; conveniunt etiam aſperiores fri- *Balnea.* ctiones, exercitium, balnea, aquæ aluminoſæ, bituminoſæ, ſulphureæ; evaporationes ex decocto herbarum calidarum ut nepitæ, calaminthæ, fœniculi, hyſſopi, enulæ, camemali, anethi, & ſimilium, in quo etiam decocto balneum fiat: à balneo, corpus inungatur, oleo ex decoctione piperis, enulæ, camemali, ſquinanthi, vel radicis angelicæ, diſcutit etiam ʒ j. theriacæ optimæ, aut mithridatii, ex vino ebibita; aut ſuffumigia ex his trochiſcis, qui ſupra ignitos car- *Suffitus.* bones injiciantur ℞ galliæ moſcatæ, aliptæ moſcatæ an. ʒ j. ladani, ſtyracis, ligni aloës, benzoini an. ʒ ß gummi arabici, vini optimi q. ſ. ſecundum artem fiant trochiſci, quorum ſuffitum mulier benè cooperta interius capiat, ſubinde frictionibus primò levioribus quib⁹ ab internis ad extimas partes humor revocetur, deinde aſperioribus, quibus per cutim, quod inutile eſt, reſolvatur. Quarto corroborantibus, & adſtringentibus ut ℈ j. cornu cervi uſti, acaciæ, aut ʒ ß ſpec. diatragachanti ſæpius in vino ſumptis, aut ʒ j. ſeminis uvæ ſeu coaguli leporis, vel trochiſcorum de terrâ lemniâ, de ſpodio, de Karabe in vino auſtero, aut in aquâ chalybeata; hoc etiam conditum mirificè vires roborat ad diſcutiendas reliquias humoris, conſervæ roſarum, anthos an. ℥ ß. ſpecierum diarrod. alb. aromatici roſ. an. ʒ j. ß cornu cervi uſti, corallij rubei præp. an. ℈ ij. ſirupi de corticibus citri q. ſ. fiat conditum; cui addere poteris pulverem eboris, ac roſarum rub. vel ſine ſirupo tragæam parare, tandem applicanda utero emplaſtra, quæ confortare valeant pro matrice dicta, quorum deſcriptiones reperies c. de uteri debilitate.

A vitio ventriculi curatio. Si vitio alicujus membri fiat, quod excrementa gignit, & in uterum tranſmittit, curatio fiet per ea, quæ generationem excrementi prohibeant, & genitum ab utero divertant, ita ſi accidat per conſenſum ventriculi, curatur primò *Paulatina.* vomitu tertio quoq; die provocato. Secundo paulatina purgatione per ʒ ß pilularum maſtichin. de rhab. de agarico, de aloe, parato prius humore ſirupo de mentha, de abſynthio, de corticib⁹ citri, cum aquis menthæ, fœniculi, betoni- *Diſcutientia.* cæ. Tertio iis, quæ reliquias humoris conterant, ventriculũ tamen roborando, aut rhabarbaro maſticato; aut ʒ j ſpecierum diarrod. aut aromatici roſati, cum ℥ ij vini, aut alicujus ex prædictis ſirupis ſingulo manè ſumpta, aut ſerapij radicis chinæ ℥ iiij. Quarto externis, quæ eaſdem habeant vires diſcutiendi, & roborandi, ut fomentationib⁹ ex oleis de abſynthio, de mentha, nardino, de ſemine angelicæ, cinamomi, naphæ, aut balſamo indico, ex quibus emplaſtrũ fieri poteſt, addito gummi tacamacca, caranna, aut dyaphœnicone calido, vel frigido, aut aliquo ex ſtomaticis medicamentis, capite de vitiis ventriculi ex utero conceptis, aut etiã cum cerâ ac pulverib⁹ immediatè poſt recenſendis, & *Sacculus ſtomaticus.* prędictis oleis unguenta conncinantur. Fit inſuper ſaccul⁹ ſtomaticus ex ęquis portionibus corallij, galangæ, cariophyllarum, nardi, cinamomi, roſarum, *Curatio ſi à capite ſiat.* abſynthii, menthæ. Si à capite originem trahat, inſtitutâ bona victus ratione illud purgabis paulatinè per pilulas cochias, arabicas, fœtidas, aureas, aggrega- *Pileus.* tivas, poſtea capiti ſi frigidum ſit, pileus imponatur ex æqualibus partibus camemali, coriandri præp. ſtechadis, majoranæ, roſarum ſiccarum, thuris, maſticis,

ſticis; cunctis inter duos ſyndones incluſis cum baſtituris: prodeſt etiam ad ingreſſum lecti noctu ſumere ℥ i. pulveris ſarſæ parellæ in ℥ iij aquæ majoranæ aut in ovo ſorbili, quod ſi caput calore infeſtetur à purgatione abſtinendum, utendumq; potius embrocha ex aqua dulci, lacte, vel decocto hordei, papaveris, roſ. extremitatum, & capitis arietis cum oleis roſ. viol. papaveris, poſtea capiti inſperges pulverem roſarum myrthillorum, coriandri, corallij, aut pileus paretur ex iiſdem pulveribus addito bolo armeno, pulvere cornu cervi uſti, vel hora ſomni in ovo ſorbili capiat pulveris cornu cervi uſti roſ. myrthillorum an. ℥ ß. Maximè etiam ſudores conveniunt, quibus non proficientibus ad fontanellas veniendum, in altero, vel ambobus brachiis, quod utiliſſimum remedium eſt, quia diverſione factâ, & caput purgat, & uterum à fluxione vendicat.

Si ex vitio iecoris. Si ex vitio jecoris obveniat, curatur ſicuti quando à toto provenit, additis duntaxat, quæ jecur reſpiciant, ſi uterus primariò afficiatur, & illud ex intemperamento, medebitur, ut cap. de uteri intemperie; ſi ex figurâ, aut complectendi, retinendiq; vitio, per ea, quæ denſant, comprimunt, & corroborant, ac prohibent, ne excrementa ad uterum tranſmittantur, quorum materia cap. de menſtruorum profluvio ad calcem poſita eſt, præter cætera tamen laudantur ſemper in his caſibus balnea, ſudores, & fontanellæ, de quibus ſeorſim ſuis locis tractationes reperies.

Scholium.

Av. 21. 3. tract. 3. c. 23. Alt. c. proprio.

Oculi ſine dolore tument] *Avicenna, & Altimarius putant, oculorum tumorem in hoc affectu interdum eſſe cum dolore, interdum ſine illo, decepti Pauli verbis lib. 3. c. 63. ubi ſic ſcribit:* loci continuè madent humoribus colore variantibus, *& cæt. & addit,* laborans oculos habet prætumidos nunc cum dolore, nunc citra illum: aut cum exulceratione, aut ſine illa; *ubi quidem dolor affectui potius, ac fluori matricis, quam tumori oculorum tribuendus eſt; itaq; oculi tument, fluor autem, inquit, nunc cum dolore eſt, nunc citra illum, nunc cum exulceratione, nunc ſine illa; quemadmodum enim in hydrope, & cachexiâ oculi ſine dolore tument, ita etiam in hoc affectu. Porro inveſtigatione dignum eſt, cur in pleriſq; uteri affectibus magis, quàm in morbis alterius partis, oculorum fiant dolores, ac tumores, cùm tamen adeo diſſitæ ſint partes, nam inſtantes, & præſentes jam menſes vel hoc ſolo ſigno interdum pronunciabis, quod per ea tempora alterentur, tumeant, ac lividæ appareant radices oculorum. Hujus tamen rei cauſam dicunt, quia oculorum radices cum utero mirificum habent conſenſum per ſpinalem medullam, à quâ etiam opticos nervos oriri Mercurialis Varolum ſequutus autumavit. Potius tamen cenſeo in hiſce morbis potiſſimum pituitoſos ac crudos humores redundare, & multos vapores, qui in partibus mollioribus ac tenuiori cute obtectis facile recipiuntur, ac ſe produnt, quâ ratione per morbos acutos oculi cavi fiunt 1. progn. 7.*

Quarto adſtringentibus] *An adſtringentia in hoc affectu conveniant quæſtionis eſt cum præſertim Galenus lib. de prænotione ad Poſthumum uxori Boëthij nociva fuiſſe ſcripſerit, quia retentis humoribus ægra tumuit, & peſſime habuit: Reſpondendum, convenire ſi tempeſtivè adhibeantur, evacuato nimirum priùs corpore, per ea, quæ ſimul revellunt, & derivant, tunc enim retenta minime lædunt. Inter initia verò non convenire, quia retinetur id, quod per convenientem regionem natura ſolebat expurgare.*

Diuretica menſes cohibent. Derivatur etiam humor ad vias urinæ] *At dices, quæ urinas movent eadem menſes; reſpondeo, quæ propriè urinas ducunt, menſes non proliciunt, imo cohibent, quia ſanguinem ſiccant, & incraſſant, quod ſi iiſdẽ ad commovendos menſes interdũ utimur, id quidem fit, quia obſtructiones ſolvunt, quæ menſes remorabantur.* *Diuretica obſtructiones ſolvunt.* *Si quis urgeat, pleraq; urinas eiere non quidem ſiccando, ſed liquando, & ſeparando aquoſum, liquatum autem ſanguinẽ ad uterum ferri poſſe, ſicuti ad veſicam: dic talia verè diuretica non eſſe, nec nos de illis loqui; adhæc humorem non ferri ad renes, ſed trahi, & eò magis, quo liquidior, ad uterum verò nec ſponte ferri, nec trahi, ſed trudi à naturâ, ideò facile averti poſſe ad alias partes. Vide quæ copioſius de his diſſeruimus in ſcholio capitis de ſupp. menſt & lib. 4. de natura mulieris cap. 9.*

Aequast. an influxu muliebri totū corpus affici atur, an uterus ipse.

De loco affecto in fluore muliebri varij sunt scriptores, & in duas distributi factiones, quarum utraque eadem Galeni loca in sui subsidium affert, ut nullibi verius sit, argumentum ab autoritate cereum esse atque tornatile. Altomarius affici universum corpus contendit, & Galenum citat autorem, qui sic scribit. Sed accidit interdum fœminis muliebre vocatum profluvium, vel utero nequaquam affecto, cum universum corpus per ipsum expurgatur. *Et insuper quia Paulus vulvæ fluorem appellat distillationē totius corporis, quod expurgatur. His ductus Altomarius in hoc malo (licet ejus multiplicem originem agnoscat, quia interdum totum corpus: interdum jecur, aut lien: sæpe etiam ventriculus malè habent) haut quaquam tamen uterum affectum esse affirmat, cui Alexander Massaria planè subscribit, ut serie ipsius apparet non aliâ de causa quàm ut solitâ æmulatione Mercurialem insectetur, in quem finem superiora Galeni loca non tam vertit quam pervertit. Poterant adjicere ad sui dogmatis confirmationem, quòd ex evacuatione morbi ad corpus universum attinere videntur ex retentione ad uterum, quod significavit Hippoc. dicens;* menstruis largiùs fluentibus morbi eveniunt: non fluentibus autem ex utero morbi contingunt. *Ubi largius quidem fluentibus simpliciter dixit fieri morbos, neq; locum adjecit: non fluentibus autem adjunxit, ex utero. Neq; id immeritò; si enim ibi morbus constituitur, unde vel necessarium demitur, vel inutile adjicitur; in evacuatione sæpe corpus universum à quo sanguis aufertur ægrotabit: in retentione uterus, cui non suum adjicitur. Verum his non obstantibus, tàm Altomarius, quam Massaria mihi videntur pessimè deducere, tametsi enim notum est, & jam alibi à nobis proditum, non quæcunque per uterum expurgantur, ab utero expurgari; tamen non sequitur, quia Galenus priori loco dixit, fluxum fieri cùm universum corpus per uterum expurgatur, propterea fieri nunquam posse, utero malè habente, neq; illud, vel utero nequaquam affecto, uterum plane excludit, sed fieri affectionem admittit illæso utero, qui tamen rudioribus potissimum læsus videretur, quod particula, vel, aperte innuit, quam Massaria artificiose dimisit. Nam indefinita propositio in materiâ non necessariâ particulari æquipollet, non universali, ut norunt Dialectici: non ergo quia ex corpore dixit, ideo semper ex corpore fit, sed plerumq; quâ etiam ratione Hippoc. indefinitè dixit, menstruis largius fluentibus morbos evenire, qui tamen fluunt toto corpore, aut aliquo ex visceribus, vel etiam utero malè affecto, ut suo loco diximus. His accedit quod ipse Galenus in lib. de sympt. causis eandem affectionem exoriri scribit, propter affectum in utero exortum, & in lib. de locis dixerat, quemadmodum interdum per renes quoq; evacuatur. Quibus affectis nemini dubium est, quin similis aliquis humor educi possit, idipsum Avicenna sentit, & Mattheus de Gradijs, uterq; solidæ doctrinæ viri, qui ob imbecillitatem resolutivæ uteri, & venarum ejus albas humiditates interdum per circuitus, nonnunquam etiam citra certas periodos expelli affirmant. Ut igitur à totò corpore semper fluere non recipimus: ita sæpe ab eodem emanare confitemur, addimus pronuntiato firmamentum, quod crudus humor non solum ex secundâ coctione redundat, verumetiam in tertiâ, quæ uti in venis totius fit ita etiam in venis uteri.*

6. de locis a.
Lib. 3. c. 63.
5. aph. 57.
Avicen. 20 9. cap. 32.
Mat. c. de flux menst.
De causis menst. alb.

De gonorrhæa.

CAP. XV.

Definitio.

GOnorrhæa, definiente Galeno, est in voluntaria, & assidua seminis profusio citra veneris imagines, citra genitalium tentiginem, & cum nullo, aut levi quodam ablectationis sensu. Aëtius definitionem muliebri gonorrhææ accommodans, est inquit, seminis citra contentionem ac tensionem, veneream profluvium, ad quod uteri laxatio, & debilitas ac totius corporis tabefactio consequitur. Dicitur gonorrhæa

6. de locis a

rhæa à γόνη, quod est genitale semen, & ῥεῖν, quod fluere significat, perinde autem fuerit, si profluvium dicas, profusionem, aut excretionem. Paulus, Rondeletius, ac Mercurialis confundunt hunc affectum, cum veneris insomniis, seu pollutione nocturnâ, sed male: nam pollutio nocturna ab exuperante semine fit, vel à calore, & acrimoniâ ejusdem naturam proritante, vel ingenti vasorum seminalium robore, ideoque cum voluptate prosiliendo affatim procidit; in verâ gonorrhæâ crudum aquosum, ac tenue promanat ut plurimum citra appetentiam coëundi, quia cum debito tempore in capreolaribus vasis semen non retineatur spiritib9 privatum, nec confertim, nec subitò movetur, sed paulatim, & lentè fluit; subinde fœminæ, quæ eâ affliguntur, decolores sunt, & dolores circa lumbos sentiunt, neque verò gonorrhæâ affici dicuntur fœminæ, quæ per uteri suffocationem, aut ex levi alterâ causâ, ut clysteris perfusione, aut ex concussione membrorũ, ut in epilepsiâ semen ejaculantur; quia in his non assiduè, nec sine oblectamento, crudum, sed crassum, copiosum, & cum sensu voluptatis, ac tentione partium, genitura saliendo potius prorumpit, quam effluit. Porro gonorrhæa communis est affectus, & viris & mulieribus, sed his quodammodo peculiaris ob seminis tenuitatem, & viarum amplitudinem; licet propter verecundiam sæpissime cælent, ideo sequuti viros in arte præstantes Aetium, Priscianum, Moschionem, Jachinum, & alios de eâ inter morbos mulierum scribendum duximus, ac ut facilius distingueretur ab uteri albis purgamentis, cum quibus maximam habet similitudinem; discriminatur tamen, ut scribit Gradius, colore, quia semen pellucidum est, clarum, glutinosum, & magis concoctum: quantitate, quia minus seminis in gonorrhæa prodit ni alius fluxus commisceatur, quàm pituitæ in albo fluore; ac semen fœtidum non est, & per intervalla fluit licet non magna, ideo os uteri non semper madet, veluti in albo fluore: Insuper in gonorrhæâ corpus citius, & magis contabescit, si fluxus durat; & præsentibus menstruis fluxus albus cessat, quia ex eâdem materiâ fit, gonorrhæa tamen perseverat; contingit affectio omnibus fere fœminarum conditionibus intra 14. & 40. annum constitutis, tametsi Mercurialis gonorrhæam prægnantibus non contingere asseverantius confirmet, quia semen in uterum semper ejaculari arbitratur, & inde foras effluere, sed quoniam prægnantes dum congrediuntur ad uteri cervicis latera emittere 2. physiologiæ luculentius dissertavimus, per quas vias semen emittunt, per easdem gonorrhæam fieri nemini dubium esse debet. Cæterum est alia gonorrhæa, quæ ex venereâ spurcitie contrahitur, in quâ corrupti, ac fœtidi humoris defluxus apparet, qui sæpe interni meatus exulcerationem concitat, quo à simplici differt gonorrhæâ, potiusque corruptos menses repræsentat ni & causâ procatarcticâ, & colore distinguatur, quia magis ruffescit; cum igitur diversæ sint causæ, ac diversa symptomata, diversa etiam est curandi ratio, quocirca non de eâ, quæ impropriè sic dicitur, sed de simplici gonorrhæâ sermo hic institutus est; quæ quidem, uti visum fuit Galeno, symptoma est præter naturam de genere excrementorum immodicè fluentium: nam ut excernere tempestivè, ita continere naturæ officium est. Pars affecta instrumenta seminis sunt, seu spermatica vasa, in quibus generatur, & naturaliter continetur genitale semen, non verò pudenda, quæ viæ solummodo censentur, unde gonorrhæa involuntario urinæ fluori proportione respondet.

Paul. lib. 3. c. 55. — *Distinctio* — *Semen per gonorrhæā spiritibus orbatum est.* — *C. de fluxu menst.* — *Distinctio à fluore muliebri.* — *C. 3.* — *Altera species gonorrhæa.* — *3. de sympt. causis.* — *Pars affecta*

Ex dictis palàm est, præcipuam hujus mali causam esse vasorũ seminariorum, ac retentricis facultatis infirmitatem, & mollificationē, quam facultatē imbecillē reddere possunt omnes excedentes intemperaturæ, præsertim humida: lædunt etiã vasa externæ causæ, ut casus vel ict9 in renũ regione; nimis frigida linimenta, & balnea earundē partiũ, & lumborũ, sessio super frigidũ lapidē, lumborũ arcta strictura, & linteorũ calefacientium super lumbos nimius usus. Fit etiã ex vasorũ resolutione aut muscul. convulsione, ubi ex Avic. notandũ, quod sicuti convulsio musculi ani fœces retinet, quia ad retinendũ genit9 est ita convulsio

Causa.

convulsio musculorum genitaliũ fluorem generat, quia expellere est ejus munus, sed enim ex parte seminis etiã ubertas aut qualitas gonorrh. excitat, ubertas quidé, ut in viduis, quæ anteà veneri assuetæ, nunc continenter vivunt, & iis quæ nuptias protrahũt, sponsis tamen frequenti⁹ adhærent, ac cum eis lusitant: qualitas vero ut acrimonia, ac tenuitas, quę ex calore renũ vasis spermaticis communicato, proveniunt, & faciunt, ut vel non concoqui vel non retineri semen possit tantisper, dum concoquatur, crassescat, & spirit⁹ acquirat, sed crudum & incoctum excidat; ita qui acrioribus utuntur cibis, & crudis, ut multo aromate, ostreis, bulbis, cæpis scolimo, nucleis pini aut meracioris vini copiâ, & qui intempestivè equitant, ac se exercent, hoc malo laborant sæpius, illi etiam qui impuberes, necdum maturâ ætate veneri petulantius se mancipârunt, nam imbecilles partes evadunt, in quas tamen longa consuetudine humores uberius confluunt, sic etiam illi, qui in adolescentiâ, (pudet dicere) nefariè manu pudendis admotâ semen projiciunt masturbatores propterea dicti. Quæcumque vero præter has causas scriptores assignant, pollutionem potius gignunt quàm gonorrhæam.

Gonorrhæâ qui afficiantur.

Signa. Signa morbi, & quibus ab aliis, cum quibus similitudinem habet, internoscatur, ex dictis cumulatè patent; causarum indicia hæc sunt: vasorum imbecillitas ex intemperierum signis deprehenditur, simul cum corporis naturâ humidâ, ac ex præcedenti victus ratione non absimili, ex lassitudine insuper, & debilitate, & quia in coitu ante tempus excernunt, ac demum ex cæterarum causarum absentiâ; seminis abundantia proditur, quia sic affectæ, nec oppidò pallent, nec adeo emaciantur, insuper ex anteactâ vitâ, ut si mulier sedentariam degat, bene nutrita sit, & corpore carnoso, calido, & humido, ac continens cum sit, cibis utatur, quæ venerem excitent. Acrimonia, & cruditas ex seminis colore, & substantia dignoscitur; acre enim, biliosum ac tenue in indusio apparet; crudum, album & tenue, ita ut vix maculam relinquat; Caliditas seminis colligitur ex genitalium calore, pruritu, & mordacitate, ac ex nonnullo voluptatis sensu dum excernitur; quæ si ex renibus proveniat, in ijsdem percipitur calor, & debilitas, & in urina pinguedo quædam supernatat à fervore liquata ideo Hipp. dicebat, si pinguedo supernatans aranearum speciem refert, damnandum est, indicat enim consumptionem.

Prognostica Gonorrhæa licet cunctis ætatibus accidere possit, plerumq; tamen junioribus circa pubertatem accidit, sæpe autem diuturna est affectio, adhuc tamen recenté reprimere & sedare, enitendum est, nam si interposito spatio diligenter non curetur, uteri sequitur laxatio, & debilitas, ac tandem tabe consumit, à toto enim corpore ad uterum paulatim materia confluit, & quia excrementum est utile, quod natura ob generationem resarcire properat, semper eò sanguinem transmittit, ac seminaria vasa humore destituta, id quod membra nutrire deberet, subinde ad se rapiunt; salaces etiam fœminæ, & illæ, quibus præ humiditate seminaria vasa laxa fiunt, hoc malo sæpius exercentur. *2. prædict. 35.*

Si à causis procatarcticis ortum ducat curatur earundem remotione, & affectuum ab iis derelictorum: sin autem ex seminis copiâ & vasorum imbecillitate, quod frequentius contingit, curatur in summâ ijs, quæ seminis generationem prohibeant, genitum minuant, vasa constringant, ac roborent, id quod sex remediorum generibus fit. Primo victu exsiccante, ut aëre sicco, & temperato in activis somno moderato, vel breviori solito supra culcitram factam ex lana, & foliis agni casti, salicis, portulacæ, lactucæ, ac similibus arefactis, lectus sit asper, non delicatus, in alterum laterum non in dorsum decumbat, ne arteriæ, & venæ concalefiant, quiescat præsertim initio morbi, alvus singulis diebus natura respondeat, sin minus levi clystere solicitetur: caveat à spectaculis, cogitationib⁹, & lectionib⁹ lascivis, præsertim à conspectu viri elegantis formæ; potiusque tetricâ utatur vivendi ratione, lectionibus, & colloquiis severis, ambulare pedibus nudis venerem etiam reprimit. *Cibus.* Cibus sit paucus, qui ægrè corrumpatur, difficulter permutetur, & exsiccandi vim obtineat,

tineat, ita cum omnibus cibarijs permiscenda semen viticis, cannabis, rutæ,& folia Nymphеæ, plantaginis, bliti, atriplicis, Pyra etiam conveniunt, & mespila, cucumeres, lentes, cucurbita, morus, panis triticeus esto, carnes non humidæ, sed montanæ, ferinæ,præsertim acero macetatæ,& assaræ aviculæ,cum quibus omnibus infra scriptus pulvis permisceatur, conveniunt etiam emplastica, ut pultes ex farre, hordeo, oriza, milio, pisces, gallinarum cerebella, potissimum in debilitate vasorum. Potus sit aqua chalybeata, aut cocta cum prædictis seminibus, vel si vino sit assueta, subadstringenti uratur. *Potus.* Fugiendi cibi flatuosi, ut ostreæ, bulbi, fabæ, acres & multum nutrientes,ut aromata,eruca, nuclei pini, amygdalæ, dactyli, pistacia, ova, siligo, alica, & omnis caro glutinosa,ac cibi sorbiles, vini nimius potus, & lectus plumaceus.

Secundò divertentibus,ut vomitu ex decocto seminis raphani, anethi, agarici, cum oximelite, frictionibus brachiorum,& exercitio partium superiorum. *Diversio.*

Tertiò evacuantibus, præsertim autem si semen redundet, sanguinis missione ex utrâq; basilicâ in eâ quantitate, quæ plenitudini & viribus correspondear. *Evacuatio.* Si vero humores alienâ qualitate inquinentur, minus sanguinis missioni insistendum, nisi juvenis sit,& salax mulier, in aliis purgatione potius utendum, assumpto prius per aliquot dies hoc sirupo, quo humores attemperentur & corrigantur, ℞. succi fœniculi, menthæ, calaminthæ, an. lib. ß decoctionis myrthi, seminis lactucæ, Nymphеæ, rhapontici ℥ iiij. cum s. q. sacchari rosᷓ colati fiat sirupus mediæ consistentiæ dosis ℥ ij. cum ℥ iij. decocti myrthi, foliorum viticis, nenupharis, capulorum glandium. Purgatio talis erit ℞. prunorum damascenorum, jujubarum, sebesten, an. numero x. florum viol. nenupharis an. p. j. pulpæ tamarindorum ℥ j. fiat decoctio in s. q. aquæ ad lib. j. incolaturæ ℥ iiij. infunde rhab. optimi ʒ j. ß. aut corticum myrobalanorum citrinorum ʒ ij. sandali citrini ℈ ij. in expressione dissolve sirupi ex g. infusionibus rosarum siccarum ℥ j. fiat potus sumendus in aurorâ. *Purgatio.* Cæterum conferta purgatio hic raró locum tenet, quia semen in vasis, & juxta prostatas contentum non purgat, sed potius commovet, & gonorrhæam auget, quamobrem paulatinâ potius, & per intervalla utendum, quá citra commotionem quæ utero vicina sunt expurgentur, eorumq; successione à vasis aliquid discutiatur, vel divertatur, id fiet sirupo ex infus. ros. aut succo mercurialis, pilulis mastychinis, de aloe, de agarico, de rhab. ad ʒ j. ß, aut ℞ terebintinæ abietis ʒ iij. agarici trochiscati ʒ j. seminis dauci, cannabis, pulveris ligni aloes an. g. viij. cum saccharo fiant boli, qui singulis mensibus capiuntur, & sunt maximæ efficaciæ.

Quartò ijs, quæ peculiariter semen gigni non permittunt, aut genitum discutiunt, cujus fortis multa circumferuntur, nos selectiora appendemus, *Semen discutientia.* Galenus 6. de valet. tuend. c. 4. Inter reliqua commendat seminis viticis, & rutæ assiduum usum: idem autor 6. simpl. lactucæ semen potum geniturae profluvium cohibere scribit. *Serm. 98.* Porphyrius, ut refert Stobœus, salicis fructum cum vino propinatum libidinis impetum coercere meminit, idem affirmat Plinius de foliis salicis é vino epotis. *Plin. lib. 24. c. 9. & lib. 26. c. 1.* Nymphæam, & Eracleam Venerem in totum abolere Marcellus testis est; idem sentit de rutâ,& coriandro. Avicenna *b. 33.* tum hasce herbas, tum mentham,& lactucam Veneri contrarias esse prodidit, & quidem de lactucâ Galenus, ut supra dictum est, & Athenæus quoque subscribit, ideo à Pythagoricis, Eunuchion appellabatur, quod ineptos faciat ad Venerem, mentha autem, etsi calida est, in secundo, tamen exsiccando semen extinguit, ac dissolvit, quin etiam de ruta Macer suffragatur dicens:

Expellit partus potu Veneremq; coërcet,

& de menthâ similiter, dum inquit:

Matrici succus si subditur illius, antè
Quàm fiat coïtus, mulier non concipit inde.

Mercurialis summis encomiis laudat acetositatem citri, & limonum ad exsiccandú semen, triphæram Mesues ad incrassandum, Rondeletius cinerem

 intesti-

intestinorum gallinæ, Crato mandibulæ lucij piscis pulverem, electuarijs admixtum; Rases serum lactis valde acetosum; Mercatus ʒ ß castorei, quod quibusdam pro secreto est, maximè, quando virtus retentrix debilis existit, sumitur autem in vino rubro, aut cum seminibus prædictis pilulæ fiunt: camphora à multis imprimis commendatur; ex omnibus tamen supradictis hæc paratur tragæa pro usu quotidiano, ℞ seminis rutæ, urticæ, agnicasti an. ℈ ß. seminis lactucæ, portulacæ, plantaginis, papaveris albi an. ℈ j. seminis coriandri torrefacti, cannabis an. g. iiij. specierum diacalaminthæ ʒ ij. cornu cervi usti, seminis ros. sandali corallij an. g. v. seminis melonum ʒ iij. omnia pulverizentur ac misceantur, quibus adde, si velis, tertiam partem sacchari, & ʒ j. pulveris mandibulæ lucij piscis. Sunt etiam quædam alia composita, quæ seminis generationem prohibent, ac genitum resolvunt, & minuunt, ut diacyminum, diatrionpipereon, diacalamintha, quæ etiam reliquis admisceri possunt.

Pulvis eximius.

Gonorrheæ sistentia. *Potiones.*

Quintò, ac potissimum iis, quæ fluxum sistere valeant, & adstringere, ea autem ut plurimũ frigida, & sicca esse debent; quippe quæ frigida sunt, incrassant, & immobile reddunt semen, ac proindè supprimunt, quæ vero sicca, ipsum sperma destruunt, seu potiùs gigni non permittunt. Utiliter igitur assumutur lactis vaccini vel ovini ℥ iij. aquæ plantaginis ℥ j. pulveris boli armeni, terræ sigillatæ, trochiscorum de rosis, & de Karabe ʒ j. misce: aut lactis vaccini ℥ iiij. pulveris pilorum leporis combustorum ℥ j. bis in die diutius accipiatur, aut ℞ seminis rutæ, nymphεæ, agni casti an. ʒ ß. aquæ endiviæ ℥ iij. misce. Valde etiam commendatur hic sirupus seminis agni casti, portulacæ, coriandri præp. an. ʒ j. rasuræ eboris ℈ j. menthæ siccæ ʒ ß. contundantur, & per noctem infundantur in ℥ iiii. aquæ plantaginis colaturâ & expressione factâ per filtrum aut crassum linteum, adde sirupi de mentha ℥ ij. capiat singulo mane: si fervor sit magnus ℞. aquæ myrthi, portulacæ an. ℥ vj. sirupi Nymphεæ, cichorei an. ℥ ij. pro quatuor dosibus, utilissimum etiam est hoc apozema, ℞ foliorum sanguinariæ, acetosæ, plantaginis an. m. j. ß. baccarum myrthi, seminis coriandri præp. seminis papaveris albi an. ℥ ß. florum nenupharis, borraginis, viol. an. p. ß. foliorum rutæ, menthæ, calaminthæ, siccorum an. ʒ iij. ß. bulliant secundum artem in aquâ pluviali ad lib. ij. colaturæ adde succi rosarum rubearum, granatorum, pomorum acidorum, limonis, aut citri, vel aceti optimi an. lib. ß. cum sacchari s. q. fiat apozema, cujus patiens singulis diebus deglutiat pervices ℥ iiij. Mirifice etiã opitulatur hæc confectio, ℞ seminis melonum mundatorum ℥ ij. seminis cucurbitæ ℥ j. seminis viticis ℥ ß acaciæ, corallij rubei an. ʒ j. been albi, & rubei an. ℈ ij. cum saccharo fiat veluti opiata, quæ mordacitatem seminis imprimis temperat, dosis ℥ ß cum ℥ iij. aquæ plantaginis; ejusdem & adhuc majoris est efficaciæ altera, quæ recipit sirupi de acerositate citri ℥ ij. camphoræ ℈ ij. seminis Nymphεæ, agni casti, rutæ, cannabis an. ℈ j. pulveris intestinorum gallinæ combustorum ʒ ß. in pulverem cuncta redigantur, & cum saccharo fiat mixtura, hanc enim compositionem ingrediuntur ferè omnia, quæ à proprietate semen extinguunt. Est etiam egregium remedium sumere singulo mane unum ex his trochiscis ℞. trochiscorum de rosis ʒ ij. seminis lactucæ, cucumeris, coriandri sicci an. ʒ ß portulacæ ℈ ij. cum muscilagine seminis tragachanti fiant trochisci, sed quia gustui ingrati sunt, poterit cum sirupo de mentha loco muscilaginis fieri opiata, aut cum saccharo dissoluto in aqua menthæ fiant rotulæ; pilulæ insuper probatissimæ in hunc modum parantur, gummi arabici, tragachanti, Karabes, mumiæ, boli armeni, mandibulæ lucij piscis an ʒ ß. in pulverem subtilem redigantur, & cum sirupo myrthino vel de rosis siccis fiant Pilulæ singulæ ponderantes ℈ j. capiat primâ vice tres, deindè singulis diebus unam. Ejusdem virtutis rotulæ sic conficiuntur ℞. seminis rutæ, agni casti, urticæ an. ℈ ß. seminis lactucæ, portulacæ, plantaginis, papaveris albi an. ℈ j. seminis coriandri præp. seminis cannabis torrefacti an g. iiii. specierum diacalaminthæ ʒ ii. cornu cervi usti, seminis ros. sandalorum, coralliorum rub. an. g. vij. seminis melonis ʒ iii. sacchari

Conserva. *Trochisci.* *Pilulæ.* *Rotulæ.*

facchari diſſoluti in aqua roſ. q. ſ. fiant tabellæ ſingulæ ponderantes ʒ ii. doſis una ſingulo mane cum vino adſtringente aut aquâ chalybeata.

Topica. Sextò externis, quæ potiſſimum conducunt in mollitudine, ſeu laxitate, debilitateque vaſorum, & ubi in viris teſtes ob eam cauſam penduli ſunt, quod deforme ducitur. At in mulieribus topica hæc ſuper ventrem vel circa renes, & maxime ad latera, quo loco teſtes jacent, apponi debent, in hunc uſum paratur fotus, vel balneum uſque ad umbilicum ex decocto roſarum, foliorum myrthi, mali cotonei, lentiſci, roris marini an. m. ii. nucum cupreſſi, hypocyſtidis, acaciæ an. ℥ ii. coquantur ad tertias in aquâ pluviali, in quâ ſedeat mulier ad umbilicum uſque, ac ſacculus ijs herbis repletus, renibus, pubi, & lumbis interim, dum eſt in balneo, applicetur, nec fuerit abs re balneis aquæ dulcis uti, ubi calor & acrimonia adeſt, ac ſæpius ſpongia poſca delibuta, aut vino rubro, & oleo roſarum eaſdem partes madeſacere, lumbos, & ſpinam dorſi, cui etiam laminam plumbeam ac tenuem alligare laudat Aetius crebris tamen foraminibus perviam, caventes ne nimium frigidis renes, & vaſa debilitentur, aut nimis calidis, ac diureticis humores ad eas partes uberius confluant. A balneo loca prædicta ungantur oleo maſtychino, myrthino, melino, aut enanthyno, vel hoc unguento thuris electi ℥ ii. acaciæ, hypociſtidos an. ʒ ii. olei maſticis de ſpica myrthini an. ℥ i. ß. cum cerâ, fiat unguentum, cui adde camphoræ ʒ ß, valet præſertim in cauſâ frigidâ: ubi autem calida fuerit, hoc aliud utiliter paratur, ℞. olei roſ. myrthini, nenupharini an. ℥ i. ſeminis lactucæ, portulacæ, cucumeris an. ʒ ß. roſarum rubearum, myrthillorum, raſuræ eboris an. ℈ i. ſeminis agni caſti ʒ ß. cum cerâ fiat unguentum. Tertium cæteris adhuc efficacius hac ratione concinnabitur ℞. ſandali utriuſque, terræ ſigillatæ, capulorum glandium, gallarum, omphancitidis, acaciæ, myrthi, lapidis hæmatitis, coriandri ſicci an. ʒ i. caphuræ ʒ i. ß. olei roſ. myrthini, de cannabe, an. ℥ ii. aceti ℥ i. bulliant ſimul ad aceti conſumptionem, & cum ceræ albæ ſ. q. fiat unguentum, cui ſi addas ſucci Iſochiami, ſolatri, lactucæ an. ℥ i. fortiſſimum efficies: Mirificum etiam eſt, ſi Aetio credimus emplaſtrum ex palmulis, malis cydonijs, acacia, hypociſtide, myrthi baccis, lentiſco, ſimul coctis, & contuſis addito oleo roſ. & vino adſtringente. Quibus adhuc non proficientibus illud unguentum, quod c. de fluxu menſtruorum ad finem deſcripſimus efficaciſſimum erit; imo etiam reliqua ferè, quæ eodem cap. ad fluxum ſiſtendum retulimus, huc debent accommodari, ideoque ad illud recurrere non pigeat.

Tet. 4. s. 4. c. 72.

Unguenta.

Emplaſtra.

Reſtaurantia. Septimò iis, quæ malo jam curato maciem ac debilitatem relictam, ac debiles vires reficere valeant, reſtaurantia dicta, cui uſui huic electuario nullum medicamentum æquiparandum reperies, ℞. been albi, & rubei, doronici, zedoariæ, macis, cynamomi, cariophillarum, croci, cardamomi an. ʒ ß. ligni aloès, ſeminis ocymi, cariophylatæ, margaritarum ambarum, fragmentorum Hyacinthi, Saphyri, ſmaragdi an. ℈ i. corallij rubei, gummi arabici, tragachanti an. ʒ i. ſerici crudi, corticum citri, Karabes, limaturæ eboris an. ℈ i. trochiſcorum diarrod. abb. ʒ i. pinearum, fiſticorum, paſſularum an. ℥ ß ſacchari diſſoluti in aqua roſ. q. ſ. fiat electuarium, per morſellos aromatizetur moſcho, doſis ʒ ii. ante cibum cum vino; ejuſdem fere virtutis eſt, ſed paratur faciliùs aliud, ſic: ℞ pulveris margaritarum ʒ i. ß. nucleorum pini ℥ ß. pulpæ pectoris caponis cocti ℥ ii. ſacchari optimi ℥ iiii. ſecundum artem fiant morſelli; in cauſâ tamen calidâ tertium hoc commodius erit ℞ ſeminum majorum frig. ſeminis papaveris albi an. ℥ i. amygdal. dulcium mundatarum, ſeſten, piſtaciorum an. ℥ i. ß. paſſularum minorum aquâ calidâ lotarum ℥ ii. conſervæ borraginis, endiviæ an. ℥ ii. ſpecierum diarrod. abb. diamargariti frigidi an. ʒ i. ſacchari candi, & penidiati an. ℥ i. ſacchari albiſſimi lib. i. ß. carnis caponis ℥ vi. ad ignem fiat confectio per morſellos, aromatizetur ut ſupra cit. confert etiam electuarium ſeu paſta regia. non ſolum in pulmonis pectoriſque affectibus optimus cibus, ſed omnibus extenuatis, ejus *Paſta regia*

 hæc eſt

hæc est descriptio. ℞ amygdalarum dulcium excorticat. strobilorum, pistaciorum recent. excort. an. ℥ ß, pulpæ dactylorum mixariorum uvarum passarum an ʒ vj. gummi tragachanti Atabici an. ʒ j. amyli ℥ ij. pulpæ capi elixi ℥ iiij. fructus aqua rosarum per horas iiij. macerentur, deinde cum cæteris contundantur, & sacharo paulatim subigantur in massam, ex quâ fiant boli, seu panes dulciarij cujuscunque figuræ, auri foliis cooperiantur, quibus adde si velis, & patientis dispositio postulet, semina frigida, cinamomum, moschum, ambram, pulpam cancrorum, Pleraque insuper ab autoribus huic usui scripta reperies, selegi tamen utiliora, & mihi usu diuturno probata.

Curatio si ex acrimonia. Denique si ex acrimoniâ, aut tenuitate, serositateque seminis malum ortum ducat, curationem mutuabis ex c. superiori de albis uteri purgamentis, quia tum parum ab eâ differt, semper tamen ijs, quæ ibi scripta sunt, commiscenda, quæ semen extinguant, ac ejus generationem prohibeant, quorum segetem ex hoc c. repetes.

Scholium.

Tabes dorsalis. *Hippocrates 2. de morb. cujusdam meminit affectionis, quam vocat tabem dorsalem, huic per omnia ferè similem, quippe ut ipse scribit, ea frequenter corripiuntur sponsi, & veneri dediti, & prodit sic affectis genitale semen multum, ac liquidum, & genitura in utero non manet, & cum iter fecerit, aut cucurrerit, tum aliàs, tum ad acclivem locum, anhelatio, ac debilitas, bene tamen cibum capiunt, sed consumuntur, & si interroges sic affectum, dicet sibi supernè de capite in spinam, veluti formicas descendere; hæc Hippocrates: Quæ pene omnia gonorrhæâ affectis obveniunt, nisi quod ille frigidis semper, & humectantibus curat, affectum fortasse magis, & tabitudinem, quam causas respiciens.* *Text. 10.*

Tabis dorsalis species quatuor. *Cæterum cum quatuor sint tabis dorsalis differentiæ, quarum prima ex nimiâ Venere: altera ex sanguine copiosiore in spinalem medullam irruente: tertia ex ejusdem medullæ resecatione: quarta ex pravâ destillatione in eandem decumbente ortum ducunt, quoniam in his omnibus ea spinalis medullæ pars, quæ intra dorsi vertebras continetur, malè afficitur, & ex ejus pravo affectu reliquum corpus contabescit; Primæ, ac tertiæ ex his Hipp. curationem potissimum adhibuisse videtur cit. loco: Nam & hæ duæ ferè coincidunt simul, nisi quod reficcatio fieri interdum potest occlusis venis, ad medullam tendentibus; ambæ tamen ex profusione seminis si proveniant re ipsâ à gonorrhæâ non differunt, nisi quod hæc à causâ internâ ortum trahit; illa ab externâ, & procatarticâ, nempe à nimio Veneris usu, à quo etiam temporis processu causa interna efficitur, si nimirum juniores Veneri, uti diximus, assuescant.*

Signa morbi] *Duas reperio historias, quæ tùm ad cognitionem, tum ad curationem hujus affectus non parum faciunt, ideo præter consuetudinem meam eas recitabo, prima est Dodonæi qui generosum virum novisse scribit, decem & octo annis hoc profluvio laborantem, is increscente indies malo ad fontem, qui haud procul Leodio jacet, profectus quamdiu aquâ ejus usus est, dolores, ac symptoma remiserunt, multisquè annis ibi suaviùs, quam alibi, vixit, ejus siquidem fontis ea est proprietas, ut vesicæ, ac renum dolores leniat, rarò tamen affectum persanet, illinc reversus pejus indies habuit, quoad ex morbo obijt, dissecto corpore repertus est, ren uterque major, & durior quam secundum naturam, concreti, ac indurati puris colorem, ac similitudinem referens, ureteres ambo interius ulcerati, vesica sic rigida, ut nec extendi, nec contrahi posset, una membrana ejus ab altera divulsa copioso inter medio pure, in exteriori tubercula livida interior multis foraminibus pertusa, colis in totum exulceratus, & concreto sanguine plenus, quippe cereis candelis crebrius usus fuerat.* *Obser. med. 41.* *Hist. prima.*

Hist. secund. *Altera historia est Rondeletij, is nobilem vidisse scribit, qui ex abscessu frigido renum gonorrhæâ laboravit, & semper habuit deterius cum semen extinguentibus frigidis, vel calidis uteretur, institutâ contrariâ victus ratione, jussusquè bibere vinum generosum, alimentisque vesci optimis exsiccantibus* *C. 17. meth.*

tibus ac minimè flatulentis curatus fuit: Hunc partes illas imbecillas habuisse autumat, ex coitu frequentiori, & ob tumorem renum frigidum, multos humores frigidos collegisse, à quibus copiosi flatus generarentur, qui meatus spermaticos dilatarent, distenderent, & semen irritarent, quod noctu ejaculabatur, post quam ejaculationem adeò erat imbecillis, ut sese continere erectus non posset, aut ambulare, sed Hist. 3. *cogeretur in lecto decumbere, vel cruribus elevatis sedere. Nos etiam juvenem primatem vidimus, & curavimus; qui in adolescentiâ circa decimum quartum annum incautus, & ab alijs deceptus assiduis masturbationibus, ut dolens ac pœnitens referebat, usus fuerat, indeque tantam contraxerat vasorum seminalium, & testiculorum debilitatem, ut tametsi postea continenter viveret, gonorrhaâ tamen vexaretur, testiculis præter modum pendulis ob vasorum relaxationem, & pene in medio versus partem superiorem contorto, cumque antea vividi esset coloris, ac robustus, postea pallidus, emaciatus, & imbecillis evaserat, hecticum diceres; reliqua omnia ad unguem quæ Rondeletius scribit patiebatur nullo discrimine facto, nisi quod maximis, & assiduis alvi constipationibus vexabatur; non autem illico malum senserat, sed postquam in venatione perpessus pluviam ingentem & frigidissimam, refrigeratis lumbis malum increvit, & vasa amplius fuere debilitata.*

12. epig. 97. Masturbatores] *Inter varia genera eorum quæ nefandas libidines exercent, quidam masturbatores appellantur, hoc est, qui, ut Martialis loquitur, fiunt sine fœmina mariti, vel ut clarius dicam, qui ducendo præputia genitale semen eliciunt, masturbare enim, sive manu turbare, ut scholiastes Aristophanis, & Suidas scribunt, est virilia tangere; sæpe autem hujus turpitudinis fit mentio apud Poëtas, & præ-* Lib. 11. ant. lect. c. 14. *cipue apud Martialem. Cælius Rodiginus tradit hoc genus libidinis Lydis esse peculiare, eosq; meridianis horis eo uti solere, cujus etiam fecit mentionem Cælius* Lib. 5. c. 9. *Aurelianus, & Galenus 6. de locis 5. Diogenem Cynicum manu pudendis admota semen projecisse refert, ac venientem ad se deindè meretricem remisisse, eique dixisse, manus hymenæum celebrando te prævenit, qua in re non malus duntaxat Philosophus fuisse apparet, qui Venere, quâ ad generationem omnium bonorum consensu utendum est, ipse ad noxam vitandam utebatur, sed etiam pessimus homo; Neq; verò solùm viri sibi ipsis pudenda contrectare solebant, sed etiam ab impudicis fœminis sibi id fieri nefarij homines patiebantur, ut Festus tradit & Catullus, præsertim vero Ausonius Epigrammate 70. quorum verba omitto, ne turpissimis in rebus, quæ salvo pudore proferri nequeunt, diutius morer. Illud tamen velim meminerint ij, qui hâc fœditate se polluunt, quiq; semen, quod Deus cuiq; rei ad generis propagationem conservationemq; indidit, sic lascivè effundunt, se, & si re ipsa homicidium non committant, non longè tamen ab homicidio abesse, siquidem fructus potentiâ saltem in semine continetur, ideo vel ipse lascivus Martialis contra Ponticum quendam sic scribit:*

9. epig. 42.

Ipsam crede tibi naturam dicere rerum
Istud, quod digitis, Pontice, perdis, homo est.

Licet autem leges civiles, quæ istam lasciviam coërceant, nullæ, quod sciam, Lib. 17. c. 16 *extent, facta tamen ejus mentio est in decretis Burcardi. In sacrâ verò paginâ genesis 38. sic scriptum est: nam introjens ad uxorem fratris sui semen fundebat in terram, idcirco percussit eum Dominus, eò quod rem detestabilem faceret: Theologi, ut autor est Angelus de Gervasiis D. Thomas in secunda secundæ q. 145. art. 11. & Pererius super allegatum genesis cap. ver. 7. inter nefanda connumerant, nam hujus peccati quatuor sunt species sive gradus, prima hæc est in quâ omittitur concubitus ad alterum, & dicitur mollities: 2. quando non servatur debitum vas: 3. ubi non servatur debitus sexus: 4. ubi non servatur debita species. Hæc doctis duntaxat scripta velim, planè omittenda, si quis hanc praxin vernaculo transferat sermone, ne levioribus ingenijs, & depravatis mentibus fœdissimi sceleris via monstretur. Atq; idcirco scholium hoc, quoad fieri potuit, contraxi, non tam de inopiâ, aut sterilitate materiæ, quàm de pudoris magnitudine.*

Victu exsiccante] *præcipuus scopus curativus ex siccâ re est, ita enim semen non gignitur, sed extinguitur, ideo Alexander, & Paulus frigidis, & siccis curant,* Dub. Calidane an frigida in gonorrhæa conveniant.

quibus Aetius accedit, dicens, et cavendum ne affectæ partes in ungantur, aut calefiant: quorum sententiæ ferè omnes recentiores ut Jachinus Altomarius, & Mercurialis suum addunt calculum. De calore tamen, & frigiditate variatum est; quippe Celsus frigidissimis utitur, alij temperatis potius, aut calidiusculis. Solvit difficultatem Avic. dicens, mollificationem vasorum, & tenuitatem, serositatem, seu cruditatem seminis curandam siccis, quæ simul calida sunt, & stiptica, nec id immeritò. Tunc enim malum frigiditatis, & humiditatis germen est, contrà ac pollutio, quæ à calore & acrimonia provenit; ideoq; siccare cum modice calidis, vel saltem temperatis scopus erit, ut rectè Jachinus notavit: sic Rondeletius nobilem illum, non frigidis quidem, sed calidis, & siccis curavit. At expulsivæ virtutis robur, & copiam seminis coërcendam inquit Avic. frigidis & stupefacientibus, mixtis stipticis, & emplasticis, uti retulimus, idcirco in 5. remed. genere, ea non in universum, sed ut plurimum frigida & sicca esse oportere diximus.

20. 3. tract. 1. 32.

Quæst. An mentha & ruta Veneri conducant.

Quartò iis quę peculiariter] *Id quod plerią; de menthâ in quæstionē trahunt, de ruta etiam discutiendū venit; nam menthā Marcellus Veneri contrariā scribit, cui suffragatur Arist. adducens tritum illud,* mentham in bello neq; edito, neq; serito, *quia inquit, refrigerat, ac semen genitale corrumpit, subindeq; robori, & audaciæ adversatur, Gal. etiam conceptum impedire testis est, & Macer versiculis citatis, de ruta, & mentha; quibus tamē contrarium est, quod mentha vim calidam, & siccam possidet in gradu secundo, rutæ vero virtutem fervidam esse scribit, idem Macer: cui adstipulatur Dioscorides, dicens, eam herbam calefaciendi vim habere, ac Venerem stimulare, & Paulus mentham constituit calidam in 3. gradu, acrem, & tenuem, ideoq; in Venerem incitare.*

2. proble. 2. — G. 6. simpl. — Diosc. lib. 3. cap. 37.

Communis solutio.

Communis solutio est mentham per se calidam esse, ex accidenti frigidam, quia exsiccando, ac consumendo humorem, facit, ut corpus alimento fraudetur, ac proinde calore, & semine destituatur: ideo mentham, & rutam, quia (ut Galenus scribit, & Avicen. confirmat) excrementitiam habent humiditatem, tenuissimis partibus admixtis, virides quidem flatus, & Veneris stimulos concitare, siccatas vero hasce herbas vel frixas, & præcipue earum semina torrefacta, flatus discutere; Veneris impetus coërcere, ac proinde seminis profluvium; ita Mercatus; quæ tamen responsio difficultatem penitus non exhaurit, quia sic quæcunq; intensè calida, & sicca sunt, semen sisterent, quod nihil ominus in aromatibus, & plerisq; herbis non apparet, quare potius ad substantiæ proprietates confugiendū, quæ remotis impedimentis, hoc est, humiditatibus liberæ vires suas exercent.

Av. lib. 2. cap. 49. Galenus 6. simpl.

Sectio Secunda.

De mammillarum tumoribus.

De mammillarum inflammatione.

Cap. XVI.

Consequens est ut servato ordine ad mammillarum tumores orationem convertamus, qui & cunctis fœminis sunt communes, & à mensium retentâ purgatione plerumq; obveniunt, ideo hunc locum in hâc praxi summo jure sibi vendicant; cùm autem plures sint eorum differentiæ, nos ab inflammatione, quæ omnium est communissima sermonem auspicabimur.

Definitio.

Est igitur inflammatio mammillarum, tumor durus, cum dolore pulsatili, rubore, & renitentiâ. Differt à grumefactione, & abundantiâ lactis (de quibus lib. 4. Deo bene juvante) pulsu, & calore, nam dolor etiam in abundantiâ adest ob distentionem.

Causa.

Causa conjuncta unica est, copia sanguinis attracti, suppressi, vel aliunde transmissi, quanquam & ex lactis ubertate fieri id etiā possit, quippe nomine inflammationis sæpè apostema omne calidum compræhenditur, nec aliud quicquam lac est, quam dealbatus sanguis, idcirco quando concalefit in capilla-

capillaribus venis, inflammationem parit; est tamen differentia, quòd ex sanguine quovis tempore excitari potest, ex lactis copiâ plerumque puerperis, ac utero gerentibus contingit. Fit etiam tanquam à causis prægressis ex suppressione mensium, hæmorrhoidum, ex mammarum percussione, earundemve strictâ ligaturâ. *Signa.* Signa facilè ad sensum patent, tumor nimirùm, rubedo, calor igneus, sæpè cum febre: quod si ex lactis copiâ fiat, cognoscitur, quia fœmina prægnans est, aut puerpera, aut præcessit magna lactis ubertas, ex quorum absentiâ, & sanguinis aliquâ suppressione, à sanguine provenire deprænditur. *Prognosticum.* A quâcunque tamen causâ fiat non est aspernanda mammillarum inflammatio, cum enim earum substantia lata sit, & adenosa, ac diminuti caloris, verendum semper, ne primum in scyrrhum, deindè in cancrum degeneret: cum maximam recipiant mammæ humoris copiam, quam ob caloris paucitatem nec commutare, nec in pus vertere queant: sanguinem etiam ad *5. Aph. 40.* mammas collectum in mulieribus furorem significare scribit Hippocrat. unde Avicenna inter signa maniam portendentia connumerat sanguinis ad mammas conversionem.

Curatio. Curatur 4. remediorum generibus, ac primo quidem victu tenui infrigidante, & humectante, utpote jusculo pulli, in quo endivia, borrago, portulaca, lactuca, & acetosa incoxerint. Potus esto vinum granatorum, aut aqua hordeo, & aniso cocta, vel mediocris cerevisia, à vino, & aromate penitus abstineat, alvus, si natura lubrica non sit, lenientibus clysteriis proritetur, concilietur somnus, ac vitentur animi pathemata.

Diversio. Secundò divertentibus, ut crurum frictionibus, ligaturis, clysteriis, sanguinis missione ex talo, aut scarificatione crurũ, vel cucurbitulis ibidem appositis, si menses suppressi sint, aut circa tempus menstruationis fœmina fuerit constituta, sin minus ex brachio.

Evacuatio. Tertiò evancuatibus, & primo quidem sanguinis missione ex ejusdem lateris venâ internâ, aut mediâ, aut etiam ex saphœnâ, juxta id, quod nuper de diversione diximus; quæ si opus sit, non semel duntaxat, sed bis, ac ter vulnerentur. A venæ sectione catharticis utendum est, quæ tamen lenia sint, ut cassia, manna, tamarindi sirup. rof. aut violar. solutivus vel conserva rosarum, præmissis etiam sirupis, qui per dies aliquot humores contemperent, & compescant, ut ℞ sirupi rof. de portulaca an. ℥ i. aquæ endiviæ, plantaginis an. ℥ i. ß misce, conveniunt etiam oxisacchara, sirupus de cichoreo, de *Prep.* endivia, ac reliqui refrigerantes cum aquis plantaginis, sonchi, polygonii, endiviæ, aut cum decoctione earundem herbarum. Paratus humor hoc medicamento leviter educatur, pulpæ cassiæ, & tamarindorum an. ʒ vi cum saccharo fiant boli, aut si potione magis delectatur, ℞ pulpæ cassiæ, ℥ i. aut mannæ electæ ℥ ij sirup. rof. aut viol. solutivi ℥ i ß decocti florum cord. & tamarind. ℥ iij. misce, capiat per horam ante prandium, aliqui rhabarbarum, & diachatholicon exhibent, quod cum præmeditatione faciendum, ne humores amplius concalefiant.

Topica. Quartò topicis utendum priusque repellentibus reprimentibusquè minimè tamen validis, ne cor nimis infrigidetur, aut ad ipsum humor retrocedat, sed temperatis, quibus etiam admixta sint ea, quæ digerendi, ac discutiendi vim obtineant; in quem usum conveniunt lintea madida in posca, hoc est, in aceto forti vini albi, & aqua frigida, quæ sæpius mammis imponantur, ac iterentur, aut certè madefiant in decocto florum camomillæ, & violarum cum pari quantitate olei rosarum, & guttis aceti: prosunt insuper folia lactucæ, vel vitis, aut albumen ovi cum succo plantaginis, vel hoc, succi solani, olei rof. an. ℥ j ß. decoctionis fœnugræci, camæmali, seminis lini ℥ ij, aceti ℥ j. misce, ex quo cum spongia, vel linteo foveatur mamma. Ejusdem utilitatis est cataplasma, quod recipit foliorum solani, meliloti an. m. ß coquantur, & extrahantur per cetaceum tunc additis farinæ fabarum ℥ ij, oxymelitis, olei amygdalarum dulcium, singulorum ℥ i ad ignem fiat cataplasma.

Discutientia in augmento & statu.

ma. At in augmento, & statu adhibeantur ea, quæ magis discutiunt, in quem finem septentrionales fœminæ cum fructu utuntur cerevisiâ præsertim Hamburgensi coctâ cum butyro, cujus loco decoctio furfurum cum eodem butyro utilis etiam est, si madida in ea linteamina mammæ apponantur; aut fiat hæc fomentatio ℞ foliorum malvarum, violarum, anethi, singulorum m. j. florum camomillæ, meliloti an. p. j. hordei mundi p. j ß coquantur simul, & addito pauco vino, oleo anethino, aut sesamino foveatur mamma, deinde inungatur linimento, ex æquis portionibus butyri recentis, olei viol. & pinguedinis gallinæ.

Indurationem prohibentia.

Quibus & aliis similibus sæpius admotis si inflammatio haudquaquam discutiatur (quod tamen optandum foret, quia ea terminatio semper præfertur) videndum, tendat ne humor ad indurationem an suppurationem; ac si ad indurationem, id profectò omni arte præpediendum emollientibus, inter quæ hoc potissimum commendatur, medullæ cruris vituli ℥ ii æsypi ℥ i. croci ℈ iiij cummini triti ℈ ij misce fiat linimentum. Aetius plura in hunc usum laudat, inter quæ sunt semen lini, & fœnugræci, aceto mulso coctum, ac sesamum tostum cum melle, & stercus caninum album cum terebintina, & emplastrum dictum Dyonisium, quo mammarum inflammationes jam in pus conversas frequenter à se fuisse discussas affirmat, ac parari dicit ex terebintina, thuris manna, spuma nitri, oleo antiquo, & cera, plura ibi videre licet.

Lib. 16. c. 38

Suppurantia.

Si tamen inflammatio & tumor non induretur, sed spe omni discutiendi sublatâ ad suppurationem, ac maturationem tendant, ejus rei signa ex Hipp. & Avic. erunt, tumoris prolongatio, pulsus, calor intensus, & dolor magnus, sic ut contactum non sustineat; juvanda autem omninò suppuratio erit calidis, & humidis medicamentis, quæ simul emplasticam vim habeant, quorum materiam reperies apud Galenum 5. simplicium, & Guidonem: communiter autem laudatur hoc, foliorum malv. m. i. radicis altheæ vel brioniæ ℥ i coquantur simul, contusa extrahantur, & adde farinæ fabarum, fœnugræci an. ℥ i vitellos ovorum numero iij, myrrhæ, assæ fœtidæ an. ʒ i croci ℈ i misce, ejusdem est utilitatis aliud, quod conficitur ex malvis, & radice altheæ similiter contusis, addendo farinæ tritici, & hordei an. ℥ i. butyri recentis, majalis si inveniri possit ℥ iii, pinguedinis suillæ ℥ ii, vitelli ovorum numero ij, croci ℈ j fiat cataplasma, quibus addere licet fermenti acris ℥ i. vel si dolor, & fervor ingens sit lactis ℥ ij. Violariæ etiam & altheæ folia in hydræleo coquuntur cum adipe vituli conteruntur, & ovorũ vitelli duo cum pauco croco commiscentur aut hœdina capita, vervecini pedes cum althea, & violis similiter percoquuntur, & in expresso succo bulliat farina orizæ bene mundæ addito butyro recenti, & in fine cum jam pulticula crassior est, vitellis ovorum duobus cum croco: vel farina fabacea, cum decocto caricarum subigitur adjecto oleo violarum, & aceti momento. Verum si neq; his neq; superioribus tumor ex se aperiatur, cochleæ contusæ admisceantur vel earundem concrematarũ cinis emplastris apponatur, sic ut cinis partem contingat acuminatam, & quæ pus præ se fert. Quibus necdũ proficientibus, aperiendũ erit lanceolâ, aut phlebotomo apostema in parte tamen inferiori vulnere facto, ne venæ lacte priventur, idq; quando jam puris confecti notæ apparent, quæ teste Avic. & Guidone sunt; cessatio, pulsus, declinatio febris, doloris, & caloris partis; inundatio quæ digitis percipitur, acumen loci & quia ejus color ad albedinem vergit.

Suppurationis signa.

Hipp. 1. de morb. mul. 8.

Avic. 3. 4. tract. 1.

Tract. 7. d. 1. cap. 16. Tit. de maturativis.

Nota confecti puris.

Tract. 1. d. 1. cap. 2.

Vlceris curatio.

Apertus tumor curatur primo digestivo confecto ex terebintinæ ℥ i, olei rosʃ. ℥ ß, & vitello ovi, postea mundificatur melle rosʃ. therebintina, & farina hordei, aut mundificativo apii addito succo nicosianæ, si ulcus sit mali moris, aut unguento Apostolorum, si multæ sint sordes; fortius adhuc erit Ægyptiacum, exterius vero unguentum basilicon vel emplastrum Paracelsi suo loco descripti quod mirifice digerit; mundificat, incarnat, & cicatrizat, sed & prædictis mundificativis ad incarnandum additur nonnihil myrrhæ, tandem cicatricem inducit idem basilicon, aut Paracelsicum vel diapalma. Hic diligenter advertendum, mammillam spongiosam & cavernosam esse

propterea

propterea humorem in ipsa contentum, neque à natura plane evictum, haud facile ad unum locum dirigi, hinc fieri ut plerumque variis in locis aperiatur, & uno curato foramine per alterum materia erumpar, variisque in locis, duobus tribusvé, sæpe etiam quinqu: ad suppurationem veniat, ut rectè quidam dixerit, adversus eas, quæ in eam fortunam inciderint, plerosque medicos se medicos non invenire, quo in casu candenti ferro sæpè uti oportet. Illud præterea sciendum, mammullam affectam raro ad sanitatem perduci, in alterius sanæ lac exsiccetur, quoniam æque sanguis ex venis at utramque ducitur; Exsiccabitur autem si infans non sugat & linteamina gelidâ aquâ madefacta super ponantur, vel pulticula ex farinâ fabarum, & aceto, & aliis quæ de lactis redundantia lib. 4. reperies; neque porrò timenda est lactis exsiccatio, facile enim postea muliere jam restitutâ vel solo infantis suctu revocabitur. *Admonitio altera.*

Scholium.

Furorem significare] *Celsus suffusas sanguine mammas furorem venturum attestari affirmat. Suscepit ex Hippocrate 5. aph. ubi ita scribit:* quibuscunque mulieribus ad mammas sanguis colligitur furorem significat; *per furorem ibi Jacobus Forolivienses quamlibet maniam intelligit; per verbum colligitur antiquus codex legit, convertitur, quod Galeno consonum est, qui sentit hunc sanguinem per totum corpus ferventem deferri. Est autem sanguinem ad mammas converti vel colligi, per venas duci, & non transmutari, quod potissimum contingit, quum mulieribus menses supprimuntur, quippe tunc ad mammas sanguis recurrit, & ad superiora, ac quod eò tendat naturale est, quod lac non fiat præter naturam, id vero provenit, vel quia copiosior, vel quia malignus, potissimum autem quia ferventissimus; quovis enim modo peccet, à debili mammarum virtute, & exiguo calore, vel non alteratur vel corrumpitur, ac ex ipso acuti vapores in cerebrum mittuntur, à quibus subindè cerebrum pervertitur, at non sanguis, qui inflammationem facit, furorem excitat, is enim loco circum scribitur, sed ille qui adhuc per corpus fertur, quem verosimile est ad huc redundare, ideo non omnes, quibus sanguis ad mammas colligitur, maniâ corripiuntur sed aliquot, quibus nempe adhuc in corpore redundat.* *Obiectio.* *Verum dices, non ne commune est reliquis affectibus calidis, ut tetros ad caput transmittant vapores, cur igitur de mammis inflammatis duntaxat Hippocrat. id protulit? quia de mammis ibi sermo erat, & posuit id, quod rarum, sed anima versione dignum videbatur, quodq; tamen fieri observaverat.* *Solutio.* *Unde Galenus, Brasavola, & Guido se nunquam vidisse scribunt.* *Galenus & B. in comm Guid. tract. 2. d. 2. c. 9.* *Vidit tamen Lanfrancus, Brachelius, & Andreas Vàlcacer insignis medicus, ac chirurgus, olim in Salmaticensi Academia summa cum laude publicus chirurgiæ professor, nec pœnitendus in eadem arte præceptor meus, quo de vulneribus capitis, & pectoris nemo melius scripsit: vidi etiam ego nuper inepti Simonis de Konig Belgæ, unde dicere merito illud possumus, pueri sumus in colo gygantis, quia videmus, quæ ipse vidit, & nonnihil plus. Cæterum fiunt etiam tubercula quædam dura in mammis à menstruo suppresso, quæ teste Hippocrate lib. de morb. mul. certissima sunt cancri initia, & si non curentur à sanguine per corpus universum dilabente, mulieres mente percelluntur, ac maniâ corripiuntur, vel quia pars sanguinis ad cerebrum pervenit, vel quia vapores eò mittuntur.*

De flatuoso mammarum tumore.

CAP. XVII.

FLatuosus mammarũ tumor fit ex crasso halitu à suppressis, corruptisvè in utero, aut vicinis partub⁹ mensib⁹ elevato, & ad mammas ob sympathiá ascendente, *Natura.*

dente, qui neque ab ipsius mammæ, neque aliarum partium diminuto calore evinci, ac discuti potuit. Solet enim fieri flatuum generatio ex humore crasso per mediocrem calorem resoluto; summa quippe frigiditas vaporem non elevat, quia nihil attenuat, neque exuperans calor, quia quidquid elevat, discutit, mediocris verò, minoris existens efficaciæ, humorem dissolvit, non tamen perfectè consumit. *Causa.* Sunt coordinatæ causæ hujus affectus quatuor, prima mensium suppressio, secunda eorundem aut seminis excretionis privatio; tertia excrementorum corruptio; ex qua fuliginum sive vaporum copia gignitur, quæ quarta causa est, & ea quidem conjuncta; *Signa.* ex his enim in mammis receptis tentio elevatur, quæ tumoris naturam æmulatur: & cognoscitur, quia dolor adest acutus, atque tensivus, ut est flatus conditio, cor dolitat communicato etiam flatu, mamma præsertim sinistra turget, simul cum brachij, & totius lateris, costarum, & scapularum cruciatu, cum hisce enim partibus mammæ colligantiam habent, his vero symptomatibus plerique decepti tumorem hunc cancrosum esse sæpissime judicarunt. *Distinctio à reliquis.* Distinguitur tamen à cancro, & aliis ejusdem partis tumoribus, quia pars cum albedine nonnihil splendet obtensionem, & si tangitur sonitum edit in modum tympani, ac si quis mammam manibus comprimat, reperiet universam esse in tumorem elatam, tensam, ac dolentem, & non unam dumtaxat ejus partem: deinde glandulas ejusdem citra dolorem attrectare licet, ac si doleant, ex tensione potius fit, quàm ex duritie præter naturam, quæ vera ibi nulla reperitur, sed tensio, & turgor. Præterea in reliquis tumoribus semper aliquid durum remanet dolorosum, & sine dolore diu perseverans; at in hoc per intervalla id totum, quod tensum est, evanescit, rursumque redit tempore præsertim menstruationis, vel lunaris circuitus, quibus temporibus fœmina mœstior est, & animo deficit, & uteri, hypochondriorum, lienis, ac cordis dolores sentit, ejusdemque saltum, ac palpitationem; nam dum in utero aliquid putrescit, vel movetur, magis ac magis conflictatur, quibus tamen occasionibus cessantibus sponte, vel quovis levi remedio mammæ subsident, & cruciatu levantur. *Prognosticum.* Verendum tamen est, ne subinde ob dolorem humores ascendentes scyrrhosum, & cancrosum gignant tumorem, ideo difficilis semper est judicij, & quia malignitate flatus ille non caret, & quia plerumque cum aliis tumoribus complicatur, aut mox alter generatur effectus, subsequente humore alio.

Curatio. Curatur quinq; remediorum generibus, primo bonâ victus ratione, ut cibo parco, & ex quo crudum quicquam non supersit, quod obstructiones augeat, & flatibus materiam præbeat, ideo potus etiam parcus esto, vinum nimirum, aut cerevisia, vel aqua cocta cum cinnamomo, aniso, aut corticibus citri.

Menstruorū evocatio. Secundo, iis, quæ menses omni arte evocare valeant, quorum uberrimam copiam reperies c. de mens. suppress. ad quod recurrere omnino oportet; in his enim curationis præcipua ratio sita est, potissimùm autem utendum sanguinis missione per vices factâ in pedibus ter, quaterve in anno circa menstruationis tempus, ita enim fiet ut menses evocentur, vel eorum defectus suppleatur, &, ne tumor ex flatuoso in scyrrhosum aut cancrosum degeneret, præcaveatur, in quem insuper usum conveniunt crurum ligaturæ, frictiones, lavacra, & incessiones ibi descriptæ aut cucurbitæ suris & coxis adhibitæ, aut chalybis præparati usus, de quo c. de febre albâ.

Præparatio Tertio factâ humorum in utero & venis causam foventium præparatione, per sirupos pituitam, & melancholiam respicientes, ut c. de virginum, & viduarum melãcholia copiose scriptum invenies, *Purgatio.* purgetur sic ℞ foliorum senæ ℥ vii, seminis anisi ʒ j infundantur, & bulliant in ℥ iiii aquæ borraginis, colaturæ, & expressioni adde confectionis hamec sine scammonio, & colochyntide, diacatholici an. ℥ ß. sirupi rosſ. solutivi ℥ i ß pulveris corticum aut seminis citri ℈ i misce, *Apozema.* aut utatur apozemate, quod recipit radicis tamarisci, capparor,

capparor, borraginis an. ℥ i foliorum borraginis, epithymi, ſenæ an. m. ß florum cordialium an. p. paſſularum min. ℥ j. prunorum numero xii coquantur in ſ. q. aquæ ad libr. ii. colaturæ adde ſirupi de ſucco borraginis ℥ iiii, ſachari q. ſ. lapidis lazuli ℈ ii pro libr. fiat apozema, doſis ℥ iiii vel v. conveniunt etiam reliqua lenitiva, ut pruna, ſenæ, manna in juſculô pulli, tabellæ de ſucco roſ. vinum purgans; ſirupus roſ. aut viol. ex pluribus infuſionibus.

Topica. Quarto topicis calidis ſubtiliantibus, & reſolventibus, ita fomentatur tota mamma ſpongiâ lixivio imbutâ, vel apponitur linteum in aquâ vitæ madefactum, & in umbrâ exſiccatum, aut ſaponis ſpumâ delibutum; aut philtrum in butyro, quod diu coxerit madefactum, aut oleum liliorum de ſambuco, de napha, de ſemine & radice angelicæ. *Fotus.* Præſtat tamen prius partem hâc decoctione fovere ℞ furfuris triticei p. ij foliorum anethi meliloti an. m. ß, ſeminis aniſi, fœniculi, cumini an. ʒ ii florum camomilæ, p. i. coquantur in ſ. q. lixivii, ac vini albi ad tertiæ partis conſumptionem, in quo ſpongiâ madidâ ac leviter expreſſâ locus fomentetur, *Unguentum.* deinde hoc apponatur unguentum, olei liliorum de ſambuco an. ℥ i ß balſami optimi ℥ ß, pulveris plumbi uſti non loti ʒ ii, ſeminis rutę, aut aniſi ʒ i cum cerâ fiat unguentum. *Emplaſtrũ.* Eſt etiam utiliſſimum hoc emplaſtrum in omni rebelli inflatione ad reſolvendam incluſam ventoſitatem, ſtercoris vaccini, columbini, caprini an. p. i, pulveris cumini, carui, aniſi, baccarum lauri, origani ſicci, rutæ ſylveſtris, floris roris marini an. ℥ ß. ſapæ, aut mellis q. ſ. aquæ vitæ optimæ ℥ ii, miſce, ſi tamen verearis ne calidiſſimis hiſce tenella mammarum ſubſtantia offendatur, *Sacculus.* ſequens ſacculus poſt fomentationem applicetur ℞ milii ℥ i ß, ſalis ℥ j, furfuris majuſculi p. ii foliorum arthemiſiæ, majoranæ ſingul. m. i. ſeminis fœnugræci, cumini, carui an. ℥ ß, florum camomilæ, meliloti, ſtœchados, roris marini an. p. ß. cuncta in ſartagine leviter calefiant, & exſiccentur, ac duobus linteis cum baſtituris includantur, apponuntur etiam utiliter ſtupæ calidæ ſuffumigatæ, rore marino, lavendula, thure, vel animę. *Ad dolorem.* Quod ſi dolor ſit magnus, mitigatur hoc unguento, æſipi humidæ ℥ ii therebinthinæ, olei nardini an. q. ſ. Expertum eſt, panem calidum, ut ex furno extrahitur, oleo nardino, & rutaceo madidum applicare.

Quinto & ultimo cordi providendum per ea, quæ ipſum roborent, ac flatus diſcutiant de quibus lib. 3. c. de cordis ſaltu in prægnantibus.

Scholium.

Sex tumorum differētiæ in mammis. *Sex præter inflammationem ſunt tumorum differentiæ in mammis, de quarum naturâ non ſatis concordant ſcriptores, & fœminis ſupervenire compertum eſt, ijs potiſſimum, quæ ſteriles ſunt, aut parere ante tempus deſiêre, aut viro carent, aut virgines jam grandiores exiſtunt.* *Prima.* *Prima ex craſſo, & caliginoſo flatu provenit, ex quo univerſa mamma diſtenditur, ac turget, diciturque tumor flatulentus.* *Secunda.* *Altera ex pituita, craſſóve quopiam humore, à capite aut alio loco tranſmiſſo, qui citra collectionem mammis imbibitur, quo differt à vero œdemate, unde duræ apparent mammæ, ſine dolore, vel etiam dolentes ſi bilis flavæ aut aduſtæ nonnihil acceſſerit, in quo affectu tota mamma augetur, quia humor in aliquâ parte collectus non eſt, ut in alijs tumoribus præter naturam, ſed imbibitus ut in ſpongiâ; ex quo affectu ligaturis arctiſſimis, & alijs præpoſteris remediis tractata ab Empirico conjux Davidis Lomelij Belga, contrà quàm conſulueram, in abſceſſum devenit, unde paullò pòſt obijt.* *Tertia.* *Tertia tumorum ſpecies fit, cum glandulæ tument, aut citra dolorem turgent*

turgent ex humore aliunde fluente, aut ibidem concreto, cui dicatum est caput de
4. *glandulis mammarum. Quarta, est cum scrofula mammis adnascitur, quam eodem*
5. *capite comprehendimus. Quinta, Scyrrosus est tumor, qui ex aliis affectibus*
6. *malè curatis plerumq; fit. Sexta, cum scyrrosus aut quivis alius cæterorum tuberculorum in cancrum migrare incipit, aut jam mutatus, exulceratusq; est, de quibus omnibus tumoribus videndus Guido: de Erisypelate: caput non fecimus, quia mammis raro accidit, & si contingat, ut inflammatio fere curatur, intentioribus tamen topicis, evacuationibus paucioribus.* tract.2.d.1.

Solet enim fieri flatuum generatio] *Qua ratione extrinsecus frigidissimæ, & septentrionales per hyemem constitutiones, & calidissimæ æstatis tempore purum aërem reddunt, quæ vero inter hasce mediæ existunt nebulas gignunt: eodem penitus modo in animalium corporibus neque in extremâ caloris debilitate, neque cum vehementer calor invalescit, sed cum inter hos excessus medio modo se habent, magis tamen ad frigiditatem tendunt, flatus gignitur, qui ubi per ventriculum erumpit, ructum facit, per sedem strepentem aut sine strepitu flatum: cum autem neque per sedem neque per os excernitur inflationem producit.*

De Oedomatoso mammarum tumore.

CAP. XVIII.

VT à sanguine, aut lacte in mammis coacervato inflammatio, & à flatu flatuosus tumor suborıtur, ita à crassâ, vel aquosâ pituitâ ibidem collectâ œdema, quod barbari *undimiam* vocant, à non collectâ verò, sed diffusâ, & expansâ, alius tumor, quo tota mamma æqualiter intumescit, rectè dixeris cum Mercato mammas humore turgidas, aut cum Fernelio œdematosum tumorem, qualem modò in pedibus, & cruribus eorum; qui leucophlegmatiâ, aut cachexiâ laborant, modo per universum corpus fieri Galenus testatur, & nos quotidianâ experientiâ animadvertimus. De utroque igitur tumore in mammis promiscuè sermonem faciemus, siquidem curatio eadem est, affectibus prædictâ duntaxat ratione dissidentibus. Est autem œdema, eodem Galeno autore, tumor laxus, mollis, doloris expers, digitis cedens, & foveam servans. Verum si acrimonia, mordacitas, aut à vaporoso spiritu tensio accedat, dolorosus subindè tumor fit. Porro ut plurimum in mammis hi tumores gignuntur à menstruorum suppressione, facto ad ipsas recursu, vel aliàs à pituitâ tenui à capite descendente flatibus mixtâ. 2. ad glau. 3. — *Definitio.* — *Causa.*

Signa. Cognoscitur, ac distinguitur ab aliis tumoribus, laxitate, mollitie, & mitiori dolore, licet interdum in humero brachio, & sub axillis dolor adsit, in pituitoso autem, & fuso tumore tota mamma æqualiter, & nulla pars magis, quam altera elevatur; sed per intervalla certis quibusdam temporibus tumor, ac dolor exacerbatur, nimirùm prope menstruationis tempus, quo transacto subsidet, ac eò citiùs, quò uberius mulier fuerit repurgata, semper tamen tumoris aliquid remanet, quod in inflatione non accidit, quia penitus, quod flatuosum est, resolvitur, quo maximè hi duo tumores inter se differunt, & quia in flatu tentio adest, & renitentia major. *Prognostica.* Cæterum pituitosi tumores cancrum omninò minantur, præsertim si minus diligenter tractentur; terminatur tamen, & declinat œdema ut plurimum per resolutionem, rariùs per suppurationem, sæpe per conversionem ad nodos, quæ induratio est. *Oedematosi tumoris terminationes.*

Modò à capite, modò ex suppressis mensibus originem ducat, sex remediorum generibus curatur. Primò victu reficcante, ut in cibo, pane probè

probè subacto, cocto, ac fermentato, passulis, amygdalis tostis, asparagis, carnibus avicularum assis: ante pastum assumat ℥ j mellis ros. in foliis, aut in formâ sirupi, potus sit aqua ex decoctione anisi, cinamomi, radicis chinæ sarsæ parellæ, sasafrasiæ, aut vinum defæcatum pellucidum, in mensium tamen retentione tosta, & assa minus conveniunt, carnesquè potiùs coquantur cum salvia, hyssopo, betonica, petroselino. Semper vero lacticinia vitet, somnum pomeridianum, & usum panis non bene fermentati.

Secundo divertentibus, ut frictionibus, ligaturis, lavacris, & incessionibus, de quibus cc. superioribus dictum est, ac si menses suppressi sint, tùm ad divertendum, tùm ad evacuandum cucurbitulæ cruribus applicentur, aut pedis vena tundatur. *Diversio.*

Tertio præparato humore per sirupos de duabus radicibus rhodomelitem, sirupum de mentha, de prassio, de hyssopo, de liquiritia, capillorum veneris, cum aquis fœniculi, hyssopi, majoranæ, roris marini, betonicæ, menthæ, aut cum decoctione earundem: purgetur ʒ j ß. Pilularum sine quibus, cochiarum, aurearum, de hiera, arabicarum, de agarico, vel si ventriculus affectioni consentiat, per mastychinas additis, si velis vehementius purgare, g. iij. aut ʒ. diagridii, vel potius trochiscorum alandaal; aut si potio magis arrideat ℈ iiij agarici trochiscati cum ℥ j ß sirupi ros. solutivi, & ℥ iiij decoctionis pituitosæ; aut fiat paulatina purgatio sumpta singulis septimanis ʒ ß prædictarum pilularum. *Præparatio.*

Quarto topicis calidis resolventibus, & attenuantibus, in quem scopum laudantur fomentationes superiori capite descriptæ, aut ex lixivio confecto ex cinere vitis, ficus & tartari, addito modico aceti, repercutientia nequaquam adhibenda, quia magis indurant. Post fomentationes liniatur mamma hoc unguento, olei amygdal. dulcium, de semine lini, liliorum singulorum ℥ j. axungiæ gallinæ, anseris an. ℥ ß cum modico diachylone, loco ceræ, fiat unguentú, aut cerotum; prodest insuper emplastrú filij Zachariæ, quod communiter diachylon magnú dicitur, & si mammæ doleant, ac caleant, adhibetur unguentum ros. cum modico plumbi usti, & cera alba, & idem unguentum in mortario plumbeo agitatum, aut oleum omphancinum cum pinguedine gallinæ, & oleo amygdalarum dulcium in eodem mortario sæpius ducto; discutiunt etiam balnea sulphurea, & aluminosa, aut ex decoctione hyssopi, salviæ, menthæ, pòst balnea unguenta applicentur ejusdem virtutis aut reliqua topica superiori capite descripta, quorum etiam seges uberrima est apud chirurgicos scriptores, quæ tamen maximâ cum consideratione mammis sunt applicanda, selectis semper mitioribus, à quibus tenella earum substantia minimè offendatur. *Topica. Lixivium. Unguentum*

Quinto si tumor ad maturationem tendat, suppurantibus, de quibus c. de inflammatione mammarum 4. remediorum genere. Ex quibus, quia materia hic tenacior est, fortiora sunt eligenda, & reliquis admiscenda, ut radix brioniæ, liliorum, farina camomilæ, caricæ, diachylon ireatum, axungia anseris, suilla pinguedo, ruptus deinde abscessus methodicè curandus, ut ibidem dictum est.

Sèxto iis, quæ ventriculum pituitæ receptaculum confortent, ac roborent, sumptis, & admotis, cui usui commodissimum est capere singulo mane cochleare unum conservæ stechados, rorismarini, aurantiorum, aut tabellam aromatici ros. diagalangæ, diacymini, vel diatrion pipereon, vel fiant aliæ tabellæ hac ratione, specierum aromatici ros. ʒ j diagalangæ ℈ j, pulveris corallij, & sandali citrini an. ℈ ß, corticis citri conditi, conservæ rosarum veteris an. ʒ iij cum sacharo dissoluto in aquâ menthæ, & absynthii fiant rotulæ singulæ ponderantes ʒ ij, aut cum ℥ j vel altera alicujus ex prædictis conservis fiant morselli, prosunt etiam sacharatæ confectiones seminis fœniculi, corticú aurantiorum, anisi, cinnamomi, coriandri præp. vel ipsum anisum tostum, aut ʒ j theriacæ vel mithridatij aut ʒ j pulveris sarsæ parellæ in ovo sorbili: aut hæ *Ventriculi roborantia.*

Exterius admovenda.

pilulæ ℞ pulveris agarici, ſarſæ parellæ an. ʒ ij cum ſirupo de ſtechade fiat maſſa cujus doſis ʒ ß ſingulis ſeptimanis. Exterius ventriculo applicetur hoc linimentum, olei de ſpica, de abſynthio an. ℥ ii, ceræ ℥ j, maſticis ℥ ß liquefiant in duplici vaſe, & adde pulveris cyperi, macis, cinamomi an. ʒ ß fiat linimentum; aut ſequens paretur unguentum olei lentiſcini, maſtycis, roſacei, ſingulorum ℥ j ß, pulveris nucis muſcatæ, cariophyllorum an. ʒ j. corticis citri ℈ ij, utriuſque corallij ʒ ß, florum camomilæ, anethi an. ℈ iiij, ſpicæ nardi, ſquinanti an. ℈ j aceti parum, ceræ q. ſ. fiat unguentum, quod applicatur ventriculo, & dorſo è ventriculi regione, aut emplaſtrum diaphœnicum, vel ſtomaticum, ac reliqua, quæ capite de ventriculi debilitate apud practicos reperies, & infra lib. 2. hujus operis c. de ventriculi accidentibus ex utero.

Sudor.

Quibus tamen non proficientibus, ſudare utiliſſimum erit ex decocto ſarſæ, ligni ſancti, aut radicis chinæ, quæ ſi adhuc ſat non fuerint, fontanellam in altero vel utroque brachio aperire inſigniter prodeſt.

De mammarum glandulis, & earundem ſcrofulis.

CAP. XIX.

Glandulæ induratæ.

GLandulæ ſunt partes corporis ſimplices, ſpongiæ inſtar molles, raræ, friabiles, & in ſe convolutæ, has naturaliter mammis ineſſe alibi jam prodidimus, quæ ſi præter modum induruerint, affluente ſolo pituitoſo humore, vel etiam acri, & bilioſo admixto tumor fit glandulosus; quem Mercatus ad phlygeton reducit minus fortè aptè, dicente quia Celſo phlygeton puſtulá habet, aut quippiá ſimile, quâ puſtulâ tamen tumor iſte caret. *Lib. 1. c. 28* At dum in mammâ glanduloſus quidam tumor denuo progignitur, non quidem tumefactâ præexiſtente glandulâ, ſed denuo altera genita, tunc altera fit ſpecies, quæ appoſite ad ſtrumas, ſive ſcrofulas reducitur; & eſt tumor ex pituita craſſa vehementer indurata, vel ex pure, & ſanguine ſubter concreto, ut Celſo placet, ac ſi dolor his tumoribꝰ accedat, medici exiſtimant cancros eſſe, aut minari, quos tamen decipi conſtat, quia in eodem ſtatu pluribus annis ſine ullâ exacerbatione perſiſtunt. Cæterum mammis ſcrofulas, ſive ſtrumas adnaſci confirmat Celſus, Mercatus, & Tagautius, ac nobis etiam id pluribus in fœminis experientiâ compertum eſt.

Struma.

Cauſa.

Tument glandulæ per defluxum, ſtrumæ per paulatinam congeſtioné, utriq; tamen tumores fiunt deficientibus potiſſimum menſtruis, ac ipſorum recurſu ad mammas, ut illis fœminis accidit, quæ cantu aut quovis alio ſuperiorum partium exercitio utuntur, ſic enim menſtruis ad mammas revocatis, earú glandulæ grandiores fiunt, ut quas antea difficile erat reperire, jam leviſſimo contactu obtrectes, ſed præter hanc cauſam purulentus etiam, ac ſanguineus humor in mammas decumbens ſtrumam gignere poteſt.

Signa.

Facilius eſt hoſce duos tumores noſcere (quia ſenſui patent) quam eoſdem inter ſe diſtinguere; uterq; enim indureſcit, ac dolet, ejuſdemq; ferè magnitudinis exiſtit, ſed hæc eſt differentia, quod glandula magis dolet, & dolor quidem juxta affluentis humoris qualitates exacerbatur, & quovis levi præſidio reſolvitur, nonnunquam etiam ſponte ipsâ, ac hinc inde movetur, contrà verò ſtruma immobilis eſt, nec facile niſi plurimis adhibitis remediis evaneſcit, dolet minus, dureſcit magis, ita ut ſæpe ſcyrhrum referat, à quo tamen, & à verâ ſcrofulâ differt, quia etſi indurata, dolet tamen; inſuper ſcrofula unum obſidet locum, glandula in parvos divaricata tumores intra mammas divagatur.

Curatio.

Duplex in curatione ſcopus, alter duritiem emollire, alter cancrum inhibere,

bere, utrumq; complere poteris victu tenui, modico, calefaciente, exercitatione ante cibum, usu aquæ sulphureæ, & aluminosæ, è converso satietas, quies, otium, crassi, ac difficilis concoctionis cibi nocent; sed, ut uno verbo complectar, victus ratio, humorum præparatio, purgatio, sudores, topica, ac reliqua omnia, talia esse debent, qualia jam prodidimus c. de ædematoso mammarum tumore. Hoc tamen perpetuo ante oculos habere oportet, ut si affectio ex mensium suppressione, aut diminutione oriatur, curatio à sanguinis missione incoetur ex basilicâ, aut saphenâ juxta regulas à nobis c. de menstr. suppress. jam positas, deinde menses provocentur, ut ibidem dictum est. At si glandula ex acri, tenuiq; fluxione intumuerit localibus c. de ædematoso tumore in 4. remediorum genere recitatis: durante fluxione frigidiuscula addenda sunt, quæ ex c. de inflammatione mammarum mutuabis, ut poscam, oleum rosarum, & violarum: cessante verò fluxione addere licet oleum camomilæ, liliorum, & alia, quæ citra attractionem, & caloris concitationé discutiant, & resolvant, in quibus diu persistes aut tela iisdem unguentis delibuta diutius mammę adhæreat, vel hoc unguentú, quod maximæ est utilitatis ℞ emplastri oxycrocei ℥ i, muscilaginis altheæ, seminis lini, fœnugræci an. ʒ v olei camomilæ, liliorum, yridis an. ℥ j coquantur ad consumptionem muscilaginum, & adde axungiæ anseris, suillæ, medullæ cruris vituli, & cervi an. ℥ j ac fiat linimentum.

Sang. missio. *Unguentum*

Si verò ex supradictis signis tumorem strumam esse compertum sit, paulò efficacioribus utendum, ita in purgatione addere convenit radicis mechoacanæ ʒ i ß, aut turbith ʒ i, aut ʒ iii diaturbith vel singulo mane utatur patiens hac tragæa ℞ radicis aristolochiæ rotundæ, raphani, spatulæ fœtidæ an. ʒ i, foliorum pimpinellæ, pilosellæ, rutæ an. ʒ ii, scrofulariæ, filipendulæ, seminis anisi, zinziberis an. ℥ j. turbith optimi, fol. senæ orientalis an. ʒ iii; sachari albissimi ℥ iiii fiat pulvis, dosis singulò mane cochleare j. cum vino vel aquâ genistæ, vel pilulæ fiant cum s. q. succi fœniculi, aut cum sirupo de liquiritia, vel de hissopo fiat opiata. Valet enim pulvis hic non solum manifestis qualitatibus, sed ut quibusdam visum est, etiam à proprietate: prodest insuper singulo mane sumere ʒ ii aureæ alexandrinæ.

Strumæ curatio. *Tragæa purgativa.*

In topicis duplex est curandi ratio; prima, quæ emolliat, ac discutiat, sed vehementius, quam in ædematoso tumore; altera quæ manus operâ tumorem radicitus extirpet, Primo tamen mollitionem, & discussionem omni modo tentabimus, emplastro nigro à Galeno descripto, quod Recipit olei veteris ℥ iij, viridis æris ʒ iii, picis navalis ℥ j ß, laudani ʒ vj, lithargyrij ℥ iii fiat secundum artis ministerium emplastrum, cui utiliter addi potest uncia media diachylonis minoris, aut alterius qui dicitur Mesuei, aut ʒ ii pulveris radicis ireos; aut apponatur ℥ i emplastri de meliloto cum ℥ ß ammoniaci, uncia olei liliorum, & radicis ireos ℥ i ß cunctis juxta artis regulas mixtis; est tamen efficacius aliud, quod sic paratur: radicis altheæ ℥ ij coquantur, contundantur, & per setaceum extrahantur, & adde olei bufonis, pinguedinis gallinæ, anseris, an. ℥ i pulveris plumbi usti, radicis ireos an. ℥ i ß misce; nec est minoris virtutis hoc aliud, nucum cupressi paria v, caricarum paria iij, radicis arundinis ℥ ß coquantur in oxymelite, liquori expresso adde salis communis, cineris spongiæ, calcytidis an. ʒ iii fiat unguentum. Valent tandem reliqua ferè, quæ infra c. de scyrrho mammarum dicenda sunt. At quæ sequuntur, quia validiora sunt ideo mammis non applicantur, aut certè cum magnâ cautione adhibenda, præsertim verò delicatioribus fœminis non conveniunt, sed rusticis, & robustis aut cum tumor est in aliis corporis partibus ℞ radicis brioniæ, cyclaminis, cucumeris agrestis, an. ℥ ii coquantur exactè in vino albo terantur, extrahantur per setaceú, tunc adde ammoniaci aceto squillitico dissoluti, bdellii, opoponacis in oleo sesamino dissoluti an. ℥ i, stercoris columbini, & caprini an. ℥ i ß. ladani, styracis, calaminthæ singulorum ℥ ß, picis navalis q. s. fiat magdaleons. impensè etiam sequens hoc discutit, radicis ireos ℥ iii aceti, &

Emollientia & discutientia. *Emplastrũ nigrum.* *c. de comp. medi. sec. locos.* *Fortiora.*

mellis an. ℥ iiij perfectè simul coquantur, contundantur, & adde terebinthinæ, resinæ, dialtheæ an. ℥ iij, pulveris cumini, fœnugræci an. ℥ j, fiat emplastrum, vel accipe cineris limacum ℥ j axungiæ suillæ q. s. aut fiat emplastrum de limacibus, & alia quæ apud Guidonem cap. de strumis reperies, sed quæ retulimus probatiora sunt.

lib. 2. d. 1. c. 3.

Curatio strumæ per manus operam.

Quod si per hæc tumor non subsideat, quin potius durities eo perveniat, ut emollitionis spe frustrata tumoris radices in venas, & arterias inseri, & augmentari indies videamus, tunc ad manus operam veniendum, quæ tribus modis fit: quorum primus hic est; scissâ mammâ scrofula utrinque digitis prius compressa acu perforatur, & filo per foramen trajecto, manuq; sinistrâ comprehenso hinc inde leviter à mammarum carne scalpello separatur, ita ut totã scrofulam cum pelliculâ, quâ includitur, simul extrahas, cavens sedulo ne pelliculæ quicquam intus supersit, ex quâ temporis tractu denuo scrofula generetur, hâc facta operatione ulcus per simplicem unionem curabis factâ futurâ, quæ separatas partes uniat. Verum si pelliculæ aliquid intus remanserit, aut ulcus nimis lacerum sit curabitur iis, quæ digerant, ac superfluum exedant, ut unguento ægyptiaco cum pulvere aluminis, & albumine ovi superpositis, aut unguentum ægyptiacum intromittatur, & supra ulcus diachylon appones, quę quidem curationis ratio multis profuisse certum est, & à Guidone ponitur. Verum si tumor varias in mammas radices inserat, secundo hoc curationis modo utendum: juxta prædictas radices in scrofulæ circuitu fiant parvæ incisiones scalpello (non enim candenti ferro in mammis utendú propter partium principalium viciniam, ut monet Galenus) ac immittatur arsenicum instar grani tritici minutissimi, si fœmina sit robusta; sin minus indatur tantundem pulveris Joannis de vigo, & desuper oxycrato madidum linteum, aut unguento popul. appones, idq; iterandum, quoad radices exesas videas; tunc enim facile struma secedet, & ulcus digerentibus prius, ac suppurantibus, deinde abstergentibus methodicè curabis. Tertio modo non admodum dissimiliter curatur struma affixo in medio ejus candenti ferro, vel si in mammâ sit facta cum scalpello scissurâ, in quam ex causticis aliquid immittendum erit, donec tota struma excidatur. Paratur autem causticum huic usui accommodum ex tribus partibus fermenti, & una arsenici ex quibus facta massa in furnello exsiccatur, ejusq; instar nuclei pini loco immittatur, abscindes etiam scrofulam, si radicem ejus ligaveris filo in aquâ arsenici, ter quatervè immerso, donec vim caustici acquirat, singulisq; diebus compresseris, donec alimenti defectu arefacta decidat, vel facilius abscindi possit, quâ planè ratione curantur scrofulæ in aliis corporis partibus, & tumor ille ingentis magnitudinis, qui à chirurgis natta dicitur. His factis curationem, ut ulcus postulat, persequeris, digestivis, mundificativis, incarnantibus, & cicatrizantibus, de quibus ad satietatem sæpius jam diximus.

Secundus modus.

tract. 2. d. 2. c. 4.

2. ad glau. 6

Tertius modus.

Causticum.

Natta tumor.

De Scyrrho mammarum.

CAP. XX.

Definitio.

SCyrrhus, qui à barbaris sephyros dicitur, vel schlitoticum apostema, est tumor præter naturam durus, ac doloris expers, isq; duplex exquisitus quem ex naturali melancholiâ, aut fœculento, & crasso sanguine fieri Galenus scribit, vel etiam à vitreâ, gypseâ, & crassâ pituitâ nimis condensata, ut idem autor alibi prodidit, atque hic omni prorsus dolore caret, eodem teste 2. ad glauc. 4. Non exquisitus, qui dolore non absolvitur, idq; dupliciter, aut quia incipiens adhuc est, nec dum confirmatus, aut quia miscellam habet alterius humoris, ut superassati sanguinis, vel atri succi, quem melancholiam vocant, unde sensum levem acquirit: sunt tamen, qui exquisitum scyrrhum à solâ melancholiâ

2. simpl. 6.

lib. de tum. præt. nat.

generari

generari affirmant, à per mixtione vero alterius humoris cancrosum, œdematosum, aut Erisypelatoidem, ideoque priori definitioni à Galeno traditæ humoris speciem addunt, definientes scyrrhum, tumorem præter naturam ab humore melancholico, durum & insensibilem, quibus non invitus subscribam, si humor admixtus copiosus fit. Omnes porro scyrrhi species mammis contingunt, sed quoniam non exquisiti cancrosi tumoris naturam referunt, de illis sequenti c. pecularis fiet sermo. *Scyrrhi alteri Definitio.*

Causa. Exquisitus tribus potissimum de causis in mammis generatur; Primò, quia obstructus lien nequit sanguinem à melancholiâ expurgare, sicquè in corpore redundat, & ad mammas convertitur, ac tumorem scyrrhosum gignit; Secundò, quia menstruis suppressis aut aliàs diminutè fluentibus fœculentus humor non expurgatur, sed paulatim ad mammas regurgitat, & in eadem carne ac venis colligitur. Tertiò, quia ex toto corpore humor per paulatinam (ut ajunt) congestionem in iisdem mammarum locis accumulatur; sæpe etiam medicorum imperitiâ paratur, cum vehementer erysipelata, & mammarũ inflammationes adstringunt, & infrigidant, aut induratis mammis immodicè dissolventia, calefacientia, & exsiccantia adhibent, sic enim subtile digeritur, quod reliquum est, magis impingitur, & induratur, & hæc scyrrhi quarta causa constituenda: ex quibus constat quatuor has speciales causas ad duas generales reduci posse; aut enim primò, & per se humor crassus congeritur; aut ab humore alio tenuiore, ac subtiliori parte præposteris medicamentis exsiccata resultat, tuncque exsiccatio causa est efficiens, materialis verò lentus crassusquè humor, qui inania partis spatia subit, ac replet nervos, nervosaquè corpora, sic ut viam intercludat spiritui animali, à quo est vis sentiendi.

Signa. Cognoscitur, ex duritie sine dolore, ex inæquali corpulentiâ, colore subnigro, vel fusco, hoc est, ex rubro nigricante, quanquam qui ex pituitâ fit, coloris est albi, aut ex albo lividi, qui adhuc incipiens est, ad contactum dolet, minimum tamen, qua ratione ab incipiente cancro distinguitur, cui citra compressionem dolor inest haud exiguus, & à quâvis causâ excandescit, quod scyrrho non accidit.

Prognostica. Scyrrhus insensilis curam non recipit, inquit Galenus, qui verò difficulter sentitur, nec incurabilis est, nec facilem admittit curationem; at insensilem dixit esse incurabilem medicamentis, nam manus operam admittit, & curatur; sed & quando scyrrho superveniunt pili, curari nequit, neq; etiam qui magnus est durus, & capparorum colorem refert, ut scribit Avicenna, neuter tamen ad maturationem unquam venit, quocirca nunquam tentanda, ne abeat in fistulosum cancrosumvè ulcus. *1. ad Glaucon. 4.* *3. 4. tract. 2 cap. 11.*

Curatio. Duplex in curatione scopus; alter, qui diligenter emolliat; alter, qui extrahat id, quod in mammis durum superest ac emollitioni ineptum, ideo adhibenda, quæ emolliendo digerere valeant, nam si duntaxat emolliant, non educitur humor, si citra emollitionem solummodo discutiant, tenuiori discusso humore residuum exsiccatum majorem contrahit duritiem, semper tamen universalia particularibus præmittenda.

Victus ratio. Quocirca quinque remediorum generibus utendum est. Primò victus ratione extenuante, & humectante, convenit igitur panis triticeus, vinum substantiâ tenue, ova sorbilia, pulli gallinacei, gallinæ, perdices, capreoli juvenes, vitulina caro, ac vervecina; quæ cum spinachiis coquantur, beta, borragine, buglossâ. Abstinendum omnino à carne caprinâ, hircinâ, cervinâ, bubulâ, aprinâ, leporinâ, omnique leguminum genere, præsertim à lentibus, & fabis; insuper à pane non fermentato, vino rubro ac fœculento, caseo veteri, & ab omnibus salitis, ac infumatis cibis; item acribus, ut pipere, sinapi, cæpe; ac retorridis, vel frixis, quæ adustum gignunt sanguinem; præterea à solicitudine, irâ, mœstitiâ, vigiliis, & immodicâ exercitatione, curandum etiam ut alvus lubrica sit.

Mensium provocatio Secundò si menses sint suppressi, aut diminuti, ablatis obstructionibus debitè provocentur, quod fiet sanguine misso, & ad inferiora evocato, reseratisque viis per ea quæ cap. de suppress. menst. dicta jam sunt; prodest etiam hæmorrhoides promovere, & sanguinem ab iisdem per hirudines educere, aut ex sinistrâ salvatellâ, ut Galenus monet, potissimum si lien fuerit obstructus. *13. meth. 11.*

Purgatio. Tertiò humorum purgatione, quam ter, quaterve in anno exercere utilissimum est, factâ prius humorum præparatione sic, sirupi fumariæ, borraginis capill. ven. de Epithymo an. ℥ ß, aquarum lupulorum, melissæ, scolopendriæ, buglossæ an. ℥ i misce, aromatizetur ʒ ß pulveris cinnamomi, aut sandali moscati: et utile addere post primam purgationem sirupū de cich. cum rhab. Purgatio vero erit hæc aut similis ℞ ellebori nigri ℈ ii rhabarb. ʒ iij, zinziberis, cinnamomi, cariophyllorum, nucis moscatæ an. ʒ ß masticis, croci, epithymi an. ℈ ß radicis liquiritiæ rasæ ℥ iij macerentur per horas xxiiij in s. q. vini dulcis ac leviter bulliant in cineribus calidis ad libr. i. ß, colaturæ sumat patiens ℥ iiij. vel fiat sequens apozema foliorum borraginis, agrimoniæ, scolopendriæ an. m. j. florum cord. an. p. j. corticum myrobalanorum omnium, si nullæ sint in visceribus obstructiones ℥ ß, polypodij ℥ j. foliorum senæ ℥ ß bulliant in s. q. seri caprini ad libr. 2 in fine adde epithymi ℥ i, ellebori nigri ℈ iiii tandem sacchari q. s fiat apozema clarum aromatizatum ʒ ii specierum diamarg. frig. dosis ℥ iii vel iiij; aut capiat tantundem elleborismi Mathioli quod nos cap. de virg. & viduarum melancholiâ describemus aut aliis utatur hisce adhuc levioribus, quæ etiam ibi reperies. Nec desunt, qui in his difficillimis, & crassis humoribus; quia communibus medicamentis non cedunt vehementer laudant, per intervalla exhibere g. v. vel vi stibij præparati, interquos sunt Mercatus, & Valesius, & alii primæ notæ ex nostris medicis, quod equidem non dissuadeo, si cum prudentiâ fiat, nam usu, & experientiâ hæc prodesse constat, levioribus morbum rarissimè extirpari, si tamen horum, & similium medicamentorum usus hodiernâ die à peritis medicis interdicitur, id propterea fit, ne rudioribus, ac inexpertis errandi & patientes interficiendi januæ aperiantur.

Apozema. *Stibij usus.*

Roborantia Inter unam, & alteram purgationem roborantibus, & cordialibus uti oportet, qualia sunt electuarium triasandalum, de gemmis confectio alkermes, & similia: conserva radicis scorcioneræ, borraginis, florum ac corticum aurantiorum ex quibus cum sirupo de pomis, & speciebus supradictis opiata concinnare facilè erit, atq; hæc sunt universalia, quæ prohibent melancholici humoris generationem, genitumq; evacuant.

Localia. Quartò ac potissimum topicis utendum est, quæ dicente Galeno, quia humor est frigidus calefacientia esse debent, quia humiditatem supervacaneam conjunctam habet, exsiccantia: utramque tamen qualitatem moderatam habeant, nam oppido calefacientia tenuem humoris partem violenter digerunt, ac eliciunt, reliquum exsiccant, & incurabilem reddunt, quæ verò valdè desiccant, ex natura sua ad summam duritiem particulæ infixam fluxionem adigunt, qua propter moderatè calefacientia, & exsiccantia usurpanda, quæ propriè malactica dicuntur, & eodem autore calida sunt in secundo, sicca in primo gradu; ideoque humida interdum vocat, quia paululum absunt ab iis, quæ neque desiccant, neque humectant, eo distincta à maturantibus, quòd hæc humidiora sint, & calorem obtinent humano similem, ac partis humiditatem conservant, illa nonnihil absumunt, ut idem refert Galenus, eorumque materiam ponit tum in libr. simpl. tum 2. ad Glaconem 4. *5. simpl. 7.* *5. simpl. 9.* *5. simpl. 8.*

Malactica. Præcipue autem inter simplicia commendantur æsipus, butyrum, propolis, cera; oleum amygdalarum, camomillæ, anethi, liliorum; adeps gallinæ,

gallinæ, anseris, anatis, aquilæ, vulturis, vulpis, suis, taxi, ursi, leonis; medullæ cruris vituli, cervi; muscilagines omnes; malva, althea, lilium, branca ursina, caricæ pingues. Efficaciora sunt ammoniacum, quod thymiama vocatur, aceto dissolutum, bdellium, styrax liquida, pix liquida, galbanum, resinæ pingues, ac minimè acres; semen apii, cumini, anethi, rutæ, flores genistæ, radix yreos, ex quibus composita concinnantur, primò fomenta, deinde inunctiones, aut emplastra.

Si igitur tumor ex pituitâ vitreâ, vel gypseâ fuit genitus (quod cognoscitur quia non adeò tactui resistit, & quadantenus crassam præ se fert duritiem) ferè adhibenda topica, quæ cap. de œdematoso tumore dicta sunt. At si ex melancholiâ ortum ducat, hoc præmittatur fomentum, foliorum altheæ, malvæ an. m. ß, seminis lini, fœnugræci an. ʒ ii cucumeris amari, brancæ ursinæ an. ℥ ii coquantur in ſ. q. aquæ, ac cum spongiâ novâ foveatur mamma per quatriduum ter quatervè in die, deindè factâ etiam fomentatione inungatur sequenti medicamento ℞ radicis altheæ ℥ i coctæ contusæ, & extractæ, adde æsipi ℥ ß axungiæ gallinæ, anatis an. ℥ j, ceræ parum, fiat linimentum, quo postquam per aliquot dies usa fuerit ad ea, quæ acetum recipiunt veniendum, nam etsi medicamenta cum aceto mirificè hos tumores comminuant, nihilo secius nec sæpe, nec inter initia, nec diutius eisdem utendum esse Galeno placet, quippè si impensius his utaris, partes violenter absumens, residuum lapidescit: si diutius persistas substantia partis ipsius exsiccata tabescit, præsertim hoc in mammis observandum; quocirca post aliquot dies hoc utitor, foliorum thymi, anethi, hyssopi, pulegii an. m. ß radicis altheæ ℥ i, seminis fœnugræci ℥ ß coquantur in ſ. q. aceti mulsi ad medias, tunc accipe prædicti aceti, pinguedinis anatis, anseris, medullæ cruris cervi, olei ricini an. ℥ ii bulliant ad aceti consumptionem, ac utere bis in die; erit efficacius, si addas ammoniaci, vel diachylonis gummati ʒ ii ac fiat ad formam emplastri; idem præstant emplastrum de meliloto, filii Zachariæ, oxycroceum, aut unguentum Agrippæ, si in plumbeo mortario agitentur, & addatur tantillum aceti; vel ℞ radicum altheæ libr. ß, radicis liliorum alb. ℥ iiii coquantur in ſ. q. aquæ contundantur, & extrahantur per cetaceum, & adde olei camomilæ, liliorum singulorum ℥ ii, æsipi ℥ ß diachylonis parvi ℥ iii ceræ albæ q. ſ. fiat cerotum, quod tamdiu adhæreat, quoad ex se decidat, cui utiliter additur pinguedo anatis, medulla cruris vituli, oleum ricinum, & sesaminum. Confert nonnunquam pinguibus mineralia admiscere, ut quod calore, & laxativis funditur & liquatur, mineralium siccitate attritum absumatur; sic adhibetur emplastrum filii Zachariæ, ceroneum, aut aliud ex prædictis cum pulveribus marchasitæ, plumbi usti drachma pro uncia; prædictis consimile est, id quod recipit caricas pingues xij coquantur ac contundantur, & adde ammoniaci, bdellij, galbani in aceto dissoluti an. ℥ ii styracis liquidæ ℥ i muscilaginis, altheæ, seminis lini, fœnugræci an. ℥ i, æsipi, butyri majalis, aut recentis, olei ricini, sesamini, liliorum an. ℥ i ceræ q. ſ. fiat emplastrum cui addere poteris plumbi usti ʒ i.

Fomentum. *Vnguentu.* *Acetum.* *12. meth.* *2. Vnguentum.* *Ceratum.* *Mineralia.*

At si tumor ex nimiâ resolutione fuit genitus, humidis magis utendum, quippe, quæ separant id, quod viscidum est à parte, cui adhæret; & crassum mixtione attenuant ac liquant; in hunc usum alimenta sint copiosiora humectantia, & reficientia; somnus commendatur longior, animi tranquillitas, exercitium nullum, aut exiguum, linimenta & inunctiones conficiantur ex muscilaginibus oleo amygdalarum dulc. extractis, aut decocto seminis malvarum, melonum, fœnugræci, altheæ, & similium, cum quo etiam decocto pars priùs foveatur; aut ℞ prædictarum muscilaginum an. ℥ ß pinguedinis gallinæ ℥ ii cum jam dicto decocto, bulliant ad decocti ipsius consumptionem, & utere; aliud conficies ex radicibus altheæ coctis pistis, & extractis, cum modico unguento rosato,

Si ex resolutione nimia fiat. *11. 4. 5. Ad.*

resumptivo, aut ex ceroto refrigerante Galeni cum oleo amygdalarum dulc. aut ex oleo de semine melonis, cucurbitæ, pinguedine anatis, cum unguento ros. & modico ceræ. Utilissimum hoc est, muscilaginis phylij, cydoniorum, fœnugræci an. ℥ ß. olei ros. omphancini ℥ i ß diu agitentur in mortario plumbeo, & utere. Galenus rebelles scyrrhos evaporatione ex aceto acerrimo super lapidem pyritem candentem perfectè sanasse refert, ita ut magici opus videretur, quâ etiam evaporatione fœliciter utimur ex aceto super lapidem molarem, marchasitam, aut laterem; quod si evaporatio fieri nequeat, linteum madidum in aceto, in quo prædicti lapides igniti extincti fuerint, loco applicetur; verum quia non semper acetum mammis conducit poterit fieri evaporatio aliquo ex antea adictisdecoctis.

2. ad Gl. 4.

Curatio per manus operam.

Quinto reliquis non proficientibus ad opus manuale veniendum, tumorquè ferro amputandus, nisi tota mamma induruerit, & ita thoraci tumor adhæserit, ut citra periculum à sanis partibus avelli nequeat: quod si contigerit, chirurgiam nullâ ratione tentabimus, si vero mammæ summitas duntaxat scyrrhosa sit, aut ultra dimidium mammæ affectio non occupaverit, securissimè amputanda est, neque ullum alium ex duris mammarum tumoribus audacius ferro rescindere licebit; tum quia scyrrhus nullum habet, sicuti cancer sanguinem prope duritiem in venis congestum, cujus occasione denuo periculosiùs recurrat, & concrescat; tum quia non impendet hæmorragia, sicuti in cancrosis tumoribus, ex quâ inter manus chirurgi patientes perire sæpe visum est: tum demum quia ulcera arte facta si debitè curentur, non ita maligna fiunt, & insanabilia, ut cancrosa ex quibus ob affluxum vitiosi sanguinis, quantumvis exactè curentur, maligna fit ulceratio.

Ulcera deinde curantur, aut per primam intentionem, ut per simplicem partium coalitum futurâ, vel ligaturâ factum, aut inditis linamentis convenienti madidis medicamento. Accidentium curatio, ut fluxus sanguinis, aut carnis suppurationis, si contingarit, ex Aetio petenda: summopere tamen Galenus monet, ne ferro candenti in mammis unquam utamur, ob maximum periculum, quod impendet, si prope partes principes adustio fiat, cum præsertim sanguinis eruptionem, ut in cancro non vereamur.

Serm. 4. c. 41. 40. 2. ad glauc. 10.

Scholium.

Scyrrho cur repercutientia non conveniant

Quarto topicis] *Scyrrhum per defluxum interdum fieri ex Galeno recitavimus; fluxioni autem repercutientia conveniunt, qui ergo fit, ut ea in curatio-*
1. *ne scyrrhi rejiciantur, Etidem Galenus 7. secundum genera 7. discutientia dun-*
Solutio. *taxat, utilia esse dicat? An quia humor frigidus est, & à frigidis ulterius lapi-*
2. *descet? at frigido œdemati repellentia tutò adhibemus. An quia ex alijs tumo-*
ribus scyrrhi gignuntur, inchoantibusq; duntaxat repellentia conveniunt? at in-
cipientes etiam fieri ex Galeno docuimus; crassum humorem esse si dicas, qui non
3. *facile retrocedit; at cancro, & carbunculo à crassis genitis humoribus repercucien-*
tia utiliter adhibentur. Non igitur harum ulla est sontica ratio, sed quia humor
4. *scyrrhi crassus simul, & frigidus est, ac cineritius, ideo repercussionem non admittit;*
Autoris. *in œdemate vero frigidus est, sed fusus, & liquidus; in cancro & carbunculo crassus*
Traliani lapsus. *sed calidus, qui repercussionem non renuit: minus igitur apte Tralianus in scyrrho*
à calidis, & siccis medicamentis indurato, frigidis utitur, & humidis, siquidem
scyrrhus etsi à calido tanquam à causâ pragressâ genitus sit, affectio
tamen frigida est, & contrarium
postulat.

Lib. 7. c. 18

De

190

De scyrrho non exquisito quem zaratan vocant.

CAP. XXI.

DUplicem esse scyrrhum superiori c. monstravimus, alterum exquisitum, de quo ibi; alterum per commixtionem alterius humoris, qui si atra bilis sit, tumor generatur cancro finitimus, cancrosum scyrrhum recte dixeris, hispanis Zaratan nuncupatur, ac definitur, non exquisitus tumor melancholicus per admixtionem atræ bilis, qui in cancrum migrare tentat, mediamque retinet duritiem inter scyrrhum, & cancrum; sunt tamen, qui existimant, medium esse non solum inter scyrrhum, & cancrum, sed etiam inter scyrrhum, & alios tumores ab humore crasso, ut ædemata, glandulas, scrofulas, à quibus etiam fieri posse autumant, neq; abs re, quippe hoc peculiare est huic tumori, ut à crassis, pituitosis, et melancholicis succis oriatur, ac postea adusto adveniente humore progressu temporis, ni diligenter cures, exulcerationem acquirat. *Definitio.*

Differt à scyrrho ut autores sunt Avicenna, Rasius, & Vigo, quinque accidentibus, pulsatione, inflammatione, punctione, dolore acuto, & tumore venarum in circuitu; à cancro vero difficilius distingues, nec nisi magnitudine accidentium; minor enim est durities, & inæqualitas, dolor, punctio, calor, & inflammatio, nec adeo turgidas, & livescentes habet venas, & nec ita subitò accrescit, nec indesinenter vexat sed per intervalla, præsertim imminentibus menstruis; à posteriori etiam, quia tumor is emollientia localia cum utilitate admittit à quibus cancer omninò exacerbatur, ut Galenus scribit. Præterea cancer vix, unquam perfectè sanatur, & si uras aut secas gravius, ut ait Celsus, affligit, prædicti tumores scissionem admittunt, nec amplius redeunt, si decenter curentur; atque hæc sunt tubercula, quæ Hippoc. non suppurari dixit, sed semper fieri duriora, deinde ex ipsis cancros nasci occultos.

Distinctio à reliquis tumoribus. *Av. 2. primi c. de ægrit. compo. R. c. de apostemate schliroticu. Vig. lib. 2. c. 8.* *5. simpl. 9* *2. de morb. mul. text. 24.*

Causam huic malo plerumque præbet menstruorum omnimoda suppressio, aut eorundem imminutio, si modo, quod tenue est, fluat, crassiore, ac fœculento sanguine intus remanente; insuper sterilitas, quia in causa est, ut mulier neque in puerperio, neque in lactatione à pravis, & melancholicis recrementis expurgetur; ideoque virginibus, viduis, & nuptis sterilibus, aut, quæ præmaturè parere desierunt, affectio supervenire solet; causam etiam præbet improba victus ratio, ut crassa, viscida, & vitiata edulia, quæque fœculentum humorem gignere apta sunt, epatis ad generandum tale recrementum aptitudo, ac imbecillitas splenis, qui, quidquid de eâ superfluitate generatur, trahere nequit; vita sedentaria, vel curis, vigiliis, & mœrore jactata; quippe cuncta hæc crassos gignunt humores, aut bonos nimium exsiccant, & in adustos commutant, qui immediata existunt hujus tumoris causa. *Causa.*

Signa sunt tumor aliquantulum major cancro, conspicuus, colore cineritius, aut subobscurus, cum duritie, ac venis in circuitu nonnihil livescentibus varicum instar, quibus si adjungas, quæ superiùs dicta sunt, tum propria habebis signa, tum ea, quibus à reliquis tumoribus discernitur, quamobrem sermonem convertam ad ea, quæ futurum cancrum, aut exulcerationem demonstrant, quæ cum imminent, inquit Hippocrat. cit. prius ora amarescunt, & quæcumque gustant, amara videntur, & accipere renuunt ac compescenda faciunt, mente percelluntur, oculi duri fiunt, obtusè videat, & ex mammis dolores ad jugulum transiliunt, & sub scapulæ; *Signa.*

dente, qui neque ab ipsius mammæ, neque aliarum partium diminuto calore evinci, ac discuri potuit. Solet enim fieri flatuum generatio ex humore crasso per mediocrem calorem resoluto; summa quippe frigiditas vaporem non elevat, quia nihil attenuat, neque exuperans calor, quia quidquid elevat, discutit, mediocris verò, minoris existens efficaciæ, humorem dissolvit, non

Causa. tamen perfectè consumit. Sunt coordinatæ causæ hujus affectus quatuor, prima mensium suppressio, secunda eorundem aut seminis excretionis privatio; tertia excrementorum corruptio; ex qua fuliginum sive vaporum

Signa. copia gignitur, quæ quarta causa est, & ea quidem conjuncta; ex his enim in mammis receptis tentio elevatur, quæ tumoris naturam æmulatur: & cognoscitur, quia dolor adest acutus, atque tensivus, ut est flatus conditio, cor dolitat communicato etiam flatu, mamma præsertim sinistra turget, simul cum brachij, & totius lateris, costarum, & scapularum cruciatu, cum hisce enim partibus mammæ colligantiam habent, his vero symptomatibus pleri-

Distinctio à reliquis. que decepti tumorem hunc cancrosum esse sæpissime judicarunt. Distinguitur tamen à cancro, & aliis ejusdem partis tumoribus, quia pars cum albedine nonnihil splendet obtensionem, & si tangitur sonitum edit in modum tympani, ac si quis mammam manibus comprimat, reperiet universam esse in tumorem elatam, tensam, ac dolentem, & non unam dumtaxat ejus partem: deinde glandulas ejusdem citra dolorem attrectare licet, ac si doleant, ex tensione potius fit, quàm ex duritie præter naturam, quæ vera ibi nulla reperitur, sed tensio, & turgor. Præterea in reliquis tumoribus semper aliquid durum remanet dolorosum, & sine dolore diu perseverans; at in hoc per intervalla id totum, quod tensum est, evanescit, rursumque redit tempore præsertim menstruationis, vel lunaris circuitus, quibus temporibus fœmina mœstior est, & animo deficit, & uteri, hypochondriorum, lienis, ac cordis dolores sentit, ejusdemque saltum, ac palpitationem; nam dum in utero aliquid putrescit, vel movetur, magis ac magis conflictatur, quibus tamen occasionibus cessantibus sponte, vel quovis levi remedio mammæ subsident, & crucia-

Prognosticum. tu levantur. Verendum tamen est, ne subinde ob dolorem humores ascendentes scyrrhosum, & cancrosum gignant tumorem, ideo difficilis semper est judicij; & quia malignitate flatus ille non caret, & quia plerumque cum aliis tumoribus complicatur, aut mox alter generatur effectus, subsequente humore alio.

Curatio. Curatur quinq; remediorum generibus, primo bonâ victus ratione, ut cibo parco, & ex quo crudum quicquam non supersit, quod obstructiones augeat, & flatibus materiam præbeat, ideo potus etiam parcus esto, vinum nimirum, aut cerevisia, vel aqua cocta cum cinnamomo, aniso, aut corticibus citri.

Menstruorũ evocatio. Secundo, iis, quæ menses omni arte evocare valeant, quorum uberrimam copiam reperies c. de mens. suppress. ad quod recurrere omnino oportet; in his enim curationis præcipua ratio sita est, potissimùm autem utendum sanguinis missione per vices factâ in pedibus ter, quaterve in anno circa menstruationis tempus, ita enim fiet ut menses evocentur, vel eorum defectus suppleatur, &, ne tumor ex flatuoso in scyrrhosum aut cancrosum degeneret, præcaveatur, in quem insuper usum conveniunt crurum ligaturæ, frictiones, lavacra, & incessiones ibi descriptæ aut cucurbitæ suris & coxis adhibitæ, aut chalybis præparati usus, de quo c. de febre albâ.

Præparatio Tertio facta humorum in utero & venis causam foventium præparatione, per sirupos pituitam, & melancholiam respicientes, ut c. de virginum, & vidua-

Purgatio. rum melãcholia copiose scriptum invenies, purgetur sic ℞ foliorum senæ ʒ vii, seminis anisi ʒ j infundantur, & bulliant in ℥ iiii aquæ borraginis, colaturæ, & expressioni adde confectionis hamec sine scammonio, & colochyntide, diacatholici an. ℥ ß. sirupi ros. solutivi ℥ i ß pulveris corticum aur se-

Apozema. minis citri ℈ i misce, aut utatur apozemate, quod recipit radicis tamarisci,

capparor,

capparor, borraginis an. ℥ i foliorum borraginis, epithymi, ſenæ an. m. ß florum cordialium an. p. paſſularum min. ℥ j. prunorum numero xii coquantur in ſ. q. aquæ ad libr. ii. colaturæ adde ſirupi de ſucco borraginis ℥ iiii, ſachari q. ſ. lapidis lazuli ℈ ii pro libr. fiat apozema, doſis ℥ iiii vel v. conveniunt etiam reliqua lenitiva, ut pruna, ſenæ, manna in juſculo pulli, tabellæ de ſucco roſ. vinum purgans; ſirupus roſ. aut viol. ex pluribus infuſionibus.

Topica. Quarto topicis calidis ſubtiliantibus, & reſolventibus, ita ſomentatur tota mamma ſpongiâ lixivio imbutâ, vel apponitur linteum in aquâ vitæ madefactum, & in umbrâ exſiccatum, aut ſaponis ſpumâ delibutum; aut philtrum in butyro, quod diu coxerit madefactum, aut oleum liliorum de ſambuco, de napha, de ſemine & radice angelicæ. *Fotus.* Præſtat tamen prius partem hâc decoctione fovere ℞ furfuris tritici p. ij foliorum anethi meliloti an. m. ß, ſeminis aniſi, fœniculi, cumini an. ʒ ii florum camomilæ, p. i. coquantur in ſ. q. lixivii, ac vini albi ad tertiæ partis conſumptionem, in quo ſpongiâ madidâ ac leviter expreſſâ locus ſomentetur, deinde hoc apponatur unguentum, olei liliorum de ſambuco an. ℥ i ß balſami optimi ℥ ß, pulveris plumbi uſti non loti ʒ ii, ſeminis rutę, aut aniſi ʒ i cum cerâ fiat unguentum. *Unguentum.* *Emplaſtrū.* Eſt etiam utiliſſimum hoc emplaſtrum in omni rebelli inflatione ad reſolvendam incluſam ventoſitatem, ſtercoris vaccini, columbini, caprini an. p. i, pulveris cumini, carui, aniſi, baccarum lauri, origani ſicci, rutæ ſylveſtris, floris roris marini an. ℥ ß. ſapæ, aut mellis q. ſ. aquæ vitæ optimæ ℥ ii, miſce, ſi tamen verearis ne calidiſſimis hiſce tenella mammarum ſubſtantia offendatur, ſequens ſacculus poſt ſomentationem applicetur ℞ milii ℥ i ß, ſalis ℥ j, furfuris majuſculi p. ii foliorum arthemiſiæ, majoranæ ſingul. m. i. ſeminis fœnugræci, cumini, carui an. ℥ ß, florum camomilæ, meliloti, ſtœchados, roris marini an. p. ß. cuncta in ſartagine leviter calefiant, & exſiccentur, ac duobus linteis cum baſtituris includantur, apponuntur etiam utiliter ſtupæ calidæ ſuffumigatæ, rore marino, lavendula, thure, vel anime. *Sacculus.* *Ad dolorem.* Quod ſi dolor ſit magnus, mitigatur hoc unguento, æſipi humidæ ℥ ii therebinthinæ, olei nardini an. q. ſ. Expertum eſt, panem calidum, ut ex furno extrahitur, oleo nardino, & rutaceo madidum applicare.

Quinto & ultimo cordi providendum per ea, quæ ipſum roborent, ac flatus diſcutiant de quibus lib. 3. c. de cordis ſaltu in prægnantibus.

Scholium.

Sex tumorum differētia in mammis. *Sex præter inflammationem ſunt tumorum differentiæ in mammis, de quarum naturâ non ſatis concordant ſcriptores, & fœminis ſupervenire compertum eſt, ijs potiſſimum, quæ ſteriles ſunt, aut parere ante tempus deſiêre, aut viro carent, aut virgines jam grandiores exiſtunt.* *Prima.* *Prima ex craſſo, & caliginoſo flatu provenit, ex quo univerſa mamma diſtenditur, ac turget, diciturque tumor flatulentus.* *Secunda.* *Altera ex pituita, craſſovè quopiam humore, à capite aut alio loco tranſmiſſo, qui citra collectionem mammis imbibitur, quo differt à vero œdemate, unde dura apparent mammæ, ſine dolore, vel etiam dolentes ſi bilis flavæ aut aduſtæ nonnihil acceſſerit, in quo affectu tota mamma augetur, quia humor in aliquâ parte collectus non eſt, ut in alijs tumoribus præter naturam, ſed imbibitus ut in ſpongiâ; ex quo affectu ligaturis arctiſſimis, & alijs præpoſteris remediis tractata ab Empirico conjux Davidis Lomelij Belgæ, contrà quàm conſulueram, in abſceſſum devenit, unde paullò poſt obijt.* *Tertia.* *Tertia tumorum ſpecies fit, cum glandulæ tument, aut citra dolorem turgent*

turgent ex humore aliunde fluente, aut ibidem concreto, cui dicatum est caput de
4. *glandulis mammarum. Quarta, est cum scrofula mammis adnascitur, quam eodem*
5. *capite comprahendimus. Quinta, Scyrrosus est tumor, qui ex aliis affectibus*
6. *malè curatis plerumq; fit. Sexta, cum scyrrosus aut quivis alius cæterorum tuberculorum in cancrum migrare incipit, aut jam mutatus, exulceratusq; est, de quibus omnibus tumoribus videndus Guido: de Erisypelate: caput non fecimus, quia mammis rarò accidit, & si contingat, ut inflammatio fere curatur, intentioribus tamen topicis, evacuationibus paucioribus.* tract.2.d.1.

Solet enim fieri flatuum generatio] *Qua ratione extrinsecus frigidissima, & septentrionales per hyemem constitutiones, & calidissimæ æstatis tempore purum aërem reddunt, quæ vero inter hasce mediæ existunt nebulas gignunt: eodem penitus modo in animalium corporibus neque in extremâ caloris debilitate, neque cum vehementer calor invalescit, sed cum inter hos excessus medio modo se habent, magis tamen ad frigiditatem tendunt, flatus gignitur, qui ubi per ventriculum erumpit, ructum facit, per sedem strepentem aut sine strepitu flatum: cum autem neque per sedem neque per os excernitur inflationem producit.*

De Oedomatoso mammarum tumore.

CAP. XVIII.

VT à sanguine, aut lacte in mammis coacervato inflammatio, & à flatu flatuosus tumor suboritur, ita à crassâ, vel aquosâ pituitâ ibidem collectâ œdema, quod barbari *undimiam* vocant, à non collectâ verò, sed diffusâ, & expansâ, alius tumor, quo tota mamma æqualiter intumescit, rectè dixeris cum Mercato mammas humore turgidas, aut cum Fernelio œdematosum tumorem, qualem modò in pedibus, & cruribus eorum; qui leucophlegmatiâ, aut cachexiâ laborant, modo per universum corpus fieri Galenus testatur, & nos quotidianâ experientiâ animadvertimus. De utroque igitur tumore in mammis promiscuè sermonem faciemus, siquidem curatio eadem est, affectibus prædictâ duntaxat ratione diffidentibus. Est autem œdema, eodem Galeno autore, tumor laxus, mollis, doloris expers, digitis cedens, & foveam servans. Verum si acrimonia, mordacitas, aut à vaporoso spiritu tensio accedat, dolorosus subindè tumor fit. Porro ut plurimum in mammis hi tumores gignuntur à menstruorum suppressione, facto ad ipsas recursu, vel aliàs à pituitâ tenui à capite descendente flatibus mixtâ.

2. ad glau. 1. — *Definitio.* — *Causa.*

Cognoscitur, ac distinguitur ab aliis tumoribus, laxitate, mollitie, & mitiori dolore, licet interdum in humero brachio, & sub axillis dolor adsit, in pituitoso autem, & fuso tumore tota mamma æqualiter, & nulla pars magis, quam altera elevatur; sed per intervalla certis quibusdam temporibus tumor, ac dolor exacerbatur, nimirùm prope menstruationis tempus, quo transacto subsidet, ac eò citiùs, quò uberius mulier fuerit repurgata, semper tamen tumoris aliquid remanet, quod in inflatione non accidit, quia penitus, quod flatuosum est, resolvitur, quo maximè hi duo tumores inter se differunt, & quia in flatu tentio adest, & renitentia major. Cæterum pituitosi tumores cancrum omninò minantur, præsertim si minus diligenter tractentur; terminatur tamen, & declinat œdema ut plurimum per resolutionem, rariùs per suppurationem, sæpe per conversionem ad nodos, quæ induratio est.

Signa. — *Prognostica.* — *Oedematosi tumoris terminationes.*

Modò à capite, modò ex suppressis mensibus originem ducat, sex remediorum generibus curatur. Primò victu reficcante, ut in cibo, pane

probè

probè subacto, cocto, ac fermentato, passulis, amygdalis tostis, asparagis, carnibus avicularum assis: ante pastum assumat ℥j mellis ros. in foliis, aut in formâ sirupi, potus sit aqua ex decoctione anisi, cinamomi, radicis chinæ sarsæ parellæ, sasafrasiæ, aut vinum defæcatum pellucidum, in mensium tamen retentione tosta, & assa minus conveniunt, carnesquè potiùs coquantur cum salvia, hyssopo, beronica, petroselino. Semper vero lacticinia viret, somnum pomeridianum, & usum panis non bene fermentati.

Secundo divertentibus, ut frictionibus, ligaturis, lavacris, & incessionibus, de quibus cc. superioribus dictum est, ac si menses suppressi sint, tùm ad divertendum, tùm ad evacuandum cucurbitulæ cruribus applicentur, aut pedis vena tundatur. *Diversio.*

Tertio præparato humore per sirupos de duabus radicibus rhodomeltem, sirupum de mentha, de prassio, de hyssopo, de liquiritia, capillorum veneris, cum aquis fœniculi, hyssopi, majoranæ, roris marini, betonicæ, menthæ, aut cum decoctione earundem: purgetur ʒj ß. Pilularum sine quibus, cochiarum, aurearum, de hiera, arabicarum, de agarico, vel si ventriculus affectioni consentiat, per mastychinas additis, si velis vehementius purgare, g. iij. aut ʒ. diagridii, vel potius trochiscorum alandaal; aut si potio magis arrideat ℈ iiij agarici trochiscati cum ℥j ß sirupi ros. solutivi, & ℥ iiij decoctionis pituitosæ; aut fiat paulatina purgatio sumpta singulis septimanis ʒ ß prædictarum pilularum. *Præparatio.*

Quarto topicis calidis resolventibus, & attenuantibus, in quem scopum laudantur fomentationes superiori capite descriptæ, aut ex lixivio confecto ex cinere vitis, ficus & tartari, addito modico aceti, repercutientia nequaquam adhibenda, quia magis indurant. Post fomentationes liniatur mamma hoc unguento, olei amygdal. dulcium, de semine lini, liliorum singulorum ℥j. axungiæ gallinæ, anseris an. ℥ ß cum modico diachylone, loco ceræ, fiat unguentú, aut cerotum; prodest insuper emplastrú filij Zachariæ, quod communiter diachylon magnú dicitur, & si mammæ doleant, ac caleant, adhibetur unguentum ros. cum modico plumbi usti, & cera alba, & idem unguentum in mortario plumbeo agitatum, aut oleum omphancinum cum pinguedine gallinæ, & oleo amygdalarum dulcium in eodem mortario sæpius ducto; discutiunt etiam balnea sulphurea, & aluminosa, aut ex decoctione hyssopi, salviæ, menthæ, pòst balnea unguenta applicentur ejusdem virtutis aut reliqua topica superiori capite descripta, quorum etiam seges uberrima est apud chirurgicos scriptores, quæ tamen maximâ cum consideratione mammis sunt applicanda, selectis semper mitioribus, à quibus tenella earum substantia minimè offendatur. *Topica.* *Lixivium.* *Unguentum*

Quinto si tumor ad maturationem tendat, suppurantibus, de quibus c. de inflammatione mammarum 4. remediorum genere. Ex quibus, quia materia hic tenacior est, fortiora sunt eligenda, & reliquis admiscenda, ut radix brioniæ, liliorum, farina camomilæ, caricæ, diachylon ireatum, axungia anseris, suilla pinguedo, ruptus deinde abscessus methodicè curandus, ut ibidem dictum est.

Sexto iis, quæ ventriculum pituitæ receptaculum confortent, ac roborent, sumptis, & admotis, cui usui commodissimum est capere singulo mane cochleare unum conservæ stechados, rorismarini, aurantiorum, aut tabellam aromatici ros. diagalangæ, diacymini, vel diatrion pipereon, vel fiant aliæ tabellæ hac ratione, specierum aromatici ros. ʒj diagalangæ ℈j, pulveris corallij, & sandali citrini an. ℈ ß, corticis citri conditi, conservæ rosarum veteris an. ʒ iij cum sacharo dissoluto in aquâ menthæ, & absynthii fiant rotulæ singulæ ponderantes ʒ ij, aut cum ℥j vel altera alicujus ex prædictis conservis fiant morselli, prosunt etiam sacharatæ confectiones seminis fœniculi, corticú aurantiorum, anisi, cinnamomi, coriandri præp. vel ipsum anisum tostum, aut ʒj theriacæ vel mithridatij aut ʒj pulveris sarsæ parellæ in ovo sorbili: aut hæ *Ventriculi roborantia.*

pilulæ ℞ pulveris agarici, ſarſæ parellæ an. ʒ ij cum ſirupo de ſtechade fiat maſſa cujus doſis ʒ ß ſingulis ſeptimanis. *Exterius admovenda.* Exterius ventriculo applicetur hoc linimentum, olei de ſpica, de abſynthio an. ℥ ii, ceræ ℥ j, maſticis ℥ ß liqueſiant in duplici vaſe, & adde pulveris cyperi, macis, cinamomi an. ʒ ß fiat linimentum; aut ſequens paretur unguentum olei lentiſcini, maſtycis, roſacei, ſingulorum ℥ j ß, pulveris nucis muſcatæ, cariophyllorum an. ʒ j. corticis citri ℈ ij, utriuſque corallij ʒ ß, florum camomilæ, anethi an. ℈ iiij, ſpicæ nardi, ſquinanti an. ℈ j aceti parum, ceræ q. ſ. fiat unguentum, quod applicatur ventriculo, & dorſo è ventriculi regione, aut emplaſtrum diaphœnicum, vel ſtomaticum, ac reliqua, quæ capite de ventriculi debilitate apud practicos reperies, & infra lib. 2. hujus operis c. de ventriculi accidentibus ex utero. *Sudor.* Quibus tamen non proficientibus, ſudare utiliſſimum erit ex decocto ſarſæ, ligni ſancti, aut radicis chinæ, quæ ſi adhuc ſat non fuerint, ſontanellam in altero vel utroque brachio aperire inſigniter prodeſt.

De mammarum glandulis, & earundem ſcrofulis.

CAP. XIX.

Glandula indurata. Glandulæ ſunt partes corporis ſimplices, ſpongiæ inſtar molles, raræ, friabiles, & in ſe convolutæ, has naturaliter mammis ineſſe alibi jam prodidimus, quæ ſi præter modum induruerint, affluente ſolo pituitoſo humore, vel etiam acri, & bilioſo admixto tumor fit glandoloſus; quem Mercatus ad phlygeton reducit minus fortè aptè, dicente quia Celſo phlygeton puſtulã habet, aut quippiã ſimile, quã puſtulã tamen tumor iſte caret. *Lib. 5. c.10* *Struma.* At dum in mammâ glanduloſus quidam tumor denuo progignitur, non quidem tumefactâ præexiſtente glandulâ, ſed denuo altera genita, tunc altera fit ſpecies, quæ appoſite ad ſtrumas, ſive ſcroſulas reducitur; & eſt tumor ex pituita craſſa vehementer indurata, vel ex pure, & ſanguine ſubter concreto, ut Celſo placet, ac ſi dolor his tumorib⁹ accedat, medici exiſtimant cancros eſſe, aut minari, quos tamen decipi conſtat, quia in eodem ſtatu pluribus annis ſine ullâ exacerbatione perſiſtunt. Cæterum mammis ſcroſulas, ſive ſtrumas adnaſci confirmat Celſus, Mercatus, & Tagautius, ac nobis etiam id pluribus in fœminis experientiâ compertum eſt.

Cauſa. Tument glandulæ per defluxum, ſtrumæ per paulatinam congeſtioné, utriq; tamen tumores fiunt deficientibus potiſſimum menſtruis, ac ipſorum recurſu ad mammas, ut illis fœminis accidit, quæ cantu aut quovis alio ſuperiorum partium exercitio utuntur, ſic enim menſtruis ad mammas revocatis, earũ glandulæ grandiores fiunt, ut quas antea difficile erat reperire, jam leviſſimo contactu obtrectes, ſed præter hanc cauſam purulentus etiam, ac ſanguineus humor in mammas decumbens ſtrumam gignere poteſt.

Signa. Facilius eſt hoſce duos tumores noſcere (quia ſenſui patent) quam eoſdem inter ſe diſtinguere; uterq; enim indureſcit, ac dolet, ejuſdemq; ferè magnitudinis exiſtit, ſed hæc eſt differentia, quod glandula magis dolet, & dolor quidem juxta affluentis humoris qualitates exacerbatur, & quovis levi præſidio reſolvitur, nonnunquam etiam ſponte ipſâ, ac hinc inde movetur, contrà verò ſtruma immobilis eſt, nec facile niſi plurimis adhibitis remediis evaneſcit, dolet minus, dureſcit magis, ita ut ſæpe ſcyrhrum referat, à quo tamen, & à verâ ſcroſulâ differt, quia etſi indurata, dolet tamen; inſuper ſcroſula unum obſidet locum, glandula in parvos divaricata tumores intra mammas divagatur.

Curatio. Duplex in curatione ſcopus, alter duritiem emollire, alter cancrum inhibere,

bere, utrumq; complere poteris victu tenui, modico, calefaciente, exercitatione ante cibum, usu aquæ sulphureæ, & aluminosæ, è converso satietas, quies, otium, crassi, ac difficilis concoctionis cibi nocent; sed, ut uno verbo complectar, victus ratio, humorum præparatio, purgatio, sudores, topica, ac reliqua omnia, talia esse debent, qualia jam prodidimus c. de ædematoso mammarum tumore. Hoc tamen perpetuo ante oculos habere oportet, ut si affectio ex mensium suppressione, aut diminutione oriatur, curatio à sanguinis *Sang. missio.* missione incoetur ex basilicâ, aut saphenâ juxta regulas à nobis c. de menstr. suppress. jam positas, deinde menses provocentur, ut ibidem dictum est. At si glandula ex acri, tenuiq; fluxione intumuerit localibus c. de ædematoso tumore in 4. remediorum genere recitatis: durante fluxione frigidiuscula addenda sunt, quæ ex c. de inflammatione mammarum mutuabis, ut poscam, oleum rosarum, & violarum: cessante verò fluxione addere licet oleum camomilæ, liliorum, & alia, quæ citra attractionem, & caloris concitationẽ discutiant, & resolvant, in quibus diu persistes aut tela ijsdem unguentis delibuta diutius mammę adhæreat, vel hoc unguentũ, quod maximæ est utilitatis ℞ emplastri *Unguentum.* oxycrocei ℥i, muscilaginis althææ, seminis lini, fœnugræci an. ʒ v olei camomilæ, liliorum, yridis an. ℥ j coquantur ad consumptionem muscilaginum, & adde axungiæ anseris, suillæ, medullæ cruris vituli, & cervi an. ℥ j ac fiat linimentum.

Si verò ex supradictis signis tumorem strumam esse compertum sit, pau- *Strumæ curatio.* lò efficacioribus utendum, ita in purgatione addere convenit radicis mechoacanæ ʒ j ß, aut turbith ʒ i, aut ʒ iii diaturbith vel singulo mane utatur patiens hac tragæa ℞ radicis aristolochiæ rotundæ, raphani, spatulæ fœtidæ an. *Tragaa purgativa.* ʒ i, foliorum pimpinellæ, pilosellæ, rutæ an. ʒ ii, scrofulariæ, filipendulæ, seminis anisi, zinziberis an. ℥ j. turbith optimi, fol. senæ orientalis an. ʒ iii, sachari albissimi ℥ iiii fiat pulvis, dosis singulò mane cochleare j. cum vino vel aquâ genistæ, vel pilulæ fiant cum ſ. q. succi fœniculi, aut cum sirupo de liquiritia, vel de hissopo fiat opiata. Valet enim pulvis hic non solum manifestis qualitatibus, sed ut quibusdam visum est, etiam à proprietate: prodest insuper singulo mane sumere ʒ ii aureæ alexandrinæ.

In topicis duplex est curandi ratio; prima, quæ emolliat, ac discutiat, sed *Emollientia & discutientia.* vehementius, quam in ædematoso tumore; altera quæ manus operâ tumorem radicitus extirpet, Primo tamen mollitionem, & discussionem omni modo *Emplastrũ nigrum.* *v. de comp. medi. sec. locos.* tentabimus, emplastro nigro à Galeno descripto, quod Recipit olei veteris ℥ iij, viridis æris ʒ iii, picis navalis ℥ j ß, laudani ʒ vj, lithargyrij ℥ iii fiat secundum artis ministerium emplastrum, cui utiliter addi potest uncia media diachylonis minoris, aut alterius qui dicitur Mesuei, aut ʒ ii pulveris radicis ireos; aut apponatur ℥ i emplastri de meliloto cum ℥ ß ammoniaci, uncia olei liliorum, & radicis ireos ℥ i ß cunctis juxta artis regulas mixtis; est tamen efficacius aliud, quod sic paratur: radicis altheæ ℥ ij coquantur, contundantur, & per cetaceum extrahantur, & adde olei bufonis, pinguedinis gallinæ, anseris, an. ℥ i pulveris plumbi usti, radicis ireos an. ℥ i ß misce; nec est minoris virtutis hoc aliud, nucum cupressi paria v, caricarum paria iij, radicis arundinis ℥ ß coquantur in oxymelite, liquori expresso adde salis communis, cineris spongiæ, calcytidis an. ʒ iii fiat unguentum. Valent tandem reliqua ferè, quæ infra c. de scyrrho mammarum dicenda sunt. At quæ sequuntur, quia validiora sunt ideo mammis non applicantur, aut certè cum magnâ cautione adhibenda, præsertim verò delicatioribus fœminis non conveniunt, sed rusticis, & ro- *Fortiora.* bustis aut cum tumor est in aliis corporis partibus ℞ radicis brioniæ, cyclaminis, cucumeris agrestis, an. ℥ ii coquantur exactè in vino albo terantur, extrahantur per cetaceũ, tunc adde ammoniaci aceto squillitico dissoluti, bdellii, opoponacis in oleo sesamino dissoluti an. ℥ i, stercoris columbini, & caprini an. ℥ i ß. ladani, styracis, calaminthæ singulorum ℥ ß, picis navalis q. ſ. fiat magdaleon; impense etiam sequens hoc discutit, radicis ireos ℥ iii aceti, &

mellis an. ℥ iiij perfectè simul coquantur, contundantur, & adde terebinthinæ, resinæ, dialtheæ an. ℥ iij, pulveris cumini, fœnugræci an. ℥ j, fiat emplastrum, vel accipe cineris limacum ℥ j axungiæ suillæ q. s. aut fiat emplastrum de limacibus, & alia quæ apud Guidonem cap. de strumis reperies, sed quæ retulimus probatiora sunt. *lib. 2. d. 1. c. 3.*

Curatio strumæ per manus operam. Quod si per hæc tumor non subsideat, quin potius durities eo perveniat, ut emollitionis spe frustrata tumoris radices in venas, & arterias inseri, & augmentari indies videamus, tunc ad manus operam veniendum, quæ tribus modis fit; quorum primus hic est; scissâ mammâ scrofula utrinque digitis prius compressa acu perforatur, & filo per foramen trajecto, manuq; sinistrâ comprehenso hinc inde leviter à mammarum carne scalpello separatur, ita ut totâ scrofulam cum pelliculâ, quâ includitur, simul extrahas, cavens sedulo ne pelliculæ quicquam intus supersit, ex quâ temporis tractu denuo scrofula generetur, hâc facta operatione ulcus per simplicem unionem curabis factâ futurâ, quæ separatas partes uniat. Verum si pelliculæ aliquid intus remanserit, aut ulcus nimis lacerum sit curabitur iis, quæ digerant, ac superfluum exedant, ut unguento ægyptiaco cum pulvere aluminis, & albumine ovi superpositis, aut unguentum ægyptiacum intromittatur, & supra ulcus diachylon appones, quę quidem curationis ratio multis profuisse certum est, & à Guidone ponitur. *Secundus modus.* *tract. 2. d. 2. c. 4.* Verum si tumor varias in mammas radices inserat, secundo hoc curationis modo utendum: juxta prædictas radices in scrofulæ circuitu fiant parvæ incisiones scalpello (non enim candenti ferro in mammis utendú propter partium principalium viciniam, ut monet Galenus) ac immittatur arsenicum instar grani *2. ad glau. 8* tritici minutissimi, si fœmina sit robusta; sin minus indatur tantundem pulveris Joannis de vigo, & desuper oxycrato madidum linteum, aut unguento popul. appones, idq; iterandum, quoad radices exesas videas; tunc enim facile struma secedet, & ulcus digerentibus prius, ac suppurantibus, deinde abstergentibus methodicè curabis. *Tertius modus.* Tertio modo non admodum dissimiliter curatur struma affixo in medio ejus candenti ferro, vel si in mammâ sit facta cum scalpello scissurâ, in quam ex causticis aliquid immittendum erit, donec tota struma excidatur. *Causticum.* Paratur autem causticum huic usui accommodum ex tribus partibus fermenti, & una arsenici ex quibus facta massa in furnello exsiccatur, ejusq; instar nuclei pini loco immittatur, abscindes etiam scrofulam, si radicem ejus ligaveris filo in aquâ arsenici, ter quatervè immerso, donec vim caustici acquirat, singulisq; diebus compresseris, donec alimenti defectu arefacta decidat, vel facilius abscindi possit, quâ planè ratione curantur scrofulæ in aliis corporis partibus, & tumor ille ingentis magnitudinis, qui à chirurgis natta dicitur. *Natta tumor.* His factis curationem, ut ulcus postulat, persequeris, digestivis, mundificativis, incarnantibus, & cicatrizantibus, de quibus ad satietatem sæpius jam diximus.

De Scyrrho mammarum.

Cap. XX.

Definitio. SCyrrhus, qui à barbaris sephyros dicitur, vel schliroticum apostema, est tumor præter naturam durus, ac doloris expers, isq; duplex exquisitus quem ex naturali melancholiâ, aut fœculento, & crasso sanguine fieri Galenus scribit, *2. simpl. 6.* vel etiam à vitreâ, gypseâ, & crassâ pituitâ nimis condensata, ut idem autor alibi prodidit, atque hic omni prorsus dolore caret, eodem teste 2. ad glauc. 4. *lib. de tum. præt. 10.* Non exquisitus, qui dolore non absolvitur, idq; dupliciter, aut quia incipiens adhuc est, nec dum confirmatus, aut quia miscellam habet alterius humoris, ut supercrassati sanguinis, vel atri succi, quem melancholiam vocant, unde sensum levem acquirit: sunt tamen, qui exquisitum scyrrhum à solâ melancholiâ

generari

generari affirmant, à per mixtione vero alterius humoris cancrosum, œdematosum, aut Erisypelatoidem, ideoque priori definitioni à Galeno traditæ humoris speciem addunt, definientes scyrrhum, tumorem præter naturam ab humore melancholico, durum & insensibilem, quibus non invitus subscribam, si humor admixtus copiosus sit. Omnes porro scyrrhi species mammis contingunt, sed quoniam non exquisiti cancrosi tumoris naturam referunt, de illis sequenti c. peculiaris fiet sermo. Exquisitus tribus potissimum de causis in mammis generatur; Primò, quia obstructus lien nequit sanguinem à melancholiâ expurgare, sicque in corpore redundat, & ad mammas convertitur, ac tumorem scyrrhosum gignit; Secundò, quia menstruis suppressis aut aliàs diminutè fluentibus fœculentus humor non expurgatur, sed paulatim ad mammas regurgitat, & in eadem carne ac venis colligitur. Tertiò, quia ex toto corpore humor per paulatinam (ut ajunt) congestionem in ijsdem mammarum locis accumulatur; sæpe etiam medicorum imperitiâ paratur, cum vehementer erysipelata, & mammarū inflammationes adstringunt, & infrigidant, aut induratis mammis immodicè dissolventia, calefacientia, & exsiccantia adhibent, sic enim subtile digeritur, quod reliquum est, magis impingitur, & induratur, & hæc scyrrhi quarta causa constituenda: ex quibus constat quatuor has speciales causas ad duas generales reduci posse; aut enim primò, & per se humor crassus congeritur; aut ab humore alio tenuiore, ac subtiliori parte præposteris medicamentis exsiccata resultat, tuncque exsiccatio causa est efficiens, materialis verò lentus crassusquè humor, qui inania partis spatia subit, ac replet nervos, nervosaquè corpora, sic ut viam intercludat spiritui animali, à quo est vis sentiendi.

Scyrrhi altera Definitio.

Causa.

Cognoscitur, ex duritie sine dolore, ex inæquali corpulentiâ, colore subnigro, vel fusco, hoc est, ex rubro nigricante, quanquam qui ex pituitâ fit, coloris est albi, aut ex albo lividi, qui adhuc incipiens est, ad contactum doler, minimum tamen, qua ratione ab incipiente cancro distinguitur, cui citra compressionem dolor inest haud exiguus, & à quâvis causâ excandescit, quod scyrrho non accidit. *Signa.*

Scyrrhus insensilis curam non recipit, inquit Galenus, qui verò difficulter sentitur, nec incurabilis est, nec facilem admittit curationem; at insensilem dixit esse incurabilem medicamentis, nam manus operam admittit, & curatur; sed & quando scyrrho superveniunt pili, curari nequit, neq; etiam qui magnus est durus, & capparorum colorem refert, ut scribit Avicenna, neuter tamen ad maturationem unquam venit, quocirca nunquam tentanda, ne abeat in fistulosum cancrosumvè ulcus. *Prognostica.*

1. ad Glauc. 4.

3. 4. tract. 2 cap. 11.

Duplex in curatione scopus; alter, qui diligenter emolliat; alter, qui extrahat id, quod in mammis durum superest ac emollitioni ineptum, ideo adhibenda, quæ emolliendo digerere valeant, nam si duntaxat emolliant, non educitur humor; si citra emollitionem solummodo discutiant, tenuiori discusso humore residuum exsiccatum majorem contrahit duritiem, semper tamen universalia particularibus præmittenda. *Curatio.*

Quocirca quinque remediorum generibus utendum est. Primò victus ratione extenuante, & humectante, convenit igitur panis triticeus, vinum substantiâ tenue, ova sorbilia, pulli gallinacei, gallinæ, perdices, capreoli juvenes, vitulina caro, ac vervecina; quæ cum spinachiis coquantur, beta, borragine, buglossa. Abstinendum omnino à carne caprinâ, hircinâ, cervinâ, bubulâ, aprinâ, leporinâ, omnique leguminum genere, præsertim à lentibus, & fabis; insuper à pane non fermentato, vino rubro ac fœculento, caseo veteri, & ab omnibus salitis, ac infumatis cibis; item acribus, ut pipere, sinapi, cæpe; ac retorridis, vel frixis, quæ adustum gignunt sanguinem, præterea à solicitudine, irâ, mœstitiâ, vigiliis, & immodicâ exercitatione, curandum etiam ut alvus lubrica sit. *Victus ratio.*

Menfium provocatio Secundò si menses sint suppressi, aut diminuti, ablatis obstructionibus debitè provocentur, quod fiet sanguine misso, & ad inferiora evocato, reseratisquè viis per ea quæ cap. de suppress. menst. dicta jam sunt; prodest etiam hæmorrhoides promovere, & sanguinem ab iisdem per hirudines educere, aut ex sinistrâ salvatellâ, ut Galenus monet, potissimum si lien fuerit obstructus. *11.meth. 11.*

Purgatio. Tertiò humorum purgatione, quam ter, quatervè in anno exercere utilissimum est, factâ prius humorum præparatione sic, sirupi fumariæ, borraginis capill. ven. de Epithymo an. ℥ß, aquarum lupulorum, melissæ, scolopendriæ, buglossæ an. ℥ i misce, aromatizetur ʒ ß pulveris cinnamomi, aut sandali moscati: er tutile addere post primam purgationem sirupú de cich. cum rhab. Purgatio vero erit hæc aut similis ℞ ellebori nigri ℈ ii rhabarb. ʒ iij, zinziberis, cinnamomi, cariophyllorum, nucis moscaræ an. ʒ ß masticis, croci, epithymi an. ℈ ß radicis liquiritiæ rasæ ℥ iij macerentur per horas xxiiij in ſ. q. vini dulcis ac leviter bulliant in cineribus calidis ad libr. i. ß, colaturæ sumat patiens ℥ iiij. vel fiat sequens apozema foliorum borraginis, agrimoniæ, scolopendriæ an. m. j. florum cord. an. p. j. corticum myrobalanorum omnium, si nullæ sint in visceribus obstructiones ℥ ß, polypodij ℥ j. foliorum senæ ℥ ß bulliant in ſ. q. seri caprini ad libr. 2 in fine adde epithymi ℥ i, ellebori nigri ℈ iiii tandem sacchari q. ſ fiat apozema clarum aromatizatum ʒ ii specierum diamarg. frig. dosis ℥ iii vel iiij; aut capiat tantundem elleborismi Marhioli quod nos cap. de virg. & viduarum melancholiâ describemus aut aliis utatur luisce adhuc levioribus, quæ etiam ibi reperies. Nec desunt, qui in his difficillimis, & crassis humoribus; quia communibus medicamentis non cedunt vehementer laudant, per intervalla exhibere g. v. vel vi stibij præparati, interquos sunt Mercatus, & Valesius, & alii primæ notæ ex nostris medicis, quod equidem non dissuadeo, si cum prudentiâ fiat, nam usu, & experientiâ hæc prodesse constat, levioribus morbum rarissimè extirpari, si tamen horum, & similium medicamentorum usus hodiernâ die à peritis medicis interdicitur, id propterea fit, ne rudioribus, ac inexpertis errandi & patientes interficiendi januæ aperiantur.

Apozema. *Stibij usus.*

Roborantia Inter unam, & alteram purgationem roborantibus, & cordialibus uti oportet, qualia sunt electuarium triasandalum, de gemmis confectio alkermes, & similia: conserva radicis scorcioneræ, borraginis, florum ac corticum auranciorum ex quib⁹ cum sirupo de pomis, & speciebus supradictis opiata concinnare facilè erit, atq; hæc sunt universalia, quæ prohibent melancholici humoris generationem, genitumq; evacuant.

Localia. Quartò ac potissimum topicis utendum est, quæ dicente Galeno, quia humor est frigidus calefacientia esse debent, quia humiditatem supervacaneam conjunctam habet, exsiccantia: utramque tamen qualitatem moderatam habeant, nam oppido calefacientia tenuem humoris partem violenter digerunt, ac eliciunt, reliquum exsiccant, & incurabilem reddunt, quæ verò valdè desiccant, ex natura sua ad summam duritiem particulæ infixam fluxionem adigunt, qua propter moderatè calefacientia, & exsiccantia usurpanda, quæ propriè malactica dicuntur, & eodem autore calida sunt in secundo, sicca in primo gradu; ideoque humida interdum vocat, quia paululum absunt ab iis, quæ neque desiccant, neque humectant, eo distincta à maturantibus, quòd hæc humidiora sint, & calorem obtinent humano similem, ac partis humiditatem conservant, illa nonnihil absumunt, ut idem refert Galenus, eorumque materiam ponit tum in libr. simpl. tum 2. ad Glaconem 4. *1. simpl. 7.* *5. simpl. 9.* *5. simpl. 8.*

Malactica. Præcipue autem inter simplicia commendantur æsipus, butyrum, propolis, cera; olium amygdalarum, camomillæ, anethi, liliorum; adeps gallinæ,

gallinæ, anseris, anatis, aquilæ, vulturis, vulpis, suis, taxi, ursi, leonis; medullæ cruris vituli, cervi; muscilagines omnes; malva, althea, lilium, branca ursina, caricæ pingues. Efficaciora sunt ammoniacum, quod thymiama vocatur, aceto dissolutum, bdellium, styrax liquida, pix liquida, galbanum, resinæ pingues, ac minimè acres; semen apii, cumini, anethi, rutæ, flores genistæ, radix yreos, ex quibus composita concinnantur, primò fomenta, deinde inunctiones, aut emplastra.

Si igitur tumor ex pituitâ vitreâ, vel gypseâ fuit genitus (quod cognoscitur quia non adeò tactui resistit, & quadantenus crassam præ se fert duritiem) ferè adhibenda topica, quæ cap. de œdematoso tumore dicta sunt. At si ex melancholiâ ortum ducat, hoc præmittatur fomentum, foliorum altheæ, malvæ an. m. ß, seminis lini, fœnugræci an. ʒ ii cucumeris amari, brancæ ursinæ an. ℥ ii coquantur in ſ. q. aquæ, ac cum spongiâ novâ foveatur mamma per quatriduum ter quaterve in die, deinde factâ etiam fomentatione inungatur sequenti medicamento ℞ radicis altheæ ℥ i coctæ contusæ, & extractæ, adde æsipi ℥ ß axungiæ gallinæ, anatis an. ℥ j, ceræ parum, fiat linimentum, quo postquam per aliquot dies usi fuerit ad ea, quæ acetum recipiunt veniendum, nam etsi medicamenta cum aceto mirificè hos tumores comminuant, nihilo secius nec sæpe, nec inter initia, nec diutius eisdem utendum esse Galeno placet, quippè si impensius his utaris, partes violenter absumens, residuum lapidescit: si diutius persistas substantia partis ipsius exsiccata tabescit, præsertim hoc in mammis observandum; quocirca post aliquot dies hoc utitor, foliorum thymi, anethi, hyssopi, pulegii an. m. ß radicis altheæ ℥ i, seminis fœnugræci ℥ ß coquantur in ſ. q. aceti mulsi ad medias, tunc accipe prædicti aceti, pinguedinis anatis, anseris, medullæ cruris cervi, olei ricini an. ℥ ii bulliant ad aceti consumptionem, ac utere bis in die; erit efficacius, si addas ammoniaci, vel diachylonis gummati ʒ ii ac fiat ad formam emplastri; idem præstant emplastrum de meliloto, filii Zachariæ, oxycroceum, aut unguentum Agrippæ, si in plumbeo mortario agitentur, & addatur tantillum aceti; vel ℞ radicum altheæ libr. ß, radicis liliorum alb. ℥ iiii coquantur in ſ. q. aquæ contundantur, & extrahantur per cetaceum, & adde olei camomillæ, liliorum singulorum ℥ ii, æsipi ℥ ß diachylonis parvi ℥ iii ceræ albæ q. ſ. fiat cerotum, quod tamdiu adhæreat, quoad ex se decidat, cui utiliter additur pinguedo anatis, medulla cruris vituli, oleum ricinum, & sesaminum. Confert nonnunquam pinguibus mineralia admiscere, ut quod calore, & laxativis funditur & liquatur, mineralium siccitate attritum absumatur; sic adhibetur emplastrum filii Zachariæ, ceroneum, aut aliud ex prædictis cum pulveribus marchasitæ, plumbi usti drachma pro uncia prædictis consimile est, id quod recipit caricas pingues xij coquantur ac contundantur, & adde ammoniaci, bdellij, galbani in aceto dissoluti an. ℥ ii styracis liquidæ ℥ i muscilaginis, altheæ, seminis lini, fœnugræci an. ℥ i, æsipi, butyri majalis, aut recentis, olei ricini, sesamini, liliorum an. ℥ i ceræ q. ſ. fiat emplastrum cui addere poteris plumbi usti ʒ i.

Fomentum.

Unguentum.

Acetum.

12. meth.

2. Unguentum.

Cerotum.

Mineralium.

At si tumor ex nimiâ resolutione fuit genitus, humidis magis utendum, quippe, quæ separant id, quod viscidum est à parte, cui adhæret; & crassum mixtione attenuant ac liquant, in hunc usum alimenta sint copiosiora humectantia, & reficientia; somnus commendatur longior, animi tranquillitas, exercitium nullum, aut exiguum, linimenta & inunctiones conficiantur ex muscilaginibus oleo amygdalarum dulc. extractis, aut decocto seminis malvarum, melonum, fœnugræci, altheæ, & similium, cum quo etiam decocto pars priùs foveatur; aut ℞ prædictarum muscilaginum an. ℥ ß pinguedinis gallinæ ℥ ii cum jam dicto decocto, bulliant ad decocti ipsius consumptionem, & utere; aliud conficies ex radicibus altheæ coctis pistis, & extractis, cum modico unguento rosato,

Si ex resolutione nimia fiat.

De scyrrho non exquisito quem zaratan vocant.

CAP. XXI.

DUplicem esse scyrrhum superiori c. monstravimus, alterum exquisitum, de quo ibi; alterum per commixtionem alterius humoris, qui si atra bilis sit, tumor generatur cancro finitimus, cancrosum scyrrhum recte dixeris, hispanis Zaratan nuncupatur, ac definitur, non exquisitus tumor melancholicus per admixtionem atræ bilis, qui in cancrum migrare tentat, mediamque retinet duritiem inter scyrrhum, & cancrum; sunt tamen, qui existimant, medium esse non solum inter scyrrhum, & cancrum, sed etiam inter scyrrhum, & alios tumores ab humore crasso, ut ædemata, glandulas, scrofulas, à quibus etiam fieri posse autumant, neq; abs re, quippe hoc peculiare est huic tumori, ut à crassis, pituitosis, et melancholicis succis oriatur, ac postea adusto adveniente humore progressu temporis, ni diligenter cures, exulcerationem acquirat. *Definitio.*

Av. 2. primi c. de ægrit. compo. R. c. de apostemate schliratico. Vig. lib. 2. c. 8.

Differt à scyrrho ut autores sunt Avicenna, Rasius, & Vigo, quinque accidentibus, pulsatione, inflammatione, punctione, dolore acuto, & tumore venarum in circuitu; à cancro vero difficilius distingues, nec nisi magnitudine accidentium; minor enim est durities, & inæqualitas, dolor, punctio, calor, & inflammatio, nec adeo turgidas, & livescentes habet venas, & nec ita subitò accrescit, nec indesinenter vexat sed per intervalla, præsertim imminentibus menstruis; à posteriori etiam, quia tumor is emollientia localia cum utilitate admittit à quibus cancer omninò exacerbatur, ut Galenus scribit. Præterea cancer vix, unquam perfectè sanatur, & si uras aut secas gravius, ut ait Celsus, affligit, prædicti tumores scissionem admittunt, nec amplius redeunt, si decenter curentur; atque hæc sunt tubercula, quæ Hippoc. non suppurari dixit, sed semper fieri duriora, deinde ex ipsis cancros nasci occultos. *Distinctio à reliquis tumoribus.*

5. simpl. 9

2. de morb. mul. text. 24.

Causam huic malo plerumque præbet menstruorum omnimoda suppressio, aut eorundem imminutio, si modo, quod tenue est, fluat, crassiore, ac fœculento sanguine intus remanente; insuper sterilitas, quia in causa est, ut mulier neque in puerperio, neque in lactatione à pravis, & melancholicis recrementis expurgetur; ideoque virginibus, viduis, & nuptis sterilibus, aut, quæ præmaturè parere desierunt, affectio supervenire solet; causam etiam præbet improba victus ratio, ut crassa, viscida, & vitiata edulia, quæque fœculentum humorem gignere apta sunt, epatis ad generandum tale recrementum aptitudo, ac imbecillitas splenis, qui, quidquid de eâ superfluitate generatur, trahere nequit; vita sedentaria, vel curis, vigiliis, & mœrore jactata; quippe cuncta hæc crassos gignunt humores, aut bonos nimium exsiccant, & in adustos commutant, qui immediata existunt hujus tumoris causa. *Causa.*

Signa sunt tumor aliquantulum major cancro, conspicuus, colore cineritius, aut subobscurus, cum duritie, ac venis in circuitu nonnihil livescentibus varicum instar, quibus si adjungas, quæ superiùs dicta sunt, tum propria habebis signa, tum ea, quibus à reliquis tumoribus discernitur, quamobrem sermonem convertam ad ea, quæ futurum cancrum, aut exulcerationem demonstrant, quæ cum imminent, inquit Hippocrat. cit. prius ora amarescunt, & quæcumque gustant, amara videntur, & accipere renuunt ac compescenda faciunt, mente percelluntur, oculi duri fiunt, obtusè vident, & ex mammis dolores ad jugulum transiliunt, & sub scapulas; *Signa.*

las: mammæ graciles fiunt, & ipsæ per totum corpus extenuatæ sunt, sitiunt, spiritus est imminutus, & non olfaciunt, & nares obtusæ, & non levantur; quorum signorum incipientibus hisce tumoribus sat est quædam apparere, procedentibus plura, in jam perfectis ferè omnia.

Curatio

Curatur 6. remediorum generibus: primo, victus ratione adustis humoribus contraria qualem jam c. præcedenti descripsimus.

Evacuatio & diversio

Secundo evacuatione simul cum diversione à mammis; diversio potissimum fiet frictionibus, crurum lavacris, & mensium provocatione, vel alterius evacuationis, si quæ suppressa sit, evacuationem melacholici humoris in corpore redundantis fœliciter auspicabimur à sanguinis missione ex brachio, ni menses prolicere animus sit, tunc enim ex pede facienda est, aut si minus commode id fieri queat, fontanella altero crurum aperienda, qua quidquid crassum, & mordax, defectu naturalis evacuationis, exuperat, educatur.

Purgatio.

Purgatio deinde post attemperationem, & præparationem humoris per sirupos ibi de scriptos per Epicrasin semel aut bis in mense sic fiat. ℞ Rhabarb. electi ʒ i infundatur in ℥ iiij decocti foliorum senæ, & prunorum, colaturæ, & expressioni adde confectionis hamec sine scammonio ℥ ß aut sirupi rof. solutivi, vel de cichoreo cum rhabarb. ℥ i; aut exhibeantur per intervalla ℥ iiii alicujus ex prædictis sirupis purgativis, aut Elleborismi Mathioli c. de melancholia à nobis descripti, quibus urgente necessitate addi potest ʒ i lapidis lazuli pro libr. sirupi vel grana iiii stibij præparati pro dosi: sumitur etiam ʒ i. Rhabarb. in infusione seri caprini. Inter unam, & alteram purgationem rotulâ aliquâ cordiali utendum est, ut triasandali, diamosci, lætitiæ Galeni, aut ʒ j theriacæ optimæ, vel mitridatij; Quod si obstructio alicujus insignis visceris simul adsit, eam ante localium applicationem usu chalybis præparati, vel simili aliquo medicamento demollire conabimur.

Admonitio.

Topica.

Tertio à primâ statim purgatioue localibus utendum est, non quidem astringentibus, sed ijs, quæ repellendo humoris acrimoniam simul retundant, & majorem inhibeant fluxionem; talia erunt mixta ex emollientibus sive malacticis, & exficcantibus, quæ media sunt inter ea, quæ cancro, & quæ scyrrho applicari solent: sic initio quando tumor mammarum citra causam manifestam dolere incipit, utendum oleo rof. aut omphancino cum succo plantaginis vel solatri, ac si fervor adsit in plumbeo mortario agitentur, ex quibus etiam additâ cerâ, & pinguedine anatis emplastrum fieri potest: idem præstat unguentum de tutia, sed mirabilis est efficaciæ lamina plumbea crebris foraminibus pervia, ut autor est Gal. 9. simpl. aut unguentum sic paratum, quod ab eodem autore commendatur ℞ olei rof. omphancini ℥ viii plumbeo pistillo in mortario plumbeo agitetur ad spissitudinem, & coloris mutationem, tunc adde pulveris cerussæ, lithargyrij an. libr. 1. misceantur diligenter in eodem mortario, & fiat linimentum; idem præstat beneficium cerotum philagrij, emplastrum filij Zachariæ, diachylon Rasis, cum pulvere marchasitarum, plumbi usti, lithargyrii, aut sequens unguentum olei rof. ℥ iiij, cerussæ ℥ ß plumbi usti, tutiæ præparatæ, lithargyrij pulverizati an. ʒ i, sevi caprini, pinguedinis gallinæ, anatis, caponis an. ℥ ß, ceræ q. s. fiat unguentum; vel hoc aliud, olei amygdalarum dulcium ℥ j ß, pinguedinis gallinæ, caponis an. ʒ ii, pinguedinis suillæ ℥ ß, plumbi usti ʒ iiij ceræ q. s. fiat ad modum telæ ceratæ aut ℞ unguenti de tutia, emplastri filij Zachariæ partes æquales. Prodest etiam unguentum, aut oleum ex bufone, aut oleum de viperis, præsertim cum venenosa subest materia; quod si magis repellere animus sit, & fervorem compescere ℞ succi sempervivi libr. ß. olei rof. cerussæ an. ℥ ß agitentur prius in plumbeo mortario, deinde leviter bulliant, in quo madida linteamina imponantur; est etiam utile foliorum solatri, plantaginis an. m. ij bulliant in succo

Lamina plumbea.

Unguentũ

1. Secundi locus.

Repellentia sine adstrictione.

succo malorum granatorũ, contundantur, & adde, limaciarum cum conchulis contusarum xxx iij fiat cataplasma: vel applicentur folia fraxini, cocta in aquâ fontanâ, & contusa, & locus decocto foveatur; sequens linimentum maximæ est utilitatis, ranas virides xx. in aquis puris, vel in herbis degentes vivas, àdhuc si habere possis, sin minus recenter mortuas butyro recenti vel pinguedine anatis convolutas in ollam vitream multis foraminibus pertusam projice, ollam indito in alteram capaciorem bene lutatam, tunc per partem superiorem ignem appones, donec butyrum, & ranas in majorem ollam satis eliquari comperies, separata pinguedine ranas comburito, donec in pulverem redigi possint; ex quo pulvere & ranarum pinguedine solâ vel additâ cerâ mirificum parabis linimentum, cui consimile aliud est ex pulveribus cancrorum, vel limaciarum, cum prædictâ pinguedine: aut emplastrum de carnibus ranarum; vel aliud ex limaciarum carne, & conchulis simul pistis; aut certè hac destillatione partem inunges, terebinthinæ ℥ ij, masticis, sarcocolæ, an. ℥ j ß, ligni aloes, yreos, carpobalsami an. ℥ iij scissa, & contusa, plumbeo pistillo in mortario plumbeo diu ducantur, postea in alembico plumbeo vel stanneo, lento igne sublimentur, tandem destillentur, & liquor in plumbeo vase recipiatur, cujus liquoris ℞ ℥ j, balsami optimi, olei de vitellis ovorum an. ℥ ß misce, poteris in distillatione addere carnes ranarum, limaciarum, ac gallinarum ova simul cum testis conquassata. Conficitur etiam emplastrum ex ciceribus coctis in aqua pluviali, & cinere, cum passulis mundatis, & foliis rutæ mixtis omnibus & contusis; emolliunt insuper cuncta illa, quæ c. præcedenti dicta sunt in 4. remed. genere; sed & pleraque alia in hanc; & reliquas hujus tumoris curativas indicationes scribunt Aetius, & Mercatus hoc c. *Vnguentũ de ranis.* *Libro.c.44*

Quarto si dolor sit vehemens anodinis, in quem usum laudat Aëtius rosas, mellilotum, ac semen papaveris, paululum omnia trita, vino passo cocta, & vitellis ovorum subacta: vel psylij, quamtumvis in cretico maceretur, & cum dactylorum pinguium carne conteratur & adde foliorum plantaginis, capitum rosˁ. exsiccatarum q ſ. cum adipe anserino, fiat emplastrum, apponatur in exiguâ quantitate, ne gravet; Prodest etiam linimentum ex oleo rosˁ. omphancino cum pinguedine aliqua, vel sine illâ, ac si dolor sit adhuc vehementior ℞ olei rosˁ. ℥ iij seminis papaveris albi ℥ j, opij ℈ j gummi arabici ʒ iij ceræ q. ſ. fiat linimentum; cui consimile aliud paratur ex muscilaginis seminis cydoniorum, phylij extractæ succo solatri, aut plantaginis singul. ʒ ij, cerussæ, tutiæ, vel lithargyrii ʒ j, agitentur in mortario plumbeo; vel applicetur sola muscilago in prædicto mortario agitata. At si dolor vehementissimᵉ fuerit, confert fomentum, quod recipit, succi plantaginis, lanceolæ vermicularis, vel consolidæ majoris ℥ iiij, ovorum albumina ij, aquæ rosˁ. olei rosˁ an. ℥ j, aceti albi ℥ iij calefiant, & linteum imbutum apponatur, utilis est etiam herba Erisimon, quæ ab hispanis dicitur, *saramago*, si ejus folia applicentur, aut emplastrũ ex ipsis coctis cum hydromelite concinnetur, quod quidam habent pro mirifico secreto; prodest præterea spuma saponis cum aquâ rosaceâ agitatâ, & apposita. *Anodina.* *Fragosus*

Quinto ijs, quæ malignam exulcerationem impedire valent, & efficere, ne affectus in cancrum commigret; cui rei apta sunt quæcunque nuper diximus; præter quæ apponitur utiliter succus nasturtij, coriandri, & intybi cum aceto, & farinâ lentium decorticatarum; aut gallitricum, tormentilla vel agrimonia cum nuce rancidâ, ac vetustâ pistata, quas etiam herbas mandere utile fuerit, aut appicatur ranarum pinguedo vel ipsarum unguentum paulò suprà descriptum. *Cancri inhibentia.*

Sexto reliquis non proficientibus ad manus opera veniendum antè tamen utilissimum fuerit corpore benè præparato hanc experiri curandi rationem, qua quidam cum laude utuntur, & utilitatis gratia, quam inde *Prima curandi ratio manualis.*

inde capiunt non exiguam, religiose seu potius superstitiosè cælant. Subtili, aureoquè ignito cauteriolo foramen in parte efficiunt, in illum sublimati granum indunt, superposito linteo madido, in vaccino butyro, sequenti die prorumpit alba quædam, & crassa materia, & fungosa, quam radicem vocant, cujus si nonnihil remanet, ægyptiaco unguento, aut pulvere Joannis devigo extirpant, cui usui & ad malignitatem cohibendam utilem esse comperimus pulverem lapidis bezoartici, aut succum nicosianæ; Deinceps locum mundificant unguento apostolorum, ac regulariter curant, ita gloriantur cancros curâsse, cum potius hosce curaverint tumores, vel scyrrhos exquisitos. Alii scissione utuntur, quæ tamen exequenda non est, nisi tumor in summitate mammæ consistat, ut antea ex Aetio monuimus, nam reliquos, qui aut mediam mammam occupant, aut prope costas sunt, vel in pectore, humeris, sub alis, & inguinibus, scissione avellere non licet, quia perfectè tolli nequeunt, & sanguinis eruptionis timor incumbit, ex quâ æger inter manus pereat, nisi aut jam adeo induruerint, ut soli scissioni cedant, aut ulcerari incipiant, tunc enim licet costis adhæreant extirpandi sunt, quia quò diutiùs immorantur, eò certiùs perdunt, itaq; eos, qui in summitate existunt, quia securè fieri potest, secabis, hosce ob periculum præsentaneum, ut Rasius docet. Scissionis modus hic est à junioribus utiliter inventus. Corpore, victu, & medicamentis præmunito tertio à purgatione die post prandium duo ovi vitella unà cum albumine & rosaceo agitantur magna lychinorũ copia ex tenui stupa parata, pulvinis etiam, & ligaturis quinq; digitos latis, acu consuendis fœmorib. idonea cum tenaci filo eoq; duplo, tunc patiens resupina collocetur, adsintq; utrinq; duo homines, qui brachia firmiter contineant, ne ipsa sibi contranitendo impedimento sit; aliæ duæ mulieres crura ejus contineant, ipsa à cingulo parte superiori nuda esto, linteum utrinq; sit, quo sanguis defluat; tunc chirurgus per partem posticam mamillæ duritiem comprehendat, ut extrà ad papillam promineat, ac prudenter divertat, ne ipsa papilla excidatur, quod si versus axillam fuerit tumor situs, divertendus etiam est, ne musculi ab axillaribus orti lædantur.

lib. 4. t. 4. c. 44.

Secunda cu randi ratio

13. conti-nenti.

His constitutis, tumoreq; manu sinistra firmiter comprehenso acutissimâ novaculâ chirurgus tantum cutis longitudinaliter aperiat, quantus tumor ipse fuerit, deinde ex utroq; tumoris latere caro commota exscindatur, & separetur, ita tamen ut tumor non feriatur, quòd si sanguis erumpat, globulo ex bombace facto locus opplendus est, quem alter eorum, qui brachia continet digito comprimat, ubi utrinq; tumor detectus fuerit, ac separatus, acu, filoq; medius transfigatur, ipsumquè filum alteri filo alligatum alicui astantium committatur, à quo firmiter teneri oportet, atq; hinc inde contra eam partem quâ chirurgus secat divertendum, ubi probe fuerit ab utroque latere tumor separatus per inferiorem partem penitus abscindatur, idq; expeditissimè digitis admotis, ut totus tumor abscindi sentiatur, nihilq; ex eo relinqui; quod scarificatorio gladiolo aciem acutam utrinq; habenti, quo tumores aperiuntur, commodè fiet; hanc totam operationem celerrimam esse oportet, & adeo expeditam, ut plus in trajiciendo filo, eoquè colligando, quam in tumore penitus eruendo moræ sit, ob debilem fœminæ naturam, dejectumq; animum. Abscisso tumore diligenter providendum, ne quid remaneat, quod facile cognoscetur, si nulla superest durities, tuncq; partes leviter comprimendæ fœculentus sanguis extrahendus, ne posteà fomentum præstet.

His expeditis, sanguis omnis, qui ex vulnere fluxit, abstergatur, mox lychini ovo intincti indantur, nec tamen multi, ne comprimant, ac dolorem augeant, deinde stupæ imponantur eodem ovo madidæ, pulviniq; & ligatura. Postero die eadem horâ communi digestivo curetur, aut balsamo ex iis, qui communiter parantur, ad vulnera curanda, quod applicatur plumâ leviter eo intincta, & sicca filamenta superponuntur, ita enim caro ipsa paulatim coalescit, super balsamum emplastrum basilicon applicatur, aut theophrasti, quo utiliter utimur, ac mirabilem præstat operationem, tandem ubi jam satis ulcus coaluit,

filamentis

filamentis ficcis cum eodem emplastro cicatrix inducitur, emplastrum bis in die abstergatur, ac tum in primâ operatione, tum aliquot dies post sit semper in promptu pulvis restrictivus, ut si forte hæmorragia magna contingat, sisti tempestivè possit, aut interim, dum opus sit, mamma prope radicem ligatura comprimatur; quod si tumoris aliquid, aut virulentiæ, seu pelliculæ in ulcere remaneat, causticis medicamentis potius utendum, quàm ustione; quippe ustio in hisce locis cordi proximis, & partibus vicinis usurpanda non est, ne viscera exurantur, ut Galenus sapienter monet: quia autem maximi in praxi momenti est, sæpius commendare oportuit ne ustio fiat, nisi urgente sanguinis nimiâ profusione, quo in casu aureum requiritur instrumentum ad dactyli formam, eaque duntaxat pars comburenda, quæ superfluit, sanis illæsis manentibus; sed & insuper ad partem posticam mammæ ea adhibenda, quæ fluxionem, & cauterij calorem valeant compescere, ut succum polygonij, equiseti, sempervivi, plantaginis, portulacæ, cum bolo armeno, & terrâ lemniâ (quod etiam in superiori curatione advertendum) ac si quid adhuc supersit causticis potiùs, quàm copioso igne extirpandum erit.

Admonitio. — *c. ad Glauc. c. 10.* — *Admonitio altera.*

Scholium.

Mercatus hoc loco sic distinguit inter Scyrrhum exquisitum, & non exquisitum tumorem ab Hispanis Zaratan dictum, & cancrum; quod exquisitus scyrrhus à melancholico humore generetur, ac dolorem non habeat conjunctum; non exquisitus ex admixtione alterius humoris, ac leviter doleat: cancer ex humore adusto atrabiliario cum magno dolore fiat: Inter cancrum verò, & scyrrhum Zaratanum illum constituit, quem ex quovis alio tumore generari prodidit, jam jam in cancrum tendente, à quo tantum differat, quod curetur, & emollientibus gaudeat; cancer vero acerbiori sit præditus dolore. Verùm, uti mihi quidem videtur, non exquisitum scyrrhum bis nobis describit, & Zaratanum (ita enim libet appellare illum tumorem) ab eo inutiliter diversum facit, ideoque ut hoc constituat discrimen conatur interpretari Galenum 5. simpl. 9. ubi scyrrhum ex atrâ bile fieri dixit, per atram bilem humorem intelligens melancholicum; cum tamen nihil minus Galenus ibi voluerit, siquidem apertè dixit, ex eâ fieri cancrosum scyrrhum. At inquit Mercatus humidis curat, quæ cancrosis non conveniunt. Respondeo, Galenum non curare humidis cancrosos scyrrhos ex melancholia atra bile perfusa; sed eos duntaxat quibus dura pituita causam præstitit; cujus hæc est dictio, Nempe quæ propriè emollientia vocantur medentur scyrrosis tumoribus ex pituita reficcata: *& infra,* at quæ ab atrabiliario succo indurantur, cancrosa sunt omnia, & ab emollientibus exasperantur. *Eò tamen tendere videtur Mercati mens, ut novam tumoris speciem invenisse glorietur, quæ tamen à non exquisito scyrrho nequaquam differt, ut ex Hipp. Rasio, Avicenna, & Vigone monstravimus, quocirca nos, qui peregrinis opinionibus non applaudimus, nec ingenij decus putamus, absque necessitate nova obtrudere, novam illam tumoris speciem ponere supervacaneum omnino duximus. Porro hic est ille tumor, quem Italus quidam per Germaniam, Poloniam, & Angliam non citra vulgi admirationem curabat remedijs, hoc cap. & c. de struma dictis, fucatis tamen & aliâ specie indutis, ne dignoscerentur propter lucrum, quod non exiguum faciebat, cancrum curâsse prædicans. de quo c. sequenti.*

Mercatus Zaratanũ distinguit à cancroso scyrrho. — *Fuchsius Italus.*

Scissionis modus hic est] *Aëtius lib. 4. s. 4. c. 45. hanc operationem fieri docet, & sistendi sanguinis gratia subinde urens quoad tota amputatio à summitate usque ad sanam partem sit peracta; ac primas inustiones sistendi sanguinis gratiâ facit, postremas ad omnes morbi reliquias abolendas; quarum quidem ustionum, etsi urgente necessitate usus sit ob sanguinis eruptionis metum, tamen morbi reliquiæ causticis medicamentis commodiùs, ac securiùs extinguntur, ut à nobis jam dictum est.*

De mammarum cancro.

CAP. XXII.

Definitio.

CAncer, græce carcinos, Celso carcinoma, Galeno cancrosum tuberculum, est tumor malignus, inæqualis, durus, ore prætumido, aspectu teter, aut lividus, venas tumidas, crassasque in circuitu habens, protervus, calidus,& qui potius à curatione efferatur, quam mitigatur. Dicitur cancer ab effigie, quia venas turgidas habet, quemadmodum cancer aquaticus pedes; quidam ita nuncupari autumant, quia sicuti cancer animal, asper,& durus est, & quidquid forcipibus suis ceperit haud facile dimittit, ita tumor iste difficulter avelli potest ab ijs partibus, quas semel obsederit. Paulus tumorem esse sine dolore scribit: Aetius dolorem ei tribuit; Hunc sequitur Mercatus, illum Gorrhæus in suis definitionibus. Celsus alium sine dolore, alium cum dolore esse refert; alij inter quos est Benedictus Textor dicunt initio esse sine dolore, qui tamen postea advenit; sed meliùs Avicenna litem componit, dicens alium esse vehementis, alium minoris doloris, quod fortasse per indolentem Paulus intellexit.

Cel. lib. 5. 43.
Fern. 3. 4. c. 15.

Differentia

Porro duę adhuc sunt cancri differentię celebriores, alij enim occulti dicuntur, alij non occulti; & occulti tàm ij qui sine ulcere sunt à veteribus fuerunt appellati, quàm qui in penitioribus corporis partibus latitant, ut in palato, in intestinis, & in sinu muliebri, quem peculiariter occultum Philoxenus appellavit. Qua in re miror Mercatum sapientissimum virum ulceratum cancrum duntaxat ubicunque sit, occultum judicare, inde sumpta ratione, quòd curationem non admittat, non enim quia curationem non admittit occultum vocat Hipp. sed quia occultus est, curationem dixit non admittere. Ideoque magis concinne, ut mihi quidem videtur, Mattheus de Gradi, & Dinus Florentinus non ulceratum cancrum occultum etiam fuisse appellatum existimant, illum tamen duntaxat, qui in interioribus partibus latet, aut qui etsi oculis sit manifestus, radices tamen in abditis corporis partibus occultas habet, modo ulceratus sit, modo non, atque Hippocratis aphorismum rectissimè utrisque aptari, quia neuter curandus est; mitiora enim medicamenta renuunt, si vero per incisionem aut adustionem cures, quâ solâ viâ extirpari posset, ulcera nunquam consolidabis, & hominem curationis afflictione ad mortem usque excarnificabis, qui nullâ fortasse curatione adhibita longiori tempore vitam, & cum minori molestiâ transegisset; malunt enim homines sæpe malum aliquod tolerare, quàm certam oppetere mortem, & plerique pro ambiguâ ancipitiq; valetudine deformiorem, sed securam magis vitam degere, meliusque est infantem mucosum relinquere, quàm nasum omnino avellere.

Lib. 6. aph. 38.
M. cons. 9.

Cancer occultus curationem renuit.

Illis vero, qui non ulcerati in summâ corporis parte hærent, aut qui, etiamsi ulcerati vel occulti sint, laborantes adeo molestant, ut ipsi manû ultro admovere desiderent, curatio adhibenda, quia major est molestia sine medicamentis, quàm quæ à paleativis afferri potest, quibus duntaxat verum cancrum tractandum esse plerique censent. Nam ut Celsus scribit, quidam ferro adusserunt, quidam scalpello exciderunt, neque ulli unquam medicina profuit, sed adusta concitata sunt, & increverunt, donec occiderent, excisa etiam redierunt, & causam mortis attulerunt. Incertum enim est, an ex sententiâ Hippocratis, & Galeni in com. aphorismi eos etiam, qui in summâ corporis sine ulcere consistunt profligatoriè curare liceat, & sane experimentis constat, neque hos etiam consanescere, ob succi crassitiem, qui neq; repelli, neq; discuti potest; si vero ad suppurationem perducatur, ulcus fit cacoëthes, quod curationem similiter respuit.

Cancer verus paleativis duntaxat gaudet.

Causa.

Gignitur cancer ab atrâ bile, id est, ex eo humore, qui fœcivinariæ similis à liene expurgatur, ubi tamen calorem conceperit, quem si nec per alvum, nec per hæmorrhoidas, nec per menses natura expellit, aut ad crura decumbit, ubi varices efficit, aut ad universam cutem, ubi elephantiasis nascitur (quam aliqui univer-

Mammilla cancris plurimum infestantur. *2. ad Glauc. 6. 10.* *Anthrax, sive carbunculus.*

universalem cancrum appellare consueverunt) aut alias quidem partes impetit, uti os, oculum, vulvam, pectus, colem, anum, præsertim vero ad mulierum mammillas, quia fungosæ, & inanes, tùm à capite, tùm ex utero facilis est decursus, quâ etiam in parte Galenus scribit, cancri animalis effigiem longe evidentissimè repræsentari; itaque continens, & materialis cancri causa humor est melancholicus, qui jam ferbuit, & adustus est, actu tamen fervidus non existit; at si iterum referbuerit in exulcerationem duritiem deducit, quo differt ab anthrace, sive carbunculo, qui ab atrabilario fervidové sanguine generatur, ut docta est Pauli sententia, ad Galeni, & Avicennæ mentem.

Signa. *Ulcerati signa.*

Cognoscitur ex renitentia tactus, radicibus longè extensis, venis circùm sitis varicosis, quibus veluti alligatur, colore cineritio ad rubrum vergente, interdum ad lividum: aspicientibus mollis apparet, tangentibus durissimus est, dolore sæpe per scapulas ad claviculam extenso: interdum ejus obscura sunt rudimenta, & ciceris magnitudine sive fabæ uno alterové, aut pluribus etiã annis persistit, deinde nucem, juglandem, & ovum æquat, quòad tandem in ampliorem molem attollatur, & increscat. Ubi vero excisa cute ulcus efficitur, tum corruptæ carnis speciem tumor exhibet cum fœtore, sordidâ illuvie, horrido aspectu, labris præduris & inversis, ac sanies tenuis, nigra, aut fulva ex eo manat, vapor inde gravis cordi, cerebro, & ori communicatur, febris assidua, & crebra animi defectio adest.

6. aph. 38. *Prognostica*

Prognostica ex supradictis facilè desumes; nam occultos habentes cancros melius est non curare, inquit Hipp. curati enim citiùs pereunt, non curati longiori tempore durant, idque Celsus confirmavit, quam tamen sententiam, ut scribit Galenus, multi magnæ autoritatis medici ad alios etiam cancros dilatârunt: discernere autem, an curationem admittat, nemo potest nisi tempore, & experimento; si enim imposito medicamento adurente malum leniatur, & ejus indicia minuantur, procedere curatio potest, si vero irritatur, & excandescit, removenda sunt omnia acria & vehementia.

Curatio. *Resolutio.* *Præparatio.* *Purgatio.* *Manus opera.*

In curatione multum, ac diu variatum est; quidam enim, etiam non ulceratis cancris auxiliares manus nõ esse adhibendas autumant, ut nuper diximus, experimento ducti, quod multæ mulieres cancros in mammis habentes, solâ bonâ vivendi ratione nullo medicamentorum localium irritamento, perinde ac si nullum paterentur morbum, incolumiter, ac prosperè vitam diutissimè protraxerunt. Verum quia id rarum est, & facilè materia ibi colligitur, quæ putrefacta in malignam evadit exulcerationem; aut continuo repercutientium usu in pectus, & thoracem resudat, Empiemaquè gignit, ut ex continuatione plumbeæ laminæ visum jam est; ideo non proficienribus medicamentis c. superiori dictis, quibus non ulceratus cancer tractandus est (demptis tamen malacticis, quæ in cancro haudquaquam usurpanda sunt) præordinatã victus ratione, quæ minimè generet atram bilem, de qua etiam ibidem diximus: Præparato insuper, & præpurgato corpore medicamentis, quæ melancholiam respiciant, ut sirupo borraginis, de pomis, de Epithymo, cum aquis borraginis, fumariæ, mellissæ; subinde sumptis pilulis fœtidis, de fumaria, de lapide lazuli, de nitro, ac similibus; tertiâ à purgatione die si inefficacem esse viderimus curationem, per resolutionem, uti sæpe est, quam commodissimè id fieri possit, extrahetur eâ ratione, quâ dictum est capite superiori de cancroso scyrrho 6. remed. genere.

Topica palleativa in non ulcerato. *Unguentum*

At si ita profundas abditasquè radices habere comperiamus, ut scissionem non admittat, nec resolutivis cedat, tùm paleativis utendum esse censemus, ac ijs, quæ blandiantur duntaxat, in quem usum utile est certis, quibus commodum videtur, anni temporibus, præsertim vere, & autumno corpus purgare, deinde singulis mensibus duas tresvè pilulas atram bilem respicientes deglutire noctu ad ingressum lecti, cancro autem nondum ulcerato applicare imprimis convenit sequens unguentum; Lithargyrij ℥ j. ducatur in marmorea pilla cum plumbeo pistillo, & adde donec incorporentur aquæ rosf. olei rosf. an. ℥ ij. idem

præstat beneficium unguentum pompholigos per se, aut ℞ olei rosſ. ℥ iij. in pilla plumbea ducantur superaffundendo paulatim ℥ j. ſucci ſolani, deinde adde pulveris lithargyrij ℥ ij. pulveris Joannis de Vigo ℥ ß, pulveris ceruſſæ lotæ, plumbi uſti loti, an. ʒ iij. ceræ albæ ʒ vj. miſce, fiat unguentum liquidum, quo pars inungatur aut linimenta madida ulceri indantur, aut ℞ olei roſ. ℥ x. ducantur ſub ſole in mortario plumbeo ad craſſitudinem, & nigredinem, poſtea adde plumbi uſti loti ℥ j. ceruſſæ, pulveris lithargyrij an. ʒ xij. ducantur ſimul cum ℥ j. ceræ albæ, donec mediocrem acquirat conſiſtentiam, aut tutiæ lotæ ac ceruſſæ partes æquales terantur, & addita ſ. q. ſucci portulacæ, vel cucurbitæ, olei roſ. & muſcilaginis phylij, fiat linimentum frequenter applicandum: prodeſt etiam aqua ſolatri, in quâ amylum, thus, aloe ac terra lemnia diſſolvantur, in quo etiam cum ulcus adeſt, linimenta madida apponantur, quæ nunquam exſiccari permittes, ne & tenacius ſanguinem eliciant, & dolorem pariant.

Topica in iam ulcerato cancro.

Linimentū.

Cum vero ulceratus jam cancer apparet, etſi ſuperiora omnia conducunt, utiliſſimum tamen eſt id, quod recipit olei roſarum, olei omphancini an. lib. ß, ſevi hircini, vitulini, unguenti roſ. populeonis an. ℥ ii. ß, ſucci ſolatri, plantaginis, acetoſæ an. ℥ j. ß, vini, granatorum ℥ ii. ß bulliant lento igne ad conſumptionem ſuccorum, ac vini coletur, & adde ceruſſæ ℥ ii. ß, lithargyrij ℥ v. plumbi uſti ʒ x. tutiæ alexandrinæ ℥ j. ß, caphuræ ſecundum artem trituratæ ʒ j, ceræ albæ q. ſ. fiat linimentum liquefactâ cerâ cum oleis, & in colaturâ miſceantur mineralia ducendo per duas horas in mortario plumbeo: ſunt, qui addunt prædictis unguentis pulverem Stibij præparati, aut arſenici, aut mercurij præcipitati ad ʒ iii. pro ſingulis libris: vel etiam admiſcetur pulvis lapidis bezoartici orientalis, aut Nicoſianæ; Monardes laudat pulverem hordeoli Indici: Andreas Lacuna pulverem ex cancro animali frixo in ſartagine cuprea tempore canicularium, ac poſtea trito, quem etiam pulverem morſis à cane rabido conferre Dioſcorides ſcripſerat. Aqua aluminoſa ſuper ignitum laterem affundatur, ibiquè infrigidari ſinatur, colligatur, ac in ea intinctum linteum ulceri applicetur, quia mirifice putridam carnem conterit: vel etiam aqua fortis tenui linteo excepta; aut ſume aquæ roſ. partes duas, ſucci coriandri partem j. aquæ ardentis partem mediam, mellis roſ. partem etiam mediam, aquæ matris ſylvæ tantundem, aceti quartam partem, viride æris ℥ ß coquantur in ollâ vitreatâ ad quartæ partis conſumptionem factâ reſidentiâ, id, quod purius eſt, aſſervetur in vaſe vitreo, ac filamenta in eo madida ulceri imponantur. Valleſcus de Taranta extollit pulverem auripigmenti cum ſucco ſolani, & plantaginis, ſi cum penicillo in hoc intincto ulcus tangatur, quo multos curatos fuiſſe à cancroſis ulceribus teſtatur. Alij cum ſanguine alicujus, qui eodem malo fuerit affectus, ulcus inungunt; alij ipſum ulcus lanceolâ ſcarificant, tunc lavant, exprimunt, & ſuperinſpergunt hunc pulverem: Pulveris bufonis partes tres, viridis æris partes ij. ſublimati partem unam; deinde ſuperimponunt papyrum emporeticam aquâ madidam, cruſta exciſa curant ſolo bufonis pulvere, & papyro emporetica. Quidam magnum nomen adepti ſunt, hac curandi ratione, quâ narium præcipue cancri, quos *Noli me tangere* dicunt, feliciter curantur, arſenici, ac lactucæ ſylveſtris menſe Junio collectæ partes æquales in pulverem redigantur, corpore præpurgato pellicula leviter tenacula avellatur, tunc prædicti pulveris ulceri tantum aſpergatur, quantum ulcus facile recipere poteſt ſuperpoſitâ papyro emporeticâ, quæ manu detineatur, quoad hæreat, ſic per integros 30. dies maneat, in quibus ulcus non attingitur. Prima die nullus adeſt dolor, ſecundâ agranativus, tertiâ dolor plane evaneſcit, in fine prædictorum 30. dierum ſenſim ſcara manu amoveatur, quæ ſi leniter non excidat, linteum butyro delibutum apponatur, & ſi patiens fuerit acutioris ſenſus, & dolor ex motione premat, butyrum etiam

Hordeolum. Lapis bezoarticus.

2. lib. de Dioſc. c. de cancro.

Liquor.

Diverſa alia cancri curandi rationes. Prima. Secunda.

Noli me tangere.

etiam ante diem trigesimum utiliter applicabitur; quod si scarâ excisâ caro appareat adhuc nigra, vel pravi coloris, pulvis denuò continuetur, quoad rubeat, at si portiunculæ quædam albæ commixtæ sint, quas alij nervos, alij radices mali vocant, sequenti unguento extirpentur; ℞ ceræ albæ, sævi hircini an. partes æquales, myrrhæ, thuris, masticis, singulorum quartam partem cum pauco sapone molli, fiat unguentum miscendo, quoad infrigidetur, quod filamentis ex molli linteo abrasis apponatur, & alterum linteum eodem madidum unguento bis in die apponatur, interea singulis curationibus pelliculæ illæ albæ, seu mali radices forpiculâ leviter avellantur in unguento contecrantur, postea regulariter curetur ulcus, quod si sanguis fluat, filamenta sola apponantur. Plerique alij hanc tertiam curandi rationem cum felici successu sunt experti: radicem serpentariæ majoris collectam mense Junio transversim scindunt, filo lineo trajiciunt, & ad umbram exsiccant, ita suspensam ut parietem non attingat, in subtilissimum pulverem deinde redigunt, cujus accipiunt ℥ j arsenici non splendentis ʒ iij. fuliginis camini parum, cuncta benè mixta in pixide servant lignea, tunc si ulcus sit putridum, arundinco cultro scalpunt, ut parum sanguinis exeat, ac pulverem subtiliter inspergunt, gossypiumque salivâ madefactum superponunt; prædicendumq; est, quod per diem ac noctem unam dolorem patiens sentiet acerbum, ac pars intumescet, sed quò tumidior evadet, eò melius, nec tamen removendum est medicamentum, sed scaram excitabit, quæ sponte post octavum diem cadet, tuncque sordidum ulcus mundificant melle ros. succo apij & farinâ hordei, aut cum unguento Isidis, superposito unguento de tutiâ, si vero radix aliqua mali remanet, pulverem repetunt, ad removendam scaram nihil omnino addunt, sed naturæ permittunt, quod opus peragitur corpore antea præpurgato, & hac curandi methodo Crato aliquot curasse scribit. Verum medicamenta hæc caustica, & planè corrosiva mammarum cancris rarò sunt adhibenda, ob cordis vicinitatem, sicuti neque prope alias partes præcipuas, nisi probè exusta, aut aliis mixta medicamentis, quę eorum vim infringant: tale fuit procul dubio medicamentum, quo Fuchsius Italus cancros curare asserebat, ideoque medicus cancrorum vocabatur; ejus curandi ratio hæc erat; inspecto loco secretum, ut dicebat, sibi pulverem applicabat, si intra triduum tumor non ex acerbabatur, sed in melius tendebat, sanari posse prædicebat, idque ex sibi secretis signis, quæ ego nulla alia esse existimo, quàm quod à medicamento corrosivo non excandescere, indicium est radices non admodum altè esse infixas, nec humorem valdè adustum, uti diximus, tunc igitur pulvere persistebat, ad 30. usque diem, quo termino, ut referebat, radices extinctæ, ac attritæ ex se cadebant, ac si quid adhuc adhæreret, scalpello sensim præscindebat; deinde pulvere incarnante, ex myrrha, thure, & similibus utebatur; superposito convenienti unguento puta basilicone, aut theophrastico; tota tamen curandi vis consistebat in eo pulvere, quem mihi ostendit Stadæ, & erat coloris cineritij, ponderosus, sic ut metalla recipere certum sit, quia vero patientes exiguos ex eo sentiebant dolores, exustum esse minerale, & alijs convolutum, quæ acrimoniam compescerent, nemini dubium esse debet, taleque concinnari posse, ex supradictis, arsenico, stibio præparato, sublimato lapide bezoartico, Nicosiana, hordeolo, singulis per se vel omnibus mixtis cum aliquo ex ijs, quæ superiùs dicta sunt, quæ quispiam pro libitu, & occasione experiri poterit, & medicamentum procul dubio mirificum inveniet.

Tertia. — *3. Epist. 411.* — *Fuchsij curandi ratio* — *Pulvis Fuchsij.*

Scholium.

Gignitur cancer ex atra bile] *Illustris, & controversiæ plena est de materia cancri apud scriptores disputatio, nam Brachelius ex melancholico succo minimè adusto oriri; ideoque male quosdam ex fervidâ bile gigni dixisse pugnaciter contendit. Placiti ansam Galenus dedit qui cancro causam præbere dixerat humorem melan-*

Quaest. Quis humor sit materia cancri. Brachelij opinio. — *6. aph. 38.*

melancholicum, qui est fex sanguinis, & à liene attrahitur, is autem humor adustus non est, neque fervidus, sed pura sanguinis superfluitas, atque benigna, cum sit lienis alimentum, rectè dixeris sanguinem melancholicum cum eodem 6. aph. cit. a ad Glauc. cit. *Huic è directo contrariam tutatur sententiam cum Paulo Fernelius, qui ex bile atrâ sanguinevè fervido ac retorrido cancri originem constituit, utraque tamen harum opinationum illiminanda, Prima quia sic cancri materia, à materiâ scyrrhi non differret. Secunda, quia si acrior humor esset, & actu fervens, procul dubio anthracem, aut exulceratum cancrum faceret, vel saltem diu sine exulceratione permanere non sineret; quocirca ex melancholico potius succo adusto, & qui jam ferbuerit oriri dicendum est, qui si denuò acrimoniam concipiat, exulcerationem in cancro efficiet: cum igitur Galenus inquit, ex melancholico succo, qui est lienis nutrimentum, cancrum fieri, non de eodem succo adhuc integro intelligatur, sed jam adusto, ita enim scribit lib. de atra bile,* procedente tempore *(de melancholico humore sermo erat)* terminatur in cancrum: ubi acrior & contumacior hic humor fuerit, cancrum exulceratum: ubi autem mitior latentem, & citra ulcus producit, *ut hinc obiter intelligas occultum cancrum non abditum duntaxat, & in partibus interioribus reconditum, sed non ulceratum etiam à Galeno nuncupari; At carbunculum à ferventissimo, atroquè sanguine oriri, autor est idem Galenus lib. de tumoribus prater naturam, ubi hosce omnes tumores à melancholico humore originem trahere refert; sed ut à calidiori carbunculum, ita ab eo, qui minus calet, oriri cancrum consuevisse.*

P. lib. 4. c. 26. & 7. pat. c. 3.

Galeni loc. enodatur.

Cancer an sit contagiosus.

Vapor inde gravis] *Mirum, quòd cancer contagio careat, præsertim ulceratus, & qui tetrum expirat, eoquè magis mirari subit, quòd ejusdem natura sit cum elephantiasi, quæ tamen contagiosa est, nisi dicas contagiosum cancrum non esse, quia soli morbi corporis universi communicantur; non tamen video cur procax humor, & fervens in parte aliqua contentus tetrumquè de se expirans vaporem, contagionem efficere non possit.*

De mammarum magnitudine & flacciditate.

CAPUT XXIIII.

QVia grandiores mammæ præter deformitatem, quæ mulieribus semper acerba fuit, cancris suscipiendis sunt magis expositæ, ideo de mammarum incremento hic agendum fuit, & quia, cùm fœminæ laudum nostrarum præcones esse soleant, danda opera est ut hujus sexus assequamur gratiam, & cunctis earum malis occurramus, ut de nobis benè sentiant. Est autem hic affectus immoderata quædam & indecora mammarum magnitudo, quæ semper turpitudinem inducit, interdum etiam operationes brachiorum impedit, & lactis boni generationem, quia in illis plus conficitur, quam oporteat, ideoque corrumpitur; quæ nocumenta agnoscentes Amazones dextram mammam sibi resecabant, ne impediretur brachiorum ac manuum motus, aptioresque ferendis armis redderentur, & ut manus dextra robustior evaderet, toto nutrimento in eam distributo. Sunt etiam aliæ mulieres, quæ adeo pendulas habent mammas, ut inde mammosæ dicantur, sive mammeales, lusitane *mamudas*; virorum insuper illi hac indecentia laborant, qui temperamento sunt humidiori, ac venas habent exiles. Porro parvæne, an magnæ mammæ gignendo lacti commodiores sint nos jam alibi copiosè disseruimus. 4. de nat. mul. c. 12.

Causa.

Causæ magnitudinis mammarum sunt, crebra earundem contrectatio, retentio mensium, copia alimentorum, præsertim humidorum, flatulentorum, ut castanearum, raparum, & similium, ideo rusticis mulieribus peculiaris

laris est. Signa oculis subjiciuntur, sic affectæ periculo prorsus non vacant, nam quò majores sunt mammæ, eò facilius cancris afficiuntur, uti dictum jam est. *Signa.*

Curatur hæc affectio quatuor remediorum generibus, Primò cibis adstringentibus, qui tamen minimè sint flatulenti, à quibus, frequenti balneo, & potu nimio fœmina omnino caveat. *Curatio.*

Secundò ijs utendum, quæ sanguinis attractionem impediant, mammarum incrementum prohibeant, ac partes densas reddere valeant, ne facilè influentem humorem suscipiant, in quem usum commendantur folia, vel succus cicutæ, aqua myrthi, capitum rof. aut destillationis pinearum cum pauco aceto, & alumine, in quibus madidus pannus mammis applicetur, aut sequens cataplasma ♃ succi cicutæ ℥ iij. cerussæ, acaciæ, thuris an. ʒ iij. aceti ℥ j. misce; cui commodè additur bolus armeniæ, farina hordei, pulvis spongiæ combustæ, cortex granatorum, alumen, plumbum ustum, ex quibus etiam cum cera, & oleo myrthino unguentum conficitur; aut ex ℥ j. micæ panis cum ʒ j. opij, & s. q. aceti aliud concinnatur; ova perdicis illita à propnetate mammas constringunt, aut pulvis testæ eorundem cum cadmia, cera, & oleo mastychino: valet etiam ut refert Quintus Serenus, prassium, lapathum, & papaver, si cum fece aceti commisceantur. Aetius ad coercendas virginum, & reliquarum fœminarum mammas laudat æruginem ferri cum oleo omphancino, aut vino subactam, ac mammis appositam. *Repercussiva.* *Cataplasma.* *Ova perdicum.*

Tertiò si jam mammæ excreverint, curantur iis, quæ sanguinem absumant, humorem fluentem impediant, & jam contentum in mammis digerant, semper tamen adstringentia superent: quæ enim resolvunt, mammas emolliunt, & flaccidas reddunt, in hunc usum confert menses largius prolicere, præsertim si suppressi sint; deinde sequens unguentum admoveatur; ♃ luti, quod reperitur in molis tonsorum ℥ ij. olei myrthini ℥ j. aceti ℥ ß misce; aut aliud, quod paratur ex ejusdem luti, boli armeni, vel rubricæ fabrilis ℥ j. cerussæ ʒ ij. olei mastychini ℥ ij. ß, emulsionis seminis Jhoschiami ʒ j. ß ex quibus fiat linimentum, super quod imponatur linteum madidum in decocto gallarum. Sunt quæ violenter ubera ligaturis comprimunt, quod tamen sæpè lædit, & inflammationem parit; mulris tamen prosunt formæ mammarum plumbeæ interius illitæ oleo ex semine Jhoschiami ac mammæ contineantur intra hasce formas, quæ indies coangustentur. *Discutientia.* *Unguentum.* *Mammæ ligaturis fortiter non comprimantur.*

Quartò postquam detumuerunt, & flaccidæ, ac pendulæ factæ sunt adstringentibus duntaxat utendum, ut cymolia, bolo armeno, rubrica fabrili, unguento comitissæ, & aliis supra jam descriptis: utilia etiam sunt reliqua, quæ solidare valent partes, quorum uberiorem reperies materiam infra lib. 4. c. de rugis à partu 2. remed. genere. De cæteris mammarum affectionibus, & de mammarum pilo eodem etiam lib. 4. oportunius agendum est, quæ igitur ibi reperies hisce connectere haud pigeat. *Adstringentia si flaccida sint, & pendula.*

FINIS LIBRI PRIMI
PARTIS SECUNDÆ.

RODERICI à CASTRO
LUSITANI
De Morbis Mulierum
LIBER SECUNDUS
De affectibus, qui viduis, ac virginibus accidunt.
SECTIO PRIMA
De uterinis propriè dictis affectionibus.

De strangulatu ex utero.
CAP. I.

Posteaquam affectus cunctis fœminis communes præcedenti lib. curare abundè docuimus; Postulat rerum ordo, ut de ijs, quæ virginibus grandiorib. ac viduis accidunt, continuatâ serie in hoc lib. sermoné instituamus. Inter quos uterini affectus, quos etiam hysterica symptomata medici appellare consueverunt, præcipuum obtinent locum; & inter hos quidem primus ac communissimus uteri suffocatio existit, quæ etiam ablatio respirationis ex utero vocatur, & vulvæ strangulatus, rectiùs tamé dixeris strangulationem ex utero, videtur enim in eâ fœmina suffocari ex causâ ab utero communicatâ. Est autem, definiente Paulo, strangulatio uteri, ad superiora recursus; vel est magna respirationis offensio cum corporis refrigeratione ex uteri vitio, vel, ut copiosiùs definiamus, est uteri versus diaphragma aut alterutrũ latus retractio, cum emissione qualitatis sive substantiæ venenatæ ad partem aliquam principem ex retento menstruo, putrido semine, vel quopiam alio humore; mensium enim appellatione alios etiam humores Galenus intelligit; Porrò nec uteri commotio duntaxat, nec retentio seminis, aut menstrui, adeo mira symptomata, ut sæpe in hoc morbo apparent, excitare posse videntur, nisi in veneni naturam humores hi in utero transmutentur, ut Galenus ipse 6. de locis copiosè disputat; cujus tamen veneni vis latet, quo usq; à naturâ humor ad expulsionem dimoveri incipiat, tunc enim commotus, vel plus imprimit, vel partem aliquam tangit, vel vaporem ex se emittit, quem antea non emittebat, unde subirò accidentia infert, uterusquè primus malum sentit, & pellere nititur, ideò violenter contorquetur, ac interim varia excitat symptomata veneni qualitate, sive substantiâ ad alias partes immissis, quod sæpe per lienis regionem ad cor, indeque ad guttur transferri, & nos animadvertimus, & mulieres experiuntur. Quod si nocumentum cerebro communicatur, aut meningibus, sævissima, ac varia infert deliramenta: Si cordi, præcordia sursum convelluntur, ac suppressò arteriarum pulsu, & anhelitu veluti exanimes in terram fœminæ concidunt, ac universum corpus perfrigeratur, quia obstructis naturalibus meatibus spiritus egredi non possunt, ideoque sanguis corrumpitur, & quodammodo concrescit, quam ob causam ad frigidos affectus hunc reducunt Galenus, Avicenna, & alij primæ notæ Scriptores; quos sequuti dicimus, affectum esse in frigidâ intemperie nudâ interdum, nonnunquam cum affluxu substantiæ, qui ad morbos in situ sive figura etiam reducendus

Margin notes (left): Nomina. — Definitio. — Morbi conditio & natura. — Species morbi.

Margin notes (right): lib. 3. c. 9. — 27. c. lib. de nat. humana. — c. 5.

cendus est, quando simul pervertitur, contorqueturq; uterus, aut sursum, vel in latera retrahitur, sic ut ejus cervix extra naturalem situm obstetricibus appareat. Nil autem mirum, si utero affecto, afficiantur etiam reliquæ partes principes, hisceque mediantibus universum corpus; siquidem cum illis maximum habet consensum, cum cerebro nimirum per spinæ membranas ac per nervos; cum jecore mediantibus venis; cum corde mediis arteriis; cum intestinis, & vesica vicinitate: cum ventriculo septo transverso; liene, ac pulmone partium continuitate, ac etiam per occulta spiracula.

Uteri cum consensus cum variis partibus.

Pars affecta primò ac præcipue, totusque morbi focus in hoc malo uterus est, in eo enim sanguis menstruus, aut semen corrumpuntur, & venenatam quandam ex naturâ loci qualitatem acquirunt, unde postea respirationis instrumentis communicatur, cujus rei argumentum est, quod viduis, iis maxime, quæ antea probè purgarentur, ac parerent, & virorum concubitu gauderent, quibus dum postea privantur, retenta menstrua, & cohibitum semen in utero corrumpitur, & grandioribus salacibusvè virginibus, quibus quicquam in utero præter ætatem, & consuetudinem detinetur, id accidat: quilibet enim humor, in utero hoc modo corruptus ejus generis vaporem ex loci natura venenatum expirat, ut unde vita, illinc & summa veneni pernicies sæpe etiam mors ipsa exoriatur. Cæterum corruptio illa menstrui aut seminis tum in vasis uteri, tum in utero ipso fieri potest, ac prope testes, quæ tamen diu durant affectiones, & diutinæ virginum febres potius ex causâ intra uteri vasa conclusâ ortum trahunt; eæ vero, quæ viduis accidunt, & grandioribus virginibus salacibus, & virorum colloquiis, & contactui assuetis, ex iisdem substantiis in uteri cavitatem prolapsis enascuntur, neque mirum, humores in propriis & naturalibus locis computrescere, siquidem id etiam per febres continuas contingit, sanguine intra venas putrescente. Nec Solum vidvis, & virginibus grandioribus affectus particularis est, verum etiam monialibus, & aliis, quæ ad Venerem proclives cùm sint, tamen viri consuetudine non utuntur; & iis quæ propter medicamenta steriles fiunt; aut quibus post abortum vel partum lochia retinentur; Virginibus vero, quæ aut salaces non sunt, aut 20. annum ætatis, non præterierunt, rarò ex corrupto semine vitium accidit, nisi nimio virorum consortio assueverint. Cum vero ex retentis, aut diminutis menstruis contingit, fere circa menstruationis tempora invadit, aliàs per alios circuitus recurrit, sicuti epilepsia; plerumq; tamen circa hyemem, & autumnum, vulvâ repletâ, aut seminali aut aliâ materiâ.

Pars affecta

Unde vita illinc etiam mortis causa.

Humores in propriis vasis sæpe putrescunt.

Quibus affectus peculiaris.

Triplex hujus mali differentia, species sive gradus, primus cum laborantes ægrè respirant, pulsum habent parvum; sensu tamen non privantur. Secundus cum pulsu, & respiratione privari videntur, nisi quod in medio pectore minimum supersit, & universum corpus perfrigeratur; tertius, in quo præter jam dicta brachia etiam, & crura contrahuntur.

Differentia

Magnam habet similitudinem cum syncope, catalepsi, apoplexiâ, & epilepsiâ; à quibus tamen sic distingues, à syncope quidem pulsu, nam in animi defectione cessat; in suffocatione uteri remanet licet exiguus, rarus, & languidus, in syncope sudor frigidus, & color lividus adest; in suffocatione color non mutatur, aut certè ruber seu pallidus est, sudor nullus: à catalepsi, quia sic affectæ frigidæ remanent, & oculis apertis neque audiunt, neque vident, quod suffocatis non contingit: Ab epilepsia convulsione, quâ carent vere suffocatæ sine complexu alterius affectus, licet convulsivum nonnunquam patiantur motum; præterea, quia in uteri suffocatione mulier vocata sæpe audit, præsertim cum pungitur, aut pili avelluntur, sentit, & manu collo admotâ se suffocari indicat, ac licet non possit respondere tamen post accessionem recordatur, & non habet spumam, qualis conspicitur in epilepsia; in Epilepticâ autem accessione neque vocata audit, nec postea recordatur, & spumam in ore habet: Ab apoplexiâ, quia stertor non adest, neque anhelitus, aut sensus penitus intercipitur. Insuper in hystericis spuma

Distinctio ab aliis morbis.

signum

signum est salutis, in aliis lethale. A lethargo etiam febre discernitur, qua præfocatæ non vexantur. A venenis denique frigidis assumptis, dolore, ictericitiâ, vomitu, unguium, & extremitatum lividitate, quæ sicuti in venenatis non adsunt. Verum, quia pleraq; ex his symptomatibus communia esse solent, accuratè omnia intueri oportet, ne turpiter decipiamur.

Causa. Ex dictis jam constare arbitror, causas hujus mali antecedentes esse retentionem menstrui, seminis, aut alterius substantiæ à quibus distentis vasis uterus retrahitur ascendere solet, & aliquantulum propriâ sede dimoveri, quippe repleta corpora quantum in latum, & profundum extenduntur, tantum in longitudine breviora fiunt, & quo breviora eò magis ad originem retrahuntur, ac si æqualiter id fiat recta erit ipsius transmutatiò, & sine inclinatione; si vero inæqualiter ad partem vehementiùs trahentem incumbet; non tamen veluti errabundum animal per corpus discurrit, ut alibi jam docuimus, sed ex tensione retrahitur. Quod autem retentio menstrui, vel seminis hujus affectus causæ sint, constat, quia mulieres quæ probè purgantur, & coeunt, raro sunt hystericæ, at frequenter illæ quibus menses supprimuntur, etiam si viro utantur, ut apparet in nuptis, vel quibus retinetur semen, etiamsi probè repurgentur, ut constat in viduis, & monialibus, ac libidinosis virginibus. Avicenna, & Averroes tertiam causam addunt, fluxus albi retentionem, & experientia testatur, si supprimatur, fœminas, quæ eo vexabantur, in uteri strangulatum incidere, quæ causa sub sanguine menstruo contineri debet, non enim solum sanguinem comprehendit, sed alios etiam humores. *Av. 3t. 3. tract. 4. c. 16. Aver. 3. collig. 29.* Sunt etiam remotissimæ causæ, aër frigidus spiramenta constringens, & impediens evaporationem, quies, somnus superfluus, dimissio coitus, balnei, aut frictionis, cibi, ac potus multitudo; quippe cuncta hæc humores augent, & eorum resolutionem impediunt; præterea animi affectus, qui sanguinem, spiritus, ac humores solent agitare: boni etiam, ac grati odores, ad quos uterus retrahitur, præsertim vero Zelotypia hunc parit affectum, ut Montanus tradidit. Causæ vero conjunctæ sunt, corruptio retenti seminis, menstrui, aut aliorum humorum, à quibus tetri, ac ut plurimum venenati elevantur vapores: omnium tamen communissima, & immediata causa est, vitium instrumentorum respirationi inservientium, ab humore vel vapore ascendente, præpedienteque spirituum animalium transitum, ita fit, ut tùm infrequentiâ, tùm intarditate, & parvitate respirationis, nihil majus possit excogitari; ac si ad vocis instrumenta causa pertingat, nil eloqui possunt etiamsi velint, tum ob hanc causam; tum quia defectus aëris ob respirationem impeditam loquelam interdicit; & quia instrumenta immota manent, ideoque aërem, qui locutionis est materia, trahere nequeunt, unde constat triplicem esse, in hoc malo difficilis respirationis causam; Primam mutatum uteri situm; Secundam frigidum ipsius temperamentum, ex semine per corruptionem frigefacto, cujus halitus respirationis instrumenta pertingit; Tertiam corruptum, putridum, ac venenosum halitum, à putridâ substantiâ elevatum, qui obturatis meatibus respirationis vias occludit; ex quo fit, ut sæpè fœminæ ascendere â pube, per alvum, & umbilicum, ac lienem aliquid persentiant ad os ventriculi, & guttur, quò ubi pervenerit, concidunt ita, ut animam egisse diceres, nec priùs ad se redeunt, quam flatus, & humiditas ipsa, à quâ flatus elevatur, ex locis muliebribus profluat. *Triplex difficilis respirationis causa in uteri strâgulatu.* Is igitur halitus, si cerebrum pertingat, deliramenta gignit, ac involuntarios motus; nonnunquam sensus, ac motus privationem; furore insuper fœminæ capiuntur vel convelluntur, quæ causa est cur scriptores affectionem hanc similem epilepsiæ esse dixerint: si cor halitus feriat animi deliquium & syncopem infert, si ventriculum, morsus ventris, & plurima eructatio accidit.

Signa. Signa quintuplicia sunt, quædam instantem accessionem prænuntiant; quædam jam præsentem demonstrant: alia à semine an menstruo fiat declarant; alia in quem locum uterus incumbat; ultima prognostica existunt,

& in-

& instantem quidem prædicunt, mentis tarditas, torpor, virium imbecillitas, refrigeratio, pallor faciei, tristis aspectus; præterea manibus comprimunt ventrem, quia sentiunt aliquid ibi moveri, & adscendere, adest crurum segnities, infirmitas, & contractio, somnolentia, desipientia, quibusdam risus, aliis lachrimæ, aliis utrumque, à quibus etiam monitæ non cessant, adhæc morsus oris ventriculi, cibi fastidium, nausea, sitis, tumor ventris, ac dolor, hipochondriorum murmur, seu borborismus, & quædam veluti rerum omnium oblivio, pulsus debilis, cordis saltus, dolor capitis, nonnunquam etiam rubedo labiorum, faciei, & oculorum, qui etiam interdum contrahuntur, aut ita clauduntur, ut aperiri facile nequeant. Præsente jam affectione respiratio læditur, vox intercipitur, motu & sensu privantur, aut convulsivum motum patiuntur, stupent, vertigine corripiuntur, delirant, & cum quâdam veluti desperatione clamant; Ac licet intelligant, & audiant, respondere tamen nequeunt, tandemq; in dorsum veluti mortuæ cadunt, aliæ etiam actionibus integris manentibus difficilem duntaxat respirationem habent, unde colligitur, non semper circa cor, & ventriculum morsum, seu compressionem fieri, sed halitû ad partes respirationis elevari. Inclinante jam accessione quia discutitur causa, malæ rubent, sensum, & intellectum recuperare incipiunt, oculi post multam gravitatem aperiuntur; tunc uterus incipit laxari, & humiditas quædam ab eo prodit, cum ventris crepitu, tandem profundis emissis suspiriis ad se redeunt, ac sic exsurgunt, & corpus firmari incipit. A sanguine ne, an semine fiat cognosces, quia omnia symptomata à vitiato semine quam à sanguine tantò vehementiora sunt, quantum vitiatum semen, quàm menstruum ad noxam corpori inferendá vim obtinet majorem; quod Galenus cit. observasse scribit; unde fit ut apnœæ, convulsiones, vocis abscissio, anhelitus difficultas, pulsus abolitiones, animi defectiones, ac sensus cujusdam vaporis ab umbilico, & pectine, ad superiora ascendens, qui altius fauces invadens, eas quasi vinculo perstringere videtur, prorsusque spiritum intercipere, magno suffocationis metu, morbum arguant à seminis corrupti retentione pendere; cujus rei majorem certitudinem facit, si mulier à coitu desiderato diu abstinuit, & otiosa fuit, præsertim si vidua, vel monialis est, & ritè purgatur, ac naturaliter multo abundat semine. Sin autem à sanguine fiat, ipse suppressus fuit, mammæ turgent ob sanguinis ad illas regurgitationem, gravitas in corpore sentitur, sensus hebetatur, dolores adsunt oculorum, colli, fœmorum, & juxta renes ex calefactoque sanguine superiores partes rubent. Porro æqualiter uterum versus superiora retrahi suspirium demonstrat, vertigo, capitis dolor, cibi fastidium, nausea, ructus, & intestinorum crepitus; ad anticam vero partem, posticam, dextram, aut sinistram torqueri indicia fuerint, si fœminæ gravantur, dolent, tument, ilia, pecten, vesica, aut rectum intestinum, & cervix uteri ab obstetrice conversam in eam partem sentitur; ac si fœmina viro utatur, semen illabitur, quia os uteri perversum est. Specialius tamen si versus vesicam uterus convellatur, urina supprimitur; si ad sedem, impediuntur alvi excrementa, dolores occupant lumbos, podicem, imum ventrem, ac rectum intestinum: si in partem sinistram, dolor acutus ac vehemens habet lumbos, crura, & hypochondria; mulier claudicat; si ad cor, spiritus adest difficultas; si ad septum transversum, & præcordia, de repente voce privantur, ipsa præcordia dura fiunt, strangulari videntur, dentes conserunt, & vocatæ non audiunt.

Signa instantis accessionis.

Signa præsentis affectionis.

Signa an sanguinis aut seminis putrescentis in utero.

Signa indicantia in quam partem uterus incumbat.

Ex hoc morbo multæ se iterum recolligunt; aliæ in ipsis accessionibus subitò periêre; deterior tamen, ac periculosior est, quæ ex seminis retentione, quam quæ ex retentis menstruis suffocatio fit, item ea, in quâ animi defectio adest, & tum respiratio, tum pulsus magis aboletur; ea insuper, cujus accessiones crebró repetunt, ac diu durant; in his enim si pulsus fiat inordinatus, & creber; postea in totum aboleri solet, cum syncope, ac tandem exiguo humore faciem irrorante moriuntur. Minus malum est, si illæso spiritu reliqua symptomata adsint:

Prognostica

adſint: ſi ſenſus, & motus integri maneant; ſi rarius acceſſio invadat, & breviori tempore duret: ſi ex menſtruis fiat, quæ cum retenta fuerint, jam apparere incipiant. Minus etiam malum, ſi frigidæ mulieri contingat, quàm ſi calidæ, ſi prægnanti (nam iis etiam accidere ſcribit Hippoc.) quam ſi viduæ, aut virgini. *1. de morb. mul.* Cum his tamen gravidas, licet menſes non habeant, raro hæc affectio exercet, niſi ex accidenti, febre nimirum, pravo vitæ inſtituto, aut antiquo uteri temperamento, quibus Hippocrates addit pituitam à capite ad præcordia defluentem, quæ reſpirationem impediat; rarò quidem gravidas exercet, quia fœtus puriori alitur ſanguine, pars etiam ad replenda ubera regurgitat, reliquus ad lochia ſervatur, & à naturâ prohibetur, ne putreſcat, quia in chorio conſervatur, non minùs quam in ſuâ veſicâ bilis. *Suffocatio ex utero raro gravidas exercet.* Cæterum grandioribus etiam fœminis ſeminis, & menſium annos jam egreſſis ut ſeptuagenariis, raro ſuffocatio ex utero contingit, niſi à pituitâ in ipſo utero putreſcente; frequentiùs tamen ceſſante menſium purgatione naturali 45. aut 50. anno vel ceſſat morbus, vel ingraveſcens interficit. Quod tamen mulieri, quæ uterinis ſymptomatibus moleſtatur, aut difficulter parit, ſuperveniens ſternutatio bonum ſit, liquet ex Hippoc. cujus rei cauſa eſt, quia oſtendit naturam propriarum meminiſſe motionum; & quæ prius torpebat, excitari; deinde etiam quia concuſſu ſternutatio naturam excitat, & excernit, quæ partibus infixa hærent. *5. Aph. 35.* At ubi morbus invadere aſſuevit, inſtar comitialis diuturnus efficitur, & per circuitus repetens.

Signa diſcernentia inter mortuam, & præfocatam. Sunt tandem alia ſigna, quæ diſtinguunt inter præfocatam, & mortuam, & vulgariter quidem floccis naribus admotis, clauſis feneſtris, & recedentibus adſtantibus, cyatho aqua pleno pectori impoſito, aut ſpeculo ori, ex eorum motu, infectionevè præſentem reſpirationem, vitamque arguunt. Verum quia hæc parùm firma ſunt, ideo pilorum avulſione potius de vitâ cognoſcendum, & ſternutatoriis, ex pulvere hellebori, ac piretri naribus inſufflato, aut pennâ intinctâ in aceto acerrimo ſquillitico, in quo ruta incoxerit. Sed neq; hæc certitudinem habent plenam, quia in quibuſdam ſola pulſatio vitam tueri poteſt, quapropter ſuffocati, apoplectici, ac epileptici meritò aliquandiu ſervantur, etiam nullo reſpirationis indicio: fuerunt enim jam plerique ex ſarcophago relati, & ex ſepulchro auditi. Cur verò Arabes his, Germani cunctis defunctis triduum definierunt, cauſa videtur, fœtor qui in triduo ab obitu manifeſtatur: addunt alii humorum motum; cum enim ſanguis perpetuò, pituita quotidiè, bilis tertio quoque die, melancholia quarto moveatur; ad unum horum, ſi ſupereſſet homo, excitandus erat.

Curatio. Admonitiones. Ad curationem igitur vocati medici, caveant diligenter, ne incauti mortuæ remedia adhibeant; neve muliercularum communi errore, quidquid affectus illis contigerit, in uterum rejiciant, cum poſſint ex aliis cauſis ſuboriri; ne tandem vulgari ſuperſtitione ſic affectas ab immundo ſpiritu teneri judicent.

Deinde quia affectus per circuitus repetit, duplicem requirit curationem, unam in acceſſione, alteram extra acceſſionem: *In acceſſione.* & in acceſſione quidem tria potiſſimum ſymptomata urgent, ſtrangulatio, convulſio, animi defectio, quorum remedia promiſcuè ferè triplicem curandi ſcopum reſpiciunt; Primus eſt, uterum reducere ad propriam ſedem: Secundus prohibere, ne vapores ſurſum ferantur; tertius, humorem in utero contentum, qui eſt evaporationis cauſa, foras pellere; quæ omnia ut compleantur, in exacerbationibus patiens cibum nullum, aut perexiguum capiat, ut Paulus notavit; *Situs.* deinde cervice, & ſcapulis acclivibus collocetur, fœmoribus inguinibusquè declivibus, ita enim uterus faciliùs reducitur, *Ligatura.* in quem uſum crurum ligaturæ dolorificæ, *Frictiones.* frictionesquè conveniunt non ſolum infra, ſed etiam ſupra genua, præſertim in interiori parte, tandemquè ventris ipſius deorſum verſus, non ſurſum, neque circum circa tunc uterus inferius ducendus ventri admota diſtenta manu madidâ in oleo laurino, rutaceo, anethino, de ſpica, vel florum auranciorum oleo, ſive unguento quod hiſpanis dicitur *(manteca de azahar)* Poſteà ſupra umbilicum

umbilicum præcordia fasciis fortiter ligentur; ita enim vapores non ascendunt, uterus reducitur, discutitur humor, & attenuatus ab excitatâ expultrice faciliùs pellitur; cucurbitulæ etiam cum igne copioso fœmoribus citra scarificationem affigendæ sunt, deinde utrinq; in inguinibus, quippe uterum deorsum trahunt obligamenta in illis partibus affixa: supra umbilicum vero, ut quidam non citra magnum errorem faciunt, minimè applicentur, quia aut uterum sursum trahent, aut elatum retinebunt, possunt tamen inter os pubis, & umbilicum utrinque admoveri, deinde altâ voce proprio nomine patiens compelletur, & quæcunque ligamenta ac vestes supra cor, & pectus habuerit, solvantur, liberumque haurire aërem sinatur; præstat nares, & aures vellicare, pilos digitorũ, pedum, aut etiã pudendarum partium evellere, aut digitos ipsos contorquere: Ac quia uterus bene olentibus reficitur, & ad ea recurrit, pravum spirantibus offenditur, eaque refugit; ideò naribus fœtida suffiantur ut chartâ leviter combustâ, avium plumæ, præsertim perdicis, frusta calceorum, corij, vel pilorum hominis, panni, lanæ, vel cornu caprarum accensis carbonibus imposita; vel etiam naribus odoretur, assa fœtida, galbanum, sagapenum, castoreum, bitumen, sulphur, lucernarum recenter extinctarum funiculi, quidam etiam de munditie, parum soliciti matulam cum lotio veteri, vel dejectione naribus admovent; fuerit tamen commodius sequentem parare suffitum, galbani aceto dissoluti, castorei an. ℥ ß, sulphuris vini ʒ ij. misce, ab his tamen quæ jam dictis fortiora sunt, abstinendum, si fœmina Epileptica fuerit, quia cerebrum Epilepticarum alioqui infirmum fœtidis offensum agitatur, unde humores in cerebri ventriculos præcipitantur, ac symptomata ingravescunt; Prodest tamen betonicam, aut rutam viridem manibus contritam naribus admovere, aut pulverem nasturtij, synapi, quæ eadem cum thymo aceto acerrimo incoquantur, & naribus vaporatio fiat, aut insuffletur hic pulvis, ℞ synapi, piperis albi, piretri, castorei an. ℈ j. misce; vel alius fiat pulvis ex verrucis, quæ equorum tibijs adnascuntur, in calido furno exsiccatis, deinde contritis, quæ si naribus indantur, quasi momento mulieres reducunt. His omnibus uterus deturbatur, quia ab eis refugit, & excitatur facultas expultrix, quæ noxiam materiam expellendo, paroxismum abbreviat; ac præterea frigiditatem corrigunt, ac digerendi id, quod in utero est, vim possident. Methenceritæ, sive syringæ vacuæ syphonem collo uteri immisisse, mox internum pulsorium retraxisse, deorsum uterum revellit. Prodest etiam brioniam in vino sæpius in potu dare tempore somni, aut quovis alio tempore, ʒ j. agarici in vino, quod remedium est Galeni 9. secundum locos, ubi etiam commendat acetum squilliticum in potu datum, aut exhibetur ʒ j. theriacæ optimæ, quæ etiam oleo ruthaceo dissoluta ei parti applicatur, per quam halitus ascendere sentitur, quo solo remedio Nobilissima Margareta ab Alefeldt â periculosissimâ accessione alijs non proficientibus liberata fuit. At quod pleriq; jubent nares claudere, & aërem retinere, ut unito calore, & spiritu, vapores maligni ocyus dissipentur mihi nunquam placuit, periculum enim est ne fœmina penitus suffocetur, præsertim si imbecilla sit. Jam vero bene olentia naribus nunquam sunt applicanda, ideoque medici ad suffocatas accedentes, chirothecas deponant, poma, ac reliqua odorifera. Patiens vero pannis circumtecta, ac supra umbilicum ligata recipiat in uterum per sedem perforatam, aut per infundibulum jucundum suffitum ex cassia lignea, myrrha, stacte (quam styracem liquidum vocant) laserpitio, ligno aloës, canophyllis, maci, amomo, costo, ambra, zibeto, diambra, diamosco, trochiscis de gallia, & de alipta moscata; aut alijs ex supradictis concinnatis; nam cuncta hæc laxandi, calefaciendi, & flatus discutiendi vires obtinent. Mire uterum reficit, & quam celerrimè in propriam sedem reducit suffitus per infundibulum ex verrucis seu eminentijs, quæ equorum pedibus adnascuntur, quod secreti loco haberi potest. In quos etiam usus uteri os perungitur cum oleo Jasmino de Napha, de spica, vel simili alio in quo granum unum atque alterum Zibeti, vel mosci

Cucurbitula.

Aër.

Fœtida quæ Uterum deturbare valent.

Admonitio.

Pulvis.

Syringa vacua ejus.

Error quorundam.

Bene olentia utero sunt applicanda.

Suffitus.

Eductio humoris. dissolvatur; aut gossypium eâdem mixturâ delibutum locis inditur; tunc (si fieri id sine scelere possit) obstetrix collum uteri confricet digitis, indice ac medio perunctis aliquo ex prædictis oleis, in quo dissoluta sint odorifera; ut irritatus crassus humor, qui in utero hæret, provocetur, & calefactus excernatur. *Methenchrista.* In ipsum quoque uterum per uterinum clysterem sequens liquor injiciendus, ℞ aquæ naphæ, vel lauendulæ lib. j. aquæ ocymi ℥ iiii. galliæ moscatæ ʒ ii. galbani ʒ iii. musci, & ambræ an. g. v. sirupi de arthemisia ℥ iiii. croci pulverizati, cinamomi, cariophyl. an. ʒ ß misce. *Vomitus.* Hipp. Aetius, Paulus, & Avicenna *Hipp. 1. de morb. mul.* vomitum commendant, qui tametsi omnib. conveniat, peculiariter tamen ijs prodest, quibus in ventriculo corruptus cibus, aut pituitosus alius humor accessioni ansam præbuit, quod cognoscitur ex gravissimis ipsius ventriculi doloribus, & quanquam vomitu humor ad superiora trahi videatur, major tamen est utilitas, quæ in hoc casu ex eductione materiæ sequitur; neque verò ciendus, nisi post purgationem, ac si fœmina ad vomendum sit facilis, idque semper cum magna præmeditatione, ne violenter humor superiora petat, ut ipse monuit Hipp. Provocabitur autem titillatione faucium cum plumâ madidâ in oleo liliorum alb. tepido; vel patientis os vi aperiatur, & injiciatur *2. de morb. mul.* decoctum seminis anethi, & raphani, cum oleo liliorum, cavendo ab oxymelite, ac sirupo acetoso, quia hæc uterum afficiunt, si Hipp. & Galeno credimus. *Capitis ratio habenda. Embrocha.* At si superiora non sufficiant, totum caput perfundatur oleo laurino, *Hippoc. 3. accut. 39. Gal. 1. ad Glauc. 14.* anethino, rutaceo, de spica, vel sequenti similivè alio embrocha, ℞ supradictorum oleorum an. ℥ iiii. aceti ex decoctione rutæ, origani, pulegij ℥ ii. misce, quippe cerebrum calefacit, humores attenuat, & vapores discutit, qui semper cum hoc morbo conjunguntur, imo ipsum efficiunt, & sunt de genere *Flatus dissolventia.* flatuum, ut Serapio, & Valescus de Taranta rectè notarunt. Quo etiam tempore pubi, & ventri pannus calidissimus imponatur; *Sacculi.* aut sacculi, quibus includantur cuminum, anisum, semen dauci, sal, ruta, arthemisia, furfur benè calidi, qui sæpè iterentur, aut ex supradictis unguenta, cerota, & pessaria conficiantur, de aliis paulò post: forma vero pessarij talis erit, olei naphæ, vel de *Pessus.* spica ℥ i. ß, ladani ʒ ii. galliæ muscatæ ʒ i. ligni aloes, & cariophyl. an. ℈ i. misce fiant pessaria serico inclusa, ante hoc tamen quod confortat utilis erit alius sic paratus, ℞ succi mercurialis, vel decocti ejusdem ℥ ii. antidoti hæmagogi, theriacæ antiquæ an. ʒ ii. pulveris de hiera ʒ i. misce; valet etiam mirificè inunctio ex oleo Mathioli, quo partes infra umbilicum liniantur, & bibat *Admonitio de virginib.* patiens cochleare j. aquæ vitæ finissimæ ex herbis paratæ ad uterum conducentibus: virginibus tamen, sat fuerit loco pessarij ventrem, ac pudendum inungere, aut si ex retentione seminis laborent, suadendæ sunt, ut nubant; sin vitam castam potiùs ducere velint, parco utantur victu, & abstineant à vino, ac reliquis, quæ semen augent, de quibus ad nauseam jam scripsimus: quod si *c. de gonorrhœa.* uterus deorsum processerit, curabitur, ut infrà c. de uteri prolapsu. Atque tota hæc curatio desumitur ex Hippoc. Aetio, Paulo, Avicenna, & Galeno citatis & 9. secundum locos in fine.

Porro considerandum insuper est, à menstruo nè, an à retento semine *Curatio si fit à menstruo.* accessio fiat: ac si à menstruo proveniat, inchoanda curatio erit à sanguinis missione ex pede, deinde ne excrementorum appositu uterus prematur sequens, aut similis clyster injiciendus est, foliorum malv. mercur. singulorum m. j. florum camomilæ p. ii. seminis anisi, fœniculi; fœnugræci an. ʒ i. coquantur in s. q. aquæ ad tertias colaturæ, ℞. ℥ x. mellis rosati, olei camomilæ, liliorum, aut sesamini singulorum ℥ ii. electuarij lenitivi, aut diaphœnici ℥ ß misce, aut ex hieræ ʒ i. & cumini tantundem cum xx. foliis rutæ, & caricis fiant suppositoria ii. quibus addere licet Agarici, salis gemmæ an. ʒ ii. cucurbitulæ suris, fœmoribus, & juxta pubem applicantur, reliqua ut suprà. *A semine si fiat curatio* At si retentum semen accessionem efficiat, sanguinis missio nequaquam confert, quia vires dejicit, & quòd in utero est non educit; potiusque adhibere convenit glandes, & clysteres tum per uterum, tum per sedem, ut

℞ aliptæ

℞. aliptæ moſcatæ ℈ ii. ligni aloës, cariophyllorum an. ℈ ß muſci, ambræ an. g. iii. excipiantur oleo de ſpica, & cum cera fiat peſſus, qui ſerico *Peſſus.* includatur, ne in utero liquefiat, & Zibeto liniatur, cui conſimilis eſt alius qui recipit galliæ mocſcatæ, cinamomi, cariophyllorum an. ℈ j. ambræ, moſci, an. g. iii. ladani, ſtyracis an. q. ſ. ut peſſus conficiatur. His ubi jam aliquid ex utero fuerit excretum apponatur emplaſtrum pro matrice aut *Emplaſtra pro matrice* gummi elemi; aut ex çaranâ, vel tacamaca confectum, vel balſamû, aut ſtyrax liquida, vel oleum de ſtyrace, quibus pro calidis, ſalacibuſque virginibus admiſce ſemen agni caſti, corallium rubeum, pulverem roſarum, aut ſeminis plantaginis; Pro frigidioribus autem hoc ſalubriter paratur, aliptæ moſcatæ pulveris cariophyllorum, angelicæ an. ℈ j. pulveris roſarum corallij albi an. ʒ j. terebinthinæ, & ceræ q. ſ. adde ambræ g. iii. aut ℞. galliæ moſcatæ, diambræ an. g. x. pulveris ſandalorum omnium corallij, agni caſti, roſarum albarum an. ℈ j. ladani depurati q. ſ. fiat emplaſtrum: longè tamen majoris efficaciæ eſt, id quod recipit olei naphæ, vel de ſpica, ℥ j. theriacæ magnæ ʒ ii. pulveris galliæ moſcatæ ʒ ß, zibeti ℈ j. pulveris ſeminis angelicæ, cinamomi, cariophyllorum an. ʒ ß, galbani ʒ ii. ladani depurati q. ſ. fiat emplaſtrum; quo adhuc præſtantius, ac nobilius ſequens cenſetur olei cinamomi, de ſpica, balſami an. ʒ ii. pulveris cinamomi, macis, cariophyllorum, ſeminis angelicæ an. ʒ j. galliæ moſcatæ, aliptæ moſcatæ, diambræ an. g. v, diamoſci g. iiii. ceræ & terebinthinæ q. ſ. fiat emplaſtrum, aut cum cerâ duntaxat fiat unguentum. Aut quia oleum de cinamomo nimis conſtat, ideoque ſolis ditiſſimis ordinandum ℞. olei naphæ, de ſpica, liliorum alborum, laurini an. ℥ j. pulveris galliæ moſcatæ ℈ iiii. ligni aloes, cariophyllorum, ſeminis agni caſti an. ʒ ß ladani, & ceræ, parum miſce, fiat unguentum; aut ex ſola theriaca, cum oleo de ſpica. Cæterum emplaſtra ad formam ſcuti fiant, & in parte acutâ apponenda g. aliquot moſci, ut gratum odorem utero inſpirent, ac ipſum retrahant; extenduntur vero ſuper pannum coccineum, & unum ventri; alterum infra renes in parte poſticâ apponitur. Quibus ſemper miſcenda, quæ ventoſitates diſcutiant ob jam *Flatus diſcutientia, fomenta & inceſſiones.* dictam cauſam; ideo clyſterijs additur oleum rutaceum, irinum; fomenta vero & inceſſiones fiunt decocto camemali, anethi, thymi, fœniculi, rutæ, arthemiſiæ, aniſi, cumini, baccarum lauri; venter inungendus oleo de cinamomo, de angelica, de aniſo, de piperibus, cariophyllorum, quorum guttas aliquot in convenienti liquore guſtet. Peſſarijs, & emplaſtris commiſcetur pulvis cumini, aniſi, rutæ, caſſiæ, cinamomi, ligni aloes, coſti, mirificè tamen proſunt cucurbitulæ ſine ſcarificatione cum copioſâ flammâ inter pubem, & umbilicum appoſitæ. Errant qui illico ab exacerbatione patientibus ſolent exhibere ſacchari paſtam cum ſandalis, & moſco (quam Hiſpani vocant *Alcorſam*) aut aliud ſimile cordiale cum vino; nam vinum vapores gignit, & penetrat, ſubindeque humores denuò in utero commovet, aut eò deducit, atque ita ſymptomata recrudeſcunt, præſertim ſi odoriferum eſt, uterum ſurſum trahit; quocirca ijs ſolum, quibus cum ſyncope acceſſio invadit, ſi nimium reſolvuntur, exhiberi poteſt; quia ad id, quod magis urget, curantis conſilium debet collimare.

Extra acceſſionem curatio. Extra acceſſionem ſi ex menſium ſuppreſſione, aut diminutione patiens ſit aſſueta incidere in uteri ſtrangulatum, curatio ferè petenda ex cap. de ſuppreſſ. menſt. ſi ex retento ſemine, vocetur maritus, & adhibeantur ea, quæ c. de gonorrhæa ad ſemen extinguendum dicta ſunt: ſi ex uteri inflammatione, menſibusvè aſſatis, corruptis, aut ſuppuratis, ad propria horum affectuum capita recurrendum; particularius tamen, ſi à menſtruo, quod ſæpe fit, *Si à menſtruo retento, ejus curatio.* contingat, curatur victus ratione tenui facilis digeſtionis, & boni nutrimenti; aër ſit temperatus, minimeque ventoſus, exercitium mediocre, præſertim matutino tempore convenit deambulatio, aut lenta equitatio, geſtatio vero in curru, & navi fugienda plane, quia vomitum ciet, & humores

agitando ſymptomata excitat, quare non video cur eas, quæ in navi, & curru fiunt geſtationes laudaverint Aetius, & Altomarius; *Aëtij lapſus* Porro ſomnus ſolito brevior eſto, excrementa alvi reſpondeant natura vel arte, animi accidentia vitentur, & ea omnia, quæ flatus, humoreſquè melancholicos gignere poſſunt: cibus primis 12. quindecimvè diebus à menſium purgatione frigidiuſculus ſit, & paucus, haud tamen adſtringens, ſed leniens, aperiens, lubricans, & abſtergens, qualis erit ex pullo cocto cum radice cichorei, petroſelini, fœniculi, ciceribus, & croco, aut cum hordeo, lactuca, cucurbita; ptiſana etiam aut cremor ejus conducit, potus eſto mulſa, aqua hordei, aut ſerum lactis, in quo per noctem maduerint, flores borraginis vel aniſum.

Evacuatio. Venæ ſectio. Secundò, evacuantibus ut venæ ſectione circa 15. diem ex brachio ad deponendam plenitudinem; quam ſequatur purgatio, digeſto prius humore per hunc aut ſimilem ſirupum, foliorum arthemiſiæ, capill. ven. an. m. j. ſeminis fœniculi, dauci, aniſi, rubeæ tinctorum an. ʒ j. radicis borraginis, petroſ. an. ℥ j. fiat decoctio ad tertias, in cujus lib. j. ß, adde ſirupi de duabus radicibus ſine aceto, capill. ven. byzantini an. ℥ ii. miſce, capiat mane, & veſperi ℥ v. conveniunt etiam ſirupus de arthemiſia, de hyſſopo, de quinque rad. cum aquis nepitæ, pulegij, fœniculi, hyſſopi, arthemiſiæ, petaſitis. Ubi per ſex dies uſa fuerit ſirupis, ſequenti mane capiat hanc purgatiunculam, *Purgatio.* ℞. prædictæ decoctionis ℥ iiii. rhodomelitis perſici ℥ j. ß Agarici trochiſcati in ligatura, rhab. infuſi per noctem in aqua cich. an. ℈ ij. pulveris de hiera ʒ ß, aut diaphœnici ʒ ii. miſce, fiat hauſtus; vel ſi pilulis magis delectatur, *Pilulæ.* ℞. maſſæ pilul. alephanginarum, de hiera, an. ℈ ii. diagridij g. iii. cum ſirupo de arthemiſia formentur viiii. mox à 22. die, quo purgationem accipiet uſque ad 25. *Humores diſcutientia* accipiat ſingulo mane unam vel alteram tabellam ex rebus paratam, quæ aperiant, calefaciant, & humores diſcutiant ut diagalangæ, *Rotulæ.* diatrion pipereon, diacalaminthæ, diacimini, diamoſci, diambræ, vel ʒ j. ſequentis conſervæ, *Conſerva.* ℞. florum auranciorum conditorum ℥ j. theriacæ magnæ, vel mithridatij, ʒ ß, ſpecierum diamoſci, vel aromatici roſati ℈ j. cum ſirupo de arthemiſia, fiat conſerva, cui utiliter additur pulveris caſtorei ℈ j. vel antidoti hæmagogi ʒ j. idem præſtat beneficium altera, quæ ſic concinnatur, ℞. theriacæ antiquæ, mithridatij optimi an. ʒ ii. conſervæ bugloſſæ ℥ iii. caſtorei ʒ j. ß, ſpecierum diamoſci dulcis, diambræ, aromatici roſ. an. ℈ ii. cum ſiropo de arthemiſia fiat confectio doſis cochleare j. ſeu ℥ j. *Trochiſci Raſij.* Raſius laudat ſequentes trochiſcos, ℞. ſeminis mentraſti, ſeſeleos. ariſtolochiæ rotundæ, rubeæ tinct. foliorum agni caſti, rutæ an. ʒ ii. cum ſirupo de arthemiſia, aut capill. ven. fiant trochiſci doſis ʒ j. cum aqua fœniculi aut ex decoctione ſeminis aniſi, dauci, radicis, chinæ, vel ſarſæ. Prodeſt etiam hiſce diebus ſumerę g. vj. *Lapis Bezoarticus.* lapidis Bezoartici orientalis cum aqua arthemiſiæ, aut duo cochlearia, ſequentis aquæ ſtillatitiæ *Liquor.* ℞. Zedoariæ, ſeminis dauci, radicis leviſtici recentis, myrrhæ, rubeæ an. ℥ ii. caſtorei, radicis pæoniæ an. ℥ ß, Viſci quercini decreſcente luna collecti, nepitæ recentis an. ℥ iiii. contundantur omnia, craſſo modo ponantur in alembico, ſuper affundantur aquæ matricariæ ℥ xij. bene cooperiatur, ne quid exhalet, ſtet in infuſione per octiduum, deinde lento igne ſtilletur, ac ſervetur aqua vaſe vitreo.

Venæ ſectio ex pede. Sequenti die, qui erit ferè quartus ante menſtruorum adventum, fiat copioſa ſanguinis miſſio ex pede, præmiſſo crurum balneo, *Balneum crurum.* ex decoctione floruum arthemiſiæ, capill. veneris, lauri, lavendulæ, pulegij, majoranæ, calamenthi, florum camomilæ, radicis, ac ſeminis angelicæ, dauci, ibique pedes diutius detineantur, ex quo etiam decocto cum oleo de ſpica, & naphæ *Iniectio.* injectiones in uterum fiant, addito tantillo malvatici; At ſequentibus quatuor diebus interimque dum menſes fluunt, ſi lentè procedant, arte provocentur potionibus, evaporationibus, & alijs cit. cap. jam dictis: venterque liniatur, ut ſuprà dictum eſt: & ſi cor, lien, aut membrum aliud compatiatur, ei per ea proſpiciendum, quæ infrà

reperies,

reperies, ubi de eorum affectibus sermo erit. Quæ si non fuerint satis, urina proliciatur ex decocto lupulorum, penthaphili, camemali, capill. Ven. florum papaveris rub. ac buglossæ; vel etiam sudor ex decoctione radicis chinæ, sarsæ, ligni indici; uti colligitur ex Hippoc. sed & in medio mensis post sanguinis missionem ex brachio, & purgationem hæmorrhoides provocentur affixis hirudinibus, idq; semel aut bis in anno. *Vrina ac sudoris provocatio.* *1. de morb. mul.* *Hæmorrhoidum.*

Tandem si ex semine affectio ortum ducat, victus esto frigidus, ut portulaca, lactuca, cucurbita, jejunent patientes, lascivum consortium, ac loquelas vitent, Veneris appræhensionē, impudicos sermones, lectiones, musicā, virorū elegantis formæ aspectus, vinum, & carnes, quia hæc omnia semen, & sanguinem augent, ideoque sanguinis missio mirificum est remedium, magis tamen convenit superabundante semine, corrupto minùs, nisi benè carnosa sit juvencula, aut salax fœmina; raró purgationes locū tenent, quia semen non educunt, concitant vero in utero contentum, quocirca nunquam confertis purgationibus utendum, sed iis, quæ paulatinè humores eluant, & vias, quas vocant communes abstergant, ne excrementa in uterum, sed foràs illabantur, & eorum successione aliquid etiam ab utero evacuetur; quod fiet, si bis in hebdomadâ tres capiat pilulas alephanginas, de agarico, de aloe cum rhabarb. mastychinas, de luera, aut simile aliud medicamentum leniter purgans ex iis, quæ supra retulimus, utendum insuper clysteriis, & glandibus jam descriptis. Hoc medicamentum semini purgando confert, terebinthinæ abietis ℥ iij, agarici trochiscati ʒ j, seminis dauci, cannabis, pulveris ligni aloës an. g. v iij cum saccharo, fiant boli. *Curatio ex semine.* *Boli ad purgandum semen.*

Secundo utendum iis, quæ semen gigni prohibent, genitumque extinguunt, atque compescunt, quorum uberem segetem reperies cap. de gonorrhæa.

Tertio purgandus est uterus injecto superius descripto clystere uterino, aut simili quopiam, deinde etiam discutientibus, ac roborantibus tùm emplastris, tùm unguentis utendum; fuit semper utilissimum manibus gestare poma ex castoreo, galbano, asa fœtida, sagapeno: vel folia rutæ; aliæ cum fructu castoreum duntaxat gestant, reliqua ut suprà in curatione accessionis administranda sunt. Monet tamen, ac meritò Aetius, mulierem non esse omninò negligendam, recuperatâ tandem sanitate, sed præservationis gratia per certa intervalla suspectis præsertim temporibus medicamentis utendum, sic ut eorum usus non plane deferatur, sed minuatur quantitas. *Vteri purgatio.* *Admonitio*

Verum si morbus pertinax admodum fuerit, efficacissimum præsidium est fontanellas aperire in utroq; crure, per quas putores ex corrupto menstruo, aut semine spirent ratione venarum, quæ utero, & cruribus communes existunt. Est etiam receptissimum, ac non citra magnam rationem, & experimenti confirmationem in affectibus uterinis contumacibus, medicamentis uti ex chalybe concinnatis, quorum descriptiones petendæ ex capite de febre alba. *Fontanellæ.* *Chalybis usum.*

Scholium.

Uterini affectus] *Hysteram uterum apellari alibi jam docuimus inde hysteriea seu uterina symptomata, quæ ab utero: inter ea gravissimus est strangulatus uteri, cujus excrementa tripliciter peccant, copia, qualitate, putredine: & quidem si copiâ plenitudinis nocumenta adsunt, ut sanguinis fluxus per nares, per vomitum, per urinam, aut hæmorrhoides, disenteria, hydrops, lassitudines, tumores, & alia; si vitium est in nuda intemperie calida, æstuationes parit, sitim, inquietudinem, interdum fœmina pallorem contrahit, coloremvè albidiorem, mæsta est, tædiosa, doloribus vexatur; quod si putredo accedat, mirum est eum una è duabus duntaxat ut plurimum sit materialis causa, semen, aut menstruus sanguis, una formalis, putredo; una pars affecta uterus, quam varia tamen, & admiranda* *Copia.* *Intemperies* *Putredo.*

Varietas symptomatum unde.

symptomata inde pallulent; qua tamen varietas provenit ex varietate copiæ, membrorum compatientinm diversa natnra, vario pntredinis modo; diverso uteri loco in quo materia pntret; & varia natura rei putrescentis; aut prædominantis humoris in materia putrescentis; demum ob putrescentium perfectionem, ac diversam cansam moventem. Ita fit, exempli gratia, nt copiæ varietate, si quantitas exigua sit, leves & exiguos excitet affectus, qui etiam levissimis auxilijs, aut sola distractione curentur, & brevi ab accessione fœminæ redeant: maxima vero quantitas sævissimis affectibus fœminam concntit, ac semper vestigia mali relinquuntur.

Consensus.

Consensus fit quia aut membra reliqua utero consentiunt; aut uterus à reliquis membris affectu compatitnr: aut humores ibi putrescentes redolent naturam partis à quâ fnerunt transmissi: sunt & aliæ consentiendi rationes per viciniam partinm; quâ ratione cnm intestinis, & vesicá consentit uterus, per colligantiam cum venis, & arteriis, per similitudinem cum nervis, cerebro, & ventricnlo; per amandationem cum universo corpore, quod per cacos meatus transpirabile est, & fluxile: Ita ex consensu ventriculi, aliæ famescunt, aliæ fastidiunt; aut picaceum appetitum patiuntur, vel ad vomitnm propensionem, cui tamen rarò vomitio succedit, quod ex uteri halitn ad os ventriculi provenit; idquè interdum cum murmure, ventrisque rugitu, aut cruciatu.

Ventriculi consensu & symptomata fiant.

Cordis consensus.

At ubi cor compatitur ejusdem morsus adest, saltus, dolor, animi defectio, syncope; pulsatio arteriæ, dorsi, ac meserei, unde mœror, anxietas, inquietudo, metus, ac desperatio plerumque tanta, ut se mox interitnram putet, ac interdnm cupiat, nullaquè ratione in spem erigi recrearivè possit.

Septi consensus.

Ex septi transversi consensu difficilis respiratio, suffocatio, strangnlatio.

Iecoris.

Ex jecore depravatio sanguinis, obstrnctiones, tumores pednm, cachexia, ac febris alba.

Cerebri.

Ubi verò cerebrum afficitur, & animalis facultas, tremores snboriuntur, convulsiones, epilepsiæ, resolutiones, sopores alti, capitis, ac totius corporis cruciatus; vocis, & respirationis privatio, obstructis carotidibus arterijs, reliquisquè respirationis viis, ac musculis, item sensnnm tùm interiorum, tùm exteriorum læsio, præterquam auditus, qui in accessione plerumque manet, gustus tamen, & olfactus sæpius vitiantur; hinc deliræ, melancholicæ, furibundæ, ac maniacæ reddunta, aliæ veluti congelatæ nihil respondentes; aliæ cum garrulitate, iracundiâ, & inquietndine, alijsque desipientiæ generibus sese moventes. Hisce omnibus ex utero accidentibus primam hujus secundi libri partem sive sectionem dicavimus; in alterâ de morbis uteri ipsius in compositione, Deo bene juvante, scripturi.

Quest. An semen in utero deleteriã concipiat qualitatem.

Porro nec uteri commotio duntaxat.] *semen in utero deleteriam qualitatem concipere non posse pugnaciter contendit Mercurialis, ductus veterum, & Hippocratis sententiâ, quâ expressnm est, tria ad sanitatem maxime convenire; exercitationem; modnm in cibo, & potu; et seminis conservationem. Contrariam sententiam defendit Galenus 6. de locis cit. Avicenna, Averroes, Veiga, Fernelius, ac fere omnes medicinæ scriptores, quia semen excrementum est, quod si detineatnr, copiâ lædit, & à nativo calore non regulatum, ab extrario corrumpitur; accedit innati caloris in fœmineo sexn imbecillitas, pntredinis causis non repngnans; & quod ipse nterus corporis totius est sentina, & putridorum excrementorum conceptaculum; qnod autèm deterius semen pntreat, facit probitas seminis, ut alibi ex Arist: monstravimus; quo circa Hipp. ac veterum sententiam debuisset potius Mercurialis intelligere, de naturali seminis conservatione; non de retentione immodicâ; offenditur enim natura omni nimio; qnod autem in animantibus corruptio tanta esse possit, ut venenum æquet, Galenus pluribus confirmat, Thomas à Veiga, & Fernelius exempla ponit in syncope ex grumo sanguinis, sphacelo, ex septico humore, epilepsia, & uteri strangnlatu.*

Avic. 1. 3. Aver. 5. coll. 19. Veiga. 6. de locis 5. Fern. 6. pat. 16. 2. de animal. 21. Lib. de peste.

Gal. cit. Veiga 4. de loc. 1 Fern. cit.

Morbi & veneni seminaria cur diu lateant.

Cur autem morbi, ac veneni seminaria sæpè diu lateant causæ multæ snnt, primo qnia qnandiu venenum intus genitum aut extrorsum accedens imbecilliter agit, intemperamentum non imprimit; quod jam impreßum, plurimum movet: secnnda, quia quamdiu venenum ignobile membrum occupat, non ita lædit, quemadmodum ubi ad nobile migraverit, quia tùm per totum corpus diffunditur: tertia est assuefa-

assuefactio partis, causa non solùm, ut inde non ægrotet, sed ut sæpe alatur, quod anus Atheniensis experimentum docuit, ut apud Galenum est, & nostris temporibus Rex in Indiæ provincia: quarta quia modo retentrix excedit expultricem, & causa augetur, si calida est, aut putrida, modo è converso superat expultrix, cujus opera detrusus humor, aut frigidum venenum alicubi se prodit, qui alias humoribus commixtus retunderetur; ijs enim quæ frigore noxam inferunt, actionis celeritas ad pernitiem proficit, quæ alioqni spatio excalefacta vim suam deperderent.

3. simpl. 12.

Corpus perfrigeratur.] *Corporis perfrigerationis in suffocatis alteram causam affert Aëtius; quem sequitur Altomarius, quia, inquiunt, semen aut sangnis menstruus in utero paulatim coacervata, ac retenta vitiantur prius, deindè perfrigerantur, & ad cerebrum, ac cor, frigiditatē, tetrumq; vaporem transmittunt, à quibus deindè universum corpus alteratur, perfrigeraturq; : quæ tamen ratio, primâ fronte inutilis videtur, neq; causam assignare, cur vitiati hi humores perfrigerentur, ijdem autem per febres non ita; ea autem est, quia in utero extra vasa vitiantur, ubi ex naturâ loci tum naturâ frigidi, tum excrementis abundantis, & longè à corde dissiti caloris fonte, frigiditatem acquirunt, quam concipere non crederem intra vasa, quantumcunque putrefiant. Hinc refutabis Rondeletij errorem, qui contendit, semen intra vasa spermatica non putrescere, propterea quod, inquit, substantia perfectè cocta benigna, & à recrementis repurgata non putret, sicuti per febres sangnis humiditate abundans: sed aut conservatur, aut absumitur in nutritionem vasorum, aut certè si copiâ plurimum est, inter somniandum ad uterum pellitur. Laborat tamen in æquivoco Rondeletius, & quod de perfrigeratione certum est, ad putredinem transfert; nam semen quidem in vasis putrere apud Galenum, & Aëtium legimus: ibi autem refrigerari nec legimus, nec recipimus, ut patet in continenti viro, in quo ex dimissa Venere accidentia suffocatis simillima putrente in vasis semine sæpè visuntur, perfrigeratio, & apnæa fere nunquam, quia extra naturalem locum non putrent.*

Perfrigerationis causa ex Aetio & Altimario.

Rondeletij lapsus.

Triplex hujus mali differentia] *Cùm plures sint uteri stangulationis gradus, in eorum aliquo respiratio omnino intercidat; meritò quæret aliquis, qui fieri possit, ut fæmina vivat sine pulsu, ac respiratione, si quidem hæc cum vitâ ad convertentiam dicuntur? Respondent Galenus, & Aëtius, interdum sublatâ penitus oris, ac narium respiratione, superesse adhuc eam, quæ in toto corpore ab arterijs perficitur; id quod etiam in reptilibus venenatis contingere videmus; hæc enim per hyemem in cavernis mortuis similia latent per arterias duntaxat respirantia; sic igitur fieri posse ut strangulatis ab utero, toto corpore perfrigerato, oris, & narium respiratio intercludatur, superfit tamen ea, quæ ab arterijs fit, quam transpirationem vocamus; in quem etiam sensum inquit Aristoteles dari vivendi facultatem, etiamsi respiratio desit. Itaque dicere possumus perfecta animalia moderatè calida, dùm sanitate fruuntur, citra respirationem non vivere; quæ tamen suapte natura frigida sunt, ut latentia; aut ex accidenti universum corpus tale redditum habent, ut hystericæ citra respirationem vivere posset: dicere enim licet oris, & narium respirationem adeo in illis parvam esse, ut sensum lateat: Hæc tamen rationem reddunt, cur respiratione privatæ fæminæ non adeo lædantur; at cur respiratione priventur, non assignant: id Galenus, & Aëtius perfrigerationi tribuunt, ac defectui usus: Jachinus ad voluntarium motum ablatum refert origine nervorum affectâ.*

Quæst. An sine respiratione homo vivere possit.

2. de nat. al. 11.

Utero affecta cur respiratione priventur.

Ex hoc morbo multæ se iterum recolligunt] *Quod ad hosce affectus excitandos retentum semen majorem, menstruum minorem vim obtineat, colligitur facilè, quia mulieres non viduæ, neque salaces, quibus menstrua purgatio supprimitur, tametsi plerisque infestentur accidentibus, respiratione tamen rarò priventur, neq; animi deliquio afficiuntur: viduæ licet æquè, ut antea, purgentur, similibus nihilominus corripiuntur symptomatibus. At cur fæminæ potius quam viri ea patiuntur, commode sciscitaberis, cùm causa videatur communis, nam*

Obiectio

in his etiam ſemen retinetur, quod cùm acrius ſit, et proritans magis per moram, plus vitiari oporteret? Respondeo. *Reſpondeo, apparere in maribus continentibus ex retentione ſeminis, & intermiſſo veneris uſu ſymptomata quædam hyſtericis ſimilia, nam et capitis gravitatem, & cibi faſtidium, & deteriorem concoctionem, & febres patiuntur, nonnulli etiam torpidi, pigriquè facti ſunt, melancholici, mœſti, timidi, quod & Galenus teſtatur, & verum eſſe confirmat experimentum. In fœminis tamen hæc omnia vehementiora deterioraq; fiunt, quia calido virilique ſemini improportionale vitium eſt; & quia in fœminâ cacochymia major, minor ad reſiſtendum innati caloris copia, unde fit ut frigidum ac humidum ſemen frigida corruptioni calido maſculino ſit aptior, præſertim in utero contentum, qui corporis totius eſt ſentina, & excrementorum conceptaculum.*

Quod autem Galenus prodidit primo ad Glauc. 14. omnem ex utero ſtrangulationem animi defectionem præcedere, ſi ita eſſet, fieri non poſſet, ut animi defectio diſtingueret inter periculoſiorem, & nimis periculoſam ſuffocationem; inter eam, quæ à ſemine, & eam, quæ à ſanguine fit: qua propter per ſtrangulationem eo loci Stephanus Athenienſis apnœam intelligit: differre autem apnœam uterinam ab uterinâ ſtrangulatione, quod apnœa ex ſuperfluitate ſeminis putreſcentis, pravaſquè, & frigidas exhalationes ad cor, & cerebrum mittentis contingat, ſtrangulatio autem ex matricis ſpaſmo ſurſum tractæ, ac per continuitatem inteſtina, ventriculum, ſeptum tranverſum, ac reſpiratoria membra comprimentis, illam animi defectionem ſemper præcedere, hanc non ita.

Ad curationem igitur vocati] *Ab in mundo ſpiritu corripi ſuffocatas vulgus exiſtimat, quia ſolent plerumque in illis mirandæ exaudiri voces, ex imis viſceribus, nunc veluti ranarum coaxatus, nunc ſerpentum ſibili, crocitus corvorum, gallorum cucurritus, canum latratus, ita ut haud inepte poſſit eis accomodari illud poëta:*

Tum variæ illudent ſpecies, atq; ora ferarum.
Fiet enim ſubitò ſus horridus, atraque tigris, 4. Georg.
Squamoſuſq; draco, & fulvá cerviceeæna;
Aut acrem flammæ ſonitum dabit.

Quæ tamen omnia pro viarum, & erumpentis ſpiritus proportione eaſus effingit ex hoc morbo: ideo à curatione non deſiſtendum cum vulgaribus exiſtimantibus, divinum quicquam ſubeſſe aut ſuper naturam, ſed fortiter remediis perſeverandum, ut idem cecinit Virgilius dicens;

Sed quanto ille magis formas ſe vertet in omnes,
Tanto, nate magis contende tenacia vincla:
Donec talis erit mutato corpore, qualem
Videris incepto tegeret cum lumina ſomno.

Si id fieri liceat] *An liceat frictione factâ in pudendo ſemen prolicere ſapientibus diſcutiendum relinquo, advertens ſemen, quod eo tempore excernitur, prolificum jam non eſſe, ſed venenatum, ac corporis excrementum inutile, & multorum malorum, ſæpe etiam mortis cauſam, adhac fœminis invitis, aut ſaltem non conſentientibus excerni.*

Quæſt. An acetum hiſtericis conveniat.

Cavendo ab oxymelite] *Mulieribus, inquit Hippocrat. magis quàm viris adverſatur acetum, quod Galenus tùm ibi, tùm multis alijs in locis confirmat, ipſe tamen 9. per loca acetum ſquilliticum abſorptum ſtrangulatis convenire ſcribit, à quo accepit Altomarius, quod fortaſſe duntaxat intelligendum, ubi ſemen redundat, quia exſiccat, & infrigidat, utcumq; tamen ſemper parcè aceto utendm, nervis aut utero affectis, nam & nervos, ſubindeq; uterum, qui & ipſe nervoſus eſt, acetum offendere teſtatur Gal. cit. & lib. de puero epileptico, & 14. meth c. 5. ratio eſt, quia nervi exangues ſunt, ideoq; frigidi, quamobrem facile afficiuntur abijs rebus, quæ refrigerant, & tenuium ſunt partium, quale eſt acetum, quod in nervorum mergitur profundum, ita ut nec minimum quidem illorum illaſum maneat.* 5. aphor. 30.

Acetum utero & nervis adverſatur.

Errat

Quæst. An vinum strangulatis conveniat.

Errant qui illico ab ex acerbatione] *Hipp. lib de nat. mul. vinum odoriferum mulieribus in strangulatione uteri ore aperto infundit; ejus usum Avicenna penitus interdicit. Videtur Hippocrates indicationem sumere à deficiente virtute, & languore facultatis animalis; Avicenna ex copiâ sanguinis, & seminis, quæ augenda non est, nec commovenda. Inutiliter igitur, quidam distingunt, de fœminâ in accessione, & de ipsa extra accessionem constituta, & jam laboranti convenire dicunt; nam neque etiam in omni exacerbatione conducit, sed in eâ tantum, quæ cum syncope conjungitur, ratione syncopis non strangulationis, quocirca miror Mercatum, Avicennam, interpretari de fœminis extra accessionem cum ipse c. de curatione accessionis dicat;* Et cave ne eis des in potu vinum, *quæ verba Gradius transfert eodem modo, quo Bellunensis.*

Mercati lapsus.

Quæst. An strangulatis competat sanguinis missio

Secundo evacuantibus] *Cùm omnia sint disputationibus pervia, quidam etiam in dubium vertunt, an strangulatis competat sanguinis missio, quantumcumque ex mensium retentione strangulatio oriatur; & quidem non desunt qui id inficientur, quia, inquiunt, facultas animalis est plus justo languida, & in consensum trahit reliquas, quas servare vitam ipsam conservare testis est Galenus: Secundò quia magna adest uteri frigiditas ob frigidos humores in eo contentos; existente vero horum humorum copiâ, sanguinis missionem vetant Galenus lib. de sang. miss. c. 9. & Avicenna 4. 1. 20. Tertio, quia animi deliquium conjungitur cum strangulatu ex utero, ut ijdem scribunt autores. Quæ tamen nihil aliud convincunt, quàm in accessione venam secandam non esse; quum enim facultas tum temporis plus satis sit resoluta, subita mors accidere posset: at extra accessionem non est, quod id vereamur, & indicationes urgent, quia morbus magnus existit, & causa sanguinis retentio ut in hypothesi. Adde quod, dicente Tralliano, & Areteo, strangulatio ex utero est Epilepsia per consensum uteri, hæc sanguinis missione curatur, ergo consultiùs illa, quæ ex copia sanguinis fit.*

9. meth. 10.

Galen. 2. ad Glauc. Avicen. 21. 3. tr. 4. c. 10.

De Epilepsia ex utero.

CAP. II.

Definitio.

EPilepsia, quem morbum comitialem appellant, & comprehensionem, detentionem, seu obturationem significat, est totius corporis concussio non perpetua, sicuti in vera convulsione accidit, sed temporum intervallis repetens, cui accedit principis animæ functionis mentis nimirum ac sensus noxa. Symptoma de genere actionis læsæ; fit enim in eâ inordinatus motus, à crasso humore pituitoso, aut melancholico obstruente spiritus animalis meatus, qui in cerebri ventriculis sunt, adeò ut spiritus ipsi in corporis membra distribui nequeant; non tamen eâ solum ratione, quâ obstruit is humor, Epilepsiam excitat, sic enim non depravatum sed diminutum, aut ablatum motum concitaret, subindeque apoplexiam aut certe paralysin, si in nervorum substantiâ, aut spinæ medullam immergeretur; sed qua spumosus, spongiosusquè redditus mordacitatem etiam acquisivit, acrimoniam, aut venenositatem, quæ facultatem ad sui tuitionem, & causæ præter naturam expulsionem proritat; nam ut acrimonia mordet, ita obstructio sensus impedit, unde duplex fit symptomatum genus, depravatio facultatum sensus, & motus ab acrimoniâ, diminutio, vel ablatio sensus, & subitus supra dorsum casus ab obstructione: hinc Epilepsia per consensum, ut quæ solùm ab aura fit, non tam sensuum læsionem quam obtenebrationem quandam infert, ritè cum Jachino adstrictionem, seu conniventiam dixeris. At objicies, si obstructionem ad essenecesse est, qui fieri potest, ut ab aura excitetur, quæ obstruere haudquaquam posse videtur. Id quidem fit, quia nebulosa substantia caput obruens spiritus obtenebrat, ac vehementes concitat motus, quibus præsertim cerebrum est valde sensile; ita fit ut cum laborat per sympathiam simile quippiam cerebrum patiatur ventriculo à re

Duplex symptoma in Epilepsia

Obiectio.

Solutio.

aliqua infestato; ut enim singultire hunc cernimus, quoties, aut ciborum mole gravatur, aut putres humores ipsum infestant, ita nervorum principium concutitur, ut à se expellat, quidquid à parte primò affectâ effertur. Ex his constat, differre ab apoplexiâ quòd in hac prorsus repleantur, & obstruantur cerebri ventres, nec solum hi, sed etiam universum corpus cerebri afficiatur; à paralysi, quod humor in Epilepsiâ substantiam nervorum non penetret, à suffocatione verò ex utero differt, ut infrà patebit, spuma licet pauca, & majori motus depravatione, quæ in suffocatis non apparent. His ita breviter appunctis, relictisquè difficultatum plicatis, quorum explicationes aliunde petendæ erunt, venio ad id quod instituti est. Morbi comitialis tres sunt præcipuæ differentiæ, cunctis autem commune cerebrum affici, sed id aut primariò, aut per consensum oris ventriculi fit; tertia est species, cùm ex parte quâlibet aliâ, in quâ incepit affectio, sensibiliter aliquid, etsi exile ac tenuissimum quippiam interdum à manuum pedumve digitis, vel crure ad caput ascendit, quod sæpissimè ab utero fit, & hæc est, de qua nunc agimus Epilepsia, quę uti reliquæ, duas habet causas, auram, & obstructionem: porrò auræ duplex adhuc causa, manifesta, vel occulta, modo enim venenatus humor à quâ ipsa prodit in corpore generetur, modo extrinsecus accedat, ut ex morsu venenati animalis, venas irruens cachexiam excitat; cor aut arterias, anxietates, frigidosque sudores: nerveam substantiam, convulsionem: cerebrum, Epilepsiam, cui consimile vitium uterus ex semine, & menstruis corruptis invenenatamquè naturam conversis capiti impertitur; quocirca viduis potissimum accidit, virginibus, & sterilibus, interdum etiam gravidis, & ijs omnibus quibus uteri strangulatus contingit minus probe semine ac menstruo repurgantur, à quibus sic corruptis, si quid veneni simile contrahunt, mille accidentium varietates suboriuntur; cùm enim cadere, contorqueri, ac mentem intercipi communis Epilepsiæ indicia sint, earum, quæ ex utero afficiuntur, quibusdam totum corpus contremiscit, alijs una vel plures partes, ut oculus, lingua, caput, manus, vel crus, aut septum transversum, vel reliqua respirationis instrumenta, plerisque perordinata intervalla; alijs citra ordinem, sponte, aut ex levi occasione, aut ex voce, sonitu, flatu, musico concentu, aut quâvis aliâ re: aliæ apertis oculis non vident; aliæ verbum audire nequeunt, nec potentes loqui, mutæ, ac veluti fatuæ decumbunt, aut sedent: novi alias quæ sedentes, & acu pingentes, vultuque haudquaquam mutato audiebant, intelligebantque colloquentes, verbum tamen proferre non poterant; plures se videre, & audire putant, quæ nec audiunt, nec vident, & à ratione sunt aliena; aliæ vociferantur, conqueruntur, nec possunt proferre, quid sentiunt; nonnullæ rident; aliæ plorant; ferè omnes sensu tactus privantur, sunt quæ nihil appetunt; & si appetant devorare nequeunt, imo si id conentur vomunt, à potu abhorrent, ideoque urinam non reddunt; quę omnia à cerebro utero compatiente prodeunt, quod ita affectum alicui parti subinde vitium communicat, ideoque varia hæc accidentia efflorescunt, variequè complicata, prout uni, aut pluribus partibus vitium impartitur. Quod etiam vice versa accidit utero nimirum lædente viscus aliquod, quod postmodum cerebrum in consensum trahit; utcumque tamen fiat Epilepsia ex utero; habet halitum caput ferientem, aut partem cui caput consentit; & quia semen ac menstruum variè corrumpuntur, diversæ etiam naturæ elevantur halitus; frigidi corrupto semine, calidi, mordaces, tenues, penetrantes, fœtidi, crassi, caliginosi, & varijs modis affecti à vario corruptionis modo: hinc alijs diu durat affectio, alijs brevis est; aliæ nihil fuisse perpessas præ se ferunt, quatenus ad corporis specimen attinet, etsi gravia sustinuerint accidentia; itaque varietas accidentium provenit, aut ex varietate corruptionis seminis, ac menstrui, aut ex varietate membrorum, quæ aut vitium ab utero susceptum capiti communicant, aut eidem capiti communicatum ab eodem recipiunt, quæ omnia aut ab externâ causâ fiunt, halitus concitante, aut interna fovente.

Distinctio à reliquis morbis.

Causa.

Aura venenata causa.

Quibus morbus familiaris.

Signa.

Semen ac menstruum vario corrumpuntur.

Varietas accidentium unde.

Porro

Porro quia ex prædictis signis quædam etiam cum indiciis vulgaris Epilepsiæ sunt communia, ideo alia afferamus, quæ peculiariter ex uteri consensu fieri declarant, Et Hipp. plurimas uteri affectiones à flatibus fieri scribit, indicia esse ructus, strepitus circa ventrem, & lumborum tumores, ac dolores circa renes, & coxas, cùm igitur hæc adsunt per consensum fieri credibile est: adhæc spuma pauca, aut nulla circa os apparet, quia concussio fit minor; ac minor etiam musculorum solutio, ideo nec urina nec stercus, nec genitura præter voluntatẽ semper excernuntur, quia hæc etiã assidentia signa censentur; menses suppressi sunt, aut imminuti, & in viduis, ac ijs, quæ viro utuntur semen, & accidunt nonnullæ aliæ uterinæ affectiones, & varia inordinataque accidentia à communi Epilepsia aliena, & si reliquis priventur sensibus, auditus tamen remanet, & ob malignam materiæ qualitatem non utcunque insaniunt, sed nunc furibundè, nunc procaciter, nunc devoventes sese, nunc loquentes turpia, ut vulgus hominum sic affectas immundis spiritibus divexari putet, ac si pars aliqua uterum primò afficiat, ejus partis affectio comes adest. An vero Epilepsia fiat ex vitio alicujus membri, quòd uterus primo afficit, subindè depræhenditur, nam si ventriculus ille fuerit, adest nausea, vomitus, cibi fastidium, ventriculi morsus, oris amaritudo, & famescentes potius, quam saturas accessio invadit: Si ex liene, rugitus sentitur in ipsius regione, dolor, mœstitia, taciturnitas, timor: si ex corde, anxietas, coloris mutatio, varietas pulsus, animi languor, palpitatio, ac totius corporis impotentia, ob quæ accidentia, quæ in Epilepsia apparent, putant vulgares Epilepsiam esse passionem cordis, fiunt tamen per eas, quas diximus compassiones. Si vero ex utero rectà caput afficiatur, subita fit accessio, nec reliqua præcedunt, nisi aut tinnitus aurium, aut vertiginosæ imagines. Semen corruptum esse dignosces, quia omnia accidentia frigiditatem attestantur, ac sæviora sunt. Affectio est periculo plena, maximè si frequentes fuerint accessiones, & cor lædatur, interdum enim corpore pleno aut languidà laborante in levem apoplexiam, aut paralysin degenerat, at si rariores sint accessiones, etsi sævæ, non adeo periculosæ, utraque tamen sedulò curanda.

7. popul. 6. (left margin, beside "declarant")

Signa quæ ex utero fieri declarant.

Auditus remanet.

Epilepsia ex utero per consensum alterius partis signa.

Prognostica.

Est autem curatio duplex, ut strangulationis; prima accessionis; altera morbi: in accessione satagendum, ut fœmina ocyssimè revocetur, prohibentes ne vulnere aut percussione afficiatur, vehementi motu, qui tamen planè prohiberi non debet, ut perperam fieri solet unde accessio retardatur, nam concussione partium materia discutitur, quæ sane discussio, omni arte penitus procuranda ijs præsidijs, quæ tenuia sint, & ad cerebri ventriculos permeare valeant, qualia jam retulimus superiori cap. In curatione accessionis imprimis commendantur gravia suffumigia, hæc enim etsi Epilepsiam concitant, ut ibi diximus, concitatæ tamen prosunt, quia materiam discutiunt, & per ea commodè experitur an malum sit per consensum, nam in primogenea affectione obsunt. Utero adhibenda benè olentia ibi etiam relata, nisi mulier sit gravida, cui satis erit superiora suffire. Prosunt frictiones, vincula extremorum, cucurbitulæ cruribus affixæ, ac medicamenta flatus discutientia, de quibus eit. c. luculenter dictum est. Insuper linimenta ventris ex oleo rutaceo, liliorum, de baccis lauri, suppositoria valentiora, voces, strepitus, & in conspectu laborantis magna luminaria accendere apertis palpebris, tandem avulsio pilorum, ac vellicatio pudendarum partium, &, ut verbo dicam, omnia, quæ superiori c. dicta jam sunt. Quod si accessio diu duret, & proveniat ex mensium suppressione, convenit sanguinis missio ex pede; cavendum verò à cucurbitulis supra umbilicum, peculiari tamen utilitate Epilepticis fœminis exhibentur ℥ ii. aquæ Langij infra descriptæ, aut aquæ ex distillatione cerasorum, vel hirudinum, quæ ori imposita mirifice discutit; olea quoque intra aures immittuntur, aut capitis suturis applicantur, de spica, de sampsuco, de cinamomo, de nuce moscatà, rutaceum, cicionium additá tertiâ parte aquæ vitæ.

Curatio in accessione.

Suffumigia quæ Epilepsiã concitant, excitatam sedant.

Luminaria.

Si ex mensium suppressione.

Sang. missio.

In cura-

Curatio affectus. In curatione morbi, animadvertendum prius, variam ac multiplicem esse naturam, conditionem, & temperaturam mulierum, ut videre est apud Hippocratem 2. de morb. mul. *Epileptica praegnans.* Si igitur praegnans sit, omni arte curandum, ne foetus dissolvatur, in quem usum emplastrum, cujus pars una ventri, altera dorso apponatur, sic conficies: *Emplastrū.* ℞ emplastri pro matrice, ceronei an. partes aequales, musci g. vj. misce, cui poteris addere oleum de spica, liliorum, utendum etiam trochiscis de musco, quos ore teneat, & umbilico applicanda, quae c. de abortu, & de praegnante febre correptâ reperies, demùm ab accessione quàm citissime excitetur, periculum enim est ne foetura suffocetur.

Reliquae curantur tribus remediorum generibus, in quibus triplex curandi ratio promiscuè servanda est; Prima, quae utero; altera, quae capiti; tertia, *Evacuatio.* quae illi membro provideat, cui caput vitium communicat. Primum igitur suppositâ optimâ victus ratione evacuantibus utendum, ac si à menstruo diminuto vel ablato fiat, omni arte provocetur frictionibus, ligaturis, sectione venarum pedis; haemorrhoidum provocatione, ac reliquis jam dictis proprio c. ita ut bis, tervè, aut quater in anno juxta indigentiam sanguis mittatur, aut hirudines haemorrhoidibus applicentur, quo facto (quia conserta purgatio raró convenit) sanguinem ex recrementis mundare oportebit bis tervè in anno levissimis catharticis, quae uterum respiciant, & quae paulatinè, ac per Epicrasin humores educant, ut rhabarbari ʒ j. si jecur compatiatur, aut aga- *Purgatio paulatina.* rici, si ventriculus, aut utriusque ʒ ß, si utrumque in ℥ iiij. aquae lactis, aut decoctionis cordialis, vel melancholicae cum ℥ iij. confectionis hamec sine scammonio, & colochintide aut ℥ j. cassiae, & ℥ ij. sirupi rosati solutivi addita ʒ ß pulveris hierae, anisi, aromatici ros. liquiritiae, vel paeoniae, aut si pilulae magis arrident ℞ massae pilularum de aloë, aut de hiera ℈ iiij. cum sirupo de arthe- *Ventriculi respectus.* misia, formentur xj. At si cruditates in ventriculo redundent, quod saepe contingit per hunc morbum, tunc posthabitâ uteri ratione cogimur fortioribus uti medicamentis, praeparatâ prius materiâ sic: ℞ mellis rosati, sirupi de staechade, aut hydromelitis ℥ ij. aquae gallitrici, betae, rutae, hysopi, aut decoctionis earundem herbarum, & polypodij ℥ iiij. misce pro dosi, capiat per 5. aut 6. dies; deinde sic purgetur: ℞ massae pilular. assaiaret, elephanginarum, de hiera, de mastice, de agarico, sine croco, & myrrha, quia caput tentant, ʒ j. ß sarcocollae, aut seminis paeoniae ℈ j. cum sirupo de mentha, aut de staechade formentur xj. pilulae, quas simul capiat post primum somnum. Quod si his *Stibium.* affectus non obediat, laudant doctissimi viri Stibij praeparati g. iiii. in conserva ros. aut ovo sorbili, quod praesidium in gravioribus Epilepsijs mirificum esse affirmant, in levioribus sequentem sirupum, qui paulatine purget, exhibere sat *Apozema.* fuerit, ℞ polypodij quercini ℥ iiii. radicis paeoniae, seminis ejusdem an. ℥ ii. fol. gallitrici, viol. mercurialis, scolopendriae an. m. i. summitatum rutae, pulegij, betonicae, hyssopi an. m. ß seminis carthami contusi, foliorum senae, Epithymi, singulorum ℥ i. ß, florum violarum, buglossae, anthos. an. p. i. fiat decoctio in lib. vi. hydromelitis ad medias in colaturâ factâ expressione infunde agarici in ligatura ʒ iiii. cum saccharo, fiat sirupus, aromatizetur ʒ ii. cinamomi dosis ℥ ii cum supradicto decocto, aut minore decoctione fiat apozema, cujus *Si ex semine curatio.* ℥ v. per intervalla damus, cum foelici successu. Si ex semine proficiscatur affectio, minuendum erit aëre, cibis, potionibus & medicamentis dictis c. de gonorrhaea; quibus non proficientibus, instituenda ea, quae sensim per partem *Fontanella.* aliquam certam, cui natura assuescat, materiam educant, quod sit fontanellâ altero vel utroque crure apertâ, prout jecur aut lien compatitur; at si affectus sit per consensum partium inferiorum, aut novus, sat fuerit in cruribus; sin primarius aut antiquus in brachio, & crure simul aperiatur; illud quidem, ut, quod in capite quotidiè aggregatur expiret; hoc, ut ab utero parum vel nihil ascendat, quod praesidium expertum ac utile semper fuit.

Flatus discutientia. Secundo utendum ijs, quae flatus discutiant, quod imprimis fiet decocto *Galli veteris ius.* galli veteris impleti brassicâ marinâ, polypodio, carthamo, scolopendria,

passulis

passulis, foliis senæ, ac seminis pœoniæ. Venter inferior inungendus oleo liliorum, de ruta, de baccis lauri, camomilæ, cinamomi, anisi, piperis, caryophyllorum, facto prius fotu ex decocto camæmali, roris marini, meliloti, adianthi, radicum diureticarum, seminis anethi, fœniculi, rutæ, agni casti, cumini, lauri, utilis est etiam usus sequentis, aut consimilis clysteris, ℞ foliorum mercurialis, bliti, arthemisiæ, cuscutæ, melissæ, majoranæ an. m. ß, polypodij, carthami singul. ℥ ß, epithymi, thymi utriusq; ʒ. v, seminis anethi, rutæ, agni casti an. ʒ iii coquantur simul in ſ. q. aquæ ad tertias in ℥ xii juris dissolve diasenæ, aut diacatholici an. ℥ ß, olei camomilæ, anethi an. ℥ i misce; uterum præterea mundificare oportet pessariis, suppositoriis ac reliquis præsidiis, quæ menses evocant, de quibus c. superiori abunde diximus, inprimis autem convenit, p. r aliquot dies sudare ex decocto guaiaci, radicis chinæ aut sarsæ parellæ, additis radicibus pœoniæ, & angelicæ, ita enim non solum flatus dissolvuntur, sed quæcunque insuper in capite aut utero præter naturam continentur; ex capite etiam discuties si nuper dictis, oleis, & iis, quæ superius scripsimus, persundatur assumptis crebro pilulis, ac reliquis medicamentis leviusculis. *Vnctio.* *Fotus.* *Clyster.*

Tertio roborantibus tum uterum, tum etiam caput. Vtero utilis est, ʒi theriacæ magnæ, mitridatij, diamusci dulcis, electuarii de gemmis, lætificantis Rasis, pluribus diebus mane assumpta, cum aqua capill. ven. buglossæ, borraginis, pœoniæ; mirum in modum prodest lapidis bezoartici orientalis g. vi. sæpiuscule assumere cum ℥j. aut altera aquæ scorcioneræ vel buglossæ, aut hasce tabellas seminis agni casti, rutæ, anisi, fœniculi an. ʒ ß, pulveris ligni aloës, corticis citri, menthæ, an. ℈j. sacchari dissoluti in aqua menthæ q. ſ. fiant rotulæ singulæ ponderantes ʒ ii, utero extrinsecus applicetur emplastrum pro matrice, vel ceroneum per se, aut cum prædictis oleis, ac reliqua, quæ c. de uteri imbecillitate reperies. Caput peculiari ratione sequentia roborant, ac prohibent, ne denuo mali quicquam ibi generetur, aut ascendat, ac primo utilis est pulvis ex ℥j. coriandri præparati, radicis buglossæ ℥ ß, cinamomi, corticis citri, seminis anisi, agni casti singulorum ʒ uj ligni aloes ʒ i sacchari ℥ iiij omnibus commixtis fiat pulvis, dosis cochleare. Majoris pretii alius sic paratur, florum violarum ℥ i, cumini, carvi, seseleos, singulorum ʒ ii, seminis pœoniæ, rutæ, agni casti an. ʒ i cineris cranii humani, vel hyrudinum, vel melissæ, aut mustelæ ʒ iii fiat pulvis, dosis ℈ ii additis ℈ iiii sacchari candi cum aqua gallitrici, violarum, aut graminis; concinnantur insuper hæ tabellæ ℞ myrrhæ corallii rubi, cornu cervi, eboris an. ʒ ß, seminis pœoniæ maris seminis agni casti, visci quercini an. ʒ i, cranii humani ʒ i ß cum saccharo dissoluto in aqua ros. fiant tabellæ, ut supra: odorifera devorandis non sunt admiscenda, quia caput gravant, ac paroxismum suscitant. Utilissimæ tamen sunt sequentes conservæ; primo, ℞ theriacæ smaragdinæ ℥ i ß diamusci utriusq; an. ʒ i. theriacæ venetæ ʒ i ß, pulveris seminis agni casti ʒ iij cum sirupo de stœchade, fiat confectio, dosis cochleare. Secunda radicis pœoniæ, & eringii sufficienter decoctæ lib. i. mellis q. ſ. pulveris cinamomi ʒ ii, seminis agni casti ʒ iij, misce: Tertia ac præstantissima recipit theriacæ smaragdinæ ℥ ij, pulveris radicis pœoniæ maris, seminis ejusdem, agni casti an ʒ i, corallij rubei præp. ʒ ii, visci quercini ʒ i, pulveris vermium rubi, succi rutæ an. ℈ j cornu cervi usti, ac monocerotis an. ℈ ii, pulveris pullorum hirundinis adustorum ʒ ß, rhodomelitis q. ſ. fiat confectio, dosis, ut supra semel aut bis in hebdomada; prodest etiam conserva majoranæ, roris marini, auranciorum, vel anthos, aut melissæ. Ex quibus cum supradictis, & hirundinibus vino albo, & aqua borraginis cum mica panis, & melle rosar. exceptis per destillationem in balneo Mariæ, extrahatur aqua mirifica, dosis cochleare 1. vel pro ditioribus aqua ex theriaca magna. Sequens Langij est, & loco secreti laudatur ℞: florum lilii convallij. m. vi. infundantur in ſ. q. vini generosi, aut moscatelli per vi dies, destillentur, & adde cinamomi ʒ vi, nucis moscatæ ʒ iiii, pi- *Roborantia uterum.* *Tabella.* *Caput roborantia.* *Pulvis.* *Rotula.* *Conserva.* *Aqua destillata.*

peris longi, ℨ ii visci quercini, radicis pœoniæ maris, diptami albi, sive fraxinellæ an. ℨ ß omnia trita in prædicto vino destillatitio infundantur per dies v iij deinde destillentur in loco aprico, dosis cochleare 1. bis in septimana, valet etiam in apoplexia, & caro. Exterius capitis suturis admovetur pulvis qui ℞ granorum myrthi, granorum tinctorum, rosarum, coriandri præparati, santalorum, violarum, nenupharis, capitum papaveris singulorum ℈ ij, florum anthos ℨ i fiat pulvis capitis suturis aspergendus; aut ℞ rosarum, granorum myrthi an. ℨ ß; seminis lactucæ ℨ i, granorum tinctorum, sandali rub. coralli usti an ℨ i ß, garyophyllorum, cyperi an. ℈ ij fiat pulvis, ex quibus etiam additis calidioribus, si frigidior sit capitis temperatura, pileus in hunc modum conficitur, ℞ coriandri præp. garyophyllorum, cyperi, florum anthos, lavendulæ, ligni aloës, foliorum salviæ siccæ, ac roris marini an. partes æquales, includantur in serico pileo cum bastituris ad formam capitis. His capiti, & utero satis prospectum esse arbitror; quâ vero ratione reliquis visceribus ii consentiant sit prospiciendum c. de febre albâ videndum erit.

Externa capiti admovenda. *Pulvis capitalis.* *Pileus in temperatura frigida.*

Scholium.

Apud neotericos in usu, à priscis jam derivatum est, in iis morbis, qui neque victus rationi, neque medicamentis cedunt, fonticulos diversis in locis pro morbi diversitate aperire, cauterio actuali, & potentiali, ex quibus actualia tutiora sunt, & quæ ex auro vel argento fiunt mitiora, nam ærea, aut ferrea acrius urunt; utraque suam habent utilitatem, nam actualia ad evacuandum magis sunt apta, ut hydropicis; potentialia ad divertendum, & intercipiendas fluxiones, quia humores ad se magis alliciunt: cæterum potentialia partem affectam magis alterant, intemperiem malignam inducunt, ac debilitant; actualia parti robur addunt. Sunt porro cauteriorum usus quinque; primus membrum laxum, ac humiditatibus persusum exsiccare, & roborare, qua ratione Hippocrat. quibuscumque, à diuturno coxendicum dolore molestatis, coxa, excidit, his crus tabescit & claudicant, nisi urantur; ut enim Galenus addit ustione humiditas exsiccatur. Secundus usus ad evacuandam materiam aliquam, ut ex apostemate; ex pectore in empy matícis, ex ventre in hydropicis 6. aph. 27. Tertius ut membri corruptio impediatur 2. ad Glauc. cap. de gangræna. Quartus ut importunus aliquis fluxus mediante crusta ignis præpediatur. 5. meth. 4. Quintus ad diversionē humorum, in quem potissimum usum fontanellæ fiunt in cruribus, aut in scapulis in asmate, paralysi, epilepsiâ, & similibus morbis, Aëtius serm. 4. ficuti etiam in capite ad inhibendum reumatis à capite ad pectus defluxum, ut in pthisi, in coronaria sutura: in auribus ad divertendum fluxionem ad oculos Manard. 6. Epyst. 6. in morbis coxarum Celsus, Paulus, & Aëtius super iscyæ vertebras urere suadent, quod recentiores quincuspide ferramento faciunt, ut quinque unà aperiantur fonticuli. Rursus in brachio fiunt ad internum latus insertionis musculi hanc imaginem referentis Δ: in crure eâ sede, quâ fibula, à tibiæ osse primum dehiscit, versus latus externum tribus, quatuorvè digitis sub genu, quippe ibi minori molestiâ geruntur, aut in cavitate, quæ est inter musculos. In destillationibus antiquis à capite ad pectus in brachiis fiunt parte sylvestri quatuor digitis ab humero; contra articulorum dolores in cruribus parte etiam sylvestri quatuor digitis à genu; sæpe etiam juxta talos: At in uteri vitijs internâ potius cruris parte; In desperato catharro in sutura coronali; sed id quidem, si materia plane sit frigida. Jam vero actualia tenui fiunt ferramento ignito, punctuato, adunco ac brevi, apposita tamen prius signato loco, ferrea lamina, frigida perforata in medio, ut per foramen cauterium admoveatur; evulsa ignis crusta vaccino butyro, pila cerea cum pulvere turbit, hermodactylorum, agarici, & campepytheos digitis subacta cauterij osculum apertum asservetur, quæ medicamenta commiscentur, quando caulis vel hederæ folium sufficienter non trahunt, alias pila cerea, aut argentea, vel radix gentianæ, aut festuca linea, aut etiam spongiola cera, ac

Duplex cauterium. *Usus quinque.* *6. aph. 66.* *Loci diversi ubi fiunt.* *Cels. lib. 4. cap. 22. Paul. lib. 6. cap. 77. Aet. 4. lib. 2. cap. 3.* *Actuale cauterium.*

ra, ac terebinthina madida satis fuerit; quidam præferunt cicerem propter asperitatem, & quia cuspide apertum servat ulcus; superponitur vero brassicæ aut betæ folium, vel potius hederæ, quia semper virescit, & succulentior est, aut unguentum citrinum, vel basilicon. Potissimum autem aperiendi sunt verno tempore, ut Cels. cit. jubet, & cessante affectione observentur alij ad 30. 40. vè dies, ac tres etiam menses apertos asservari volunt, Rolandus ad 160. verendum tamen ne diuturniores in fistulas evadant, quæ ægrè postea, & non citra periculum obducantur; quod si contingat præcipitatum Vigonis injicere oportebit, quo superflua caro conteratur, expurgetur & erodatur: ne autē fistulosum ulcus contingat, consultius fuerit in unâ parte obserare, & in alterâ aperire. Potentialia cauteria, quibus fonticulus aperitur, concinnantur ex cantharidibus, viva calce, fermento acri, addito sapone, & aceto, ac ut tyrones formulas habeant ℞ cantharidum abscissis alis, & capitibus ℥ j, caricarum pinguium numero 1. fermenti acris quantitatem duarum caricarum, cum pauco aceto squillitico fiat pasta; vel ℞ cantharidum, ut suprà, numero xv. euphorbij ℈ ij in mortario redigantur in pulverem, ac fermento excipiantur, cujus portione caput cavum glandis, aut avellanæ medietas infarciatur, & loco signato infigatur, ac in ejus circuitu ceratum diachylon, vel aliud simile imponatur, sed & medicamentum fortiter alligetur, ne hinc inde vacillans loca vicina exulceret; post horas viij, vel circiter vesiculam excitat, cui disruptæ cicer, aut aliud quippiam ex supradictis imponatur, & superponatur hederæ folium vel tabaci, ac ter in die innovetur, & abstergatur, sic sine dolore servabitur apertus fonticulus. Et hoc remedij genus abijt ferè in consuetudinem apud Italos, ubi primum pertinaci aliquâ fluxione divexantur. Sunt tamen aliquot servandæ limitationes in aperiendis, & apertis servandis fontanellis, quarum pleræque ex supradictis colliguntur. Prima, ut adhibeantur post alia remedia frustrà tentata, idquè in frigidis duntaxat affectibus cum humore; in calidis abstinendum prorsus, tùm à ferramentis candentibus, tùm à causticis medicamentis, quod Trallianus notavit, quia humores calidi tenuiores evadunt, & major fit fluxus. Secunda, non aperiantur, nisi corpore præpurgato, postmodum etiam interim dum apertæ servantur, per intervalla universales evacuationes iterentur. Tertia, vicinæ partes muniantur adversus vim caustici. Quarta, locus cauterij conscribatur, in potentialibus testâ nucis, vel simili re, quæ suis marginibus constans pateat in medio; in actualibus ferreâ laminâ. Quinta, potentialibus utendum ad aversionem, quia magis trahunt; actualibus in ablatione materiæ, quæ influxit, nam hæc roborant locum affectum, illa debilitant. Sexta, cavendum ne uratur vena, aut arteria insignis, nervi, aut tendones musculorum. Septima, non statim detrahatur crusta, sed cum mutari incipit, ac veluti maturitate suâ excidit. Octava, locus ulceratus conservetur apertus ad 40. dies vel paulò plures, longior enim mora partem debilitat, excrementa accumulat, ac sinus inducere potest. Nona; foramen ciceris grano primò, deindè globulo cereo, vel argenteo servetur apertum. Decima, foramini in aversione potissimum superponatur aliquid humorem trahere potens; ita in aquâ agitatur agaricus, euphorbium & colochyntis, ac in eadem linteum madidum applicatur, & folium hederæ superponitur. Undecima, circa vulnus repellentia apponantur, ut defensivum de bolo. Duodecima, ne super partes principes applicentur, ideò suspecta ustio in capite, & quantumvis necessitas urgeat, cavendum à suturâ, etsi quidam contrarium jubeant. Decima tertia, cavendum à parte exactioris sensus ut oculo. Decima quarta, eligatur semper pars inferior, ut expeditius humores expurgentur. Decima quinta, tempus cauterij commodum ver est, quia tùm humores omnes funduntur magis, & ad extrema pelluntur. His succinctè cuncta, quæ ad rationem, tempus, locum, & modum aperiendorum fonticulorum attinent, perstrinxisse mihi videor.

[Margin: Tempus aperiendi. — Potentialia. — Admonitiones.]

De melancholia virginum & viduarum.

CAP. III.

Definitio.

MElancholia virginibus, viduis, & sterilibus crebriùs quam reliquis fœminis accidit. Definitur ab Areteo animi angor in cogitatione defixus, atque inhærens, sine febre, furoris, vel maniæ initium; differt tamen ea, quæ communiter viris, & reliquis fœminis contingit, ab eâ, de quâ nunc sermo est, quòd illa ex aliquâ communi causâ proficiscitur, hæc ex certâ quâdam, & huic fœminarum conditioni duntaxat peculiari, nimirum menstrui sanguinis tetrâ ad cor exhalatione; item quia illa citra manifestam intermissionem affligit, hæc non nisi per intervalla, & suscepto initio à prædictâ occasione: Tertio quia illa nullum fere aliud accidens secum affert præter metum, ac mœstitiam, & ea, quæ melancholiæ sunt propria; hæc fletum, risum, variosque dolores, præsertim sinistri lateris, & è cordis regione universam mammam interdum occupantes, spiritus deficit, & alia accidentia mox dicenda se produnt; ideoque ritè definitur hæc virginum, & viduarum melancholia, ex levi occasione, aut citra illam insolens, & subita tristitia cùm tacito delirio, ac dolore alicujus partis internæ, anxietate, flendi, vel tacendi desiderio, hypochondriorum, ac dorsi manifestâ pulsatione, à quibus subitò ad pristinum redeunt statum. Haud facile est judicare, cujus morbi hæc sint symptomata; nam Galenus ex Dioclis sententia melancholiam ex immodico calore venarum meseraicarum oriri scribit; vel ut aliis placet, ex inflammatione earundem venarum, & pylori, ac pancrearum. Hæc ferè vestigia sequutus Mercatus, causam melancholiæ hujus, de quâ agimus, esse refert inflammationem arteriæ juxta dorsum, cui consentiant cerebrum, & cor quæ adustis fuliginibus obscurantur. Cæterum cum ab internâ inflammatione febrem esse inseparabilem, tùm reliqui medici, tùm Galenus passim confirmet, quâ tamen sic affectæ mulieres sæpissimè carent. Potius censeo, meseraicas, & arteriam dorsi præter naturam incalescere duntaxat, vel deteriorem substantiæ conditionem acquirere ex vitiato in utero sanguine, vel semine, tumquè acrem de se vaporem exhalare, qui animum mentemquè conturbet; ex quibus liquet cerebrum in hâc melancholiâ non per essentiam, sed per consensum lædi.

Melāch. virg. & vid. definitio. *Quæst.* *Melāch. cuius morbi symptoma.* *Autoris sententia.*

Causæ.

Ex dictis hujus mali causas colliges, quæ quidem duæ potissimæ sunt; prima muliebris natura, quia tenuioris est ac dejecti animi; secunda, crassus sanguis sparsus per mensenterii, & omenti venas, & ibi adeò exustus ut frigidus, & siccus tandem evadat, ejusdem etiam vitiosi prope cor ac in prædicta arteria conclusi tetra exhalatio; cùm enim uberius sanguis ætate crescit, confluit ad uterum, cumq; osculum exitus nondum fuerit satis apertū, aut obstructio effluxum impediverit, tunc præ multitudine resilit ad cor, ac septum transversum unde postmodum difficulter refluit, quia venæ obliquæ sunt, & locus ad insaniam, & delirium paratus; itaq; cùm hæ partes repletę fuerint, tunc ex repletione (ut Hipp. verb. utar) cor fatuum fit, ex fatuitate torpedo, ex torpedine delirium apprehendit, & si simul horror, & febris ingruit, præ acutâ inflammatione insanit, prę putredine clamat, oppresso à fuliginibus corde, præ caliginositate timet; præ compressione strangulationes parat; præ sanguinis malitiâ animus mœrens, & anxius malum trahit, & spiritus cerebri obscurantur, quæ cuncta augentur, amatorius si accesserit ardor. Viduis tamen sæpè accidunt labores, curæ, & assidui mœrores, ob consuetæ vitæ mutationem; sed & puerperis sæpissimè malum accidit, ex suppressâ purgatione, quia humoris illius vitium æquivalet temporis diuturnitati, si indebitè detineatur,

Lib. de virg morb.

Puerperis melāch. fit

neatur, virgines etiam viro maturas sæpe malum excercet ob relatam jan causam. At licet sanguis ille conclusus nec putrescat, nec ad superiora feratur, dum tamen prædictis in locis incalescit, & leui aliqua occasione agitatur, solo halitu afficit, quo halitu quiescente, aut dissipato læta redditur fœmina, symptomataque mitescunt, subinde tamen recursura; habent enim causam intra se à quâ successu temporis (ut recte Averroes notavit) in frigida symptomata delabuntur, ob innati calidi resolutionem, nam sanguine tenuiori resoluto, reliqua portio melancholica redditur; quo circa etsi initio affectio calida sit, quod colligitur ex ingenti illa arteriæ dorsi succensione pulsacioneque, quæ etiam viris hypochondriacis contingit, tamen tractu temporis frigida nonnunquam evadit.

Signa sunt, pulsatio juxta dorsum, quod symptoma fœminis sic affectis ferè est perpetuum; cutis aliquando squalida, rugosa, & aspera, præcipuè verò, ut Areteus scribit, in cubitis, genibus, & digitorum articulis, multa cogitatio, commentatio, & suspicio malarum rerum, verecundia, rusticulve pudor, ignavia animi dejectio; mentis, & sensuum caligo; turbulentus somnus, insomnia terribilia, perversa rerum existimatio, præposterum judicium. Præcordia ingenti sæpè fervore æstuant ac pulsant, cumq; vapor excitatus sursum evolat, cor palpitat, aut premitur, animus deficit, plerumque fauces siccitate præcluduntur, sic, ut difficulter tunc possit ab uteri strangulatu secerni; alvus plerisque nil reddit, aliis exiguum, acre, biliosum, lotium flavum; fastidiosæ sunt, languentes, tædiosæ, consilii inopes, litibundæ, vigiles, cum summâ vitæ ac rerum meliorum desperatione, lachrymosæ, timentes, mœstæ; metus enim, ac mœstitia, si longo tempore teneant præcipua sunt melancholiæ symptomata, quæ ipsam tanquam charactere designant Hippocratis testimonio; nulla re delectantur, neque gaudent, solitudinem amant, à quâ magis læduntur, donec halitus evanescit, tunc enim subitò, quod mirum apparet, ad pristinam consuetudinem revertuntur, nisi malum fuerit inveteratum, & jam per essentiam. Adhæc verbis exprimere nequeunt, quid sentiant, ex quibus etiam interdum nil certum colligas, multaque mala persentire dicunt, & tametsi melancholia sit cerebri affectio, tamen de corde magis conqueruntur, quia robore ipsius minus valent, semper tamen universa hujus affectus causa ab utero pendet, & propaginibus venarum ipsum circundantibus; multæ etiam malum dicunt non esse naturale, sed divinum quid præ se ferre; aliæ ab spiritu vexari se putant, quæ persuasio apud germanorum vulgus frequens est. Porro hæc sunt melancholicarum symptomata mitiora, si tamen ex eâ in maniam vergant, tunc animus mœrens horribiliter compellat, & in puteos prosilire, ac strangulari cupiunt, tanquam meliora sint hæc, & omnem vitæ utilitatem excedentia, neque possunt ullâ orationis suavitate ad spem recuperandæ valetudinis erigi; præsertim autem hæc accidunt, quibus menstrua purgatio, aut alia uteri purgamenta ob subitam occasionem retrocesserunt. Differunt melancholicæ à maniacis, quòd illæ verentur publicè proferre, quæ imaginantur, & ob id cogitabundæ, mœstæ, & taciturnæ incedunt; hæ statim effutiunt, quæ mente concipiunt, unde facile deliramentum apparet, spectra, phantasmata, & demones videre se putent, sæpè noctu, quandoque interdiu, & aliquando utroque tempore: sæpe pactiones præstigiasque, ut ipsæ vocant, ab aliis sibi paratas suspicantur, ex quibus eliciunt morbum non esse naturalem, & idcirco medicamentis non antè placandum, quam illas, quas sibi fingunt paratas insidias, penitus amoliantur; quæ tamen omnia erronea sunt, & à causâ, præter naturam rectrices facultates maximeque imaginacionem pervertente suboriuntur.

Tres itaq; sunt hujus morbi stationes sive gradus, juxta quos majus vel minus periculum subesse pronunciandum est & pro quibus etiam curatio evariat. Primus dum nuper leviora signa apparuerunt, & adhuc sanguis fervorem continet. Secundus, cum jam diu duraverit affectio, & mores muta-

Margin notes: Signa. — 1. de pass. anim. 8. — 6. aph. 24. — Signa si in maniam vergat. — Differentia inter melanchol. & maniam. — Prognostica. — Tres morbi species sive gradus.

verit fœmina, neque potuerit imaginationibus, ac mœstitiæ resistere, fœculentusquè, ac crassus fuerit jam factus sanguis, cujus temperamenti rationem, ac conditionem, fœminæ natura insequitur. Tertius, cum penitus subversum fuerit vivendi studium, & fœmina nec loquatur neque respondeat, nec lætetur etiam cum familiaribus, & amicis, tunc enim jam prope maniacum delitium est.

Curatio primi gradus.

Primi gradus curatio complebitur, si fœmina parco utatur victu, corpus exercitio firmet, animum variis, ac jocundis rebus distrahat; quod si viro non utatur, tertio aut quarto quoq; mense in medio ejus basilica tundatur; si vero menstruorum tempore mœsta, ac melancholica magis sit, duobus tribusvè diebus ante, vel post eorum apparitionem vena pedis vulneretur; in medio autem mensis salvatellâ dextra, aut sinistra, prout jecur, aut lien compatitur; quod si mesenterium afficiatur, per hæmorrhoides convenienter sanguinem detrahes.

Secundi gradus curatio

At si morbus fuerit in secundo gradu, ad cujus potissimum curationem medici vocantur, quia primum mulieres contemnunt, tertium curari non posse arbitrantur, quatuor præcipuæ erunt intentiones curativæ. Prima; impedire sanguinis congestionem in utero; cujus gratiâ menstrua cienda per ea, quæ suo loco dicta sunt; secunda, quidquid melancholiæ congestum est expellere; tertia, flatus discutere; quarta, capiti, cordi, utero, & universo corpori providere.

Victus ratio

Curabitur ergo quinq; remediorum generibus, Primo; quia victu sicco melancholicus humor, & augetur, & exacerbatur, humectânte potius utendum, qui tamen leviter attenuet, & inscindat, præsertim si menses suppressi sint, esto igitur prandium ex gallinâ novellâ tenerâ coctâ cum radicibus fœniculi, petroselini, ciceribus rubeis, & croco; in cœnâ laudantur ova recentia, poma assa, pruna cocta, aut borrago parata cum lacte amygdalino, propter vigilias quibus maxime infestantur, vel ptisana cum pauco aniso, aut cinamomo propter flatus. Potus sit vinum Rhenanum vel album tenue, in quo maduerint flores auranciorum, vel potius borraginis, cerevisia mediocris, enulâ & melissâ parata; aut aqua cocta cum herba capillorũ Veneris, radice scorcionerae, cortice limonis, semine citri. Alvus respondeat, aut levi hoc clystere solicitetur: ℞ radicis fœniculi, petroselini an. ℥ i, foliorum malv. m. i. polypodij quercini ℥ j. seminis carthami, lini, fœnugræci an. ʒ i coquantur ad lib. j. colaturæ adde olei anethini, camomilæ, violar. sacchari rubei an. ℥ i, diacatholici ℥ ß misce.

Evacuatio

Secundo evacuantibus, & quidem, si plenitudo adsit, sanguinis missione iis animadversis, quæ aliis capitibus dicta sunt, quia tamen succi jam melancholici facti sunt, parcè mittendus, purgantiaquè medicamenta crebrius exhibenda, præsertim ea quæ leniter, & paulatinè parùm, sed frequenter educunt. Prius tamen humor præparandus sequenti vel simili sirupo ℞ sirupi borraginis; de pomis, vel epithymo an. ℥ i aquæ borraginis, melissæ an. ℥ ii misce, quo ubi per vi. aut viii. dies mulier usa fuerit, capiat alternis septimanis ʒ i pilularum de aloë, mastychinarum, vel de agarico; vel potius, quia pilulæ exsiccant, & calefaciunt, ter, quatervè in anno accipiat ℥ ß confectionis hamec sine scamon. & colochynt. cum ℥ i sirupi violar. solut. in ℥ iiii decocti melancholici, aut bolum sic concinnatum, pulpæ cassiæ ℥ i pulveris foliorum senæ ʒ ii misce, vel ℥ i harum rotularum: ℞ confectionis hamec sine scamonio, & coll. diasenæ, aut confectionis de psilio ʒ iii sacchari dissoluti in aquâ melissæ aut viol. q. s. misce fiant rotulæ; aut capiat iiij, quinquevè pruna senæ, quæ sic parantur; ℞ prunorum numero xxx, foliorum senæ ℥ iii, seminis anisi ʒ ii, folia, & semina in ligaturâ, pruna per se in lib. ß vini Rhenani, aut albi tenuis per horas xxiiii infundantur, tunc adde aquæ tantundem, coquantur ad consumptionem vini, capiat à iij usq; ad vi. & superbibat cochlearia tria jusculi vel dilutum senæ, quod sic concinnatur: ℞ seri caprini ℥ viii leviter calefiat, in quo infundantur foliorum senæ ʒ viii florum viol. p. ß zinziberis ℈ i in vase vitreo angusti orificii bene obturato maneat per noctem, coletur manè, & adde sacchari q. s. bibatur tantundem

Margin notes beside the Evacuatio paragraph: *Pilulæ exsiccant, & calefaciunt* — *Pruna senæ* — *Dilutũ senæ*

dem pluribus diebus: laudatur etiam hoc aliud decoctum: ℞ aquæ lupulorum, borraginis, aut cichorei lib. i. foliorum ſenæ ℥ i ß bulliant parum, & maneant per noctẽ in infuſione, coletur, & adde ſirupi de ſucco borraginis ℥ ii ſacchari q. ſ. doſis ℥ iiii: experientia comprobavit hoc aliud ſerapium: ℞ aquæ borraginis, cich. lupul. an. ℥ x. ſucci borraginis depurati ℥ viij ſucci pomorum redolentium ℥ vi, foliorum ſenæ ℥ iii florum cord. an. p. i radicum ſcorcioneræ minutim ſciſſæ, aut loco ejus angelicæ ℥ ii bulliant lento igne ad conſumptionem vigeſimæ partis, colaturæ adde rhab. electi, agarici trochiſcati an. ʒ iiij ß factâ levi ebullitione exprimatur, & adde pulveris lapidis lazuli præparati in ligaturâ ʒ ii ſacchari q. ſ, fiat ſirupus mediocris conſiſtentiæ, aromatizetur cinamomo, doſis ob ℥ ii ad iiii.

Sirupus melancholiam educens.

Principatum tamen obtinet elleboriſmus, quem hac ratione Mathiolus deſcribit in epiſtola ad Nevium, ℞ foliorum aſpleni, adianti, fumariæ, melliſophili, abſynthij, arthemiſiæ, agrimoniæ, pulegij, thymi, ſenæ an. m. i. florum anthemidis, betonicæ, bugloſſæ, borraginis, roris marini, ſtœchadis, epithymi an. p ii. radicum cichorei, intybi, apii, fœniculi, aſparagi, ruſci, pœoniæ, Anonidis, eringij, angelicæ, bugloſſæ, borraginis, doronici an. ʒ vi; ſeminis aniſi, fœniculi, ocymi, citri an. ʒ iii cinamomi electi ℥ i ſantalorum flavorum ʒ ii, agalloci ʒ i in ſ. q. aquæ ferveant ad tertias ſecundum artem coletur, & ℞ prædicti decocti ℥ iii ß, ſirupi de fumaria, de epithymo, byzantini, acetoſi, de quinque rad. an. ʒ iii miſce, pro ſingulo mane capiat 15. diebus continuis pro digeſtivo, 16. vero die purgetur ſic: ℞ prædicti decocti ℥ v rhabarb. optimi ʒ i ß. corticum rad. ellebori nigri, purpureum florem ferentis ℈ v, junci odorati, Zedoariæ, ſeminis pœoniæ decorticatæ an. ℈ ß vini cretici ʒ ſi, terenda terantur, ac omnia per diem, ac noctem macerentur, deinde coletur, & factâ expreſſione adde electuarii lenitivi, ʒ v. confectionis hamec ʒ ii ſirupi ſapor regis ℥ i miſce, fiat hauſtus, qui proprie elleboriſmus dicitur: valet non ſolum in melancholiâ, ſed etiam pro quartanariis, epilepticis, & reliquis morbis melancholicis.

Elleboriſmus Mathioli.

Ego verò faciliori, & pro melancholicis peculiari ratione hanc ſoleo potionem parare, ex quâ maximam percipiunt patientes utilitatem ℞ fol. aſpleni, pulegii, adianti, thymi, fumariæ, borraginis, arthemiſiæ, agrimoniæ an. m. ß; radicis cichorei, intybi, angelicæ, apii, fœniculi, aſparagi, eringii an. ℥ i; florum borraginis, ſtœchadis roris marini, viol. an. p. i. ß, epithymi. fol. ſenæ an. ℥ ß doronici, ſeminis aniſi, fœniculi, ocymi, citri, an. ʒ ii ß, cinamomi electi ℥ ß ſantalorũ omnium an. ʒ ß coquantur in ſ. q. aquæ ad lib. ii. in fine adde, corticum radicum ellebori nigri, rhab. ellecti an. ℈ iiii lapidis lazuli in ligaturâ ʒ i junci odorati, Zedoariæ, ſeminis pœoniæ, decorticatæ an. ℈ ß coletur, & adde ſacchari albiſſ. q. ſ. fiat potio clara, aromatizetur ʒ i diamoſci doſis ab ℥ iiii ad ℥ vi.

Aliud.

Quibus non proficientibus grana iiii ſtibii præparati tutò præbentur, facto tamen initio à g. ii aut iii ſic enim nil mali accidit.

Stibium.

Quidam etiam in deſperatâ melancholiâ non verentur exhibere iii, iiii vel. v. grana pulveris Joannis de Vigo, ſeu præcipitati cum ℥ i vini generoſi, aut tantundem conſervæ roſarum, vel ſub hac forma: ℞ prædicti pulveris g. iiii, pulv. margarit. præp. g. v. electuarij diamoſci, diambræ an. ℈ ß. cum decocto nucis moſcatæ, fiant pilulæ, dentur in aurora: valet etiam in lue venereâ, & podagrâ; dicitur à quibuſdam turpetum minerale; & à ladano Mercuriali, ac medicamento alio, quod ab aliis Hercules dicitur haud multùm diſtat; Bolus Aldereti per Hiſpanias vulgariter nuncupatur, quia hoc remedio primarius ille, ac ſuo tempore celeberrimus Salmanticenſis medicinæ profeſſor mira operatus dicitur; Porro innoxius fœminæ præſertim melancholicæ valida hæc & ſimilia medicamenta ferunt ob craſſa, & viſcida excrementa.

Præcipitatus pulvis.

Turpetum minerale.

Tertio diſcutientibus flatus, qui nunquam non redundãt in hoc affectu, quorum materiam tum c. de œdemate mammarum 6. remed. genere, tum c. de febre alba, ubi de ſplenis rugitu ſermo erit, tum de epilepſia ex utero 2. remed. genere luculenter invenies, præter quæ etiam ſequenti aut ſimili clyſtere ſæ-

Diſcutientia.

piùs utendum est, ℞. rad. fœniculi, petros. an. ℥ j. seminis carthami, anisi, lini, fœnugræci an. ʒ j. fol. malv. m. j. polypodij quercini m. ß coquantur in *Clyster carminativus.* s. q. aquæ ad tertias juris lib. j. adde olei camomilæ, anethini an. ℥ j. ß diacatholici, aut electuarij lenitivi ℥ j. sacchari rubei tantundem, misce pro clystere: in quem insuper usum sumat ʒ j. theriacæ optimæ, aut mithridatij in aqua melissæ, & vini optimi an. ℥ j. *Linimentū.* Est præterea utilissimum lienem inungere cum ijs, quæ c. de febre albâ dicenda sunt, aut cum hoc linimento ℞. decocti tamarisci, caparor. foliorum scolopendriæ ℥ ii. olei caparor. liliorum an. ℥ j. theriacæ magnæ, mithridatij an. ʒ ii. ceræ q. s. ad ignem fiat unguentum.

Somnum provocātia. Quartò ijs, quæ somnum valeant conciliare, cujus tanta in hoc malo penuria adest, ut sæpè symptoma hoc totam ad se trahat curationem; quod accidit ob cerebri siccitatem, idcirco humectantia & affectum curant, & symptoma: subindeque vires reficiuntur. In hunc igitur usum fieri solet lavacrum pro pedibus & cruribus ex decocto malvarum, rosarum, camomilæ, violarum, *Embrocha.* florum lactucæ, vel canarum, addito interdum Jhoschiamo, & capitibus papaveris albi; confert etiam usus balnei aquæ tepidioris, aut capiti embrocationes fiunt per vas angusti orificij hac ratione: ℞. prædicti decocti lib. ii. olei papaveris, & ros. an. ℥ iii. misce, & tepidum supra caput paulatim cadere finito, abrasis prius crinibus, quâ finitâ operatione, capiti imponatur linteum madidum in oleo ros. & camomilę, aut papaveris, si somni defectus sit magnus, vel in lacte muliebri sive caprino; quæ si non sufficiant, nares inungantur unguento popul. vel ℞. unguenti ros. ℥ j. opij g. 4. misce, quo non solum nares, verumetiam tempora, plantæ manuum, ac pedum, & pulsus inungantur: vel ℞. foliorum Jhoschiami, viol lactucæ an. m. ß capitum papaveris contusorum numero vi. coquantur in æquis portionibus vini, & aquæ ac in hoc decocto madidam spongiolam patiens sæpe olfaciat. Alij pro secreto commendant hoc: ℞. succi foliorum coriandri viridis ℥ ii. leviter ferveant in vase obturato, & adde tantundem lactis muliebris, ac olei rosacei; Intus assumuntur borraginis folia, quæ priùs cocta sint, deinde minutim scissa, ac secundò cocta in lacte amygdalino addito sacharo; aut ℞. amygdalarum minime rancidarum detractis pelliculis ℥ iiii. seminis melonis cucurbitæ an. ℥ j. seminis lactucæ, papaveris an. ʒ ii. simul contundantur, & extrahatur ex his lac cum aquâ violarum, cui adde sacchari, & aquæ rosarum q. s. fiat amygdalatum: hæc autem in fine cœnæ accipiantur, ut major fiat ad caput evaporatio; at horâ somni capiat ℥ ii. sirupi papaveris, cum tantillo aquæ lactucæ, vel ʒ j. theriacæ, aut mithridatij, etsi ingens sit vigilia, requiei magnæ, philonij, persici, vel Romani ʒ j. in aqua ros. sed hæc per iij. vel quatuor horas à cœna, patienti tamen nec sic soporatæ dentur g. vj. usque ad viij. pilularum de cynaglossa in ℥ ij. vini vel earundem ʒ ß in convenienti clystere injiciatur, aut fiant duo nascalia ex gossipio quæ madefiant in ℥ ii. lactis muliebris, in quo dissoluta sint g. v. opij, & imponantur utrique narium foramini.

Roborantia cor. cerebrū & uterum. Quintò & ultimo ijs, quæ cerebrum, cor, & uterum valeant roborare, & lætitiam inducere; cerebrum nullâ ratione melius recreabis, quam per ea, quæ somnum conciliant: deinde per ea, quæ c. de Epilepsia ex utero 3. remed. genere dicta sunt; uterum per ea, quæ tùm ibidem, tùm c. de strangulatione ex utero ubi varia emplastra matricem roborantia scripsimus. Cordi prospiciendum ijs, quæ vires reficiant, & reliquias humoris melancholici contemperare *Epithema.* valeant, in quem usum tale, paratur Epithema: ℞. aquæ melissæ, naphæ, borraginis, vel scorcioneræ an. ℥ iii. vini albi odoriferi ℥ ii. succi pomorum redolentium, vel loco ejus sirupi de pomis ℥ j. ß croci ℈ ß, pulveris diamosci diambræ, corticis citri, an. ʒ ß misce, & actu calidum percutiendo prius leviter cordis regionem serico rubro, aut simili alio linteo applicetur; aut prædicti pulveris eidem parti aspergantur, & superponatur sindon ruber madidus in *Vnguentum florum aurantiorum* aqua naphæ, & vino generoso. Prodest similiter inungere cordis regionem unguento vel oleo confecto ex floribus auranciorum, vel tali linimento, quod.

Hispani

208

Hiſpani vocant *(manteca dazahar)* Luſitani *(mantega defrol)* ℞. olei florum auranciorum, vel loco ejus de ſpica, viol. an. ℥ j. corallij rub. ſandali rub. an. ʒ ß, ambræ, & moſci an. g. vj. cum cerâ albâ fiat unguentum. *Sacculus.* utiliter etiam hic ſacculus applicatur; ℞. flor. roſ. violar. an. ℥ ß, ſeminis, & corticis citri an. ʒ ii. corallij rub. ſandali rub. an. ʒ i. ß, diamoſci, diambræ, diarrod. galliæ moſcatæ, an. ʒ ß, omnia in pulverem reducantur, & includantur in ſacculo ex ſerico rubro, pro corde, qui ſingulis diebus igne vel ſole exſiccetur, ac denuò aſpergatur vino generoſo, & aquâ naphæ. Prodeſt inſuper manibus geſtare poma ex rebus odoriferis, ac *Tabella.* ſingulo mane unam, vel alteram tabellam accipere manus Chriſti cum perlis, aut ʒ j. conſervæ Hyacinthorum, vel electuarij de gemmis, confectionis alkermes, theriacæ ſmaragdinæ, vel de citro, ſupra quæ medicamenta ebibantur ℥ ii. aquæ meliſſæ, in quâ etiam diſſolvi poſſunt, & addi g. vi. lapidis bezoartici orientalis, vel rotulæ hac ratione concinnentur: ℞. margarit. præp. corallij rubei an. ʒ i. lapidis bezoartici orientalis ℈ ii. ambræ griſeæ g. v. cum ſaccharo diſſoluto in aqua meliſſæ, fiant tabellæ ſingulæ ponderantes ʒ ii. mirificè inſuper proficit ſingulo mane capere *Conditum.* cochlearia ii. ſequentis conditi cum ℥ iii. aquæ meliſſæ, ſcorcioneræ, aut naphæ: ℞. conſervæ meliſſæ, borraginis, viol. bugloſſæ an. ℥ i. ſpecierum diamargarit. frigid. lætitiæ Galeni, diarrod. diambræ an. ʒ. ß excipiantur ſirupo de pomis, aut de corticibus citri, & fiat conditum granulatum, cooperiatur folio aureo. At ſi hæc faſtidium pariant, capiat ℥ i. corticis citri conditi, aut radicis bugloſſæ, vel ſcorcioneræ; Et quia morbus longus eſt, & ſæpius purgare cogimur, ideo inter unam, & alteram purgationem ſemper ijs roborantibus utendum eſt.

Si tandem eò miſeriarum res devenerit, ut fœmina planè deliret *Maniæ curatio.* (qui tertius fuerat hujus morbi gradus) ijſdem ferè remediis pugnandum eſt, veruntamen ex ſupradictis efficaciora ſunt eligenda, inprimiſque proſpiciendum corpori, & toti capiti, ne habitualis ſicca, & frigida intemperies contrahatur, ideoque minus ſanguinis detrahendum, purgandum validiùs ʒ j. pilul. de lapide lazuli, vel pari quantitate ſequentium: ℞. *Pilula.* Epithymi ʒ vi. agarici ʒ iiii. corticis ellebori nigri ʒ i. ß, ſpecierum hieræ ſimplicis ʒ iiii. cum melle roſar. fiat maſſa; utilius tamen eſt conditum, *Conditum.* quod ſic paratur: ℞ lapidis lazuli ʒ j. foliorum ſenæ ʒ i. ß, agarici optimi ʒ ii. ſirupi portulacæ, vel de ſucco fumariæ, aut lupulorum ℥ iii. conſervæ roſarum aut violarum ℥ i. ß miſce, capiat ℥ i. ſemel in hebdomada; ejuſdem virtutis eſt opiata, quæ ſic conficitur ſummitatum thymi *Opiata.* ℥ ß, epithymi ℥ i. ſeminis cuſcutæ ʒ iii. lapidis lazuli, decies abluti in aqua roſar. totidemque in aqua portulacæ ʒ ii. diagridij ℈ ij. cinamomi ʒ ß pulveris foliorum ſenæ ℈ iiii. margarit. præparat. ʒ ii. moſci g. v. ſirupi de pomis compoſiti q. ſ. fiat opiata, doſis ʒ i. Ex quibus etiam ſine liquore pulvis ſive tragæa fieri poteſt, aut hic alius qui à Valleſco *Tragea.* *Lib.1.c.19.* de Taranta & multis aliis laudatur vehementer: ℞. hieræ picræ, Epithymi an. ʒ iiii. lapidis lazuli, agarici electi an. ʒ ii. ß ſcammonij g. xv. cariophyllorum numero xx. ſacchari albiſſimi ℥ iii. cuncta tenuiſſimè pulverizentur, doſis an. ʒ i. ad ʒ ii. datur etiam ellebori extractum chymica arte, aut pomum ellebori hac ratione medicatum; pomum excenteratur, ellebori corticibus repletur, charta cooperitur, in frigidâ aquâ madefactâ, ac ſic coquitur in calidis cineribus, inde extracto, radicibusque rejectis fructus cum ſaccharo editur, non ſolum melancholicos *3.de locis 7.* curat, ſed menſes prolicit, ſi per trimeſtre ſingulis ſeptimanis iteretur. Ab his corpus omni arte humectetur balneis (quibus ſolis, & victu humido Galenus melancholiam curavit) ex quo vulgaris convincitur error exſiccantium, melancholicos ſtatim initio pilulis, & validioribus catharticis; à quibus magis efferatur morbus, qui potius

tius, uti dixi, balneis, embrochis, ac reliquis suo loco superius recensitis tractandus est, nec tamen omittenda, quæ menses cieant, quibus non succedentibus, mirificè prodest hæmorrhoidas per hirudines provocare, quia teste Hippocrate, & Galeno, naturæ ductu per eas melancholicus sanguis educitur (dicant alii quid velint, ac causentur animalia puriorem extrahere sanguinem, deteriorem, & crassiorem dimittere, non perpendentes ad eas venas non nisi fœculentum deferri sanguinem) dupliciter autem reserantur eæ venæ, primo podex fricatur asperiori linteolo, aut folio ficus, sicquè oscula dehiscunt; sin minus hirudines usurpantur, quæ mediocres seligendæ, degentes in fluente nitidâquè aquâ, non virides, pallidæ, neque pilosæ, sed rubicundæ, captæ nonnihil exprimantur, ut, si quid habent veneni, evomant, tunc asserventur in vitreo vase aquâ nitidissimâ pleno, addito saccharo, ea tamen aqua singulis septimanis mutetur; cumque jam applicandæ fuerint, locus foveatur ex decocto camomilæ malv. verbasci, ros; tum fricetur, ut suprâ, quippe sic apparebunt oscula Venarum, quarum singulis singulæ applicentur hirudines, quæ si adhærere noluerint, locus perungatur sanguine pulli, vel simili alio, hirudo canaliculo plumæ vel arundinis inclusa, altera summitate clausa, altera applicetur; interim vero dum adhæret, subsit evaporatio ex decocto camomilæ, anethi, rosarum, malv. calido, ne bestiunculæ frigiditas noceat; extractâ debitâ sanguinis quantitate, facilè cadunt, si vel caudæ præscindantur, vel super oscula earum aspergatur cinis, sal, vel aloës; quod si fluxus ultra modum perseveraverit, applicentur lintea madida in vino stiptico, vel posca, aut albumen ovi cum pulvere restrictivo.

6. Epyd. 1. 37. 6. aph. 11. Ga. de ven. sect. cont. Erasistrat. 3. 6.

Error quorundam.

Hirudinum usus.

Scholium.

Dubitatio prima, flatus qui excitentur in calidâ affectione.

Nonnulla hic de melancholiâ in dubium sunt vocanda; primùm, si ab inflammatione, vel saltem exuperante caliditate meseraicarum, pylori, & arteriæ dorsi originem trahit melancholia, qui fiunt in eâ flatus, qui non nisi à diminuto calore excitari solent? Respondent communiter medici, flatus non adesse initio, dum inflammatio, & calor viget, sed procedente morbo, & affectione ad frigidum jam inclinante: qua tamen solutio nulla est, quia flatus in hac affectione illicò à principio comperiuntur, uti cuncti norunt, qui rem medicam sedulò exercuerunt; quamobrem potius cum Galeno cit. sic dicendum: Quemadmodum elato ex ventriculo ad oculos fuliginoso, fumosoquè halitu, aut crassis vaporibus, similia suffusioni accidentia contingunt; ita sublata ad cerebrum ab atrâ bile evaporatione fuliginosâ, fumosâquè melancholica eveniunt in mente accidentia, ea etiam dum in ventriculo cibis commiscetur coctionem vitiat, & fumi elevantur atræ bilis naturam redolentes, ac præcordiorum fluctuationes excitantes, quoad calore ulterius operante ructibus, aut aliter leventur, nec mirum cibos parum prosperè concoqui in ventriculo, qui aut ex morbo languet, aut si calor in eo viget præternaturalis, est destruens non concoquens; Hinc fit ut etsi sicca sit affectio, læsâ tamen ventriculi coctione sputum humidum copiosè rejiciant. Hic obiter in memoriam revocandum est à quatuor humoribus sui temperamenti denominationem corpus suscipere, qui quidem forma inter se distincti non sunt, sed singuli sanguineæ massæ partem sibi vendicant, quorum melancholia frigida & sicca propriè dicitur succus melancholicus, & in ipsa sanguineæ massa fæcis seu sedimenti instar residet. Merito igitur diximus secundam causam hujus morbi melancholici, cui etiam humoris nomen inditum est, crassum esse sanguinem per mesenterii, & omenti venas dispersum; ac tres ex eo concitari affectionis gradus, in quorum primus sanguis ipse crassius fervorem duntaxat concipit, in secundo fæculentus jam fit, & adhuc crassior: in tertiò verò adeò super assatur, ut calore tandem evanescente quidpiam cineri simile relinquatur.

Solutio.

Melancholici cur plurimum expuant.

Secunda

Secunda dubitatio, qui fieri potest, ut frigida, & sicca intemperies nuda, & citra ullam materiam per se, & absolutè delirij causa esse possit; cum hæc intemperies, dicente Galeno, potiùs impediat spirituum agitationem, & motum, quæ necessaria esse videntur ad corruptionem rectricis cujusque facultatis? Hæc mihi olim opponebat vir peritus Matthias Carnarius, illustrissimi Johannis Adolphi Holsatiæ ducis medicus; prædictam vero intemperiem melancholiam excitare, ac delirium ex Galeno deprehendi videtur 3. de locis cit. ubi frequentibus duntaxat balneis, victu humido, & parco morbum curasse testatur. Solutio duplex: Primò enim dicimus, ex Galeno non colligi, intemperiem sine ullo humore delirium inferre, ibi enim scribit affectionem leviorem, necdum confirmatam fuisse, ideo humorem non multum vacuationi restitisse; ex quibus liquet humorem praextitisse, paucum tamen, quem recreata natura, facilè potuit evincere ac protrudere. Secundâ responsione melancholicam cerebri siccitatem, ac frigiditatem delirium inferre posse admittimus, nam quemadmodum spirituum debitum temperamentum calidum, & humidum ad lætitiam parat, ita profecto eorundem splendor, atque tenuitas; è contrario, verò crassitudo, turbulentia, & obscuritas, subindequè opacitas per se proclives, ad mæstitiam, & timorem patientes reddunt, nigrescit enim humor interdum ultra modum calefactus, sæpè etiam frigefactus; ita carbones dum uruntur lucidissimi ob flammam existentes extinctâ flammâ atri evadunt, & tale quippiam circa clarum sanguinis colorem frigiditas facit, & in externis corpora livida, ac nigra à frigiditate redduntur; ac rursus excessus caloris resiccans, & consumens humiditatem, à quâ calor nutritur humores atros reddit, ut Sol hominum corpora, & fructus. Porro nigredinem timorem ac mærorem incutere nil mirum, nam & exteriùs etiam nihil homines perindè terret, ac tenebræ; cum igitur hæ ratione atri humoris vel vaporis rationalis animæ parti sint circum fusæ, necessum est, hominem timere, ut qui semper unà cum corpore suo timoris causam circumferat; Prætereo sciens rationes, quibus Averroes hanc receptam Galeni doctrinam conatur impugnare, quia earum solutio difficilis non erit. Est & altera ratio, cur prædicta constitutio delirium faciat; nam frigidum, & siccum cerebri temperamentum jam ferè per essentiam factum spiritus minuit, qui in loco inani ampliùs, quàm deceat, exagitantur; hinc ritè Fernelius solam melancholicam desipientiam à frigidiori succo contrahi, reliquas à calido prodidit: atque idcirco vulgatum illud; melancholici sapientes, & splendor siccus animus prudentissimus, *in quem usum illud Platonis in Thimæo;* summa siccitas, summa prudentia, *de naturali siccitate, quæ intra limites sanitatis continetur, intelligatur; nam de melancholiâ, in quâ præter naturam cerebrum exsiccatur, communiter dici solet esse balneum diaboli, cujus dicti ratio est, quia ad abundantiam atri illius succi mens deprimitur, & conturbatur ob relatas causas, ad quam conturbationem, & depravatum ratiocinium dæmon sequitur, quippe cui minimè aptum domicilium sit pellucida habitatio, lux pura, tranquilla mens, constans, & à perturbationibus aliena. Ex dictis detegitur Avicennæ, & Vallesii error, existimantium, nigram bilem per melancholicos affectus à dæmone excitare: cum potiùs dæmon non quidem præcedat illam melancholiæ agitationem, sed sequatur, nec semper aut qualemcunque, sed immoderatam, nec in quibuslibet, sed in ijs tantum qui demissi sunt animi, perturbati aut inconstantis, ut vetulis, puellis & viris timidioribus, cujus dæmonis potissima signa sunt, responsiones ad recondita, & diversitas Idiomatum, quæ nunquam didicerunt.*

[Margin notes: *An sicca & frigida intemp. deliriũ excitet.* — 1. Solutio. — 2. Solutio. — 3. col. 4. — *Melancholia est balneum diaboli.* — Av. 1. 3. tract. 4. c. 18. Vallesi. c. 28 Sacr. philosophi.]

Tertia dubitatio, si melancholia perpetua symptomata sunt metus, & mæstitia, quomodo quædam rident, ut nos sæpè animadvertimus, & extat apud Hippocrat: Democriti exemplum? Sunt qui respondent harum risum esse falsum; est autem falsus risus oris gesticulatio contracta sine interiori lætitiâ, & animi intentione, qualis sæpè morientibus accidit, & ijs qui sardoniam herbam devorarunt; At verus est eadem oris effigies, cum internâ animi hilaritate. Veruntamen

[Margin note: *Tertiũ dub. melancholica cur rideant.*]

runtamen quoniam risus, qui multis melancholicorum accidit, verus esse deprehenditur, ex tripudijs, cantu, jocis, quibus sæpè abundant; ideo rectius omni melancholiæ propter jam dictam opacitatem, & tenebras tristitiam tribuimus; sed ubi Solutio. *permiscetur sanguis tristitia vehemens non est, & per temporum intervalla lætitiæ signa edit sanguinei humoris genuina; nam (quod Aristoteles prodidit) ut vinum potantium naturæ, & moribus; ita melancholia laborantium constitutioni sese accommodat. Sed cur magis cantant, & saliunt, quam dum sani sanguine abundabant? quia ratione orbantur renitente affectibus humorum; vel quia dum sanguis uritur, magis splendet, unde animo spes, vigor, & alacritas oritur.*

De pulsatione, quæ fœminis interdum accidit in arteriis dorsi.

CAP. IIII.

PUlsat non raró nec citra gravissima symptomata fœminis arteria dorsi, quod etiam melancholicis viris interdum accidit, hoc aliqui provenire arbitrantur á morbo in figurâ, dilatatá nimirum plus justo parte. Cui sententiæ Fernelius assilit dicens, fieri nonnunquam propter Anevrysma in interio- Anevrisma quid? rioribus lusce arterijs genitum; Est autem Anevrysma arteriæ dilatatio spirituoso plena sanguine. 7. Pathol. 3. Areteus vero, & Mercatus ex phlogosi, id est, siccâ inflammatione majoris rami venæ cavæ, quæ cor per sinistram ejus partem ingreditur, & adjacenti arteriæ damnum communicat, fieri contendunt, quæ etiam dorsum perreptat, quâ parte potissium pulsatio sentitur; alterius, quæ cor intrat, notæ per obscuræ sunt, quia intra pectus vergit, rei Zetmata. nulli adhærens, eam tamen affici, cordis palpitatio declarat; & in hac Zetmata, gignuntur, hoc est, diuturni affectus cordis ex defluxu materiæ, ita enim se habet hæc arteria ad cor, ut mesenterij arteriæ ad jecur; ideo Fernelius addit hujusmodi subsultum præ se ferre etiam arterias mesenterij, dum inflammantur; sed neque hoc Mercatus recipit, qui meseraicarum pulsationem diversam â pulsatione arteriæ dorsi esse autumat, hanc rectâ per dorsum ferri, meseraicas vero hinc inde in hypochondrijs vagari, quod quid ad tantam differentiam faciat, non video, imò nihil peccaveris, si de utriusque Hippocratis sententiam intelligas, primo prognost: *præcordiorum venæ si pulsant, aut per-* Natura morbi. *turbationem aut delirium portendunt.* Certum tamen est, naturam hujus morbi sitam esse in calido intemperamento ejus venæ, per essentiam aut per consensum alterius visceris, cujus ordinis ferè semper est ea pulsatio, quæ fœminas vexat. Porrò affectio aliquando subitò fit, & gravissima infert accidentia, aliquando lenté ut virginibus, & viduis ex viscerum obstructionibus, de quâ Causa. prisci pauca scripsère. Ejus veró causæ tres præcipuæ sunt; Prima, plenitudo venæ cavæ à crasso & calefacto sanguine; ac tunc majoris mali præludium pulsatio esse solet, ut mox apparebit. Secunda, visceris alicujus calor acris, & mordax, cujus consensu arteria incalescit, & usus augetur, subindeque major concitatur motus, quod gracilibus, & melancholicis, ob humorum adustionem frequentius evenit, ex mesenterio, & adjacentibus visceribus. A quâ vero ex his duabus causis proveniat, distingues; si enim subitó pulsatio accidat, à primâ causâ oritur, & subitó magna pullulant symptomata; si sensim, & paulatim à secundâ, & affectus est quasi habitualis, quo laborans sana suo modo vivit, indies tamen vel corpore vel moribus adeo mutatur, ut maximam inferat admirationem; nam visceribus distemperatis, corpus indies deterius habet, & contabescit, ac citra alicujus membri conspicuum affectum præter arteriæ pulsationem, & quendam quasi formicarum sensum ibidem perreptantem, cor

triste

triste est, timet, exarescit, delirat, anxia, inquieta, ac tædiosa mori exoptat. Tertia causa est visceris alicujus aut meserei obstructio, quod plerumque citra corporis gracilitatem virginibus, ac viduis accidit, ex visceris enim potissimumque meserei obstructione aut à re durâ arteria comprimitur, ideoque vehementius pulsat, tum quia debitum spatium obstructione impeditur, tum quia obstructionis causa partes vicinæ debiles redditæ nequeunt debitè ventilari, idcirco frequentat ea pars, quæ libera permanet, utpote, cui naturalis spatij obstructione aliquid detrahitur, eoque magis usus adaugetur, eò quòd circumjacentium partium aliqua incaluerit, tuncque quod copiâ deest, frequentiâ compensat.

Signa. Hinc fit, ut ob siccitatem, & auctum calorem cutis earum, quæ sic afficiuntur, squalida fit, rugosa, aspera, maximè in partibus prominentibus osseisque ut in cubitis, genubus, digitorum articulis, & aliis, quæ non ita solent humiditate perflui, hirsutæ etiam apparent ob multitudinem crassarum superfluitatum; adhæc insomnes sunt, ac tumultuosè dormitant; alvus nihil, aut diminutè fluit, & biliosa nonnunquam egestio est, lotium mordax, & acre, mens torpet, anxietas adest, inquietudo, tædium, vigilia, cibi fastidium, sitis, pulsus in præcordijs, qui si augetur, in syncopen deducit, maximè si cor palpitat, & compatitur etiam jecur, ac ventriculus: calor insuper per universum corpus per intervalla suboritur, præsertim in facie; denique, ut verbo comprehendam, omnia fere symptomata apparent, quæ superiori c. in melancholiâ recensuimus.

Prognostica. Gravis est affectio, nam si calor, & siccitas figantur, febrem accersunt hecticæ finitimam, & quæ in marasmum deducit, idcircò neque cunctanter neque negligenter curanda, neque imprudenter agendum quicquam, quod majoris mali occasio sit. Si à primâ causâ ortum trahit, gravior multò est, ac periculo plena, quia fœminæ sic affectæ causone laborant orto à plenitudine, ex phlegmone venæ cavæ, quas Aretheus 14. die plerumque mori dixerat, at si diutius durent duplo longiori tempore perire; quidam etiam cum jecoris inflammatione confundunt, nec præter rationem, si à secundâ causâ proveniat; tunc enim ibi calor, & æstus, & dolor sentitur, & licet sit minoris periculi, haud tamen levis affectio est, nam aut citra febrem consumitur patiens, aut nisi citò præveniatur, in melancholiam, & mentis perturbationem agitur, dicente Hippocrate cit. prognostico. Si à tertiâ causâ oriatur, & cognitu, & curatu levior existit; curatâ enim obstructione, sanescit, nisi remoretur, quippe tùm in hydropem, & cachexiam incidunt, crudis succis nutrimentalia membra refrigerantibus.

Cum causone & jecoris inflammatione sæpe confunditur.

2. de curand. acut. morb. c. 7.

Curatio si à 3. & 2. causa. Ut autem ab hac ultimâ causâ curationem auspicemur, si morbus ex obstructione visceris cujuspiam proveniat, curatur per ea, quæ obstructionem demollire valeant; expendendum igitur, cujusnam visceris sit obstructio, & ejus curatio ex proximè sequenti c. de febre alba mutuanda, aliquid tamen contemperans admiscendum, ne arteriarum calor intendatur; verum si curatâ obstructione subsultus adhuc maneat, curabitur per ea, quæ infrà dicenda sunt in 3. ac 6. remediorum genere de contemperantibus; quâ eâdem ratione curatio perficienda, si à secundâ causâ ortum ducat, id est, ex solâ intemperie citra humorem: contemperabis enim, & non evacuabis, nisi menses diminuti fuerint, aut suppressi, nam tunc venam tali inscindes, aliter refrigerij causâ salvatellam duntaxat, validiora etiam pharmaca fugienda, neque dilutum rhab. aut sirupum rosatum solut. exhibere sine magna præmeditatione audendum; ex his enim acerbiùs æstuare sic affectas vidimus: breviter præscripto victu modico, moderato exercitio lentè contemperantibus medicamentis potiùs agere, quàm remediorum farragine patientem opprimere oportet.

Purgatio vitanda.

Curatio si à 1. causa. Si à primâ causâ malum originem trahat, curatio eadem, quæ febris ardentis sive causonis, quam nos dilucidioris doctrinæ gratia, in septem reme-

diorum genera diſtinguemus. Nec mireris quod cum ei potiſſimum, quæ fœminis accidit, ac diuturna ferè ſemper paſſio caput hoc dicaverimus, hanc tamen, quæ eſt acuta affectio, præcipuè curare doceamus, id enim ex profeſſo factum, quia reliquarum medelam ex aliis hujus operis capitibus mutuari poteris, hujus non niſi hinc, & quia quæcunque remedia huic utilia ſunt, reliquis quadantenus aptari licebit. Primo itaque convenit victus tenuis frigidus, & humidus, qualis cremor hordei cum ſaccharo, & roſacea, aut cum ſirupo violato; lactuca, cichoreum, acetoſa, borrago cocta in jure pulli, aut gallinæ, aut in aquâ, & poſtea expreſſa cui additur ſal, oleum, & acetum, Hiſpani ſic paratas herbas *(eſparragadas)* vocant: convenit inſuper cucurbita cocta cum ſaccharo, & omphancino, juſcula pulli quibus incoxerunt prædictæ herbæ Itali *(broeto)* dicunt, & extremitates ipſius pulli, aut farrum ſive panatella, quæ fit ex panis triticei medulla cribellata, addito juſculo pulli ſic parato: noctu ſorbeat amygdalatum ex ſeminibus frigidis, & papaveris, vel lactucæ, non vero ex amygdalis, quæ oleoſæ cum ſint, facilè incenduntur. Ex fructibus ceraſa nigra, pruna optima, melones, mala granata, & aurantia acida, aut medii, ſeu pontici ſaporis, limones cum ſaccharo, poma anethina aſſa, fructus berberis, aut ribes, vel conſerva eorundem, & licet cibum pyro aſſo claudere, reliqui fructus febrientibus ſuâ ebullitione nocent, quia ventoſitates excitant, & facile corrumpitur aquea humiditas, quâ abundant, ut notavit Avicenna, acerbos etiam fructus vitare docuit Galenus ni vomitus adſit, aut debilitas oris ventriculi, quia adſtringunt; conveniunt præterea cucurbita condita, radices lactucæ, ſcorcioneræ, vel bugloſſæ; potus ſit aqua ex hordei, & ribes decocto, cum paſſulis & pauco aniſo, cui percolato aliquid ſirupi de berberis aut ribes admiſceri poteſt, is porrò victus uſque ad morbi vigorem indies magis attenuetur. Aer natura ſit frigidus, & humidus aut arte ex doctrinâ Galeni paretur apertis feneſtris, quæ ſeptentrionem reſpiciant, irrigato conclavi limpidiſſimâ aquâ vel fontibus in eodem cubiculo arte paratis, ſparſiſque per aream floribus, & herbis refrigerantibus, ut roſis, violis, foliis vitis, lactucæ, cannarum, ſalicis, prolubeatur hominum frequentia, quia halitu calefit aër, lectus ſit amplus non plumaceus, ſed laneus, nec etiam ſtragula ex pluma aut filtro, ſed tenuiora, non tamen nudetur, ne frigiditas poros obſeret, unde caloris difflatio præpediatur; eſto inſuper conclave obſcurum, docente Hippocrate, alvus ſingulis diebus reſpondeat, ſin minus hoc aut ſimili clyſtere ſolicitetur ℞. hordei integri p. ii. prunorum numero xx. foliorum malv. lactucæ, violarum an. m. j. coquantur in ſ. q. aquæ ad tertias, colaturæ ℞. lib. j. olei roſ. ℥ ii. pulpæ caſſiæ, aut diacatholici ℥ j. cavendum tamen à benedictâ lax. jhera, & aliis acutioribus.

Victus frigidus.

Fructus febrientib. cur noceant.

l. 4. tract. 2. cap. 7.

1. acut. 18. com.

Aeris præparatio.

10. meth. 8.

4. de rat. vict. 48.

Clyſter.

Secundo, copioſa ſanguinis miſſione ex baſilicâ dextrâ, ſi vires adſint, eam tamen partiri ſecurius eſt, nec bis tantum, ſed ter, quater, ac ſæpius, venam aperire, eamquè detrahere ſanguinis copiam, quæ plenitudini, & viribus reſpondeat, prius ſemper depoſitis alvi ſuperfluitatibus; fœminis utiliter venam pedis ſecabis, ut menſes provocentur, aut ex hæmorrhoidibus per hirudines ſanguinem demes: conſentiunt enim hæ venæ cum venis dorſi, ac meſeraicis, quod ſi jecur compatiatur tandem dextram ſalvatellam oportunè tundes.

Sang. miſſio

Tertio coquentibus, ac contemperantibus ſanguinis, & bilis fervorem, & acrimoniam, ut ſirupo acetoſo, de cichoreo, granat. roſ. violar. acetoſæ, bugloſſæ, borraginis ad ℥ ii. cum duplâ quantitate aquarum vel decocti earundem herbarum, quos ſirupos per aliquot dies aſſumat.

Præparatio.

Quarto, poſteaquam concoctionis ſigna apparuerint, largiori gelidæ aquæ potu urendum, ſi nihil ſit, quod impediat; impediunt autem cruditas humoris, tumor aut obſtructio viſceris alicujus, nimia corporis extenuatio, aut nativi caloris imbecillitas, virtutis languor, & aquæ inſuetudo; ſed & patiens, quæ gelidam biberit, carnoſa ſit oportet, valida, ac boni habitus, adde

Aqua frigida potus.

adde etiam, ut non sit gravida, nec tempus sit hyemale, aut frigidum. Utcunque tamen satius fuerit, aquam coctam esse addito saccharo, ac subinde refrigeratam, aut si aliquid ex dictis impedimentis adsit, loco aquæ fontanæ par quantitas aquæ buglossæ usurpetur; bibatque patiens uno haustu quantum voluerit, ut jubent Galenus, & Avicenna; sic enim domitum, refrigeratumque jam humorem natura expellit per vomitum, ventris fluorem aut sudorem, ita ut sæpè nullâ aliâ purgatione opus fuerit.

Gal. lib. 9. meth. 5. & 11. meth. 9. Av. 1. 4. tract. 2. c. 7.

Evacuatio bilis. Quinto, bilis evacuatione raró tamen catharticis utendum, quia viscera excalefaciunt, verum jam inclinante affectu si supersint recidivæ signa, hoc est, ventris morsus, oris amaritudo ac cibi fastidium, tum mannam, cassiam, serum lactis, succum rosarum, aut sirupum ex infus. viol. vel ad summum dilutum senæ tutò poteris exhibere, ut ℞. fol. senæ ℥ j. infundantur per noctem in ℥ v. seri caprini tepidi, coletur manè, & adde sirupi ex infus. viol. ℥ ii. fiat haustus; aut sequens concinnetur apozema, quo securè uti soleo ℞. rad. cich. boraginis an. ℥ j. foliorum acetosæ, cich. viol. agrimoniæ, buglossæ an. m. j. florum cord, seminum frig. an. p. j. prunorum n. xij. coquantur in q. s. aquæ ad lib. j. ß in fine adde fol. senæ pulpæ tamarind. an. ℥ j. cum colatura misce sirupi ex infus. ros. ℥ ii. fiat potio clara, aromatizetur ʒ j. specierum diarrod. dosis ℥ v. singulo manè. A fortioribus abstinendum, utendum tamen sæpiusculè clysmate suprascripto, aut nocturnis clysterijs, qui dicuntur (*de mejoada*) ac sic parantur: ℞. juris gallinæ herbis supradictis alterati ℥ viii. olei ros. viol. singulorum ℥ j. ß vitellos ovorum n. ii. sacchari ℥ j. misce absque sale, fiat clyster, qui tepidus applicetur, & retineatur, si fieri potest, per totam noctem, idcirco enim in exiguâ quantitate, ac sine medicamento proritante adhibetur.

Signa recidivæ.

Apozema.

Clyster nocturnus.

Refrigerantia & roborantia. Sexto, caumia in visceribus extinguentibus, ac refrigerantibus, & cor, jecur, ac universum corpus corroborantibus, tam internis, quam externis, in quem usum post evacuationes adhibentur rotulæ diarrod. manus Christi, triasandali, diamargariti frigidi vel conserva ros. aut aliqua ex prædictis primo remed. genere cum aquis cichorei, endiviæ, buglossæ, scorsioneræ, acetosæ, vel sequens conditum ℞. specierum tria sandali, diarrod. diamargarit. frigidi an. ʒ j. conservæ ros. viol. an. ℥ j. ß. sacchari dissoluti in aqua viol. q. s. fiat electuarium per morsellos, aut cum sirupo viol. fiat opiata. Dorso, & cordis regioni sequens epithema applicetur: ℞. aquarum ros. oxalidis, buglossæ an. ℥ ii. aceti ros. ℥ j. pulveris sandalorum rubeorum, corallij rubei, aut diamargarit. frig. an. ʒ j. fiat Epithema admovendum omni tempore; quod etiam jecori imponatur, additis pro aquis succis earundem herbarum: aut inungantur prædictæ partes hoc; ℞. unguenti ros. refrigerantis Galeni an. ℥ j. sandalini ℥ ß, aceti parum misce, tum epithemati, tum etiam unguento g. iiii. caphuræ addi possunt, utrumque tamen tepidum applicetur: mihi assiduo usu comprobatum est dorsum, lumbos, pedum, ac manuum plantas, totumque corpus præter caput, & ventriculi regionem hâc mixturâ perungere ℞. olei ros. lactis muliebris, succi cucurbitæ, lactucæ, vel endiviæ an. partes æquales misce, quo prædicta loca illinantur, ita in lecto contineatur patiens, nec aeri se exponat, nam sæpè in sudorem prorumpit, quia, uti censeo, collecta natura, & à frigido temperata vehementius humores nocivos ad cutim extrudit; accepi à vulgaribus, & eo solo plures vidi à gravissimis, ac periculosissimis ardoribus intra breve spatium liberatos, quibus alia nihil profuerant. Tandem balneis aquæ dulcis tepidæ utendum. At fœminis frequentioribus crurum lavacris utiliùs menses provocantur.

Conditum.

Epithema.

Vnguentum ad febres mirificum.

Balneum.

Symptomatum curatio Septimo ijs, quæ febrium symptomata valeant mitigare; ea autem potissima sunt, vigilia, sitis, ac dolor capitis: de vigilia superiori c. plus satis jam diximus; de dolore capitis infra c. proprio dicendum est. Sitis ac linguæ ardor corriguntur, si os sæpiusculè abluatur frigidissimâ, cui guttæ vini rubelli, aut aceti commixtæ fuerint, vel sero caprino aut hordei aquâ, in quâ emulsio

Sitis & ardoris linguæ remedia.

seminum

seminum frigidorum fit dissoluta, aut sirupus de ribes, ex quibus etiam emulsionibus, & semine cydoniorum, vel psylij linteo inclusis, & in aqua violar. madidis, os abluitur, aut pruni lapillus vel frustum lactucæ ore detinetur, & guttur exterius perungitur rosaceo, aut refrigerante Galeni; inter reliqua autem utilissimum est, ut patiens os clausum teneat, & parum loquatur, nam motu, & calore externo lingua exsiccatur, ut Hipprocrates autor est: sed enim toto curationis tempore addenda ea, quæ melancholiam respiciant, ac domare valeant.

3. Epid. 2. text. 11.

De febre alba, seu virgineo morbo: ubi etiam de singulorum viscerum obstructionibus.

CAP. V.

Nomina.

PLeræque sunt ægritudines, quæ tametsi hactenus nomine, non tamen curâ caruerunt, inter quas affectio illa est, quæ recentioribus virgineus morbus; & febris alba, & amatoria febris, & alba ictericia nuncupatur. Virgineus quidem dicitur, quia virginibus peculiaris, ac frequentior; alba vero febris, uti Hippocrates alias febres rubras vocavit, alias præpallidas, alias lividas; non vero alba febris, quod sic affectæ semper febricitent, sed quia specimen febrientium præ se ferunt; nimirum debilitatem, & pulsus celeritatem, & frequentiam, non ob caloris augmentum, sed ob ventilationis defectum; & pallorem contrahunt, non tamen propterea amatoria dicitur, ut quibusdam visum, quia hic color amantibus aptus, siquidem pallet omnis amans, sed potius quia amantibus, aut amabilibus virginibus, ac pulchrioribus sæpe accidit, ut mox patebit; alba tandem vocatur ictericia, nam quâ ratione atro vel flavo humore redundantibus flavus, vel niger fit, ita crudo & pituitoso humore exuperante albus nascitur icterus, qui nunc ad flavum vergit colorem, nunc ad fuscum, prout jecur, aut lien compatitur, in quo crura præcipue juxta talum ad noctem ædemate tumescunt, quia humoris frigidi, & interdum tenuis, qualis fluxilis pituita est, non exigua portio ad cutaneas partes permeat.

Febris alba. *6. Epid.*

Amatoria feb.

Alba ictericia.

Definitio.

Poterit autem definiri sic; est obstructio vasorum circa uterum, ob quam humores ad venas majores remeantes universum sanguinem vitiant, ac frigidiorem reddunt. Cùm enim virgines viro jam maturæ existunt, naturâ duce sanguis menstruus ad matricis loca, ac venas, ab epate defluit, qui sanguis cum ob illarum venarum angusta oscula, quæ nondum patent, viscosis quoque, & crudis humoribus obstructa, ob sanguinis crassitiem (à quâ solâ sæpe morbus junioribus contingit) erumpere non possit, per venæ cavæ majorisque arteriæ propagines ad cor, epar, diaphragma, & præcordiorum venas regurgitat, ac circum viscera coacervatus obstructiones efficit, variaque concitat symptomata dyspnæam, cordis palpitationem, epatis inflationem, cibi fastidium, cardialgiam, prout huic, aut illi parti vitium communicatur, sicuti jam sæpe ad satietatem dictum est; quia oportet semper ob oculos habere hanc harum affectionum communem causam, & rationem; quin etiam capiti bona pars vitii impartitur ideo non raro iis amentia accidit, & delirium, ut Hippoc. scribit lib. de virginum morbis, quem perlustrare non pigeat. Ex dictis patet, affectum pertinere ad morbum in viâ, hoc est obstructionem jecoris, lienis, ventriculi, uteri, meserei, aut alterius partis, quæ frigidam pariat intemperiem; nam frigidorum & crassiorum humorum congeries nativum suffocat calorem, non aliter ac lignorum viridium acervus ignem; argumento sunt ferè omnia accidentia, quæ frigidam naturam attestantur.

Morbi species.

Accidit

Quibus familiaris.

Accidit potissimùm virginibus, quæ jam viro maturæ sunt, aut certè viduis, & maritatis sterilibus, maximeque pulchrioribus, cujus rei causa est, quia quò temperatiores, eò elegantioris formæ sunt; temperatius autem, ac perfectius corpus temperati, ac probè elaborati alimenti plus requirit, siquidem alimentum alito simile esse debet, unde fit, ut laudabilius duntaxat trahant partes, residuum redundet, & obstruat. At dices, si hoc ita est, cur viri etiam temperati hunc affectum nesciunt? quia habent sanguinem defecatiorem, nec tot supersunt in illis excrementitiæ partes, quippè quia natura non habent temperamentum, quod plus trahat, quàm concoquat, sicuti fœmina.

Obiectio. *Solutio.*

Distinctio à reliquis morbis.

Dissidet à suffocatione ex utero, quòd in hâc, uterus in situ vel figurâ vitiatâ oberrat: in virgineo morbo frequentius obstructiones extra uterum fiunt in vijs, nec ideo dispnæa accidit, quod uterus septum comprimat, sed quod citius ac magis septum dilatari cogatur, & conetur, quod tamen nequit obstructionis magnitudine impeditum: differt à melancholiâ, quòd in ea humor crassus per adustionem fit, in morbo virgineo per cruditatem: ab Epilepsiâ, quod in hâc halitus ex utero ascendunt ex putrido, vel inquinato semine, vel menstruo; in virgineo morbo non halitus, sed humor ipse per corpus universum diffunditur; & si quando halitus est, is quidem nec magnus, nec venenatus, sed frigidus, & crassus.

Causa.

Duplex in hoc affectu causa consideratur, altera morbi, id est, obstructionis; altera symptomatum; morbi causa est sanguinis multitudo, aut crassities, plerumque tamen crassities, lentor, frigiditas, & visciditas, quæ ortum traxit, vel ex rerum extranearum esu, ut terræ, testæ, carbonum, gypsi, ceræ, salis, & similium; vel ex suppressis, & in prosperè purgatis menstruis; cùm enim uterus ob vasorum angustiam nequit sanguinis viscosi præsertim, copiam recipere neque expurgare, necessariò ad partes utero proximas remeat, ibique remoratur, vel in venis, vel factâ obstructione in jecore, ventriculo, vel splene, in quo etiam sæpe rugitus, & inclusa aqua sentitur; quarum partium calor à tantâ sanguinis copiâ quasi extinctus ipsum neque conficere neque distribuere valet. Partes itaque sic obstructæ (ut accidentium etiam causa pateat) cætera mala inferunt, nam ex tumore, & dolore circa hypochondria, diaphragmatisque compressione crebrâ fit respiratio, cum enim hepar à fœculento mensium sanguine non expurgatur, & eo præcordiorum venæ infarctæ fuerint, hypochondriorum viscera intumescere, & diaphragma (ut in hydrope) coarctari necessum est; & ulterius quia cor & ventriculus ramorum communitate venæ cavæ, & magnæ arteriæ connectuntur; his sanguine crasso & flatuoso spiritu, ac vapore refertis, ut ventriculo, & Epati, ita etiam cordi vitium communicatur, quod extrudere contendit, & ne suffocetur frequenti arteriarum motu eluctatur; quod Galenus censet, unde fit ut palmo contremiscat, tandemque frequenti motu defatigato corde, pulsus, & anhelitus intercipitur, & laborans veluti deplorata jacet, ut idem scribit autor; quæ etiam causa est arteriarum temporum pulsationis, earumque, quæ dorsum perrepentant; quia igitur vitiosus humor ad jecur retrocedit, ubi nonnunquam etiam incalescit, inde fit, ut universus sanguis vitietur, unde gravitas, pigritia, animi dejectio: & quia spiritus suffocatur, ac calor minuitur subalbidus color efflorescit; cibos insuper fastidiunt, quia ob in prosperam distributionem ventriculus magnâ redundat excrementorum copiâ unde etiam appetunt extranea, & adversa.

3. de diff. resp. *Palmus.*

4. de sympt. causis & 4. acut.

Pigritia.

Signa.

Facile morbus dignoscitur, nam sic affectis faciei, genarum, & labiorum color palescit, plumbeus, vel subalbidus efficitur, qui anteà roseus, rubeusque sæpe fuerat, prædictæ partes, & oculorum palpebræ quadantenus tument, sicuti crura juxta malleolos, præsertim quia tunc nativus calor oppressus externo etiam destituitur, unde aqua colligitur circa lienem, & in hypochondriis rugitus fit; pulsant temporum ac dorsi arteriæ, sæpe cum capitis gravitate, & dolore occipitis, si uterus compatiatur, vel syncipitis; si reliquæ partes: cor

Rugitus.

 contre-

contremiſcit maximè, dum nimium moventur, ſaltant, aut acclivem locum aſcendunt, tuncquè etiam difficilis accidit reſpiratio, ita ut confractæ, *Difficilis reſp.* anhelosæ, atque impotentes ſe projiciant; mœſtæ, dejectæ, ac pigræ fiunt, ac cibos faſtidiunt, præſertim carnes, laſſitudine premuntur, & corporis gravitate ob facultatum ab humoribus oppreſſionem, & defectum caloris ac ſpirituum; appetunt nonnunquam extranea: certiſſimum tamen ſignum deſumitur ex menſtruorum ſuppreſſione, vel diminutione, ſi virgo jam menſtruationi ſit matura; licet interdum ante id tempus ob depravatos, & crudos cibos affectum pati ſoleant. *Prognoſtica.* Ex maritaris ſteriles difficiliùs corripiuntur; virgines promptiùs liberantur, ſi aut viro cohabitent, aut menſes ſuboriantur: diffi- 1
culter etiam ſanantur lienis obſtructiones, ob craſſitiem alimenti attracti; ideò diligenter curandæ, ne in melancholicùm habitum, nigrum icterum, aut delirium degenerent.

Curatio ſi ex utero. Curandi multiplex eſt ratio, prout vaſis uteri, & obſtructioni, alterius partis obſtructio adjungitur, ubique tamen indicatio duplex, altera quæ communia deobſtruendi præſidia oſtendit; altera, quæ membrum reſpicit. Si igitur uteri obſtructio adſit, dignoſcitur ex privatione ſignorum, quæ reliqua viſcera obſtructa demonſtrant, ut infrà patebit; curatur planè, ut menſtruorum ſuppreſſio. *Si ex jecore ſit curatio.* At ſi jecoris ſit obſtructio, dignoſcitur ex colore flavo ſubalbido
mixto; dolore ſub mammillâ & in dextro hypochondrio humeros, clavicu- 2
lamque pertingente: ex bilioſo vomitu, & difficili reſpiratione maximè ſi in ſiniſtrum latus decumbat. Curatur 5, remediorum generibus. Primo victu parco ac tenuioris ſubſtantiæ, de quo c. de ſuppreſſione menſtruorum.

Evacuatio. Secundo evacuantibus, maximè ſanguinis miſſione, & primò quidem ex brachijs, quamvis menſtrua ſint ſuppreſſa, ſi tamen per aliquot jam menſes *Sang. miſſio* nihil fluxerunt: deindè ex pede, ne ſi ſanguine redundante ſtatim ab inferiori parte mittas evocata ad uterum & obſtructas venas, plenitudine obſtructio augeatur, cum exitum humores neſciant. *Purgatio.* Verum ſi affectus fuerit inveteratus quia corpus frigidius tunc eſt, laudatur magis purgatio, paulatina tamen, quip-
pe conferta obſtructioni non convenit, nec tamen expectanda perfecta coctio 3
Coctionem perfectam craſſi humores non admittunt. eſt, quia craſſi humores eam non admittunt, quò tamen magis attenuatos humores cognoveris ex craſſiore, & coloratiori urinâ, eò frequentius purgabis: initio igitur utendum hoc, aut ſimili lenitivo, ne ſi cruditates in primis venis exterint ſanguine ſtatim miſſo crudiores fiant, aut ad locum vacuum recurrant; ℞. pulpæ caſſiæ ʒ x. ſirupi ex 9. infuſ. roſ. ℥ j. ß decocti apertivi ℥ iiii. miſce; aut mannæ electæ ℥ ii. in ſeri, vel prædictæ decoctionis ℥ iiii. vel in jure pulli; vel ſirupi de cichoreo, cum rhab. ℥ ii. & pilularum de hieta ʒ i. in aliquo ex dictis liquoribus diſſolvantur.

Inſcindentia, & deobſtruentia jecur. Apozema. Tertiò inſcindentibus, aperientibus, & deobſtruentibus quæ operationes
variis julepiis, & apozemaribus perficiuntur, ut ℞. ſucci cich. clarificati ℥ x. 4
aquæ hordei ℥ viii. ſucci granat. ℥ iiii. mellis lib. j. aceti, ad guſtum fiat ſirupus aromatizatus, ʒ i. cinamomi doſis ſingulo mane ℥ ii. cum ℥ iii. aquæ fumariæ, graminis, aut radicum aperientium, aut cum decocto radicis filicis, & ſecuridicæ; proſunt etiam oximel ſimplex aut diureticum, ſirupus acetoſus, de duabus, aut v. radicibus, Byzantinus, à quibus iterum purgabitur, ſubindè ad apozemata redeundo, quorum hæc accipe exempla: ℞. adianti, lapati, lentiſci, rutæ an. m. ß, quinque radicum diureticarum, graminis, acori, gladioli an. ℥ ß, quatuor ſeminum frigid. majorum ℥ ii. ſeminus apij, fœniculi, petroſelini ſingul. ℥ ii. camepitheos valerianæ an. m. j. ſquinanthi parum, hordei
mundi p. ii. radices, & ſemina per noctem in aceto macerentur, omnia 5
ſimul poſteà coquantur in ſ. q. aquæ ad lib. i. ß colaturæ adde mellis aut ſacchari q. ſ. Eſt inſuper mirificum aliud quod recipit radicis rumicis, acori, aſari, apii, caſſiæ ligneæ, an. ℥ ß ſeminis viticis, dauci, lupinorum, cicerum an. ʒ ß; florum ſtæchadis, junci odorati, centaureæ an. p. i. foliorum abſynthii, hiſſopi an. m. i. coquantur in ſ. q. aquæ ad lib. i. adde colaturæ mellis & ſacchari

ſingul.

ſingul. q. ſ. ut fiat apozema; quibus etiam addi poſſunt cortices radicis capp. tamariſci, folia adianthi, maratrum, cinamomum, ſpica; inter ea tamen ea ſunt exhibenda quæ jecoris venas abſtergunt, & leviuſculè purgant, ut rhabarbari dilutum ad ʒ i. ß, vel tantundem medullæ ſeminis carthami in ℥ iiii. ſeri caprini, aut aquæ graminis, ſeu Eupatorij ℥ i. cum ℈ iiii. agarici in eiſdem aquis, aut hæ pilulæ: ℞. rhab. ʒ i. agarici ℈ ii. diagridii optimi g. iii. cum ſucco eupatorii, vel alio convenienti liquori formentur pilulæ xv. accipiat v. alternis diebus: quòd ſi calor in viſcerib. vigeat, ſalvatella tundenda erit, aut ſi interim, dum hæc fiunt, menſes inſtillare cœperint, ſaphæna aperienda.

Leviter purgantia & inſcindentia.

Roborantia iecur.

Quarto adhibenda ea, quæ jecur roborare nata ſunt, ut ʒ i. trochiſcorum de eupatorio, de rhab. vel de abſynthio cum aliqua ex prædictis aquis, aut ʒ ij. diacurcumæ, dialaccæ, vel tabellarum diarrod. alb. idquè per aliquot dies, vel opiata ſic paratur: ℞. conſervæ radicis apii, florum acori, & adianthi an. ℥ ß, ſpecierum diarrod. triaſandali an. ʒ i. trochiſcorum de eupatorio ʒ i. cum ſirupo de byzantiis, fiat opiata doſis ʒ iii. cum aquâ radicis apii, vel graminis. Sequens etiam conſerva crebrâ experientiâ eſt comprobata: conſervæ capill. ven. cetarach, cich. betonicæ an. ʒ iii. corticum citri conditorum ℥ ß, pulveris radicis rubeæ major. corticum radicum capp. & tamariſci an. ʒ i. cum ſirupo de cich. vel pro utero, de arthemiſia fiat opiata; doſis quantitas nucis juglandis; ſemper tamen per intervalla ſingulis ferè ſeptimanis purgatio exercenda.

Vnguenta deobſtruentia.

Quintò externis inunctionibus, quæ tum jecoris tum uteri meatus valeant deobſtrüere, & reſerare; ita jecur, & partes prope uterum ſequenti linimento inungantur, ℞. olei nardini amygdalarum amararum an. ℥ ii. ſucci apii ℥ i. coquantur ad conſumptionem ſucci, & adde ſpicænardi, ſquinanthi, aſſari an. ʒ i. ſeminis apii, petroſ. cyperi, roſ. an. ℈ ii. aceti parum, ceræ q. ſ. fiat linimentum; vel ℞. ſucci apii, petroſ. fœniculi, ſenecionum, cich. an. ℥ i. aceti ʒ ii. olei cappar. ℥ iiii. olei abſynthii ℥ i. ß, bulliant ad conſumptionem ſuccorum, & adde ſandal. omnium, ſpicæ an. ʒ ß, ceræ q. ſ. fiat unguentum. Aut paratur illud, quod vulgò dicitur deopilativum oleorũ, & magiſtraliter ſic componitur. ℞. olei amygdal. dulc. ℥ i. olei camomillæ, cappar. tamariſci, roſ. an. ℥ i. ß, olei viol. anethyni an. ℥ ii. ß, Irini, abſynthini an. ʒ iii. ceræ q. ſ. fiat unguentum; validius tamen & efficacius adhuc eſt unguentum deopilativum ſuccorum, quod ſic conficitur: ℞. unguentum præcedens, & adde ſucci apii, & abſynthii liquidi an. ℥ iii. ſucci fœniculi, petroſelini, menthæ an. ℥ ii. ſucci ireos ℥ i. vini albi optimi ℥ iiii. coquantur ſimul ad conſumptionem ſuccorum, & cum cera fiat unguentum, cui adde dialtheæ ℥ iii, axungiæ gallinæ, & anatis an. ℥ i. pulveris ſquinanthi; ſpicæ, ſingul. ʒ. ii. ß, efficaciſſima ſunt hæc duo unguenta ad omnes viſcerum obſtructiones, ideo ſic parata reperiuntur in Hiſpaniæ officinis, rectè igitur fecerint Germaniæ ſeplaſiarij ſi etiam poſthac ea habuerint, cum in hiſce regionibus potiſſimum obſtructiones vigeant. Prodeſt præterea emplaſtrum ex farina camomillæ, meliloti, abrotani ivæ an. ℥ j. ſeminis apij, ameos, abſynthij an. ʒ ii. ſpicæ ʒ j. diſſolvantur in ſucco fœniculi, ac fiat emplaſtrum, aut ex ijſdem herbis & oleis, cum modico aceto, fomentationes parentur.

Vnguentum deopilativum oleorum.

Vnguentum deopilativũ ſuccorum.

Obſtructionum lienis curatio.

At ſi lien obſtructus ſit, quod frequentius accidere diximus, ob alimenti craſſitiem. Præſertim ſi hæmorrhoides vel menſes ſupreſſi fuerint, dignoſcitur id ex oblongo tumore ſiniſtri lateris, dolore ejuſdem partis ſiniſtrum humerum pertingente, difficultate reſpirationis, colore ſubnigro, aut plumbeo, fœtido anhelitu, alvo adſtricta, vel ſubnigra dejectione; adhæc quia corpus emaciatur, fœmina triſtis redditur, meditabunda & faſtidioſa, ſudor adeſt nocturnus, ſæpe etiam rugitus, & fluctuatio in latere ſiniſto, quæ omnia recenſet Hippocrat. lib. de affectib. uterinis. Curatur iiſdem ferè remedijs, quibus jecoris obſtructio. At in cibo utilis eſt uſus capparr. cum oleo, & aceto: vel ſic parentur: ℞. cappar. aut baccarum geniſtæ lib. iii. Paſſularum corinthiacarum lib. j. reponantur in ſ. q. ſacchari diſſoluti in aqua

Cappares condita.

borraginis vel naphæ, & adde aceti ℥ ii. cinamomi ʒ ii. Purgativum efficies, si in vase addas ʒ ß scammonij. In reliquis medicinis purgativis addenda erit confectio hamech, aut diacatolycon, vel diasena, vel utendum elleborismo, quem jam descripsimus c. de melancholia; sanguinis missio partior fit, & ex basylica, vel salvatella sinistri lateris, at menstruationis tempore ex sinistro pede; longè tamen utilius fœculentus sanguis per hæmorrhoidas deponitur, *Superstitio veterum.* per quas & evacuatur, & derivatur: Veteres secabant venas retro aures, & sanguine inde fluente lienem inungebant, quod ut superstitiosum simul & periculosum rejiciendum, utilius multò esse expertum est, corpore præpurgato, venis ad lienem nigricantibus hyrudines applicare, aut cucurbitulas cum scarificatione, ac ex ijsdem debitam sanguinis mensuram detrahere.

Attenuantia. Ad tertium remediorum genus quod attinet, humor etiam levioribus attenuandus, quia validiora resiceant humorem melancholicum, & aridiorem *Melicratū.* reddunt affectum, utendum igitur præter cætera melicrato sic concinato; ℞. corticum rad. cappar. ℥ iiii. polypodij ℥ ii. passularum sine acinis ℥ j. prunorum numero x. fiat decoctum ad lib. ii. factâ colaturâ adde mellis ℥ iiii. Aut ℞. *An.* corticum rad. cappar. tamarisci an. ℥ j. corticis salicis ℥ ß, seminum frigid. major. seminis agni casti an ℥ ß, foliorum adyanthi m. j. prunorum numero xij. passularum sine acinis ℥. j. fiat decoctio in ʃ. q. aquæ ad lib. j. adde sirupi acetosi, borrag. de pomis, vel de scolopendria ℥ iiii. misce hîc notandum semper in medicamentis pro liene addenda esse folia scolopendriæ, & cortices cappar. in ijs verò quæ pro jecore conficiuntur absynthium, & eupatorium; Nam, ut Gradius inquit, quale est absynthium jecori, tale est lieni cortex cappar, & quale est jecori eupatorium, tale est spleni scolopendria. Porro supradictis addi etiam possunt, quæ magis aperiant, & discutiant, qualia sunt ebulus, brionia, cortex hederæ; aut ℞. sirupi bizantini, de scolopendria, de Epithymo, singulorum ℥ ii. aquæ graminis, lupulorum, fumariæ vel gallitrici an. ℥ iii. misce pro tribus dosibus; Purgationes sæpius iterandæ, quibus adde Semunciam Epithymi, aut foliorum senæ; vel ℈ iiii. pulv. hieræ; exhibentur etiam stibii præparati g. iiii. cum ʒ j. conservæ florum borraginis; in universum tamen ijsdem purgantibus medicamentis utendum, quæ c. de melancholia dicta sunt, inter quæ expertus laudo apozema descriptum in 3. remed. genere.

Localia. Quod si in scyrrhum degeneret affectio, quod ex tensa partis duritie depræhendes, aut si cachexiæ, hydropisvè præludia appareant, quod ex pedum *Fotus.* crurumque tumore cognosces, validiora incidentia, ac emollientia ex ijs, quæ dicta sunt, seliges; & insuper hunc fotum parabis: ℞. radicum cucumeris agrestis, altheæ, liliorum an. ℥ j. corticum radicum cappar. tamarisci an. ℥ ß, foliorum malvæ, bis malvæ, scolopendriæ, absynthij an. m. j. seminis fœniculi, lini, fœnugræci an. ℥ ß, florum camemillæ, meliloti, genistæ an. p. j. fiat concoctio in æquis portionibus aquæ, & vini albi ad tertias, cui adde aceti acerrimi parum, quo pars foveatur singulis dieb. & superponatur sequens cata-*Cataplasma.* plasma: ℞. farinæ seminis lini, fœnugræci an. ℥ j. ß, farinæ lupinorum ℥ j. pulveris radicis Ireos aut brioniæ, tamarisci an. ʒ ii. adipis vituli, axungiæ cuniculi an. ℥ i. olei cappar. q. ʃ. cum modico superioris decocti, fiat cataplasma; topica in hunc usum plura reperies apud Practicarum scriptores, c. de scyrrho lienis, inter reliqua tamen si affectio in scyrrhum degeneret sequentia inprimis *Unguentum* laudantur: ℞. olei cappar. ℥ ii. medullæ vituli, pinguedinis anatis, ammoniaci in aceto dissoluti an. ʒ ii. aceti ʒ i. ceræ q. ʃ. fiat unguentum; aut ℞. succi *Emplastrū.* summitatum sampsuci, olei cappar. dialtheæ an. partes æquales, ceræ parum, fiat linimentum; aut conficiatur tale emplastrum: ℞. radicis lilij, malvæ, brancæ ursinæ, scyllæ an. ℥ i. coquantur in vino albo, contundantur, & adde olei rutacei, cappar. singul. ℥ ii. dialtheæ ℥ i. ß misce, quibus addere licet muscilaginis altheæ ℥ i. pulveris scolopendriæ ʒ ii. acetum squilliticum, succum brasicæ, oleum amygdal. amar. liliorum, de cucumere asinino, ficus pingues,

pingues, æsypum, emplastrum de meliloto, de muscilaginibus, dyachylum armoniacum cum muscilaginibus altheæ, lini, & fœnugræci, quæ omnia præcedat semper fomentatio ex superiori decocto; etiam utilis est vapor ex aceto acerrimo, & fusus super candentem lapidem molarem, seu pyritem, aut super laterem, & per infundibilum acceptus; aut linteum madidum in aceto, in quo sæpius chalybs fuerit extinctus, lieni calidum apponatur.

Aceti vapor.

Rugitus sinistri hypochondry.

Si tamen cum his, flatus, rugitus, & aquæ fluctuatiationes in sinistro latere persentiantur, quod sæpe accidere compertum habeo, quia per frigidam & humidam intemperiem, humores frigidi, tenuiores, & aquosiores redditi, facile in frigida parte colliguntur, & cum flatibus commixti rugitum efficiunt, ac fluctuationem; malum frequens post plenilunia, frigidiori cœlo, post usum aquæ, & frigidorum alimentorũ, ac indebitum vitæ institutum; mox tamen renovatâ lunâ, calidiori aeris constitutione, ac debito vitę moderamine nonnihil subsidet. Curatur frequenti clysteriorum usu, ex decocto capitis vervecis, cum jam dictis herbis ac seminibus, cujus decocti ℞ ℥ x olei irini, & ruthacei singul. ℥ ii. salis ʒ i ß; laudantur deinde inunctiones, quæ inscindant, resolvant, & parum roborent: ut ℞ theriacæ optimæ ʒ j. dissolvatur in ℥ iij olei ruthacei & anethyni, ac cum cera fiat linimentum. Necessum tamen est ante omnia purgationem instituere ex ℈ iiii hieræ simpl. aut diacolochyntidis; aut ex ʒ i sequentium pilul. ℞ aloës, rhab. agarici trochiscati an. ʒ ß, scolopendriæ, seminis agni casti, endiviæ an. ℈ ß cinnamomi, assari, spicæ an. ʒ ß, rasuræ cornu cervi, rasuræ, eboris, coralli an. g. viii cum aceto squillitico formentur pilulæ v iiii ex singulis ʒ, aut fiat vinum purgativum, nonnihil diversum ab illo, quod alibi descripsimus ℞ turpeti, radicis mechoacanæ, agarici, rhab. singulorum ʒ i foliorum scolopendriæ m. ß, cinnamomi, assari, spicæ an. ʒ ß, includantur in sacculo, qui pendeat per horas xxiiii in lib. ii vini albi tenuis, in loco calido, de quo singulis diebus mane capiat ℥ v, facta majori aut minori expressione, prout magis minusvé fluidam alvum habuerit patiens. Tandem aqua exsiccanda, quod fiet si mane, & vesperi capiat ʒ ii sequenti mixturæ: ℞ piperis, cumini, ruthæ an. ʒ ii ß, nitri ʒ ii, melle optimo excipiantur; vel ℞ nigellæ Romanæ seminis anisi, apii, petroselini, cumini an. ʒii, farinæ optimæ lib. i. misce arte pistoria, fiant panes, possunt etiam species in vino dari, aut cum pane ordinario commisceri, qui utilior fuerit, cum aqua decoctionis fraxini pistus; sacculi quoq; resiccantes, ac resolventes, lienis regioni applicentur: ut ℞ seminis milii parũ conquassati p. ii, salis p. ß, torrefiát in tegula, fiant duo sacculi cum bastituris, longitudinis medii palmi, qui suffumigati cum vapore aceti acerrimi, in quo lapis molaris ignitus, aut chalybs extinctus sit, alternis vicibus applicentur; alter sic fit; ℞ cumini p. ij seminis agni casti, ruthæ an. ℥ i, ut supra, confringantur, exsiccentur, ac duobus sacculis includantur; Vehementer insuper laudatur linimentum ex adipe strutiocameli, & reliqua quæ hydrope affectis utilia sunt.

Curatio rugitus.

Vinum purgans.

Aqua exsiccatio.

Sacculi pro liene & ... tre.

Meserai obstructiones.

Diff. inter meserai obstruct. & melancholiam hypochond.

At si venæ meseraicæ infartæ fuerint, differt affectus à Melancholia, dicta hypochondriaca, quod in hac sanguis ibi contentus effervescit, & exuritur, ex cujus halitibus caput & cor tentantur; in morbo virgineo, licet sanguis in eodem loco sit impactus refrigeratur tamen, ac recrudescit, unde sub albidus ille color; dignosces id ex pituitę vomitu, nausea, cibi fastidio, depravato appetitu, præcordiorũ compressione pręsertim à cibo, animi dejectione, alba urina, & copiosa (quæ melancholicis potius pauca, & ex viridi crocea) falsa siti, tumore oculorũ, ac totius vultus, & quia minꝰ intensé, sed diutius caput pulsat, & dolet.

Curatio.

Vomitus.

Purgatio.

Curatur sanguinis missione, non quidem ex brachio, sed ex pede, vel potius ex hæmorrhoidibus, hæ namq; venæ cum meseraicis mirificé consentiunt, & earum sunt veluti propagines; conveniens est etiam vomitus semel, aut bis in hebdomada, non tamen instantibꝰ menstruis; purgatio per vices medicamẽtis superius relatis exercenda, quibꝰ tamen non cassia, nec senæ folia admisceátur, quia nimis flatulenta; subide redeundũ ad julapia, & apozemata attenuantia,

inscindentia, & abstergentia, ac denique ad ea, quæ menses movere nosti, ventriculum verò, ac meserei totam regionem inunges prædictis jam linimentis, addito pulvere Diarrod. aut aliquo ex illis, quæ c. de ventriculi accidentibus ex utero, mox reperies.

Obstructionibus cunctis communia auxilia. Porrò sunt præter jam dicta auxilia, quædam cunctis obstructionibus communia, nimirum pilulæ aperientes, de quibus c. de menstr. suppress. exercitium, lapis bezoarticus, radix scorsoneræ, & usus chalybis præparati; circa quæ notandum, pilulas & solida medicamenta, ventriculo magis convenire, potiones & liquida pharmaca, jecoris, lienis, & uteri obstructionibus. *Exercitium.* Exercitium excitat viscerum calorem, unde fœliciores fiunt concoctiones, & pauciores redundant cruditates, deinde etiam si ad initium sudoris deveniat, humores distribuit; tertiò aperientibus medicamentis viam parat, ideò parum exerceri ante eorum assumptionem utile est; convenit autem summo mane, præcedenti alvi dejectione, in loco acclivi & laborioso; terminus erit sudoris initium, à quo deinde quiescendum.

Lapis Bezoarticus. Lapis Bezoarticus delicatioribus fœminis exhibetur, & iis præsertim, quæ melancholicæ sunt, quibusve semen corruptum est, vel cordis saltu afficiuntur; Præfertur orientalis, levis, pellucidus, laminosus, coloris ex viridi nigri, insipidus, cujus pulverem si calce & aqua misceas, colorem refert ex pallido viridem, quique super accensos carbones injectus, in auram penitus evanescit; assumuntur singulo mane quinque sexue grana ejus, in subtilissimum pulverem redacta, & aquâ aperienti vel convenienti aliâ dissoluta, vel admiscetur conservæ adianti, seu borraginis, & superbibitur parum aquæ ejusdem herbæ; *Tabellæ ex lapide Bezoartico.* aut tabellæ sic concinnantur pro nobilioribus ℞ feminis agni casti, rubeæ, cinamomi an. ℈ ii. lapidis Bezoartici ʒ ß, cum saccharo dissoluto in aqua melissæ, vel naphæ, fiant tabellæ, singulæ ponderens ʒ i, idem etiam lapis utiliter adhibetur alicui ex electuariis, quæ paulò infrà ex chalybe conficere docebimus, aut reliquis rotulis cordialibus, & aperientibus.

Radix scorsoneræ. Radix scorsoneræ abrasa in vino per noctem maceratur, cujus vini mane accipiantur ℥iij vel quatuor, aut eadem radix aliquâ ex prædictis aquis elixetur, deinde saccharo condita devoretur, & superbibatur de eadem aqua, idem etiam saccharum sive srupus, in quo radix fuit incocta, addito cinnamomo exhibeatur.

Chalybs. Cæterum in demolliendis obstructionibus primum obtinet locum usus chalybis, qui, ut ex eo varia possint confici medicamenta sic prius paratur, ut docet Manlius: *In Scolio triphæra maioris. Præparandi chalybis primus modus.* ℞ chalybis tenuissime limati lib. i. toties aquâ fontanâ lavetur, quoad aqua lympidissima appareat, tum in olla vitriata ponatur super affusa ea quantitate aceti acerrimi, qua satis imbibatur; sic maneat per dies xxx agitando septimo quoque die, & affundendo plus aceti, si opus sit, postea in vase amplo pulvis extendatur, ac in umbrâ exsiccari sinatur, subinde in mortario metallico trituretur diligenter, ac per cribrum adstrictum tenuissimus pulvis extrahatur, & adhuc in marmore pictoris exactissimè trituretur, quoad visum effugiat, & intra digitos ferè non sentiatur, tandem in vase vitreo servetur, vel cum gummi tragachanti, fiant trochisci, quod melius est. *Secundus.* Secundo modo concinatur chalybs, si ejus limatura sæpius igniatur, & subinde aquâ aut liquore affectioni conveniente, novies extinguatur, aut quoad vim chalybis susceperit liquor, quo deinde utendum. *Tertius.* Tertio limatura, post macerationem in aceto, igne comburitur super laminam ferream, ut partes superfluas amittat, manentibus utilioribus ac purioribus; habet enim chalybs duplex in se sulphur, ac mercurium, unum coctum, ac in ferri naturam jam conversum, quod *Duplex sulphur ac mercurius in chalybe.* expetimus, quia purgativum est; alterum crudum ac superfluum, quod inutile ac perniciosum censetur, & his præparationibus amittitur, quæ potissimum fieri debent ex limatura acuum aut armorum, vel alterius chalybis, qui ignem sæpius jam fuerit expertus; & hoc 3. modo etiam cum gummi tragachanti trochisci fieri possunt, aut aliter servetur.

Jam

Corporis præp. ante chalybis usum. *Prima viarum.* *Secunda impedimenti removendo.* *Tertia humorum.*

Jam vero ante chalybis usum corpus tripliciter præparandum, primò exercitio, aut (si exerceri patiens ob debilitatem nequeat) potu aquæ calidioris, postea lenta deambulatione domi, & non sub dio si tanta debilitas sit, sumpto per intervalla calidissimæ aquæ haustu, ut viæ laxiores reddantur ac facilius medicamentum permeet. Secunda præparandi ratio fiet per lenitivam purgatiunculam ex manna, aut fomitorium, ne ad vias obstructas humores deferantur, id quod potissimum convenit in scyrrosis affectionibus. Tertiò præparantur humores qui obstructiones pariunt, extenuantibꝰ, quod fit hac chalybis levi potiunculâ, ℞ limaturæ chalybis ℥iiii in ferreo instrumento igni candescere finito: deinde affunde aquæ lupulorum, graminis, rubeæ, aut borraginis vel fontanæ lib. 2. coletur, & iterum eadem limatura igniatur, ac in eadem aqua extinguatur, idque septies fiat: rursus sume totidem ℥ novi chalybis donec hac ratione libr. 1. consumatur, tunc factâ colaturâ, adde sirupi violarum, borraginis, aut de quinque radicibus, vel mellis rosati ℥iiii, fiat potio, cujus patiens singulo mane, facto prius exercitio, capiat ℥ iiii, quo finito eandem potionem repetes sed efficaciorem, facta pluries chalybis extinctione; vel fiat sequens sirupus (qui in officinis promptus esse debet pro hujuscemodi affectib.) ℞ scoriæ ferri vel (quod magis semper laudo) chalybis præparati libr. 1. passularum sine granis libr. 2. infundantur per triduum in libr. 6. aquæ fontanæ, vel alterius morbo convenientis, deinde bulliant ad tertias, & adde, origani, ameos, juniperi limati an. p. t. iterum parum bulliant, & ex colaturâ, cum sacchari sufficienti portione, fiat sirupus debitæ consistentiæ, cui adde in ultima ebullitione croci in ligatura ʒ ii, & hic ritè vocabitur sirupus de chalybe simplex; compositus vero fiet, si in ultima ebullitione loco croci, addas dialaccæ, rhab. agarici, trochiscati in ligatura, aut in substantia, prout purgare libuerit an. ʒ ii. aut loco rhabarb. pseudorhabarb. quod aliter dicitur Rhabarbarum Monachorum: validius etiam deobstruet si in prima decoctione addas radicis rubeæ ℥ ii, aut alias herbas vel radices partem obstructam respicientes, aliter sirupus sic concinnatur ℞ aquæ borraginis libr. 6. fol. capill. Veneris, aspleni an. m. j. passularum sine granis p. ii, radicis petroselini, fœniculi, eringii, graminis an. m. ß, seminis anisi p. ii, coquantur ad medias, coletur; & tunc ℞ chalybis præparati libr. 1. igniatur, & sæpius extinguatur in prædicta colatura, & adde sirupi borraginis, byzantini, capill. Ven. singulorum ℥ v, theriacæ antiquæ, mitridatii an. ʒ iii sacchari q. s. iterum ferveat ac fiat julapium, dosis ℥ iiii per plures ex ordine dies quovis tempore, quia est medicamentum securissimum.

Sirupus de chalybe simplex. *Sirupus de chalybe compositus.*

Confectiones ex chalybe. *Pro mesereo.* *Pro iecore.* *Pro lieno.*

Eadē ratione Electuaria sive confectiones ex chalybe parari possunt, & primò si meseraicæ obstructæ sint, sic: ℞ specierum diarrod. diacurcumæ, agarici trochiscati an. ʒ i, medullæ carthami ʒ ii corticis radicis rumicis, rubeæ, seminis dauci an. ʒ i. ß cariophyllorum ʒi, chalybis minutissimè vino præparati ʒ ii mellis despumati q. s. fiat electuarium, dosis a ʒ ii ad iiii si laborans eo assumpto vomuerit, detrahe carthamū, ac agaricū, & fœmina parū vini odorati superbibat, ut os abluat, & nauseam compescat; pro jecore verò obstructo agaricū detrahe ac carthamū, & eorum loco substitue ʒ ii ß rhab. vel sic confice: ℞ limaturæ chalybis vino præparati ℥ii, pulveris spicæ, absynthii pontici, diarrod. abb. an. ʒ i rhab. ʒ iii, cum melle, fiat confectio; aut ℞ limaturæ chalybis præparati lib. ß vini albi ℥ viii, in vase vitreo lento igni apponantur, agitādo diligēter chalybem cum vino, donec spumosū quid sursū feratur, tunc pinguem hanc partē simul cum vino in aliud vas transfunde, & id quater fiat denuò vini parē copiā affundendo, in eandē limaturā, eodemq; modo fervere finito, & separa: Vinum itaq; cum hoc quadruplici, spuma rursus igni appone, donec leviter fervēs mellis spissitudinem acquirat, tunc usui serva, & ex eo sic confice electuarium: ℞ seminis petroselini, dauci, specierum Diacurcumæ, ac diarrod. an. ʒ i cinnamomi ℈ i, chalybis dicto modo parati ʒ vi, cum melle despumato, fiat electuarium, dosis a. ʒ iii ad vi, summo mane ut supra, utile etiam est puellis, quæ utuntur esu

terum

Pro liene. rerum extranearum. At si lien obstructus sit sic conficiatur ℞ limaturæ chalybis aceto præparati lib. 1. aceto acerrimo adhuc abluatur, & inspergito super pannum, & adde pulveris cariophyllorum ℥ ß, transacto die & nocte, vase vitreo excipiantur cum ℥x vini albi, & uncia media pulveris scolopendriæ, validè phialam concussam soli exponito ferventi, aut in æstuario per decem dies manere finito, singulis diebus agitando, & concutiendo, donec limatura cum vino liquentur, nec quicquam resideat, cujus porriges ℥ ii, vel ii ß: at si nimis crassum sit, diluatur ℥ una vel altera aquæ borraginis, vel vini dulcis. Aut ℞ dialaccæ ʒ vi, chalybis præp. ʒ viii, mellis despumati q. s. misce, dosis ut suprà. Quod si magis purgare velis. ℞ diaphœnici ʒ ii chalybis ʒ iiij pro dosi; *Chalybs potabilis.* Alii chalybem conficiunt potabilem, multò tamen securior est aqua, quæ excurrit ex lapide, in quo enses acuuntur, si centies in ea chalybis limaturam extinxeris, est enim utilissima, & magnos lienes mirificè curat, vulgò communiter adhibentur singulo mane chalybis præparati ʒ ii aut iij cum uncia conservæ ros. satius tamen fuerit incipere à ʒ i, addita si purgare volueris ʒ ß rhabarb. sic pleræque fœminæ, quæ infelicius purgantur, aut uteri obstructiones patiuntur, citra medici consiliũ, hoc remedio ut sibi familiari, communiter utuntur, quod per plures continuatos dies assumunt. *Pro utero.* Tandem pro obstructionibus vel scyrrho uteri, ℞ limaturæ chalybis, prius vino, deinde aquâ vitæ præparati ʒ ii, theriacæ antiquæ, mithridatii, antidoti hæmogogi an. ʒ ii, pulveris agni casti, diarrod. abb. an. ʒ i. cum melle despumato, fiat confectio: dosis a. ʒ ii. ad ʒ iiij; aut ℞ limaturæ chalybis præparati ℥ ß, radicis rubeæ majoris fol. ceterach. an. ʒ i, cinnamomi, macis an ʒ ß, menthæ, scolopendriæ an. ℈i, corticis citri sicci, utriusquè coralli an. ʒ ß, sacchari albissimi lib. ß, fiat pulvis subtilissimus: dosis a. ʒ ß ad ʒ i, aut cum saccharo dissoluto in aqua arthemisiæ fiant rotulæ singulæ ponderantes ʒ ii pro dosi.

1. Porrò sunt in usu chalybis pauca quædam observanda: Primò ut sumatur
Admonitiones. servato exercitio, & præcedente purgatione. Secundò ut ejus usus sit in vere, aut
2. autumno; quippe hæc tempora, temperatiora cum sint, remediis plus favent,
ac insuper in æstate timor est, ne febris accendatur, & ob remedium ipsum, &
ob validum exercitium, quod requirit; in hyeme meatus tam interni, quam
externi obstructi sunt, unde impeditur medicamenti operatio, quæ est, penetrare, reserare, expurgare, & abstergere, ac subinde febris excitari posset, dolor capitis, ventris torsiones, ac reliqua chalybis incommoda, quæ Avicenna *A. 4 tract. 1. cap. 8.*
3. recenset. Tertiò advertendum, ut quo tempore sumitur chalybs, victus sit
4. exquisitus. Quartò ut si alvus soluta fuerit ex imbecillitate, vel scyrrho alicujus visceris, loco purgantium medicamentorum corroborantia misceantur, ut
5. diarrod. dialacca, & similia, quæ partem affectam respiciant. Quintò ut
in lienis obstructionibus præparetur cum aceto: in frigidis uteri affectibus, aut jecoris vel ventriculi debilitatibus in vino, in calida vero jecoris constitutione in aqua rosar. vel sero caprino, & si adest acuties sensus ventriculi in la-
6. cte, aut oleo amygdalarum dulcium. Sexta si obstructiones fuerint inviis ductuum, levissima chalybis trituratio, & præparatio satit erit, sin autem in penitioribus venis, & abditis corporis partibus, chalybem minutissimè, & aceto acerrimo præparare oportet, & aliis medicamentis, quæ vim habeant expurgandi, attrahendi, & penetrandi, admiscere, ita tamen, ne nimis minuta trituratione (quod aliquandò fit) in argentum vivum degeneret, quod cognoscitur, quia quando ut decet, est præparatus, levis redditur, aliter ponderosus, fœminæ vomunt, ac alvũ nimis turbatã habent. Septimò ut primæ extinctiones semper rejiciantur, aut saltem eligatur chalybs, qui ignis vires sæpius fuerit expertus, ut acuum, ac armorum frusta. *Victus.* Demum fœmina chalybem acceptura mane in agrum migret, ac paululum sese exerceat, tunc chalybis quantitatem jam dictam sumat, ac desuper bibat tantillum vini, aut aquæ calidæ, & indesinenter deambulet in locis acclivibus, tametsi defatigetur, nam valido exercitio partes calent, pori aperiuntur, & medicamentum expeditius distribuitur:

Chalybs nimium minutâ trituratione in argentum vivum degenerat.

finito

finito exercitio in lecto sese componat, ac si sponte sudor erumpat, servet, sin minus non provocetur, utcunque tamen per duas, aut tres horas in lecto maneat, ac dormire licet, postea cibum capiat moderatum, ex cocta carne potius quam assa, & in cœna aliquid de pullo cocto, aut recentibus ovis, auspicetur cœnam à capparibus, vel asparagis coctis, aceto deinde resperso ac oleo; interdiu capiat frustum radicis scorsoneræ conditæ, aut borraginis, aut flores arantiorum: Terminus quibus chalybs assumitur, ad 12. dies extenditur. 15. 20. 30. 40. pro indigentia; completæ ejus operationis indicium erit agilitas ad motum, & quod non ita defatigatur fœmina, nec præterita sentit symptomata; color labiorum, ac totius vultus vividus, qui antea sub albidus fuerat; potissimum tamen signum est menstruorum eruptio, si antea suppressa erant, & quod in hypochondriis ac ventre, nulla ad tactum sentitur obstructio, nullus dolor quippe his sic apparentibus, remedium profuisse certum est. Non solum autem curationis tempore, verum etiam postea per aliquot dies debitum servet vivendi modum, quod si (quia fœmina delicata est, aut jecur habet calidius) calor vel febris curationis tempore supervenerit, tunc quia exercitium hæc symptomata excitare solet, moderatum sit, & aut sellâ, aut manu ducatur, vel certe frictionibus suppleatur.

Cibus.

Terminus dierum.

Signa completa operationis.

Scholium.

Ferrum notissimum est metallum, constans argento vivo modico, ponderoso, immundo, lutulento, & sulphure, spisso, impuro, adurente igne, excoquitur, quo in opere tria ex eo prodeunt, chalybs quod græcis etiam stomomma dicitur, ac ferrum idem est sæpius liquefactum, & purgatius redditum; squama quæ malleorum ictibus è ferro excutitur, aut ex chalybe, & scoria ferri, quæ & ferri spuma, aut ferri stercus, seu excrementum nuncupatur, & reperitur in fabrorum ferrariorum fornacibus, tanquam spongia quædam, quæ nequaquam in ferrum postea verti potest; præterquæ etiam rubigo ferri sive ferrugo reperitur; quæ omnia impensè exsiccant, qua potissimum facultate, fluxiones sistunt, magnos curant lienes, ac omnem demoliuntur opilationem; crassa insuper, & terrestris substantia in ferro multa, qua adstringit; ratione vero sulphuris & mercurij, purgandi ac liberandi, ab infarctu vires obtinet, non quidem trahendo, nec solo pondere, sed liquando, fundendo, attenuando, quod viscidum, & crassum est, ac fortasse etiam commovendo, & irritando quemadmodum stibium, & Mercurius ipse. Nec nos latet stomomma proprie aciem dici, non quidem æris ut Cels. & Plin. sentire videntur, sed ferri aciem seu laminam ut declarat Aëtius lib. 8. cap. 11.

Cels. lib. 6. cap. 6. P. lib. 34 cap. 11.

Porro hujus remedij autor fuisse dicitur Christophorus de honestis in tract. de trochiscis, tametsi ante illum in scyrrho lienis, ferri usum, potissimum chalybis commendat Aëtius; & Avicenna ferrum habere vim exsiccandi, solvendi, ac coitum roborandi affirmat, ac plerique medicorum merito ei plures adhuc assignant virtutes, nam & in scyrrho uteri, & in obstructionibus omenti, mesenterij, jecoris, lienis, ac venarum ipsius uteri mirificè confert; sed & ex aceto illitum autore Dioscoride, igni sacro, & papularum eruptionibus prodest; ac insuper ad scabrities genarum, reduvias, quas panaritios vocant, pterigia, & condylomata valet, gingivas firmat, curat alopecias, & fæminarum profluvia, ac hæmorrhoidas, demum ut ipse Christophorus refert, mane sumpta ℥ i pulveris chalybis præparati, cum conserva rosar. ventriculi villos seu fibras confortat, appetitum excitat, humiditatem ventriculi absumit, unde fælicior fit concoctio, cachexiæ medetur, ac incipientem sanat hydropem, & omnes corporis, ac humorum corruptiones, presertim partium interiorum emendat, atque rectificat; quæ omnia vera esse crebris confirmatur eventibus, ideoque plura ex eo conficiuntur medicamenta, sirupi, electuaria, trochisci, aqua chalybeata, conserva de scoria ferri, & crocus Martis de quo VVeckerus; quæ ad

Chalybis virtutes.

Quatern 3. s. 2. cap. 11 Av. 2. can. cap. 212.

immodicum, & intempestivum menstruorum fluorem valent, mensium stillicidium, dysenteriam, & omne aliud fluxionum genus sanant; Potissimum autem chalybis usus in obstructionibus, contumacibus fluxionibus, & internarum partium corruptionibus, utiliter usurpatur.

[Dubium. Chalybs frigidus ne an calidus.] *Verumenimverò quibus id viribus præstet controversum apud medicos est: neque enim constat frigidumnè an calidum sit, cum utriusque qualitatis notæ in eo luceant, sicuti in argento vivo; nam reserare, attenuare, & expurgare proditum jam est. At Galenus 10. simpl. & millies alibi fluxus potissimum dysentericos lacte curat, in quo fuerint extincti ferrei cylindri igniti, qui aquositatem lactis consumant, & adstringentem vim communicent, quibus subscribunt Paulus, & Trallianus.* [C. de ferro lactis.]

[1. Solutio.] *Sunt qui respondent (supposito uti diximus) quod ferrum, sicuti reliqua metalla, ex duobus conflatur principiis, sulphure sicuti patre, ut chymicorum more loquar, & mercurio sicuti matre; ratione sulphuris calefacere, exsiccare, absumere, aperire, confortare, appetitum excitare, & interiores corruptiones sanare; ratione verò mercurij frigidum esse, & ea qualitate simul cum terrestri sua nativâ substantia, infrigidare, densare, ac retinere quoslibet fluxus.*

[2. Solutio.] *Alij, quod supra innuimus, duo metallorum principia sulphur & Mercurium, duplicia chalybi inesse adstruunt; alia cruda, & excrementitia, quæ natura ut supervacanea ad superficiem trudit; alia cocta, & utilia, quæ in substantia, & penitioribus ejus partibus reperiuntur; inde fieri, ut primæ extinctiones semper omitti debeant; etiam illis qui contra quaslibet fluxiones chalybem præparant; sed neque pro his exactissimam triturationem utilem, quia excitatur vis purgativa proritans, & conturbans sulphuris ac Mercurij, quæ in penitissimis partibus delitescit, crasso itaque modo triturandum, ita enim & sulphuris vires elici, quæ in superficie sunt fluxionibus accommodæ, exactius, ac minutius pro delendis obstructionibus, quia utramque vim expetimus, & eam quæ in superficie est, & alteram, quæ in partibus medijs, dummodo cocta sit, & minime recrementitia nec in aliam naturam degeneret, & dissolvatur metallum, quia hæc ut superius diximus fundit, liquat, & attenuat; Nec desunt qui Mercurium, & sulphur coctum in superficie inesse credant, ideò contra obstructiones, primas eligunt extinctiones; contra fluxiones, ultimas, atque pro his chalybem jam tritum, ut armorum, aut acuum particulas, pro illis novum semper chalybem usurpant.*

[Autoris decisio.] *Sane vero si rem accuratius expendas chalybis triturati medicamentis ac trochiscis obstructiones magis curari reperies: aqua ex integri chalybis extinctione fluxus; interea tamen conservâ de scoria ferri, electuarijs ac trochscis utrumque affectum plerumque sanari; quocirca meâ quidem sententiâ idem chalybs, & ex eo confectum medicamentum, siccitate & substantiæ crassitie, fluxus sanat, & corruptiones emendat, sub varia forma: Et eâdem qualitate, sulphuris & Mercurij viribus admixtis, ac ponderositate quadam penetrans, obstructiones demolitur. Adminiculatur huic meæ sententiæ Aëtius cit. ubi de ferri, & stomommatis squamâ inquit, præclare plenem liquefacit, utpote quæ consumendi facultatem præstat, & Galenus cit. ferrum, inquit, adstringentis facultatis etiam est particeps. Quod si crudus Mercurius alicui parti inest certe interiori, indicium est quod vomunt, & alvus turbatur, non ijs, qui extinctiones, sed ijs qui chalyvem in substantia assumunt, & si diligenter trituratum, quot provenit ex turbatis ab ipso humoribus, qui obstructiones efficiebant.*

[Chalybs sub variâ formâ modò liquat, modò adstringit.] *Sub varia dixi forma, quia credibile non est, idem medicamentum pro nostra libidine modò adstringere modò purgare, & liquare, etiamsi utramque vim obtineat, nos non possumus medicamentis imperare, ita ut una ejus virtus quam expetimus operetur altera ociante, nisi præparationis modo ac forma, unam magis quam alteram suscitemus, sic Rhabarbarum leviter ustulatum adstringit, ejus dilutum purgat, & ejusdem rhabarbari tenuiores ac superficiariæ partes bilem educunt,*

ipsa substantia fluxiones sanguinis cohibet, nec aliter chalybis interiora aperiunt, & deobstruunt, exteriora siccant magis, & dysentericos fluxus sanant, ac rursus ejus superficiariæ extinctiones dysenteriam sedant, interior substantia præsertim in forma solidiori exhibita obstructiones demolitur.

De variis ventriculi accidentibus & dolore ex utero.

CAP. VI.

QUia uterus, ut multis aliis partibus, ita etiam ventriculo plurimum consentit, quod suo loco proditum est, contingit aliquando, ut à semine, vel menstruo in utero corrupto vel vitiato, aliquid in ventriculum transmittatur, unde fœminæ vel nil omninò, vel diminutè appetunt, sæpè etiam depravatè, quæ affectio citta tum dicitur, latinioribus pica, de qua latius libr 3. cap. 10. subinde odio habent cibos, & animus ex solo alimenti conspectu horret; interdum canum more perpetuò appetunt, quæ omnes affectiones ad vitiatam appetentiam pertinent: nam & immodicam cibi, vel potus copiam ingerere, & diminutè aut nihil, appetere, & in alienarum qualitatum desiderium propendere, à vitioso provenit appetendi opere, quod in ore ventriculi residere nemo ambigit, in qua certe parte non solum naturalis, verum etiam animalis facultatis symptomata efflorescunt, ob magnum cum utroque principio commercium. Porro vitiatur hìc appetentia, ex ipsius oris ventriculi intemperamento solo, vel cum affluxu materię ab utero regurgitantis, à qua etiam causa plurima alia agminatim succrescunt accidentia, ut miri ac varij dolores acres interdum, & adeo vehementes, ut syncopen inferant cum tædio, ac mœstitia; ad hæc nausea, vomitus, singultus, ructus, prout hanc aut illam ventriculi partem humor, aut vapor impetit; nam quæ evomuntur, in ventris spacio natant; nauseam movent, quæ adhærent; singultum excitant, quæ ipsis tunicis continentur; ructus tardiorem infœlicioremq; arguit concoctionem, ac proinde fundi ipsius ventriculi, ubi ipsa perficitur imbecillitatem.

Variae ventriculi partes affectae, qua signa monstrent.

Ex dictis patet unam, ac generalem esse harum affectionum communissimam causam, halitum ex putri semine, vel sanguine ascendente, qui dum os ventriculi pertingit, appetentiam vitiat, dum cavum ipsius vomitum gignit; dum tunicis adhæret, nauseam; penetrans vero ipsius substantiam, ac tunicas, singultum provocat, dum concutitur, convelliturq; ut ipsum expellat; at dum distenditur, dolorem parit, & ingentem cruciatum, sæpe etiam cum syncope, ob cordis vicinitatem. Rursus vitiat appetentiam non solum quatenus os ventris, attingit, sed quatenus etiam putridus est, vel calidæ humidæ, & pinguosæ substantiæ commixtus quippe talia tædium, & subversionem inferunt, neq; solum cibos avertunt, sed etiam potum, sine quo diu degunt. Quod si qualitatem aliquam præter naturam halitus præ se tulerit; siquidem adscititia, necdū facta fuerit, contrarijs gaudet, ita dum calidus est, sitim excitat, quod si naturalis sit, aut licet tempore contracta, tamen diuturnitate, & fixione in consuetudinem habitumq; abierit, tum rerum ejusdem naturæ appetitum suscitat, & vitioso similia recremento; sic si halitus exustus est, fœmina extinctos appetit carbones; si siccus terram, testas, aut cimoliam; si frigidus, & siccus gypsum, ocramve, ut plurimum tamen acida acerbaq; exoptant, ut limones cum plurimo sale, & viridia poma, juxta pravam halitus qualitatem, qui plerumquè melancholicus est. Quibus accedit vitiosorum succorum copia in corpore præexistens, aut halituum occasione in dies accrescens, quibus potius humoribus

Causa.

Variarum rerum appetitus unde.

quam vapori duntaxat causa durationis hujus affectus tribuenda venit, qui ventriculo adhærentes ab halitu putredinosam, deterrimamquè naturam mutuantur, & asservant.

Signa.

Notæ per se conspicuæ sunt, si exactè perpendas, quod nauseam, vomitum, singultum, ventriculum ipsum affici declarāt, appetentia verò vitiata, syncope, anxietas, dolorq; ventriculi, os accusant; extraneārum rerum appetitus, habitualem ferè halitus intemperiem, quæ sibi simile quasi insitā, & naturali vi appetit: At si fœmina nihil omnino mediâ aut siti emacietur, universum corporis habitum, nimia humiditate, & crassorum humorum copia redundare, qui diu tolerant actionem caloris, antequam ad carnis consumptionem sit deventum. Porro ructus, & ventriculi flatulenta distentio cruditatis est soboles: dolorem ex flatu esse ostendit tenno, ex humore gravitas cum distentione, aut vomitu fit; species humoris ex sapore depræhenditur; mordicatio, humorum, aut vaporum acrimoniam prodit; & tunc propriè cardialgia, seu morbus cardiacus ab omnibus dicitur, nam & ventriculi os cor veteres appellarunt; verum ab alijs causis communi nomine ventriculi dolor vocitatur; quid autem reliquæ dolorum differentiæ, quæ plurimæ sunt, præmonstrent, disces ex c. proximè sequenti.

Cardyacus morbus.

Curatio.

Uti una est communissima causa, ita una communis, ac generalis curandi ratiò laborare, ut nimium semen non generetur, genitum extinguatur; ac menstrua probè repurgentur; quæ quo pacto fiant capitibus proprijs jam didicisti. Particularius tamen, ut non solum uteri, quæ pars est mandans, sed recipienti ventriculo prospiciatur, curabitur ventriculi dolor quinq; remediorum generibus, primò victu optimi succi, ac tenuis substantiæ, potu aquę cinnamomi, anisi, vel coctæ cum corticibus citri, radice chinæ, vel modici vini Hispanici, aut Italici, quod in hoc casu Rhenano præfertur.

Victus.

Diversio. *Sanguinis missio.*

Secundò divertentibus, ne ab utero humor seu vapor ascendat, quod fiet sanguinis missione ex pede, si menstrua desint, aut diminutè fluant, nec verendum ventriculo fastidiente, vel nauseabundo sanguinem demere, causam enim inprimis abscindere expedit; quod si menstrua prosperè fluxerint, tunc ex brachio medio mense fieri poterit: utendum etiam frictionibus crurum, ventris, ac corporis universi, exercitio matutino, inunctione ventris inferioris, ex oleo anethyno, liliorum alb. camomillæ, de croco, de baccis lauri, in quo ferbuerint radices lilij, angelicæ, aut semen agni casti, addita deinde theriaca, & tertio quartove quoquodie umbilico cucurbita cum multa flamma applicetur si copia adsit flatuum, inferius autem suffumigia ex rebus calidis de quibus cap. de menst. suppress.

Purgatio ventriculi.

Tertiò ijs quæ ventriculum purgare sint apta, parato prius humore in eo contento hoc aut simili sirupo per aliquot dies: ℞ sirupi de mētha, de absynthio an. ℥ i, aquæ fœniculi ℥ iij, misce, aut si ventriculus æstuet, par exhibeatur quantitas sirupi acetosi, granatorū, ros. cum aquis endiviæ, fœniculi; deinde sic purgetur ℞ electuarij lenitivi, vel dyachatolici ℥ j, dyaphœnici ʒ iii, agarici trochiscati ʒ i, fiat bolus, addito ℈ i spec. dyarrod. aut cum ℥ i sirupi ros. solut Et ℥ iii decoctionis pituitosæ, fiat potus, à quo deinde adhibebis, quæ humores crassos attenuent, ac inscindant, de quibus c. de febre alba in 3. remed. gen. subindeq; redeundum ad ea quæ paulatim purgent, & abstergant, in quem usum confert alternis diebus tria capere cataporia, quæ ponderent ℈ i aut ʒ ß massæ pilul. de agarico, de aloë lota, mastichinarum, stomaticarum, de hiera, vel harum ℞ rhab. masticis, agarici, aloës an. ʒ i cum succo absynthij, fiat massa, conferunt insuper vinum purgativum, ac pilulæ, quarum descripriones habes c. proximè citato. Sed & clysteres qui leviter purgent, quorum exempla habes c. de febre alba, & de Epilepsia ex utero; præstat semel aut bis in septimana vomitum excitare, si vitium sit in ore ventriculi; frequentiori uri purgatione, si in fundo; à vomitu natura per aliquot dies reficienda una ex infra scribendis tabellulis, aut ʒ i theriacæ, quæ ventriculum roborent, & reliquias nocentis materiæ illidant.

Pilulæ.

Vomitus ori ventriculi affecto magis convenit, purgatio fundo

Quartò

Quartò iis quæ flatus discutiant, & ventriculum firment, ut in unctione ipsius & oleis, nardino, absynthij, de spica, de cinnamomo, de mentha, naphæ, calidis in duplici vase, vel balsamo; super inspersis pulveribus diarrod. aromatici rosar. absynthij, menthæ, cinnamomi, corticum citri, ligni aloës, seminis angelicæ, & pauco dyamosco, vel dyambra. Ex quibus unguenta & linimenta fieri possunt, ut ℞ olei de spica, de absynthio an. ℥ ii ceræ ʒ i, masticis ℥ ß liquefiant in duplici vase, & adde cyperi, macis, cinnamomi an. ʒ ß, fiat linimentum, quo utrinque tum in ore ventriculi, tum retrò juxta collum ac dorsum inungatur patiens, utramque enim partem ventriculus pertingit; præcedat inunctionem fomentum ex decocto cyperi, calami aromatici, squinanthi, cariophyllorum, absynthii Romani, menthæ, origani, chamemali, rosarum quorum æquæ portiones in pari quantitate vini, & aquæ ad tertias coquantur, & cum spongia locus madefiat; roborat etiam ventriculum catulus, vel temperata manus admota, pellis leporis, vel strutio cameli, pulvinar e mollissima pluma anseris, rasura dibaphi gossypium vino odorifero, & decoctione menthæ immersum, expressum, & siccatum; aut hic sacculus ℞ Radicis cyperi, calami aromatici, squinanthi, cariophylorum, absyntii, menthæ, origani, camomillæ, rosar. singulorum partes æquales in pulverem redacta, duobus sacculis cum bastituris includantur, quorum unum super ventriculum gestet patiens, alterum juxta dorsum; Intus assumuntur ℥ iii vel iiii decocti angelicæ, aut diluti absynthij, cum ʒ i aromatici rosar. vel diarrod. abb. quod si amaritudine sit infensum, ex eodem succo cum saccharo dissoluto in aqua menthæ, & speciebus recitatis, fiant rotulæ; aut capiat ℥ ß aquæ stillatitiæ cinnamomi, vel floris ejus, aut aquæ vitæ finissimæ, aut guttas vi. vel vii olei cinnamomi, anisi cariophyllorum, piperis, vel macis arte chymica parati, fœminarum vulgus cum fructu communiter utitur vino Rhenano ex decocto camomillæ, & quatuor seminum calidorum anisi, cumini, carvi, fœniculi addito saccharo. Horum tamen assumptionem præcedat una, vel altera tabella aromatici rosar. dyatrion pipereon; diagalangæ, vel ʒ i theriacæ, aut mitridatii, vel ℥ ß hujus pulveris ℞ agni casti, cinnamomi, anisi, cumini, corticum citri, an. partes æquales, fiat pulvis. Pari pensu proficit alius, qui paratur ex anisi torrefacti ʒ ii, galangæ, cinnamomi an. ʒ iii, piperis longi ℈ ii, corticis citri ʒ i sacchari finissimi ad pondus omnium; vel ℞ galangæ, cinnamomi, spicæ nardi, schœnanthi an. ʒ iii, cinnamomi, carvi in vino macerati, apii, petroselini singul. ʒ ii, seminis ruthæ ʒ i, misce fiat pulvis. At si ventriculus sit admodum calidus superiorum loco intrinsecus conveniunt tabell. diarrod. triasandali, haustus aquæ frigidissimæ; exterius emplastrum dyaphœnicum frigidum, & inunctio ex oleo rosar. vel cydoniorum, ac myrthino, Inferiori ventri apponitur emplastrum pro matrice per se, aut dissolutum in oleo nardino, vel de angelica, sed & cucurbitula cum multa flamma ventriculo apposita reliquias discutit, aut rutha vino cocta ventriculo applicatur, & vas amplum calidis sarmentorum, vel ilicis cineribus plenum, & aceto irroratum superposito linteo. Quibus non proficientibus fontanella in altero vel utroque crure aperiatur.

Roborantia & discutientia. *Inunctio.* *Vnguentum.* *Fomentum.* *Sacculus stomachalis.* *Pulveres stomachales.* *Calido ventriculo.* *Cucurbita.*

De variis totius corporis & capitis doloribus ex utero.

CAP. VII.

FOEminæ sæpissime de lumborum, crurum, & aliarum partium doloribus conqueruntur; nullas tamen frequentius audies earundem, præsertim virginum,

virginum, ac viduarum querelas, quam de maximis, & ingentissimis capitis cruciatibus, quibus revera, acerbissime excarnificantur, ideo de his potissimum hîc agendum, quidquid verò de capitis doloribus dictum fuerit, de aliarum, partium cruciatibus dictum intelligatur. Offenditur autem ac dolet maxime Sinciput ob quatuor rationes; Primò quia cerebrum ea parte debilius; Secundò quia ibi major medullæ copia; Tertiò quia vaporosa recrementa ad eam partem potissimum tendunt per venas, & arterias, quæ utraq; colli parte eo sese recipiunt, quippe caput humano corpori superjacet veluti tectum calenti domicilio; ideoque ibi suturæ plures, ut major fieret difflatio; quo circa falsum videtur, quod Celsus ait, quò suturæ pauciores sunt, eò capitis valetudinem esse fœliciorem, & id caput firmissimum, ac à doloribus tutissimum, quod suturis caret; quin potius propterea fœminæ magis affliguntur, quia densiores habent suturas. Quarta causa est, quia partes ibi sunt magis sentientes, propter membranas, nervos, & tendines, qui membranam carnosam cum pericranio conjungunt, Indicium est, quod quando cerebrum per essentiam, & quandam idiopatiam afficitur, dolor præcipue in anteriori parte percipitur, ac per palatum, & nares morbi causa expurgatur. Solet tamen occipitium, sive posterior capitis pars etiam dolere, quia & ipsa spinali medullæ consentit, cui uterus per tendines, ac ligamenta connectitur; Nec solum communicatione humorum, vel vaporum fit; verum insuper ob similitudinem substantiæ, nam qua ratione venæ, jecori, arteriæ, cordi, consentiunt, ita membranosus uterus cerebri membranis. Porro dolor is nonnunquam totum caput detinet, & dicitur cephalæa, sæpe dimidium ejus, & hæmicrania appellatur; interdum exiguam partem, & tunc clavus sive monopagia nuncupatur. Rursus aut gravativus est, aut exulcerans, aut disrumpens, aut lacerans, quicunque tamen fuerit non morbus est, sed symptoma in genere actionis læsæ; nimirum sensatio tristis proveniens à morbo in intemperie, aut soluta continuitate.

Syncipus cur magis quam cætera capitis partes doleat.

Celsi lapsus de capitis suturis.

Causa.

Causa hujus affectus triplex, prima ac potissima sanguinis menstrui, aut seminis improba repurgatio; unde aut sanguis regurgitat in venas totius capitis, aut putres halitus transmittuntur per venas, & occulta corporis spiracula, quæ in partibus musculosis, membranosis, nervosis, ac sentientibus reperiuntur; non abs re igitur dixit Hippoc. caput quando incalescit ex omni parte instar cucurbitulæ ad se trahere. Porro haud raro in occipitio sentiuntur dolores, quia plurima transpiramenta eam partem adeunt; & tunc dolor refert naturam halitus, ut infra constabit. Secunda causa est usus fortioris lixivij, quo ad decorandos capillos incautæ fœminæ sine delectu uti solent, & interdum ita vehementi, ut inmedicabilem ferè ac habitualem calorem ac siccitatem ex eo caput contrahat. Tertia est habitualis cerebri, aut membri alicujus infirmitas, vel acutus ejusdem partis sensus, & tunc ferè reumaticus est affectus, & humidus, ac morbo Gallico quam simillimus, qui & ipse est, de genere reumatici affectus, de quo Galenus multis in locis, & tunc maximè dolor sentitur, non tam in antica, aut postica, sed in ea capitis parte, quæ ex veteri hæreditariove morbo, debilis reddita fuit, ut in summitate, aut juxta aures, & tunc illi quidem, qui per tempus quieti fuerant, dolores, aut menstruorum aut Lunæ vel aëris mutatione facilè recrudescunt.

4. de morb.

De sang. miss. 7. 1. Secundū genera a.

Signa.

Affectus clarè patet, ab utero autem provenire depræhenditur ex ventris murmure & quia dolor crescit circa menstruorum tempus, magis adhuc si suppressa sint aut diminuta. Ex diuturnitate, & ex eo, quod curationi non cedit, habitualem esse cognosces: ex æquabilitate, & symptomatum fixione siccam intemperiem: ex tentione citra gravitatem & pulsum, flatum; cum gravitate humoris multitudinem, quæ, si simplex sit, sanguinem; si cum acrimonia, & mordacitate bilem: si cum conquassatione; & ossium confractione, melancholiam accusat, si cum gravitate, torpore, pigritie, & obtuso,

Varia doloris natura, varios humores accusat.

obtuso, molestoq; sensu pituitam, ut colligere est ex Galeno. Si tentio cum pulsu fiat membranosi corporis inflammationem arguit; & cum gravitate simul ac pulsu, humorum copiam intra membranulas contentam, ut eidem placet Galeno.

Varia partes dolentis ex doloris natura explorantur.

1. de loc. affect. 15.

Jam verò quando pars intra calvariam afficiatur, & quando extra; sic distingues; nam si internus est dolor, in profundo percipitur capitis, quod compressum non dolet, sed melius habet, ac juvatur; ideo 3. de iis quæ in medicatrina fiunt, quando acerbissimo dolore torquentur, fascijs alligantur; sed & frequenter sensus infirmat, adeo ut neque sonitum, neque lumen ferant: præterea dolor ad radices oculorum extenditur, quia ex cerebro, & ejus membranis, & vasis germina ad oculos derivantur. E converso si partes extra cranium afficiantur, dolor levior est, & augetur quando caput comprimitur, nec patiens permittit cutem, aut capillos attingi, nec dolor radices oculorum pertingit; quod tamen signum à Gal. & omnibus receptum, Fernelius vanum, & parum firmum esse affirmat, eò quod pericranium cui externi dolores insident, oculorum etiam cavitates succingat, & agnata tunica ex ipso pericranio originem trahat: conciliat Matthæus de Gadibus, dicens, ex affectu interiori oculorum radices vehementius dolere, quia tunicæ oculorum, quæ à partibus internis oriuntur, acutiori sensu præditæ sint. Scire tandem oportet dolorem capitis neutiquam singulas ejus partes suspectas facere, sed membranas potissimum, nam corpus cerebri exanime est omnique sensu destitutum.

5. Pathol. 1.

9. Ad alm. c. de dolore capitis.

Curatio.

Curatur dolor capitis 6. remediorum generibus, ac primo quidem optimo victu, de quo sæpius jam dictum est, corporis, & animi tranquillitate; somno qui omni arte procuretur, præsertim autem compressione si dolor sit in intimis partibus, in quem finem obligatur universum caput, ac tempora tenui linteo; quippe sic & repelluntur humores, & caput ex continuo arteriarum motu non ita cruciatur: suavissimi etiam odores cerebrum mirificè recreant; conveniunt crurum lotiones, ac frictiones.

4. Aph. 2. & 1. secund. locor. 2.

Vacuatio.

Secundò si intemperies materialis est, videndum quisnam humor redundet, quod explorare docet Gal. quem legere non pigeat, ac si sanguis est, & ab utero refluit, vena pedis tundenda, primum dexteræ partis, aut e regione ejus, quæ magis dolet, deinde alterius; ac omninò menstrua cienda per ea, quæ suo loco dicta jam sunt, at si sanguis sit melancholicus, hæmorrhoidibus hyrudines applicentur. Quod si alter à sanguine humor superabundet, purgandus erit per ea, quæ c. de immodico menst. fluore, & corruptis menstruis, ac sæpe alibi dicta jam sunt, potissimum tamen catapotijs, quia cum difficilius dissolvantur ac diutiꝰ in ventriculo immorentur, à partibus distantioribꝰ vehementius trahūt.

Contemperantia.

Tertiò corrigentibus introductam intemperiem, quæ si calida sit curationem mutuabis ex cap. de melanchol. virg. ac viduarum 4. remed. genere: oportet insuper, si dolor sit internus, caput perfundere succo pampinorum vitis, solani, plantaginis, lactucæ, additis oleis nenupharis, rosꝫ viol. papaveris, & pauco aceto, tametsi acetum mulieribꝰ non adeo conveniat, ob debilitatem, & frigiditatem capitis, nec etiam in reumaticis doloribus, quare potius decocto anodinorum utendum, multo affuso oleo, & lacte muliebri. Si vero frigida sit intemperatura, quæ autore Galeno ut plurimum caput vitiat, totum caput irrigabitur decoctione majoranæ, salviæ, betonicæ, melissæ, rosꝫ rub. stœchados, addito oleo laurino, camomillæ, de spica, anethino, & ℥ i pulveris castorei, vel diambræ; ex quibus insuper herbis decoctiones parantur, & evaporatio per nares accipitur, aut syndone cum bastituris, inclusis additisq; aromaticis, ut cariophyllis, mastice, maci, coriandro, pileus fit qui capiti imponitur, in hunc modum ℞ florum roris marini, lavendulæ, camomillæ, betonicæ, rosar. rub. an. p. j ß foliorum salviæ, majoranæ, serpill. meliloti an. m. ß fol. senæ stœchadis an. ℥ ij, cariophyllorum, nucis muscatæ, macis an. ℈ii, contusa in pileo includantur, addita ℥ i coriandri præp. & masticis ac thuris tantundem; conveniunt

13. meth. c. ultima.

Sacculus capitalis.

veniunt præterea reliqua quæ mox ad discutionem flatuum recensebimus; & hoc duntaxat remediorum genere curatur plerumque dolor ex usu lixivij proveniens.

Discutientia flatus. Quarto ijs quæ vapores, & flatus discutiant, quæ maxime prosunt, ubi ex halitu dolores oriuntur, in quem usum præterea, quæ dicta sunt c. de ædemate mammarum, de Epilepsia, de febre alba, & ventriculi accidentibus, crebræ frictiones insigniter conferunt tum universales, tum parti dolenti adhibitæ: exercitium, inunctiones ex balsamo, oleo sancto, de cinnamomo, de aniso, de spica, de rore marino, de castorio; ex quibus addita theriaca & mithridatio unguenta parantur: ut ℞. olei de spica, balsami an. ℥ j. mithridatij, theriacæ an. ʒ j. fiat unguentum, cui si addas gummi taccæ maccæ, thuris, aut myrrhæ *Tacca macca.* ℥ ß utile conficies emplastrum, additur insuper modicum succi angelicæ: hoc etiam cerotum multum prodest appositum è regione venæ vel arteriæ, quæ magis dolet ℞. taccæ maccæ, caranmæ an. ℥ ß olei cinnamomi, vel de spica ℥ j. misce, adlubeatur temporibus, si caput dolet. Iisdem fere discutientibus *Utero admovenda.* parti mandanti, hoc est utero, providendú, ut quidquid vaporum ab eo ascendit, penitus dissipetur; aut umbilico frequenter applicetur cucurbita cum multa flamma, ac per sedem clyster carminativus injiciatur: ac balnearum aquæ dulcis, vel sulphureæ usus adhibeatur; pubi & ventri inferiori applicentur olea, unguenta, emplastra quæ supra, & capite de suffocatione ex utero dicta sunt.

Roborantia cerebrum. Quinto roborantibus, quâ ratione potissimum medetur doloribus ex nativa & habituali intemperie, ac debilitate: Eorum segetem reperies c. de Epilepsia ex utero in 3. remed. genere, neque enim libet eadem sæpius repetere, advertendum tamen in hoc casu, evacuationes inutiles esse, potiusque omni arte caput humectandum, oleis, perfusionibus, & embrochis modicè frigidis, ac *Diversio.* humidis, additis altheæ, & malvarum muscilaginibus. Et quoniam propter debilitatem pars suscipit, nec valet transmittere, ideò diversionibus sæpiusculè utendum, quæ infernarum partium calefactione exequuntur, crurum, ac ventris frictionibus, ligaturis, lavacris, & parca sanguinis missione ex pede, quibus non proficientibus, fontanella aperienda in utroque crure, aut in brachio, si menses jam diu dissueverint, & caput malum habitum contraxit.

Sexto, ac tandem si dolores sint inveterati, reumatici, & ita rebelles, ut nullis alis remediorum generibus mitigari queant, curatur ut morbus Gallicus validissimis medicamentis, ut sudore per plures dies continuato, ex decocto sarsæ parellæ, ligni Indici, aut radicis chynæ, addito ligno sasaphrasiæ, vel utendum sirupis ex Guaiaco, ac menses summa industria provocentur, aut fontanella in utroque crure aperiatur, si uterus adhuc transmittit; verum si dolor, irradiationis modo, caput infestat, mirum in modum prodest ignito cauteriolo in capite ulcusculum excitare, maximè si dolor sit in parte externâ, quod qua ratione & cautione fieri debeat, suo loco dictum jam est. *C. de Epilepsia.*

Dolor crurum ac lumborum. Reliquum est scire dolores in cruribus ac lumbis potissimum fieri ex abundantia sanguinis menstrui non repurgati, & ibi maximè manifestari, quia hæ partes majoribus venis præditæ sunt, & ex repletione distenduntur. Succurritur sanguinis missione ex pede, cucurbitulis lumbis appositis cum scarificatione; inunctionibus ex oleo liliorum, viol. amygdalarum dulcium, vesicis plenis decocto anodinorum cum prædictis oleis, ex quibus etiam clysteres utiliter parantur.

Scholium.

Dub. an oxyrrhodinum in cap. affecto conveniat. Tertio intemperiem corrigentibus]. *Oxyrrhodinum medicamentum quidam suspectum habent, eò quod circa partem principem non liceat adhibere repellentia, ne ex ignobili loco ad nobiliorem humor trudatur, quæ Galeni est doctrina.* *Solutio.* *Quibus occurrendum Galenum non planè negare usum repellentium juxta eas partes, nisi ante aversionem, & evacuationem. Insuper capiti applicandum non esse, quando totum tumet, aut externus est dolor; sed quando interiora occupat, quippe* *s. meth.* *tunc,*

tunc, quia pars excarnis est, & paucas ac exiguas habet venas, exiguum est, quod propellitur, neq; id ad partem præcipuam, sed ad inferiora aut externa; Cæterum ea medicamenta tepida applicari debent præsertim fœminis, nam frigida densant meatus, ac superfluitates capitis discuti non permittunt, & cerebro sunt inimica. Neque obstat Galenus ipse, qui quam longissimè à tentata fluxione parte revellere docet; Et Avicenna, qui hæc non solum frigida actu, sed nive refrigerata esse jubet, quia eorum placita sunt intelligenda in principio, quando animus est repellere duntaxat, non evaporare, ac in magnis æstibus, & capitis inflammationibus, ac robustioribus naturis, alias modicè calefacientia dolorem sedant, & contenta digerunt. At oxyrrhodino præsertim frigido minimè utendum, ubi cum dolore catharrus conjungitur, quia refrigerat, & obstruit, subindequè humoris concoctionem, ac dissolutionem impedit, & dum constringit, catharrum auget: neque etiam procedente jam febre, quia tunc prohibet dissolutionem vaporum, tametsi initiò conveniat, quia ascendentes halitus trudit, & eorum acrimoniam retundit, quando vero vapores jam in capite congesti sunt, potius discutientibus utendum est.

Avic. 13. meth. 21. & 9. meth. 17. Av. 1. 3. tract. 3. c. 3.

Cæterum quoties volueris, ut medicamenti alicujus vis ad cerebrum perfectè permeet, syncipiti applicabis, fronti ac temporibus, nam plures ibi suturæ, & tenuissimum ac rarissimum est cranium; utilius etiam fuerit, si tonsis capillis aut abrasis, ex alto fontis in modum illidantur medicamenta, quippe ictu magis intrò impelluntur; at posteriori parti si applices, parum proficies, quia ob angustas suturas, & cranij duritiem non penetrant, fortasse etiam nocebis, quia minus ea pars exuritur, ac frigidior est, ob paucitatem venarum, & arteriarum quocircà à refrigerantibus tum ipsa læditur, tum medulla spinalis, quæ ab ea exoritur.

Oxyrr. qua cerebri parte applicandum.

Potissimum catapotiis] *Dantur catharctica in forma pilulari, ut dum in ventriculo diluuntur, hærentia à longinquioribus partibus validius trahant. Dantur autem pilulæ, aut ad expurgandum ventriculum, & hæ semper cibo præmittuntur unâ vel altera horâ, ac in parva quantitate scilicet à ℈ j. ad ʒ ß, ne si multum moveant, cibi concoctionem interpellent: aut etiam exhibentur ad juvandam concoctionem ipsam, & hæ statim à cibo deglutiuntur, ac ut plurimum speciebus aromaticis, & calidiusculis medicamentis minimè purgantibus constant: aut offeruntur ad caput expurgandum, & hæ longè à cibo. Matthæus de Gradibus, & Gentilis duab. aut tribus horis à cœna exhibent, quos sequuntur medici ferè omnes, & acceperunt ab Avicenna; sed viri mentem non assequuntur, ille enim non duabus horis à cœna, sed ab hora noctis exhibet, ac superdormiant, quod sufficiat, ut per somnum fœlicius diluantur, ac major fiat medicamenti evaporatio ad caput: quidam præscribunt quatuor horas à cibo, sed satius fuerit exhibere eâ horâ, qua conjectura artificiosa assequimur factam esse cibi concoctionem sive media nocte id fiat, sive tertiâ, aut quartâ horâ; nam cum cibo catharcticum non est commiscendum, quia infringitur ejus vis, & cibus corrumpitur Hippocratis, Galeni, & Pauli decreto, quocirca si ante mediam noctem accipiantur, cœna est omittenda, quod si experientia ostendit, interdum purgantia cibo commixta liberalius solvere id, quod subducitur, peccans humor non semper est, sed cremorosa substantia adhærens in vijs ductuum. Porrò quæ pilulæ diagridium aut colocynthidem recipiunt, & ad universum corpus purgandum exhibentur, mane ut cætera catharctica ventriculo vacuo exhibenda sunt, ac ut melius diluantur, oportet ut patiens nonnihil superdormiat, unde alia differentia sumitur pilularum exhibendarum, nam quibus medicamenta facilè actuantur, hora 4 matutina, quibus difficile, decimà, aut undecima noctis, omissa cœna, ac longiori somno imperato: Acuuntur granis aliquot diagridij in morbis biliosis; pari quantitate trochiscorum alandaal. in pituitosis, vel lapidis lazuli in melancholicis. Obiter etiam subjiciendam duximus causam, propter quam usu jam inolevit, pilulas ac morsellos in quantitate impari offerre; ac videtur derivatus mos ex Pythagoreorum doctrinâ, quia medicamentum debet agere, actio verò à forma est, non à materia, ac numerus impar induit rationem formæ, ut par materiæ, quod notavit Conciliator different. 49. in med. & Ferrerius.*

Pilulæ ad varios effectus dantur varijs temporibus.

1. Canones tit. de pil. aggreg.

Pilulæ ad caput purgãdum qua hora noctis assumenda.

Purgantia cibo non sunt commiscenda.

Hippoc. & Gal. 2. de vict. rat. 17. P. lib. 7. c. 4.

Pilulæ ad universum corpus purgandum.

Pilulæ & morselli cur numero impari exhibeantur.

De

De variis uteri doloribus.

CAP. VIII.

QUemadmodum Hemicrania, ac reliqui importuni capitis dolores sævissimi sæpe excitantur ab exigua humoris vel halitus portione; vel ob malitiam humoris: vel ob acutũ partis sensum, ita profectò in utero sæpissimè contingit, quippe causæ ibi maligniores, & pars non obtusioris sensus, de his uteri doloribus hic agimus, sine alterius affectus complicatione, nimirum inflammationis, ulceris, inflationis, tumoris, menstruorum suppressionis, aut fluxus immodici, quibus peculiaria capita destinavimus.

Causa. Horum itaque dolorum causæ proximæ duæ, intemperies, ac soluta unitas subitò facta, remotæ plures, ut halitus corrupti malitia ex semine, & menstruo; vel mordacitas, & distendens copia eorundem; vel grumosi sanguinis corpulentia, vel inæqualis sanguinis plenitudo, vel contentum semen ob dimissam consuetam Venerem; aut acriores, & erodentes humores cum menstruo sanguine dilabentes, aut tandem obstructio aliqua in uteri colo, atque hæ internæ. Externæ sunt ingrediens frigiditas ex loco frigido, aut frigida ablutione, præsertim instantibus vel fluentibus menstruis, aut à partu, nam per id temporis uterus apertior est; usus præterea aceti, rerum acidarum, lactis frigidioris, lactucæ, aut potionis frigidæ maximè post exercitium.

Signa. Si à procatharticis ac externis oriatur causis, ex patientis relatione deprehenditur, curatur contrariis; si ex intemperaturá aliquâ, cognoscitur & corrigitur, sicuti capitibus de uteri intemperantiis dicendum est; obstructionis aut tumoris earum partium indicium est, si fœmina dolitat dum viro accedit. *Flatuum indicia.* Dolores ex flatu (à qua potissimum causa fiunt) dignoscuntur extentione, rugitu inferioris ventris, exacerbationibus per intervalla, exitu flatus cum stridore; *Hipp. lib. de sterilib.* super fœmina intumescit, virum non admittit, erigi non potest, & in ut[ero] sentit veluti grave onus, interdum etiam rotunditatem, quæ instar globi cujusdam in ventriculum effertur: caput dolet, anxia est, loqui non potest, & in accessione clamat, dólent etiam lumbi, pubes, & sedes, urina supprimitur, suffocatur venter, mori cupit, distenduntur præcordia, acida vomit, pura, meraca, frequenter ructat, à ructu melius habet: Interdum etiam febris adest, & ardor, potissimum si acris humor commisceatur, & tunc quidem pruritus in utero adest, os amarum est, mordetur stomachus; *Pituitosa qualitatis signa.* quod si pravam aliquam, ac pernitiosam qualitatem flatus imbiberint id explorabis ex inquietudine, anxietate, jactatione, & exolutione, grumum sanguinis prodit uteri tenesmus; *Grumi sanguinis.* & quod fœmina frequenter urinam reddit, ob assiduum naturæ conatum, ad expellendum quod nocivum est, dolor fit acutus, veluti si stilo perforetur, ac instar parturientis fixus, nisi grumus excernatur; at si grumus malitiam conceperit, animi accidentia superius enumerata; & ut verbo comprehendam cognoscitur causa ex doloris proprietate, duratione, & symptomatibus, ut ex Galeno superiori c. prodidimus.

Curatio. In curatione symptomatum omnium triplex est medendi ratio, Prima, quæ causam, secunda, quæ morbum, tertia quæ symptomata ipsa expugnet, dolor vero, qui & ipse symptoma est, interdum levis existit, & tunc sublatâ causâ mitescit, ut suis locis reperies; interdum ita sævus est & immanis, ut neglectâ causâ ei quam celerrimè sit occurrendum, quippe & vires prosternit, & fluxiones auget; talis plerumque ex flatibus, aut grumo sanguinis oritur, ideoquè de dolore ab his causis hic sermo institutus est; & inverso communi medendi ordine uno generali medicamentorum genere curatur anodinis: hæc enim medicamenta è directo contra dolorem pugnant, à quacunque causâ proficiscatur; & sunt medicamenta vel temperata, vel primo ordine calida, substan-

ſubſtantia verò tenui, ita fit ut familiaritate elementorum, naturæ partium noſtri corporis ſint ſimilima; ideò & doloris cauſam æquabilem reddunt, temperant, fovent, & dulci ſenſu, quem excitant, moleſtam ſenſationem demulcent: Inſuper tenuium partium ſint oportet, & nullius adſtrictionis, ita rarefaciunt, attenuant, digerunt, concoquunt, & evacuant; & tametſi cauſam non tollunt, tamen in medio conſtituta peculiarem ſibi operandi rationem habent omnibus cauſis, & naturis communem, nam & frigida calefaciunt, & calida infrigidant, ut & ipſe calidiſſimæ aquæ fervor tepidioris affuſione miteſcit, unde Galenus frigiditatem primi ordinis quandam tepidam caliditatem eſſe cenſet.

6. ſimpl. c. de artiplice

Porro anodina nullum circumſcriptum habent tempus, quò magis adhiberi deſiderent, licet tutiora ſint, corpore utcunque vacuo, nam, quia laxant, fundunt, liquant, in pletora, & cacochymia à materia calore fuſa locus infirmus diſtenditur, & acerbius dolet. Præterea interdum ſolum ſunt anodina, & cum ſimilitudine, quam habent cum noſtro calore, dolorem mitigant, ut natura ipſa noſtra neque calido contrariatur neque frigido, & tamen demolitur morbos calidos, & frigidos, quatenus naturale opponitur innaturali. Interdum affectum etiam ſanant duplici ratione, primò acrimoniam, & qualitatis exceſſum retundendo, ſi nuda ſit intemperies; Secundò diſcutiendo, ſi pauca ſit materia commixta, quia calefacientia primo ordine ad id ſufficiunt, qualia ſunt inter ſimplicia altheæ radix & folia, malva, lilium, lini ſemen, fœnugræcum, lac, butyrum, æſypum, adeps omnis, ut porci, vituli, gallinæ, anſeris, cuniculi, & inter compoſita, oleum camemalinum, liliorum, ſeſaminum, amygdalarum dulcium, anethinum, Irinum, de vitellis ovorum, lumbricorum, ſambuccinum, aut dulce olivarum ætate medium.

Anodina quovis tempore adhibentur.

Natura noſtra neque calido neque frigido contrariatur.

Calefacientia 1. ordine

Specialius curatur dolor ex flatu 4. remediorum generibus. Primò quidem externis, externa hic voco, quæcunque per os non aſſumuntur, ijs autem carminativa commiſceantur, adhibito itaque victu optimi, ac fluidi nutrimenti, paretur ſic clyſter, ℞. radicis angelicæ, altheæ an. ℥ j. foliorum anethi, mentaſtri, arthemiſiæ, malv. an. m. j. florum camæmemali, ſeminis lini, an. p. ii. coquantur ſecundum artem juris. ℞. ℥ x. mellis roſacei ℥ j. ß, olei anethi, liliorum alborum, camomillæ, de baccis lauri, amygdal. dulcium ſingul. ℥ j. hieræ picræ ℥ ß miſce, per ſedem injiciatur: in uterum verò hic alter; ℞. foliorum origani, petroſelini, helenii, anethi, arthemiſiæ an. m. ß, ſeminis nigellæ, cumini, dauci, aniſi an. ʒ j. juniperi, ſpicænardi, nucis moſcatæ, junci adorati, cinnamomi an. ʒ ß fiat decoctio in ſ. q. vini optimi ad medias; poſt clyſterem evaporationibus utendum ex decocto altheæ, malvæ, viol. camæmali, meliloti, anethi, ſeminis lini, fœnugræci, ex qua etiam decoctione ſovendus uterus, & venter inferior cum ſpongia, poſt fomentationem ipſæ partes inungendæ prædictis oleis, vel ex lib. j. decoctionis & media oleorum veſica vaccina ſemiplena apponatur; aut ex ijſdem oleis addita cera fiant linimenta, unguenta, & emplaſtra; ut ℞. olei de ſemine angelicæ, liliorum, ſambucini an. ℥ j. axungiæ anſeris, cuniculi, gallinæ an. ʒ iii. muſcilaginis altheæ, ſeminis lini, fœnugræci in aqua camomillæ extract: an. ʒ iii. ß pulveris aniſi, cumini, dauci an. ʒ ii. ceræ q. ſ. fiat unguentum, aut cum majori, minorivè copia ceræ emplaſtrū, aut linimentum; vel ℞. folior. parietariæ m. ii. contundantur, & adde ſeminis aniſi, cumini, dauci an. ʒ i. vitellos ovorum numero vii. agitentur omnia, ac cum oleo liliorum ad ignem fiat placenta, quæ calida ventri admoveatur: mirum in modum etiam prodeſt contra dolores, ac flatus uteri, olei anethini lib. j. ſeminis agni caſti, ſeminis rutæ an. ʒ iii. cinnamomi ℥ ii. omnia conquaſſata oleo immergantur, ac dieb. 40. ſub caniculæ ardoribus inſolentur, aut loco tepido ad focū contineantur, quoad oleū vim materiæ abundè induerit, quo unguatur venter. Aut olei cōmunis dulcis ℥ x. caſtorei, vel euphorbij ℥ i. bulliant leviter, aut inſolentur prædicto modo. Deinde umbilico applicanda emplaſtra pro matrice, de quib. c. de uteri debilitate & ſuffocat. vel concin-

Externa.

Clyſter.

Clyſter uterinus.

Evaporatio

Veſica.

Linimenta.

Placenta ex ovu.

Cucurbita magna.

De variis uteri doloribus.

CAP. VIII.

QUemadmodum Hemicrania, ac reliqui importuni capitis dolores sævissimi sæpe excitantur ab exigua humoris vel halitus portione; vel ob malitiam humoris: vel ob acutū partis sensum, ita profectò in utero sæpissimè contingit, quippe causæ ibi maligniores, & pars non obtusioris sensus, de his uteri doloribus hic agimus, sine alterius affectus complicatione, nimirum inflammationis, ulceris, inflationis, tumoris, menstruorum suppressionis, aut fluxus immodici, quibus peculiaria capita destinavimus.

Causa. Horum itaque dolorum causæ proximæ duæ, intemperies, ac soluta unitas subitò facta, remotæ plures, ut halitus corrupti malitia ex semine, & menstruo; vel mordacitas, & distendens copia eorundem; vel grumosi sanguinis corpulentia, vel inæqualis sanguinis plenitudo, vel contentum semen ob dimissam consuetam Venerem; aut acriores, & erodentes humores cum menstruo sanguine dilabentes, aut tandem obstructio aliqua in uteri colo, atque hæ internæ. Externæ sunt ingrediens frigiditas ex loco frigido, aut frigida ablutione, præsertim instantibus vel fluentibus menstruis, aut à partu, nam per id temporis uterus apertior est; usus præterea aceti, rerum acidarum, lactis frigidioris, lactucæ, aut potionis frigidæ maximè post exercitium.

Signa. Si à procatarcticis ac externis oriatur causis, ex patientis relatione deprehenditur, curatur contrariis; si ex intemperatura aliquâ, cognoscitur & corrigitur, sicuti capitibus de uteri intemperantiis dicendum est; obstructionis aut tumoris earum partium indicium est, si fœmina dolitat dum viro accedit. Dolores *Flatuum indicia.* ex flatu (à qua potissimum causa fiunt) dignoscuntur extentione, rugitu inferioris ventris, exacerbationibus per intervalla, exitu flatus cum stridore; *Hipp. lib. de sterilib.* super fœmina intumescit, virum non admittit, erigi non potest, & in ut[illegible] sentit veluti grave onus, interdum etiam rotunditatem, quæ instar globi cujusdam in ventriculum effertur: caput dolet, anxia est, loqui non potest, & in accessione clamat, dolent etiam lumbi, pubes, & sedes, urina supprimitur, suffocatur venter, mori cupit, distenduntur præcordia, acida vomit, pura, meraca, frequenter ructat, à ructu melius habet: Interdum etiam febris adest, & ardor, potissimum si acris humor commisceatur, & tunc quidem pruritus in utero *Pituitosa qualitatis signa.* adest, os amarum est, mordetur stomachus; quod si pravam aliquam, ac perniciosam qualitatem flatus imbiberint id explorabis ex inquietudine, anxietate, jactatione, & exolutione, grumum sanguinis prodit uteri tenesmus; & quod *Grumi sanguinis.* fœmina frequenter urinam reddit, ob assiduum naturæ conatum, ad expellendum quod nocivum est, dolor fit acutus, veluti si stilo perforetur, ac instar parturientis fixus, nisi grumus excernatur; at si grumus malitiam conceperit, animi accidentia superius enumerata; & ut verbo comprehendam cognoscitur causa ex doloris proprietate, duratione, & symptomatibus, ut ex Galeno superiori c. prodidimus.

Curatio. In curatione symptomatum omnium triplex est medendi ratio, Prima, quæ causam, secunda, quæ morbum, tertia quæ symptomata ipsa expugnet, dolor vero, qui & ipse symptoma est, interdum levis existit, & tunc sublatâ causâ mitescit, ut suis locis reperies; interdum ita sævus est & immanis, ut neglectâ causâ ei quam celerrimè sit occurrendum, quippe & vires prosternit, & fluxiones auget; talis plerumque ex flatibus, aut grumo sanguinis oritur, ideoquè de dolore ab his causis hic sermo institutus est; & inverso communi medendi ordine uno generali medicamentorum genere curatur anodinis: hæc enim medicamenta è directo contra dolorem pugnant, à quacunque causa proficiscatur; & sunt medicamenta vel temperata, vel primo ordine calida, substan-

substantia verò tenui, ita fit ut familiaritate elementorum, naturæ partium nostri corporis sint simillima; ideò & doloris causam æquabilem reddunt, temperant, fovent, & dulci sensu, quem excitant, molestam sensationem demulcent: Insuper tenuium partium sint oportet, & nullius adstrictionis, ita rarefaciunt, attenuant, digerunt, concoquunt, & evacuant; & tametsi causam non tollunt, tamen in medio constituta peculiarem sibi operandi rationem habent omnibus causis, & naturis communem, nam & frigida calefaciunt, & calida infrigidant, ut & ipse calidissimæ aquæ fervor tepidioris affusione mitescit, unde Galenus frigiditatem primi ordinis quandam tepidam caliditatem esse censet.

6. simpl. c. de artiplice

Porro anodina nullum circumscriptum habent tempus, quò magis adhiberi desiderent, licet tutiora sint, corpore utcunque vacuo, nam, quia laxant, fundunt, liquant, in pletoria, & cacochymia à materia calore fusa locus infirmus distenditur, & acerbius dolet. Præterea interdum solum sunt anodina, & cum similitudine, quam habent cum nostro calore, dolorem mitigant, ut natura ipsa nostra neque calido contrariatur neque frigido, & tamen demolitur morbos calidos, & frigidos, quatenus naturale opponitur innaturali. Interdum affectum etiam sanant duplici ratione, primò acrimoniam, & qualitatis excessum retundendo, si nuda sit intemperies; Secundò discutiendo, si pauca sit materia commixta, quia calefacientia primo ordine ad id sufficiunt, qualia sunt inter simplicia altheæ radix & folia, malva, lilium, lini semen, fœnugræcum, lac, butyrum, æsypum, adeps omnis, ut porci, vituli, gallinæ, anseris, cuniculi, & inter composita, oleum camemalinum, liliorum, sesaminum, amygdalarum dulcium, anethinum, Irinum, de vitellis ovorum, lumbricorum, sambuccinum, aut dulce olivarum ætate medium.

Anodina quovis tempore adhibentur. *Natura nostra neque calido neque frigido contrariatur.* *Calefacientia 1. ordine*

Specialius curatur dolor ex flatu 4. remediorum generibus. Primò quidem externis, externa hic voco, quæcunque per os non assumuntur, ijs autem carminativa commisceantur, adhibito itaque victu optimi, ac fluidi nutrimenti, paretur sic clyster, ℞. radicis angelicæ, altheæ an. ℥ j. foliorum anethi, mentastri, arthemisiæ, malv. an. m. j. florum camæmemali, seminis lini, an. p. ii. coquantur secundum artem juris. ℞. ℥ x. mellis rosacei ℥ j. ß, olei anethi, liliorum alborum, camomillæ, de baccis lauri, amygdal. dulcium singul. ℥ j. hieræ picræ ℥ ß misce, per sedem injiciatur: in uterum verò hic alter; ℞. foliorum origani, petroselini, helenii, anethi, arthemisiæ an. m. ß, seminis nigellæ, cumini, dauci, anisi an. ʒ j. juniperi, spicænardi, nucis moscatæ, junci adorati, cinnamomi an. ʒ ß fiat decoctio in s. q. vini optimi ad medias; post clysterem evaporationibus utendum ex decocto altheæ, malvæ, viol. camæmali, meliloti, anethi, seminis lini, fœnugræci, ex qua etiam decoctione fovendus uterus, & venter inferior cum spongia, post fomentationem ipsæ partes inungendæ prædictis oleis, vel ex lib. j. decoctionis & media oleorum vesica vaccina semiplena apponatur; aut ex ijsdem oleis addita cera fiant linimenta, unguenta, & emplastra; ut ℞. olei de semine angelicæ, liliorum, sambucini an. ℥ j. axungiæ anseris, cuniculi, gallinæ an. ʒ iii. muscilaginis altheæ, seminis lini, fœnugræci in aqua camomillæ extract: an. ʒ iii. ß pulveris anisi, cumini, dauci an. ʒ ii. ceræ q. s. fiat unguentum, aut cum majori, minorivè copia ceræ emplastrũ, aut linimentum; vel ℞ folior. parietariæ m. ii. contundantur, & adde seminis anisi, cumini, dauci an. ʒ i. vitellos ovorum numero vii. agitentur omnia, ac cum oleo liliorum ad ignem fiat placenta, quæ calida ventri admoveatur: mirum in modum etiam prodest contra dolores, ac flatus uteri, olei anethini lib. j. seminis agni casti, seminis rutæ an. ʒ iii. cinnamomi ℥ ii. omnia conquassata oleo immergantur, ac dieb. 40. sub caniculę ardoribus insolentur, aut loco tepido ad focũ contineantur, quoad oleũ vim materiæ abundè induerit, quo unguatur venter. Aut olei cõmunis dulcis ℥ x. castorei, vel euphorbij ℥ i. bulliant leviter, aut insolentur prædicto modo. Deinde umbilico applicanda emplastra pro matrice, de quib. c. de uteri debilitate & suffocat. vel concin-

Externa. *Clyster.* *Clyster uterinus.* *Evaporatio* *Vesica.* *Linimenta.* *Placenta ex ovis.* *Cucurbita magna.*

concinnata ex tacca macca, & caranna cum sæpius repetitis oleis; & uteri regioni applicanda cucurbita magna cum multa flamma, prosunt etiam fomenta sicca ex lanis, aut lineis pannis concalefactis, & sacculi calidi pleni furfuribus, milio, semine anisi, dauci, fœniculi, nitro: Aut utero inditur pessus aureus dictus, qui mirificam ad sedandos dolores efficaciam habet, & Recipit croci, æsypi an. ʒ ij. medullæ cervinæ ʒ j. resinæ, terebentinæ, ceræ, adipis anserini an. ʒ iii. ovorum tostorum lutea viij. olei Irini, amygdal. dulc. sing. q. s. misce, aut allij caput integrum cum nitro & cumino tostum, & melle subacto, locis indito; Aut suffitus sic paretur ℞. ladani puri ℥ j. styracis ℥ ß, cariophyllorum, agalloci an. ʒ j. ambaris (si dives sit) ʒ ß, mosci g. iiij. balsami ʒ j. secundum artem fiant pastilli, ex quorum uno atque altero accensis carbonibus injecto mulier per infundibilum suffiatur. His ipsis evaporationibus, & inunctionibus grumosus sanguis dissolvitur, tenuior redditur, ac venter laxatur. Quod insuper præstat ruta trita cum melle, ventri ac pubi admota; aut clyster ex ruta, & anetho aut theriaca umbilico adhibita cum oleo naphæ, Jasmino, sesamino, aut de croco; Et evaporatio ex jure pingui gallinæ, cum multo croco, & cinnamomo, vel decoctum seminis angelicæ. Quibus addere licet, quæ c. de suppress. menst. dicta sunt, quod si fœmina gallici morbi quicquam redoleat, herbæ pro clysteris, ac fomentationibus in ligni Indi decocto bulliant.

Fomenta sicca. *Pessus aureus.* *Pastilli.* *Grumosi sanguinis dissolutio.*

Secundò ijs, quæ per os assumuntur, in quem usum laudatur haustus aquæ ferventissimæ, præmissa ʒ j. theriacæ optimæ, aut jus cicerum, & galli veteris, cum multo croco; aut potus vini meracioris, vel decocti cum floribus camomillæ, & semine anisi, aut capiat cochlearia tria vini, cum dimidio cochleari aquæ cinnamomi ex India allatæ, vel chymica arte extractæ; prodest insuper singulo mane accipere cochleare aquæ vitæ finissimæ extractæ cum aniso, & theriaca; aut ℞. vini optimi Hispanici lib. xvj. foliorum calaminthæ, fœniculi an. m. ij. anisi ʒ iiij. distillentur prima vice secundum artem; secunda vice liquori extracto adde prædictarum herbarum an. m. j. anisi ʒ ij. tertia vice adde herbarum m. ß, anisi ʒ j. quarta vice adde theriacæ finissimæ ℥ ij. distillentur ultimò, ac tandem additis folijs auri, numero vj. servetur usui.

Intus sumenda. *Aqua vitæ seu theriacalis.*

Altera aqua vitæ seu theriacalis artificiosius sic paratur, ℞. foliorum salviæ, ebuli, betonicæ, hypericonis, camedrios, samphucci, camepitheos, origani, pulegij, hyssopi, ruthæ, cariophyllatæ, gentianæ, aristolochiæ rotundæ an. m. j. ß, polypodij, schœnanthi, spicæ, cassiæ ligneæ, macis an. ʒ j. baccarum lauri ʒ ß, foliorum camomillæ ʒ ij. nucleorum persicorum, balsamitæ, pimpinellæ, chelidoniæ, agrimoniæ an. ℥ ii. rorismarini ℥ j. diptamni, tormentillæ, scabiosæ an. ℥ iiij. seminis bardanæ ℥ j. ß, anisi, fœniculi, serpilli, pomorum alchekengi, granorum juniperi, petroselini an. ℥ ß; sabinæ, nasturtij an. m. ß, carvi cumini, seseleos an. ʒ ß, radicis Ireos, tamarisci cum floribus an. ℥ ß; ex his omnibus fiat pulvis, qui dividatur in vj. partes, quarum j. pones in S. quantitate aquæ vitæ ter distillatæ per diem naturalem, deinde distillabis. Postea alteram partem pulveris in aqua sic distillata macerabis, similiterque distillabis, ac sic deinceps, ultimum liquorem serva, & adde nucis moscatæ, macis, cardomomi, cinnamomi, zedoariæ an. ℥ iij. agalochi, sandali albi, & rubei, costi an. ℥ ij. ossis de corde cervi ℥ j. theriacæ antiquæ ℥ j. zinziberis, amomi, cubebarum, granorum paradisi, galangæ, piperis an. ℥ iiij. mosci (si dives sit) ℥ j. vel amplius, per triduum omnia in prædicta aqua madefiant, deinde in balneo Mariæ lento igne iterum distillentur, tandem adde mellis despumati octavam partẽ, & cum per diem quieverit, distilla ut suprà, ac serva; nam sunt eximiæ hujus aquæ vires, nec solum dolores sedat, & flatus discutit, sed plerisque alijs morbis à causa frigida aut maligna ortis opitulatur, quidam in ultima distillatione addunt olei olivarum quartam partem.

2. aqua theriacalis.

Tertia aqua theriacalis, & quamvis minori apparatu, non tamen minus utilis hæc erit, ℞. cardamomi, piperis albi, & longi an. ℥ ß, galangæ, macis, cariophyllorum, granorum paradisi an. ʒ v. ligni aloes ℥ ij. zinziberis, cinnamomi,

3. aqua theriacalis.

momi, cubebarum an. ʒ iiii. foliorum majoranæ, rorismarini, menthæ, pulegij, salviæ, nardi, asparagi, rof. rub. an. m. ß, feminis cumini agrestis ℥ ß, anisi, fœniculi an. ℥ j. feminis coriandri, synapis an. ℥. ij. feminis pœoniæ, cumini Romani an. ℥ j. ß, radicum Enulæ campanæ, iridis an. ℥ j. foliorum angelicæ, pimpinellæ, doronici an. ℥ j. diptamni ʒ iii. facchari candi albi libij, singula terantur, & cuncta simul in vino generoso quinquies distillato macerentur in fimo, vel aqua calida diebus xiiii. deinde in alembico vitreo sedulò argilla obturato distillentur, quod quinquies facito, postea adde croci orientalis ℈ ii. mosci, & ambræ an. ʒ ii. foliorum auri numero viii. dosis quantum capiat dimidium avellanæ cum aqua buglossæ, vel vino Rhenano, addi etiam in ultima distillatione potest ℥ j. theriacæ.

Tertio, reliquis non proficientibus utendum evacuatione, & ea quidem per venæ sectionem si grumus sanguinis, aut febris adsit, ex brachio, si menses non instant, aut si proximi sunt, ex pede; si verò humores acres, & erodentes abundent purgationibus utendum per ea medicamenta, quæ cap. de calida uteri intemperie reperies, localibus addendæ muscilagines altheæ, psyllij, cydoniorum: pessaria insuper adhibenda ex lana intincta in decocto capitum papaveris, vel in succo plantaginis, & intybi, cum unguento rof. vel in lacte muliebri, & oleo rof. aut si sanguis exeat cum semine lini trito, & adipe anserino, inprimis laudatur pessus aureus de quo supra: eadem pessaria conveniunt, si ex viri accessu, aut tumore intus recondito dolor oriatur. *Si ab humore acri curatio.*

Quarto & ultimò reliquis non proficientibus ad narcotica veniendum, quæ sunt medicamenta stupefacientia, & quanquam rebellem in corpore frigiditatem interdum relinquant; tamen si patienti ex immani, ac intoletabili dolore, virium dissolutio, syncope, & mortis periculum immineat, eligimus potius læsionem ipsam, quam mortem: At quia his medicamentis extincto calote nativo multi perierunt, ac perpetuò dormiverunt, prudens medicus ea prius exterius applicabit, ita poterit prædictis jam emplastris, & unguentis g. v. opij thebaici admiscere, quæ si satis non fuerint, tria ejusdem opij grana uterinus clyster recipiat, aut paretur sequens clyster per sedem infundendus ℞. lactis caprini, aut ovini ℥ vii. olei papaveris ℥ ii. philonij Romani ʒ ß vel pilul. de cynoglossa ℈ j. Denique si neque his dolores quiescant interius adhibenda ʒ ß aut ℈ ii. philonij Romani, Persici, aut Tarsensis, aut Requiei magnæ, vel Athanasiæ cum ℥ j. vini Rhenani, & ℥ ß aquæ rof. vel viol. laudatur etiam ʒ j. theriacæ magnæ; chymici conficiunt ladanum, quod vocant, opiatum; alij pilulas Nicolai contra fluxum, pilularum dosis est ℈ j. ladani ℈ ß ac sic paratur: ℞. specierum diambræ ℥ ii. infundantur, per xiiii. dies in vino distillato, ut latum digitum supereemineat, & adde opij ʒ vj. mumiæ ʒ ß succi Jhoschiami ℥ j. corallij rubei, carabe an. ℈ ii. croci ℈ i. mosci g. xvi. ambræ g. xii. affuso rursus spiritu vini, ut supereemineat latum digitum, digeratur post fornacem per mensem, quotidie agitando, dosis ℈ ß, pro ægri constitutione, valet non solum ad extremos dolores, sed etiam ad maniam, ac vigiliam, quas insuper operationes mirificè complet sequens pilula ℞. opij g. j. cinnamomi, cassiæ ligneæ, croci an. g. iiii. cum gummi tragachanti, aut sirupo affectioni convenienti, fiat pilula; Cæterum narcoticis compositionibus non nisi post sex menses, vel potius post annum à compositione utendum est, nam tunc tutiora evadunt; quod si philonium duorum, trium, quatuorve annorum fuerit, melius erit, nec inutile sequentibus ad decimum usque, sed tanto minus stupefacit, quanto est vetustius. *Narcotica.* *Ladanum opiatum.*

Scholium.

12. meth. 2. Quarto & ultimò] *Narcoticum medicamentum impropriè quidam anodinum appellarunt, ut refert Galenus, nam quæ levant dolorem, in duplici sunt differentia, quædam temperata, vel saltem intra primum ordinem calida, & calori nostro quam* *Narcotica impropriè anodina dicuntur.*

simili-

similima, quæ tenuium sunt partium sine ulla adstrictione, & una pariter digerunt, rarefaciunt, extenuant, concoquunt, & æquabilem reddunt doloris causam, & hæc propriè anodina sunt, alia dolorem sedant, non æquabilem reddendo causam, & ex artis ratione; sed stupore inducto, partis sensum obtundunt, torpidioremquè reddunt, quia calorem nativum, spiritumque extinguendo, vel repellendo, partem cui fuerunt admota, sensu privant, quippe sine spiritu nihil omnino sentire potest; adhæc comprimunt sua frigiditate meatus nervorum, & partium sensibilium; quæ compressio impedit influxum facultatis, & spiritus animalis, atque hæc vel quartò excessu frigida sunt, vel ad minimum tertiò, & revera talia non sunt, sed impropriè, & abusivè anodina dicuntur, quatenus stupefaciendo faciunt, ut dolor non sentiatur, ac interim dum dolor cessat, vires recolliguntur, quæ & morbo resistere, & curationi sufficere valeant, quæ distinctio est omninò necessaria, ut liquidò constet, quam sit periculosus stupefacientium usus, cum calorem omnino extinguant, partes mortificent, & immedicabiles sopores inducant, quapropter non nisi maximâ urgente necessitate, & præsenti mortis periculo eisdem utendum, quod tribus in casibus contingit, in immodicis vigilijs, rebellibus fluxionibus, & ingentissimis doloribus; triaetiam potissimum observanda in eorum exhibitione. Primum ut sensus stupefiat; Secundum ut nullum inposterum nocumentum inde relinquatur; Tertium ut affectio maximè juvetur, monente Galeno, ita fiet (quod Asclepiades commendaverat, ac proprium medici officium esse dixerat.) ut tutò celeriter, ac jucundè curet, neque crudelis videatur, dum ægrum doloribus confici patitur, & horum usum prorsus rejicit; neque adulator, si ejus delitijs nimium indulgens hisce remedijs minus tempestivè utatur. Jam verò duplex narcoticorum est differentia; quippe alia simplicia sunt, ut opium, Ihosquiamus, mandragora, alterci semen; alia calidis admixta; & horum adhuc alia plus, alia minus calidorum continent, sed quantò eorum plus habent, tantò sunt minus efficacia, ac tantum in posterum minus noxia; semper tamen tutiora exterius adhibita, quam intus sumpta; & post annum à compositione quam antea: sunt porrò assumenda post totius corporis evacuationem, & ventriculo vacuo, nec cibus ingerendus est, ante quinque aut sex ab assumptione horas, nisi quando somnum volumus conciliare, tunc enim unâ vel alterâ horâ à cœna propinantur. Galenus 12. meth. 1. de narcoticis sic scripsit. Et talium quidem medicamentorum usus, eorum, qui adversus symptoma pugnant est proprius, potissimum ubi ex frigida causa dolor est excitatus. Ex quibus verbis Mesues, & plures alij magni nominis medici eum sequuti, opiata & stupefacientia securius in frigidis affectionibus quam in calidis exhiberi temerè sunt opinati, nec illis defuit speciosa magis quam firma ratio quod antidota hæc calida medicamenta multa recipiant, cujus vires, & qualitates citius exeruntur. At meâ quidem sententiâ pueriliter hallucinantur, quod sequentia Galeni verba aut non legerint, aut aliud agendo legerint, nam continuata oratione sic scribit: obsunt enim talia plurimum toti affectui ac curationi, contumacem eum reddunt; ac si dixerit narcotica nunquam convenire ratione affectus, sed ratione urgentis symptomatis, quando verò symptoma à frigida causa oritur, tunc potissimum ratione symptomatis, nequaquam ratione morbi prodesse, nam crassis, glutinosisque humoribus inimicissima sunt, quæ torporem inducunt; sin autem calidus, tenuis, ac mordens sit humor, tunc & morbum, & symptoma curant, eodem Galeno teste 12. meth. 8. hinc fit, ut licet in utroque affectu interdum cogamur hisce medicamentis uti, tamen minori cum noxâ, & majori cum utilitate in calidis, quam in frigidis affectibus exhibeantur, recipiunt verò plura calida, ut & citius distribuantur, ac in profundum permeent, & simul intensa eorum frigiditas corrigatur.

Narcotica qua ratione sensu privent.

Narcotica 3. in casib. adhibenda.

12. meth. 1. 9. secundum locos 4.

Narcoticorum duplex differentia.

Quæst. Frigidis, an calidis affectib. narcotica magis conveniant.

In antidot. c. de Philonio.

Narcoticis cur calida admisceantur.

De

De uteri pruritu.

CAP. IX.

TRes sunt affectiones inter se admodum similes, uteri pruritus, ejusdem furor, & nymphæ magnitudo, seu turpitudinis symptoma, de quibus promiscue Mercatus egit, nos clarioris doctrinæ gratia, Aetium, & Moschionem sequuti, distinctis capitibus de his pertractabimus; ac primum de uteri pruritu, à quo haud valde differt ejusdem matricis fervor, ac satyriasis, quæ affectio à satyris nomen accepit, quos fabulosa antiquitas proclives in Venerem refert, ut scribit Aëtius; & est ardens scalpendi, coëundique tentigo, *Definitio.* *Lib.16.c.81* cum maximo desiderio & dolore; quod sæviorem reddit affectionem, cum enim partes affectæ distentæ sint, ac semen excerni non possit, quia meatus obturantur, major materiæ copia, ad locum frustà trahitur.

Fit hæc affectio ex affluentia salsi, serosi, nitrosi, aut biliosi, & adusti humoris, cum acrimonia, & mordacitate, nonnunquam etiam ex ipsius bilis abundantiâ. *Causa.* Noscitur facilè, quia mulier locis manus assiduè adhibet, stimulo scalpendi seu confricandi partes pudendas, ex quo pars ipsa ad coeundum magis gliscit, & ipsa intolerabili Veneris appetitu contabescit. *Nota.* Etsi autem idipsum viris contingat, differt tamen à priapismo, Aureliani decreto, quod licet conveniant in rigida, & involuntaria partis tentione, tamen satyriasis acutum est malum, brevi hominem consumens, cum immani Veneris libidine, consequente sæpe totius corporis convulsione, dolore, lumborum gravitate, horripilatione, fastidio, urinæ, & excrementorum suppressione. *Priapismus.* At priapismus tarda est passio ex plurimo flatu, nec facilè dissolubili, intra fistulosum nervum contento. Ex utrâque tamen affectione sæpe ex præcipiti pereunt patientes, nisi confestim auxilium feratur, cum vero moriuntur ventre inflantur, & frigidum exsudant ob exhaustum calorem, & flatus copiam; id quod etiam ijs evenit, qui aliis convulsionis modis perimuntur, quando verò simplex pruritus est, solet nonnunquam finiri in ulcera. *Prognostica.* Symptoma est de genere actionis naturalis læsæ, nam immodica Veneris appetentia ad hanc facultatem spectat: Curatur tribus remediorum generibus, primum victu tenui, infrigidanti, parco, pauci nutrimenti, minimè flatulento, aut semen generare potenti, ut cremore ptisanæ, lactuca, scariolæ, cucurbita, & aliis jam dictis c. de pulsu arteriæ dorsi; potu aquæ tepidæ, aut tenuioris cerevisiæ, oratione, solitudine, sancto & honesto consortio, ac omni corporis maceratione, jejunio, abstinentia, non à cibis duntaxat, verum à loquelis, & inspectionibus lascivis, prodest etiam usus seminis lactucæ, aut portulacæ, & conserva rosl. rub. *Curatio.* *Abstinentia.*

Secundò evacuantibus, ita statim à principio venam secare oportet mediam, si nihil impediat, sin minus saphænam, & cruribus ac coxis cucurbitulæ cum scarificatione applicandę sunt, deinde pręparentur humores ut cit: c. ac purgentur, siquidem biliosi sint, cassiæ ℥ j. aut ʒ j. rhab. in decoctione florum, & fructuum; vel ℞. pulpæ tamarindorum ℥ j. santalorum flav. ʒ j. ß leviter bulliant in aquæ rosl. s. q. colaturæ, bibat sæpe ℥ vj. aut tantundem seri caprini cum sacchаro, aut ℥ ij. mannæ, ibi dissolvantur; valent insuper refrigerantes sirupi, & frigida apozemata quibus ut leviter expurgent, additur ℥ j. foliorum senæ, aut ℥ ß, mirobalanorum, vel etiam epithymi: si melancholici succi aliquid commisceatur, aut ʒ ij. agarici in ligatura, si salsa adsit pituita vel serosus humor. *Vena sectio.* *Purgatio.*

Tertiò localibus, quæ pruritum compescant in quem usum maximè commendantur balnea aquæ dulcis, à quibus lumbi irrigentur succo lactucæ, *Topica.* *Balneum.*

 portu-

portulacæ, plantaginis, aut decocto earundem herbarum vel salicis, viticis, lenticulæ palustris; aut rosaceo unguento persundantur, & refrigerante Galeni. Utero verò infundendum decoctum florum salicis cum ʒ j. trochiscorum de caphura, vel tantundem collirij albi, Rasis, quæ etiam dissolvantur in aqua, quæ à vitibus amputatis distillat. Valet Ægyptiacum unguentum in aquâ marinâ aut lixivio dissolutum, & per methencritam injectum: aut pessus ex stupis cannabinis eodem madidis; aut ℞. assungiæ porcinæ recentis lib. j. saponis nigri, salis nigri, assari, tartari, staphysagriæ an. ʒ iii. sulphuris vivi ℥ j. argenti vivi ʒ ii. ß, aceti rosſ. quartam j. fiat secundum artem linimentum, quod præsertim valet ad pruritum, qui ex pituita salsa senum scrotum, & anum exercet importuno scalpendi desiderio, cui etiam proderit unguentum enulatum cum Mercurio; aut locum ex aqua malvarum balneare, præcedente purgatione per jam dicta apozemata, quod experientiâ mihi compertum est, aut ℞. aluminis, nitri, sulphuris vivi an. ʒ vj. staphysagriæ ℥ j. dissolvantur omnia in aceto rosſ. & addita butyri recentis ſ. q. fiat linimentum: nasale in sequenti unguento intinctum ac vulvæ applicitum, usu comparatum est mirum in modum pruritum sedare, & mitissimum est medicamentum, nec admodum differt ab aureo pesso ℞. croci ℈ j. ceræ ℥ ß, adipis anserini, æsypi, medullæ cervinæ an ℥ j. ß, mellis ℥ ß, albumina ovorum ij. olei rosar. q. ſ. misce. Prosunt reliqua quæ cap. de gonorrhæa ad semen extinguendum scripsimus, & quæ ad infrigidandum c. de pulsatione arteriæ dorsi.

Linimentũ.

Senes scalpendi desiderio tenentur.

Unguentum enulatum.

Aliud linimentum.

Nasale.

De furore uterino.

CAP. X.

UTerinus furor est immodica, & effrenis coëundi appetentia, adeo inextinguibilis, ut in furorem & deliramentum migrare fœmina videatur, ardore, & fervore uteri ad cerebrum & universum corpus distributo. Symptoma censetur in genere actionum læsarum tam naturalium, quam animalium; nam immoderata libido ad naturalem, depravata Veneris imaginatio ad animalem seu rectricem spectat, fitque jam malignæ, ac fœdissimæ mentis passio. Provenit ex vitiato uteri temperamento, unde locus primariò affectus uterus est, ac ejus partes, in quibus Veneris viget appetitus, ut sunt testes, & processus ille, quem delectationis sedem in quibusdam statuimus, ac præsertim colum uteri, & ejus osculum, sicuti canina fames, & immodica sitis in ore ventriculi fiunt; per consensum autem communicato fervore, diaphragma, & cerebrum etiam compatiuntur, utrolibet enim vitiato delirium sequitur. Ex dictis liquet, differre à pruritu uteri, quia hic in sui consensum cerebrum non trahit, neque rabiosum delirium ad illum sequitur, ex quo fœminæ depositâ omni pudoris verecundiâ insatiabili desiderio viros palàm insectantur, aut sese suspendio, flammæ, & in puteos præcipites dant, majoris dedecoris fugiendi gratia; Ad hæc uti pruritus satyriasi virorum, ita furor priapismo videtur correspondere, ac in pruritu quia humor turget, partes cum delectatione dolent, in furore non dolent; tandem quia pruritus annosis, furor virginibus magis contingit; nec aliter differt à fervore matricis, nisi quod in hoc uteri substantia, & universum ejus corpus, eisdem afficitur symptomatibus, quibus partes pudendæ in pruritu, & furore. Differt insuper ab aliis delirij generibus, quia harum amentia tota in Venere versatur, & nihil aliud imaginantur, aut loquuntur, quam de coïtu; à suffocatione verò matricis, quia in hac mulieres manent attonitæ sine motu, & loquela, ac cum exigua respiratione, in furore uterino

Definitio.

Species.

Pars affecta.

Differentia ab aliis affectib.

Furor uterinus priapismo respondet.

uterino garrulæ, iracundæ, & inquietæ fiunt; ad suffocationem tamen sæpe furor consequitur, quando ex inextinguibili feminis appetitu provenit; tamen uterus in furore partes superiores non comprimit, sed eodem loco immotus permanens cerebro, uti dictum est, vitium communicat.

Causa externæ. Sunt hujus mali causæ externæ, aut internæ; externæ quidem vita otiosa, & Venereorum cogitationibus emancipata, ac loquelis, lascivis, & impudicis inspectionibus dedita, similibusque, ac versiculorum lectionibus, & histrionum spectaculis; ciborum usus assiduus, ac immodicus, & eorum omnium, quæ semen augere valent, qualia sunt scolymi, cynaræ, bulbi, potus meraciores, somnus in plumis, ac super dorsum, regio & aër calidus, & quod fœmina temporius incepit concumbere, unde nondum adhuc confirmato judicio libidini habenas laxavit. *Internæ.* Internæ causæ sunt juvenilis ætas, calida & humida, acris, ac biliosa fœminę temperies, ex qua semen genitale in propriis locis copiosum, calidum, & mordax generatur, à quo vapor per medullam spinalem, & sibi insertas propagines vitiosam qualitatem ad cerebrum mittit, qui si mordacitatis tantum particeps est, ingentem excitat appetitum, ex quo tamen ut plurimum nondum audent præ pudore affectum proferre, sed tacitè lascivientes contabescunt, quod si putridus insuper sit halitus, desipientia conjungitur, ac tum fœminæ pulso pudore cum audacia, quasi æstro percitæ, viros insectantur, & appetere, imò sæpe sollicitare audent, maximè, si connaturale temperamentum calidum augeatur; quas plerumque vulgares philtris, hoc est amatoriis *Philtra.* poculis infectas, ac seductas existimant, quin & ipsæ non raro idipsum prætexunt, ut patrata facinora excusent, aut metu pœnæ, aut rerum causas ignorantes.

Signa. Prodit affectionem fœminarum garrulitas, & quod instar Furiarum aguntur inquietæ, oculis sublimibus & incompositis, pruriunt, ac manibus locos sæpius fricant, quorum attactu insigniter delectantur, nihilque aliud imaginantur, aut loquuntur, quam de virorum consortio, de coïtu, de rebus lascivis, & inhonestis, quæ omnia etsi pudore fœmineo interdum cælent, gaudent tamen ijs auditis, ac similibus, maximè si impudicus tactus occultè accedat. Putridum vero semẽ accusat inquietudo, & insipientia, quod si ab eodem duntaxat excalefacto fiat, gestum & vultum viris gratum, & amicum præbent, si *Prognostica.* demum ex connaturali temperamento aucto, impudentia adest & insolita audacia. Affectio est multò gravior, & acerbior satyriasi ac pruritu, indecens ac turpis, quæ tamen adhibitâ diligentiâ facilè curatur, non adhibitâ, in insaniam procumbit & in opprobrium.

Curatio. Curatur igitur ferè ijsdem medijs, quibus uteri pruritus & fervor, præsertim si à semine concalefacto tantum proveniat, nisi quod ab Ægyptiaco, & ijs quæ acria recipiunt in 3. remediorum genere abstinendum est. At si ex putri suboriatur semine, curatur ferè ut epilepsia ex utero, ijs præsertim, quæ ibi in 3. remed. genere dicta sunt, ad caput corroborandum; quod peculiari ratione oxyrrhodino irrigandum. *Historia.* Exhortentur fœminæ sic affectæ ad honestatem, & opprobrium eis proponatur, ni resipiscant: sic Milesias virgines curatas lego, lege promulgatâ, ut quæcunque sese hoc affectu percitæ necarent per forum nudæ traherentur; cavendum tamen ne dedecus divulgetur, ne spreto pudore & famâ, admonitiones non curent; confert coïtus ijs quibus licet, nam etsi usus Veneris libidinem augeat, moderatus tamen & modestus valet, quatenus mulcetur fœmina, & furor mitigatur, excernitur que titillans ac turgens *Topica.* semen. Utero adhibenda pessaria ex succo plantaginis, solani, ac portulacæ, cum pauca rutha, & succo coriandri; & reliqua quæ c. de suffoc. ex utero ad seminis eductionem conferre diximus; omni insuper arte satagendum semen minuere, ut c. de gonorrhæa dictum est; quod si semen corruptum sit, nitri, cardamomi, croci, spicænardi, partes æquales in succo coriandri coquantur, aut in melle ros. ac pessum in eo intinctum subdito; aut rutham cum mirthyno ceroto commixtam, & succo salani; vel diacodium in eodem succo, &

aceto diſſolvatur; quippe hæc omnia ſemen ſalivæ in modum eliciunt, & furorem ſedant. Reliqua quæ ad victum, humoris evacuationem, & partium infrigidationem ſpectant, ex ſuperiori c. petenda ſunt. Nam etſi patiens diſſipiat, præcipua tamen curatio utero adhibenda, ideo & ſanguinis miſſio diligenter adminiſtranda, & balnea ad umbilicum uſque, ita enim univerſus corporis habitus refrigeratur.

De uteri debilitate.

CAP. XI.

QUoniam Nymphæa communia habet cum duabus præcedentibus affectionibus ſymptomata, de ea hîc agendum videbatur, verum quia ad morbos pertinet, in compoſitione ad ſequentem ſectionem relegamus. Et continuato ſermone agendum duximus de debilitate uteri, qui quidem multis modis infirmari poteſt, tum quatenus pars eſt ſimplex, tum etiam quatenus organica, & primò naturalibus ejus potentiis vitiatis, ita fit, ut ſi attractrix facultas validior quam decet extiterit, retentrix langueat, aut expultrix proritetur, menſes aſſiduè fluant: & ipſa retinente languida, aut ſecernente ſtimulata, vel proprium ſemen profluat, vel virile, vel utrunque; ac inſuper tenuiter efformetur fœtus, & poſtquam pondus aliquod nanciſcitur primo, ſecundo, aut ad ſummum tertio menſe prolabitur; ſi verò, qua ſibi uterus proprium conficit alimentum, concoctrix virtus debilitetur, multis humiditatibus, ac ſuperfluis purgamentis redundet. Ex quibus liquet uteri debilitatem illam appellari, in qua uterus communia vel propria munia debiliter exequutur, vel omninò non operatur; communia voco nutritionem, & quatuor facultates eidem ſubſervientes: propria, menſium expurgationem, conceptum, ac partum; peculiari verò ratione de illa hic agimus debilitate, in qua nullo affectu in utero exiſtente facultates naturales corruunt.

Definitio.

Vteri munia propria & communia.

Cauſa.

Facultates naturales à quibus qualitatib. infringantur.

Habet hic affectus cauſas tres, Prima eſt quælibet intemperies ſimplex, vel cum à fluxu materiæ, ab his enim communiter naturales facultates infringuntur, nam nimius calor colliquat, ac, ſi ſiccitati conjungatur, plus trahit, quam poſſit conficere, nec concoquit, ſed adurit; frigiditas cruditates parit, nimia ariditas plus retinet, quam oportet; humiditas, ſanguinis, ſeminis, ac fœtus retentioni eſt nociva, & fœminam viro ingratam reddit. Secunda debilitatis cauſa eſt ſpirituum vitalium, & innati caloris reſolutio, quod plurimum accidit ex laborioſo, & frequenti partu vel abortu; Tertiam tandem cauſam ſtatuimus laxiorem, molliorem, & infirmiorem ejuſdem uteri ſubſtantiam.

Signa.

Produnt uteri languorem in genere, Veneris faſtidium, excretio flatus per pudendum, inordinata menſtrua, ſeminis effluxus, frequens abortus, & quia menſtruorum tempore pectinis, lumborum, & crurum gravitas adeſt; ventriculus laborat, & caput ex vaporibus ab eo elatis, ac tunc ſtragulatis ex utero, ſimiles fiunt. Specialius cauſas ſic explorabis, nam ſi ex laborioſo partu, vel abortu ſpiritus ſunt diſſipati, relatione id deprehendes, & quia lumborum ac crurum languor adeſt; laxam, & mollem uteri ſubſtantiam accuſant flacciditas partium pudendarum, menſes decolores, & aquoſi, corporis languor, & quod uteri oſculum perpetuò hiat; intemperaturarum cognoſcendi & curandi methodum ex proximè ſequentibus capitibus mutuabis, ideoque omiſſis nunc ijs, quæ adverſus qualitates pugnant, de quibus ibi; debilitati ex reſolutione ſpirituum; ac nativi caloris, quadruplici remediorum genere ſuccurritur.

Curatio.

Primò victu largiori facilis concoctionis, & optimi nutrimenti, ita pro cibo eligatur caro gallinarum, caponis, perdicis, attagenis, phaſianorum, ju-

venum columbarum, turdorum, ac reliquarum avicularum, ova recentia, cum multo aromate, amygdalæ, nuces, passulæ, uvæ pensiles, dactyli, & in potu vinum generosum, aqua vitanda, evacuatio nulla molienda.

Calorem & spiritum suscitantia.

Secundò ijs, quæ evocato sanguine, calorem & spiritum suscitare valeant, quod egregiè præstant exercitium, frictiones partium infernarum, & ventris inferioris; usus aromatum, ut accipere singulo mane rotulam unam vel alteram diacalaminthæ, diacimini, aromatici ros. diatrion pipereon diagalangæ, rosatæ novellæ, aut ʒ j. theriacæ, sive mithridatij, ac insuper inunguantur jam dictæ partes, oleo naphæ, lavendulæ, nardino, liliorum, & laurino, ex quibus, cum gummi aliquo ex ijs, quæ apud nos nascuntur, aut ex India asportantur, uti ladano, tacca macca, caranna, unguenta parentur, aut injectiones ni virgo sit in hunc modum: ℞. cinnamomi, cyperi, costi, cariophyllorum, salviæ, macis an. ʒ j. in ſ. q. aquæ naphæ vel florum myrthillorum sive lavendulæ, fiat decoctum, cui percolato adde vini malvatici quartam partem, ambræ & mosci, singulorum ʒ iii. misce.

Unguentum

Iniectio.

Tertiò ijs, quæ caloris & spiritus effluvium impediant, ac ipsam matricis substantiam confirment, in quem finem c. de strangulatu ex utero, varia descripsimus emplastra pro matrice, quibus sequentia addere licet. ℞. olei jasminorum, anisi, cinnamomi, cariophyllorum, arte chymica extract. singulorum ʒ j. ceræ, ladani, resinæ an. q. ſ. galliæ, & aliptæ, moscatæ, mosci, ambræ, zibeti an. g. v. misce, fiat cerotum; aut ℞. pulveris granæ, cariophyllorum an. ʒ j. ß, pulveris ros. coralli, angelicæ an. ʒ j. pulveris masticis, sanguinis draconis an. ℈ ii. ambræ, & mosci an. g. x. ladani depurati, & ceræ an. q. ſ. fiat emplastrum, quibus admisceri potest theriacæ ℥ ß, ac non solum infra umbilicum, ac prope inguina sunt adhibenda, verum etiam renibus. Tertium pretiosius conficies ex olei liserp tij, de styrace, balsami an. ℥ j. pulveris cariophyllorum, seminis angelicæ an. ʒ j. diamoschi, diambræ ℈ j. olei liquidambræ ℥ ß gummi carannæ q. ſ. fiat emplastrum; addit insuper utero vigorem hoc aliud: ℞. ladani depurati ℥ ii. thuris, styracis liquidæ an. ℥ ß, spicænardi, cariophyllorum, ambræ, grysæ an. ʒ ß ceræ q. ſ. olei liliorum, nardini, balsami an. ʒ j. fiat emplastrum. Nec minoris efficaciæ sequens est, ℞. emplastri ceronei ℥ ii. ladani depurati ℥ j. ß, galliæ muscatæ, aliptę muscatæ, pulveris cinnamomi, baccarum lauri an. ℈ j. olei de angelica q. ſ. misce. Placuit varia hæc describere emplastra, quia non in uteri debilitate duntaxat, verum etiam in suffocatione, epilepsia ex utero, sterilitate, & plerisque alijs affectibus maximus eorum usus est.

Emplastra pro matrice

Emplastri pro matrice usus varij.

Quartò ijs, quæ non solum reficere, & spiritus excitare ac uterum odoris suavitate delectare valeant; sed insuper ipsum adstringere, ac firmiorem reddere; quæ præter id, quod molliorem ac laxiorem ejus substantiam emendant, ac in solidiorem transmutant, ejusdem etiam hiatum inprimis curant, in quem usum utilia sunt localia fere omnia, quæ c. de sistendis mensibus descripsimus, & infra c. de sterilitate ex hiatu uteri.

Adstringentia.

Hiatus uteri.

De frigida uteri intemperatura.

CAP. XII.

Uteri intemperaturas, servata serie, dignoscere, ac curare nunc docebimus, quippe quælibet earum aliquam uteri facultatem evertere nata est, ac tandem eo debilitato, nec ritè menses non purgantur, aut conceptus non fit, aut abortus sequitur; Auspicabimur verò à frigiditate, quę dignoscitur, quia menses supprimuntur, aut præ nimia crassitudine commodè non fluunt, mucosi sunt, crassi, subalbidi, pauci, decolores, tardi, interdum etiā aquosi, si venarū oscula ex parte claudātur, ac tunc sępe debitū temp⁹ antevertunt; insuper stupidus sensus

Signa frigidi uteri.

aceto dissolvatur; quippe hæc omnia semen salivæ in modum eliciunt, & furorem sedant. Reliqua quæ ad victum, humoris evacuationem, & partium infrigidationem spectant, ex superiori c. petenda sunt. Nam etsi patiens dissipiat, præcipua tamen curatio utero adhibenda, ideo & sanguinis missio diligenter administranda, & balnea ad umbilicum usque, ita enim universus corporis habitus refrigeratur.

De uteri debilitate.

CAP. XI.

QUoniam Nymphæa communia habet cum duabus præcedentibus affectionibus symptomata, de ea hic agendum videbatur, verum quia ad morbos pertinet, in compositione ad sequentem sectionem relegamus. Et continuato sermone agendum duximus de debilitate uteri, qui quidem multis modis infirmari potest, tum quatenus pars est simplex, tum etiam quatenus organica, & primò naturalibus ejus potentiis vitiatis, ita fit, ut si attractrix facultas validior quam decet extiterit, retentrix langueat, aut expultrix promptetur, menses assiduè fluant: & ipsa retinente languida, aut secernente stimulata, vel proprium semen profluat, vel virile, vel utrunque: ac insuper tenuiter efformetur fœtus, & postquam pondus aliquod nanciscitur primo, secundo, aut ad summum tertio mense prolabitur; si verò, qua sibi uterus proprium conficit alimentum, concoctrix virtus debilitetur, multis humiditatibus, ac superfluis purgamentis redundet.

Definitio. Ex quibus liquet uteri debilitatem illam appellari, in qua uterus communia vel propria munia debiliter exequitur, vel omninò non operatur; communia voco nutritionem, & quatuor facultates eidem subservientes: propria, mensium expurgationem, conceptum, ac partum; peculiari verò ratione de illa hic agimus debilitate, in qua nullo affectu in utero existente facultates naturales corruunt. *Uteri munia propria & communia.*

Causæ. Habet hic affectus causas tres, Prima est qualibet intemperies simplex, vel cum à fluxu materiæ, ab his enim communiter naturales facultates infringuntur, nam nimius calor colliquat, ac, si siccitati conjungatur, plus trahit, quam possit conficere, nec concoquit, sed adurit; frigiditas cruditates parit, nimia ariditas plus retinet, quam oportet; humiditas, sanguinis, seminis, ac fœtus retentioni est nociva, & fœminam viro ingratam reddit. *Facultates naturales à quibus qualitatib. infringantur.* Secunda debilitatis causa est spirituum vitalium, & innati caloris resolutio, quod plurimum accidit ex laborioso, & frequenti partu vel abortu; Tertiam tandem causam statuimus laxiorem, molliorem, & infirmiorem ejusdem uteri substantiam.

Signa. Produnt uteri languorem in genere, Veneris fastidium, excretio flatus per pudendum, inordinata menstrua, seminis effluxus, frequens abortus, & quia menstruorum tempore pectinis, lumborum, & crurum gravitas adest; ventriculus laborat, & caput ex vaporibus ab eo elatis, ac tunc stragulatis ex utero, similes fiunt. Specialius causas sic explorabis, nam si ex laborioso partu, vel abortu spiritus sunt dissipati, relatione id deprehendes, & quia lumborum ac crurum languor adest; laxam, & mollem uteri substantiam accusant flacciditas partium pudendarum, menses decolores, & aquosi, corporis languor, & quod uteri osculum perpetuò hiat; intemperaturarum cognoscendi & curandi methodum ex proximè sequentibus capitibus mutuabis, ideoque omissis nunc ijs, quæ adversus qualitates pugnant, de quibus ibi; debilitati ex resolutione spirituum; ac nativi caloris, quadruplici remediorum genere succurritur.

Curatio. Primò victu largiori facilis concoctionis, & optimi nutrimenti, ita pro cibo eligatur caro gallinarum, caponis, perdicis, attagenis, phasianorum, ju-

venum

venum columbarum, turdorum, ac reliquarum avicularum, ova recentia, cum multo aromate, amygdalæ, nuces, passulæ, uvæ pensiles, dactyli, & in potu vinum generosum, aqua vitanda, evacuatio nulla molienda.

Calorem & spiritum suscitantia. Secundò ijs, quæ evocato sanguine, calorem & spiritum suscitare valeant, quod egregiè præstant exercitium, frictiones partium infernarum, & ventris inferioris; usus aromatum, ut accipere singulo mane rotulam unam vel alteram diacalaminthæ, diacimini, aromatici rosſ. diatrion pipereon diagalangæ, rosatæ novellæ, aut ʒ j. theriacæ, sive mithridatij, ac insuper inunguantur jam dictæ partes, oleo naphæ, lavendulæ, nardino, liliorum, & laurino, ex quibus, cum gummi aliquo ex ijs, quæ apud nos nascuntur, aut ex India asportantur, uti ladano, tacca macca, caranna, unguenta parentur, aut injectiones ni virgo sit in hunc modum: ℞. cinnamomi, cyperi, costi, cariophyllorum, salviæ, macis an. ʒ j. in ſ. q. aquæ naphæ vel florum myrthillorum sive lavendulæ, fiat decoctum, cui percolato adde vini malvatici quartam partem, ambræ & mosci, singulorum ʒ iii. misce. *Unguentum* *Iniectio.*

Emplastra pro matrice. Tertiò ijs, quæ caloris & spiritus effluvium impediant, ac ipsam matricis substantiam confirment, in quem finem c. de strangulatu ex utero, varia descripsimus emplastra pro matrice, quibus sequentia addere licet. ℞. olei jasminorum, anisi, cinnamomi, cariophyllorum, arte chymica extract. singulorum ʒ j. ceræ, ladani, resinæ an. q. ſ. galliæ, & aliptæ, moscatæ, mosci, ambræ, zibeti an. g. v. misce, fiat cerotum; aut ℞. pulveris granæ, cariophyllorum an. ʒ j. ß, pulveris rosſ. coralli, angelicæ an. ʒ j. pulveris masticis, sanguinis draconis an. ℈ ii. ambræ, & mosci an. g. x. ladani depurati, & ceræ an. q. ſ. fiat emplastrum, quibus admisceri potest theriacæ ℥ ß, ac non solum infra umbilicum, ac prope inguina sunt adlibenda, verum etiam renibus. Tertium pretiosius conficies ex olei l. serp tij, de styrace, balsami an. ℥ j. pulveris cariophyllorum, seminis angelicæ an. ʒ j. diamoschi, diambræ ℈ j. olei liquidambræ ʒ ß gummi carannæ q. ſ. fiat emplastrum; addit insuper utero vigorem hoc aliud: ℞. ladani depurati ℥ ii. thuris, styracis liquidæ an. ℥ ß, spicænardi, cariophyllorum, ambræ, grysæ an. ʒ ß ceræ q. ſ. olei liliorum, nardini, balsami an. ʒ j. fiat emplastrum. Nec minoris efficaciæ sequens est, ℞. emplastri ceronei ℥ ii. ladani depurati ℥ j. ß, galliæ muscatæ, aliptę muscatæ, pulveris cinnamomi, baccarum lauri an. ℈ j. olei de angelica q. ſ. misce. Placuit varia hæc describere emplastra, quia non in uteri debilitate duntaxat, verum etiam in suffocatione, epilepsia ex utero, sterilitate, & plerisque alis affectibus maximus eorum usus est. *Emplastri pro matrice usus varij.*

Adstringentia. Quartò ijs, quæ non solum reficere, & spiritus excitare ac uterum odoris suavitate delectare valeant; sed insuper ipsum adstringere, ac firmiorem reddere; quæ præter id, quod molliorem ac laxiorem ejus substantiam emendant, ac in solidiorem transmutant, ejusdem etiam hiatum inprimis curant, in quem usum utilia sunt localia fere omnia, quæ c. de sistendis mensibus descripsimus, & infra c. de sterilitate ex hiatu uteri. *Hiatus uteri.*

De frigida uteri intemperatura,

CAP. XII.

Uteri intemperaturas, servata serie, dignoscere, ac curare nunc docebimus, quippe quælibet earum aliquam uteri facultatem evertere nata est, ac tandem eo debilitato, aut ritè menses non purgantur, aut conceptus non fit, aut abortus sequitur; Auspicabimur verò à frigiditate, quę dignoscitur, quia menses supprimuntur, aut præ nimia crassitudine commodè non fluunt, mucosi sunt, crassi, subalbidi, pauci, decolores, tardi, interdum etiã aquosi, si venarũ oscula ex parte claudatur, ac tunc sępe debitũ temp᷈ antevertunt; insuper stupidus sensus *Signa frigidi uteri.*

circa inguina, lumbos, crura, & prope os sacrum percipitur; ac crurum ferè sunt impotentes, mucore & pituita plenum os uteri obstetrix contactu persentit; Venerem non appetunt fœminæ, neque concipiunt quæcunque frigidos & spissos habent uteros, teste Hippoc. & vir in coitu pudendum sentit frigidum, nec fœmina semen percepisse, animadvertit; faciei color obscuratur. Cum hac intemperie plerumque semper conjungitur frigidi & pituitosi humoris copia, qui ejus germen est, ideoque intemperiem cum affluxu materiæ curare monstrabimus, ex qua, demptis evacuationibus, quæ copiæ debentur simplicis medela innotescet.

1. Aph.

Curatio igitur quatuor remediorum generibus perficietur. Primò aëre ac victu calido, ut cibo facilis concoctionis, & optimi nutrimenti, qualis accipitur ex carne arietina, capreolorum, gallinæ, caponis, perdicis, attagenis, avicularum montanarum, palumborum, ac cervi junioris; panis esto optimus ex bona subactus farina probè fermentatus, cui si commisceatur semen anisi, aut fœniculi utilior fuerit; fercula juxta cujusque regionis consuetudinem concinnata, ex carvo, fœniculo, aniso, apio, smyrnio, asparagis, ciceribus, thymo, mentha, melissa, pimpinella, cum multo aromate, ut pipere, cariophyllis, croco, zinzibere, galanga, cinnamomo. Ex radicibus conveniunt radix petroselini, pastinacæ, eryngij; ex fructibus amygdalæ, passulæ, dactyli, cappares, uvæ pensiles, nuces, juglandes, avellanæ, nuclei pini; utiles etiam sunt confectiones coriandri, piperis, cinnamomi, cariophyllorum, corticum citri: conservæ zinziberis, florum ac corticum aurantiorum, acori, myrrobalanorum, aut nucum Indicarum. Vitentur pisces, legumina, lacticinia, poma, ac pyra cruda, caro pinguis, panis typhaceus, acidus, ponderosus, aut non benè fermentatus, & recens. Potus sit vinum generosum, aut aqua ex decoctione anisi, cinnamomi, smilacis asperæ, radicis chynæ, sasafrasiæ; conferunt frictiones universales, præsertim ventris inferioris, exercitium, animi alacritas, somnus moderatus.

Victus calidus. *Fercula.* *Radices.* *Fructus.* *Vitanda.*

Secundo ijs, quæ pituitosos ac frigidos humores concoquere, attenuare, & calefacere valeant, ut rhodomelite, sirupo de mentha, de absynthio, de hyssopo, de duabus & quinque radicibus, cum dupla quantitate aquarum hyssopi, salviæ, menthæ, betonicæ, pulegij, aut pari copia decoctionis pituitosiæ, vel alterius, quæ recipit quinque radicum aperientium, graminis an. ℥ j. foliorum majoranæ, pulegij, nepitæ, gallitrici, calaminthæ, origani, sabinæ an. m. ß seminis cartami, anisi, fæniculi, petroselini an. ʒ j. fiat decoctio in s. q. aquæ ad lib. ij. colaturæ ℥ iij. adde convenientis sirupi ℥ ij. pro dosi.

Præparatio frigidi humoris.

Tertio ijs, quæ prædictos humores educere valeant ut agarico, sirupo ex infus. ros. electuario Indo, diacatholicone, diaphœnicone, radice mechoacanæ, pilulis mastichinis, alephanginis, de agarico; ut ℞. massæ pilul. alephanginarum, de agarico, mastichinarum an. ʒ ß, trochiscorum Alhandaali g. iii. cum sirupo de mentha, formentur xj. capiat post mediam noctem; vel si potione minus offenditur, ℞. præfatæ decoctionis ℥ iiii. agarici trochiscati ℈ iiii. sirupi rosati solutivi ℥ j. electuarij Indi, aut diaphœnici ʒ ij. ß, fiat haustus, cui additur ʒ ß rhabarbari aut tantundem hieræ Galeni, si humor aquosus sit, licet etiam humorem per Epicrasin, & paulatim sequentibus pilulis purgare. ℞. rhabarb. agarici, masticis, carthami an. ʒ j. cum succo fœniculi, fiat massa, cujus ʒ ß pro dosi tertio quoque die capiatur, ex qua possunt confici v. aut vii. consimilem usum præstabunt hæ aliæ, ℞. xylobalsami, carpobalsami, cinnamomi, sileris montani, assari, masticis, seminis anisi, fœniculi, macis, croci an. ℈ j. calami aromatici, squinanthi, spicæ an. g. x. myrobalanorum emblicorum, turbith an. ʒ ii. aloës, ad pondus omnium cum succo fœniculi, fiat massa. Quod si ex ventriculi vitio aut indebitâ vivendi ratione uterus compatiatur, utilis est vomitus bis in septimana, cum decocto thymi, & origani ante vel post cibum, vel ʒ iii. diasari Fernelij, cum ℥ vj. mulsæ, aut prædicti decocti, quia humores circa ventriculum exuperantes tutò educit, ac sic paratur, ℞. sirupi de mentha,

Evacuatio. *Pilulæ.* *Vomitus.* *Diasarum.*

mentha, viol. ℥ viii. coquantur ad mellis craſſitiem, quibus ſubducto igne inſpergito radicis peponis arefactæ, ſeminis raphani & urticæ, macerati in aqua roſ. arefacti ac triti an. ℥ j. radicis aſſari contritæ ℥ ii. cinnamomi, ſeminis fœniculi an. ʒ iii. confice electuarium liquidum, quibus vomitoriis poſt primam confertam purgationem utendum, deinde paulatinæ adminiſtrandæ. Peculiariter inſuper, ſi quid in utero frigidi ac pituitoſi humoris redundare compertum ſit, educendum per ea peſſaria, vel naſcalia, quæ ſimul purgent, calefaciant, & roborent ipſum uterum, ut ℞. arthemiſiæ, ſabinæ, majoranæ, diptami, abſynthij an. ʒ j. aniſi, ameos, rutæ, corticis, thuris an. ℈ j. fiat pulvis, excipiatur ſucco mercurialis, ac linteo molliuſculo locis indatur; aut ℞. macis, bdellij, galliæ muſcatæ an. ʒ j. pulveris hieræ ℈ ii. agarici ʒ ß, mellis q. ſ. fiat peſſus ſerico exceptus. Tertius hic erit ℞. ſtyracis, theriacæ, agarici, an. ℈ ii. aloës ʒ ß cum ſucco mercurialis aut melle, fiat peſſi forma ſerico excepta; ſed & alius ex alio hortenſi trito cum oleo de ſpica linteo exceptus, & in vulvam intruſus maximè celebratur, quia menſes promovet, & uterum mirá afficit voluptate. *Peſſi.*

Quartò utendum ijs, quæ contemperent, attenuent, & digerant humoris reliquias, quas operationes complent frictiones, exercitia, uſus aromatum, aut ſingulo mane accipere ʒ j. theriacæ, mithridatij, trypheræ, pliris ſarcoticon, diambræ, vel diaſatyrionis cum vino; vel ℞ corticum mali cytrei conditi, conſervæ anthos an. ℥ j. ramenti eboris, ſeminis mercurialis, coaguli, & matricis leporis an. ℈ ii. pulveris pliris ſarcotici, moſci an. ʒ j. ſacchari diſſoluti in aqua meliſſophylli, & buglosſæ ſ. q. fiant morſelli, ſinguli ponderantes ʒ ii. quibus conſimiles ſunt tabellæ, quæ recipiunt pulveris caſtorei, pulegij, aniſi, cumini, fructuum juniperi, ligni aloës an. ʒ ß cum ſaccharo diſſoluto ut ſupra, fiant rotulæ, aut cum melle, & vino albo electuarium; aut cum ſaccharo identidem diſſoluto conficiuntur aliæ ex pulveris corticum citri, aranciorum, cariophyllorum, cinnamomi, vel exhibetur ʒ j. diambræ, ſeu diamuſci cum ℥ ii. vini vel aquæ cinnamomi, vel cum ℥ iii. ſequentis decocti. ℞ radicis angelicæ ℥ j. epithymi ℥ ß foliorum pulegii m. ii. piperis, caſtorei, ſeminis aniſi, cumini, angelicæ, dauci, petroſelini an. ʒ i. coquantur in ſ. q. aquæ ad lib. j. *Diſcuſſio humorũ.* *Morſelli.* *Decoctum.*

Ab his, externis utendum & primò quidem balneis ſulphureis, aut arte paratis, ex decocto arthemiſiæ, rutæ, ſalviæ, henulæ campanæ, roris marini, hypericonis, camedrios, camepitheos chelidoniæ, foliorum lauri, majoranæ, pulegii, ſeminis carvi, cimini, ſileris montani, anethi, aniſi, lini, cinnamomi, cyperi, origani, acori radicis ac ſeminis angelicæ, anethi, camomillæ; ex quo etiam decocto fiant evaporationes, & injectiones, ac fomentationes inferioris ventris; qui poſtea inungatur oleo calido Irino, liliorum, de angelica, rutaceo, momordicæ, naphæ, de ſtyrace, de baccis lauri, vel macis, aut cinnamomi, piperino, de nuce moſcata, cariophyllorum, de aniſo, præſertim autem chymica arte paratis, ex quibus etiam poſtremis fœmina guttas aliquot aſſumat, cum pauco vino. *Externa.* *Balneum.* *Unctiones.* *Olea intus ſumenda.*

Deinde ſuffitus adminiſtrentur, fœmina undique cooperta, ex his trochiſcis, ℞ galliæ muſcatæ, aliptæ muſcatæ an. ʒ i. ladani depurati, ſtyracis, ligni aloes, laſerpitij an. ʒ ß, gummi arabici, vini optimi q. ſ. fiant trochiſci, quibus addere licet maſticis, thuris an. ʒ i. baccarum lauri ℈ iiii. ambræ g. v. Et balſamum loco vini, aut etiam agallochi, cariophyllorum, ſabinæ an. ℈ ii. Sacculi inſuper parentur ex ſeminibus calidis ſupradictis, cum milio, ſale, & furfuribus: tandem unguenta, & emplaſtra, quæ c. ſuperiori in 3. remediorum genere dicta ſunt. Animadverſione hîc dignum eſt ſuffitus maximè prodeſſe, quibus ob craſſitiem menſtrua deficiunt, aut diminute profluunt: vaporationes, & balnea eis, quibus os uteri ob frigiditatem conſtipatur. Peſſaria quibus in utero pituita, aut aquoſus humor redundat, hiſce tamen neque colochyntidem, nec validiora medicamenta admiſcenda, & inſuper cavendum ne calidorum nimio uſu major humorum copia attrahatur. *Suffitus.* *Sacculi.* *Admonitio.*

De

De humida uteri intemperatura.

CAP. XIII.

Signa. HUmidam uteri intemperiem captabis ex præcedenti victu aquoso, immodico potu, vitâ sedentariâ, laxo fœminæ habitu, pilis mollioribus, & quia uterus multis ac liquidis recrementis continenter manat, menses largiores, aquosi, ac tenues fiunt, in coitu humore admodum perfunduntur, Venus sopita est, & in ea delectationem non percipiunt: uterus semen non concipit, aut illicò evomit, vel saltem si concipiat, in incremento fœtus abortum patitur, quæ ferè ex Hippoc. *2. de morb. mul.*

Curatio. Curatur eadem ferè ratione, quâ frigida, sed rarius balnea conveniunt nisi *Victus siccus.* sulphurea, frequentius suffitus, & ea, quæ siccant, ut sacculi, frictiones. Esto igitur victus siccus ex passulis, amygdalis leviter tostis, pullis assis, ac pane bis cocto; potu parco vini aut aquæ ex cinnamomi decocto, anisi, radicis chynæ, aut smilacis asperæ, utantur fœminæ laboriosis exercitiis, ac frictionibus partium superiorum; alvus naturâ respondeat, vel levi clystere sollicitetur.

Præp. & purgatio. Secundò utendum præparantibus sirupis calidis, de quibus dictum est cap. superiori, 2. auxiliorum genere; deinde conferta purgatione per pilulas de agarico, de hiera masthichinas, de aloë, ut ℞ massæ pilul. de agarico ʒ i. mastichynarum ʒ ß. trochiscorum alandal. g. v. cum sirupo de mentha, formentur xi, post hæc refectâ nonnihil naturâ lentus humor per Epicrasin educatur *Pulvis catarticus.* sumptâ singulo mane ʒ i sequentis pulveris; ℞ hieræ simplicis, radicis chynæ, rubeæ an. ℥ ß singula per se pulverizentur, deinde misceantur, ac detur cum vino per plures dies: aut conveniens aliquod apozema exhibeatur cujus libr. 2. addantur ʒ ii agarici, & ℥ i foliorum senæ; vel hic sirupus. ℞ decoctionis *Sirupus de sarsa.* majoris ligni Guajaci, & sarsæ parellæ parati, ut infra dicendum est lib. ij. agarici trochiscati ligati, & expressi ʒ viii, foliorum senæ ℥ iiij. sacchari & mellis q. s. fiat sirupus dosis à ℥ ii ad ℥ iiii. In eundem usum vomitus convenit *Vomitus.* bis in septimana, per ea, quæ capit, superiori dicta sunt, præsertim si à ventriculo uterus compatiatur, aut ipse ventriculo humiditatem retribuat.

Externa. Tertiò externis exsiccantibus, ut fomentis siccis ex arthemisia, camæmalo, anetho, cinnamomo, hissopo, mentastro, semine, & radice angelicæ, baccis lauri, cariophyllis, quæ omnia sicca sacculis includantur, & pubi applicentur, addito etiam sale, & milio; sed & uteri regio inungatur oleis & unguentis, superiori cap. recensitis, ac ibi descriptus pessus adhibeatur: peculiariter *Suffitus.* conveniunt suffumigia ex sequentibus trochiscis, ladani puri ℥ ß, styracis, calaminthæ ʒ ij, ligni aloës, sabinæ siccæ an ʒ ß, ambræ, & mosci an. g. v. misce, fiat suffumigium; aut ℞ liquidambræ, styracis an. ʒ iii, myrrhæ, masticis, thuris, cariophyllorum, ligni aloës, cinnamomi, nucis moscatæ, nucum cupressi an. ʒ i ß, seminis angelicæ ʒ i, cum ladano, fiat massa, ex qua suffitus parari possunt, aut pro arbitrio pessus, & emplastrum; Pro pauperibus verò ℞ *Methodus.* ligni aloës, bistortæ, nepetæ, melissæ siccæ, an. partes æquales, pulverizentur *ebrita.* & cum ladano fiat massa, subinde administrentur uterini clysteres, maximè si ex humiditate lubricitatem uterus contraxerit; fiant autem ex decocto radicis chynæ, smilacis asperæ, & ligni Indici, cujus ℞ lib. ß, mellis despumati ℥ i, quo in casu proficuum est, singulo mane ʒ i accipere sequentis confectionis cum ℥ ii vini, ℞ cariophyllorum, cinnamomi, galangæ, Zinziberis, ligni aloës an. ʒ i. nucis muscatæ, Zedoariæ, seminis ocymi, spicæ, croci an. ℈ j, ossis de corde cervi, rasuræ eboris, margaritarum an. ℈ ij, ambræ g. x. mosci g. iii, sachari

facchari diſſoluti in aqua roſarum q. ſ. fiant tabellæ: aut cum melle deſpumato, loco facchari fiat opiata, vel etiam dempto faccharo, & melle, & addita ladani, & ſtyracis q. ſ. fiat emplaſtrum; utiles inſuper ſunt evaporationes è decocto ligni aloes, radicis chynæ, ſarſæ, & ligni Indici, maximè ſi laxus ſit uterus, reliqua vide ſuperiori cap. & de ſuperfluis menſtruis à cauſâ frigidâ.

Quartò potentiſſimè exſiccantibus, in quem uſum reliquis non proficientibus fonticulus aperiatur in altero, vel utroque crure, & patiens ad ſulphurea balnea ſe conferat, vel quod primum obtinet locum ad moleſtas humiditates exſiccandas, & conſumendas, ſudor promoveatur ex decocto radicis chynæ, ſarſæ parellæ, & ligni Indici quod qua ratione exequendum ſit opportunè hîc docendum venit: nam hæc præſidia exercitatiores medici, ad omnes omnium partium humiditates conterendas, ſibi compararunt, quippe ipſis adjutus, inſitus calor humoris ſuperflui plurimum populatur, ac diſſipat nam etſi calore liquant, tenuitate tamen incidunt & attenuant, adeò ut ex hinc vel ſponte ſua in halitum & vaporem abeant, & facile diſſipentur, vel per urinas evacuentur; & quanquam multa ſint, quæ idipſum efficiant, ut ramenta juniperi, fraxini, ebeni, radix apij, perſonariæ, tormentillæ, hippolapathi, rhapontici, ireos, enulæ, & folia pentaphylli, diptami, ſcordij, aſſari, hipericonis, ac pleraque alia; tamen exotica hæc tria ut celebriora, ac efficaciora, nos præparare monſtrabimus radicem chynæ, lignum Indicum, & ſarſam parrellam, quæ ex utraque India ad nos aſportantur, & eorum in medicina facultates inſignes ipsâ experientiâ, & annorum uſu ſunt comprobata, non contra luem Veneream duntaxat, ſed ad eos etiam quos diximus uſus, & pleroſque alios. Auſpicabimur autem à radice chynæ, utpote fœminis de quibus agimus, & præſertim delicatioribus convenientiori; optima orientalis eſt, ſeu, quæ ex chyna ad nos affertur regione ampliſſima, & ignora majoribus noſtris, nam quæ ex locis nuper reperti orbis ad nos mittitur, minoris eſt efficacię; ſeligatur etiam ponderoſa, & quantum aridiſſima fert natura ſucculenta, minimeque teredine, carie aut putredine infecta, nodoſa etiam ſit, talem enim habet ex ſua natura figuram, colore verò ruſeſcit cum quadam albedine inſtar roſæ, odore nonnihil aromatico, guſtu inſipidam quandam præ ſe ferens unctuoſitatem. Mirum eſt, quam perperam exteri ab Hiſpana natione vires hujus radicis dotes, ac præparandi modum deſcripſerint, quocirca non ſine cauſa operatione ſæpe fruſtrantur, quippe exiguam quantitatem in magna aquæ copia incoquunt, præſertim Veſalius, & Augerius quorum præparationibus rejectis, hæc radix per tranſverſum inſcindatur in aſſulas, ſive taleolas rotundas ac tenues, quarum unciis tribus, ſex aquæ fontanæ libræ tepidæ affundantur, ac per 24. horas loco calido, vaſe pannis cooperto macerentur in olla figulina, vel vitriata, poſtea lento igne carbonum bulliant ad medias, depoſito vaſe ab igne cineribus calidis conſervetur tepor, decocti hujus lib. per manicam trajectam apprimè calidam, patiens jejuna bibat, ac in lecto ſe contineat, bene cooperta, in cubili calido, ubi accenſus ſit caminus, aut æſtuarium, ſuderque per horas duas aut tres, ſi citra cordis preſſiones, aut palpitationes ferre poſſit, deinde oſtio clauſo calidis linteis ſudor abſtergatur, ac recens induſium capiat, idemq; repetat à prandio iiij aut v interpoſitis horis, niſi admodum languida evadat à matutino ſudore, nam uti in proverbio eſt, *oportet medicum dextro oculo ad virtutem, ſiniſtro ad ægritudinem collimare*, intermedias horas cum gratis familiaribus, aut cognatis bonâ erectâ ſanandi ſpe jocis, & ſalibus hilariter tranſigat; reſiduum decocti ſit pro potu in prandio, & cœna, addito nonnihil facchari, ſic enim abſtergit, & alvum lubricam reddit, abſterſo ſudore, vel unâ horâ elapsâ ſi tamdiu ferre poſſit, cibum capiat parcè quidem ex pane optimè ſubacto, aut bis cocto, carne junioris

Fonticulus. *Balneum.* *Sudorifica.* *Sudorem provocātia varia medicamenta* *Radix chynæ.* *Electio* *Parandi modus.* *Modus exhibendi.* *Victus.*

junioris gallinæ assæ, hædi, aut pulli collumbini, perdicis, caponis, vel phasiani, aut etiam elixâ in decocto ejusdem radicis utendum, insuper amygdalis decorticatis, ac leviter tostis, passulis, & cibum claudat diacythonite, aut confectione coriandri: vinum exterminandum, aut saltem decocto lymphatum modicè bibat; abstineat à rebus salitis & acidis, quæcunq; verò silentio hîc prætere- *Vitanda.* untur plane denegantur, panis ℥ iiij delicatioribus, validioribus sex in diem non amplius concedantur; ac si plane, duntaxat passulis, & amygdalis vivere possit utilius fuerit: panis bis coctus pro nobilioribus ita conficitur, ℞ seminis cardui benedicti mundati, pimpinellæ, anisi, fœniculi, an. ℥j cum s. q. pastæ ex optimæ farinæ flore bene fermentatæ, misceantur diligenter, fiant panes benè cocti, qui ubi refrixerint, in taleolas secentur, ac saccharo dissoluto in aqua ros. vel florum aranciorum obliti, in furno tepido diu siccentur, quidam ad- *Numerus dierum.* dunt vitellos ovorum. Hunc ordinem servet per 24. dies, nonnunquam per 36. aut 40. uti morbus, & accidentia remittere videbuntur. Quod si sudor facilè non erumpat, plantis pedum & alis, sacculi tritico elixo pleni admoveantur calidi, aut vaccinæ vesicæ semiplenæ decocto calido anethi, pulegij, roris marini, camomillæ, scordij, aut lateres calefacti vino albo respersi, & lintheis involuti: quæ si non sufficiant in Laconico sicco sudet, aut certè commoretur, quoad sudor prorumpere incipiat. Porrò quia decoctum hoc acescit, ubi unum aut alterum diem transcendit, ideò *Clyster ex decocto chynæ.* in Hispania, ac locis calidis singulis diebus recens paretur: in septentrionalibus plagis ad tertium diem duntaxat in corruptum durat. Si quid igitur remanserit ad clysteres parandos, aut elixandas carnes utiliter usurpatur. Sunt qui filo trajecto coctas taleolas in umbra siccant, ac secundò concoqunt in media aquæ copia, at id pauperiores faciant, pro divitibus prima decoctio utilior est. Jam verò accommodatum tempus ad movendos sudores ver est aut autumnus, semper tamen corpore competenter præpurgato; si quis pomeridianum sudorem ad nocturnum tempus differre velit non refragabor, dummodo decoctum capiat tribus saltem horis à cœna, nam per somnum fœlicius sudores erumpunt, verum habeat assistentem, quamdiu sudaverit, juxta se, & *Temperamentum.* caveat ne in cubiculo clauso carbones accensi sint, ex his enim suffocationem, ac mortem subsequi sæpe vidimus. Quidam affirmant temperatam esse hanc radicem in primis qualitatibus, nec solum hisce, sed specifica quadam *Vires.* virtute suas edere operationes; Revera tamen calida est in 2. sicca in primo recessu, quibus facultatibus vias urinæ aperit, sudores prolicit, humiditates præter naturam in quacunque parte, consumit, subindeque impinguat, quia hisce demptis corpus fœlicius nutritur; ventriculum roborat, jecur deobstruit & matricem; bonum efficit colorem, & præter eos morbos, qui ex luis Venereæ contagio proveniunt paralysin curat, tremores, articulorum dolores, coxendicum dolores podagram, strumas, tumores scyrrosos, vel œdematosos; nephreticis, calculosisque opitulatur, hydropi, asthmati, & diuturnis affectionibus potissimum uteri; quo circa fœminis, quæ ob uteri humiditatem non concipiunt cum fœlicissimo successu exhibetur; succurrit capitis doloribus in- *Lignum indicum.* veteratis à frigidis humoribus, externis ulceribus, aut vesicæ.

Sequitur lignum Indicum, quod majoris est efficaciæ, ideò robustioribus naturis convenit, ejus duæ sunt species, nam unum Guajacum dicitur, mi- *Descriptio.* nus efficax; alterum sanctum ob præstantiam, utriusque vires insignes; ex novo orbe affertur, illud ex insula Dominica, hoc ex portu divite, ligni hujus arbor est paulò minor nuce, similis fraxino, cujus aut ebeni species censetur, folia producit similia plantagini, fructus purgantis naturæ olivæ instar, corticem cineritij coloris ad nigredinem declinantis; ligni substantia pallida est, *Temperamentum.* cor nigrum, sive matrix, qua tamen caret lignum sanctum quia homogeneum ferè est. Et totum ejus corpus subflavi coloris, duritie mira, odore grave resinaceum quid aspirans, gustu suave, cum aliqua amaritudine, & in potu aciditate, calidam & siccam naturam in secundo gradu, & paulò suprà possidere *Lib. de morb. galli, co cap. 2.* vide-

videtur, neque enim placet Valcazeris opinio, qui temperatum esse, asseverat, *1. simpl. 1.* cum sensibiliter sed citra læsionem humanum calefaciat corpus, quod secundo calefaciendi gradui adscribit Galenus. Eligitur recens à scissione, mediæ ætatis, *Electio.* quod cognosces, si linguæ contactu in colorem croceum vertitur; adhæc solidum & crassum, quia in majori quantitate major est virtus; ponderosum, sine carie, & vermibus, leve, & nodositatis expers, ut virtus æqualiter in eo recondatur, colore flavum, nisi quod medium Guaiaci subnigro colore donatum esse debet, odore & sapore uti jam diximus, & à quo igni admoto gumositas aliqua seu pinguedo effluat. Hujus decoctum sic paratur: ℞ ligni sancti ferreâ limâ *Parandi modus.* raspati, vel scofinati ℥ xviii. infundantur per horas xxiiii. in aquæ electæ dulcis, ac lympidæ lib. xii. vase terreo, vitriato, novo, cum simili operculo circumcirca massa obturato, bulliat deinde lento carbonum igne ad duarum triumve partium consumptionem, decoctum in aliud vas transferatur, & accuratè tectum in loco calido usui asservetur; ligno jam semel cocto denuò affunde aquæ tantundé, bulliat ad tertias pro potu secundario. Primæ aquæ calidissimæ *Potus secundarius.* actu jejuno ventriculo patiens ℥ vii. aut viii. ebibat, ac in lecto ad sudorem se componat. Secunda erit pro potu ordinario, de qua tamen parcè bibat: ubi venit repudiandus vulgariũ error existimantium, quantò plus de ea bibitur, ut *Error vulgarium.* de reliquis aquis medicatis, tantò esse utilius, sed & calidam bibat inter medijs temporibus, frigidam tempore cibi, qui talis esse debet qualem jam supra de- *Victus.* scripsimus cum de radice chinæ sermo fieret, nisi quod nec coctas carnes admittit, à quibus etiam assis in cœna abstinendum, nec ullo modo vinum; quippe expertum est neminem eorum, qui vino utuntur ligni aut sarsi curatione restitui posse, requirit enim exactiorem diætam, reliqua ut in assumptione chinæ servanda sunt. Verum istum vivendi rigorem vix unquam quibusdam persua- *Admonitio.* debis, maximè septentrionalibus, vino, cerevisiæ, multisque epulis ac delitijs deditis, qui tamen vel paulatim assuefiant, vel eorum consuetudinem aliquid condonetur, huic decocto cum fructu uvæ passæ, & Glycyrrhiza permiscentur.

Sarsam parriliam, smilacis asperæ, volubilis, seu rubi speciem esse ajunt, Glycyrrhizæ tenuissimæ & viti tam albæ, quam nigræ, ac lupulorum stami- *Descriptio.* nibus non absimilis; hæc majores adhuc vires, quam reliqua duo possidere dicitur, & experimentis comprobatur indies. Radix est tenuis, colore cinericio, dilutiori, interius tamen alba, rugosa cum sicca est, gustu sub amaro, & acuto, nisi quod inveterata dulcedinem tritico manso similem habet, odore vix per- *Temperatura.* ceptibili; intus lignosa; calida in primo gradu, sicca in secundo; ejus planta duos cubitus non excedit, radicibus quibus utimur altè demissis, ut ad eruendas profunda fossione opus sit, affertur ex nova Hispania, & illa optima censetur, *Electio.* quæ ex provincia *fonduras*; eligitur recens ponderosa, fractu contumax, & quæ fracta pulverem non emittit, minimè cariosa, & quæ ex colore subrubro *Vires.* ad cineritium tendit. Confert non solum lue Venerea infectis, verum defluxionibus, flatibus uteri ac ventriculi, frigidis morbis, pituitæ salsæ, & ijs, qui antiqua & crustosa laborant scabie, quod sæpe sum expertus, menstrua provocat, sanat dolores capitis, & articulorum, ac citra magnam sitim cunctas humiditates, ac universum corpus exsiccat & solidius reddit; iis tamen, qui calida jecoris intemperie laborant, non convenit. Modus propinandi talis est, ser- *Propinandi modus.* vato jam repetito regimine in sex rebus non naturalibus ac corpore præpurgato: ℞ sarsæ parriliæ per medium scissæ ac contusæ ℥ viiii. aquæ fontanæ lympidissimæ lib. xii. in fictili vitreato diligenter obturato in loco calido maneant in infusione per xxiiii. horas, postea bulliant ad medias, decocti hauriat patiens *Secundana potio ex sarsa.* ℥ vii. aut viii. bis in die, aut semel si debilis sit, & sudet ut suprà; ex remanentis secundanam confice potionem, quæ quasi lora est; vel ad efficiendum hunc secundum potum concoque denuò ℥ j. in lib. x. aquę ad quartę partis consumptionem. Primum decoctum fortius parabis, si radicis conscissæ ℥ iiii. aquæ *Alius mod.* lib. vi. maceraveris, de hinc in mortario contundens, donec in mussilaginem quandam convertatur, colaturæ expressæ patiens bibat ℥ vj. ingratius est, sed effica-

efficacius, ideoque primus modus communiter usurpatur, administratur per 40. dies, decimo quoque die crassiores humores purgante medicamento sequestrando; leviter tamen affectæ xv. aut xx. diebus perfectè sanantur, aliæ etiam novem. Sciendum medicos variè parare hasce decoctiones addendo vel minuendo aquæ quantitatem,& ligni ac sarsæ portionem. Ego verò præferre soleo eam, quæ pro qualibet sesquiuncia ligni recipit lib. j. aquæ,& pro quaq; sesquiuncia sarsæ,aquæ lib. ii. & coquantur ad consumptionem mediæ partis; vel si placet immiscere, quod sæpius fit, & oportet, ℞ ligni scosinati ℥ viii. sarsæ parriliæ ℥ iiii. ß in lib. xii. aquæ, prædicto modo coquantur; Piaculum quidam existimant ad alios affectus, præterquam adversus luem Veneream hæc medicamenta exhibere, qui certè plane ignorant eorum in ijs, quæ jam retulimus malis, eximias vires. Nec minus pernicioso errori addicti sunt, qui contendunt hasce decoctiones permixtionem aliorum medicamentorum non sustinere, quod ut ipsi autumant, eorum vires infringantur. Utiliter enim & cum maximo fructu pro ratione affectionis, simplicia alia in decoctione addi possunt, ita tamen ut virtus chynæ, ligni aut sarsæ prædominetur, neque certam aliquam, & occultam habeant repugnantiam cum hisce tribus, quorum permixtione egregiæ eorum vires hebetentur ac retundantur. Quin etiam pro ijs, qui temporis aut negotiorum ratione sudare nequeunt sirupi conficiuntur, quibus non sudant, sed lentè humores expurgantur, & inscinduntur hac ratione: ℞ decocti ligni, aut sarsæ, ut supra parati, lib. vi. foliorum senæ lib. ß rhab. optimi ℥ j. Epithymi ʒ x. polypodii quercini contusi ℥ v. radicum borraginis, Glycyrrhizæ an. ℥ ii. florum cord. an. ℥ j. sandalorum flavorum, & alborum an. ʒ iii. seminis anisi, amei an. ℥ ß. coquantur simul secundum artem ad tertias, deinde adde sacchari q. s. fiat apozema, cujus dosis ℥ vi. aut fiat ad consistentiam sirupi dosis ℥ iii. cum pari quantitate decocti ligni, aut sarsæ. Quod si inscindere vel attenuare magis quam purgare animus sit, hoc aliud confice: ℞ sarsæ parriliæ, ligni sancti an. ℥ iiii. jujubarum numero xxxvi. prunorum damascenorum xxiiii. florum borraginis viol. an. ℥ ß, coquantur in lib. xii. aquæ ad duarum partium consumptionem, colaturæ adde sacchari, aut sirupi viol. q. s. ut fiat sirupus cujus dosis ℥ iii. cum pari quantitate decocti hermodactylorum, passularum, epithymi,& foliorum senæ, vel cum decocto ligni, aut sarsæ. In quos insuper usus sequens pulvis paratur: ℞ sarsæ parriliæ ℥ j. aloës ʒ iiii. spicæ, & ligni aloes an. ʒ j. ß fiat pulvis, dosis ʒ j. cum decocto ligni, aut sarsæ; vel ℞ ligni Indici ℥ j. foliorum senæ ℥ ß fiat pulvis, dosis ʒ j. ß, cui additur commodè spicæ & ligni aloës an. ʒ j. Tertius hic erit, smilacis asperæ ℥ ii. aloës ℥ j. spicænardi, ligni aloës an. ʒ j. ß fiat pulvis, dosis ʒ j. ß cum vino albo, aut decocto ligni capiat postea parum sacchari ob pulveris ingratum saporem, & sudet si potest.

Numerus dierum. — *Errores quorundam.* — *Sirupi ex sarsa & ligno.* — *Aliud.* — *Pulveres sarsæ.*

Pro delicatioribus aqua theriacalis ad promovendos sudores hac ratione concinnatur. ℞ theriacæ optimæ, aut mithridatij ℥ vi. aquæ vitæ finissimæ lib. iiii. pulveris sarsæ ℥ viii. aut ligni Indici lib. j. misceantur, ac distillentur simul, dosis ℥ j. vel altera, & stragulis contecta sudet patiens; alius insuper distillatitius liquor chymica arte sic elicitur. ℞ decocti ligni Indici lib. iiii. vini purissimi lib. j. theriacæ optimæ ℥ j. ramentorum ligni sancti, & corticis ejusdem an. ℥ ii. calami aromatici, radicis assari, hermodactylorum, polypodij, agarici, cinnamomi an. ʒ vi. trita madeant in vino, & decocto per xxiiii. horas, postea distillentur aucto, uti decet, paulatim igne, colliges separatim tres liquores, colore, & viribus diversos; nam primus aqueus est, ultimus igneus, medius extremorum particeps, misceantur omnes, & dentur ex mixtura ℥ iiii. & in lecto, uti decet, expectetur sudor, frigidis naturis convenit, calidis minimè propinandum: ex secundo, aut tertio liquore unctæ pustulæ, si quæ sunt, sanantur. Conficitur etiam alius potus præstantissimus, qui loco cerevisiæ administrari potest pro potione ordi-

Aqua theriacalis ex ligno & sarsa. — *Potus communis.*

ordinaria, & confert ex utero affectis, asthmaticis, catharrosis, defluxionibus à capite, phtisicis, doloribus juncturarum, sic autem concinnatur. ℞ ligni sancti scofinati ℥ viii. corticum ipsius ℥ ii. ligni sasafrasiæ ℥ iii. sarsæ parrilæ, scissæ, & contusæ, radicis liquiritiæ, prunorum silvestrium an. ℥ iiii. coquantur in 50. lib. aquæ ad quartæ partis consumptionem, factâ colaturâ, materiæ affunde parem aquæ copiam, ac bulliant ut dictum est, idque fiat ter vel quater, tum omnes hæ decoctiones simul misceantur, vel si libet habere unam efficaciorem, & alteram minus efficacem, seorsim serventur, ab igne semotæ etiam dum calidæ adde cinnamomi. ℥ vj. anisi lib. ß vel macis, & zinziberis an. ℥ j. ß, & in morbis calidis seminum frig. hordei mundi an. p. vj.

De sicca uteri intemperatura.

CAP. XIIII.

Sicca uteri intemperies depræhenditur, quia fœmina gracilis est, laborib. dedita, corpore sicco piloso, aut sine pilis si frigiditas conjungatur, facilè irascitur, coitum appetit, ut sicca terra rorem, in actu tamen Venereo tarda est mulier, & nihil vel exiguum seminis excernit; menses pauci, crassi, uteri os siccum, labia scissa, præsertim autem inferioris labii fissuræ in mulieribus, uteri accusant siccitatem, cujus eventus rationes petendæ ex scholio capitis de uteri rhagadiis. *Signa.*

Curatur duplici remediorum genere, internis nempe, ac externis quorum scopus sit humectare, & impinguare. Primum igitur victus sit humidus, euchymus, coctu facilis, ac minimè excrementitius, & plurimum nutriens, quod suppeditat caro avium aquatilium, aut domesticarum, quæ saginentur hordeo, ac pane in lacte macerato, *maccarroins* vocant, lactuca, scariola, intybo; simile nutrimentum comparatur ex jusculis pinguibus pullorum, gallinarum, phasianorum, vitulinæ, vervecinæ; in quibus etiam panatellæ parentur, aut farrum, & amylum, vel ptisana cum lacte exhibeatur, ova sorbilia, sive tremula recentia cum saccharo, pisces minimè saliti, fructus horarij, præsertim uvæ, melones, cucurbita; & ex oleribus lactuca, portulaca, intubus sativus, sonchus; lac etiam utile, casei recentes tremuli quales Vlisiponæ, & in aliis urbibus toto anno matutinis temporibus communiter divenduntur, qui potius lac coagulatum censendi sunt, cum major caseosæ substantiæ pars jam ab eis communiter sit extracta, eorum singulo mane duobus tribusve assumptis, plerasque novimus fœminas, quæ elegantem, juvenilem, ac decoram corporis constitutionem acquisiverunt, ac diutius conservarunt, idemque præstant duo ova tremula, seu sorbilia, atque tota hæc humectandi ratio ex Galeno desumpta est. *Curatio.* *Victus humidus.* *Casei tremuli.* *7. meth. & de sicca ventriculi intemperie.*

Potus sit aqua cocta cum hordeo, aniso, & passulis; vel potius vinum tenue aquosum; aut cerevisia probè nutriens; vita convenit sedentaria, & à curis aliena, somnus moderato pauló longior. Ira veró, labor, mœror, ustio, insolatio, sitis, fames, & evacuationes omnes vitentur, subinde bellaria, seu in sartagine frixa omnia, aromata, vinum generosum valde calidum, exercitium immodicum. Porró utile fuerit singulo mane confectionis alicujus impinguantis portionem sumere, qualis sequens erit. ℞ amygdalarum dulcium, pistaciorum, nucum mundatarum, strobilorum, seminis papaveris albi, sesami an. ℥ ii. omnia minutissime pulverizentur, & bulliant in pari quantitate butyri recentis, & sacchari clarificati, ac fiat opiata, cujus dosis cochleare j. aut cum saccharo dissoluto in aqua violarum fiant morselli, singuli ponderantes ʒ iii. pro dosi; Ejusdem est virtutis altera confectio, quæ recipit pectus unius caponis, vel gallinæ coctæ cum hordeo decorticato, amygdalarum dulcium, *Potus.* *Confectiones impinguantes.* *Morselli.*

℥ viii. strobilorum recentium ℥ iiii. macerentur strobili in aqua ros. per horas viii. amygdalæ mundentur, ac omnia contundantur, & extrahantur per setaceum, & adde specierum diamargarit. frigidi ʒ ii. electuarij resumptivi ℈ iiii. cuncta misceantur, & cum saccharo dissoluto in aqua buglossæ, fiat confectio restaurans per tabellas magnas, utraque harum confectionum recipere potest conservæ rosarum ℥ iii. vel parentur aliæ quas habes cap. de gonorrhæa 7. remediorum genere, vel electuarium regium Mesues, quod à Neotericis pasta regia nuncupatur, & ibidem ejus reperies concinnandi modum, exempla attulimus, nam multa similia reperies apud practicas scribentes.

Externa. *Balneum.* Secundò externis, inter quæ Hippoc. teste primum obtinet locum balneum aquæ dulcis, aut ex decocto foliorum malvæ, borraginis, viol. buglossæ florum ros. camæmali, seminis lini, ac fœnugræci, vel arietum duo triave capita, coquantur ad ossium separationem, in fine decoctionis adde foliorum viol. vitis, salicis, meliloti, florum camomillæ an. m. ii. brancæ ursinæ, parietariæ, altheæ cum radice m. ß, fœnugræci, seminis lini an. ℥ iii. radicis Valerianæ lib. I. adhuc leviter bulliant, & in decocto sæpius balneetur per horam *1. de morb. mul.* *Balneorum tria genera* singulis diebus. A medicis tria balnea parantur distincta, primum ex aqua dulci modicè calida; secundum ex aqua tepida, tertium ex frigida; Primo meatus laxantur, & aperiuntur, & si quæ fuliginosa recrementa sub cute delitescunt, evacuantur. Secundo humectantur partes, quia aqua apertis meatibus, & relaxatis partibus penetrat facilius. Tertium cutem densat ac refrigerat, ut humiditas cohibeatur, & partium dissolutio præpediatur; quæ sanè cuncta in uno eodemque balneo præstari absque ullo negotio poterunt; si patiens primum ingrediatur balneum modicè calidum; quod paulò post ex se tepefiat, vel additâ eâ frigidæ copiâ, qua tepidum efficiatur, denique plus aquæ frigidæ affundatur, ut balnei aqua planè refrigeretur. In calido balneo diu immorandum non est; in secundo diutius; in tertio minus, quam in reliquis, solumque per illud transeundum, ut Galenus monet; in balneo fomentetur *10. meth. 10.* venter, ac tota uteri regio prædicto, aut simili decocto, deinde inungatur, ac *Vnguenta.* partes pudendæ oleo florum salicis, amygdalarum dulcium, viol. de semine melonum, cucurbitæ, butyro recenti, minimè salito, lacte, unguento ros. resumptivo, aut sequenti, ℞ butyri vaccini loti, unguenti ros. an. ℥ j. olei Nymphex, viol. papaveris an. ℥ ß, muscilaginis tragachanti, seminis cydoniorum, altheæ, psyllij an. ʒ ii. ceræ albæ lotæ cum aqua ros. q. s. fiat unguentum, aut ℞ medullæ cruris vaccini, adipis gallinæ an. ℥ ß æsypi ʒ ii. olei amygd. dulcium q. s. misce, in quibus linimentis si lanam & gossypium intingas pessos conficies; & ex prædictis decoctis uterinos clysteres, addito oleo viol. & amygdalarum dulcium, reliqua mutuanda ex capite sequenti.

De calida uteri intemperatura.

Cap. XV.

Signa. Uteri caliditas ex reliqui corporis caliditate dignoscitur, & ex mensium paucitate, cum dolore interdum prodeuntium genitalium, interdum exulceratione, & quia quæ profluunt atri sunt coloris, quippe proprium caloris est discussâ tenuiori substantiâ, reliquam incrassare, & per adustionem *Calida cur nigriora.* denigrare, adhæc quæ prodeunt fœtida sunt, & ob assiduam punctionem nullum servant ordinem, ac si arena substrata superfundas, & in sole exsiccari sinas, pallidi coloris fiunt, fœmina contabescit, & in coitu dolet; sequitur tamen hanc temperaturam insignis salacitas, ac genitalium pruritus, ac semen acrius suo per loca transitu percipitur, calor tactu obstetricis depræhen-

præhenditur, semen in utero contabescit, uti alia semina sub cane, & fervido sole terræ commissa; Adiungitur cum hac temperatura ut plurimum biliosus, ichorosusque humor.

Curatio. *Victus.* Curatur quinque remediorum generibus, primo victu frigefacienti, ac humectanti, ita constituatur patiens in loco naturâ frigido, aut arte, flabellis, herbis, floribus, & irrigationibus alterato; vestes insuper linteamina, & stragula tenuissima sunto, minimè aspera, aut sordida; quies imperanda, somnus longior moderato; labor, ira, vigilia, vina fortia, & aromata vitanda, subinde ardor solis, longa sitis, alimenta, quæ calefaciunt, Venus; sitque potius *Cibus.* cibus frigidus ex lactucis, scariolis, borragine, soncho, blito, attriplici, portulaca, cucurbita, melonib. cucumeribus, piscibus saxatilibus, extremitatibus animalium, hordei sorbitiunculis, jusculis pullorum, in quibus etiam panatellæ concinnari possunt; Potus esto aqua hordei, aut vinum, tenue, album, aquosum, vel cerevisia mediocris, aut vinum granat. *Clyster.* Venter si constipatus est mollibus ac refrigerantibus clysteriis humectetur, ac refrigeretur ut ℞ foliorum lactucæ, portulacæ violar. malvæ an. m. i. florum Nympheæ, viol. an. p. i. ß, coquantur in ſ. q. aquæ ad tertias, colaturæ libræ adde olei rosf. viol. Nymphææ an. ℥ i sacchari ℥ ii vitellos ovorum ii, misce; at si vis etiam ut purget adde pulpæ cassiæ, aut diacatholici ℥ i.

Præparatio. Secundo apparantibus calidum, ac biliosum humorem si quis subsit, quem purgare oporteat, nam is calidæ intemperiei potissimum soboles est, apparatur autem frigidis, & fervorem compescentibus serapiis ut, acetoso, oxysaccharæ, endiviæ, oxalydis violar. Cichorei, rosar. buglossæ, aut sirupo de endivia, composito de succo acetosæ, de agresta, de papavere, de acetositate citri aut limonum, cum dupla quantitate aquæ, lupuli salictarij, Agrimoniæ, fumariæ, borraginis, acetosæ; aut hoc apozemate. ℞ radicis cich. borraginis an. ℥ i, polypodij quercini ℥ i ß foliorum buglossæ, acetosæ, borraginis, violar. an. m. i. florum cord. seminum frigid. major. an. p. j seminis intybi, scariolæ an. ℥ ß fiat decoctio in ſ. q. aquæ, secundum artem ad lib. ij, colaturæ adde, vini granat, sirupi de ribes aut de berberis lib. ß. sacchari parum, lento igne iterum bulliat, clarificetur, & aromatizetur ʒ i specierum triasandali.

Evacuatio Tertiò evacuantibus, quibus tamen opus non est, ubi sola adest intemperies; at si sanguis redundet venæ sectio administranda ex basilica dextri lateris, vel ex salvatella, si minor sit copia, vel etiam ex pede, si juxta regulas à nobis sæpissime traditas id fieri expediat. *Vena sectio.* Si veró bilis redundat, purgantibus, sed clementioribus ne excandescat, & magis concalefiat, medicamentis *Purgatio* utendum, ex manna, cassia, sirupo rosato, aut violar. solutivo, tamarindis, myrobalanis, quibus rhabarb. dilutum aut confectionem hamec sine scammonio addere interdum licet; ut ℞ decoctionis adianthi, florum cord. prunorum, tamarind. aut etiam decoctionis biliosæ, vel seri caprini ℥ iiij in quibus dissolve pulpæ cassiæ, vel mannæ electæ ℥ i, sirupi rosar. solut. ℥ i ß misce; vel in pari quantitate decocti, aut seri dissolve ʒ ii diaphœnici, rhabarb. diluti ʒ i ß, sirupi ex 9. infus. viol. ℥ i ß misce. *Massa.* Si tamen buccellas magis amat, ℞ medullæ cassiæ recenter extractæ, vel diaprunis simplicis ℥ ß, electuarii de succo rosar. vel confectionis hamec sine scammonio ʒ iii ß, sacchari q. ſ. misce, fiant x ii, quibus interdum additur ʒ i pulveris rhabarb. At si hæc forma fastidiosa sit sequentibus pilulis utatur, ℞ massæ pilul. aggregativarum, de rhab. vel aurearum ℈ iiii, diagridii optimi g. v. cum sirupo de succo endiviæ, formentur viiii; quod si ab his etiam abhorret, exhibeantur g. v ii diagridij optimi in ℥ i sirupi rosar. solutivi, aut conservæ rosf. aut etiam capiat ℥ iiii, vel v. ejusdem sirupi rosarum Alexandrinarum, vel mellis rosarum earundem, vel de endivia Gentilis, aut de cich. cum rhab. & folijs senæ. *Clanculum purgantia.* Verum si medicamenta prorsus respuit, clanculum exhibeantur cibis, aut fructibus quibus uti *Primus modus.* solet excepta, quod multis fit modis. Primus, ℞ medicamentum illud unum

vel plura, quibus patientem purgare vis, in majori tamen quantitate, & cum pauco cinnamomo, & aniso, macerabis in sero caprino, aqua hordei, vel vino, aut liquore patienti grato, per horas 24. colctur ac ponatur vas super calidos cineres, in quem liquorem projice fructus, quos purgativos reddere volueris, cydonia nimirum, pyra, poma, pruna, cerasa, caricas, persica aut similia, tantisper bulliant, quoad liquor omnis imbibatur, ac serventur, nam qui hos fructus comederit placidè purgabit, at si sapore minus placido infecti fuerint, saccharum, & cinnamomum aspergatur aut saccharo incrustentur. [*Secundus.*] Alii ligant cathartica in linteo, & aliquo ex supradictis liquoribus, bullire sinunt simul cum fructibus ad medias, & addunt sacchari s. q. qui fructus ac juscu- [*Tertius.*] lum etiam sine molestia purgant, ac sic fiunt pruna senæ. Alii juxta primum modum in liquore, in quo catharticum maceratum fuit, fructus etiam aliquandiu madefieri permittunt, eosque subinde resiccant, idque faciunt ter, aut quater semper accipiendo nova cathartica, hi fructus respersō saccharo, quo tempore devorandi sunt, gratissimè purgant. [*Quartus.*] Quartus hic erit modus, ℞ pulveris affectioni convenientis cathartici ʒ j. aut plures sacchari dissoluti in aqua viol. pro singulis medicamenti drachmis ℥ j. specierum diarrod. abb. ℈ j. pro ʒ fiant rotulæ seu tabellæ ad formam tabellarum diarrod. abb. quæ potissimum conveniunt, quando patiens medicamentum retinere nequit, & hac ratione parantur rotulæ electuarii de succo rof. ac diaturbit, quæ communiter in officinis prostant. [*Quintus.*] Quintus, ac usitatissimus modus præsertim pro nobilioribus, & delicatulis sequens est. ℞ foliorum senæ ℥ iiii. ß rhab. electi ℥ j. ß, succi cydoniorum depurati lib. ii. bulliant secundum artem, expressioni fortiter factæ adde pulpæ pomorum redolentium, secundum artem coctorum lib. vi. brodii seu sirupi zinziberis, aut citronis lib. j. mivæ cydoniorum lib. ß, sacchari lib. 3. coquantur ad formam diacitoniati, seu mermeladæ, ac sub finem coctionis adde mannæ calabrinæ dissolutæ in vino malvatico ℥ vi. distribuatur per capsulas, cum voluptate, ac sine ulla molestia evacuat: poteris totam massam distribuere in duas partes, & alteri pro singulis unciis [*Prægnantibus utilia cathartica.*] g. v. diagridii adjicere pro fortioribus, dosis ab ℥ ß ad ℥ j. similiter poteris diacytoniatum concinnare, conservam pyrorum, ac plerasque alias, tuncque aptum fiet medicamentum prægnantibus, ac fluxionibus laborantibus, quia confortando purgat. [*Sextus.*] Sexto adhuc modo pro exhaustis delicatis, nobilibus, aut iis, qui infortunatum sortitæ sunt ventriculum, cathartica recentia, ac succulenta distillantur, vel si arida sint, aliquantisper prius in infusione dimittuntur, sic accepimus ab Eduardo Mender orientalis Indiæ protomedico cassiam fistulam viridem ibi distillari, ejusque distillatitiam aquam delicatioribus exhiberi, quâ eadem ratione materiam apozematum & catharticarum potionum distillari usui interdum erit.

[*Alteratio seu refrigeratio.*] Quartò humoris ac uteri ipsius intemperiem corrigentibus, quod fiet sanguinis missione ex salvatella, quæ mirificam jecori, ac corpori universo [*Sanguinis miss. ex salvatella.*] ventilationem præstat, similiter balneo aquæ dulcis, in quo mulier ad medium usque ventrem contineatur, vel ℞ malvæ utriusque cum radicibus an. m. j. ß, foliorum vitis, malorum cydoniorum, viol. an. m. j. flor. viol. salicis rof. Nympheæ an. p. iii. seminis fœnugræci ℥ iiii. fiat decoctum in quo mulier [*Incessio.*] jejuna sedeat, præcavens ne sudet, ex quo etiam fieri possunt fomentationes, evaporationes, incessiones, & ex iisdem herbis sacculus pro vulva; postea lecto se componens capiat cochleare j. sequentis, aut similis conservæ ℞ conservæ radicum, borraginis ℥ j. conservæ capill. Veneris, acetosæ an. ℥ ß, rosaceæ, florum nymphææ an. ʒ vi. specierum diamargaritonis frigidi, triasandali, pulveris margaritarum an. ʒ j. cum sirupo viol. fiat conserva, aut cum saccharo dissoluto in aqua buglossæ fiat conditum per tabellas; aliam sic conficies. ℞ [*Conserva.*] conservæ viol. florum buglossæ, rof. (quæ semper addenda quia haud facilè vertitur in bilem) an. ℥ j. ß, specierum diarrod. abb. triasandali an. ʒ j. ß, cum saccharo clarificato, vel sirupo adianti, fiat conditum pannis aureis coopertum,

opertum, dosis ℥ j. ante prandium. Quod si fœmina sterilis sit, adde hisce confectionibus seminis mercurialis ℈ iiii. visci quercini, pulveris pudendi tauri, & matricis leporis an. ℈ ii. inungatur dorsum, & lumbi unguento ros. *Inunctio.* resumptivo, refrigeranti addito oleo ros. nenupharis, viol. & lacte muliebri, succo cucurbitæ, endiviæ, lactucæ, solani, umbilici Veneris, quibus etiam pubes inungi potest; hanc mixturam monstravit experientia esse utilissimam ℞ olei ros. ℥ iii. succi cucurbitæ, vel endiviæ ℥ iiii. lactis muliebris ℥ iii. ß misce, fiat linimentum pro universo corpore, cavendum tamen ne dorso nimium frigido adhibeantur. Cum autem quæ diximus universi corporis calorem compescant, peculiariter ipsius uteri fervor mitigabitur; *Uteri ratio* si venter inferior ac pudendum liniatur oleo viol. de semine cucurbitæ; aut post balnea, & incessiones unguentis supradictis; aut sequens emplastrum ventri admoveatur. ℞ foliorum attriplicis, portulacæ, lactucæ an. p. ii. coquantur, pistentur, & adde olei rosar. viol. cydoniorum an. ℥ j. farinæ hordei p. j. cum aqua hordei, fiat cataplasma; *Cataplasma.* in uterum verò infundatur, aqua portulacæ, cucurbitæ, cremor ptisanæ, lac caprinum, vel decoctum jam recitatum cum oleo ros. viol. Nympheæ; *Menstrua.* aut suffiatur ex hoc, *Suffitus.* ℞ omnium sandalorum an. ℈ j. ros. rub. florum Nympheæ, & viol. an. ℥ j. styracis ℈ ii. ambræ ℈ i. trita omnia aqua ros. excipiantur, & in pastillos distribuantur; pudendo subditur pessarius, *Pessus.* qui recipit medullæ cruris vituli, cerebri cervini, butyri vaccini, adipis caprini aqua fontana sæpius loti, seminis mercurialis an. ℥ ß, acaciæ, hypocistidos, santali rubei, cornu cervi usti an. ʒ ii. oleo rosaceo, ac lanæ floccis in pessos excipiantur; vel ʒ ii. cerussæ aqua dissolutæ cum muscilagine malvarum, & cydoniorum liquato, ac cum lana pessos confice, aut sine lana ex eo lumbos inunge, aut certè aqua hordei liquefiant pro clystere uterino; horum vero usum rectè administrabis, *Admonitio.* si semper singula multum posse cognoscens, lumborum, & uterorum nimiam perfrigerationem caveris, ex qua stupor nervorum, aut etiam sterilitas sequitur; reliqua, quæ hanc intemperiem curant supplebis ex capite de pulsatione in arteria dorsi, & de fluxu menstruorum à causá calidâ.

SECTIO SECUNDA.

De morbis uteri in situ.

De uteri procidentia.

CAP. XVI.

Uteri procidentia, prolapsus, descensus, sive exitus, & egressus, quem *Nomina.* Arabes matricis præcipitationem vocant, tunc fit, cum uteri corpus per *Descriptio.* fœminæ pudendum ita evertitur, ut instar strutiocameli ovi foras promineat juxta majoris aut minoris differentiam, prout violenta eversio contingit; Agnoscit Fernelius inter prolapsum, & descensum hanc differentiam, quod in descensu in infimas partes uterus provolvatur, prolapsus vero gravior sit, quod eversus uterus foris procedat, ejusq; fundú, uti diximus, instar ovi promineat; neq; verò ut imperiti putant, à suis solutus appendicibus ac ligamentis totus decumbit, nam si ita procideret, restitui minime posset, sed ejus ligamenta fiunt laxiora, præsertim cum peritonæum aut ipsius vincula dissolvuntur, aut disrumpuntur, uti enim variis partibus per diversas propagines alligatur, ita ilio per tunicam à peritonæo demandatam. Morbus est in depravato uteri *Species morbi.* situ

situ cunctas ejus actiones lædens, tam proprias quam communes; cujus tres sunt differentiæ, prima quando collum uteri in pudendum procumbit; secunda quando ipsius uteri fundum, ac totum corpus in colum prolabitur, & tunc nonnunquam apparet veluti glans viri: tertia quando membrana ejus interna evertitur, ac rugosa extrà prominet.

Differentia *Causa.* Sunt porro hujus affectus causæ variæ, nam humiditas, & mucosa substantia ad uturum fluens vincula laxat, & longa sessio in loco frigido, musculos refrigerat, ac resolvit, quod senionbꝰ accidit, & iis quæ in frigido loco pedes diu continuerunt, sicuti lotricibus, sed & multæ aliæ causæ hujus affectus reperiuntur, ut nimius in partu conatus, aut in tenesmo, vel secundinarum expulsione, & inartificiosa fœtus ipsius vel secundinæ extractio, sternutatio frequens, strepitus, casus, ictus, saltus, cursus acclivis, aut declivis, choreæ, vociferatio, sectio lignorum; & insuper quæ animum afficiunt, ut filiorum amissio, hostium incursus, conflagratio domus, periculosa navigatio; à quibus facilè mulieres exsolvuntur, & uterus prolabitur; adhæc ex spiritus cohibitione, oneris elevatione, ac coeundi desiderio, aut longiori Veneris abstinentia, putrefactione, corruptione, vel incisione ligamentorum.

Signa. Cognoscitur affectio, quia in principio plurimus erumpit sanguis, deinde consequitur dolor partium, quibus uterus annectitur, præcipuè lumborum, pudendorum, imi ventris, ac præcordiorum; sed & in ipso pudendo gravitas percipitur, ac tumor ovi formâ, stercus & urina supprimuntur ab uteri tumore vesicam, ac rectum intestinum comprimente; febris adest, interdum convulsio, vel tremor, & gravitas quædam veluti fili glomeratio, hæc plerumque alias causas accusant, si verò ligamenta humore, & mucositate persusa sint, sine dolore uterus excidit, ac pudendum humore madet, & præcessit victus ratio humidior, usus piscium recentium, fructuum & vita deses: si putrefacta fuerint ligamenta, virulenta sanies prodit; si scissa, sanguis.

Prognostica In principio facilè reducitur uterus, & rectè locatus permanet, præsertim in vigore ętatis, in provectioribus enim retrahitur quidem, sed ex levi occasione relabitur; ubi verò temporis progressu affectio invaluit, neq; convulsionis periculum est, neque dolor infestat, minus tamen curationem recipit, nam licet aliquando medicamentis vel aliter reponatur, facilè tamen recidit; jam verò uteri procidentia à causis primitivis, si idoneis adhibitis remediis non curetur, malum, quia significat ligamenta esse rupta, quæ si putrescant, aut etiam id quod procidit, putrefiat, curationem non recipit, ideo amputandum, vel urendum, quod inutile fuerit, citra ullius periculi metum.

Curatio. Curatur quatuor remediorum generibus, & primò quidem victu calido, & sicco tenui, ac adstringenti, de quo cap. de humida uteri intemperie, & de mensium profluvio.

Victus. Secundò evacuatione per sanguinis missionem ex brachio, si pręhumiditate,
Evacuatio et sanguinis copiâ uterum excidere comperiamus; vel si ob mucosa, & pituitosa excrementa prolabitur, purgatione per ea, quæ pituitam educunt, ut ʒ i pilularum de agarico Alephanginarum, cochiarum, Indarum, addito ℈ i trochiscorum de myrrha, aut ℥ ß diaphœnici in ℥ iiii decoctionis pituitosæ. *2. de morb. mul.* At si magna humorum copia non adsit, prohibet Hippocrat. cathartica, & meritò
Vomitus. quia cum alvo uterus etiam movetur, quapropter præstat vomitum ciere bis in hebdomada per ʒ i diassari in ℥ vi decocti seminis raphani, & per reliqua c. de uteri frigida intemperie jam descripta, ita enim revelluntur humores ab utero, & pituitosi facilè expurgantur: duras tamẽ alvi feces in intestinis contentas evacuabis per clysterem, qui urinas etiam movere valeat, quippe illis partibus
Clyster. plenis nequit uterus ad suum locum remeare, clyster talis erit, ℞ foliorum anethi, menthastri an. m. j, florum camomillæ p. ii, seminis dauci, anisi, cumini an. ʒ i. coquantur secundum artem ad tertias juris ℞ ℥ xii olei camomillæ, & anethi ℥ i ß salis ʒ i aut diaphœnici ʒ ii, misce.

Tertiò iis, quæ uterum ad suum locum reducere valeant, in quem usum mulier

mulier collocetur supina coxis altioribus, dilatatisque, & reflexis poplitibus, deinde prolapsa uteri pars, si frigida tensave fuerit oleo tepido, ac butyro foveatur, aut decoctione malvæ, betæ, altheæ, fœnugræci, seminis lini, camæmali, & baccarum lauri, ut levior, tractabiliorque reddatur, tunc deinde obstetrix, aut prudens alia mulier præcipitatum uterum manu intincta oleo mastichyno, aut adipe gallinæ in proprium locum reponat, sed priusquam reducatur uterus muscilagine cydoniorum perunctus, pulvere restrictivo respergatur, aut sequenti. ℞ acaciæ ℥ ii. baccarum myrthi, balaustiarum, ros. rub. an. ʒ j. ß misce. Tunc lanam in se convolutam, sustrema Græci vocant, forma & crassitudine sinui muliebri respondentem, linteoloquè exceptam, ac vino stiptico intinctam, aut decocto acaciæ, & hypocistidos utero subjicito, atque ipsum absq; violentia sursum reprimito, donec intra sinum, & proprium locum regrediatur, tunc pecten spongia madida in posca, aut adstringenti vino integatur, & mulier reclinetur extensis ac coaptatis cruribus, ita ut alteri alterum incumbat, & immediatè post sub umbilico, aut sub mammis, & in dorso è regione cucurbita una atq; altera sine scarificatione applicetur, vincula brachiorum dolorifica fiant, & mulier superius grata oleat ut ambram, moscum, galliam, & alyptani muscatam; inferius verò fœtida suffiantur, & quæ ingrati sunt odoris ut galbanum, sagapenum, assa fœtida, castorium, soleæ combustæ, ac perdicum plumæ. Sic mulier locata maneat novem dierum spatio; alvus tamen respondeat, aut interdum clyster lenitivus injiciatur, ut feces egerantur citra nixum. Quibus non proficientibus, ovum sub gallina fractum, agitatum, & lanis involutum, ac vulvæ admotum uterum reducit ad suam sedem, quia malè olentia refugit, aut cucurbitæ domesticæ vel betæ decoctum mixtum cum urina graveolenti, aut aceto acerrimo, vel re aliqua fœtida uterus proluatur. Præstat cauterium actuale ignitum manu ostentare, ac simulet medicus, vel obstetrix velle partem tangere, ita enim natura retrahitur, & cum ea uterus ipse, aut pars aliqua si quæ sit, quæ extra promineat, ut rectum intestinum; aut alia; vel si mulier timidiuscula sit, vivi mures filo ligati cruribus repente submittantur. Retulit mihi quondam Andreas Valcacer, exercitatissimus chirurgus, ac ejusdem artis in Academia Salmanticensi professor cujus in juventute cum maximo fructu auditor fui, vulnus quendam in ventre accepisse, per quod intestina egrediebantur, quæ ut reducerentur in suam sedem, nullum aliud medicamentum profuisse, quoad candens ferramentum magnum coram patiente manu gestans vulneri applicaturum finxit, cujus rei subito terrore è vestigio intestina in suum locum reducta fuêre.

Vteri reductio. *Pulvis restrictivus.* *Cauterij ostentatio.* *Mures.* *Andreas Valcacer. Historia.*

Quartò & ultimò ijs, quæ uterum jam repositum tutari, & in sua sede conservare valeant, in quem finem illicò post operationem jam dictam confert emplastrum, quod recipit ladani depurati ℥ j. ß, thuris masticis an. ℥ ß, ligni aloës, cariophyllorum, spicæ utriusque an. ʒ j. ambræ g. aliquot, mosci electi ℥ ß fiant duo emplastra rotunda super pannum laneum novum, quæ è regione umbilici lateribus applicentur, & die, ac nocte juxta cutem gestentur, similem huic usum præstat emplastrum contra rupturam, unguentum comitissæ, vernicis, emplastrum de mastice rubrum, vel diaphœnicon, aut ℞ galbani ℥ j. ß myrrhæ, thuris an. ʒ ii. therebentinæ ℥ ß, seminis lavendulæ, sanguinis draconis an. ʒ j. pulveris rosar. coralli, myrthillorum an. ℈ ii. mosci ℈ ß, misce, extendantur in linteo, vel corio, quæ fasciâ aut Zonâ Hippocratis, simili ijs, quibus in rupturis urimur, subligentur si ita opus sit. Sinui verò muliebri pessus inditur ex lana, vino adstringenti madida cum pulvere supradicto in 2. remed. genere, aut cum alio qui recipit balaustiarum, nucum cupressi, rosar. cyperi, masticis, thuris an. partes æquales.

Vteri conservatio in suo loco. *Zona Hipp.*

Nec incommodè à perito quodam viro excogitata est armilla aut circulus ex ære factus, qui in vulvam immissus uterum in sua sede contineat, & urinæ

Armilla.

urinæ excrementorumquè egressum non impediat, cereâ tamen candelâ per *Incessiones.* ipsum convolutâ ne æs carnem contingat; uterum firmant incessiones ex decocto balaustiarum, nucum cupressi, acaciæ, baccarum myrthi, corticum pini, querci, thuris, ac florum stœchados, foliorum mespillorum, simphyti, rubi, malicorij, quo etiam aut vino adstringenti pecten sæpiuscule foveatur, aut idem vinum per methencritam in uterum injiciatur.

Vterus tumidus. At si prolapsus uterus tempore intumuerit, plurimoque humore turgidus præ tumore reduci nequeat, betæ decocto abluatur, deinde aceto, sale subinde insperso, ac sic imminuto tumore reducatur, quod si pars quæ excidit sit *Sectio.* planè corrupta; aut assidua urinæ irrigatione, & adhærentibus sordibus ulcerata, ultimum erit, quod corruptum est abscindere citra ullius periculi formidinem, reliquum reducere, si vero corruptio serpat, caustico vel candenti ferro utendum, sed rarissimè ob convulsionis periculum, ac videre licet varias præcisi omninò uteri citra nocumentum historias apud Rouzetum, ex quibus *Fol. 116. Gynaecor.* *Sudores.* mulierem absque utero sanam vivere posse concludit. Denique si nimius totius corporis aut uteri mador in causa sit confert sudare ex decocto radicis chynæ, sarsæ aut ligni indici, ut siccata ligamenta haud facilè denuò laxari, aut relabi possint.

De uteri ascensu, & recursu, ad varias partes.

CAP. XVII.

TRipliciter mutatur uterus ad inferiora, & dicitur procidentia, de quâ superiori c. ad illa seu latera, & tunc fit reclinatio seu aversio, & contorsio; quemadmodum uteri ascensus si ad superiora recurrit; convulsio etiam, sive perversio appellatur, cum vel ad superiora, vel ad latera retrahitur, aut ad anteriora, id est, ad vesicam, vel, ad posteriora, id est, ad sedem: meminit hujus affectus Hippocrates; & est morbus in depravatâ figurâ vel situ, quem pro *2. de morb. mul. & lib. de nat. mul.* *Species.* varietate loci in quem irruit, varia consequuntur symptomata, membrorum, respirationis, jecoris, lienis, ventriculi, vesicæ, intestinorum, lumborum, in hasce enim partes uterus si non ascendit, saltem incumbit. Differt ascensus *Distinctio* à strangulatu, quod in ascensu premitur mulier duntaxat spirandi facultate, & animi defectione, id tamen citra metum, aut evidens delirium seu graviora alia strangulationis symptomata.

Causa. Fit à cunctis causis externis, à quibus uteri procidentiam fieri diximus, ut frigore pedum, aut lumborum, terrore, saltatione, lignorum sectione, cursu per acclivem aut declivem locum, potissimum autem ex ventositate, inflammatione, tumore, abscessu, siccitate, ac corrugatione uteri, & ligamentorum ut Galenus autor est; nam labor tendit; frigus, & siccitas & tendunt, & corrugant, sicque uterus convellitur; odorata etiam superius adhibita aut fœtida *2. de causis Puls.* inferius ascensus causæ sunt, sed & vapores ipsum replere solent, quod maxime contingit, post immodicum menstruorum fluxum. Atque hæ numerantur externæ communioresque causæ; speciales verô, & internæ, ac frequentiores, uti Galenus & Aëtius referunt, sunt mensium suppressiones; ab his siquidem *G.6. de locis 5. A. lib. 16. c. 76.* *Signa.* venæ, & arteriæ ad uterum tendentes humore replentur, repletæ turgent, ac vicini uteri appendices sive habenæ extenduntur, ad quarum extensionem uterus retrahitur, æqualiter si ex utraque parte æqualis fiat repletio, inæqualiter si venæ alterius partis magis repleantur, jecoris præsertim, aut lienis, nam si hepaticæ venæ superfluo sanguine sint tumidæ è dextris, si splenicæ è sinistris uterus convellitur, prout hæ aut illæ magis fuerint repletæ; In utram vero partem uterus declinaverit digitorum admotione dignoscet obstetrix, & quod *Ad caput.* dolor ibi ingens persentitur; Adhæc quia si ad superiora recurrat, & ad caput ipsum

ipſum gravatur, venæ in naſo, & ſub oculis dolent, auditus minuitur, ac levia fiunt deliramenta; ſoporaſa eſt mulier, & ſpuma adeſt juxta os. Si ad hepar, *Ad latus.* detepente voce deſtituitur mulier, dentes conſerit, color apparet lividus, ſi obliquè ad latus aliquod, vel coxendicem, tuſſis adeſt, dolor in latere acer, acerbiorque in ſiniſtro, uterus ipſe durus eſt, & ad contactum dolet, contabeſcit patiens, & veluti petinephimonia afficitur, convellitur, ac menſes non apparent, nec puerperia, vel antea conſpecti evaneſcunt; propinqui inſuper fæmoris diſtentio, dolor, perfrigeratio, impedimentum, ac torpor fit, quod prægnantibus ſæpe evenire ſcimus; interdum ad enittendum ac deambulandum impotentia, unde gybboſa apparet. Si in lumbos incumbit, *Ad lumbos.* ſpiritus ſublimis eſt, levis adeſt ſuffocatio, denſa anhelatio, ac moveri non vult. Si rettò, & *Ad ſedem.* infrà inclinat, torpor ſequitur, & utriuſq; cruris motus difficilis, aut planè interceptus, ac ingentes dolores qui inter ſedendum acuuntur magis, præſertim ſi verſus anum retractio fiat, flatus retinentur, alvus ſupprimitur, neq; clyſterem admittit, niſi genibus patiens innitatur. Si ad pubem vergit, *Ad pubem.* imus venter ad pecten extenditur, dolores ibidem percipiuntur, interdum etiam ſupprimitur urina, maximè ſi uterus veſicam contingat. Si ad inguina, *Ad inguina* dolent urinæ meatus, & torpent crura. Si ad pedes *Ad pedes.* magnus pedis digitus convellitur, dolent crura, & fæmora; quod tamen non ita intelligas, quaſi uterus has partes pertingat, ſed quod ipſas in conſenſum trahat, potiſſimum caput, pedes, & longinquiora membra, ac tum propriè non tam convulſio dicitur, quam matricis oberratio. *Vteri oberratio.* At ſi os uteri contorquetur, menſes, & lotia ſupprimuntur, aut minuuntur, & ſemen fœmina non ſuſcipit. Contingit præcipuè hic affectus *Prognoſticũ.* virginibus grandioribus, viduis, & ijs, quæ poſt partum ſteriles factæ ſunt, ac prægnantibus, frequens quidem, at difficilis eſt affectio.

Curatur quatuor remediorum generibus, *Curatio.* primum victu parco, & optimi *Victus.* ſucci, ut carne pulli, perdicis, palumbi, avium montanarum, & ferculis paratis cum aromatibus, & ſalſamentis, vino rubello. Mulier collocetur in aere ca- *Locatio.* lido, & ſicco vel certè temperato, frigidus quippe ac ventoſus utero inimicus qui ex ſe exiguo calore præditus eſt, vitanda igitur frigiditas pedum, ac lumborum; modò ſedeat, modò jaceat, caput & partes pectoris elatiores habeat mulier, ſubinde venter à ventriculo ad umbilicum uſque faſcijs ligetur, quo matrix inferius retrudatur; at infra umbilicum emplaſtrum aliquod ex gallia, vel ſuavi alio odore applicetur; quies commendatur, ſed & nonnunquam tuſſis, ſternutatio, ſaltus, curſus efficiunt, ut aſcendat uterus ac reſtituatur: animi pathemata vitentur, alvus reſpondeat, aut clyſteri ſuperiori cap. deſcripto proritetur, urina etiam moveatur non quidem diureticis, ſed mictione ſæpiuſcule ſponte tentata, quippe vacuo inteſtino, ac veſica, uterus qui inter haſce partes naturalem ſitum obtinet, melius in ſuo loco continetur.

Secundò utendum ijs, quæ cauſam retractionis removent, *Vacuatio.* quocirca præſente plenitudine, ſanguinis miſſione opus erit ex pede, ſi menſes ſint ſuppreſſi, aut uterus ſurſum retractus; ex brachio, ſi totum corpus conſentiat, aut uterus ad latera inclinet, præſertim ſi menſes non inſtiterint. Si tamen cacochymia adſit, per inferiora purgabis convenienti medicamento, & peccantem humorem reſpiciente, at ſi ad latera vergat non ſolum medicamentis alvum movebis, verumetiam vomitum provocabis ℥ iiii. decocti ſeminis raphani, & ℥ ii. oxymelitis aut diaſſaro.

Tertiò ſi citra plenitudinem, & cacochymiam affectio oriatur, *Sympt. mitigatio.* illico urendum ijs quæ accidentia mitigare valeant, ut capitis perfuſionibus, ac reliquis quorum uberem copiam reperies c. de Epilepſia, & de ſuffocatione ex utero, ex quo tota ferè aſcenſus curatio petenda erit; Potiſſimum autem dolori, *Doloris ſedatio.* quia vires deſtruit, & fluxiones excitat ocyſſime ſuccurendum; id fiet, ſi dolens particula inungatur oleo liliorum, amygdalarum dulcium, de ſemine lini, angelicæ, cum pinguedine gallinæ, medulla cruris cervi, aut vituli,

vituli, erit tamen pars prius fovenda spongia madida, in decocto altheæ, seminis lini, fœnugræci, camæmali, meliloti, arthemisiæ, & similium, vel ex decocto earundem herbarum balnea fiant, & incessiones; ac ut verbo dicam utendum reliquis, quæ c. de variis ex utero doloribus dicta jam sunt. *Balneum.*

Uteri reductio. Quartò posteaquam pars laxa, ac ita emollita, & blanda fuerit, ut obstetrici uterum tractanti cedat, ea administranda, quæ uterum ad suam sedem reducere valeant, ita obstetrix manibus perunctis aliquo ex prædictis oleis, perfricando, & comprimendo ventrem, uterum deorsum trahat, ac in suum locum propellat, donec tensio & dolor quiescat. *Pessus.* Tunc vero appones pessarium hac ratione confectum: ℞ theriacæ magnæ ʒ ii. herbæ mercurialis contusæ, aut succi ipsius ℥ j. olei liliorum alborum q. s. misce & appone, ac è vestigio cucurbita magna sine scarificatione infra umbilicum apponatur. *Cucurbita.* At si os uteri distortum sit, aut aversio ipsius uteri versus podicem fiat, obstetrici imperabis, ut digito in anum immisso uterum propellat, deinde glandem ano subdat iiij. digitorum longitudine ex galbano & cera paratam, cujus extremitati filum extractionis gratia sit annexum, atque ipsa obstetrix specillo cum digito submisso uteri collum dirigat, patiens verò in contrarium parti affectæ latus, aut supina decumbat, ac tunc oleum tepidum in uterum ac intestina infundatur; & ea applicentur, quæ ipsum uterum suo jam repositum loco firmare, roborareque sunt apta, in quem usum sub umbilico, & supra caudam duo emplastra appilcentur, ex ijs, quæ pro matrice, appellantur, calidiora si ex causa frigida malum ortum duxerit; frigidiora si ex calida, aut certè discutientia si adhuc abundantia supersit, vel alexi pharmaca si subsit malignitas, ideoque theriaca reliquis admiscetur; conficiuntur autem emplastra, ex styrace, galbano, tacca macca, caranna; considerentur tamen semper, specialis fœminæ conditio, nam aliæ hoc, aliæ illo medicamento magis gaudent; novi quandam cui nulla re promptius uterus recurrebat, quam suffitu ad nares expanno veteri; alia ex plurimus.

SECTIO TERTIA.

De morbis in magnitudine.

De Nymphea, sive symptomate turpitudinis.

CAP. XVIII.

Descriptio. CUticularis illa Epiphysis, sive caruncula, supra alarum commissiorum sita, quam alibi descripsimus ejusque usus, quæque Nympha dicitur sive *cletoris*, aliis colliculus, Hippocrati Columella, Avicennæ Virga, vel Albatara virili peni respondens; nonnunquam ad tantam magnitudinem crescit, ut non decentis verecundiæ notam præ se ferat, & multis fœminis insignis quoque impudicitiæ argumento sit; inveniantur què earum quædam, quæ per hanc partem etiam erectæ viris similiter consistant, potissimum autem à vestimentis jugiter pars attrita ad libidinem proritat, tunc igitur ad differentiam partis ipsius, quæ Nympha dicitur, & curationis ejus manualis, quam Nymphotomiam propriè appellaveris; affectionem hanc clarioris doctrinæ gratiâ Nymphæam appellandam esse suo loco conscripsimus. *Nomina.* Albucasis tentiginem vocat, Moschio symptoma turpitudinis; Avicenna frustrum magnum; si verò pars ea non augeatur, sed alia denuò crescat in orificio uteri, quæ extra per tempora propendeat Cauda nuncupatur à latinis; ab Avicenna fursus; Albucasis ægritudinem appellat caudatam, alii simpliciter carnem vocant, & meritò

1. de nat. mul. c. 3. Hipp. lib. de nat. mul.

lib. 2. cap. 71

Avic. 21. 3. tract. 4. c. 23.

ritò quia simplex caro est, qualem vidi in muliere Hamburgensi honesti civis conjuge menstruorum temporibus accrescentem, ita ut ne tunc nec antea quidem mariti concubitum toleraret. Est autem cauda, ut scribit Aetius, carnosa quædam substantia, ab uteri osculo exorta, quæ muliebre replet pudendum, & aliquando extra progreditur instar caudæ, unde etiam nomen accepit. *Cauda quid.* Ex dictis liquet Nympham Nymphas, Nymphæam, & Nymphotomiam differre uti partem affectam, affectum & curationem; appello autem Nymphas in plurali cuticulares carunculas, quas instar geminæ linguæ propendulas, & gallorum cristis non dissimiles, prope os uteri in ejus cervice astare suo loco diximus. Cauda verò res est diversa, caro nimirum toto genere præter naturam ab uteri osculo propendens.

Porrò in Nymphæa pars illa sive colliculus, qui naturaliter fœminis inest, ex decumbente humore tumet, & accrescit, uterque tamen affectus à luxuriente fit natura plures humores, ac nimiam carnem in locis naturalibus generante, unde fit, ut æstate augeantur, quia aëris calore funduntur, ac dilatantur. *Causa.* Distinguuntur facilè, nam si cletoris longius exeratur ac coagmentetur, nimium fit coeundi desiderium, & ad libidinem irritamentum; in cauda fœminæ accessum timent, nec tolerare queunt, quia impeditur penis ingressus, quem nulla ratione præ dolore admittere queunt: illa affectio est in quantitate continua aucta, hæc indiscreta & invia. *Distinctio.* *Species* Affectus hi adhibito matricis speculo satis patent. *Nota.* Quicunque curationis mentionem faciunt, manuali præcisione exequendam esse prodiderunt, quod mihi oppidò inprimis cruentum, deinde etiam valde periculosum videtur ob cicatricem, quam perinde ac reliqua hujus partis ulcera difficulter suscipiunt, ideoque distinctione erit opus, & Nymphas quidem sive cuticulares carunculas utero adstantes nulla ratione scindendas censeo, præsertim si earum tumor sive incrementum versus sedem declinaverit, quia ex eorum locorum sectione facilè fistula generatur, ut notavit Aetius. *Curatio.* *lib.16. c.10.* Nec possum assentire Avicennæ, qui Nymphæam rescindendam, caudam medicamentis corrosivis tractandam sentit; quia expeditior videtur lapsus præcisio adnascentis carnis toto genere præter naturam: difficilior ejus particulæ quæ & naturalis ex parte est, & cujus nervi, musculi, ac membranulæ aliunde prodeunt. *Avicenna lapsus.*

Quocirca si cletoris sive Nympha ex ubertate humoris in deformem augeatur magnitudinem curanda potius erit, sicuti pruritus, ac furor uterinus, Primò sanguinis minutione, & aliorum humorum eductione, victu tenuissimo, ac defrigerante, & aliis quæ semen extinguant, ac materiam in locis naturalibus accumulari prohibeant, totumque corporis habitum refrigerare, & exsiccare valeant.

Secundò ijs, quæ quidquid in parte contentum est, atterere, & discutere ac exsiccare nata sint, in quem usum ℞ foliorum lentisci, radicis lapathi, corticum malorum granatorum, foliorum olivæ an. partes æquales, fiat decoctio in aqua cum qua locus foveatur, & ejus pars per siphonem injiciatur. *Attritio sive discussio humoris.*

Tertiò causticis utendum præsertim ijs, quæ ad superfluam carnem citra dolorem emolliendam faciunt, in quem finem prodest totam excrescentiam siccis filamentis involvere, ac fortiter ligare, ita enim quidquid succi inest consumitur, & pars contabescit, potissimum si filamenta intingantur in hac aqua ac subinde exsiccata applicentur. *Caustica sine dolore exedentia.* ℞ sublimati ʒ j. aluminis ʒ ii. ß aquæ ros. ℥ vi. coquantur ad tertiæ partis consumptionem, prodest etiam alumen ustum per se, aut vitriolum, aut ægyptiacum unguentum applicare; vel ℞ ejusdem unguenti, olei ros. ceræ communis an. ℥ ß misce; fortius efficies, & quod non minori efficacia carnem sine dolore exedit hac ratione, ℞ vitrioli Romani ʒ j. ß lixivii ex quo confici solet sapo lib. ß, coquantur, & incorporentur, in fine decoctionis cum jam inspissatum est, remove ab igne, & adde opii optimi ℈ j. formentur trochisci, ac serventur in vase æneo, cera obturato, ex quorum pulvere caro inspergatur.

Chirurgia. Quartò reliquis non proficientibus, deformitates hasce, maximè verò caudam opere chirurgico penitus amputandam esse censeo, quod dupliciter fit, primo prope radicem crine equino ligato, vel filo serico intincto in aqua sublimati, superius descripta, & quotidie filum adstringatur. Secundò ferro hac ratione, fœminæ in sella competenter locatæ retrò assideat vir robustus, qui manibus suis fœminæ poplites subjuget, cubitis ejus brachia contineat, ac totum corpus regat; Chirurgus ante ipsam stans speculo sive dioptra, quo naturalibus dilatatis latentes in utero morbi conspiciuntur loco ampliato, forcipe latiori superfluam deformitatem corripiat, ac sinistra manu distendat, dextra verò prope forcipis dentes vulsella resecet, ita ut funditus tota cauda, nymphεæ verò superflua duntaxat pars rescindatur; propterea verò diximus prope forcipis dentes resecandam, quia cum pelliculosa sit cletoris, plurimum extenditur, & nisi magna diligentia adhibeatur, facilè ultra quam oportet amputabitur: unde fluidus affectus, quem Paulus rhiada vocat, suboritur; *Rhiada quid.* peractâ chirurgiâ adstringente vino, vulnus abluatur, ac pulvere restrictivo subinde insperso linteum mundum, aut posca madidum imponatur, post triduumq; emplastrum nostrum ad vulnera applicetur, aut gryseum, seu de lapide calaminari, quoad cicatricem inducat. Porro vini stiptici, cum variæ ac *Vinum stipticum.* multæ circumferantur descriptiones, hanc reliquis præfero, ℞. nucum cupressi, foliorum lauri, myrthi, olivæ, centaureæ, majoranæ, stœchados, florum rosarum, rorismarini, balaustiarum an. m. j. omnia conscissa, & leviter contusa bulliant in lib. iiii. vini albi ad medias. Pulveris etiam re- *Pulvis restrictivus.* strictivi hanc accipe descriptionem præ cæteris usurpandam. ℞ masticis, thuris, myrrhæ, sanguinis draconis an. ʒ ii. ros. rub. corticum granatorum, myrthillorum, balaustiarum, nucum cupressi an. ʒ iiii. lapidis hæmatitidis, boli armeni an. ℥ j. bistortæ ℥ ß, ex quibus omnibus fiat pulvis, qui valet ad sistendum sanguinem ex quacunque parte profluat, quod si inspergi ob situm loci non possit, cum ovi albumine applicetur.

De uteri hydrope.

CAP. XIX.

Descriptio. QVando uterus aquarum copia tumet, affectus, hydrops uterinus nuncupatur, ac respondet tumori œdematoso, colligitur autem aqua tum in uteri *Pars affecta.* capacitatem, tum inter ipsius tunicas, quod insinuavit Aëtius dicens; sæpe humoris copiam in uterum confluere, & aliquando corpuscula quædam vesicæ fellis similia in utero generari, in quibus humor colligitur, quam sententiam ita accipit Mercatus, quasi pelliculæ ad oscula vasorũ uteri ex humore ab ipsis vasis obstructis percolato, bullarum instar generentur, quæ deinde eodem mucoso humore repleantur, & uterum, ac imi ventris partem in quam magis vesiculæ incumbunt, elevent. Mercurialis verò sic Aëtium interpretatur, quasi aqua sese recipiat inter tunicam, & tunicam uteri, non quod tunicæ totæ à se invicem disiungantur, sed quod in aliquibus partibus duntaxat separentur, ita ut fiant in uteri substantia vesiculæ illæ aqua plenæ; sicuti in jecore fieri scribit Galenus; unde Arabes haud ineptè mihi dixisse videntur fieri hydropem *Aph.* ex aqua, inter tunicas ipsius uteri contentâ, aut ex tumore pituitoso in tunica ipsiusmet uteri, sicuti fit in testibus aquosus tumot. At si crassus *Falsus hydrops.* viscidus, pituitosusque humor, aut in vasis uteri, aut in rugis ipsius colligatur, ita ut in tumorem uterus elevetur falsus hydrops generatur; sed & in uteri capacitate raró aquam hanc colligi posse crediderim, cum ejus ostium sit pervium per quod foras saltem per intervalla transcolari potest, nisi fortè ab affectu præter naturam sit obturatum, sicuti in prægnantibus, aut tumore aliquo uteri

uteri affectis, quod vel hac historia, quam refert Fernelius, scitu digna facilè confirmatur. Mulier inquit, quædam hoc hydrope correpta, quoties appetebat menstrua purgatio omnem aquarum colluviem ex utero per cervicem profundebat, pelvesq; sex, vel octo complebat aqua citrina ferventissima, dum uterus totus subsideret, mox deinde ex præscripto naturæ menses sequebantur; collecta proximo mense par colluvies, stato deinde tempore profluebat. Morbus est tum in magnitudine, tum etiam in via. *Historia.*

Causa. Neque verò duntaxat si varietatem locorum in quibus aqua colligitur inspectes, verum si generandi hydropis uterini causas intuearis, dissimilima apud scriptores reperies; nam Aetius longam mensium suppressionem tantummodo, & impraegnationem impeditam, quia mensium retentio, & nimia sanguinis copia calorem, & spiritum obruit: Fernelius sicut in communi ventris hydrope in vitium jecoris, ac lienis retulerunt, quæ certè sunt duæ maximæ ac generales uterini hydropis causæ. Specialius tamen dicimus aquam aut gigni in ipso utero, aut aliunde eò deferri; gignitur quidem in ipso, quando debilitatus ex nimio, in partu vel abortu, labore, vel ex occursante frigore in aquam sanguinem convertit, tum sibi pro nutritione propria demandatum, tum etiam menstruum. Defertur verò aut ex jecore quod ob frigidam intemperantiam serositates gignit, quæ in abdominis capacitatem recipiuntur, aquosumque hydropem efficiunt, indeque per cæcas, & inusitatas vias aditum sibi in uterum parant. Hæc autem jecoris frigiditas contrahitur ex frigido potu immodico, præsertim dum vel æstu, vel exercitatione corpus incaluit, ejusque ductus patentiores fiunt, ex esu fructuum, olerumque frigidorum & acuto morbo spiritus dissipante, aut larga sanguinis profusione per nares, uterum, aut hæmorrhoidas. Aut defertur etiam aqua in uterum ex liene, quando & ipse aqua repletur, quod maximè per febres contingit cum fœmina siticulosa plurimum aquæ hausit, quæ tamen neque per vomitum neque per sedem educta fuit, tunc enim pars una ad vesicam tendit, & per urinas expurgatur, altera ex abdomine ad lienem trahitur, qui spongiosus mollisque existit, ac non procul situs, indeque per cæcos etiam, quos diximus, meatus in uterum exoneratur, ut scripsit Hippocrates; Defertur præterea aquosus hic humor ex vena cava, serum sanguinis in uterum stillante, aut ejus vasa, sicuti ex superiori historia constare arbitror, reliqua ex Hipp. Aetio, & Avicenna desumpta sunt.

Hydropis generalis causa. *Lien promptè aqua repletur.* *1. de morb. mul. 17.* *Hipp. 4. de morb.* *Aet. lib. 16. cap. 29.* *Avic. 21. 3. tract. 4. cap. 25.*

Signa. Cognoscitur affectio, quia circa imum ventrem tumor adest, amplus, laxus, flatuosus ex parte, unde sæpe medici tyrones, & imperitæ obstetrices decipiuntur, existimantes sic affectas prægnantes esse, murmura sentiuntur in ventre veluti in intestinis, in ambulando gravitas, & spirandi difficultas, alvi excrementa graveolentia sunt, & conceptus ac menses impediuntur, vel nullo servato ordine prodeunt, pravi, pauci, ac loturæ carnis similes, aut arenosi, dolet venter, lumbi, hypochondria, & inguina, semen in somniis effunditur, adest rigor ac sæpe febris, manus ac pedes tumescunt, mammæ fiunt molles, lac nullum, aut si antea adfuerat vitiatur, & aqueum redditur, os uteri gracile est, ac humidum tactui apparet, quibusdam etiam nares fiunt mucosæ. Differt à gravidatione, quod in hydrope tumor extenditur juxta ventris amplitudinem non acuminatus ut in uteri gestatione: A vero ventris hydrope quia in hoc semper præcessit vitium jecoris, & color faciei mutatur ad pallidum vel lividum: at in hydrope uterino plerumque fœmina boni est coloris, & si aqua per uterum effunditur, venter detumescit, quod si hydrops uteri ex vitio jecoris etiam oriatur, tamen in illo venter primò intumescit superiori parte, & ad infimas tumor descendit; in uteri hydrope incipit in inferiori, & ad superiora ascendit; ac primo manus mammæque tumescunt, quam pedes: differt præterea ab uteri inflammatione, quia hanc concomitatur febris assidua, ac sæpe rigor adest, non tamen in hydrope in quo aquosum quippiam ex utero instillat, sanguine permixtum,

Distinctio ab impraegnatione. *Ab uteri inflammatione.*

mixtum, aut album, fœtidum, mucosumque, & majorem in ambulando gravitatem hydrops infert, ac respirandi difficultatem cordisque ac cerebri accidentia. Tumoris laxitate à scyrrho discriminatur, mollitie verò, & flacciditate ab inflatione, in qua uterus tensus est.

A scyrrho, & inflatione.

Prognosticum. Hydrops conceptum sequi potest, sed conceptus hydropem non sequitur, quia in aquoso utero gigni animal nequit, sicuti neque in aquosa terra planta, & quia per hydropem ferè semper os uteri clauditur. Quod si gravida fuerit mulier fœtus corrumpitur, quia aqua illa fœtida, ac citrina intra duos ut plurimum menses fœtum perdit, qui tunc cum ea ejicitur, & mater periclitatur, ac plerumque moritur, quippe affectus is ferè lethalis est, quia hydropem uteri sequitur hydrops totius corporis; ideoque curatio actutum adhibenda.

Curatio. Considerandum igitur est, an fœmina gravida sit, quo in casu quamvis exigua adsit spes servandi fœtum: tamen quia contingunt monstra in arte, sicuti in natura, mitius tractanda fœmina. Præsertim si comperiamus fœtum jam moveri, solis fomentis, vomitu, ac levioribus purgatiunculis agendum erit.

Victus. Reliquæ curabuntur quatuor remediorum generibus, Primò optimâ victus ratione exsiccante, qualem descripsimus c. de humida uteri intemperie. Potus inprimis sit parcissimus, ex aqua cocta cum cinnamomo, semine angelicæ, saxifrasiæ, aut salsa frasæ.

Secundò evacuatione per sanguinis missionem ex pede, si menses sint suppressi, quo in casu si fœmina prægnans non est, reliqua omnia administranda, quæ ad mensium provocationem cap. proprio recensuimus.

Evacuatio. Sang. missio Aut fiat phlebotomia ex brachio, si plenitudo adsit, subindeque præparetur, expurgeturque aquosus humor in toto redundans; præparabitur autem oxymelite simplici melle rosaceo, sirupo de arthemisia, de duabus, & quinque rad. byzantino; cum aqua genistæ, gentianæ, angelicæ, fœniculi saxifrasiæ, aut ℞ foliorum arthemisiæ, hyssopi, calaminthæ, pulegij an. m. j. radicis apii ℥ j. seminis anisi ʒ j. coquantur secundum artem, colaturæ ℥ iii. adde sirupi de duabus radicib. ℥ ii. misce, pro vice;

Purgatio. purgatio concinnabitur ex manna, cassia fistula, hiera simplici, sirupo ex insus. rosaut viol. si humores inprimis venis abundent. Pituitosum verò ac crudum, & serosum humorem in toto superfluum, agarico trochiscato educes, aut pilulis de hiera, de mastice, de agarico, diacatholicone, diaphœnicone, electuario Indo, turbith, hermodactylis, assaro, esula, iride, grano gnidio, ut ℞ agarici trochiscati ʒ j. diaphœnici ʒ iii. specierum hieræ ʒ ß sirupi rosarum solutivi ℥ j. decoctionis pituitosæ ℥ iiii. misce; aut ℞ massæ, pil. de agarico, alephanginarum an. ℈ ii. trochiscorum alandahal. g. iii. cum sirupo de hyssopo, formentur viiii. aut si bolos magis amat, ℞. specierum hieræ ʒ j. ß, diaphœnici ʒ ii. diacatholici ℥ ß cum saccharo, fiant boli, aut etiam rhabarbari ʒ ii. cum ℥ ii. radicis fœniculi, & ℈ iiii. spicæ in lib. ii. vini, infunduntur per horas xviii. quo vino mane, & vesperi patiens utatur vel pro potu ordinario; quibus non proficientibus exhibentor ℥ ii.

Succus Iridis. succi Iridis depurati cum ʒ j. specierum diarrod. abb. & ℈ j. spicæ pluribus diebus, allij g. iii. stibij ritè præparati cum ʒ j. theriacæ, & ʒ ii. conservæ ros. quod si bene cesserit, iterent.

Vomitus. Vomitum bis in septimana provocare utilissimum est, quia vomitu, conserta evacuatione, aut valido exercitio vesiculæ rumpuntur, & aqua educitur, aut discutitur; quod idem præstant acriores

Clyster. clysteres; ut ℞ foliorum arthemisiæ, betonicæ, brassicæ marinæ, matricariæ, mercurialis an. m. j. florum camomillæ, genistæ an. p. j. coquantur secundum artem juris ℞ ℥ x. in quibus dissolve succi betæ, & mercurialis an. ℥ j. urinæ pueri ℥ j. ß, hieræ Galeni, fermenti acris, mellis an. ℥ ß, salis ʒ j. misce, fiat clyster, & quia morbus ex sua natura prolixus est, cuncta hæc sæpiusculè repetenda.

Tertiò

Tertiò, quia non sufficiunt ea, quæ per alvum purgant, utendum ijs, quæ ab utero ipso aquam educant tum ventri admotis, tum utero inditis, quem usum præstant incessiones ex decocto laureolæ, genistæ saxifrasiæ, pulegij, cucumeris asinini, & injectiones, ut ℞ foliorum pulegij, hyssopi, origani an. m. ß, spicæ ʒ ii. seminis amei cumini an. ʒ j. coquantur in q. ſ. aquæ ad medias colaturæ ℞ ℥ vi. olei Irini ℥ ii. ellebori nigri ʒ j. mixta omnia in uterum injiciantur; valent insuper reliqui uterini clysteres, quos menses provocare diximus; post hæc sequens applicetur pessus, ℞ ellebori albi ʒ ß colochyntidis ℈ ii. nitri ℈ ß mellis q. ſ. misce, lana excipiantur, vel ℞ colochyntidis ʒ j. seminis cumini, nitri, mercurialis, myrrhæ an. ℈ j. melle excipe. Exterius inunctiones administrentur, ex oleo liliorum, ebuli, addita ʒ j. olei cinamomi, aut anisi arte chymica parati, cujus etiam propinetur ʒ j. cum vino, vel aqua vitæ, aut anisi, vel cinnamomi: Deinde emplastra ventri inferiori applicentur ex foliis & radicibus ebuli frixis in oleo laurino; aut unguentum ex ſucci ebuli, vel sambuci ℥ ii. emplastri de baccis lauri ℥ ii. olei laurini ℥ ii. ß misce, vel ex eodem succo & oleo cum pari quantitate vini albi, & aquæ vitæ, ac ℥ iiii. stercoris canini, caprini, bovini, columbini, quibus aliqui addunt cantharides, fel bovinum, aut leporinum, ac radicem cyclaminis.

Aqua eductio. *Incessio.* *Pessus.* *Vnctiones.* *Emplastra.*

Quartò ijs, quæ per urinas aquam educere nata sint, uterum calefacere, & exsiccate ut ℞ foliorum sabinæ, matricariæ an. m. ß. Asari ʒ iii. radicis apij, fœniculi an. ℥ ß bulliant in ſ q. aquæ, vel juris gallinæ, capiat patiens lib. ß, quia est medicamentum optimum, ac præbet utile nutrimentum; vel ℞ calaminthæ, pulegij, origani, gallitrici, saxifrasiæ, rubeæ tinctorum an. m. ß levistici, arthemisiæ an. m. j. radicis Ireos ʒ iii. seminis dauci, smyrnij, ameos an. ʒ j. coquantur in q. ſ. aquæ ad lib. j. ß colaturæ adde facchari, & mellis q. ſ. hic etiam pulvis pro salsamento utiliter paratur. ℞ hyssopi sicci ʒ j. pulegij ℈ ii. origani, cumini an. ℈ j. seminis ammij, spicæ nardi an. g. xii. salis tosti ℈ j. misce. Ventri & utero applicentur vesicæ suillæ plenæ decoctione foliorum ebuli, sambuci, mercurialis radicis Iridis, seminis cumini, quæ omnia bulliant in vino albo; aut sacculi parentur pleni millio, cumino, & sale, ac surfuribus leviter tostis. Denique valent quæcumque ad aquam splenis exsiccandam c. de frebre alba scripta reperies. Aquâ jam eductâ ea emplastra, quæ ad confortandam matricem c. de uteri debilitate descripsimus, sunt admovenda. Ad quod etiam balnea sulphurea, vel sicca prosunt, aut arte parata ex decocto lauri, origani, cardamomi, pulegij, thymi calaminthæ, cucumeris asinini, aut suffumigia ex myrrha, nitro, & sale mixtis, quibus necdum propulsato malo, ad sudores deveniendum per sarsæ decoctum, aut aperiendus fonticulus in uno vel ambobus cruribus.

Diuretica. *Puluis.* *Confortantia.* *Balnea.* *Suffitus.*

De uteri inflatione.

CAP. XX.

PRoxima hydropi sequitur uteri inflatio, tympaniti proportione respondens, & est ejusdem uteri tumor præter naturam elevatus à flatibus inclusis in vacua uteri capacitate, vel angustiis ipsius, hoc est in vasis, & apicibus, seu angulis locellorum, vel inter ipsas uteri tunicas. Discrimen habet ab aquoso hydrope signis superiori c. allatis; à vera ventris tympanite, quod uteri flatu correptæ non ita siti premuntur, neque earum partes superiores emaciantur, vires minus labuntur, præsidia magis prosunt, & per intervalla crescit, ac decrescit quod in tympania non fit; ab ædemate, quod digitis oppressus vestigium non exprimit, sed percussus reddit sonitum veluti tympanum, morbus est in figura, & magnitudine aucta. Porrò flatus aut aliunde in uterum irrepserunt,

Definitio. *Distinctio.* *Causa.*

runt, aut illic geniti coarctantur; generantur autem aut ab externis causis, veluti esu flatulenti cibi, ut raparum, castanearum, fungorum, panis secalis, aut si post incommodum partum, vel abortum, vel balneum, frigus uterum infestavit, quod menses tardat, aut ex intempestivo frigidæ potu. Vel etiam generantur ab internis causis, quarum potissima materialis est copia crudi ac pituitosi humoris; efficiens imbecillus calor, nam neque omnimoda frigiditas, neque vehemens calor flatus efficit, sed qui materiam quadantenus solvit, non tamen usquequaque discutit, ut ex Galeni mente c. de œdemate mammarum jam prodidimus, debilitatur autem calor, aut ex uteri percussione, aut ex crebro partu, vel abortu præsertim laborioso, aut ex uteri in aliquam partem conversione; aut ex jecoris vitio utero communicato, quippe qua ratione ab eo tympanites fit, eâdem uteri inflatio; aut ex tetentis viscosis, crassisque menstruis, quæ à naturâ bene regulari nequeunt. Sunt insuper aliquot concausæ, quæ potius efficiunt, ut flatus detineantur, quam ut generentur, talis est flatuum ipsorum densitas, & crassities, meatuum spissitudo, aut sanguinis exiguus excretusque grumus in uteri ostiolo cunei modo insertus.

3. de sympt. causis.

Flatus quibus de causis distineantur.

Signa. Dignoscitur affectio hæc, quia pecten, imusque venter inflatur, ac dolore premitur pungitivo, qualis nervosis partibus accidere solet, qui interdum ad septum transversum, lumbos, & ventriculum excurrit, nonnunquam utrinque ad latera, & sæpe ad alterum, sæpe ad utrumque inguen se extendit, umbilicumque infestat, & caput per consensum afficit; ac ut ex Hippocrate colligere est, pedes tumescunt, & canæ faciei partes, color est injucundus, cum anxietate anhelat, præsertim cum surgit, & expergiscitur; quidquid edit, aut bibit, ipsam molestat, gemit, ac tristatur magis, quam antea, quam comederit: sæpe etiam suffocari videtur, occultantur menses, non concipit, nervi contrahuntur, vesica dolet, & lotium detinetur, ac uterus, uti scribit Rasius, de loco ad locum videtur moveri, cum tamen flatus ipsi sint, qui moventur; flatus interdum per muliebre pudendum erumpunt, ac uti diximus ad digitorum pulsationẽ sonus tympani redditur. Cæterum in cavo uteri, an in ejus angustiis flatus contineantur, exploratur, quia si in cavo, dum volvitur mulier, sonitus & strepitus auditur, qualis in intestinis quæ tormina vexant, & si tangatur uterus, pulsat instar tympani. Si verò in ejus locellis, tantus tumor non adest neque sonitus, dolores verò graviores fiunt, quia flatus magis coarctantur; tandem à flatibus intestinorum distinguitur, quia pedes, & cava oculorum in illis non intumescunt, neque menses, & conceptus præpediuntur, neque reliqua signa paulò supra ex Hippocrate memorata adsunt. Hoc malum lethale non est, neque diuturnum, nisi tamen curetur, aliorum malorum origo esse solet; facilius verò curantur flatus, qui in uteri cavo, quam qui in ejus angustiis coarctantur, illi verò qui continentur in villis, & angustis rugis, ac ipsius uteri contextura vel raritatibus, curationem admittunt reliquis difficiliorem.

1. de nat. mul.
2. de morb. mul.

A flatib. intest. Distinctio.

Prognostica.

Curatio. Ut triplex est affectus causa, occlusio viarum, copia crudorum humorum, & uteri seu caloris impotentia: ita triplex curandi scopus, uteri vias aperire, crudos humores concoquere, inscindere, ac expurgare, uterum & calorem roborare; ut reliquiæ discutiantur. Si igitur morbus proveniat ex uteri imbecillitate aut frigiditate, curatio petenda ex propriis capitibus: si ex suppressis menstruis omni arte provocandi, ac curatione à sanguinis missione auspicata, recurrendum ad c. de mensium suppressione: si ex frigore uterum post partum subeunte, venter fœminæ accurate ligetur, & sacculi, ac cataplasmata calefacientia applicentur. Si verò (quod plerumque fit) ortum trahat ex crassis, viscidis, & frigidis humoribus, qui & meatus obturant, & uteri calorisque vim infringunt, medela perficitur quatuor remediorum generibus, & primo quidem victu attenuante, ac discutiente, aëre odoribus alterato; cibo, & potu, qualem descripsimus c. de mammarum inflatione, & de humida uteri intemperie.

Victus attenuans ac discutiens.

Evacuatio. Secundò evacuatione per sanguinis missionem, si nihil obstat, ac plenitudo adest, ex axillari; at si ex partu lochia retineantur ex pede, alioqui rarò sangui-

ſanguinis miſſio juvat, quia calor eſt debilis. Potiuſque purgandus pituitoſus humor, ac crudus in utero aut ventriculo redundans, factâ prius præparatione *Præparatio.* per hunc aut ſimilem ſirupum ℞ ſeminis aniſi, fœniculi, anethi, ameos, rutæ, an. ℥ ß fiat decoctio in lib. iiii. aquæ vel vini ad medias, colaturæ adde ſirupi de hyſſopo, aut de mentha, mellis roſ. an. ℥ iii. miſce, capiat ſingulo mane ℥ v. deinde purgetur pilulis alephanginis, cochiis, aggregativis, de agarico, maſtychinis, aureis, quarum capiat ʒ j. ſingulis ſeptimanis, ac intermediis temporibus clyſteres carminativi adminiſtrentur, qui communiter ſic parantur: *Clyſter.* ℞ foliorum arthemiſiæ, anethi, rutæ, calaminthæ, pulegij an. m. j. ſeminis cumini, carvi, aniſi, an. ʒ j. coquantur ſecundum artem in ſ. q. aquæ, vel potius vini optimi, colaturæ ℞ ℥ x. olei ruthacei, anethini, aut macis an. ℥ j. ß hieræ picræ ℥ ß miſce.

Tertiò ac potiſſimum iis, quæ calorem ſuſcitandi, & flatus diſcutiendi *Flatus diſcutientia.* vim habeant, quæ in triplici ſunt differentia, aut enim exterius admoventur, aut utero injiciuntur, aut per os aſſumuntur, eorum amplam ſeg. tem reperies c. de variis ventriculi accidentib. peculiariter verò utero, ac ſub umbilico applicantur ſacculi pleni milio, furfuribus, ſale, cumino, aniſo, toſtis ac calidis, ſed *Sacculi.* minus ponderoſi mihi magis probantur; alii qui replentur ſiccis herbis ut parietaria, rutha, abſynthio, arthemiſia, hedera terreſtri, ſabrotano, nepeta, origano, calamentho, pulegio, ſampſuco, thymo, ſerpillo, angelica, majorana, ex *Inceſſiones fomentationes. Balnea.* quibus etiam herbis coctis inceſſiones, fomentationes, & balnea parari poſſunt, imprimis tamen proſunt ſulphurea, aluminoſa, & ſalſuginoſa, vel applicantur cataplaſmata ex fimo vaccino, ovino, caprino, ſemine cumini, ruthæ & nitro cum vino malvatico, vel diſtillato, & oleo laurino, Luſitanæ fœminæ utuntur emplaſtro ex oleo laurino, & ruthaceo, in quo incoxerint vitellos ovorum agitatos cum pulvere ſeminis cumini, aniſi, pulegio, & origano, cui ſi addas theriacæ ℥ j. & aquæ vitæ tantundem efficaciſſimum concinnabis. Tota etiam *Unctiones.* uteri regio inungenda oleo camomillæ, liliorum, anethino, ruthaceo, hypericonis, in quibus bulliat coſtus, cinnamomum, cariophylli, & adde parem quantitatem aquæ vitæ, paratæ cum baccis juniperi, ſabinæ, hederæ, vel lauri; ex quorum oleorum ac decoctionum ſupradictarum æquis portionibus veſicæ *Unguentum.* ſemiplenæ ſub umbilico applicentur; aut tale fiat unguentum, ℞ olei ruthæ, angelicæ, liliorum an. ℥ j. cariophyllorum, coſti, cinnamomi an. ʒ j. aquæ vitæ finiſſimæ ℥ j. coquantur parum, & addita cerâ, ac theriacâ fiat unguentum; aut ſequens emplaſtrum, ℞ bdellij, gummi arabici an. ℥ j. ſeminis rutæ, *Emplaſtr.* agni caſti, centaureæ minoris, origani, calaminthi, abrotani, caſſiæ ligneæ, ameos an. ʒ j. therebentinæ q. ſ. fiat emplaſtrum, vel ex trypheræ, ac theriacæ æquis quantitatibus; aut cucurbita magna, cum flamma copioſa ſub umbilico affixa, violenter detrahatur, quia incantamento ſimile eſt. *Cucurbita.* Suffumigia *Suffitus.* præterea ex myrrha, ladano, gallia muſcata, euphorbio, laſere, & ligno aloës parantur, niſi caput ſit læſum.

Utero immittuntur peſſi hac ratione confecti. ℞ caricarum pinguium exactè contuſarum, ut grana non percipiantur ℥ ß cumini ʒ ii. ſpumæ nitri ʒ j. *Peſſus.* mellis parum, fiant peſſi. Secundus recipit foliorum rutæ, pulveris cumini, nitri an. ʒ j. mellis q. ſ. Tertius bdellij ℥ j. ß, xylobalſami, carpobalſami, coſti an. ʒ j. origani, cymini an. ʒ ß, olei nardini, ruthacei an. q. ſ. miſce; qui peſſi per noctem integram retineantur, ac ſi acres fuerint, lacte immergantur. Cum- *Iniectio.* primis tamen accommodatus eſt hic uterinus clyſter. ℞ foliorum origani, viticis, rutæ an. m. ß, aniſi, ameos, cinnamomi, coſti an. ℥ ß olei, & vini an. lib. ß fiat decoctio ad vini conſumptionem, cui percolatæ adde hieræ picræ, aut Archygenis ℥ ß. Subinde obſtetrix illitum digitum inſerat, incumbenteſque ſanguinis grumos, ſenſim diſſolvat, ac educat, poſteaquã fœmina in balneo, aut inceſſione fuerit; fugienda tamen ſemper ſunt ut adverſiſſima, quæcunque adſtringendi vires poſſident. Intus per os aſſumuntur potiones ejuſdẽ virtutis; ut *Intus ſumenda.* ℞ malorũ Perſicorum nucleos xx. contundantur cum duobus vitellis ovorum,

quibus adde galangæ, piperis, cinnamomi, zinziberis, cariophyllorum, croci nucis myristicæ an. ℈ ii. sacchari, & vini optimi q. s. ferveant parum, & calidi ℥ iiii. mulieri propinentur facta sæpius residentia; prodest etiam stillatitia aqua, aut oleum ex ligno Guaiaco, ebeno, ammoniaco, succino, styrace, aut therebentina arte chymica parata, quarum guttæ iiii. aut v. exhiberi possunt in ℥ iii. præcedentis decocti, aut aquæ vitæ seu theriacalis, cujus varias descriptiones reperies supra c. de uteri doloribus, & miræ operationis sunt in hoc casu; vel ℞ quatuor seminum calidorum an. ʒ ii. florum camomillæ p. ii. vini optimi Hispanici, aut Malvatici lib. ii. leviter bulliant, ac colaturæ bibat, ℥ vj. aut ℥ iiii. Hippocratici.

Uteri roboratio. Quartò & ultimò ijs, quæ ventriculum confirmare, ac simul flatus dissipare valeant, ut tabella una vel altera, diacimini, diagalangæ, dianisi, aromatici ros. diacalaminthes, diaspermaton, diacurcumæ, diamarthæ Avicennæ, & *Rotula.* desuper bibat ℥ j. vel alteram vini generosi, aut supradicti decocti, vel cochle- *Opiata.* are j. aquæ theriacalis; vel sequens concinnetur opiata ℞ corticis citri, radicis eringii, florum aranciorum conditorum an. ℥ j. specierum aromatici, rosar. diacalaminthes, diaspermaton, aut diagalangæ, aut ʒ j. confectionis saccharatæ, anisi aut cariophyllorum ʒ ii. cum sirupo de corticibus citri, fiat opiata, cui adde si patiens non recusat, theriacæ ʒ ii. Aut ℞ diacurcumæ, diagalangæ *Morselli.* an. ʒ iii. conservæ florum aranciorum ℥ ii. sacchari dissoluti in succo rutæ purificato q. s. fiant morselli. Aut quatuor seminum calidorum, baccarum lauri an. ℥ ß galangæ, zinziberis an. ʒ ii. anisi incrustati ℥ ij. sacchari dissoluti in aqua rutæ q. s. fiat confectio per tabellas; utile est assumere singulo mane ʒ ii. theriacæ vel mithridatij cum ℥ ii. vini, aut cum aqua cinnamomi, aut guttas aliquot aquæ anisi, cinnamomi, cariophyllorum, vel macis arte chymica *Sudorifica.* paratæ. Aut species seu pulveres supradicti quibus magis ea forma arriserit exhibeantur a ʒ ß ad ʒ j. cum modico vino. Attamen mirum in modum in hoc genere prodest sudare ex decocto chynæ, sarsæ, aut ligni Indici, nam & flatus dissolvit, & ventriculum, uterum, ac universi corporis partes strenuè roborat; plura hic poteris transferre, ex c. de flatuoso mammarum tumore, & de uteri doloribus.

De uteri inflammatione.

CAP. XXI.

Definitio. IDem est partem aliquam inflammari, ac si peruri, succendi, ignirique dicas, est autem propriè uteri inflammatio, quam Græci phlegmone vocant, tumor præter naturam, ex affluente sanguine in aliqua uteri parte collectus cum dolore, rubore, tensione, renixu, ac pulsatione, si materia crescit, & pus conficitur, quia tunc omnia symptomata excandescunt. Scire autem licet in inflam- *Pars affecta.* matione è cava per tenues non in uteri capacitatem, sed in illius substantiam sanguinem effundi, nec purum semper sanguinem, sed interdum flava bile, pituitâ, aut melancholiâ perfusum: duplicem quoque esse inflammationem siccam unam, quando nullo affluente humore calor nativus effervescit, quæ veluti febris est membri, ac *phlogosis* nuncupatur: humidam alteram, quæ ex calida fluxione membrum occupante originem trahit, de qua cumprimis sermo hîc institutus est, in eaque considerandum, an humor jam putruerit, an solum acris sit, vitietur in parte, & incalescat, ut docet Galenus 2. ad Glauc.

Distinctio. Differt à suffocatione ex utero calore nimio, & febre ardente, quam per- *Causa.* petuò habet comitem: à gravidatione, dolore, duritie, & calore: fit à causis externis, ut ex percussione, casu, abortu, partuve sinistro, ut idem Galenus autor est; aut etiam ex concubitu rationis metas excedente, unde uterus ardet, ac *lib. de tumoribus.*

debili-

debilitatur; prætereà ex sessione in sella duriori, ambulatione longa & intensa, præsertim instantibus menstruis; ex frigiditate externa prohibente transpirationem, aut flatuum copiâ, vel exulceratione, & dolore, vel cucurbitularum applicatione supra uterum, ab his enim omnibus uteri calor intenditur, & ipse debilior redditur. Internæ causæ sunt multus sanguis fervidus, qui ex alimento abundat, & ex vena cava per capillares effunditur, aut qui retinetur post partum, vel certe dum ad menstruas purgationes fluit. Arabes, quos sequitur Valescus, & Mercurialis nimiam seminis retentionem addunt, quibus assentire nequeo, quia quantumvis retineatur semen, uteri substantiam non permeat, sed intra vasa, aut in uteri capacitate putrescit, ubi potius convulsionem aut suffocationem concitat, quam inflammationem, quippe non aliunde quodlibet membrum solet inflammari, quam à superfluitate proprij nutrimenti.

Signa. Signa triplicia numerantur, quædam inflammationem ostendunt, quædam tempora ipsius; alia partem affectam, & inflammationem quidem produnt, dolores ardentes juxta loca muliebria, & pubem ac imum ventrē, coxas, lumbos, qui etiam ad claviculam porriguntur, ac si magna fuerit septi compressio, suffocatione premuntur fœminæ, si minor magna saltem adest respirandi difficultas, unde Medici parum exercitati pleuritidem esse autumant, non advertentes intenso peritoneo, quo uterus superiori parte alligatur, necessariò septum etiam distendi. Hippoc. qui tam fallere, quam falli nescit, alia addit signa, quod nimirum menses occultantur, aut pauci fiunt, cervix multis tenuibusq; venulis instar aranearum telæ variegatur; venter incenditur ac nunc durus, nunc mollis est, nunc etiā tumidus, ut quodammodo prægnans videatur, vomit post cibum, animo linquitur, & dolores sentit, ac, ut scribit exactissimus Gal. capitis dolor adest, potissimū in parte postica, & in radicibus oculorum ob vapores putres eò ex utero ascendentes, nonnunquā etiam convulsio, & affectiones ventriculi per cōsensum affecti, sed & acuta febris perpetuus ei comes existit, ob maximā cum corde per arterias sympathiā; pulsus initio magnus, celer, deinde parvus, debilis, creber. Quæ omnia symptomata in augmento ingravescunt, nam dum pus conficitur, dolores & febres magis accidunt, præsertim exacerbantur dolores ventris pulsatiles, deliria, animi deliquia, singultus, extremorum frigiditas, retentio excrementorum, & capitis cruciatus, febris cum horrore, non quia intermittens, sed ob retractionem caloris, & spiritus ad interiora, quæ magis sub vesperum accidunt, accessiones inordinatæ, dentium stridor, quæ omnia indies acerbiora fiunt, donec confecto pure mitescunt, ac denuò exacerbantur, cum abscessus jam jam rumpitur; & tunc pubes intumescit, inundatio in utero percipitur, & urina ac alvi excrementa supprimuntur, facto ex pure juxta partem affectam impedimento. Atq; hæc quidem si in suppurationem desinat, verum si discutiatur, quod semper optandum (nosti tu enim inflammationes aut reprimi, aut discuti, aut in pus verti, aut indurari) symptomata quiescunt, & tumor aboletur, sin autem in scyrrhū convertatur, febris ac dolor, reliquaq; symptomata mitiora fiunt, tumor tamen, & renixus, gravitasq;, ac corporis segnities permanent: si in hydropem evadat, ventris moles vacua apparet, alvus aqua impletur, umbilicus prominet, osculū uteri gracile fit, superiora corporis attenuantur, somnus profundus, ac sensuū obtusio, caligo, & sudor frontis, sitit, cibū aversatur, alvi excrementa olida fiunt. Adhæc contingit nonnunquā inflammari partē anticam, quæ vesicæ adhæret, & tunc in pubem dolor inclinat, & urinæ difficultas adest, aut stillicidium; parte verò posteriori, qua recto intestino incumbit, inflammatā, dolor lumbos infestat, & circa spinā magis hæret, & alvus supprimitur; quod si latera uteri inflāmentur, inguina distenduntur, & crura gravātur, ægrè moventur, & interdū claudicare coguntur, aliquando in superna fundi parte inflāmatio est, ac tunc minus dolet, sed partes umbilico circūjacentes, dolore, pondereve cruciantur; demū si in uteri ostiolo, cervice, aut juxta pudendū inflāmatio fit, evidēs signū ex tactu desumitur, quia obstetricis digito immisso, ostiolū durū, rigidū & ardēs percipitur maximè

Margin notes: 2. de morb. mul. — Lib. de humoribus & 6. popul. p. 1 cap. 2. — Signa temporum, inflammationes uteri. — Febris cum horrore non intermittēs — Terminationum signa. — Signa partis affectæ.

maximè si speculo matricis locus dilatetur, tumor oculis sese objicit; ac tandem in ea parte quæ inflammationem patitur magis dolor intenditur; quod si universa uteri substantia inflammetur, totus uterus undequaq; inflammatione obsessus pulsatilem cruciatum sentit. Jam verò si ex fervido tenuique sanguine fiat, lingua nigrescit, sitit, deliratque fœmina, & urina rubea apparet, vel cum lividitate subrubra, pulsus magnus, plenus, undosus, venæ tument: si ex flava bile, oculi flavent, sitis est ingens, inquietudo, anxietas. Malum hoc, inquit Fernelius, in cervice, quam in utero, frequentius, quia carnosior, at in cervice, & ore ipsius uteri minus periculosum, quia remediis expositum: adhæc major inflammatio, & quæ plures uteri partes occupat, minore deterior; sudor gelidus, vocis interceptio, cum animi deliquio pessimum; potissimum si reliqua symptomata exacerbentur viribus labantibus, ac pulsu inæquali, mortem portendunt; Inflammatio uteri aliquando degenerat in Erysipelata, œdema, scyrrhum, rarò in cancrum, rupto abcessu si pus exierit album, leve, æquale ac boni odoris, bonum: si variegatum ac substantiæ diversæ, & pravi odoris, malum, fluxus ventris, & copia urinæ inflammationi superveniens, bonum.

Signa humorum.

Prognostica

Curatio.

Duplex curandi scopus, prohibere id quod fit, & auferre, quod factum est; primum completur diversionibus, secundum repellentibus, discutientibus, ac suppurantibus. Erunt itaque quinque remediorum genera oportuna.

Victus tenuis ac frigidus.

Primum victus tenuissimus, ac refrigerans; ac primis quidem diebus satis erit pro cibo cremorem ptisanæ exhibere, aut cucurbitam cum saccharo bullitam, & omphacion, lactucam, endiviam, seu scariolam coctam addito oleo, sale, & aceto; vel brodium ex iisdem herbis paratum in jure pulli: & panem lotum cum conserva ros. à tertio die conceduntur ova sorbilia, ac pulli gallinacei caro.

Potus.

Potus esto aqua hordei, vel cocta cum coriandro præparato, aut scorsonera, vel in qua aurum ignirum fuerit sæpe extinctum aut vinum granatorum, aut aqua hordei, vel sillaritia endiviæ, acetosæ, viol. aut certè secundana cerevisia: à vino penitus abstinendum. Constituatur patiens in cubiculo obscuro, & frigido, quies imperanda, maxime crurum, quæ ab omni motu prohibeantur, vigilet quantum potest, quia inflammationes internæ, dicente Galeno, à somno augentur, caveat etiam ab animi perturbationibus ac Venere. Alvi excrementa, si naturæ compulsu non evacuentur, molli educantur clystere.

Inflammationes internæ à somno augentur.

6. Epyd. 4. 17.

Aversio & evacuatio.

Sang. missio

Secundo ijs, quæ simul avertere, & evacuare valeant, quod primum fiet sanguinis missione, ex altera, vel utrâque basilicâ juxta virium robur; postea ex pedibus, si ex laborioso partu, vel abortu, vel ex mensium suppressione citra plenitudinem, aut post largam sanguinis ex quavis parte persusionem, oriatur, quod fieri Galenus jubet. Quippe tunc credibile est sanguinem in toto non redundare, licebitque non secunda die duntaxat, verumetiam tertia, & quarta detractionem repetere juxta vires, ætatem, habitum corporis, & tempus anni, quin etiam cucurbitulæ cum scarificatione coxis applicentur, & vomitus provocetur, cathartica verò minimè adhibenda, quantumcunquè alius à sanguine humor redundet, ne ad affectam partem magis trahant, & inflammatio augeatur; exhiberi tamen potest lenitivum, quod diuretica nequaquam recipiat.

13. meth. 14. & de sang. miss. 18.

Sirupi.

Præmissis itaque sirupis viol. acetoso, endiviæ, portulacæ, cum aquis cich. agrimoniæ, sonchi, viol. ac similibus, boli conficiantur ex uncia una vel altera cassiæ, vel tamarindorum, cum saccharo, aut eadem lenitiva in ℥ iiii. decocti florum cord. dissolvantur, vel ℥ ii. mannæ in jure gallinæ; aut apozemata ex supradictis herbis, & radicibus earundem cum tamarindis, & saccharo concinnentur.

Topica.

Tertio topicis ac primum ijs, quæ repellant, in quem finem sedeat fœmina usque ad umbilicum in aqua tepida, cui rosaceum sit admixtum, & imo ventri ac lumbis lana oxyrrodino imbuta imponatur absque ligatione; aut sequens cataplasma ℞ foliorum plantaginis, vitis, polygonij, portulacæ an. m. j. pistentur diligenter, & panno lineo excepta, prædictis locis applicentur, quibus addi

potest

potest farina fœnugræci, feminis lini, hordei, & fabarum; aut si Erisypelatosa fit inflammatio, quod ex igneo calore percipies, adjunges umbilicum Veneris, *a. ad Glauc.* Jhoschiamum, nympheæ flores, & papaveris femina aut folia; Galenus laudat hoc emplastrum. ℞ balaustiarum, corticum mali granati an. ℥ j. coquantur in vino austero aut sapa, contundantur, & adde succi sempervivi, solani, aut plantaginis ℥ ii. farinæ hordei ℥ j. ß misce; hoc etiam dolorem sedat, & digerit, radicis altheæ. malv. an. m. j. ß fol. viol. meliloti an. p. j. coquantur, contundantur, ac per cribrum extrahantur, & adde farinæ hordei q. j. feminis lini q. ß olei rof. q. j. misce, fiat cataplasma, semper aliquid decoctionis addendo. *Iniectiones.* Ad hæc ex oleo rof. myrthino, cum succo plantaginis, & aceto injectiones parentur, quia citius ad locum affectum perveniunt; aut ℞ foliorum plantaginis, Nympheæ, solani, endiviæ an. m. j. rof. rub. p. ii. coquantur ad tertias, & adde olei myrthini ℥ j. aceti ℥ ß, in uterum injicito. *Pessi.* Pessi insuper ex iisdem herbis contusis, aut ex succo earundem cum oleo rof. & aceto ritè parantur; & per sedem hic clyster injiciatur: ℞. radicis altheæ ℥ ij. foliorum malvarum, viol. lactucæ, florum nympheæ an. m. j. feminis cucumeris, aut peponis an. pug. ii. prunorum numero xii. feminis lini, florum viol. an p. ii. coquantur ad tertias juris ℥ vj. adde olei rof. viol. an. ℥ ii. misce, fiat clyster in pauca quantitate, ne compressione dolores concitet. *Doloris sedatio.* At si vehementissimus adsit cruciatus, quem omninò mitigare oporteat in uterum projice lactis caprini, vel ovilli ℥ iiii. cum g. iii. opii, vel camphoræ, aut aquæ arnoglossæ ℥ iii. cum ʒ ii. collyrii albi Rasis, aut hoc pessarium uteri osculo apponatur; ceræ albæ ℈ iiii. medullæ cervi ʒ j. adipis anserini ʒ j. ß croci g. x. misce, ac linteo excipe, aut pessus aureus à nobis sæpius inculcatus, qui ferè ex superioribus fit medicamentis, additis ii. vel iii. vitellis ovorum, & æsypi ʒ ii. aut tria capita papaveris albi, coquantur in lib. j. sapæ, aut vini austeri ad tertias, tunc rejectis capitibus reliquum coletur, & adde galbani, myrrhæ, thuris, opii, an. ʒ ß, cassiæ ʒ iii. singula per se terantur, & paulatim decocto misceantur, donec ad mellis spissitudiné redigantur, tunc adde æsypi, medullæ cervinæ, adipis anserini an. ʒ iiii. diligenter misceantur ac serventur, tempore utendi, eam quantitaté, quam volueris, oleo rof. dilue, ac subdito in pessarii forma; aut fiant pessi ex contusis herbis frigidis, supra jam recensitis, additis assungiis, & oleis, plura alia mutuabis ex Aetio; *Lib. 16. c. 83* ex prædictis cum capitib. papaveris incessiones, & evaporationes conficies; vel pubi imponatur mica panis madida in lacte vaccino, oleo rof. vel camomillæ, vitellis ovorum, & croco.

Signa discussionis. Quartò ubi curatio processerit, considerandum an ad discussionem tendat, quod ex declinatione inflãmationis, & doloris sine ponderositate cognoscitur, ac ex deficiente pulsatione, quæ in tumore præerat, dicente Guidone, *Tract. 2. de apostem. doc. c. 2.* tunc cibi liberius concedantur, & ea administrentur medicamenta, quæ laxare, & omninò discutere valeant, quod fiet suprà jam dictis remediis, detrahendo de frigidis *Discutientia medicamenta topica.* & addendo in balneo, & incessionib rad. & fol. malv. altheæ, folia salviæ, pulegii, anethi, ac flores camomillæ, aut sequens cataplasma, radicum altheæ, lilior. an. ℥ j. folior. malv. m. j. arthemisiæ m. ß contundantur, & per cetaceum extractis adde farinæ fabarum, hordei an. ℥ j. pinguedinis suillæ, butyri majalis an. ℥ ii. olei camomillæ liliorum an. ℥ j. misce, quibus addere poteris caricas, & dactilos contusos, semen fœnugræci, ac similia, quæ pubi applicentur, vel emplastrum de meliloto, aut diachylon gummatum; locellis verò hic pessus subjiciatur, medullæ cervinæ, butyri recentis, adipis anserini, gallinacei an. ℥ j. caricarum contus. num. vi. olei camomillæ q. s. fiat massa pro pessis, aut loco caricarum ponatur ladani, & styracis an. ℥ ß. At si in abcessum & suppurationé inflammatio convertatur, quod in externis inflammationibus melius esse quam in internis Hipp. retulit, *Hipp. 5. aph. 2.* id deprænendes ex superius jam commemoratis signis, & quia dolor internus adest, pulsatio, & caloris incrementum. *Confecti puris signa.* Puris verò jam confecti indicia sunt, levitas affectæ partis, doloris mitigatio, remissus calor, eminentia loci, qui sæpe in mucronem fastigiatur, ac si digitis premitur, veluti inundatio percipitur, & mucronis illius color albescit, ut Paulus, Avicenna, & Guido docent, *P. lib. 4. c. 18 A. 3. 4. trac. 2. c. 21. Guid. cit.* tunc quidem maturationem ac ruptionem molliri omninò studebis,

studebis, ne uteri substantia corrodatur. Fiet id, nuperrime jam dicto cataplasmate, si majorem addas farinæ, & caricarum quantitatem, ut vim emplasticam majorem sortiatur, & cutis spiraculis obstructis, spiritu, caloreque nativo cohibito, non jam dissipetur, sed intro remeans pus conficiat, qua ratione quæcunque discutiunt, suppurantia reddi possunt, aut ℞ caricarum numero xii. coquantur, contundantur, & adde mucilaginis altheæ ℥ ß, farinæ seminis lini, fœnugræci, tritici an. ℥ j. olei camomillæ, ℥ ii. vitellos ovorum num. iii. misce, quod si nec ijs quidem rumpatur, prædictis adde, fermenti acris ℥ j. aut stercoris columbini, seu seminis sinapis ℥ ß; aut ℞ mellis, fermenti acris an. partes æquales, stercoris columbini partem mediam; aut caricarum ℥ j. foliorum rutæ m. ß, coquantur, contundantur, & adde adipis anserini ℥ j. pulveris radicis Ireos ʒ ii. nitri ʒ ß, misce, fiat pessus, imperanda etiam tussis, sternutamentum, ac violentus motus, vel si abscessus fuerit in uteri cervice, idoneo scalpello aperiatur, quod fiet, ut monet Aetius, si duo habeat crura sibi occurrentia, cuspidemque includentia, & parti jam applicitum aperiatur, ne in transitu lædat; vel si cuspis ipsa intra cannulam contineatur, veluti Guidonis forfex.

Maturativa sive suppurantia.

lib. 16. c. 86.

Quinto rupto jam abscessu, cujus rei indicium est, excretum pus, & doloris, ac tumoris subsidentia; si per vesicam pus excernatur (quod plerumque fit, ob magnum quem habent invicem uterus & vesica consensum, & vicinitatem; ita ut sæpe etiam urina per uteri cervicem transcoletur, & fœminæ existiment ruptam esse vesicam) adjuvatur puris excretio potu emulsionum seminum frigidorum in lacte aut aqua viol. seri caprini cum saccharo, aut sirupi violati, vel exhibetur ℥ j. cassiæ fistularis. At si per rectum intestinum transfluat clysteriis utitor, ex aqua mulsa vel hordei cum saccharo, aut ex lib. j. aquæ plantaginis cum ℥ j. aluminis, & ℥ ii. sacchari, vitanda semper oleosa. Verum si per sinum pus erumpit, & laudabile est, ijdem clysteres utero injiciantur, in minori tamen quantitate, aut lentium, & corticum malorum granatorum, ac rof. decoctum cum sirupo rof. Et superius dicta cataplasmata exterius semper adhibeantur. Tandem ulcus curabitur per ea, quæ abluunt, & calorem temperant, ut crebrâ lactis per uterinum clysterem infusione, aut etiam mulsæ, vel aquæ hordei, aut cremoris ejusdem cum saccharo: decocto lentium, & malv. cum saccharo; vel aquæ aluminosæ, & portulacæ, æquis portionibus. Porrò si intra uterũ abscessus rumpitur, & inter intestina, ac peritonæum pus colligitur, exploratur id, quia sedatis inflammationis symptomatibus tumor circa illas partes elevatur, quo in casu cutis attenuanda, & eruptio ad superficiem tendens, qua parte effluxum commodiorem fore speramus, quod etiam natura elevato tumore monstrabit, in summo apice dissecanda. Interim diureticis purgativisque apozematibus utendum; ab ijs verò quæ menses provocant, toto curationis tempore abstinendum. Quod si egrediens pus fœtidum sit, variegatum aut inæquale, curatio petenda erit, ex c. de uteri ulceribus.

Pus collectũ intra intestina per peritonæum.

Scholium.

Galenus lib. de sang. miß. uteri inflammationes magis quam renum, à venis in crure sectis juvari scribit, quod idem confirmat 13. meth. c. 11. quibus in locis secandæ venæ rationem præscribit, tum in superioribus, tum in mediis, tum etiam in infimis corporis partibus; ita autem scribit renibus, & vesica, pudendo, & utero sic habentibus eas, quæ in cruribus sitæ sunt, ac potissimum circa poplitem, sin minus eas, quæ sunt juxta malleolum, inscindere oportet. Paulus tamen & Aëtius in uteri inflammatione cubiti venam secant. Medius se inserit Avicenna, qui sentire videtur Galenum vacuandi gratiâ venam poplitis, Paulum, & Aëtium, revellendi causa basylicam secuisse, quod fieri omninò debet in abundantia sanguinis, & ubi non veremur menstruorum detentionem, nam sanguinis missio ex basylica, initio inflammationis fluxum prohibet ad locum inflammatum, deinde missione ex saphana,

Vena in inflammatione uteri, & partium inferiorum, vena sit secanda, basylica an saphæna.

Cap. 18.

P. lib. 3. c. 64. Aet. lib. 16. cap. 81. Avic. 4. 1. tract. 4. cap. 12.

phana, sanguis in parte ipsa aut proximis contentus educitur ratione communitatis, verba Avicennæ sunt hæc: Et rectius quidem est in principio, ut phlebotometur basylica, nam prohibet effusionem materiæ; Subsequenter adhibeatur phlebotomia saphænæ, ut eradicetur sanguis ab apostemate. *Cum igitur Galenus lib. de sanguinis miss. dixisset, in recentibus inflammationibus renum, & inferiorum partium mittendum esse sanguinem à superioribus, in vetustis ab inferioribus, ut legenti planum est, postea subjunxit uteri inflammationes levari venis in crure sectis, ac si dixerit etiam si utræque secandæ sint, non tamen auxilium persentitur, quoad servato ordine inferiores vulnerentur, ac post revulsionem sequatur etiam evacuatio. Cum autem in lib. meth. eandem sententiam inculcavit, de ea inflammatione, qua citra plenitudinem fit, intelligendus erit.*

De uteri Erisypelate.

CAP. XXII.

ERisypelas sive ignis sacer, est tumor rubeus, qui à bilioso sanguine originem obtinet, multò inflammatione calidior, magisque flavum colorem repræsentans, & si tetigeris, facilè sanguis subterfugit, rursusque illabitur, & si febres interdum, ac dolores inferat, non tamen dolet veluti inflammatio, neque pulsum invehit, aut tentionem tantam, ut hinc dissidium componas inter Galenum, qui non dolere scribit, & authorem definitionum medicinalium, qui dolorificum esse tumorem affirmat: nam ut ex eodem ipso Pergameno colligitur, non ita magnam infert tentionem, pulsum, ac dolorem, ac inflammatio, præsertim, quando exquisitum est Erisypelas, per solam cutem diffusum, nil inferiorem carnem molestans, ad differentiam ejus inflammationis, quam superiori c. descripsimus, quæ ipsius uteri substantiam penetrat, & à sanguine fit solo, vel certè perfuso bile, pituita, aut melancholia; cum Erisypelas potius à bile fiat, sanguine tenuiori delibuta: nam cum sola flava bilis in utero substiterit, herpetem potius excitari certum est. *Definitio.*

Gignitur Erisypelas in utero ab iisdem causis externis, à quibus inflammationem oriri cit. c. prodidimus, à flava verò bile & sanguine calidioribus quam oportet, & una commixtis tanquam à causa interna, vel certè à sanguine effervescente & secundum substantiam tenuissimo. Quod si Galenus lib. de morb. differentiis à flava bile Erisypelas fieri dixit, ibi procul dubio per bilem flavam sanguinem calidissimum tenuissimumque, & effervescentem intellexit, non verò humorem illum substantiâ quidem tenuem, qualitate verò atque potentiâ calidum siccumque ex eo, quod in alimentis assum ac veluti ustum est genitum, & quasi sanguinis spuma apparet, talis enim humor cum à sanguine secretus fuerit, nec jam amplius ei commixtus, pro sua tenuitate vel crassitie varia creat herpetis genera, uti jam diximus. *Causa.*

Cognosces uterum Erisypelate infestari, quoniam tumor fit à pedibus exorsus, qui ad crura, & lumbos procedit, ac procedente tempore intumescit etiam venter, & mammæ ob uteri cognationem, & rigor ac febris fœminam corripit, tumor totum occupat corpus, rapto scilicet animali spiritu ad uterum vi doloris, dolent genua, & toto corpore fœmina perfrigeratur, quia Erisypelas uteri, instar cucurbitæ spiritus & humores undique trahit, idcircò uti in febre lypiria exteriora frigent; Adest etiam debilitas, acquiescere non potest, sed jactat seipsam præ dolore, qui ex imo ventre & laterum mollitudine ascendit ad lumbos, postea sursum vergens ad præcordia, & pectora, & caput, & mori sibi videtur exhaustis utique spiritibus animalibus, reliquis etiam, ac humoribus universis revocatis ad centrum corporis. Quum autem remiserit malum, torpor occupat manus, aliquandò etiam inguina, & crura, & poplites, *Signa.*

& livida fit, & modico quandoque tempore sibi melius habere videtur; deinde rursus eadem patitur, & corpus pustulis impletur, & facies rubet, & siti cruciatur ingenti, ac fauces siccæ sunt, & recta cervice spiratio fit; & in poplitibus interdum lividæ fiunt, at quando amplius tempus fuerit progressum, intumescit magis, & tota perfrigeratur, & spiritus densus fit, & cum animi deliquio, ac debilitate tristatur, & mente non constat, & assistentes putant aquam inter cutem pati.

Prognostica. Hic morbus si prægnanti contingat, lethalis est, teste Hipp. pluribus in locis, si non prægnanti, curata sanatur. Paucissimæ tamen etiam ex non prægnantibus evadunt: possunt tamen nonnunquam & fœtus, & matres servari. *1. de morb. mul. 4. & 12. 2. de morb. mul. 13. 5. aph. 43.*

Distinctio. Distinguitur ab inflammatione uteri, oculorum flavitie, ingentissima siti, inquietudine, & anxietate, & quia minorem quam inflammatio dolorem infert, præsertim quando Erisypelatis materia profunda non est, sed inter duas cutes existit, ut verbis utar Avicennæ; Quæ quidem signa ferè omnia fallacia sunt ad distinguendum, nisi quod mitiora in inflammatione reperiuntur quam in uteri Erisypelate: idcirco, Mercatus hosce duos affectus uno, & eodem cap. compræhendisse mihi videtur, & quia indicationes ferè sunt eædem, neque curatio admodum dissimilis.

Curatio. Erisypelas quantum ad victum, & totius corporis evacuationes attinet, perinde ac inflammationem curare oportet, nisi quod si impurum fuerit, ac phlegmonosum, & à sanguine non admodum tenui ortum, sanguinis missione occurrendum ei erit: si verò exquisitum fuerit Erisypelas, à sanguinis missione abstinendum, potiusque purganda bilis est: nunquam tamen copiosis evacuationibus utendum, si gravida fuerit mulier; quia venâ sectâ abortit, præsertim si major sit fœtus: & utero gerentes, à quarto usque ad septimum duntaxat, medicandæ sunt, idcirco lenitiva potius, & refrigerantia administrentur; neque utique victus tenuis, qualis convenit ijs, quæ internas patiuntur inflammationes, imperetur, nam teste Hipp. ijs, quibus non convenit, est periculosus; non convenit verò gravidæ, febre, & acuto morbo correptæ, quia quodvis peccatum gravius ferunt, quam quæ non sunt gravidæ; potius igitur clysteriis refrigerantibus alvus leniatur, sanguinis missio repudietur; victus sit moderatus, ac refrigerans. Quod si mulier utero non gerat, victu utatur tenuissimo, ac refrigerante, serapiis, qui eandem vim habeant: sanguinis missione conveniente, & medicamento purgante, præsertim ubi Erisypelatis cauma nonnihil deferbuerit. Syruporum, & catharticorum materiam mutuabis ex c. præcedenti. *1. aph. 4. & 5.*

In topicis apud præcipuos scriptores variatum est, nam Avicenna ijs utitur refrigerantibus, quæ simul vehementer adstringunt & exsiccant, scoria plumbi, carbonibus è cortice pini cum sevo, & oleo myrthino. Galenus vero, & Paulus ex opposito omninò sentiunt refrigerantia ac humectantia, absque ulla adstrictione convenire, qualia sunt lactuca, polygonium, lenticula palustris, psyllium, portulaca, seris, vel sempervivum, quibus assentitur inter Pœnos Rasius summo semper in honore habitus; qui videntur ab ipsa morbi naturâ curationis scopum, indicationemque sumpsisse. Nam Erisypelas à ferventissimo humore, eodemque sicco provenit, nempe à tenuissimo sanguine, cui flava bilis sit admixta: omnis autem morbus per contrarium tolli debet: consequens igitur est calidum, & siccum tumorem refrigerantibus, & humectantibus curandum esse, quæ tamen tanto sint frigidiora, quanto est major Erisypelatis, quam inflammationis fervor. Abdomini igitur, & lumbis applicentur frigida, & humida medicamenta, & quæ partium tenuitate corpus uteri subire queant, ut psyllium conquassatum cum aqua citrulorum: rasura cucurbitæ, vel citruli: portulaca trita, & quæ superius recensita sunt, succus cich. umbilicus Veneris. Aut ℞ succi plantaginis ℥ j. olei rof. ℥ iii. lactis muliebris ℥ ii. misce, ac frigida actu applicentur, & superponantur folia lactucæ, aut vitis. Et antequam linthea exsiccentur, denuo madefiant; Reliqua localia sunt petenda ex sup. cap. 3. remed. genere. *3. 4. c. 5. G. 2. ad Glauc. P. l. 4. c. 12. R. lib. divis.*

Quarto

Quarto, ubi Erisypelatis fervor mitigatus fuerit frigidis medicamentis ea misceantur, quæ leviter discutiant, solet enim plerumque Erisypelas per resolutionem terminari, addatur igitur aqua solani, camomillæ, aut succus coriandri viridis sive recentis: aut adhibeatur emplastrum de oximelite seu de farinis, cum farina fœnugræci, nam quamquam initio calorem, & inflammationem *Lib. 2. c. de fœnugraeco.* fœnugræcum auget, tamen in fine deposito jam fervore strenuè resolvendo mirificè curat, dicente Galeno in lib. de simpl. med. fac.

De scyrrho uteri.

CAP. XXIII.

2. ad Glauc. DE communi, ac generali scyrrhi naturâ, generationis modo, & quod alter, Galeno dicente, exquisitus sit alter non exquisitus, c. de mammarum scyrrho plus satis scripsimus, reliquum est nunc dicere, scyrrho uterum obnoxium esse, tum quia ejusdem caro crassa est, tum etiam quia semel admissas fluxiones tenaciter servat. Uterque autem tàm exquisitus, quàm non exquisitus dupliciter fit, nam vel uteri pars aliqua tumorem concipit, vel totus uterus: & rursus vel in cervice contingit, vel in fundo uteri, interdum in parte internâ, quandoque in extimâ: alij ab initio fiunt, & derepente, ut nulla evidens causa præcesserit; alii ex indurata inflammatione. Morbus est in magnitudine, intemperie, & soluta continuitate. *Species morbi.* Fit à causis externis, ut vitæ intemperantia, ac frigidorum ciborum esu, vel quia fœmina dum calidis humoribus *Causa.* abundat, frigori sese exponit. Internæ causæ tres maximæ sunt atque potissimæ. Fit enim primum ex collectione naturalis melancholiç etxra venas, quæ exquisitum generat scyrrhum: Secundò ex inflammatione, quæ neque dissoluta est, neque in abcessum conversa, sed in lapidosam naturam mutata, quod propter medici, aut chirurgi imprudentiam crebrò accidit; cum inflammationes, aut erisypelata plus justo refrigerant, adstringuntve repellentium immodico usu, aut nimis discutientia œdemati, similibusve tumoribus temerè applicant, à quibus tenue, ac vaporosum digeritur, crassum ac terrestre lapidis instar concrescit, aut si ipsa fœmina, dum calidis tumoribus vexatur, in frigore sedet, aut frigidâ aqua imprudenter utatur. Tertiò, ex qualibet materia crassa indurata, ut pituita viscida, gypsea, & condensata. Quarto cum melancholiæ naturali alius permiscetur humor, maximè pituita, cujus adhæsu crassior, tenaciorque evadit; at si affatus sanguis attrave bilis commisceatur, tunc non exquisitus *Aet. lib 16. c. 24. P. lib. 3. 20.* gignitur. Meminit Aëtius alterius tumoris, quem Paulus sceleroma vocat, & est induratio, quæ in uteri cervice, potissimum obvenit, elevationem *Sceleroma.* scyrrho similem habens, sed minus renitentem, & cum mediocri dolore; *Lib. 4. de morb. mul. c. 19.* quæ ultima verba faciunt, ut mihi persuadeam nomine scleromatis non exquisitum scyrrhum hosce autores insinuasse; à Mercuriali scyrrhosis dicitur.

Affectus sensui obvius est, tactui enim renititur tumor ipse, durus ac sine *Signa.* dolore, adest crurum totiusque corporis segnities, menses initio supprimuntur aut diminuti fluunt, aut fœminæ, crescente malo, sanguinis magno fluore per intervalla divexantur, apertis nimirum plus justo venarum osculis, aut utero nequeunte consuetam sanguinis copiam suscipere ac retinere, sæpe etiam adjungitur oris fœdus odor, ipsiusque exulceratio, genuum impotentia, ac pedum tumores sicuti in stomachace, & sceletyrbe, tandem non probè curatas, sequitur malus corporis habitus hydropem repræsentans, interdum verus hydrops, *Av. 3. tract. 4. c. 14.* uti Avicenna scribit, stantibus grave pondus, quasi prolapsurum in pudenda, incumbit, sedentibus aut decumbentibus rectum intestinum sua gravitate premit (quod aliis etiam uteri tumoribus commune est) Paulus scribit, sequi uteri in opposita declinationem, quod recipiendum non est, quia experientia con-

 trarium

trarium docet. Cæterum ſi ex melancholico humore malum oriatur, color totius corporis ad nigrum declinat, ſi ex craſſa pituita, ad ſubalbidum vel plumbeum; ut Galenus notavit, quibus adde humoris redundantis propria indicia à nobis ſuprà recenſita, anteactam vitam, ciborum uſum fœminæ naturam & habitum. Affectionem in uteri fundo eſſe colliges, ſi in coxam & dorſum uterus incumbat, ibidemque dolorem inferat, in cervice vero, quia à viri acceſſu offenditur, & obſtetricis digito tumor ſentitur, veſica lęditur, urina ſupprimitur à comprimente tumore, ſi in ſuperiori ſit parte; aut rectum inteſtinum offenditur, & fex alvi retinetur, ſi in infima; vel alterutrum inguinum; ſi in altero tantum latere affectus conſiſtat.

De tum. prat. c. 10. O. de sup pref. m.

Diſtinctio ab aliis morbis. Diſtingues ſcyrrhum à mola, cum qua magnam habet ſimilitudinem, quia in mola, ſi menſes fluant, ſunt inordinati; in ſcyrrho ſi expurgentur, cum ordine fiunt: mola, dum fœmina ſtat, magis in os pubis incumbit, & mammæ lacte abundant, in ſcyrrho mammæ attenuantur, ac gracileſcunt. Ab ſplene indurato differt, quia is corporis colorem plus mutat, vel ſi non mutat mentem lædit, aut certè alium generat affectum melancholicum.

Prognoſtica. Porrò durities circa os, & collum uteri conſiſtentes, facilè curari Aetius ſcribit, circa fundum difficulter, non tamen quæ in oculo, & colo exiſtunt, ſimpliciter ſunt facilis curationis, ſed reſpectivè ad alias: *Scyrrhum, ſi non rectè curetur, ſequitur hydrops. Quod ſi minus providè tractetur, deſinit in cancrum, ut inquit Avicenna.*

Curatio. Curatio fit per ea, quæ tumorem diſcutiant; quoniam vero dura lapidoſaque materia diſſolvi nequit, niſi mollificetur, ideo primò emolliendus erit tumor, deinde diſſolvendus; nam ſi quis, quæ valenter diſcutiunt medicamenta, ſcyrrho admoveat, paucis primis diebus ſcyrrhus decreviſſe videbitur, quod tamen de affectu reſtat, duriſſimum ac inſanabile redditur; quocirca quinque remed. generib. utendum erit; Primo quidem victu moderato, humido, boni ſucci, convenit ergò panis mediocriter coctus, ova ſorbilia, pulli gallinacei, capi, vituli lactantes, gallinæ coctæ, & juſcula, brodia, vel panatellæ ex iiſdem paratæ; ex oleribus lupulus, borrago, bugloſſa, ſonchus, aſparagus. Potus eſto aqua ſcorſoneræ, lupulorum, aut chalybeata, aut in qua ignitum aurum fuerit extinctum; vel pro aſſuetis cereviſia mediocris minimè craſſa, defecata, prædictis herbis parata; aut vinum tenue, probevè dilutum.

Præparatio. Secundo apparantibus humorem craſſum, & terreſtrem hâc vel ſimili mixturâ ℞ ſirupi de Epithymo, de ſcolopendria, fumariæ, borraginis an, ℥ ii. decoctionis lupulorum, bugloſſæ, capillorum Veneris, cetarach, radicum tamariſci lib. j. miſce, doſis ℥ v. aut prædicti ſirupi miſceantur cum aquis earundem herbarum.

Evacuatio. Tertio evacuantibus, quod fiet, ſi ater ſanguis abundet, ejuſdem miſſione per ſectam venam axillarem ſiniſtrâ, vel per ſalvatellam, ſi copia minor eſt, aut ex pede, ſi menſes deficiunt; vel ex hæmorrhoidibus, quod mirificũ affert præſidium. Conſequenter etiam purgatione per epithymum, folia ſenæ, lapidẽ lazuli, polypodium, fumariã, caſſiam fiſtulã, myrobal. Indos, diaſenã, diachatolicum, hieram rufi; confectionẽ hamech minorem; ut ℞ lap. lazuli, g. vi. infundantur in ℥ iiii. decocti epithymi, polipodii, ac fumariæ coletur, & adde ſir. ex°. inſuſ. viol. ℥ ii. diaſenæ ℥ ß, pulv. cort. cit. ℈ j. miſce; vel ſi magis amat pilulas, ℞ maſſæ pilul. Indarum, de ſumo terræ an. ʒ ß, diagridii, vel trochiſcor. alandaal. g. v. cum ſyr. de epithymo, formentur viiii. conceduntur nonnunquam g. iii.

Stibium. ſtibii præparati cum ℥ j. conſervæ roſ. aut florum arranciorum, exploratis fœminæ viribus. Factâ ſemel confertâ evacuatione, paulatim deinde tenacem humorem expurgabis, diluto ſenæ, & epithymi, vel ſirupo de chalybe, cujus plures habes deſcriptiones c. de febre alba; vel apozemate reſpiciente humorẽ melancholicũ, ſicuti c. de melancholia Virginum, & de ſcyrrho mammarum dictum abundè eſt. Inprimis tamen commendatur Elleboriſmus ibi deſcriptus.

Topica ad fomentia. Quarto ac præcipuè topicis, quæ valeant quidquid in parte continetur evacuare, quod cum ſumma attentione fieri debet, quippe cum ſcyrrhus à materiâ conge-

congelatâ fiat, medicamenta postulat discutientia permixtis humectantibus, & malacticis, quæ tamen ita attemperabis, ut ne si temerè resolventibus utaris, in duritiem majorem deducas, neve si plus quam par est tumorem emollias, materia corrumpatur, & scyrrhus in cancrum degeneret, quia tamen sine febre tumor est, fortioribus emollientibus uti licet, quam in inflammatione. Convenit itaque Epigastrio, aut tumenti loco adhibere linimenta, unguenta, cataplasmata, & emplastra, verum ante horum applicationem fomentationes fiant vel semicupia ex hoc aut simili decocto: ℞ radicis altheæ, liliorum, cucumeris agrestis an. m. ß radicis cappar. tamarisci an. ℥ ii. foliorum malv. nepetæ, arthemisiæ an. m. ii. florum camomillæ p. iii. caricarum pinguium num. xx. seminis lini, fœnugræci an. ℥ ii. fiat decoctum in aqua, addito oleo dulci communi, in quo fœmina sedeat usque ad umbilicum, bis in die, idque diutius: aut ex ijsdem decoctis ℥ x. & olei anethini, ac liliorum an. ℥ ii. fiat clyster; vel spongia madida in eodem, pars bis in die foveatur, deinde inungatur oleo amygdalarum dulcium, liliorum, myrrhæ, de sy ace, vel sequenti linimento ℞ butyri recentis, pinguedinis porcinæ an. ℥ ii. assungiæ gallinæ, anseris, anatis an. ℥ j. olei jasmini, cervini an. ℥ iii. muscilaginis fœnugræci vino albo extractæ ℥ j. ceræ & terebentinæ an. q. s. fiat linimentum; cujus etiam virtutis est hoc unguentum. ℞ olei sesamini, amygdalarum dulcium an. ℥ i. olei cappar. ℥ ß, assungiæ gallinæ, anatis, ursi, medullæ crurum vituli an. ʒ iii. dialtheæ simplicis, & hyssopi humidæ an. ʒ iiii. ammoniaci vino dissoluti ʒ ii. ceræ q. s. fiat unguentum: vel emplastrum quod ℞ opoponacis, bdellij, ammoniaci an. ℥ ii. dissolvantur in oleo liliorum, & vino malvatico, & adde myrrhæ, thuris, olibani an. ℥ j. styracis, propoleos, pinguedinis ursi, assungiæ anseris an. ℥ ß, croci ʒ ß, pulveris radicis Iridis ʒ j. cum ceræ, & terebentinæ s. q. fiat emplastrum; valet insuper aliud quod dicitur filii Zachariæ cum plumbo usto, diachilon ireatum, vel magnum, aut ℞ radicis altheæ, brioniæ coctæ, ac contusæ an. ℥ ii. plumbi usti, pulveris marchasitarum, & lytargirij an. ʒ j. olei ros. ac ceræ an. q. s, misce, fiat unguentum, vel addita resina emplastrum. Valet præterea radix mandragoræ; vel cucumeris agrestis ℥ iii. coquantur in vino, & oleo amygdalarum dulcium, deinde pistentur, & addita pinguedinis porci ℥ j opoponacis ʒ ii. misce. Cataplasmata commodè parabuntur ex herbis, & caricis remanentibus, ex superiori decocto pistis, addito butyro, & oleo liliorum. Quin etiam in uterum, si fœmina id tolerare queat, sequens decoctum injiciatur, ℞ foliorum matricariæ, malv. an. m. j. caricarum num. vi. seminis lini, fœnugræci an. ʒ j. coquantur in aqua ad lib. j. colaturæ adde olei liliorum, Jhasminorum an. ℥ ii. misce, in quo poteris etiam dissolvere castorei, masticis, ammoniaci an. ʒ ii. ac subdere pessum aureum, à nobis sæpius inculcatum, vel alium confectũ, ex therebentina, ammoniaco, galbano, myrrha an. ℥ ß hyssopi humidæ ʒ ii. vitellis ovorum tribus, olei amygdalarum dulcium ℥ ii. croci ℈ ii. misce, fiant pessaria.

Fomentatio. *Linimentũ.* *Vnguentum.* *Emplastrũ.* *Cataplasma.* *Iniectio.* *Pessus.*

Quinto in declinatione, quæ valentius discutiant, adhibentur sic utiliter, in decocto augetur quantitas arthemisiæ, nepetæ, pulegii, origani, calamenthi, & adduntur flores, anthos meliloti, stœchados, sambuci, ac radices cucumeris agrestis, & brioniæ; in unguentis & emplastris major quantitas gummi, & assungię ursi, & commisceetur etiam pro uncia unguenti vel emplastri, nitri, & cumini an. ʒ j. hæc porrò bis terve in die iterentur. At si scyrrhus ex illegitimis fuerit, tum quidem ijsdem ferè utendum est, electis tamen ijs quæ magis calefaciant, & fundant, & quod congelatum est solvant, solutum discutiant, quæ repetenda sunt ex c. de mammarum scyrrho non exquisito: fuerit etiam utile sequens, ℞ foliorum caulium m. j. coquantur in melle, & vino pistentur, & adde foliorum cappar. in aqua macerat. ac contusorum m. ß, butyri, ac ceræ q. s. fiat unguentum. Verum si ex admotis medicamentis, impensè, ac temere digerentibus factus fuit scyrrhus, curabitur per ea, quæ emolliant, & humectent, qualia sunt omnia fere anodina suprà recensita. At si fœmina biliosi fuerit &

Valentiora. *Ad scyrrhũ illegitimum remedia.* *Vnguentum.*

exufti temperamenti, neque adfit copia flatus, aquæ dulcis, aut ferreæ balnea erunt ex ufu, aut inceffiones ex decocto herbarum temperatarum, à fuffumigiis, & calidis peffariis cavendum. Quod fi pituitæ mixtionem fcyrrhus habeat; aluminofa ferreaque balnea utiliffima funt naturalia vel arte parata, & ut femel dicam, conducunt quæcunque ad mammarum fcyrrhum proficua effe diximus; Tandem reliquis non proficientibus, quia affectus difficilis eft, ad majora auxilia confugiendum, & ad ufum chalybis præp. cujus varios exhibendi modos cap. de febre alba videre licet, ibi namque eos femel luculenter expofuimus pro cunctis affectibus, quibus conferre folent.

Scholium.

Stomachace quid. Stomachace & fcelotyrbe] *Stomachacis, quam Barbari* Stomacachexiam *Marcellus* Ofcedinem *vocat, meminerunt Plinius & Strabo, Danis dicitur* Scorbeck, *id eft, oris depravatio, aliis* Schoermundt, *quod eft rupta bucca, ac oris affectio exiftit, in qua gingivæ nimio prægnantes madore turgefcunt, deinde etiam ulcerantur cum oris fœtore.* *Scelotyrbe.* *Scelotyrbe verò cujus etiam Plinius cit. mentionem fecit definitur ab autore definitionum medicinalium cruris conturbatio, feu refolutionis diminutæ fpecies, qua erectus homo ambulare non poteft, & latus quandoq; finiftrum in dextrum, nonnunquam dextrum in finiftrum circumfert, interdum quoque pedem non attollit, fed trahit, veluti qui magnos clyvos afcendunt. Si tamen rectius definire velis, potius confufam, & interturbatam motionem dicas quam abolitam.* *Magni lienes.* *Porrò hæc duo mala magnorum lienum potiffimum foboles exiftunt, & melancholicorum affectuum: ea fapientiffimus fenex prudenter admodum notavit, dicens,* gingivæ vitiatæ, & ora graveolentia iis funt, quibus fplenes magni, quicunque verò habent magnos fplenes, & neque fanguinis eruptiones ipfis contingunt, neque oris graveolentia, horum tibiæ ulcera prava habent, & cicatrices nigras, *quod idem confirmant Paulus & Aëtius, unde etiam à lividis puftulis* blawfchwit, *Hollandis indigetatur; comitantur igitur hæc duo fymptomata omnes fere lienis affectus, præfertim ejus fcyrrhos aut alterius vifceris, ac cum primis fcorbutum,* *Scorbutus.* *quem morbum noftra ætate communiffimum feptentrionalibus populis ad mare præfertim habitantibus, ut Batavis, Hollandis, Zelandis, Frifiis, Weftphalis, Saxonibus, Danis, Pomeranis, referunt quidam ad prædictos magnos lienes Hippocratis, alij ad nigram icteritiam, at minus appofitè, cum non per totum corpus melancholia difpergatur, fed in uno alterove loco confiftat.* *Gingipedia.* *Quidam à duobus hifce fyndromicis accidentibus nomine ficto gingipedum morbum vocant, quoniam gingivæ, pariter, & pedes malè habent; affectus certè eft minimè novus, fed qui jam olim Strabonis, & Plinij ætate. Endemius fuit in Germania trans Rhenum, nec multò poftea longius, latiusque graffando verfus regiones Germanico Oceano, Belgicoque finui adjacentes Epidemius, non tamen peftilens evafit:* Fons *(inquit Plinius)* erat aquæ dulcis folus, quâ potâ intra biennium dentes deciderent, compagefque ingenibus folverentur, ftomachacem medici vocabant, & fceletyrbem ea mala. *Scorbutus Lufitanis accedit.* *Simile quid contigiffe legimus noftris Lufitanis quando primum in Indiam Orientalem navigarunt, cum aquatum irent, haud procul à promontorio Bonæ fpei, id quod etiam nuper Hollandis eò navigantibus accidiffe fertur.* *Caufa fcorbuti.* *Cæterum eft fcorbutus affectio orta ex impuritate vifcerum, & lienis obftructione, propter quam impeditur attractio lutulenti, melancholicique humoris, qui reliquo fanguini commixtus inficit corporis partes aliquot, nam quod tenuius eft, furfum elatum gingivas relaxat, & erodit, ac putrefacit, craffior autem limofaque pars ponderofitate defcendens puniceis maculis crura defœdat, aliter tamen quam in prægnantibus quibufdam, quibus tumefcentes in cruribus venæ lividæ apparent, nam lividitates hæ majores ac turgentiores funt, illæ minores difperfæ ac minus elatæ.* *Scorbuti remedia.* *Repertam auxilio tum fuiffe fcribit Plinius herbam Britannicam noftris ignotam; ideoque ejus loco recentiores biftortam ufurpare folent, betonicam adjungentes, nafturtium, thelephium, feu cochleariam. Nec defunt qui fcorbutum fic appellari autumant à*

M. c. 11. P. lib. 25. cap. 15. St. lib. 7. geographiæ ad finem.

2. prædict. text. 19.

P. lib. 3. c. 49. A. lib. 11. c. 7.

Schaur-

Schaurborch, *quæ dictio Danica est, à Saxonibus etiam mutuata, & vox non admodum diversa est, à Schoerbuyck. Belgarum & significat ventris rupturam, ego potius à superius jam dicta dictione* Scorberk *deductum, vero similius puto, nomine morbo indito, à præcipuo ejus symptomate.*

De uteri cancro.

CAP. XXIIII.

C. de cancram.

Uteri scyrrhus si malè curetur ob materiæ similitudinem facilè vertitur in cancrum sive carcinoma. Ex ijs autem, quæ priori lib. scripsimus, constat, cur sic dicatur, ac duplicem esse, ulceratum, & non ulceratum, quaque ratione uterque generetur. Est porrò non ulceratus cancer, tumor inæqualis, durus, colore sublivido, venenosus, calidus perpetuo dolore affligens. Ulceratus verò est ulcus, quod præter dolorem, ac tumorem, & inæqualitatem labra habet prætumida, dura, aspectu horrida, ex quo etiam concreta illuvies sordida, & livida, interdum etiam subrubra & cruenta sanies emanat, tenuis, nigra, vel etiam fulva, & graviter olens. Quidam scribunt lupum etiam vocari, quia carnes avium si illi apponantur absumit. Ego potius lupum ac lupiam apud Chirurgos Hispaniæ vocitari comperio scyrrhos vernacula lingua, *lobillos, sive lovanillos.* Cæterum non ulceratus cancer ut plurimum fit in uteri corpore, ulceratus in cervice, & orificio interiore ejusdem.

Non ulcerati definitio. Ulcerati.

Lupia.

Oritur ex menstruo sanguine copioso ibi detento, ex cujus crassiori melancholicaque parte scyrrhus primò fit, deinde si exuratur cancer; ac si adhuc acrior reddatur, ulceratum efficit cancrum, vel si tenuior serosior, acriorque sanguinis portio ad superficiem tumidæ partis illabatur, venis circumstantibus exulcerationem foventibus. Externæ causæ sunt mœror, timor, cogitationes profundæ, sollicitudines, usus carnium piscium ve salitorum, & infumatorum, vinorum crassorum, ac calidorum, & quæcunque alia, humorem gignunt melancholicum & adustum; oritur insuper ex malignis ulceribus.

Causa.

Cognoscitur ex dolore circa inguina, abdomen, imum ventrem, ac lumbos; & quia si locus contrectetur, tumor sentitur durus, ad tactum renitens, inæqualis, niger, aut lividus cum rubore, ac dolore, qui ad manus contactú vel medicamentorum applicationé efferatur, & circumcirca quidam ictus quasi punctim illati persentiuntur, interdum pars torpet, interdum dolet, venæque quæ in ambitu sunt tumidæ apparent. Jam verò scyrrhum in cancrum degenerare deprehendes, quia cum ante tumor sine dolore esset fœmina dolorem jam sentit, ob caliditatem, & acrimoniam conceptam; Exulcerati verò indicium est, si symptomata exacerbentur, quibus perseverantibus lenta accedit febricula, inquietudo, cibi fastidium, anxietas, rubor maxillarum, & in muliebribus locis ardor, fœtor, dolor, tumque fœda, ac turpis illuvies ab utero procedit, & si vas magnum exedatur, sanguis nonnunquam ita copiosè profluit, ut mortem temporius inferat.

Nota.

Signa scyrrhi in cancrum degenerantis.

Difficilis est curatio, & præsertim si malum excreverit nullâ ferè medicinâ curatur, maximè in utero ob loci incommoditatem nullam veram curationé admittit, nam cum incipit negligitur, quia non magnam infert molestiam, auctus jam aut ulceratus rescindi nequit. Sed in hoc inprimis opem medici desiderat, ut prohibeamus non ulcerati exulcerationem, & ulcerati incrementú, quippe ulceratus majores excitat cruciatus, vehementiusq;, quo magis tractatur, affligit: uterque mitiora contemnit remedia, vehementioribus proritatur, & excandescit, ita, ut quocunq; te vertas, omnia plena miseriarum sint, idcircò meritò ab Hippoc. proclamatum est, occultos cancros non esse curandos, quia curati citius interimunt, quæ sententia à nobis suo loco exposita fuit.

Prognostica.

6. Aph. 38.

Curatio. Triplex curandi ſcopus; Primus melancholici, aduſtiquè ſucci generationem prohibere. Secundus genitum minuere; Tertius quod in parte contentum eſt digerere, vel quo minus augeatur, procurare, ita fiet, ut & mali incrementum præpediatur, & dolores exacerbationeſque mitiores fiant; quæ omnia ſex remediorum generibus conſequeris. *Victus.* Primò victu frigido, & humido, ac boni ſucci, quocirca conveniet cremor ptiſanæ, atriplex, blitum, borrago, piſces ſaxatiles, carnes pullorum, gallinarum, hœdorum, avicularum, lutea ovorum, & ſimilia, potus eſto vinum album tenue; vitanda, quæ melancholicum ac lutulentum ſuccum gignunt, ut caro bubula, cervina, leporina, porcina, ſaliti omnes, & infumati cibi, aves aquatiles, aromata, caſeus, fabæ, lentes, caules, piſces ſaliti, cetaceorum, & conchyliorum genera omnia: quies imperanda, ſomnus moderatus, alvus reſpondeat, animi pathemata vitentur.

Melancholiam gignentes cibi.

Sang. miſſ. Secundò ſi affectio ex ſuppreſſa aliqua evacuatione, veluti hæmorrhoidum aut menſium, ortum traxerit, ea omninò promovenda erit, niſi magna ſit plenitudo, quia tunc ex dextra baſilica prius ſanguinem detrahes, quo facto menſes evocabis ſecta ſaphæna, vel hæmorrhoides hirudinibus iiſdem applicitis, quæ maxime utilitatis eſſe ſolent.

Præparatio Tertiò humoris acrimoniam, & aduſtionem reprimentibus ac contemperantibus, ut ſirupo borraginis, bugloſſæ, portulacæ, de lupulis, de pomis, de epithymo, de fumaria ad ℥ ii cum ℥ iii decoctionis lupulorum, ſcolopendriæ, fumariæ, capill. Ven. cuſcutæ, endiviæ, borraginis, vel cum pari portione aquæ earundem herbarũ, aut ſeri lactis, in quo per noctem prius maduerint Epithymi, foliorum ſenæ, ſingulorum ʒ iii, vel fiat eorundem infuſio in aqua borraginis, tunc deinde ſenſim, ac per intervalla melancholicum ſuccum, qui in venis exiſtens cancrum fovet, bis in ſeptimana expurgabis, quod fiet ſi prædicto diluto addas confectionis hamech ℥ ß ac ſirupi viol. ſolutivi ℥ i, aut ſi præbeas ℥ iiii ß Elleboriſmi, aut iiii. vel v. pruna ſenæ, quæ medicamenta jam ſuprà deſcripſimus. *Purgatio.* A pilulis ac reliquis validioribus catharticis, quia nimis calefaciunt, & exſiccant abſtinendum, fuerit tamen utile inter mediis diebus ʒ ii theriacæ optimæ cum vino exhibere. Proſunt reliqua quæ c. de melancholia virginum ac viduarum dicta jam ſunt.

Topica. Quartò topicis, quæ humorem fluentem repellant, fluxum diſcutiant, & partem confirment, qualia erunt moderatè refrigerantia, & adſtringentia; locus itaque inungatur oleo roſ. myrthino, omphancino, ex quibus cum ſpongia fomentatio fiat; cum farina emplaſtrum: cum cera unguentum, quæ pubi applicentur, ac uteri regioni; aut ſine farina, & cera peſſus intingatur, quem utero ſubdito; *Peſſus.* vel ♃ ſucci plantaginis, portulacæ, ſempervivæ, lactucæ agreſtis, muſcilaginis ſeminis pſyllij an. partes æquales, agitentur in plumbeo mortario ad ſpiſſitudinem, & addita olei roſ. ſ. q. fiat linimentum pro peſſariis; laudat Galenus aliud linimentum quod paratur ex æquis portionibus Emplaſtri diapalmæ, ceruſſæ, aut nigri, ſucci ſolani, ac pompholigos; aut ♃ olei roſ. *2. ad Glauc.* ℥ ij ſucci ſolani ℥ i ß, ceruſæ lotæ ℥ ij plumbi uſti loti, tutiæ præp. an. ʒ i, thuris, lytargirii an. ʒ ß ceræ albæ ℥ v lento igne fiat unguentum; *Vnguenta.* ſequens etiam miræ efficaciæ cenſetur: ♃ olei omphancini, & roſ. an. ℥ iiii, agitentur ſub ſole in mortario plumbeo ad nigredinem, & craſſitudinem, tunc adde lytargirij, ceruſſæ an. ℥ iii cum cera, fiat unguentum, quibus locus intrinſecus quotidie liniatur, hoc inſuper utiliſſimum eſt, quia impedit ne ulceretur, & ulcerati augmentum; ♃ ſucci ſolani depurati, aut aquæ ejuſdem ℥ vi, tutiæ præparatæ, plumbi uſti an. ʒ i, caphuræ ℈ i cum piſtillo in mortario plumbeo diu agitentur, & utero cum lana ſupponatur. Mirificum eſt id quod Recipit ſpumæ argenti lotæ ℥ vi, thuris maſculi, æſipi, adipis porcelli, butyri recentis, ceræ tyrrhænæ an. ℥ ii, olei roſ. ℥ iiii, ſpuma argenti in ſucco ſolani liquefiat, & reliqua adjiciantur ac ſerventur in pyxide plumbea, valet inſuper ad ſedis vitia.

Ad ulceratum. Verum ſi cancri ulcerati ſint, plus de metallis addi poteſt, quippe metallica omnia

omnia partim repellendo, partim citra mordicationem digerendo malum lenimunt: est igitur utile unguentum ex olei rosar. ℥ iii litargirij ʒ ii aceti ℥ ß, aut ℞ olei nenupharis, papaveris an. ℥ ii, olei ovorum ℥ ß cineris cancrorum fluviatilium loti in aqua solani ʒ ii, caphuræ ℈ i pulveris plumbi usti, antimonij an. ℈ ii misce; vel succus solani, & plantaginis cum oleo omphancino in mortario plumbeo ducantur, & ℞ herbæ scabiosæ, caprifolij an. partes æquales urantur, ac cineris drachmis tribus adde cineris cancri fluviatilis ʒ i, excipiantur ℥ viij liquoris stillatitij solani, ac in mortario cum pistillo plumbeo diu agitentur, axungiæ hic non conducunt, neq; animalium medullæ quia putrefaciunt. *Pinguia cancro non ulcerato non conducunt.*

Quintò dolorem sedantibus in quem finem si cancer non ulceratus sit oleum rosi. per methencritam injicitur; si ulceratus lac muliebre, vel asininum tepidum, vel sequens pessus utero inditur: ℞ lactis muliebris ℥ ii, succi papaveris ℥ i æsypi ℥ ß croci ℈ i misce, aut malva, & althea in mulsa macerentur, contundantur, & cum oleo rosarum fiat cataplasma pubi applicandum, vel incessiones parentur, ex decocto malvæ, altheæ, coriandri viridis, papaveris albi, violarum, & seminis psylij, ex quo etiam decocto ad doloris mitigationem aliquid in uterum injiciatur, cum emulsione seminis papaveris, & psyllij, ac in extremis necessitatibus cum g. iii opij. At si dolor ingentissimus fuerit; ℞ foliorum nenupharis m. ß florum rosi rub. p. i seminis papaveris ʒ i coquantur in s. q. aquæ, decoctum in mortario plumbeo ducatur, & ac in uterum injiciatur, cui nonnihil jhoschyami addere poteris, ne rabiens evadat mulier ob nimium dolorem, quod si sanguis effluat prædictis adjunge plantaginem, portulacam, & pulverem thuris. *Doloris sedatio.*

Sexto reliquis non proficientibus, uti experientia monstratũ est, magnitudo mali, malignitas, & necessitas postulat ad chymica auxilia, quæ potentissima sunt, devenire, inter quæ mirabilia sunt oleum de stibio, de auri pigmento, de plumbo, quorum guttæ aliquot supradictis unguentis utiliter admiscentur, aut in aliquo ex recensitis dissolve ʒ i trochiscorum Andronis, vel de arsenico descriptionis Avicennæ, aut aliquid ex ijs, quæ adnommas, & depascentia ulcera infra reperies cap. de ulceribus uteri; & hæc erit paletiva dicta cancri curatio, à qua non est desistendum, quia à plerisque morbis gravissimis sæpe ægrotantes ex insperato liberari vidimus, reliqua ex c. de mammarum cancro sunt hîc in memoriam reducenda. *Chymica auxilia.*

De uteri condylomate

CAP. XXV.

Condyloma est eminentia, quæ tum fit quum uteri aut ani ruga aliqua præter naturam intumuerit, cum enim sinuosæ sint hæ partes, rugas coagmentatas duplicatasq; habent, quæ ubi amplius tument, condyloma fit. Celsus dixerat esse tuberculum ex inflammatione ortum; Paulus existimat esse tuberculum obcalescens, sive ex inflammatione, sive ex fissuris: Aetius quamlibet rugosam uteri eminentiam condyloma appellat, sive callum contraxerit, sive recens sit, uti Celsus. Porrò condyloma interdum citra inflammationem fit, & molle est, quandoque cum inflammatione, tumque durum existit, ac dolorificum ut rectè Gorræus; dicitur autem condyloma à condylon, quod est articulus, quia plicæ prominent ad similitudinem nodorum, qui in digitis apparent pugno clauso: differt à tymijs, quia tymij sunt eminentiæ præter naturam, expertes doloris, auctę asperæ, oblongæ, & ubi parvæ sunt, tymij ubi magnæ ficus appellantur, de quibus infrà; oritur interdum in utero, sæpe in pudendi colo, & tunc facilius curatur.

Definitio. *Cels. lib. 6. cap. 18. P. lib. 6. cap. 80. Aët. lib. 16 cap. 100.* *In definitionibus.* *Distinctio ab alijs tumoribus.*

Ex

maximè si speculo matricis locus dilatetur, tumor oculis sese objicit ac tandem in ea parte quæ inflammationem patitur magis dolor intenditur; quod si universa uteri substantia inflammetur, totus uterus undequaq; inflammatione obsessus pulsatilem cruciatum sentit. *Signa humorum.* Jam verò si ex fervido tenuique sanguine fiat, lingua nigrescit, sitit, deliratque fœmina, & urina rubea apparet, vel cum lividitate subrubra, pulsus magnus, plenus, undosus, venæ tument: si ex flava bile, oculi flavent, sitis est ingens, inquietudo, anxietas. *Prognostica* Malum hoc, inquit Fernelius, in cervice, quam in utero, frequentius, quia carnosior, at in cervice, & ore ipsius uteri minus periculosum, quia remediis expositum: adhæc major inflammatio, & quæ plures uteri partes occupat, minore deterior; sudor gelidus, vocis interceptio, cum animi deliquio pessimum; potissimum si reliqua symptomata exacerbentur viribus labantibus, ac pulsu inæquali, mortem portendunt; Inflammatio uteri aliquando degenerat in Erysipelata, œdema, scyrrhum, rarò in cancrum, rupto abcessu si pus exierit album, leve, æquale ac boni odoris, bonum: si variegatum ac substantiæ diversæ, & pravi odoris, malum, fluxus ventris, & copia urinæ inflammationi superveniens, bonum.

Curatio. Duplex curandi scopus, prohibere id quod fit, & auferre, quod factum est; primum completur diversionibus, secundum repellentibus, discutientibus, ac suppurantibus. Erunt itaque quinque remediorum genera oportuna. *Victus tenuis ac frigidus.* Primum victus tenuissimus, ac refrigerans; ac primis quidem diebus satis erit pro cibo cremorem ptisanæ exhibere, aut cucurbitam cum saccharo bullitam, & omphacion, lactucam, endiviam, seu scariolam coctam addito oleo, sale, & aceto; vel brodium ex ijsdem herbis paratum in jure pulli: & panem lotum cum conserva rof. à tertio die conceduntur ova sorbilia, ac pulli gallinacei caro. *Potus.* Potus esto aqua hordei, vel cocta cum coriandro præparato, aut scorsonera, vel in qua aurum ignitum fuerit sæpe extinctum aut vinum granatorum, aut aqua hordei, vel stillatitia endiviæ, acetosæ, viol. aut certè secundana cerevisia: à vino penitus abstinendum. Constituatur patiens in cubiculo obscuro, & frigido, quies imperanda, maxime crurum, quæ ab omni motu prohibeantur, vigilet quantum potest, quia inflammationes internæ, *Inflammationes internæ à somno augentur.* dicente Galeno, à somno augentur, *6. Epyd. 4. 17.* caveat etiam ab animi perturbationibus ac Venere. Alvi excrementa, si naturæ compulsu non evacuentur, molli educantur clystere.

Aversio & evacuatio. Secundo ijs, quæ simul avertere, & evacuare valeant, quod primum fiet sanguinis missione, ex altera, vel utrâque basilicâ juxta virium robur; postea ex *Sang. missio* pedibus, si ex laborioso partu, vel abortu, vel ex mensium suppressione citra plenitudinem, aut post largam sanguinis ex quavis parte persusionem, oriatur, quod fieri Galenus jubet. Quippe tunc credibile est sanguinem in toto non redundare, *13. meth. 19. & de sang. miss. 18.* licebitque non secunda die duntaxat, verumetiam tertia, & quarta detractionem repetere juxta vires, ætatem, habitum corporis, & tempus anni, quin etiam cucurbitulæ cum scarificatione coxis applicentur, & vomitus provocetur, cathartica verò minimè adhibenda, quantumcunquè alius à sanguine humor redundet, ne ad affectam partem magis trahant, & inflammatio augeatur; exhiberi tamen potest lenitivum, quod diuretica nequaquam recipiat. *Sirupi.* Præmissis itaque sirupis viol. acetoso, endiviæ, portulacæ, cum aquis cich. agrimoniæ, sonchi, viol. ac similibus, boli conficiantur ex uncia una vel altera cassiæ, vel tamarindorum, cum saccharo, aut eadem lenitiva in ℥ iiii. decocti florum cord. dissolvantur, vel ℥ ii. mannæ in jure gallinæ; aut apozemata ex supradictis herbis, & radicibus earundem cum tamarindis, & saccharo concinnentur.

Topica. Tertio topicis ac primum ijs, quæ repellant, in quem finem sedeat fœmina usque ad umbilicum in aqua tepida, cui rosaceum sit admixtum, & imo ventri ac lumbis lana oxyrrodino imbuta imponatur absque ligatione; aut sequens cataplasma ℞ foliorum plantaginis, vitis, polygonij, portulacæ an. m. j. pistentur diligenter, & panno lineo excepta, prædictis locis applicentur, quibus addi

potest

poteſt farina fœnugræci, ſeminis lini, hordei, & fabarum; aut ſi Eriſypelatoſa ſit inflammatio, quod ex igneo calore percipies, adjunges umbilicum Veneris, *[a. ad Glauc.]* Jhoſchiamum, nymphex flores, & papaveris ſemina aut folia; Galenus laudat hoc emplaſtrum. ℞ balauſtharum, corticum mali granati an. ℥j. coquantur in vino auſtero aut ſapa, contundantur, & adde ſucci ſempervivi, ſolani, aut plantaginis ℥ii. farinæ hordei ℥j. ß miſce; hoc etiam dolorem ſedat, & digerit, radicis altheæ. malv. an. m. j. ß ſol. viol. meliloti an. p. j. coquantur, contundantur, ac per cribrum extrahantur, & adde farinæ hordei q. j. ſeminis lini q. ß olei roſ. q. j. miſce, fiat cataplaſma, ſemper aliquid decoctionis addendo. Ad hæc ex oleo roſ. myrthino, cum ſucco plantaginis, & aceto injectiones parentur, *[Iniectiones.]* quia citius ad locum affectum perveniunt; aut ℞ foliorum plantaginis, Nymphex, ſolani, endiviæ an. m. j. roſ. rub. p. ii. coquantur ad tertias, & adde olei myrthini ℥ j. aceti ℥ ß, in uterum injicito. Peſſi inſuper ex ijſdem herbis *[Peſſi.]* contuſis, aut ex ſucco earundem cum oleo roſ. & aceto ritè parantur; & per ſedem hic clyſter injiciatur: ℞. radicis altheæ ℥ ij. foliorum malvarum, viol. lactucæ, florum nymphex an. m. j. ſeminis cucumeris, aut peponis an. pug. ii. prunorum numero xii. ſeminis lini, florum viol. an p. ii. coquantur ad tertias juris ℥ vj. adde olei roſ. viol. an. ℥ ii. miſce, fiat clyſter in pauca quantitate, ne compreſſione dolores concitet. At ſi vehementiſſimus adſit cruciatus, quem omninò mitigare oporteat in uterum projice lactis caprini, vel ovilli ℥ iiii. cum g. iii. *[Doloris ſedatio.]* opii, vel camphorę, aut aquę arnogloſſę ℥ iii. cum ʒ ii. collyrii albi Raſis, aut hoc peſſarium uteri oſculo apponatur; ceræ albæ ℈ iiii. medullæ cervi ʒj. adipis anſerini ʒ j. ß croci g. x. miſce, ac linteo excipe, aut peſſus aureus à nobis ſæpius inculcatus, qui ferè ex ſuperioribus fit medicamentis, additis ii. vel iii. vitellis ovorum, & æſypi ʒ ii. aut tria capita papaveris albi, coquantur in lib. j. ſapæ, aut vini auſteri ad tertias, tunc rejectis capitibus reliquum coletur, & adde galbani, myrrhæ, thuris, opii, an. ʒ ß, caſſiæ ʒ iii. ſingula per ſe terantur, & paulatim decocto miſceantur, donec ad mellis ſpiſſitudiné redigantur, tunc adde ęſypi, medullæ cervinæ, adipis anſerini an. ʒ iiii. diligenter miſceantur ac ferveantur, tempore utendi, eam quantitaté, quam volueris, oleo roſ. dilue, ac ſubdito in peſſarii forma; aut fiant peſſi ex contuſis herbis frigidis, ſupra jam recenſitis, additis *[Lib. 16. c. 89]* aſſungiis, & oleis, plura alia mutuabis ex Aetio; ex prædictis cum capitib. papaveris inceſſiones, & evaporationes conficies; vel pubi imponatur mica panis madida in lacte vaccino, oleo roſ. vel camomillæ, vitellis ovorum, & croco.

Quartò ubi curatio proceſſerit, conſiderandum an ad diſcuſſionem tendat, *[Signa diſcuſſionis.]* quod ex declinatione inflãmationis, & doloris fine ponderoſitate cognoſcitur, *[Tract. 1. de apoſtem. doc. c. 2.]* ac ex deficiente pulſatione, quæ in tumore præerat, dicente Guidone, tunc cibi liberius concedantur, & ea adminiſtrentur medicamenta, quæ laxare, & omninò diſcutere valeant, quod fiet ſuprà jam dictis remediis, detrahendo de frigidis *[Diſcutientia medicamenta topica.]* & addendo in balneo, & inceſſionib. rad. & fol. malv. altheæ, folia ſalviæ, pulegii, anethi, ac flores camomillæ, aut ſequens cataplaſma, radicum altheæ, lilior. an. ℥j. folior. malv. m. j. arthemiſiæ m. ß contundantur, & per cetaceum extractis adde farinę fabarum, hordei an. ℥j. pinguedinis ſuillę, butyri majalis an. ℥ ii. olei camomillę liliorum an. ℥ j. miſce, quibus addere poteris caricas, & dactilos contuſos, ſemen fœnugræci, ac ſimilia, quæ pubi applicentur, vel emplaſtrum de meliloto, aut diachylon gummatum; locellis veró hic peſſus ſubjiciatur, medullæ cervinæ, butyri recentis, adipis anſerini, gallinacei an. ℥j. caricarum contuſ. num. vi. olei camomillæ q. ſ. fiat maſſa pro peſſis, aut loco caricarum ponatur ladani, & ſtyracis an. ℥ ß. At ſi in abceſſum & ſuppurationé inflammatio convertatur, quod in externis inflammationibus melius eſſe quam in internis *[Hipp. 7. aph. 8.]* Hipp. retulit, id deprahendes ex ſuperius jam commemoratis ſignis, & quia dolor internus adeſt, pulſatio, & caloris incrementum. Puris verò jam confecti *[Confecti puris ſigna.]* indicia ſunt, levitas affectæ partis, doloris mitigatio, remiſſus calor, eminentia *[P. lib. 4. c. 18 A. 3. 4. trac. 1. c. 21. Guid. cit.]* loci, qui ſæpe in mucronem faſtigiatur, ac ſi digitis premitur, veluti inundatio percipitur, & mucronis illius color albeſcit, ut Paulus, Avicenna, & Guido docent, tunc quidem maturationem ac ruptionem molliri omninò

ſtudebis,

studebis, ne uteri substantia corrodatur. Fiet id, nuperrime jam dicto cataplasmate, si majorem addas farinæ, & caricarum quantitatem, ut vim emplasticam majorem sortiatur, & cutis spiraculis obstructis, spiritu, caloreque nativo cohibito, non jam dissipetur, sed intro remeans pus conficiat, qua ratione quæcunque discutiunt, suppurantia reddi possunt, aut ℞ caricarum numero xii. coquantur, contundantur, & adde muscilaginis altheæ ℥ ß, farinæ seminis lini, fœnugræci, tritici an. ℥ j. olei camomillæ, ℥ ii. vitellos ovorum num. iii. misce, quod si nec ijs quidem rumpatur, prædictis adde, fermenti acris ℥ j. aut stercoris columbini, seu seminis sinapis ℥ ß; aut ℞ mellis, fermenti acris an. partes æquales, stercoris columbini partem mediam; aut caricarum ℥ j. foliorum ruthæ m. ß, coquantur, contundantur, & adde adipis anserini ℥ j. pulveris radicis Ireos ʒ ii. nitri ʒ ß, misce, fiat pessus, imperanda etiam tussis, sternutamentum, ac violentus motus, vel si abcessus fuerit in uteri cervice, idoneo scalpello aperiatur, quod fiet, ut monet Aetius, si duo habeat crura sibi occurrentia, cuspidemque includentia, & parti jam applicitum aperiatur, ne in transitu lædat: vel si cuspis ipsa intra cannulam contineatur, veluti Guidonis forfex.

Maturativa sive suppurantia.

lib. 16. c. 26.

Quinto rupto jam abcessu, cujus rei indicium est, excretum pus, & doloris, ac tumoris subsidentia; si per vesicam pus excernatur (quod plerumque fit, ob magnum quem habent invicem uterus & vesica consensum, & vicinitatem; ita ut sæpe etiam urina per uteri cervicem transcoletur, & fœminæ existiment ruptam esse vesicam) adjuvatur puris excretio potu emulsionum seminum frigidorum in lacte aut aqua viol. seri caprini cum saccharo, aut sirupi violati, vel exhibetur ℥ j. cassiæ fistularis. At si per rectum intestinum transfluat clysteriis utitor, ex aqua mulsa vel hordei cum saccharo, aut ex lib. j. aquæ plantaginis cum ℥ j. aluminis, & ℥ ii. sacchari, vitanda semper oleosa. Verum si per sinum pus erumpit, & laudabile est, ijdem clysteres utero injiciantur, in minori tamen quantitate, aut lentium, & corticum malorum granatorum, ac rof. decoctum cum sirupo rof. Et superius dicta cataplasmata exterius semper adhibeantur. Tandem ulcus curabitur per ea, quæ abluunt, & calorem temperant, ut crebrâ lactis per uterinum clysterem infusione, aut etiam mulsæ, vel aquæ hordei, aut cremoris ejusdem cum saccharo: decocto lentium, & malv. cum saccharo; vel aquæ aluminosæ, & portulacæ, æquis portionibus. Porrò si intra uterú abcessus rumpitur, & inter intestina, ac peritonæum pus colligitur, exploratur id, quia sedatis inflammationis symptomatibus tumor circa illas partes elevatur, quo in casu cutis attenuanda, & eruptio ad superficiem tendens, qua parte effluxum commodiorem fore speramus, quod etiam natura elevato tumore monstrabit, in summo apice dissecanda. Interim diureticis purgativisque apozematibus utendum; ab ijs verò quæ menses provocant, toto curationis tempore abstinendum. Quod si egrediens pus fœtidum sit, variegatum aut inæquale, curatio petenda erit, ex c. de uteri ulceribus.

Pus collectũ intra intestina per peritonæum.

Scholium.

Galenus lib. de sang. miss. uteri inflammationes magis quam renum, à venis in crure sectis juvari scribit, quod idem confirmat 13. meth. c. 11. quibus in locis secandæ venæ rationem præscribit, tum in superioribus, tum in mediis, tum etiam in infimis corporis partibus; ita autem scribit renibus, & vesica, pudendo, & utero sic habentibus eas, quæ in cruribus sitæ sunt, ac potissimum circa poplitem, sin minus eas, quæ sunt juxta malleolum, inscindere oportet. Paulus tamen & Aëtius in uteri inflammatione cubiti venam secant. Medius se inserit Avicenna, qui sentire videtur Galenum vacuandi gratiâ venam poplitis, Paulum, & Aëtium, revellendi causâ basylicam secuisse, quod fieri omninò debet in abundantia sanguinis, & ubi non veremur menstruorum detentionem, nam sanguinis missio ex basylica, initio inflammationis fluxum prohibet ad locum inflammatum, deinde missione ex saphana,

Vena in inflammatione uteri, & partium inferiorum, vena sit secanda, basylica an saphena.

Cap. 12.

P. lib. 3. c. 64. Aët. lib. 16. cap. 83. Avic. 4. 1. tract. 4. cap. 12.

phæna, ſanguis in parte ipſa aut proximis contentus educitur ratione communitatis, verba Avicennæ ſunt hæc: Et rectius quidem eſt in principio, ut phlebotometur baſylica, nam prohibet effuſionem materiæ; Subſequenter adhibeatur phlebotomia ſaphænæ, ut eradicetur ſanguis ab apoſtemate. *Cum igitur Galenus lib. de ſanguinis miß. dixiſſet, in recentibus inflammationibus renum, & inferiorum partium mittendum eſſe ſanguinem à ſuperioribus, in vetuſtis ab inferioribus, ut legenti planum eſt, poſtea ſubjunxit uteri inflammationes levari venis in crure ſectis, ac ſi dixerit etiam, ſi utræque ſecandæ ſint, non tamen auxilium perſentitur, quoad ſervato ordine inferiores vulnerentur, ac poſt revulſionem ſequatur etiam evacuatio. Cum autem in lib. meth. eandem ſententiam inculcavit, de ea inflammatione, qua citra plenitudinem fit, intelligendus erit.*

De uteri Eriſypelate.

CAP. XXII.

ERiſypelas ſive ignis ſacer, eſt tumor rubeus, qui à bilioſo ſanguine originem obtinet, multò inflammatione calidior, magiſque flavum colorem repræſentans, & ſi tetigeris, facilè ſanguis ſubterfugit, rurſuſquè illabitur, & ſi febres interdum, ac dolores inferat, non tamen dolet veluti inflammatio, neque pulſum invehit, aut tentionem tantam, ut hinc diſſidium componas inter Galenum, qui non dolere ſcribit, & authorem definitionum medicinalium, qui dolorificum eſſe tumorem affirmat: nam ut ex eodem ipſo Pergameno colligitur, non ita magnam infert tentionem, pulſum, ac dolorem, ac inflammatio, præſertim, quando exquiſitum eſt Eriſypelas, per ſolam cutem diffuſum, nil inferiorem carnem moleſtans, ad differentiam ejus inflammationis, quam ſuperiori c. deſcripſimus, quæ ipſius uteri ſubſtantiam penetrat, & à ſanguine fit ſolo, vel certè perfuſo bile, pituita, aut melancholia; cum Eriſypelas potius à bile fiat, ſanguine tenuiori delibuta: nam cum ſola flava bilis in utero ſubſtiterit, herpetem potius excitari certum eſt. *Definitio.*

Gignitur Eriſypelas in utero ab iiſdem cauſis externis, à quibus inflammationem oriri cit. c. prodidimus, à flava verò bile & ſanguine calidioribus quam oporter, & una commixtis tanquam à cauſa interna, vel certè à ſanguine efferveſcente & ſecundum ſubſtantiam tenuiſſimo. Quod ſi Galenus lib. de morb. differentiis à flava bile Eriſypelas fieri dixit, ibi procul dubio per bilem flavam ſanguinem calidiſſimum tenuiſſimumque, & effervefcentem intellexit, non verò humorem illum ſubſtantiâ quidem tenuem, qualitate verò atque potentiâ calidum ſiccumque ex eo, quod in alimentis aſſum ac veluti uſtum eſt genitum, & quaſi ſanguinis ſpuma apparet, talis enim humor cum à ſanguine ſecretus fuerit, nec jam amplius ei commixtus, pro ſua tenuitate vel craſſitie varia creat herpetis genera, uti jam diximus. *Cauſa.*

Cognoſces uterum Eriſypelate infeſtari, quoniam tumor fit à pedibus exorſus, qui ad crura, & lumbos procedit, ac procedente tempore intumeſcit etiam venter, & mammæ ob uteri cognationem, & rigor ac febris fœminam corripit, tumor totum occupat corpus, rapto ſcilicet animali ſpiritu ad uterum vi doloris, dolent genua, & toto corpore fœmina perfrigeratur, quia Eriſypelas uteri, inſtar cucurbitæ ſpiritus & humores undique trahit, idcircò uti in febre lypiria exteriora frigent; Adeſt etiam debilitas, acquieſcere non poteſt, ſed jactat ſeipſam præ dolore, qui ex imo ventre & laterum mollitudine aſcendit ad lumbos, poſtea ſurſum vergens ad præcordia, & pectora, & caput, & mori ſibi videtur exhauſtis utique ſpiritibus animalibus, reliquis etiam, ac humoribus univerſis revocatis ad centrum corporis. Quum autem remiſerit malum, torpor occupat manus, aliquandò etiam inguina, & crura, & poplites, *Signa.*

& livida fit, & modico quandoque tempore sibi melius habere videtur; deinde rursus eadem patitur, & corpus pustulis impletur, & facies rubet, & siti cruciatur ingenti, ac fauces siccæ sunt, & recta cervice spiratio fit; & in poplitibus interdum lividæ fiunt, at quando amplius tempus fuerit progressum, intumescit magis, & tota perfrigeratur, & spiritus densus fit, & cum animi deliquio, ac debilitate tristatur, & mente non constat, & assistentes putant aquam inter cutem pati.

Prognostica. Hic morbus si prægnanti contingat, lethalis est, teste Hipp. pluribus in locis, si non prægnanti, curata sanatur. Paucissimæ tamen etiam ex non prægnantibus evadunt: possunt tamen nonnunquam & fœtus, & matres servari. *1. de morb. mul. 4. & 12. 2. de morb. mul. 12. 5. aph. 43.*

Distinctio. Distinguitur ab inflammatione uteri, oculorum flavitie, ingentissima siti, inquietudine, & anxietate, & quia minorem quam inflammatio dolorem infert, præsertim quando Erisypelatis materia profunda non est, sed inter duas cutes existit, ut verbis utar Avicennæ; Quæ quidem signa ferè omnia fallacia sunt ad distinguendum, nisi quod mitiora in inflammatione reperiuntur quam in uteri Erisypelate: ideirco, Mercatus hosce duos affectus uno, & eodem cap. compræhendisse mihi videtur, & quia indicationes ferè sunt eædem, neque curatio admodum dissimilis.

Curatio. Erisypelas quantum ad victum, & totius corporis evacuationes attinet, perinde ac inflammationem curare oportet, nisi quod si impurum fuerit, ac phlegmonosum, & à sanguine non admodum tenui ortum, sanguinis missione occurrendum ei erit: si verò exquisitum fuerit Erisypelas, à sanguinis missione abstinendum, potiusquè purganda bilis est: nunquam tamen copiosis evacuationibus utendum, si gravida fuerit mulier; quia venâ sectâ abortit, præsertim si major sit fœtus: & utero gerentes, à quarto usque ad septimum duntaxat, medicandę sunt, idcirco lenitiva potius, & refrigerantia administrentur; neque utique victus tenuis, qualis convenit ijs, quæ internas patiuntur inflammationes, imperetur, nam teste Hipp. ijs, quibus non convenit, est periculosus; non convenit verò gravidæ, febre, & acuto morbo correptæ, quia quodvis peccatum gravius ferunt, quam quæ non sunt gravidæ; potius igitur clysteris refrigerantibus alvus leniatur, sanguinis missio repudietur; victus sit moderatus, ac refrigerans. Quod si mulier utero non gerat, victu utatur tenuissimo, ac refrigerante, serapiis, qui eandem vim habeant: sanguinis missione conveniente, & medicamento purgante, præsertim ubi Erisypelatis cauma nonnihil deferbuerit. Syruporum, & catharticorum materiam mutuabis ex c. præcedenti. *1. aph. 4. & 9.*

In topicis apud præcipuos scriptores variatum est, nam Avicenna ijs utitur refrigerantibus, quæ simul vehementer adstringunt & exsiccant, scoria plumbi, carbonibus è cortice pini cum sevo, & oleo myrthino. Galenus vero, & Paulus ex opposito omninò sentiunt refrigerantia ac humectantia, absque ulla adstrictione convenire, qualia sunt lactuca, polygonium, lenticula palustris, psyllium, portulaca, seris, vel sempervivum, quibus assentitur inter Pœnos Rasius summo semper in honore habitus; qui videntur ab ipsa morbi naturâ curationis scopum, indicationemque sumpsisse. Nam Erisypelas à ferventissimo humore, eodemque sicco provenit, nempe à tenuissimo sanguine, cui flava bilis sit admixta: omnis autem morbus per contrarium tolli debet: consequens igitur est calidum, & siccum tumorem refrigerantibus, & humectantibus curandum esse, quæ tamen tanto sint frigidiora, quanto est major Erisypelatis, quam inflammationis fervor. Abdomini igitur, & lumbis applicentur frigida, & humida medicamenta, & quæ partium tenuitate corpus uteri subire queant, ut psyllium conquassatum cum aqua citrulorum: rasura cucurbitæ, vel citruli: portulaca trita, & quæ superius recensita sunt, succus cich. umbilicus Veneris. Aut ℞ succi plantaginis ℥ j. olei rosſ. ℥ iii. lactis muliebris ℥ ii. misce, ac frigida actu applicentur, & superponantur folia lactucæ, aut vitis. Et antequam linthea exsiccentur, denuo madefiant; Reliqua localia sunt petenda ex sup. cap. 3. remed. genere. *3. 4. c. 3. G. 2. ad Glauc. P. l. 4. c. 12. R. lib. divis.*

Quarto

241

Quarto, ubi Erisypelatis fervor mitigatus fuerit frigidis medicamentis ea misceantur, quæ leviter discutiant, solet enim plerumque Erisypelas per resolutionem terminari, addatur igitur aqua solani, camomillæ, aut succus coriandri viridis sive recentis: aut adhibeatur emplastrum de oximelite seu de farinis, cum farina fœnugræci, nam quamquam initio calorem, & inflammationem fœnugræcum auget, tamen in fine deposito jam fervore strenuè resolvendo mirificè curat, dicente Galeno in lib. de simpl. med. fac.

Lib. 1. c. de fœnugraeco.

De scyrrho uteri.

CAP. XXIII.

2. ad Glauc.

DE communi, ac generali scyrrhi naturâ, generationis modo, & quod alter, Galeno dicente, exquisitus sit alter non exquisitus, c. de mammarum scyrrho plus satis scripsimus, reliquum est nunc dicere, scyrrho uterum obnoxium esse, tum quia ejusdem caro crassa est, tum etiam quia semel admissas fluxiones tenaciter servat. Uterque autem tàm exquisitus, quàm non exquisitus dupliciter fit, nam vel uteri pars aliqua tumorem concipit, vel totus uterus: & rursus vel in cervice contingit, vel in fundo uteri, interdum in parte internâ, quandoque in extimâ: alij ab initio fiunt, & derepente, ut nulla evidens causa præcesserit; alii ex indurata inflammatione. Morbus est in magnitudine, intemperie, & soluta continuitate. Fit à causis externis, ut vitæ intemperantia, ac frigidorum ciborum esu, vel quia fœmina dum calidis humoribus abundat, frigori sese exponit. Internæ causæ tres maximæ sunt atque potissimæ. Fit enim primum ex collectione naturalis melancholię extra venas, quæ exquisitum generat scyrrhum: Secundò ex inflammatione, quæ neque dissoluta est, neque in abcessum conversa, sed in lapidosam naturam mutata, quod propter medici, aut chirurgi imprudentiam crebrò accidit; cum inflammationes, aut erisypelata plus justo refrigerant, adstringuntve repellentium immodico usu, aut nimis discutientia œdemati, similibusve tumoribus temerè applicant, à quibus tenue, ac vaporosum digeritur, crassum ac terrestre lapidis instar concrescit, aut si ipsa fœmina, dum calidis tumoribus vexatur, in frigore sedet, aut frigidâ aqua imprudenter utarur. Tertiò, ex qualibet materia crassa indurata, ut piruita viscida, gypsea, & condensata. Quarto cum melancholiæ naturali alius permiscetur humor, maximè pituita, cujus adhæsu crassior, tenaciorque evadit; at si assatus sanguis attrave bilis commisceatur, tunc non exquisitus gignitur. Meminit Aetius alterius tumoris, quem Paulus sceleroma vocat, & est induratio, quæ in uteri cervice, potissimum obvenit, elevationem scyrrho similem habens, sed minus renitentem, & cum mediocri dolore; quæ ultima verba faciunt, ut mihi persuadeam nomine sceleromatis non exquisitum scyrrhum hosce autores insinuasse; à Mercuriali scyrrhosis dicitur.

Species morbi.

Causæ.

Aet. lib 16. c. 84.
P. lib. 3. 80.

Sceleroma.

Lib. 4. de morb. mul. c. 19.

Affectus sensui obvius est, tactui enim renititur tumor ipse, durus ac sine dolore, adest crurum totiusque corporis segnities, menses initio supprimuntur aut diminuti fluunt, aut fœminæ, crescente malo, sanguinis magno fluore per intervalla divexantur, apertis nimirum plus justo venarum osculis, aut utero nequeunte consuetam sanguinis copiam suscipere ac retinere, sæpe etiam adjungitur oris fœdus odor, ipsiusque exulceratio, genuum impotentia, ac pedum tumores sicuti in stomachace, & sceletyrbe, tandem non probè curatas, sequitur malus corporis habitus hydropem repræsentans, interdum verus hydrops, uti Avicenna scribit, stantibus grave pondus, quasi prolapsurum in pudenda, incumbit, sedentibus aut decumbentibus rectum intestinum sua gravitate premit (quod aliis etiam uteri tumoribus commune est) Paulus scribit, sequi uteri in opposita declinationem, quod recipiendum non est, quia experientia contrarium

Signa.

21. 3. tract. 4. c. 14.

trarium docet. Cæterum si ex melancholico humore malum oriatur, color totius corporis ad nigrum declinat, si ex crassa pituita, ad subalbidum vel plumbeum, ut Galenus notavit, quibus adde humoris redundantis propria indicia à nobis suprà recensita, anteactam vitam, ciborum usum fœminæ naturam & habitum. Affectionem in uteri fundo esse colliges, si in coxam & dorsum uterus incumbat, ibidemque dolorem inferat, in cervice vero, quia à viri accessu offenditur, & obstetricis digito tumor sentitur, vesica læditur, urina supprimitur à comprimente tumore, si in superiori sit parte; aut rectum intestinum offenditur, & fex alvi retinetur, si in infima; vel alterutrum inguinum; si in altero tantum latere affectus consistat.

De tum prat. c. 10. G. de sup pref.

Distinctio ab aliis morbis. Distingues scyrrhum à mola, cum qua magnam habet similitudinem, quia in mola, si menses fluant, sunt inordinati; in scyrrho si expurgentur, cum ordine fiunt: mola, dum fœmina stat, magis in os pubis incumbit, & mammæ lacte abundant, in scyrrho mammæ attenuantur, ac gracilescunt. Ab splene indurato differt, quia is corporis colorem plus mutat, vel si non mutat mentem lædit, aut certè alium generat affectum melancholicum. *Prognostica.* Porrò durities circa os, & colum uteri consistentes, facilè curari Aëtius scribit, circa fundum difficulter, non tamen quæ in osculo, & colo existunt, simpliciter sunt faciles curationis, sed respectivè ad alias: *Scyrrhum, si non rectè curetur, sequitur hydrops. Quod si minus providè tractetur, desinit in cancrum, ut inquit Avicenna.*

Curatio. Curatio fit per ea, quæ tumorem discutiant; quoniam vero dura lapidosaque materia dissolvi nequit, nisi mollificetur, ideo primò emolliendus erit tumor, deinde dissolvendus; nam si quis, quæ valenter discutiunt medicamenta, scyrrho admoveat, paucis primis diebus scyrrhus decrevisse videbitur, quod tamen de affectu restat, durissimum ac insanabile redditur; quocirca quinque remed. generib. utendum erit; Primo quidem victu moderato, humido, boni succi, convenit ergò panis mediocriter coctus, ova sorbilia, pulli gallinacei, capi, vituli lactantes, gallinæ coctæ, & juscula, brodia, vel panatellæ ex iisdem paratæ; ex oleribus lupulus, borrago, buglossa, sonchus, asparagus. Potus esto aqua scorsoneræ, lupulorum, aut chalybeata, aut in qua ignitum aurum fuerit extinctum; vel pro assuetis cerevisia mediocris minimè crassa, defecata, prædictis herbis parata; aut vinum tenue, probevè dilutum.

Præparatio Secundo apparantibus humorem crassum, & terrestrem hâc vel simili mixturâ ℞ sirupi de Epithymo, de scolopendria, fumariæ, borraginis an. ℥ ii. decoctionis lupulorum, buglossæ, capillorum Veneris, cetarach, radicum tamarisci lib. j. misce, dosis ℥ v. aut prædicti sirupi misceantur cum aquis earundem herbarum.

Evacuatio. Tertio evacuantibus, quod fiet, si ater sanguis abundet, ejusdem missione per sectam venam axillarem sinistrâ, vel per salvatellam, si copia minor est, aut ex pede, si menses deficiunt; vel ex hæmorrhoidibus, quod mirificū affert præsidium. Consequenter etiam purgatione per epithymum, folia senæ, lapidē lazuli, polypodium, fumariā, cassiam fistulā, myrobal. Indos, diasenā, diachatolicum, hieram rufi; confectionē hamech minorem; ut ℞ lap. lazuli, g. vi. infundantur in ℥ iiii. decocti epithymi, polipodii, ac fumariæ colatur, & adde sir. ex. Insuf. viol. ℥ ii. diasenæ ℥ ß, pulv. cort. cit. ℈ j. misce; vel si magis amat pilulas, ℞ massæ pilul. Indarum, de fumo terræ an. ʒ ß, diagridii, vel trochiscor. alandaal. g. v. cum syr. de epithymo, formentur viiii. conceduntur nonnunquam g. iii. *Stibium.* stibii præparati cum ʒ j. conservæ rosaut florum aranciorum, exploratis fœminæ viribus. Factâ semel confertâ evacuatione, paulatim deinde tenacem humorem expurgabis, diluto senæ, & epithymi, vel sirupo de chalybe, cujus plures habes descriptiones c. de febre alba; vel apozemate respiciente humorē melancholicū, sicuti c. de melancholia Virginum, & de scyrrho mammarum dictum abundè est. Inprimis tamen commendatur Elleborismus ibi descriptus.

Topica al. fomentia. Quarto ac præcipuè topicis, quæ valeant quidquid in parte continetur evacuare, quod cum summa attentione fieri debet, quippe cum scyrrhus à materiâ conge-

congelatâ fiat, medicamenta postulat discutientia permixtis humectantibus, & malacticis, quæ tamen ita attemperabis, ut ne si temerè resolventibus utaris, in duritiem majorem deducas, neve si plus quam par est tumorem emollias, materia corrumpatur, & scyrrhus in cancrum degeneret, quia tamen sine febre tumor est, fortioribus emollientibus uti licet, quam in inflammatione. Convenit itaque Epigastrio, aut tumenti loco adhibere linimenta, unguenta, cataplasmata, & emplastra, verum ante horum applicationem fomentationes fiant vel semicupia ex hoc aut simili decocto: ℞ radicis altheæ, liliorum, cucumeris agrestis an. m. ß radicis cappar. tamarisci an. ℥ ii. foliorum malv. nepetæ, arthemisiæ an. m. ii. florum camomillæ p. iii. caricarum pinguium num. xx. seminis lini, fœnugræci an. ℥ ii. fiat decoctum in aqua, addito oleo dulci communi, in quo fœmina sedeat usque ad umbilicum, bis in die, idque diutius: aut ex ijsdem decoctis ℥ x. & olei anethini, ac liliorum an. ℥ ii. fiat clyster; vel spongia madida in eodem, pars bis in die foveatur, deinde inungatur oleo amygdalarum dulcium, liliorum, myrrhæ, de sty ace, vel sequenti linimento ℞ butyri recentis, pinguedinis porcinæ an. ℥ ii. assungiæ gallinæ, anseris, anatis an. ℥ j. olei jasmini, cervini an. ℥ iii. muscilaginis fœnugræci vino albo extractæ ℥ j. ceræ & terebentinæ an. q. s. fiat linimentum; cujus etiam virtutis est hoc unguentum. ℞ olei sesamini, amygdalarum dulcium an. ℥ i. olei cappar. ℥ ß, assungiæ gallinæ, anatis, ursi, medullæ crurum vituli an. ʒ iii. dialtheæ simplicis, & hyssopi humidæ an. ʒ iiii. ammoniaci vino dissoluti ʒ ii. ceræ q. s. fiat unguentum: vel emplastrum quod ℞ opoponacis, bdellij, ammoniaci an. ℥ ii. dissolvantur in oleo liliorum, & vino malvatico, & adde myrrhæ, thuris, olibani an. ℥ j. styracis, propoleos, pinguedinis ursi, assungiæ anseris an. ℥ ß, croci ʒ ß, pulveris radicis Iridis ʒ j. cum ceræ, & terebentinæ s. q. fiat emplastrum; valet insuper aliud quod dicitur filii Zachariæ cum plumbo usto, diachilon ireatum, vel magnum, aut ℞ radicis altheæ, brioniæ coctæ, ac contusæ an. ℥ ii. plumbi usti, pulveris marchasitarum, & lytargir j an. ʒ j. olei rof. ac ceræ an. q. s, misce, fiat unguentum, vel addita resina emplastrum. Valet præterea radix mandragoræ; vel cucumeris agrestis ℥ iii. coquantur in vino, & oleo amygdalarum dulcium, deinde pistentur, & addita pinguedinis porci ℥ j opoponacis ʒ ii. misce. Cataplasmata commodè parabuntur ex herbis, & caricis remanentibus, ex superiori decocto pistis, addito butyro, & oleo liliorum. Quin etiam in uterum, si fœmina id tolerare queat, sequens decoctum injiciatur, ℞ foliorum matricariæ, malv. an. m. j. caricarum num. vi. seminis lini, fœnugræci an. ʒ j. coquantur in aqua ad lib. j. colaturæ adde olei liliorum, Jhasmninorum an. ℥ ii. misce, in quo poteris etiam dissolvere castorei, masticis, ammoniaci an. ʒ ii. ac subdere pessum aureum, à nobis sæpius inculcatum, vel alium confectû, ex therebentina, ammoniaco, galbano, myrrha an. ℥ ß hyssopi humidæ ʒ ii. vitellis ovorum tribus, olei amygdalarum dulcium ℥ ii. croci ℈ ii. misce, fiant pessaria.

Fomentatio. *Linimentu.* *Vnguentum.* *Emplastru.* *Cataplasma.* *Iniectio.* *Pessus.*

Quinto in declinatione, quæ valentius discutiant, adhibentur sic utiliter, in decocto augetur quantitas arthemisiæ, nepetæ, pulegii, origani, calamenthi, & adduntur flores, anthos meliloti, stœchados, sambuci, ac radices cucumeris agrestis, & brioniæ; in unguentis & emplastris major quantitas gummi, & assungię ursi, & commisceetur etiam prouncia unguenti vel emplastri, nitri, & cumini an. ʒ j. hæc porrò bis terve in die iterentur. At si scyrrhus ex illegitimis fuerit, tum quidem ijsdem ferè utendum est, electis tamen ijs quæ magis calefaciant, & fundant, & quod congelatum est solvant, solutum discutiant, quæ repetenda sunt ex c. de mammarum scyrrho non exquisito: fuerit etiam utile sequens, ℞ foliorum caulium m. j. coquantur in melle, & vino pistentur, & adde foliorum cappar. in aqua macerat. ac contusorum m. ß, butyri, ac ceræ q. s. fiat unguentum. Verum si ex admotis medicamentis, impensè, ac temere digerentibus factus fuit scyrrhus, curabitur per ea, quæ emolliant, & humectent, qualia sunt omnia fere anodina suprà recensita. At si fœmina biliosi fuerit & exusti

Valentiora. *Ad scyrrhi illegitimum remedia.* *Vnguentum.*

Q 3

exusti temperamenti, neque adsit copia flatus, aquæ dulcis, aut ferreæ balnea erunt ex usu, aut incessiones ex decocto herbarum temperatarum, à suffumigiis, & calidis pessariis cavendum. Quod si pituitæ mixtionem scyrrhus habeat; aluminosa ferreaque balnea utilissima sunt naturalia vel arte parata, & ut semel dicam, conducunt quæcunque ad mammarum scyrrhum proficua esse diximus; Tandem reliquis non proficientibus, quia affectus difficilis est, ad majora auxilia confugiendum, & ad usum chalybis præp. cujus varios exhibendi modos cap. de febre alba videre licet, ibi namque eos semel luculenter exposuimus pro cunctis affectibus, quibus conferre solent.

Scholium.

Stomachace quid.

M. c. 11. P. lib. 25. cap. 13. St. lib 16. geographia ad finem.

Scelotyrbe.

Stomachace & scelotyrbe] *Stomachacis, quam Barbari* Stomacachexiam *Marcellus* Oscedinem *vocat, meminerunt Plinius & Strabo, Danis dicitur* Scorbeck, *id est, oris depravatio, aliis* Schoermundt, *quod est rupta bucca, ac oris affectio existit, in qua gingivæ nimio prægnantes madore turgescunt, deinde etiam ulcerantur cum oris fœtore. Scelotyrbe verò cujus etiam Plinius cit. mentionem fecit definitur ab autore definitionum medicinalium craris conturbatio, seu resolutionis diminutæ species, qua erectus homo ambulare non potest, & latus quandoq; sinistrum in dextrum, nonnunquam dextrum in sinistrum circumfert, interdum quoque pedem non attollit, sed trahit, veluti qui magnos clyvos ascendunt. Si tamen rectius definire velis, potius confusam, & interturbatam motionem dicas quam abolitam.*

Magni lienes.

2. prædict. text. 19.

P. lib. 3. c. 49 A. lib. 11. c. 7

Porrò hæc duo mala magnorum lienum potissimum soboles existunt, & melancholicorum affectuum: ea sapientissimus senex prudenter admodum notavit, dicens, gingivæ vitiatæ, & ora graveolentia iis sunt, quibus splenes magni, quicunque verò habent magnos splenes, & neque sanguinis eruptiones ipsis contingunt, neque oris graveolentia, horum tibiæ ulcera prava habent, & cicatrices nigras, *quod idem confirmant Paulus & Aëtius, unde etiam à lividis pustulis* blawschwit, *Hollandis indigetatur; comitantur igitur hæc duo symptomata omnes fere lienis affectus, præsertim ejus scyrrhos aut alterius visceris, ac cum primis scorbutum,*

Scorbutus.

quem morbum nostra ætate communissimum septentrionalibus populis ad mare præsertim habitantibus, ut Batavis, Hollandis, Zelandis, Frisiis, Westphalis, Saxonibus, Danis, Pomeranis, referunt quidam ad prædictos magnos lienes Hippocratis, alij ad nigram icteritiam, at minus appositè, cum non per totum corpus melancholia dispergatur, sed in uno alterove loco consistat. Quidam à duobus hisce

Gingipedium

syndromicis accidentibus nomine ficto gingipedum morbum vocant, quoniam gingivæ, pariter, & pedes malè habent; affectus certè est minimè novus, sed qui jam olim Strabonis, & Plinij ætate. Endemius fuit in Germania trans Rhenum, nec multò postea longius, latiusque grassando versus regiones Germanico Oceano, Belgicoque sinui adjacentes Epidemius, non tamen pestilens evasit: Fons (*inquit Plinius*) erat aquæ dulcis solus, quâ potâ intra biennium dentes deciderent, compagesque ingenibus solverentur, stomachacem medici vocabant, & sceletyrbem ea mala.

Scorbutus Lusitanis accedit.

Simile quid contigisse legimus nostris Lusitanis quando primum in Indiam Orientalem navigarunt, cum aquatum irent, haud procul à promontorio Bonæ spei, id quod etiam nuper Hollandis eò navigantibus accidisse fertur.

Causa scorbuti.

Ceterum est scorbutus affectio orta ex impuritate viscerum, & lienis obstructione, propter quam impeditur attractio lutulenti, melancholicique humoris, qui reliquo sanguini commixtus inficit corporis partes aliquot, nam quod tenuius est, sursum elatum gingivas relaxat, & erodit, ac putrefacit, crassior autem limosaque pars ponderositate descendens puniceis maculis crura defœdat, aliter tamen quam in prægnantibus quibusdam, quibus tumescentes in cruribus venæ lividæ apparent, nam lividitates hæ majores ac turgentiores sunt, illæ minores dispersæ ac minus elatæ.

Scorbuti remedia.

Repertam auxilio tum fuisse scribit Plinius herbam Britannicam nostris ignotam; ideoque ejus loco recentiores bistortam usurpare solent, betonicam adjungentes, nasturtium, thelephium, seu cochleariam. Nec desunt qui scorbutum sic appellari autumant à

Schaur-

243

Schaurborch, *quæ dictio Danica est, à Saxonibus etiam mutuata, & vox non admodum diversa est, à Schoerbuyck. Belgarum & significat ventris rupturam, ego potius à superius jam dicta dictione Scorberk deductum, vero similius puto, nomine morbo indito, à præcipuo ejus symptomate.*

De uteri cancro.

CAP. XXIIII.

B. de canc. mam.

UTeri scyrrhus si malè curetur ob materiæ similitudinem facilè vertitur in cancrum sive carcinoma. Ex ijs autem, quæ priori lib. scripsimus, constat, cur sic dicatur, ac duplicem esse, ulceratum, & non ulceratum, quaque ratione uterque generetur. Est porrò non ulceratus cancer, tumor inæqualis, durus, colore sublivido, venenosus, calidus perpetuo dolore affligens. *Non ulcerati definitio.* Ulceratus verò est ulcus, quod præter dolorem, ac tumorem, & inæqualitatem labra habet prætumida, dura, aspectu horrida, ex quo etiam concreta illuvies sordida, & livida, interdum etiam subrubra & cruenta sanies emanat, tenuis, nigra, vel etiam fulva, & graviter olens. *Ulcerati.* Quidam scribunt lupum etiam vocari, quia carnes avium si illi apponantur absumit. Ego potius lupum ac lupiam apud Chirurgos Hispaniæ vocitari comperio scyrrhos vernacula lingua, *lobillos, sive lovanillos.* *Lupia.* Cæterum non ulceratus cancer ut plurimum fit in uteri corpore, ulceratus in cervice, & orificio interiore ejusdem.

Causa. Oritur ex menstruo sanguine copioso ibi detento, ex cujus crassiori melancholicaque parte scyrrhus primò fit, deinde si exuratur cancer; ac si adhuc acrior reddatur, ulceratum efficit cancrum, vel si tenuior serosior, acriorque sanguinis portio ad superficiem tumidæ partis illabatur, venis circumstantibus exulcerationem foventibus. Externæ causæ sunt mœror, timor, cogitationes profundæ, sollicitudines, usus carnium pisciumve salitorum, & infumatorum, vinorum crassorum, ac calidorum, & quæcunque alia, humorem gignunt melancholicum & adustum; oritur insuper ex malignis ulceribus.

Nota. Cognoscitur ex dolore circa inguina, abdomen, imum ventrem, ac lumbos; & quia si locus contrectetur, tumor sentitur durus, ad tactum renitens, inæqualis, niger, aut lividus cum rubore, ac dolore, qui ad manus contactũ vel medicamentorum applicationẽ efferatur, & circumcirca quidam ictus quasi punctim illati persentiuntur, interdum pars torpet, interdum dolet, venæque quæ in ambitu sunt tumidæ apparent. Jam verò scyrrhum in cancrum degenerare deprænhendes, quia cum ante tumor sine dolore esset fœmina dolorem jam sentit, ob caliditatem, & acrimoniam conceptam; *Signa scyrrhi in cancrum degenerantis.* Exulcerari verò indicium est, si symptomata exacerbentur, quibus perseverantibus lenta accedit febricula, inquietudo, cibi fastidium, anxietas, rubor maxillarum, & in muliebribus locis ardor, fœtor, dolor, tumque fœda, ac turpis illuvies ab utero procedit, & si vas magnum exedatur, sanguis nonnunquam ita copiosè profluit, ut mortem temporius inferat.

Prognostitia. Difficilis est curatio, & præsertim si malum excreverit nullâ ferè medicinâ curatur, maximè in utero ob loci incommoditatem nullam veram curationẽ admittit, nam cum incipit negligitur, quia non magnam infert molestiam, auctus jam aut ulceratus rescindi nequit. Sed in hoc inprimis opem medici desiderat, ut prohibeamus non ulcerati exulcerationem, & ulcerati incrementũ, quippe ulceratus majores excitat cruciatus, vehementiusq́; quo magis tractatur, affligit: uterque mitiora contemnit remedia, vehementioribus proritatur, & excandescit, ita, ut quocunq; te vertas, omnia plena miseriarum sint, idcircò meritò ab Hippoc. proclamatum est, occultos cancros non esse curandos, quia curati citius interimunt, quæ sententia à nobis suo loco exposita fuit. *6. Aph. 38.*

omnia partim repellendo, partim citra mordicationem digerendo malum leniunt: est igitur utile unguentum ex olei rosar. ℥ iii litargirij ʒ ii aceti ℥ ß, aut ℞ olei nenupharis, papaveris an. ℥ ii, olei ovorum ℥ ß cineris cancrorum fluviatilium loti in aqua solani ʒ ii, caphuræ ℈ i pulveris plumbi usti, antimonij an. ℈ ii misce; vel succus solani, & plantaginis cum oleo omphancino in mortario plumbeo ducantur, & ℞ herbæ scabiosæ, caprifolij an. partes æquales urantur, ac cineris drachmis tribus adde cineris cancri fluviatilis ʒ i, excipiantur ℥ viij liquoris stillatitij solani, ac in mortario cum pistillo plumbeo diu agitentur, assungiæ hic non conducunt, neq; animalium medullæ quia putrefaciunt.

Pinguia cancero non ulcerato non conducunt.

Quintò dolorem sedantibus in quem finem si cancer non ulceratus sit oleum rof. per methencritam injicitur; si ulceratus lac muliebre, vel asininum tepidum, vel sequens pessus utero inditur: ℞ lactis muliebris ℥ ii, succi papaveris ℥ i æsypi ℥ ß croci ℈ i misce, aut malva, & althea in mulsa macerentur, contundantur, & cum oleo rosarum fiat cataplasma pubi applicandum, vel incessiones parentur, ex decocto malvæ, altheæ, coriandri viridis, papaveris albi, violarum, & seminis psylij, ex quo etiam decocto ad doloris mitigationem aliquid in uterum injiciatur, cum emulsione seminis papaveris, & psyllij, ac in extremis necessitatibus cum g. iii opij. At si dolor ingentissimus fuerit; ℞ foliorum nenupharis m. ß florum rof. rub. p. i seminis papaveris ʒ i coquantur in ſ. q. aquæ, decoctum in mortario plumbeo ducatur, ac in uterum injiciatur, cui nonnihil jhoschyami addere poteris, ne rabiens evadat mulier ob nimium dolorem, quod si sanguis effluat prædictis adjunge plantaginem, portulacam, & pulverem thuris.

Doloris sedatio.

Sexto reliquis non proficientibus, uti experientia monstratú est, magnitudo mali, malignitas, & necessitas postulát ad chymica auxilia, quæ potentissima sunt, devenire, inter quæ mirabilia sunt oleum de stibio, de auri pigmento, de plumbo, quorum guttæ aliquot supradictis unguentis utiliter admiscentur, aut in aliquo ex recensitis dissolve ʒ i trochiscorum Andronis, vel de arsenico descriptionis Avicennæ, aut aliquid ex ijs, quæ adnommas, & depascentia ulcera infra reperies cap. de ulceribus uteri; & hæc erit paletiva dicta cancri curatio, à qua non est desistendum, quia à plerisque morbis gravissimis sæpe ægrotantes ex insperato liberari vidimus, reliqua ex c. de mammarum cancro sunt hic in memoriam reducenda.

Chymica auxilia.

De uteri condylomate.

CAP. XXV.

Condyloma est eminentia, quæ tum fit quum uteri aut ani ruga aliqua præter naturam intumuerit, cum enim sinuosæ sint hæ partes, rugas coagmentatas duplicatasq; habent, quæ ubi amplius tument, condyloma fit. Celsus dixerat esse tuberculum ex inflammatione ortum; Paulus existimat esse tuberculum obcalescens, sive ex inflammatione, sive ex fissuris; Aetius quamlibet rugosam uteri eminentiam condyloma appellat, sive callum contraxerit, sive recens sit, uti Celsus. Porrò condyloma interdum citra inflammationem fit, & molle est, quandoque cum inflammatione, tumque durum existit, ac dolorificum ut rectè Gorræus; dicitur autem condyloma à condylon, quod est articulus, quia plicæ prominent ad similitudinem nodorum, qui in digitis apparent pugno clauso: differt à tymijs, quia tymij sunt eminentiæ preter naturam, expertes doloris, auctę asperæ, oblongæ, & ubi parvæ sunt, tymij ubi magnæ ficus appellantur, de quibus infrà; oritur interdum in utero, sæpe in pudendi colo, & tunc facilius curatur.

Definitio.

Cels. lib. 6. cap 18. P. lib. 6. cap. 80. Aët. lib. 16 cap. 100.

In definitionibus.

Distinctio ab alijs tumoribus.

Ex

Pars affecta. Ex dictis liquet, condyloma fieri ex inflammatione, aut rimis induratis in plicis, seu reduplicatis illis corporibus, potissimum autem ex crassis, adustis, & *Causa.* fœculentis humoribus, sed adhuc magis, dum menses prodeunt, aut post partum, *Signa.* attolluntur. Signis opus non est quia oculis condylomata apparent sæpe si plura sint, parvi racemi speciem referentia. Aut si in uteri ostiolo consistant, tactu dignoscuntur.

Curatio. Curantur quatuor remediorum generibus. Primò victu ac purgantibus medicamentis, quæ causam antecedentem respiciant, & illidant, & quod ad hæc quidem attinet eadem observari debent, quæ infra c. de uteri rhagadiis scripta, reperies.

Repercussio. Secundò repercut ientibus, & exsiccantibus topicis medicamentis, si callum nuper genitum fuit, ut in cessionibus, & evaporationibus ex decocto verbenæ, fol.orum rubi, malicorij, acaciæ, & foliorum hæderæ, additis ob dolorem camæmali floribus.

Doloris sedatio. Tertiò si inflammatum sit condyloma ijs, quæ dolorem valeant mitigare, perfusionibus, ac incessionibus, ut ℞ foliorum meliloti, malvæ, altheæ an. m. ß seminis lini fœnugræci an. ʒ iii, florum camomillæ p. ii. coquantur, ac decoctionis lib. I. adde olei rosꝭ ℥ ii per symphonem infundito, aut lactis tepidi tantundem, vel applicetur pessus aureus, aut conficiatur ex butyro æsypo, vitello ovi asso, cum oleo rosꝭ

Discussio. Si antiquum condyloma jam induruerit, neque prædictis desidit, emolliendum prius est jam dictis decoctis, & incessionibus deinde discutiendum in quem usum, ut admirandum remedium, laudat Aëtius Misi assatum, & therebentina exceptum, est autem Misi minerale, cujus vices vitriolum ustum gerit. Quod etiam vitriolum Romanum vocant, ego expertus sum trochiscos de chalybe, quorum ʒ i in pulverem redacta cum oleo rosꝭ ac cera misce, & addita ℥ ß succi verbasci, fiat unguentum: valet insuper hoc aliud, ℞ cerussæ ʒ i ß aluminis scissilis ʒ i. spumæ argenti loti ʒ ii ß, thuris ʒ ß terantur affundendo aquam rosꝭ ac vinum, postea cum oleo rosꝭ fiat unguentum, vel testas ovorum ustas, ac tritas, lavato, & exsiccatas parti inspergito; hoc etiam celebre est ℞ cadmiæ (quæ est tutia) ter ustæ ac lotæ, cerussæ lotæ, spumæ argenti lotæ an. ʒ ii, ovorum assatorum vitellos ij. ceræ, sapæ, & olei rosꝭ an. ℥ ij fiat unguentum, aut iridis illiricæ ʒ j ℥ ß terebentinæ, excipe, cui addi potest chartæ combustæ ʒ ß. Dux Complutensis aliâs de Alcala, hoc alio cum maximo juvamine utebatur, ℞ pomum insanum unum, in minutissimas partes conscissum, oleo capparorum incoquatur, quoad exsiccentur, tunc adde viride æris *Vnguentum de melongena.* ℥ i, omnia simul contundantur, & misceantur, ac cum cera fiat unguentum. Si plura desideras hujus generis Aëtium consule; quæ si non prosint, ad sectionem devenire consulit Paulus, & si plura fuerint condylomata adustionem candenti ferramento, vel causticis uti Celsus, deinde ulcus *A. lib. 14 cap. 3 P. lib. 6 cap. 71.* regulariter curandum; ego verò sectionem ac ustionem harum partium periculo plenam esse video, uti enim hæmorrhoidas ferro tangere perniciosum est, ut infra patebit, ita condylomata. Verum si maxima necessitas urgeat, tunc condyloma volsella distentum rescindatur, & pulvis sanguinem sistens inspergatur, sin autem plura fuerint condylomata post excisionem ustio adhibeatur; ac tunc demum suppuratoriis repurgantibus, ac cicatrizantibus medicamentis utendum, quale est emplastrum lithargyrium.

Scholium.

Pomum insanum] *Hoc pomum communiter* melongena, seu melanzana, berengena, ac cupidinis pomum dicitur, *crescit in tota Hispania familiariter, & inter cucurbitas, ac melones seritur, cujus folia lapati folijs non dissimilia, planta flores purpureos reddit, fructum instar pomi communis oblongi, initio viridis,* *cum*

tum maturescit punicei coloris, quibusdam ligamentis instar dentium insertum, quæ semper viridia perseverant, victui non aspernandum obsonium, si ritè paretur, nisi quod succum gignit Melancholicum; circa Autumnum maturescit; Gallis & Germanis penè incognita sunt & planta & fructus.

De uteri hæmorrhoidibus.

CAP. XXVI.

HÆmorrhois sanguinis evacuationem significat, per quamlibet partem, si nominis vim spectemus, tamen veteres fluores sanguinis per venas ani duntaxat propriè hæmorrhoidas appellarunt, & ad earum similitudinem etiam venæ quædam circa muliebres locos eodem nomine à medicis indigitantur, consistunt autem illæ in osculo uteri, & in colo, aut in ipso utero, aut in pudendo, ac sua incommoda, sicuti ani hæmorrhoides habent, nam ut ad venas intestini sic ad has crassior fœculentusque sanguis defertur, à quo replentur, intumescunt, & eminentias generant, quas uteri hæmorrhoidas dicunt, quæ si fluant symptoma sunt in genere eorum, quæ præter naturam excernuntur, si non fluunt, sed tumeant, morbus est instrumentarius in via, & cavitate, & inter tumores præter naturam connumerantur. Harum differentiæ plures sicuti & hæmorrhoidum ani: nam aut cæcæ sunt, aut apertæ; cæcæ dicuntur, tum quæ intus latent, neque videri possunt, tum quæ nullum emittunt sanguinem: apertæ è converso, aut in quibus sanguinis profusio fit, quanquam oculis non sint subjectæ, sed in alto positæ; aut quæ visui conspicuæ, extrà tument. Rursus vel sine inflammatione sunt, vel cum inflammatione; differunt insuper inter se magnitudine, numero, figura; ita aliæ morales dicuntur à mori effigie, aliæ verrucales, aliæ vesicales, seu uvales; loco prætereà, quod aliæ in osculo uteri consistant, aliæ in colo ipsius, aliæ in pudendo, raro in ipso uteri sinu, nam ad hasce omnes partes venas terminari non contemnendas suo loco prodidimus. Veruntamen in Harmonia Gynæceorum raró in uteri sinu hæmorrhoidas contingere ex Cleopatra, & Moschione legimus; à quibus Mercurialis suscepit, Aetius, & Paulus idipsum affirmant, sed Aetius rarius adhuc in pudendo muliebri oriri asserit, quod mihi non admodum probatur, quin potius quia ex reliquis partibus menstruus fluxus fit, ideo cum venæ pudendi muliebris aperiuntur, aut intumescunt, tum potissimum hæmorrhoidas fieri existimo, alias nulla esset differentia inter mensium profusionem, & fluentes hæmorrhoidas; tandem differunt inter se more, quod aliæ mites sint, aliæ malignæ; mites ut plurimum humidæ sunt, molles, breves, ac lenes: malignæ duræ, asperæ, grandes, curatu difficiles. Adhuc aliæ per brevissima intervalla sanguinem fundunt, aliæ per longiora, interdum, licet raró, per statuta tempora.

Descriptio.

Pars affecta.

Species.

Differentiæ.

An hæmorrhoides fiant in pudendo muliebri.

Fiunt ex rhagadiis, & condylomate evocato sanguine ad eas partes, sed præcipuè ac tanquam ex proxima causa ex humore crasso ac fœculento ad uteri venas decumbente, aut ex inordinato menstrui sanguinis defluxu ad easdem venas. Quippe si ante debitum tempus hæ venæ repleantur, nec sanguinem profundant, quia necdum tempus excretioni aptum est, fit ut caleat & incrassescat, nec permeare possit, ac subinde tumorem elevet quia calescentes venæ ex vicinis aliis sanguinem trahunt, & ubi replentur, tument, ac capita earum supereminent, & cum jam ab humore coaservato coguntur, sanguinem ejaculantur, sin minus dolore infestant molestissimo.

Causa.

Malum dignosces, quia fœminæ, sic affectæ lassæ sunt, tentionem & imbecillitatem sentiunt, ac pondus in illis partibus, & colorem habent abundanti humori persimilem; at si in alto consistant nec sanguinem profundant, dioptrismo explorabis, nonnunquam subrubra adest excretio, & in declinatione livida, ac fœculenta; Porro si hæmorrhoides ex sanguine fiunt fœculento, & crasso formam habent mori: si ex melancholia, verrucæ sunt, tymy, seu ficus, de quibus infrà: si ex pituitoso humore, uvam aut vesicam referunt: si ex flava bile adusta, & crassa virulentiam cum fœtore ex se effundunt. Inflammationem prodit rubor, tentio, renixus, febris. Nec tamen ex humoris fluxione continuò hæmorrhoidas subesse colligas, sæpe enim ex uteri ulceribus, aut ob alias causas 1 ●
fluit, reliqua oculis sunt conspicua.

Prognostici. Jam verò tam uteri, quam ani hæmorrhoides si moderatè fluant, quam plurimos morbos curant, eminentes arcent, uti scribit Hippocrates; curant quidem melancholiam, varices, induratos lienes, arthritidem, nephritidem; & quibus hæmorrhoides insunt hæ, neque pleuritide neque peripneumonia, nec phagedena, nec furunculis, nec theremynthis, neque fortassis lepra, nec alphus corripiuntur, adhæc uteri, vesicæ, pudendique affectibus prosunt, quibusdam etiam prægnantibus utiliter fluere notavit Holerius. Intempestivè cohibitæ Epilepsiam deterioraque vitia pariunt. Sic nimium sanguinem effundentes cachexiam, hydropem, aliosque graves morbos in- 2 ●
vehunt,

5. Epid. 3. 91 & 6. Epid. 3

Curatio. Curantur ferè ut ani hæmorrhoides, peculiariter tamen quinque remediorum generibus, ad quinque curationis scopos collimando, quorum primus est impedire, ne sanguis fœculentus generetur: secundus dolorem mitigare, tertius tumentes aperire; quartus inflammationem tollere. Quintus apertarum fluxum immodicum compescere.

Victus. Primus scopus perficitur alimentis concoctu facilimis, optimum sanguinem, & minimè fœculentum generantibus, quæ insuper temperata sint ac lenientia, non autem adstringentia, ut quidam volunt etiamsi fluant, quia talia feces indurant, & urinam supprimunt, ita ut postea magno molimine ad ex- 3 ●
pellendum sit opus, ex quo fluxus augetur; utatur igitur patiens novellis gallinis, pullis, hædis, carne vitulorum lactantium, phasianorum ac perdicum, ovis tremulis, piscibus squamosis, aquarum mundarum, & fluentium, lacte amygdalino, hordeato, ac similibus, vino albo, aut rubello, cerevisia defecata, aquavè anisi, satietas vitetur. Ut autem alvus quotidiè fluat cum carnibus incoquantur folia mercurialis, malvæ, salviæ, borraginis, fumariæ, betæ, vel pruna damascena, & passulæ, & fiant brodia, sive fercula assumenda initio mensæ, aut per horam ante prandium capiat ℥j. cassiæ cum saccharo, vel vj. pruna senæ, aut molles clysteres applicentur, qui commodius in uteri hæmorrhoidibus applicantur; animi pathemata ac nimius coitus vitandus; inprimis 4 ●
Melancholiam & flatus gignentes cibi. autem à tredecim rebus, quæ melancholiam & flatus gignunt, abstinendum, aceto, fabis, lentibus, orobis seu ervis, brassica, dactylis, piscibus salitis, aut infumatis, carnibus etiam sic asservatis, & aquatilium avium; capitibus animalium, caseo veteri, pane minus benè fermentato; & acutis sive acribus, ut alliis, cœpe, synapi, ac similibus.

Doloris sedatio. Secundo curatur ijs, quæ dolorem mitigant, quod præcipuè fit, per causæ diversionem, & abscissionem, & quando à sanguine oppido eas venas implente provenit, considerandum an à liene malum ortum ducat, & tunc basilica sinistra; an ex toto corpore, ac jecore, & tunc dextra tundenda est, copiosèque sanguis, si vires constent, detrahendus, ex brachio si plenitudo adest, deinde ex 5 ●
pede si menses sint suppressi, aut hæmorrhoides, cucurbitulæ insuper hepati, & partibus superioribus affiguntur, & ligamenta fiunt, ac frictiones; & si ex humorum impuritate procedat, purgatio exercenda juxta peccantis humoris naturam.

Anodina. Deinde anodinis, quibus statim à principio sæpe uti cogimur, quia dolor gravis-

graviſſimum eſt ſymptoma, ac totam ad ſe curationem interdum trahit, nulla habita ratione cauſæ. Fiant ergò fomentationes, ex decocto malvæ, altheæ, meliloti, violarum, parietariæ, florum camomillæ, verbaſci, ſeminis lini, ac fœnugræci, ex quo inceſſiones etiam adminiſtrentur, & ſacculi eiſdem herbis pleni, ac in decocto madidi locis applicentur, deinde pars inungatur butyro vaccino ad ſolem agitato in mortario plumbeo; aut ℞ olei ſeminis lini, de vitellis ovorum an. ℥ ij, agitentur in plumbeo mortario; eſt etiam mitigatorium, quod paratur ex oleo roſarum aſſungiæ anatis, & gallinæ an. ℥ ii. luteis ovorum iij, ceræ ℥ i, croci ʒ i ß miſce, fiat unguentum, cui adde muſcilaginis ſeminis cythoniorum, altheæ an. ʒ iij valet etiam ſuccus cœpæ cum butyro ſubactus, vitello ovi & oleo roſarum, conſimile eſt hoc olei nenupharis, camomillæ an. ℥ i, ſucci lactucæ ℥ ij, farinæ hordei ℥ i bulliant, & adde croci ʒ i, vitellos ovorum num: iij, fiat cataplaſma, cui, ſi dolor ſit intenſiſſimus, additur ſeminis jhoſchiami, aut mandragoræ, vel opij ʒ i, peſſus etiam ex ſolo phylonio diſſoluto in vino, & aqua roſacea dolorem lenit. Verum narcotica hæc ſecuriora ſunt in hæmorrhoidibus ani, quam uteri. *Narcotica.*

Eſt tamen mirificum ſequens cataplaſma radicum altheæ lib. ß, radicum liliorum ℥ ij foliorum malvæ jhoſquiami an. m. j. florū camomillæ pug. ij. meliloti. m. ß ſeminis lini, fœnugræci, hordei an. ʒ i, ſeminis anethi ℥ ß olei ſeſamini, vel de ſemine lini ℥ i ij, opij ʒ i miſce: atque hæc ſunt quæ partim refrigerant, partim leniunt, & emolliunt, ideoque conveniunt imprimis, ubi propter ſiccitatem dolor intenditur.

Ad morales remedia. Verum ſi morales ſint, nec tam ex ſanguine, & bile, quam melancholia proveniant, conducunt teſte Arnoldo Villanovano medicamenta leviter exſiccantia citra mordacitatem; ut pulvis radicis iridis, & verbaſci; aut unguentum ex oleo de fructibus momordicæ cum ceruſſa, & lithargyrio, cui prædicti pulveres addi poſſunt, & fiat linimentum aut peſſarium, aut ℞ ceruſſæ, ſpumæ argenti, plumbi uſti, & loti ſingul. ʒ iii, excipe melle, & partem prius vino lotam linito; aut applicetur ſacculus calidus repletus ſemine lini, & floribus camomillæ, quæ incoxerint in vino rubello. Eadem ferè remedia utilia ſunt, ſi dolor procedit ex tentione venarum, ob violentiam qua egreſſæ ſunt, tamen quædam reperiuntur, quæ omnium hæmorrhoidarum dolores generaliter ſedant, inter quæ primum tenet locum unguentum de melongenis ſuperiori , à nobis deſcriptū. Secundum unguentum de ſcarabæis, quod paratur ex ipſis animalculis frixis in oleo violarum, poſtea rejectis ſcarabæis adde aſſungiæ gallinæ, & ceræ q. ſ. fiat unguentum in quo peſſaria liniantur. Tertium hoc eſt ℞ cœpæ rubeæ, radicis liliorum an. ℥ i coquantur, contundantur, extrahantur & adde, ſecis olei communis, olei myrthini an. ℥ i miſce. Quartum fit ex æquis portionibus ſucci portulacæ, ac mellis, quæ ſimul ad craſſitiem coquantur, & in mortario plumbeo poſtea trahantur.

Ad tumidas remedia. Tertiò ſi valdè tumidæ ſint, & materia ibi contenta multa, ad evacuandum quod ibi continetur, fiat prius evaporatio ex decocto malvæ, altheæ, viol. meliloti, florum camomillæ, parietariæ, verbaſci, cum ſemine lini, fœnugræci, ac foliis ebuli, vel ipſa folia ebuli cocta, & butyro mixta loco applicentur.

His enim ſi materia pauca eſt diſcutitur, quod ſi multa ſit, ut nec his humor in eis contentus diſſipari queat, ſanguis ab ipſis extrahendus, quod fiet ſi præmiſſis jam repetitis fomentationibus, hyrudines apponantur, aut medicamenta quæ eaſdem reſerare valeant, ut ſi locus fricetur folio ficus, vel parietariæ, vel fruſto cœpæ, aut linteo canabino, aut calamentho, origano, ciclamino, pipere, nitro, ſcylla, & lacticiniorumque generibus, ſed & oleum è nucleis perſicorum, & fellis genera cuncta hæmorrhoidas aperiunt, ſi rubia minor, aut acre aliquid ex ſupradictis eis miſceatur. Quidam hæmorrhoidas ſcarificant, aut lanceolâ aperiunt, quod periculo plenum eſt, quia aut ulcera inde fiunt corroſiva, & *Sanguinis evac.* *Quorundam error.*

fistulosa, ob terream & malè cohærentem melancholiæ substantiam, aut incompescibilis sequitur hæmorrhagia, quia hæ venæ universi corporis extremæ sunt, quibus rescissis, sanguis ad eas magno impetu undique fertur, sic vidimus aliquot, ex hac scissione ab inconsideratis chirurgis facta, in extrema pericula conjectos, sic D. Johannes Austriacus ex unius hæmorrhoidis scissione superveniente fluxu obiisse fertur; minor tamen fluor est in hæmorrhoidibus ani.

Si inflammata. Quartò si inflammatio adest, & inde dolor augetur, curatur victus ratione, avertentibus & evacuantibus, uti in primo, ac secundo remediorum genere subinde etiam repellentibus, ut aqua rosarum, portulacæ, plantaginis, cum albumine ovi, & muscilagine seminis lini, ac cydoniorum: vel unguento rosaceo diu agitato in mortario plumbeo: vel si dolor sit ingentissimus, ℞ unguenti populeonis ℥i, croci ʒ. ß, opij g. v. cum vitello unius ovi misce, prodest etiam vitellus ovi cum oleo rosarum in æstate, cum oleo amygdalarum dulcium in hyeme. Quæ omnia præcedat incessio ex decocto malvæ, hordei, camomillæ, violis, & similibus: deinde in augmento addatur prædictis linimentis oleum camomillæ, amygdalarum dulcium. In declinatione verò ex his duntaxat oleis cum farina fab. & fœnugræci, ac paucâ cerâ fiat unguentum. Quibus si discutiantur optimum fuerit: sin ad suppurationem rendant, quod ad suppurantia, abstergentia, & cicatrizantia attinet, petenda curatio ex cap. de uteri inflammatione in 4. remediorum genere. At si in corruptionem, & gangrænam tendant, tunc necessarius plane erit usus ignis, seu actualis cauterij.

Fluxus sedatio. Quintò si apertæ sint, ac moderatè fluant à multis morbis liberant, uti diximus, si verò immoderatè multorum malorum causa sunt, ideoque compescendæ per ea, quæ capite de immoderato menstr. fluxu dicta sunt, nam fere omnia hic conveniunt. Adde tamen quod sirupis adstringentibus præmissis, fiat purgatio per myrabalanorum cortices, vel tamarindos vel rhabarbarum, post quæ assumitur cocleare i. sequentis conservæ: ℞ conservæ rosarum antiquæ ℥ ij, gummi tragachanti, sanguinis draconis, boli armeni, trochisc. de karabe an. ʒ ß, cum sirupo myrthino, aut cydoniorum fiat opiata; interdum etiam si fluxus sit magnus, ad narcotica veniendum; Parti verò applicetur sacculus repletus tribus partibus rosar. & una mirthyllorum, quæ leviter bulliant in vino rubro, aut fiant fomentationes, & incessiones in vino adstringenti, aut adstringenti decocto plantaginis myrthi, florum, & capitum rosarum in aqua pluviali, & vino rubeo; ac pessaria locellis applicentur ex pilis leporis, cum ovi albumine, aut ex eodem ovi albumine cum aqua rosarum pulveribusque supradictis, quæ actu frigida applicentur, præsertim tempore æstatis, vel pulvere adstringente locus inspergitur, & renibus ac pubi unguentum comitissæ applicetur, prodest etiam terra Lemnia in vino austero dissoluta, & in aceto pro ani hæmorrhoidibus, quæcunque enim in alijs affectibus aceto diluuntur, in uteri affectibus vino dissolvi debent, pulvis sarsæ parellæ, & ligni Guaiaci, cum melle hæmorrhoidas exsiccat: Item pulvis ex cortice nucis, spongiæ, & aristolochiæ. Tandem frictiones fiant partium superiorum; cucurbitulæ lumbis, & sub mammis apponantur. His non proficientibus consulunt nonnulli uti causticis, quæ crusta generent; *Ignis.* Hippocrat. potius igne non admoto, sed juxta posito siccandas jubet, ut rugas contrahant, & in se considеant, hac ratione clysteris fistula locis inditur, per eam candens ferramentum immittitur, & frequenter eximitur, quo magis calefieri sustineat. Quod si tota excrescentia in fungosam carnem degeneret, tunc solum sectionem faciendam censeo, si locus attingi queat, sin minus medicamentis attentanda, ut supra capite de condylomate dictum est.

Scholium.

Scholium.

Obiectio. *Obtrudes non differre hæmorrhoidas uteri cæcas à menstruis suppressis, fluentes à superfluo menstruorum fluxu; quoniam eædem venæ videntur esse, quæ in hisce tument, & eæ per quas menstrua expurgantur.*

Solutio. *Dicimus verò rarò uteri hæmorrhoidas contingere, interdum tamen quia tanta est inquibusdam fœminis repletio, ut non solum per cotyledonas, & cervicis venas menstruis destinatas fluat, sed ad eas etiam copiosè feratur quæ ad pudendi partes nutriendas genitæ fuerunt. Mercurialis distinguit interfluxum menstruum & hæmorrhoidalem; quod menstruus, quamvis immodicus sit, periodos habeat, & non sit cum dolore, nec corpus inde adeò emacietur; quæ omnia in hæmorrhoidali contraria fiunt. Hæc tamen distinctio parum sufficiens videtur; quia etiamsi non habeat periodos, idem etiam menstruis inordinatis obvenit, & stillicidio eorundem, quin etiam dolores menstruis, cum gravissimis symptomatibus etiam contingunt, ritè tamen hæmorrhoidæ vocantur, ubi hæc omnia conveniunt, ut stillatim sine periodo, & cum dolore fluant; In quo tamen hæmorrhoidum ratio consistat, nec Mercurialis declarat, neque quisquam alius, quod sciam, potissimam tamen esse puto, quia cum ex alijs venis uteri, ac cervicis ejus fluxus fiat menstrualis; hæmorrhoides tum potissimum exoriuntur, cum mulie bris pudendi venæ intumescunt, aut aperiuntur, quo in loco hanc affectionem maximè suboriri censeo. Quod autem Aëtius scribit rarius in pudendo hæmorrhoidas fieri minus nobis probatur, nisi hæmorrhoidis nomen accipiat, pro quolibet sanguinis fluxu, quæ altera est vocabuli significatio, ac maxime propria; tunc quippe dubium non est, rarius accidere sanguinis fluorem ex venis pudendi, quam ex venis uteri; qui & menstrualis est, & creber. Verum si hæmorrhois pro affectu ipso accipiatur, hoc est pro vena dilatata ex fæculentia sanguinis; tunc affectus proprius pudendi est, sed rarissimus.*

Lib. 4. c. 3. de morb. mul.

Hæmorrhoidum uteri ratio in quo consistat.

Aetij locus.

De uteri, & pudendi verrucis, thymiis, accrocordone, & ficu.

CAP. XXVII.

Differentiæ. VErrucatum quatuor sunt differentiæ: Accrocordones, quæ tuberculosæ sunt eminentiæ, quasi ex filo pensiles, & ita dicuntur, quia vertice suo resectæ, chordæ juxta extremitatem similes apparent. *Accrocordones.* Myrmeciæ, ac si formicales dicas, talem enim habent pruritum, & in radicibus latiores existunt. *Myrmecia.* Thymus, qui est tumor asper, oblongus, doloris expers formam thymi herbæ referens, unde nomen habet, non tamen thymi nostratis, sed veri thymi albi candiæ, cujus semen parvo continetur capite, ut stœchadis. *Thymus.* Hic si mansuetior est, albescens conspicitur, aut subruber; si malignus lividus, ac dolorosus; sanguinem effundens dum avertur amplius, quam pro magnitudine apparente. Ac rursus si parvus est, thymius appellatur, si magnus, ficus aut marisca, de qua satyricus poeta: *Ficus & marisca.*

Cæduntur tumidæ medico ridente mariscæ.

Quocirca decipiuntur, qui mariscas cum hæmorrhoidibus confundunt. Quarta est differentia clavus, callosa eminentia, alba, rotunda, duorum clavorum capitibus assimilis, quæ frequens nascitur circa manus extremitates, & calcaneum, ac plantas pedum. *Clavus.* Addunt aliqui cornua dicta, quæ sunt verrucæ oblongæ, & in cornu figuram convolutæ nascuntur potissimum *Cornu.*

mum in juncturis, uti Avicenna scribit; hi omnes tumores modò simplices nascuntur, modò multiplices in pedibus, talis, manuum digitis, & palmis, medijs fœmoribus, in facie, in ano, & perinæo, in glande, præputio, *r. 4. tract. 3. cap. 14.* uteri osculo, in alis pudendi muliebris, & in ipso pudendo, de quibus ultimis peculiariter hic agimus. *Species.* Sunt hi tumores de genere scyrri; *Causa.* fiunt autem ex concubitu immodica exercitatione, vel attritione, immediatè tamen ex humore melancholico, & crasso, vel terrestri pituita, & ex morbo Venereo malignitatem sæpe acquirunt. *Signa.* Mitiores dignosces ex colore albo aut rubicundo, & doloris absentia; maligniores ex duritie, sorde, colore plumbeo, ac dolore, & quia manuum aut medicamentorum admotione exacerbantur; reliqua signa diagnostica ex supradictis patent; *Prognosticum.* omnes in curatione majus, quam pro magnitudine facessunt negotium; nam myrmecia non nisi post multas evacuationes, ac sudores curatur; thymius, & clavus etiamsi excidantur, iterum sæpe radices spargunt, accrocordones facilioris sunt curationis, ac si semel avellantur, radix nulla relinquitur; mansuetæ verrucæ facilè: malignæ, & exasperatæ difficilius sanescunt.

Curatio. Curantur quatuor remediorum generibus, primo victu, qui crassos humores minimè generare valeat, catharticisq; ad eosdem purgandos accommodatis, tandemq; sudoribus si rebelles sint.

Thymi & clavi discussio. Secundò medicamentis discutientibus, quæ thymijs potissimum conveniunt, & clavis, ut salvia sicca, cum caricis pinguibus, aut soleas veteramentarias ustas, & tritas, ac vino exceptas appone, vel serpentis exuvias tritas cum caricis sine granis, sed & soleæ etiam, & cucurbita sicca per se teruntur, permiscentur, & cum vino verrucis applicantur, pro optimo experimento; aut certè origani, & ruthæ æquales partes ustæ, & tritæ; thuris cortex cum vino, & aceto, ocymi folia, cum sutorio atramento; aqua, quæ distillat ex amputatis vitibus, cum sale; vel in ea capita salitorum piscium incoquantur, & decocto pars humectetur, quod mirificum est. Item capræ recens jugulatæ oculos acu pungito, & humore inde fluente partem assiduè linito, & intra sex dierum spatium, ut scribit Aetius, myrmeciæ extirpabuntur; *Lib. 14. c. 2.* cochleam quidam superponunt, quoad tumor humectetur, & sic cadere sibi persuadent, alij super inspergunt pulverem myrobalanorum, cytrinorum, & hermodactylorum, alij tanquam probatissimum laudant sabinæ siccæ pulverem. Curantur insuper clavi, si partem sæpius abradas, & tepida aqua subinde laves.

Myrmeciæ arrodentibus curantur. Tertio medicamentis arrodentibus, & exedentibus & adurentibus, quæ maxime myrmeciis conveniunt, & accrocordonibus, prodest itaq; succus cucumeris agrestis cum sale; lac fici arboris illitum: ærugo cum sulphure vivo; ficus primæ, quæ non maturescunt, cum farina & nitro, aceto exceptæ si in alijs partibus existant, aut vino, si in utero: stercus ovillum, aut bubulum calidum cum vino vel aceto: pulvis aluminis & gallæ tritæ: aqua qua argentarij deaurant, si mitiori aliquo medicamento commisceatur, ut aqua ex amputatis vitibus, aut ex ocymi folijs, vel potius aqua rosarum seu plantaginis: Hircinum fel cum nitro illitum: Oribasius hoc laudat, tartari, calcis vivæ, floris æris partes æquales urina pueri excipiantur: vel floris æris, auri pigmenti, salis armoniaci sing. ʒ 1 cum succo thitymali misceantur, sed hęc Oribasij utero non conveniunt, quia sunt caustica: superiora etiam ibi diu immorari non sinas, quippe exedunt ac corrodunt, ideo ubi per horam aut circiter applicueris, partem bis, terve, vino adstringenti lavare oportet. *Corrosiva applicandi ratio.* At cum in partibus exterioribus verrucæ consistunt, corrosiva hæc in glandium capulis, vel avellanarum medietatibus applicantur: aut circumcirca folia arboris, aut coria imponuntur, ne vicinæ partes offendantur. Sed & loca vicina unguento ex bolo armeno, terra sigillata aqua rosar. & aceto muniuntur: vel in mediæ nucis putamine foramine facto, verrucæ per id extractæ medicamento tanguntur, & sulphure vivo liquefacto,

liquefacto, vel aleæ lusoriæ cuspide eodem sulphure liquido intincta; cavendum penitus est ab humidis, oleosis, & laxantibus, quæ affectionem refricant, & faciunt ut thymi regenerentur.

Quartò si chirurgiæ hi tumores subjici possint, rescindendi sunt, malignorum tamen sectio non admittenda, ob hæmorrhagiæ periculum, ideo mansueti tutius resecantur, neq; enim in ijs eruptionis sanguinis timor est. Muliere igitur rectè collocata, eminentia volsellæ extentæ dentibus funditus abscindatur; sic enim cavetur, ne uterus à scalpi acie vulneretur, resectione facta pulvis contra sanguinem inspergatur, & ulcus cicatrizantibus curetur; alij pilo equino radicem tumoris ligant, ac singulis diebus paulatim adstringunt, quoad deficiente alimento excidat, quod securius fit, & ne denuò pullulent, loca candenti ferro tangunt, quod inprimis fit, quando malignæ sunt. Quidam etiam origani, aut rorismarini stilum ad lucernam accendunt ac tumori sic admovent, ut inde non incendatur, sed fumum suscipiat, atquè hoc ter faciunt singulis diebus, quod cum utilitate fieri vidimus; Et Aetius eadem ratione conjugem suam curasse refert. Alij Sarmento ignito verrucas tangunt quinque diebus, & affirmat Amatus post octiduum nec earum vestigia superesse. *Manus opera.*

De scabris uteri pustulis.

CAP. XXVIII.

IN pudendo uterive osculo, earum præsertim fœminarum, quæ lue Venerea sunt affectæ, vel virorum eodem malo infectorum consortio utuntur, pustulæ exoriuntur, & sunt eminentiæ, quæ schemate leviter extuberant, quarum varias describit species Celsus; in his autem partibus maligniores potissimum generantur, quæ *Epinyctides* dicuntur, qualitate magis quam copia molestæ, quarum etiam dolor supra earum magnitudinem est, neque enim faba majores unquam visuntur, sæpe multo minores, scabræ, pruriginosæ, ac furfuraceas squamas ex se projicientes, quales non raró conspiciuntur in volis manuum eorum, qui jecore calidiori sunt. *Descriptio.* *Lib. 5. c. 28* *Epinyctides*

Fiunt ex abundantia biliosi adustique humoris cum crassitie, vel etiam ex humore Venerea labe infecto, qui pustulas hasce reddit curatu difficiles, rebelles, diuturnas, dolorosas, malignas, ac contagiosas, cognoscuntur facile dioptrâ, seu speculo matricis, quo uteri affectus oculis subjici solent. *Causa.* *Nota.*

Curantur, quatuor remed. generibus. Primò cibis boni succi, de quibus sæpius jam dictum est, & imprimis c. de uteri hæmorrhoidibus, abstineto ab omnibus acribus, acidis, salitis. *Curatio.*

Secundò universalibus evacuationibus, ut sanguinis missione, & purgatione pro ratione plenitudinis, aut cacochymiæ; Præmissa igitur humoris attemperatione per sirupos borraginis, viol. fumariæ, cichorei, cum aquis vel decocto lupulorum, smilacis asperæ, aut ligni guajaci. Purgatio instituenda per pillulas fœtidas de fumo terræ ad ʒ i ß: aut ℞ agarici trochiscati ʒ i, pulpæ cassiæ ℥ i, aut confectionis hamec ℥ ß sirup. ros. aut viol. sol. ℥ ii in decoctione melancholica, fiat haustus; confert etiam diacatholicon, diaphœnicon, aut apozema descriptum infrà c. de uteri rhagadis, quæ si non proficiant præsertim adhibitis topicis de quibus statim dicendum est, sudores per necessarij sunt ex decocto sarsæ, vel ligni sancti, sæpiuscule tamen tum cathartica, tum etiam sudorifica repetenda, ob mali contumaciam. *Attemperatio.* *Purgatio.*

Tertiò localibus, quæ valeant humorem discutere, & malam ejus qualitatem domare. Quocirca si mansuetæ pustulæ sint, balnea & incessiones conveniunt, ac postea abluere locum vino calido cum nitro, ac denuò aqua calida, *Localia.*

 subinde

trarium docet. Cæterum si ex melancholico humore malum oriatur, color totius corporis ad nigrum declinat, si ex crassa pituita, ad subalbidum vel plumbeum, ut Galenus notavit, quibus adde humoris redundantis propria indicia à nobis suprà recensita, anteactam vitam, ciborum usum fœminæ naturam & habitum. Affectionem in uteri fundo esse colliges, si in coxam & dorsum uterus incumbat, ibidemque dolorem inferat, in cervice vero, quia à viri accessu offenditur, & obstetricis digito tumor sentitur, vesica læditur, urina supprimitur à comprimente tumore, si in superiori sit parte; aut rectum intestinum offenditur, & fex alvi retinetur, si in infima; vel alterutrum inguinum; si in altero tantum latere affectus consistat.

De tum prat. c. 10. C. de sup pref. m.

Distinctio ab aliis morbis. Distingues scyrrhum à mola, cum qua magnam habet similitudinem, quia in mola, si menses fluant, sunt inordinati; in scyrrho si expurgentur, cum ordine fiunt: mola, dum fœmina stat, magis in os pubis incumbit, & mammæ lacte abundant, in scyrrho mammæ attenuantur, ac gracilescunt. Ab splene indurato differt, quia is corporis colorem plus mutat, vel si non mutat mentem *Prognostica.* lædit, aut certè alium generat affectum melancholicum. Porrò durities circa os, & colum uteri consistentes, facilè curari Aetius scribit, circa fundum difficulter, non tamen quæ in osculo, & colo existunt, simpliciter sunt facilis curationis, sed respectivè ad alias: *Scyrrhum, si non rectè curetur, sequitur hydrops. Quod si minus providè tractetur, desinit in cancrum, ut inquit Avicenna.*

Curatio. Curatio fit per ea, quæ tumorem discutiant; quoniam vero dura lapidosaque materia dissolvi nequit, nisi mollificetur, ideo primò emolliendus erit tumor, deinde dissolvendus; nam si quis, quæ valenter discutiunt medicamenta, scyrrho admoveat, paucis primis diebus scyrrhus decrevisse videbitur, quod tamen de affectu restat, durissimum ac insanabile redditur; quocirca quinque remed. generib. utendum erit; Primo quidem victu moderato, humido, boni succi, convenit ergò panis mediocriter coctus, ova sorbilia, pulli gallinacei, capi, vituli lactantes, gallinæ coctæ, & juscula, brodia, vel panatellæ ex ijsdem paratæ; ex oleribus lupulus, borrago, buglossa, sonchus, asparagus. Potus esto aqua scorsoneræ, lupulorum, aut chalybeata, aut in qua ignitum aurum fuerit extinctum; vel pro assuetis cerevisia mediocris minimè crassa, defecata, prædictis herbis parata; aut vinum tenue, probevè dilutum.

Preparatio. Secundo apparantibus humorem crassum, & terrestrem hâc vel simili mixturâ ℞ sirupi de Epithymo, de scolopendria, fumariæ, borraginis an, ℥ ii. decoctionis lupulorum, buglossæ, capillorum Veneris, cetarach, radicum tamarisci lib. j. misce, dosis ℥ v. aut prædicti sirupi misceantur cum aquis earundem herbarum.

Evacuatio. Tertio evacuantibus, quod fiet, si ater sanguis abundet, ejusdem missione per sectam venam axillarem sinistrâ, vel per salvatellam, si copia minor est, aut ex pede, si menses deficiunt; vel ex hæmorrhoidibus, quod mirificũ affert præsidium. Consequenter etiam purgatione per epithymum, folia senæ, lapidé lazuli, polypodium, fumariá, cassiam fistulá, myrobal. Indos, diasená, diachatolicum, hieram rufi; confectioné hamech minorem; ut ℞ lap. lazuli, g. vi. infundantur in ℥ iiii. decocti epithymi, polipodii, ac fumariæ coletur, & adde sir. exº. Insuf. viol. ℥ ii. diasenæ ℥ ß, pulv. cort. cit. ℈ j. misce; vel si magis amat pilulas, ℞ massæ pilul. Indarum, de fumo terræ an. ʒ ß, diagridii, vel trochiscor. alandaal. g. v. cum syr. de epithymo, formentur viiii. conceduntur nonnunquam g. iii. *Stibium.* stibii præparati cum ℥ j. conservæ ros. aut florum arranciorum, exploratis fœminæ viribus. Factâ semel confertâ evacuatione, paulatim deinde tenacem humorem expurgabis, diluto senæ, & epithymi, vel sirupo de chalybe, cujus plures habes descriptiones c. de febre alba; vel apozemate respiciente humoré melancholicũ, sicuti c. de melancholia Virginum, & de scyrrho mammarum dictum abundè est. Inprimis tamen commendatur Elleborismus ibi descriptus.

Topica dl. fomentia. Quarto ac præcipuè topicis, quæ valeant quidquid in parte continetur evacuare, quod cum summa attentione fieri debet, quippe cum scyrrhus à materiâ

conge-

congelatâ fiat, medicamenta postulat discutientia permixtis humectantibus, & malacticis, quæ tamen ita attemperabis, ut ne si temerè resolventibus utaris, in duritiem majorem deducas, neve si plus quam par est tumorem emollias, materia corrumpatur, & scyrrhus in cancrum degeneret, quia tamen sine febre tumor est, fortioribus emollientibus uti licet, quam in inflammatione. Convenit itaque Epigastrio, aut tumenti loco adhibere linimenta, unguenta, cataplasmata, & emplastra, verum ante horum applicationem fomentationes fiant vel semicupia ex hoc aut simili decocto: *Fomentatio.* ℞ radicis altheæ, liliorum, cucumeris agrestis an. m. ß radicis cappar. tamarisci an. ℥ ii. foliorum malv. nepetæ, arthemisiæ an. m. ii. florum camomillæ p. iii. caricarum pinguium num. xx. seminis lini, fœnugræci an. ℥ ii. fiat decoctum in aqua, addito oleo dulci communi, in quo fœmina sedeat usque ad umbilicum, bis in die, idque diutius: aut ex ijsdem decoctis ℥ x. & olei anethini, ac liliorum an. ℥ ii. fiat clyster; vel spongia madida in eodem, pars bis in die foveatur, deinde inungatur oleo amygdalarum dulcium, liliorum, myrrhæ, de ily ace, vel sequenti linimento ℞ *Linimentum.* butyri recentis, pinguedinis porcinæ an. ℥ ii. assungiæ gallinæ, anseris, anatis an. ℥ j. olei jasmini, cervini an. ℥ iii. muscilaginis fœnugræci vino albo extractæ ℥ j. ceræ & terebentinæ an. q. s. fiat linimentum; cujus etiam virtutis est hoc unguentum. *Unguentum* ℞ olei sesamini, amygdalarum dulcium an. ℥ i. olei cappar. ℥ ß, assungiæ gallinæ, anatis, ursi, medullæ crurum vituli an. ʒ iii. dialtheæ simplicis, & hyssopi humidæ an. ʒ iiii. ammoniaci vino dissoluti ʒ ii. ceræ q. s. fiat unguentum: vel emplastrum quod *Emplastrum.* ℞ opoponacis, bdellij, ammoniaci an. ℥ ii. dissolvantur in oleo liliorum, & vino malvatico, & adde myrrhæ, thuris, olibani an. ℥ j. styracis, propoleos, pinguedinis ursi, assungiæ anseris an. ℥ ß, croci ʒ ß, pulveris radicis Iridis ʒ j. cum ceræ, & terebentinæ s. q. fiat emplastrum; valet insuper aliud quod dicitur filii Zachariæ cum plumbo usto, diachilon ireatum, vel magnum, aut ℞ radicis altheæ, brioniæ coctæ, ac contusæ an. ℥ ii. plumbi ulti, pulveris marchasitarum, & lytargirij an. ʒ j. olei ros. ac ceræ an. q. s, misce, fiat unguentum, vel addita resina emplastrum. Valet præterea radix mandragoræ; vel cucumeris agrestis ℥ iii. coquantur in vino, & oleo amygdalarum dulcium, deinde pistentur, & addita pinguedinis porci ℥ j opoponacis ʒ ii. misce. *Cataplasma.* Cataplasmata commodè parabuntur ex herbis, & caricis remanentibus, ex superiori decocto pistis, addito butyro, & oleo liliorum. *Iniectio.* Quin etiam in uterum, si fœmina id tolerare queat, sequens decoctum injiciatur, ℞ foliorum matricariæ, malv. an. m. j. caricarum num. vi. seminis lini, fœnugræci an. ʒ j. coquantur in aqua ad lib. j. colaturæ adde olei liliorum, Jhasminorum an. ℥ ii. misce, in quo poteris etiam dissolvere castorei, masticis, ammoniaci an. ʒ ii. ac subdere *Pessus.* pessum aureum, à nobis sæpius inculcatum, vel alium confectũ, ex therebentina, ammoniaco, galbano, myrrha an. ℥ ß hyssopi humidæ ʒ ii. vitellis ovorum tribus, olei amygdalarum dulcium ℥ ii. croci ℈ ii. misce, fiant pessaria.

Valentiora. Quinto in declinatione, quæ valentius discutiant, adlubentur sic utiliter, in decocto augetur quantitas arthemisiæ, nepetæ, pulegii, origani, calamenthi, & adduntur flores, anthos meliloti, stœchados, sambuci, ac radices cucumeris agrestis, & brioniæ; in unguentis & emplastris major quantitas gummi, & assungię ursi, & commiscetur etiam pro uncia unguenti vel emplastri, nitri, & cummini an. ʒ j. hæc porrò bis terve in die iterentur. *Ad scyrrhum illegitimum remedia.* At si scyrrhus ex illegitimis fuerit, tum quidem ijsdem ferè utendum est, electis tamen ijs quæ magis calefaciant, & fundant, & quod congelatum est solvant, solutum discutiant, quæ repetenda sunt ex c. de mammarum scyrrho non exquisito: fuerit etiam utile sequens, *Unguentum* ℞ foliorum caulium m. j. coquantur in melle, & vino pistentur, & adde foliorum cappar. in aqua macerat. ac contusorum m. ß, butyri, ac ceræ q. s. fiat unguentum. Verum si ex admotis medicamentis, impensè, ac temere digerentibus factus fuit scyrrhus, curabitur per ea, quæ emolliant, & humectent, qualia sunt omnia fere anodina suprà recensita. At si fœmina biliosi fuerit &

exusti temperamenti, neque adsit copia flatus, aquæ dulcis, aut ferreæ balnea erunt ex usu, aut incessiones ex decocto herbarum temperatarum, à suffumigiis, & calidis pessariis cavendum. Quod si pituitæ mixtionem scyrrhus habeat; aluminosa ferreaque balnea utilissima sunt naturalia vel arte parata, & ut semel dicam, conducunt quæcunque ad mammarum scyrrhum proficua esse diximus; Tandem reliquis non proficientibus, quia affectus difficilis est, ad majora auxilia confugiendum, & ad usum chalybis præp. cujus varios exhibendi modos cap. de febre alba videre licet, ibi namque eos semel luculenter exposuimus pro cunctis affectibus, quibus conferre solent.

Scholium.

Stomachace quid. Stomachace & scelotyrbe] *Stomachacis, quam Barbari* Stomacachexiam
Marcellus Oscedinem *vocat, meminerunt Plinius & Strabo, Danis dicitur* M. c. 11. P. lib. 25. cap. 13. St. lib. 11. geographia ad finem.
Scorbeck, *id est, oris depravatio, aliis* Schoermundt, *quod est rupta bucca, ac oris*
affectio existit, in qua gingivæ nimio prægnantes madore turgescunt, deinde etiam
Scelotyrbes. *ulcerantur cum oris fœtore. Scelotyrbe verò cujus etiam Plinius cit. mentionem*
fecit definitur ab autore definitionum medicinalium cruris conturbatio, seu resolutionis diminutæ species, qua erectus homo ambulare non potest, & latus quandoq; sinistrum in dextrum, nonnunquam dextrum in sinistrum circumfert, interdum quoque pedem non attollit, sed trahit, veluti qui magnos clyvos ascendunt. Si tamen rectius definire velis, potius confusam, & interturbatam motionem dicas quam
Magni lienes. *abolitam. Porrò hæc duo mala magnorum lienum potissimum soboles existunt,*
& melancholicorum affectuum: ea sapientissimus senex prudenter admodum notavit, dicens, gingivæ vitiatæ, & ora graveolentia iis sunt, quibus splenes magni, 2. prædict. text. 29.
quicunque verò habent magnos splenes, & neque sanguinis eruptiones ipsis contingunt, neque oris graveolentia, horum tibiæ ulcera prava habent, & cicatrices nigras, *quod idem confirmant Paulus & Aëtius, unde etiam à lividis pustulis* P. lib. 3. c. 49 A. lib. 11. c. 7
blawschwit, *Hollandis indigetatur; comitantur igitur hæc duo symptomata omnes fere lienis affectus, præsertim ejus scyrrhos aut alterius visceris, ac cum primis scor-*
Scorbutus. *butum, quem morbum nostra ætate communissimum septentrionalibus populis ad mare præsertim habitantibus, ut Batavis, Hollandis, Zelandis, Frisiis, Westphalis, Saxonibus, Danis, Pomeranis, referunt quidam ad prædictos magnos lienes Hippocratis, alij ad nigram icteritiam, at minus appositè, cum non per totum corpus melancholia dispergatur, sed in uno alterove loco consistat. Quidam à duobus hisce*
Gingipedium *syndromicis accidentibus nomine ficto gingipedum morbum vocant, quoniam gingivæ, pariter, & pedes malè habent; affectus certè est minimè novus, sed qui jam olim Strabonis, & Plinij ætate. Endemius fuit in Germania trans Rhenum, nec multò postea longius, latiusque grassando versus regiones Germanico Oceano, Belgicoque sinui adjacentes Epidemius, non tamen pestilens evasit:* Fons *(inquit Plinius)* erat aquæ dulcis solus, quâ potâ intra biennium dentes deciderent, compagesque ingenibus solverentur, stomachacem medici vocabant, & scelotyr-
Scorbutus Lusitanis accedit. bem ea mala. *Simile quid contigisse legimus nostris Lusitanis quando primum in Indiam Orientalem navigarunt, cum aquatum irent, haud procul à promontorio Bonæ spei, id quod etiam nuper Hollandis eò navigantibus accidisse fertur. Cæte-*
Causa scorbuti. *rum est scorbutus affectio orta ex impuritate viscerum, & lienis obstructione, propter quam impeditur attractio lutulenti, melancholicique humoris, qui reliquo sanguini commixtus inficit corporis partes aliquot, nam quod tenuius est, sursum elatum gingivas relaxat, & erodit, ac putrefacit, crassior autem limosaque pars ponderositate descendens puniceis maculis crura defœdat, aliter tamen quam in prægnantibus quibusdam, quibus tumescentes in cruribus venæ lividæ apparent, nam lividitates*
Scorbuti remedia. *hæ majores ac turgentiores sunt, illæ minores dispersæ ac minus elatæ. Repertam auxilio tum fuisse scribit Plinius herbam Britannicam nostris ignotam; ideoque ejus loco recentiores bistortam usurpare solent, betonicam adjungentes, nasturtium, thelephium, seu cochleariam. Nec desunt qui scorbutum sic appellari autumant à*

Sehaur-

Schaurborch, *quæ dictio Danica eſt, à Saxonibus etiam mutuata, & vox non admodum diverſa eſt, à Schoerbuyck. Belgarum & ſignificat ventris rupturam, ego potius à ſuperius jam dicta dictione* Scorberk *deductum, vero ſimilius puto, nomine morbo indito, à præcipuo ejus ſymptomate.*

De uteri cancro.

CAP. XXIIII.

[6. de canc. tum.] Uteri ſcyrrhus ſi malè curetur ob materiæ ſimilitudinem facilè vertitur in cancrum ſive carcinoma. Ex ijs autem, quæ priori lib. ſcripſimus, conſtat, cur ſic dicatur, ac duplicem eſſe, ulceratum, & non ulceratum, quaque ratione uterque generetur. Eſt porrò non ulceratus cancer, tumor inæqualis, durus, colore ſublivido, venenoſus, calidus perpetuo dolore affligens. [Non ulcerati definitio] Ulceratus verò eſt ulcus, quod præter dolorem, ac tumorem, & inæqualitatem labra habet prætumida, dura, aſpectu horrida, ex quo etiam concreta illuvies ſordida, & livida, interdum etiam ſubrubra & cruenta ſanies emanat, tenuis, nigra, vel etiam fulva, & graviter olens. [Vlcerati.] Quidam ſcribunt lupum etiam vocari, quia carnes avium ſi illi apponantur abſumit. Ego potius lupum ac lupiam apud Chirurgos Hiſpaniæ vocitari comperio ſcyrrhos vernacula lingua, *lobillos, ſive lovanillos.* [Lupia.] Cæterum non ulceratus cancer ut plurimum fit in uteri corpore, ulceratus in cervice, & orificio interiore ejuſdem.

Oritur ex menſtruo ſanguine copioſo ibi detento, ex cujus craſſiori melancholicaque parte ſcyrrhus primò fit, deinde ſi exuratur cancer; ac ſi adhuc acrior reddatur, ulceratum efficit canctum, vel ſi tenuior ſeroſior, acriorque ſanguinis portio ad ſuperficiem tumidæ partis illabatur, venis circumſtantibus exulcerationem foventibus. [Cauſa.] Externæ cauſæ ſunt mœror, timor, cogitationes profundæ, ſollicitudines, uſus carnium piſciumve ſalitorum, & inſumatorum, vinorum craſſorum, ac calidorum, & quæcunque alia, humorem gignunt melancholicum & aduſtum; oritur inſuper ex malignis ulceribus.

Cognoſcitur ex dolore circa inguina, abdomen, imum ventrem, ac lumbos; [Nota.] & quia ſi locus contrectetur, tumor ſentitur durus, ad tactum renitens, inæqualis, niger, aut lividus cum rubore, ac dolore, qui ad manus contactú vel medicamentorum applicationé efferatur, & circumcirca quidam ictus quaſi punctim illati perſentiuntur, interdum pars torpet, interdum dolet, venæque quæ in ambitu ſunt tumidæ apparent. Jam verò ſcyrrhum in cancrum degenerare [Signa ſcyrrhi in cancrum degenerantis.] depræhendes, quia cum ante tumor ſine dolore eſſet fœmina dolorem jam ſentit, ob caliditatem, & acrimoniam conceptam; Exulcerati verò indicium eſt, ſi ſymptomata exacerbentur, quibus perſeverantibus lenta accedit febricula, inquietudo, cibi faſtidium, anxietas, rubor maxillarum, & in muliebribus locis ardor, fœtor, dolor, tumque fœda, ac turpis illuvies ab utero procedit, & ſi vas magnum exedatur, ſanguis nonnunquam ita copioſè profluit, ut mortem temporius inferat.

Difficilis eſt curatio, & præſertim ſi malum excreverit nullâ ſerè medicinâ [Prognoſtica] curatur, maximè in utero ob loci incommoditatem nullam veram curationé admittit, nam cum incipit negligitur, quia non magnam infert moleſtiam, auctus jam aut ulceratus reſcindi nequit. Sed in hoc inprimis opem medici deſiderat, ut prohibeamus non ulcerati exulcerationem, & ulcerati incrementú, quippe ulceratus majores excitat cruciatus, vehementiuſq;, quo magis tractatur, affligit: uterque mitiora contemnit remedia, vehementioribus proritatur, & excandeſcit, ita, ut quocunq; te vertas, omnia plena miſeriarum ſint, idcircò [6. Aph. 38.] meritò ab Hippoc. proclamatum eſt, occultos cancros non eſſe curandos, quia curati citius interimunt, quæ ſententia à nobis ſuo loco expoſita fuit.

omnia partim repellendo, partim citra mordicationem digerendo malum leniunt: est igitur utile unguentum ex olei rosar. ℥ iii litargirij ʒ ii aceti ℥ ß, aut ℞ olei nenupharis, papaveris an. ℥ ii, olei ovorum ℥ ß cineris cancrorum fluviatilium loti in aqua solani ʒ ii, caphuræ ℈ i pulveris plumbi usti, antimonij an. ℈ ii misce; vel succus solani, & plantaginis cum oleo omphancino in mortario plumbeo ducantur, & ℞ herbæ scabiosæ, caprifolij an. partes æquales urantur, ac cineris drachmis tribus adde cineris cancri fluviatilis ʒ i, excipiantur ℥ viij liquoris stillatitij solani, ac in mortario cum pistillo plumbeo diu agitentur, assungiæ hic non conducunt, neq; animalium medullæ quia putrefaciunt.

Pingula cancro exulcerato non conducunt.

Doloris sedatio.

Quintò dolorem sedantibus in quem finem si cancer non ulceratus sit oleum rosi. per methencritam injicitur; si ulceratus lac muliebre, vel asininum tepidum, vel sequens pessus utero inditur: ℞ lactis muliebris ℥ ii, succi papaveris ℥ i æsypi ℥ ß croci ℈ i misce, aut malva, & althea in mulsa macerentur, contundantur, & cum oleo rosarum fiat cataplasma pubi applicandum, vel incessiones parentur, ex decocto malvæ, altheæ, coriandri viridis, papaveris albi, violarum, & seminis psylij, ex quo etiam decocto ad doloris mitigationem aliquid in uterum injiciatur, cum emulsione seminis papaveris, & psyllij, ac in extremis necessitatibus cum g. iii opij. At si dolor ingentissimus fuerit; ℞ foliorum nenupharis m. ß florum rosi. rub. p. i seminis papaveris ʒ i coquantur in ſ. q. aquæ, decoctum in mortario plumbeo ducatur, ac in uterum injiciatur, cui nonnihil jhoschyami addere poteris, ne rabiens evadat mulier ob nimium dolorem, quod si sanguis effluat prædictis adjunge plantaginem, portulacam, & pulverem thuris.

Chymica auxilia.

Sexto reliquis non proficientibus, uti experientia monstratū est, magnitudo mali, malignitas, & necessitas postulāt ad chymica auxilia, quæ potentissima sunt, devenire, inter quæ mirabilia sunt oleum de stibio, de auri pigmento, de plumbo, quorum guttæ aliquot supradictis unguentis utiliter admiscentur, aut in aliquo ex recensitis dissolve ʒ i trochiscorum Andronis, vel de arsenico descriptionis Avicennæ, aut aliquid ex ijs, quæ adnommas, & depascentia ulcera infra reperies cap. de ulceribus uteri; & hæc erit paletiva dicta cancri curatio, à qua non est desistendum, quia à plerisque morbis gravissimis sæpe ægrotantes ex insperato liberari vidimus, reliqua ex c. de mammarum cancro sunt hic in memoriam reducenda.

De uteri condylomate.

CAP. XXV.

Definitio.

Cels. lib. 6. cap. 18. *P. lib. 6. cap. 80.* *Aët. lib. 16 cap. 106.* *In definitionibus.*

Condyloma est eminentia, quæ tum fit quum uteri aut ani ruga aliqua præter naturam intumuerit, cum enim sinuosæ sint hæ partes, rugas coagmentatas duplicatasq; habent, quæ ubi amplius tument, condyloma fit: Celsus dixerat esse tuberculum ex inflammatione ortum; Paulus existimat esse tuberculum obcalescens, sive ex inflammatione, sive ex fissuris; Aëtius quamlibet rugosam uteri eminentiam condyloma appellat, sive callum contraxerit, sive recens sit, uti Celsus. Porrò condyloma interdum citra inflammationem fit, & molle est, quandoque cum inflammatione, tumque durum existit, ac dolorificum ut rectè Gorræus; dicitur autem condyloma à condylon, quod est articulus, quia plicæ prominent ad similitudinem nodorum, qui in digitis apparent pugno clauso: differt à tymijs, quia tymij sunt eminentiæ prȩter naturam, expertes doloris, auctȩ asperæ, oblongæ, & ubi parvæ sunt, tymij ubi magnæ ficus appellantur, de quibus infrà; oritur interdum in utero, sæpe in pudendi colo, & tunc facilius curatur.

Distinctio ab alijs tumoribus.

Ex

Pars affecta. Ex dictis liquet, condyloma fieri ex inflammatione, aut rimis induratis in plicis, seu reduplicatis illis corporibus, potissimum autem ex crassis, adustis, & fœculentis humoribus, sed adhuc magis, dum menses prodeunt, aut post partum, attolluntur. *Causa.* *Signa.* Signis opus non est quia oculis condylomata apparent sæpe si plura sint, parvi taceum speciem referentia. Aut si in uteri ostiolo consistant, tactu dignoscuntur.

Curatio. Curantur quatuor remediorum generibus. Primò victu ac purgantibus medicamentis, quæ causam antecedentem respiciant, & illidant, & quod adhæc quidem attinet eadem observari debent, quæ infra c. de uteri rhagadis scripta, reperies.

Repercussio. Secundò repercutientibus, & exsiccantibus topicis medicamentis, si callum nuper genitum fuit, ut in cessionibus, & evaporationibus ex decocto verbenæ, foliorum rubi, malicorij, acaciæ, & foliorum hæderæ, additis ob dolorem camæmali floribus.

Doloris sedatio. Tertiò si inflammatum sit condyloma ijs, quæ dolorem valeant mitigare, perfusionibus, ac incessionibus, ut ℞ foliorum meliloti, malvæ, altheæ an. m. ß seminis lini fœnugræci an. ʒ iii, florum camomillæ p. ii. coquantur, ac decoctionis lib. 1. adde olei rosſ. ℥ ii per symphonem infundito, aut lactis tepidi tantundem, vel applicetur pessus aureus, aut conficiatur ex butyro æsypo, vitello ovi asso, cum oleo rosſ.

Discussio. Si antiquum condyloma jam induruerit, neque prædictis desidit, emolliendum prius est jam dictis decoctis, & incessionibus deinde discutiendum in quem usum, ut admirandum remedium, laudat Aetius Misi assatum, & therebentina exceptum, est autem Misi minerale, cujus vices vitriolum ustum gerit. Quod etiam vitriolum Romanum vocant, ego expertus sum trochiscos de chalybe, quorum ʒ i in pulverem redacta cum oleo rosſ. ac cera misce, & addita ℥ ß succi verbasci, fiat unguentum: valet insuper hoc aliud, ℞ cerussæ ʒ i ß aluminis scissilis ʒ i. spumæ argenti lori ʒ ii ß, thuris ʒ ß terantur affundendo aquam rosſ. ac vinum, postea cum oleo rosſ. fiat unguentum, vel testas ovorum ultas, ac tritas, lavato, & exsiccatas parti inspergito; hoc etiam celebre est ℞ cadmiæ (quæ est tutia) ter ustæ ac lotæ, cerussæ lotæ, spumæ argenti lotæ an. ʒ ii, ovorum assatorum vitellos ij. ceræ, sapæ, & olei rosſ. an. ℥ ij fiat unguentum, aut iridis illiricæ ʒ j ℥ ß terebentinæ, excipe, cui addi potest chartæ combustæ ʒ ß. Dux Complutensis aliàs de Alcala, hoc alio cum maximo juvamine utebatur, ℞ pomum insanum unum, in minutissimas partes conscisum, oleo capparorum incoquatur, quoad exsiccentur, tunc adde viride æris ℥ i, omnia simul contundantur, & misceantur, ac cum cera fiat unguentum. *Unguentum de melonge-na.* Si plura desideras hujus generis Aetium consule; quæ si non prosint, ad sectionem devenire consulit Paulus, & si plura fuerint condylomata adustionem candenti ferramento, vel causticis uti Celsus, deinde ulcus regulariter curandum; ego verò sectionem ac ustionem harum partium periculo plenam esse video, uti enim hæmorrhoidas ferro tangere perniciosum est, ut infra patebit, ita condylomata. Verum si maxima necessitas urgeat, tunc condyloma volsella distentum rescindatur, & pulvis sanguinem sistens inspergatur, sin autem plura fuerint condylomata post excisionem ustio adhibeatur; ac tunc demum suppuratoriis repurgantibus, ac cicatrizantibus medicamentis utendum, quale est emplastrum lithargyrium. *A. lib. 14 cap. 3 P. lib. 6 cap. 75.*

Scholium.

Pomum insanum] *Hoc pomum communiter* melongena, seu melanzana, berengena, ac cupidinis pomum dicitur, *crescit in tota Hispania familiariter, & inter cucurbitas, ac melones seritur, cujus folia lapati folijs non dissimilia, planta flores purpureos reddit, fructum instar pomi communis oblongi, initio viridis,*

cum

tum maturescit punicei coloris, quibusdam ligamentis instar dentium insertum, quæ semper viridia perseverant, victui non aspernandum obsonium, si ritè paretur, nisi quod succum gignit Melancholicum; circa Autumnum maturescit; Gallis & Germanis penè incognita sunt & planta & fructus.

De uteri hæmorrhoidibus.

CAP. XXVI.

Descriptio. HÆmorrhois sanguinis evacuationem significat, per quamlibet partem, si nominis vim spectemus, tamen veteres fluores sanguinis per venas ani duntaxat propriè hæmorrhoidas appellarunt, & ad earum similitudinem etiam venæ quædam circa muliebres locos eodem nomine à medicis indigitantur, consistunt autem illæ in osculo uteri, & in colo, aut in ipso utero, aut in pudendo, ac sua incommoda, sicuti ani hæmorrhoides habent, nam ut ad venas intestini sic ad has crassior fœculentusque sanguis defertur, à quo replentur, intumescunt, & eminentias generant, quas uteri hæmorrhoidas dicunt, quæ si fluant symptoma sunt in genere eorum, quæ præter naturam excernuntur, si non fluunt, sed tumeant, morbus est instrumentarius in via, & cavitate, & inter tumores præter naturam connumerantur. Harum differentiæ plures sicuti & hæmorrhoidum ani: nam aut cæcæ sunt, aut apertæ; cæcæ dicuntur, tum quæ intus latent, neque videri possunt, tum quæ nullum emittunt sanguinem: apertæ è converso, aut in quibus sanguinis profusio fit, quanquam oculis non sint subjectæ, sed in alto positæ; aut quæ visui conspicuæ, extrà tument. Rursus vel sine inflammatione sunt, vel cum inflammatione: differunt insuper inter se magnitudine, numero, figura; ita aliæ morales dicuntur à mori effigie, aliæ verrucales, aliæ vesicales, seu uvales; loco præterea, quod aliæ in osculo uteri consistant, aliæ in colo ipsius, aliæ in pudendo, rarò in ipso uteri sinu, nam ad hasce omnes partes venas terminari non contemnendas suo loco prodidimus. Veruntamen in Harmonia Gynæceorum rarò in uteri sinu hæmorrhoidas contingere ex Cleopatra, & Moschione legimus; à quibus Mercurialis suscepit, Aëtius, & Paulus idipsum affirmant, sed Aetius rarius adhuc in pudendo muliebri oriri asserit, quod mihi non admodum probatur, quin potius quia ex reliquis partibus menstruus fluxus fit, ideo cum venæ pudendi muliebris aperiuntur, aut intumescunt, tum potissimum hæmorrhoidas fieri existimo, alias nulla esset differentia inter mensium profusionem, & fluentes hæmorrhoidas; tandem differunt inter se more, quod aliæ mites sint, aliæ malignæ; mites ut plurimum humidæ sunt, molles, breves, ac lenes: malignæ duræ, asperæ, grandes, curatu difficiles. Adhuc aliæ per brevissima intervalla sanguinem fundunt, aliæ per longiora, interdum, licet rarò, per statuta tempora.

Pars affecta. *Species.* *Differentiæ.* *An hæmorrhoides fiant in pudendo muliebri.*

Causæ. Fiunt ex rhagadiis, & condylomate evocato sanguine ad eas partes, sed præcipuè ac tanquam ex proxima causa ex humore crasso ac fœculento ad uteri venas decumbente, aut ex inordinato menstrui sanguinis defluxu ad easdem venas. Quippe si ante debitum tempus hæ venæ repleantur, nec sanguinem profundant, quia necdum tempus excretioni aptum est, fit ut caleat & incrassescat, nec permeare possit, ac subinde tumorem elevet quia calescentes venæ ex vicinis aliis sanguinem trahunt, & ubi replentur, tument, ac capita earum supereminent, & cum jam ab humore coaservato coguntur, sanguinem ejaculantur, sin minus dolore infestant molestissimo.

Malum

Malum dignoſces, quia fœminæ ſic affectæ laſſæ ſunt, tentionem & imbecillitatem ſentiunt, ac pondus in illis partibus, & colorem habent abundanti humori perſimilem; at ſi in alto conſiſtant nec ſanguinem profundant, dioptriſmo explorabis, nonnunquam ſubrubra adeſt excretio, & in declinatione livida, ac fœculenta; Porro ſi hæmorrhoides ex ſanguine fiunt fœculento, & craſſo formam habent mori: ſi ex melancholia, verrucæ ſunt, tymy, ſeu ficus, de quibus infrà: ſi ex pituitoſo humore, uvam aut veſicam referunt: ſi ex flava bile aduſta, & craſſa virulentiam cum fœtore ex ſe effundunt. Inflammationem prodit rubor, tentio, renixus, febris. Nec tamen ex humoris fluxione continuò hæmorrhoidas ſubeſſe colligas, ſæpe enim ex uteri ulceribus, aut ob alias cauſas fluit, reliqua oculis ſunt conſpicua.

Prognoſticũ. Jam verò tam uteri, quam ani hæmorrhoides ſi moderatè fluant, quam plurimos morbos curant, eminentes arcent, uti ſcribit Hippocrates; curant quidem melancholiam, varices, induratos lienes, arthritidem, nephritidem; & quibus hæmorrhoides inſunt hæ, neque pleuritide neque peripneumonia, nec phagedena, nec furunculis, nec theremynthis, neque fortaſſis lepra, nec alphis corripiuntur, adhæc uteri, veſicæ, pudendique affectibus proſunt, quibuſdam etiam prægnantibus utiliter fluere notavit Holerius. Intempeſtivè cohibitæ Epilepſiam deterioraque vitia pariunt. Sic nimium ſanguinem effundentes cachexiam, hydropem, alioſque graves morbos invehunt. *3. Epid. 3. & 6. Epid. 3*

Curatio. Curantur ferè ut ani hæmorrhoides, peculiariter tamen quinque remediorum generibus, ad quinque curationis ſcopos collimando, quorum primus eſt impedire, ne ſanguis fœculentus generetur: ſecundus dolorem mitigare, tertius tumentes aperire; quartus inflammationem tollere. Quintus apertarum fluxum immodicum compeſcere.

Victus. Primus ſcopus perficitur alimentis concoctu facilimis, optimum ſanguinem, & minimè fœculentum generantibus, quæ inſuper temperata ſint ac lenientia, non autem adſtringentia, ut quidam volunt etiamſi fluant, quia talia feces indurant, & urinam ſupprimunt, ita ut poſtea magno molimine ad expellendum ſit opus, ex quo fluxus augetur; utatur igitur patiens novellis gallinis, pullis, hædis, carne vitulorum lactantium, phaſianorum ac perdicum, ovis tremulis, piſcibus ſquamoſis, aquarum mundarum, & fluentium, lacte amygdalino, hordeato, ac ſimilibus, vino albo, aut rubello, cerevisia defecata, aquavè aniſi, ſatietas vitetur. Ut autem alvus quotidiè fluat cum carnibus incoquantur folia mercurialis, malvæ, ſalviæ, borraginis, fumariæ, betæ, vel pruna damaſcena, & paſſulæ, & fiant brodia, ſive fercula aſſumenda initio menſæ, aut per horam ante prandium capiat ℥j. caſſiæ cum ſaccharo, vel vj. pruna ſenæ, aut molles clyſteres applicentur, qui commodius in uteri hæmorrhoidibus applicantur; animi pathemata ac nimius coitus vitandus; inprimis autem à tredecim rebus, quæ melancholiam & flatus gignunt, abſtinendum, aceto, fabis, lentibus, orobis ſeu ervis, braſſica, dactylis, piſcibus ſalitis, aut infumatis, carnibus etiam ſic aſſervatis, & aquatilium avium; capitibus animalium, caſeo veteri, pane minus benè fermentato; & acutis ſive acribus, ut alliis, cæpe, ſynapi, ac ſimilibus.

Melancholiam & flatus gignentes cibi.

Doloris ſedatio. Secundo curatur ijs, quæ dolorem mitigant, quod præcipuè fit, per cauſæ diverſionem, & abſciſſionem, & quando à ſanguine oppido eas venas implente provenit, conſiderandum an à liene malum ortum ducat, & tunc baſilica ſiniſtra; an ex toto corpore, ac jecore, & tunc dextra tundenda eſt, copioſeque ſanguis, ſi vires conſtent, detrahendus, ex brachio ſi plenitudo adeſt, deinde ex pede ſi menſes ſint ſuppreſſi, aut hæmorrhoides, cucurbitulæ inſuper hepati, & partibus ſuperioribus affiguntur, & ligamenta fiunt, ac frictiones; & ſi ex humorum impuritate procedat, purgatio exercenda juxta peccantis humoris naturam.

Anodina. Deinde anodinis, quibus ſtatim à principio ſæpe uti cogimur, quia dolor gravis-

grauissimum est symptoma, ac totam ad se curationem interdum trahit, nulla habita ratione causæ. Fiant ergò fomentationes, ex decocto maluæ, altheæ, meliloti, violarum, parietariæ, florum camomillæ, verbasci, seminis lini, ac fœnugræci, ex quo incessiones etiam administrentur, & sacculi eisdem herbis pleni, ac in decocto madidi locis applicentur, deinde pars inungatur butyro vaccino ad solem agitato in mortario plumbeo; aut ℞ olei seminis lini, de vitellis ovorum an. ℥ ij, agitentur in plumbeo mortario; est etiam mitigatorium, quod paratur ex oleo rosarum assungiæ anatis, & gallinæ an. ℥ ii. luteis ovorum iij, ceræ ℥ i, croci ʒ i ß misce, fiat unguentum, cui adde muscilaginis seminis cythoniorum, altheæ an. ʒ iij valet etiam succus cœpæ cum butyro subactus, vitello ovi & oleo rosarum, consimile est hoc olei nenupharis, camomillæ an. ℥ i, succi lactucæ ℥ ij, farinæ hordei ℥ i bulliant, & adde croci ʒ i, vitellos ovorum num: iij, fiat cataplasma, cui, si dolor sit intensissimus, additur seminis hyoschiami, aut mandragoræ, vel opij ʒ i, pessus etiam ex solo phylonio dissoluto in vino, & aqua rosacea dolorem lenit. Verum narcotica hæc securiora sunt in hæmorrhoidibus ani, quam uteri. *Narcotica.*

Est tamen mirificum sequens cataplasma radicum altheæ lib. ß, radicum liliorum ℥ ij foliorum malvæ hyosquiami an. m. j. florũ camomillæ pug. ij. meliloti. m. ß seminis lini, fœnugræci, hordei an. ʒ i, seminis anethi ℥ ß olei sesamini, vel de semine lini ℥ iij, opij ʒ i misce: atque hæc sunt quæ partim refrigerant, partim leniunt, & emolliunt, ideoque conveniunt imprimis, ubi propter siccitatem dolor intenditur.

Verum si morales sint, nec tam ex sanguine, & bile, quam melancholia proveniant, conducunt teste Arnoldo Villanovano medicamenta leviter exsiccantia citra mordacitatem; ut pulvis radicis iridis, & verbasci; aut unguentum ex oleo de fructibus momordicæ cum cerussa, & lithargyrio, cui prædicti pulveres addi possunt, & fiat linimentum aut pessarium, aut ℞ cerussæ, spumæ argenti, plumbi usti, & loti singul. ʒ iii, excipe melle, & partem prius vino lotam linito; aut applicetur sacculus calidus repletus semine lini, & floribus camomillæ, quæ incoxerint in vino rubello. Eadem ferè remedia utilia sunt, si dolor procedit ex tentione venarum, ob violentiam qua egressæ sunt, tamen quædam reperiuntur, quæ omnium hæmorrhoidarum dolores generaliter sedant, inter quæ primum tenet locum unguentum de melongenis superiori, à nobis descriptũ. Secundum unguentum de scarabæis, quod paratur ex ipsis animalculis frixis in oleo violarum, postea reiectis scarabæis adde assungiæ gallinæ, & ceræ q. s. fiat unguentum in quo pessaria liniantur. Tertium hoc est ℞ cœpæ rubeæ, radicis liliorum an. ℥ i coquantur, contundantur, extrahantur & adde, fecis olei communis, olei myrthini an. ℥ i misce. Quartum fit ex æquis portionibus succi portulacæ, ac mellis, quæ simul ad crassitiem coquantur, & in mortario plumbeo postea trahantur. *Ad morales remedia.*

Tertiò si valdè tumidæ sint, & materia ibi contenta multa, ad evacuandum quod ibi continetur, fiat prius evaporatio ex decocto malvæ, altheæ, viol. meliloti, florum camomillæ, parietariæ, verbasci, cum semine lini, fœnugræci, ac foliis ebuli, cocta, & butyro mixta loco applicentur. *Ad tumidas remedia.*

His enim si materia pauca est discutitur, quod si multa sit, ut nec his humor in eis contentus dissipari queat, sanguis ab ipsis extrahendus, quod fiet si præmissis jam repetitis fomentationibus, hyrudines apponantur, aut medicamenta quæ easdem reserare valeant, ut si locus fricetur folio ficus, vel parietariæ, vel frusto cœpæ, aut linteo canabino, aut calamentho, origano, ciclamino, pipere, nitro, scylla, & lacticiniorum generibus, sed & oleum è nucleis persicorum, & fellis genera cuncta hæmorrhoidas aperiunt, si rubia minor, aut acre aliquid ex supradictis eis misceatur. Quidam hæmorrhoidas scarificant, aut lanceolà aperiunt, quod periculo plenum est, quia aut ulcera inde fiunt corrosiva, & *Sanguinis evac.* *Quorundam error.*

 fistulosa

fistulosa, ob terream & malè cohærentem melancholiæ substantiam, aut incompescibilis sequitur hæmorrhagia, quia hæ venæ universi corporis extremæ sunt, quibus rescissis, sanguis ad eas magno impetu undique fertur, sic vidimus aliquot, ex hac scissione ab inconsideratis chirurgis facta, in extrema pericula conjectos, sic D. Johannes Austriacus ex unius hæmorrhoidis scissione supervenient fluxu obiisse fertur; minor tamen fluor est in hæmorrhoidibus ani.

Si inflammata.

Quartò si inflammatio adest, & inde dolor augetur, curatur victus ratione, avertentibus & evacuantibus, uti in primo, ac secundo remediorum genere subinde etiam repellentibus, ut aqua rosarum, portulacæ, plantaginis, cum albumine ovi, & muscilagine seminis lini, ac cydoniorum: vel unguento rosaceo diu agitato in mortario plumbeo: vel si dolor sit ingentissimus, ℞ unguenti populeonis ℥i, croci ʒ. ß, opij g. v. cum vitello unius ovi misce, prodest etiam vitellus ovi cum oleo rosarum in æstate, cum oleo amygdalarum dulcium in hyeme. Quæ omnia præcedat incessio ex decocto malvæ, hordei, camomillæ, violis, & similibus: deinde in augmento addatur prædictis linimentis oleum camomillæ, amygdalarum dulcium. In declinatione verò ex his duntaxat oleis cum farina fab. & fœnugræci, ac paucâ cerâ fiat unguentum. Quibus si discutiantur optimum fuerit: sin ad suppurationem tendant, quod ad suppurantia, abstergentia, & cicatrizantia attinet, petenda curatio ex cap. de uteri inflammatione in 4. remediorum genere. At si in corruptionem, & gangrænam tendant, tunc necessarius plane erit usus ignis, seu actualis cauterij.

Fluxus sedatio.

Quintò si apertæ sint, ac moderatè fluant à multis morbis liberant, uti diximus, si verò immoderatè multorum malorum causa sunt, ideoque compescendæ per ea, quæ capite de immoderato menstr. fluxu dicta sunt, nam ferè omnia hic conveniunt. Adde tamen quod sirupis adstringentibus præmissis, fiat purgatio per myrabalanorum cortices, vel tamarindos vel rhabarbarum, post quæ assumitur cocleare i. sequentis conservæ: ℞ conservæ rosarum antiquæ ℥ ij, gummi tragachanti, sanguinis draconis, boli armeni, trochisc. de karabe an. ʒ ß, cum sirupo myrthino, aut cydoniorum fiat opiata; interdum etiam si fluxus sit magnus, ad narcotica veniendum; Parti verò applicetur sacculus repletus tribus partibus rosar. & una mirthyllorum, quæ leviter bulliant in vino rubro, aut fiant fomentationes, & incessiones in vino adstringenti, aut adstringenti decocto plantaginis myrthi, florum, & capitum rosarum in aqua pluviali, & vino rubeo; ac pessaria locellis applicentur ex pilis leporis, cum ovi albumine, aut ex eodem ovi albumine cum aqua rosarum pulveribusque supradictis, quæ actu frigida applicentur, præsertim tempore æstatis, vel pulvere adstringente locus inspergitur, & renibus ac pubi unguentum comitissæ applicetur, prodest etiam terra Lemnia in vino austero dissoluta, & in aceto pro ani hæmorrhoidibus, quæcunque enim in alijs affectibus aceto diluuntur, in uteri affectibus vino dissolvi debent, pulvis sarsæ parellæ, & ligni Guaiaci, cum melle hæmorrhoidas exsiccat: Item pulvis ex cortice nucis, spongiæ, & aristolochiæ. Tandem frictiones fiant partium superiorum; cucurbitulæ lumbis, & sub mammis apponantur. His non proficientibus consulunt nonnulli uti causticis, quæ crusta generent;

Ignis.

Hippocrat. potius igne non admoto, sed juxta posito siccandas jubet, ut rugas contrahant, & in se consideant, hac ratione clysteris fistula locis inditur, per eam candens ferramentum immittitur, & frequenter eximitur, quo magis calefieri sustineat. Quod si tota excrescentia in fungosam carnem degeneret, tunc solum sectionem faciendam censeo, si locus attingi queat, sin minus medicamentis atterenda, ut supra capite de condylomate dictum est.

Scholium.

Scholium.

Obtrudes non differre hæmorrhoidas uteri cæcas à menstruis suppressis, fluentes à superfluo menstruorum fluxu; quoniam eædem venæ videntur esse, quæ in hisce tument, & eæ per quas menstrua expurgantur. [Obiectio.]

Dicimus verò raro uteri hæmorrhoidas contingere, interdum tamen quia tanta est inquibusdam fœminis repletio, ut non solum per cotyledonas, & cervicis venas menstruis destinatas fluat, sed ad eas etiam copiosè feratur quæ ad pudendi partes nutriendas genitæ fuerunt. Mercurialis distinguit interfluxum menstruum & hæmorrhoidalem; quod menstruus, quamvis immodicus sit, periodos habeat, & non sit cum dolore, nec corpus inde adeò emacietur; quæ omnia in hæmorrhoidali contraria fiunt. Hæc tamen distinctio parum sufficiens videtur; quia etiamsi non habeat periodos, idem etiam menstruis inordinatis obvenit, & stillicidio eorundem, quin etiam dolores menstruis, cum gravissimis symptomatibus etiam contingunt, ritè tamen hæmorrhoidæ vocantur, ubi hæc omnia conveniunt, ut stillatim sine periodo, & cum dolore fluant; In quo tamen hæmorrhoidum ratio consistat, nec Mercurialis declarat, neque quisquam alius, quod sciam, potissimam tamen esse puto, quia cum ex alijs venis uteri, ac cervicis ejus fluxus fiat menstrualis; hæmorrhoides tum potissimum exoriuntur, cum mulieribus pudendi venæ intumescunt, aut aperiuntur, quo in loco hanc affectionem maximè suboriri censeo. Quod autem Aëtius scribit rarius in pudendo hæmorrhoidas fieri minus nobis probatur, nisi hæmorrhoidis nomen accipiat, pro quolibet sanguinis fluxu, quæ altera est vocabuli significatio, ac maxime propria; tunc quippe dubium non est, rarius accidere sanguinis fluorem ex venis pudendi, quam ex venis uteri; qui & menstrualis est, & creber. Verum si hæmorrhois pro affectu ipso accipiatur, hoc est pro vena dilatata ex fæculentia sanguinis; tunc affectus proprius pudendi est, sed rarissimus. [Solutio.] [Lib. 4. c. 3. de morb. mul.] [Hæmorrhoidum uteri ratio in quo consistat.] [Aetij lapsus.]

De uteri, & pudendi verrucis, thymis, accrocordone, & ficu.

CAP. XXVII.

VErrucarum quatuor sunt differentiæ: Accrocordones, quæ tuberculosæ sunt eminentiæ, quasi ex filo pensiles, & ita dicuntur, quia vertice suo resectæ, chordæ juxta extremitatem similes apparent. Myrmeciæ, ac si formicales dicas, talem enim habent pruritum, & in radicibus latiores existunt. Thymus, qui est tumor asper, oblongus, doloris expers formam thymi herbæ referens, unde nomen habet, non tamen thymi nostratis, sed veri thymi albi candiæ, cujus semen parvo continetur capite, ut stœchadis. Hic si mansuetior est, albescens conspicitur, aut subruber; si malignus lividus, ac dolorosus; sanguinem effundens dum avertur amplius, quam pro magnitudine apparente. Ac rursus si parvus est, thymius appellatur, si magnus, ficus aut marisca, de qua satyricus poëta: [Differentiæ] [Accrocordones.] [Myrmeciæ.] [Thymus.] [Ficus & marisca.]

Cæduntur tumidæ medico ridente mariscæ.

Quocirca decipiuntur, qui mariscas cum hæmorrhoidibus confundunt. Quarta est differentia clavus, callosa eminentia, alba, rotunda, duorum clavorum capitibus assimilis, quæ frequens nascitur circa manus extremitates, & calcaneum, ac plantas pedum. Addunt aliqui cornua dicta, quæ sunt verrucæ oblongæ, & in cornu figuram convolutæ nascuntur potissi- [Clavus] [Cornu]

R 2 mum

mum in juncturis, uti Avicenna scribit; hi omnes tumores modò simplices nascuntur, modò multiplices in pedibus, talis, manuum digitis, & palmis, medijs fœmoribus, in facie, in ano, & perinæo, in glande, præputio, uteri osculo, in alis pudendi muliebris, & in ipso pudendo, de quibus ultimis peculiariter hic agimus. Sunt hi tumores de genere scyrri; fiunt autem ex concubitu immodica exercitatione, vel attritione, immediatè tamen ex humore melancholico, & crasso, vel terrestri pituita, & ex morbo Venereo malignitatem sæpe acquirunt. Mitiores dignosces ex colore albo aut rubicundo, & doloris absentia; maligniores ex duritie, sorde, colore plumbeo, ac dolore, & quia manuum aut medicamentorum admotione exacerbantur; reliqua signa diagnostica ex supradictis patent; omnes in curatione majus, quam pro magnitudine facessunt negotium; nam myrmecia non nisi post multas evacuationes, ac sudores curatur; thymius, & clavus etiamsi excidantur, iterum sæpe radices spargunt, acrocordones facilioris sunt curationis, ac si semel avellantur, radix nulla relinquitur; mansuetæ verrucæ facilè: malignæ, & ex asperatæ difficilius sanescunt.

p. 4. tract. 3. cap. 14. *Species.* *Causa.* *Signa.* *Prognosticum.*

Curatio. Curantur quatuor remediorum generibus, primo victu, qui crassos humores minimè generare valeat, catharticisq; ad eosdem purgandos accommodatis, tandemq; sudoribus si rebelles sint.

Thymi & clavi discussio. Secundò medicamentis discutientibus, quæ thymijs potissimum conveniunt, & clavis, ut salvia sicca, cum cancis pinguibus, aut soleas veteramentarias ustas, & tritas, ac vino exceptas appone, vel serpentis exuvias tritas cum caricis sine granis, sed & folcæ etiam, & cucurbita sicca per se teruntur, permiscentur, & cum vino verrucis applicantur, pro optimo experimento; aut certè origani, & ruthæ æquales partes ustæ, & tritæ; thuris cortex cum vino, & aceto, ocymi folia, cum sutorio atramento; aqua, quæ distillat ex amputatis vitibus, cum sale; vel in ea capita salitorum piscium incoquantur, & decocto pars humectetur, quod mirificum est. Item capræ recens jugularæ oculos acu pungito, & humore inde fluente partem assiduè linito, & intra sex dierum spatium, ut scribit Aetius, myrmeciæ extirpabuntur; cochleam quidam superponunt, quoad tumor humectetur, & sic cadere sibi persuadent, alij super inspergunt pulverem myrobalanorum, cytrinorum, & hermodactylorum, alij tanquam probatissimum laudant sabinæ siccæ pulverem. Curantur insuper clavi, si partem sæpius abradas, & tepida aqua subinde laves. *Lib. 14. c. 2.*

Myrmecia arrodentibus curantur. Tertio medicamentis arrodentibus, & exedentibus & adurentibus, quæ maxime myrmeciis conveniunt, & accrocordonibus, prodest itaq; succus cucumeris agrestis cum sale; lac fici arboris illitum: ærugo cum sulphure vivo; ficus primæ, quæ non maturescunt, cum farina & nitro, aceto exceptæ si in alijs partibus existant, aut vino, si in utero: stercus ovillum, aut bubulum calidum cum vino vel aceto: pulvis aluminis & gallæ tritæ: aqua qua argentarij deaurant, si mitiori aliquo medicamento commisceatur, ut aqua ex amputatis viribus, aut ex ocymi folijs, vel potius aqua rosarum seu plantaginis: Hircinum fel cum nitro illitum: Oribasius hoc laudat, tartari, calcis vivæ, floris æris partes æquales urina pueri excipiantur: vel floris æris, auri pigmenti, salis armoniaci sing. ℥ I cum succo thitymali misceantur, sed hæc Oribasij utero non conveniunt, quia sunt caustica: superiora etiam ibi diu immorari non sinas, quippe exedunt ac corrodunt, ideo ubi per horam aut circiter applicueris, partem bis, terve, vino adstringenti lavare oportet.

Corrosiva applicandi ratio. At cum in partibus exterioribus verrucæ consistunt, corrosiva hæc in glandium capulis, vel avellanarum medietatibus applicantur: aut circumcirca folia arboris, aut coria imponuntur, ne vicinæ partes offendantur. Sed & loca vicina unguento ex bolo armeno, terra sigillata aqua rosar. & acero muniuntur: vel in mediæ nucis putamine foramine facto, verrucæ per id extractæ medicamento tanguntur, & sulphure vivo liquefacto,

liquefacto, vel aleæ lusoriæ cuspide eodem sulphure liquido intincta; cavendum penitus est ab humidis, oleosis, & laxantibus, quæ affectionem refricant, & faciunt ut thymi regenerentur.

Manus operatio. Quartò si chirurgiæ hi tumores subjici possint, rescindendi sunt, malignorum tamen sectio non admittenda, ob hæmorrhagiæ periculum, ideo mansueti tutius resecantur, neq; enim in ijs eruptionis sanguinis timor est. Muliere igitur rectè collocata, eminentia volsellæ extentæ dentibus funditus abscindatur; sic enim cavetur, ne uterus à scalpi acie vulneretur, resectione facta pulvis contra sanguinem inspergatur, & ulcus cicatrizantibus curetur; alij pilo equino radicem tumoris ligant, ac singulis diebus paulatim adstringunt, quoad deficiente alimento excidat, quod securius fit, & ne denuò pullulent, loca candenti ferro tangunt, quod inprimis fit, quando malignæ sunt. Quidam etiam origani, aut rorismarini stilum ad lucernam accendunt ac tumori sic admovent, ut inde non incendatur, sed fumum suscipiat, atquè hoc ter faciunt singulis diebus, quod cum utilitate fieri vidimus; Et Aetius eadem ratione conjugem suam curasse refert. Alij Sarmento ignito verrucas tangunt quinque diebus, & affirmat Amatus post octiduum nec earum vestigia superesse.

De scabris uteri pustulis.

CAP. XXVIII.

Descriptio. IN pudendo uterive osculo, earum præsertim fœminarum, quæ lue Venerea sunt affectæ, vel virorum eodem malo infectorum consortio uruntur, pustulæ exoriuntur, & sunt eminentiæ, quæ schemate leviter extuberant, quarum varias describit species Celsus; *Lib. 5. c. 28* in his autem partibus maligniores potissimum generantur, quæ *Epinyctides* dicuntur, *Epinyctides* qualitate magis quam copia molestæ, quarum etiam dolor supra earum magnitudinem est, neque enim faba maiores unquam visuntur, sæpe multo minores, scabræ, pruriginosæ, ac furfuraceas squamas ex se projicientes, quales non raró conspiciuntur in volis manuum eorum, qui jecore calidiori sunt.

Causa. Fiunt ex abundantia biliosi adustique humoris cum crassitie, vel etiam ex humore Venerea labe infecto, qui pustulas hasce reddit curatu difficiles, rebelles, diuturnas, dolorosas, malignas, ac contagiosas, cognoscuntur facile dioptrâ, seu speculo matricis, quo uteri affectus oculis subjici solent. *Nota.*

Curatio. Curantur, quatuor remed. generibus. Primò cibis boni succi, de quibus sæpius jam dictum est, & imprimis c. de uteri hæmorrhoidibus, abstineto ab omnibus acribus, acidis, salitis.

Attemperatio. Secundò universalibus evacuationibus, ut sanguinis missione, & purgatione pro ratione plenitudinis, aut cacochymiæ; Præmissa igitur humoris attemperatione per sirupos borraginis, viol. fumariæ, cichorei, cum aquis vel decocto lupulorum, smilacis asperæ, aut ligni guajaci. *Purgatio.* Purgatio instituenda per pillulas fœtidas de fumo terræ ad ʒ i ß: aut ℞ agarici trochiscati ʒ i, pulpæ cassiæ ℥ i, aut confectionis hamec ℥ ß sirup. ros. aut viol. sol. ℥ ii in decoctione melancholica, fiat haustus; confert etiam diacatholicon, diaphœnicon, aut apozema descriptum infrà c. de uteri rhagadiis, quæ si non proficiant præsertim adhibitis topicis de quibus statim dicendum est, sudores per necessarij sunt ex decocto sarsæ, vel ligni sancti, sæpiuscule tamen tum cathartica, tum etiam sudorifica repetenda, ob mali contumaciam.

Localia. Tertiò localibus, quæ valeant humorem discutere, & malam ejus qualitatem domare. Quocirca si mansuetæ pustulæ sint, balnea & incessiones conveniunt, ac postea abluere locum vino calido cum nitro, ac denuò aqua calida,

subinde pustulam lenire butyro cum sulphure, aut unguento ex oleo myrthino, & rosar. cum lithargyrio & cera, vel alumine cum melle, & myrrha, aut amurca cum sulphure, & argenti spuma, vel ovi vitello cum amurca in morrario ad coloris mutationem agitato, vel malicorio cum myrrha, & melle, inprimis aurem valet hoc unguentum, quo ad pustulas, & scabiem utiliter uti soleo, & paratum ad meos usus in officinis habere. ℞ radicum enulæ campanæ, pimpinellæ, lapathi acuti an. ℥ iii, aquæ fumariæ ℥ vi, aceti acerrimi, aut vini optimi, pro affectibus uteri ℥ ii probè contusa infundantur per diem ac noctem, deinde bulliant, & exprimantur fortissimè, expressioni adde therebentinæ lib. ß olei rosar. ℥ iii, ceræ ℥ ß. coquantur rursus ad medias, & adde sulphuris citrini ℥ i ß cerussæ ʒ v. aluminis rochæ ℥ ß, salis gemmæ ʒ ij, olei ovorum ʒ. vi, misce bene agitando, deinde totum lava aqua fumaria, demum quando jam eo utendum est, pro qualibet uncia adde ℥ ß unguenti lithargyrij, tum propter odorem, tum quia opus juvat. Utilius est si prius locus madefiat aliqua ex aquis infra scriptus.

Unguentũ ad pustulas & scabiem.

Si malignæ sint.

Quarto si malignæ ac rebelles sint pustulæ, fortioribus utendum desicativis, & ijs, quæ pustularum malitiam corrigant, quæ dum applicantur, sirupi ex ligno Indico utiliter exhibentur, aut per ejusdem decoctum sudores promoventur, qui dissipent ac doment eandem malignam qualitatem. Utilissimumque est locum abluere aqua Lamphranci, quæ conficitur ex vino, aqua rosarum plantaginis, auripigmento, flore æris, omnibus mixtis ad formam collyrij, mirificè enim confert malignis partium pudendarum ulceribus ac pustulis, fecit ejus mentionem Guido.

Aqua Lamphranci.

C. v. de ulceribus anchorum.

Altera aqua.

Securius tamen nec minus efficax est hoc aliud: ℞ aloës, quantitatem unius ciceris, floris æris, quantitatem dimidij ciceris, pulverizentur, & adde vini albi ℥ i, aquæ plantaginis, capitum rosarum an. ℥ i ferventur in phyala vitrea, mirè ac sine ullo nocumento sanat omnia ulcera, & pustulas partium pudendarum, si sæpe per clysterem aut syphonem infundantur.

Tertia.

Ejusdem fere virtutis est id, quod ℞ aquæ plantaginis, & rosar. an. ℥ iiij, salis gemmæ, nitri, aluminis an. ʒ iii, sublimati ʒ i ß bulliant ad tertias, colaturæ adde viride æris ℈ i, quo postquam usus fueris per biduum aut triduum, ad mitiora te convertito iterum ad id redeundo, quoad pustulosa caro evanescat, ac nova appareat: quidam supra hoc medicamentum diachylon applicant, & bene, quia sic non est necesse ad alia redire; & emplastra minus commodè in uteri affectibus applicantur: Hoc insuper quod summæ utilitatis est prætereundum non fuit, incessionibus factis ex decocto fumariæ, lupulorum, lapathi, verbasci, ruthæ, malvæ, lupinorum, fabarum, cum pauco sale. Locus inungatur hoc linimento, aut pessus in eo immersus indatur. ℞ Radicis enulæ campanæ minutim scissæ ℥ iiii, coquantur exactè in q. s. aquæ cum modico aceto, aut vino ut supra dictum est, deinde pistentur ac per cribrum excolentur, & adde assungiæ suillæ sine sale ℥ iii, succi ebuli, & fumariæ an. ℥ i ß, mercurij saliva jejuni aut vitello ovi extincti ℥ ß, cerussæ, lithargyrij an. ℥ i sulphuris vivi ʒ i ß misce, agitando per horam, ac pulveres sensim commiscendo. quia autem pustulæ diutissimè interdum infestare solent in hisce partibus, aut externis, Admonendi sunt tyrones, tutum non esse eas omninò sanare, nisi fonticulus in crure reseretur, ac diu, ut alibi diximus, apertus servetur.

Admonitio

De uteri

De uteri ulceribus.

CAP. XXIX.

Differentia

ULcus à vulnere distinguitur, quod vulnus extrinsecus semper accipitur, ulcus originem plerumque habet ex interiori vitio. Ulcerum variæ sunt differentiæ, quarum quædam ex causis desumuntur, quædam ex accidentibus: quædam ex ijs, quæ in ulcere succrescunt. Et ex causis quidem ulcus, aut corrosivum est, aut sordidum, aut cavernosum, aut fistulosum, aut cancrosum; ex ijs verò, quæ in ulcere succrescunt, saniosum fit, virulentum, purulentum, ac verminosum: Ex accidentibus distemperatum, dolorosum, tumidum, cum contusione, vel cacoëtes sive malignum & depascens. In utero sordida potissimum fiunt ulcera, aut maligna, quod locus excrementis, putredini q; pateat; maligna, aut in cancrosa degenerant, & non distant ab ulcerato cancro, de quo supra: aut in depascentia quæ *Nomæ* ab antiquis Græcis fuerunt appellatæ. Sunt autem Nomæ ulcera inæqualia, quæ indies magis, magisque serpendo vicinas partes exedūt ac depopulantur, cæteris fœtidiora, sordidiora, acerbioraq;, qualia plurima accidunt per antiquas dysenterias in intestinis. Porro tam sordida, quàm depascentia, aut incipiendo fiunt, aut ex disrupto abceſſu, & aut in uteri cervice, aut in ejus corpore, potissimum tamen in cervice, quia carnosior, carnosiores verò partes facilius ulcus depascitur.

Nomæ

Causæ

Contingunt ulcera in utero, vel post fluxus muliebres acres, vel à medicamentis erodentibus, & ex ulcerantibus appositis, ut sabina, colloquinthide, & similibus; aut ab excrementis retentis, & putrefactis in uteri plicis, ex ipsius uteri impotentia sæpe etiam ex disrupto abceſſu, ex qua causa, si abceſſus pituitosus fuerit, sordida evadunt ulcera; si adustus, interdum in cancrum degenerant: non raro etiam eveniunt ex contagione Venereæ luis, & talia ulcera Chironia, vel Thelephia tempore fiunt, & eadem maligna sunt: frequentius tamen ulceratur locus ob partus difficultatem, cum aut grandior fœtus educitur, aut corruptus miserabiliter extrahitur. Hæc ex Hipp. & Galeno desumuntur.

Hipp. 1. de morb. mul. Gal. lib. de tum. præter nat.

Signa generica.

Generica ulcerati uteri signa sunt, dolor in parte punctorius, & per intervalla saniosi humores, fœtidique ex utero prodeuntes; ac consequuntur peculiaria symptomata affecti uteri, ut dolor capitis, præsertim syncipitis, qui ad radices oculorum, manus & digitos se extendit, dolent insuper lumbi, inguina, & imus venter, febricula succeſſu temporis supervenit lenta cum crebris horroribus, menstrua si quæ fluunt, purulenta & olida sunt, durante affectu tumescit venter, maximè crura, delirat, animo linquitur, perfrigeratur, & uti Hippocrat. cit. scripsit non concipit.

Cæterum si ulcus in uteri orificio, vel colo existat, dioptra, instrumento locis inspiciendis idoneo, exploratur, si in profundo uteri, ab excrementis inde emanantibus dignoscitur. Specialia ulceris indicia sunt, quia ex sordido copiosus humor & sanies, cum modico cruciatu profluit; ex depascente fœtida eluvies, nigra, viridis, livida cum doloribus acerbissimis, & aliis inflammationis signis, & quæ laxant medicamenta irritant, contraria leniunt. At si ulcus fuerit jam mundum, humor paucus, æqualis, crassus, minimèque fœtidus cum facilitate promanat. Si simplex tantum excoriatio extiterit, percipitur ardor & punctio, & interdum materia quædam subtilis ac serosa emanat. Sed & excrementa, quæ uterum exulcerant, sic dignoscuntur, nam si tenuis sanguis est, aut flava bilis, dolor acerrimus fit, pungens, cum ardore, & febre: si salsa pituita, pruritus adest intolerabilis, excrementum paucum cum fœtore, & paucâ sanie: si icorosa humiditas, excrementa copiosiora fœtida;

Specialia.

Excrementorum exulcerantium signa.

fœtida: ſi ex melancholico humore, id quod excernitur eſt inſtar vini fex: ſi ex menſtruis ſuppuratis, apparet ſicuti lotura carnis. *Signa ſymptomatum.* Ulcerum in utero ſymptomata præter cætera conſideranda ſunt tumor & intemperies, tumor ut plurimum eſt inflammatio, qua præſente paucus cruentus ac fœculentus humor cum magno dolore prodit, diſtemperies autem ſi calida ſit, & ſicca depræhenditur ex defectu excrementorum: ſi frigida & humida ex abundantia eorundem. Tandem externas cauſas, ut medicamenti erodentis uſum, fluxum muliebrem, & ſimilia, ex patientis aut aſſiſtentium ſermonibus dignoſces. Per conſenſum veró alicujus partis, an ex proprio uteri vitio ulcus fiat, ſeu potius foveatur, ex partis cujuſpiam affectione depræhendes; & quia, quæ in utero excrementa generantur, purulenta ſunt, & compactiora, quæ veró aliunde prodeunt, tenuia ac ſanioſa.

Prognoſtica Jam veró cum omnia matricis ulcera difficulter curentur, quia pars totius corporis recrementa excipit, quæ conſolidationem impediunt, difficilius tamen quæ in fundo recondita, quam quæ in cervice expoſita, quia uteri fundo medicamenta minus commodè applicantur, & quia totus nervoſus ſerius coaleſcit, adhæc recentiora, & in juvenculis faciliorem ſuſcipiunt curationem; Inveterata, & in ætate provectis in hydropem vel mortem deducunt, quinetiam pura ſordidis, ac depaſcentibus minus periculoſa.

Animadverſio. Hîc animadvertendum eſt, abceſſus rumpi nonnunquam ad interiorem uteri partem, & tunc foras per uteri capacitatem, & cervicem ejus pus effluere, ſicuti menſtrua expurgantur. Interdum in exteriori ſuperficie corporis, ipſius uteri intra corpus juxta inteſtina, & peritonæum, quo caſu ſi inter ea loca pus colligatur apertione opus eſt, ut in hydropicis; aut etiam rumpitur in externa ſuperficie cervicis, idque vel quâ veſicæ adhæret, & tunc pus effluens per eam egreditur, viciſſimque urina per uteri cervicem promanat, ac non raró ab impacto pure ſupprimitur; vel quâ recto inteſtino, & tunc clyſteres per pudendum, uteri veró ablutiones per anum, emittuntur.

Curatio. Curantur uteri ulcera quinque remed. generibus, Primò iis, quæ antecedentem peccantem humorem evacuare valeant, ac morboſum, uti vocant, apparatum emendare, quod fit laudabili victus ratione, ſanguinis miſſione, & purgatione; *Victus.* Eſto igitur aër ſiccus, & in activis temperatus, ſomnus conſueto pauló longior; exercitium vitandum, cujus vices moderatæ ſuppleant frictiones; repletiones arcendæ alvus emollienda, animi affectus inlubendi, ac imprimis coitus ut inſenſiſſimus. Cibus ſit parcus, ac humori peccanti contrarius, ut cremor ptiſanæ, ova recentia, tremula, lac, juſcula gallinarum, & caro earundem, præſertim extremitates, & aviculæ montanæ, paſſulæ, amygdalæ piſtaceæ. Potus vinum album dilutum aut adſtringens, vel aqua ex decoctione hordei torrefacti, ac radicis liquiritiæ, tam cibus, quam potus moderatè, & debito ordine ſumantur. Deinde univerſales evacuationes topica medicamenta præcedant, àc inprimis quidem *Sanguinis miſſ.* ſanguinis miſſio ex Giberi venâ pro virium robore, ſubinde ex pede, deinde *Purgatio.* purgatio poſt humorum præparationem adminiſtretur pro natura humoris redundantis, ſicuti ſæpe jam repetivimus, cavendo ſemper ne quicquam miſceatur, quod humores ad uterum deducat. *Vomitus. Sudor.* Avertunt inſuper vomitus, frictiones partium ſuperiorum, ſudor per decoctum ligni ſancti, ſarſæ parellæ, aut radicis chynæ.

Accidentiũ correctio. Secundò quia ulcus curari nequit, niſi accidentia, ſi quæ adſunt, corrigantur, conſiderandum an inflammatio conjuncta ſit, intemperies, aut dolor: & ſi quidem cum inflammatione ulcus compoſitum eſt, iis utendum, quæ ad illam c. proprio ſcripſimus: *Ulcus cum intemperie.* ſi cum intemperie, iis quæ c. de uteri intemperaturis; ſi cum dolore, ijs quæ c. de cancro quinto remed. genere; & ſi dolor partes ſuperiores pertingat, balneis utendum, habendaque ratio ſemper ejus partis, ſi qua ſit, ex qua acres ad ulcus humores confluunt. Peculiariter autem, ſi intemperies ſicca ſit, ulcus ablues infusâ aquâ tepidâ cum ſaccharo,

cum

aut aquâ vel ſucco portulacæ vel cremore hordei; ſi humida, vino lavabis, aut decocto Guaiaci vel ſmilacis, in quo incoxerint alumen, malicorium, aut ſimilia, at ſi adjuncta ſit uteri vel ulceris labiorum durities, olea miſcenda, quæ c. de ſcyrrho uteri dicta ſunt, vel ♃ radicis altheæ, liliorum alb. an. ℥ ß pulegii, origani an. m. ß, ſeminis lini, fœnugræci an. ʒ ß flor. roſ. p. j. coquantur in pari q. aquæ, & vini, colaturæ adde adipis anſerini ℥ j. aut ♃ lactis bubuli, vel aſinini ℥ iiii. olei liliorum alb. ℥ j. ß adipis anſerini ℥ j. miſce.

Tertio ſi ulcus ſordidum fuerit, detergentibus medicamentis utendum eſt, veluti hydromele, aut melle roſ. cum decocto paſſularum, Ireos, & hordei, aut ptiſanæ cremore cum melle, vel cum decoctione furfuris, & lentium decortic. addunt quidam fœnugræcum, & malvam, ſed minus utiliter, quæ nimis humida ſunt, applicantur, quia ulcus humidum eſt, & abſtergi poſtulat, & natura partis ſicca, quæ conſervari debet. *Si ſordidum.*

Quod ſi ulcus quia ſordidum eſt, aut cum aliqua putredine, quam fœtor accuſat, validioribus indiget detergentibus, diſſolvitur in aliquo ex prædictis liquoribus unguentum Apoſtolorum, aut Ægyptiacum, vel mundificativum apii, quod hac ratione paratur, ſucci apii aut petroſelini ℥ ii. mellis roſacei ℥ j. ß, farinæ hordei q. ſ. ad ignem levi ebullitione fiat pulticula, cui addunt aliqui terebenthinæ ℥ ß; maximè ſi pars nervoſa ſit: at ſi corruptionis, aut malignitatis timor adſit, adde ſucci abſynthii, aut nicotianæ ℥ j. ac ſi calor ſit magnus tantundem ſucci plantaginis, in quo etiam peſſaria inringi poſſunt, aut in hoc alio: ♃ foliorum abſynthii, centaureæ, agrimoniæ an. m. ß radicis ariſtolochiæ ℥ ß, coquantur in ſ. q. hydromelitis, & adde farinæ orobi, hordei an. q. ſ. pulveris radicis Iridis Illyricæ ʒ ii. cum melle deſpumato fiat unguentum; vel aquâ marinâ ſalitâve, aut aluminoſâ ſeu lixivio ulcus abluatur, aut etiam vino albo cum pulvere aluminis uſti, vel ariſtolochiæ, & Iridis; laudat Avicenna id quod ♃ litargyrij; ceruſſæ, ſarcocollæ an. ʒ ß ceræ, & olei roſ. q. ſ. fiat unguentum, in quo madidæ flammulæ utero applicentur. *Putridum. Mundificativum apij.*

Verum aluminoſa aqua, & ea quæ metallica recipiunt, non, niſi cum cicatrix jam eſt inducenda, conveniunt. Quòd ſi in ulcere acrimonia puncturæque perſentiantur, medicamenta detergentia citra mordacitatem eſſe debent, ideoque neque apium, neque abſynthium, neque reliqua calidiora ſunt admiſcenda, ſed injiciendum ſerum lactis cum melle, vel ſirupo roſ. aut ♃. fol. plantaginis, myrthi, olivarum, capill. Veneris agrimoniæ an. m. j. coquantur ſimul in q. ſ. aquæ, colaturæ adde ſirupi roſ. ℥ iii. utero injiciatur. At ſi medicamenta hæc non ſufficiant, ſuffumigia ſunt adminiſtranda, quæ fuliginem generant, ut ♃ thuris, maſticis, myrrhæ, ſtyracis, ladani, lapidis pyritis, auri pigmenti an. ℥ ii. therebentinæ q. ſ. fiant trochiſci pro ſuffitu. *Cum acrimonia. Trochiſci fuliginem generantes in ulcere.*

Quartò, ſi ulcus depaſcens fuerit opus erit ijs quæ valentiori adſtringendi facultate prædita ſunt, frigidaque ſint, ſtiptica, & exſiccantia, quo in caſu primas tenet aqua aluminoſa, quæ repellit & exſiccat; utilis etiam aqua plantaginis roſarum chalybeata in qua incoxerint cyperus, myrobalani, nuces cupreſſi, malicorium, balauſtiæ, marrubij, vel centaurium: Fernelius commendat aloëm, & abſynthium. Ex harum igitur rerum decoctione fiant fomenta; & inceſſiones, aut mulſa injiciatur, in qua aliquot ex dictis ſimplicibus incoxerint, additis ʒ ii. pulveris Iridis, & ariſtolochiæ; vel in eadem mulſa coquatur lentiſcus, calamus aromaticus, & abſynthium: ac ſi ulcera rebellia exiſtant adde floris æris ʒ iii. aut ex Pauli conſilio chartam combuſtam; vel ſi conſpicua ſint, arſenici ʒ j. tametſi ſcarotica difficulter uterus ſuſtinet, ut Aëtius notavit. Si caro ſupereemineat adjice, quæ exedant, ut alumen uſtum & reliqua mitiora cauſtica, quæ ſine dolore carnem conterant, de quibus cap. de Nymphæa 3. remed. genere. *Depaſcens & erodens. Rebello. Cum ſupercreſcente carne.*

Quinto

Vlcus simplex. Quinto ulcere ab accidentibus vendicato, simplex ubi jam fuerit, levioribus abstergentibus curatur, ut melle rof. cum aqua hordei, & ex decoctione rof. siccarum; sero lactis cum saccharo vel decocto lentium, cum sirupo rof. sicc. vel succo plantaginis aut polygonij, & portulacę decocto cum melle rof. in quibus insuper liquoribus si dissolvas pulverem aloës, tutiæ, hæmatitis, chartæ combustæ, cucurbitæ siccæ, & adustæ optimum paraveris; aut ex ijsdem pulveribus cum oleo rof. & cera fiat unguentum, quod eodem liquore diluatur, addes autem pro ʒ j. pulveris ℥ j. olei: In quibus medicamentis flocci madefiant pro pessariis vel in sequenti unguento. ℞ olei rosarum ℥ iiii. ceræ albæ ℥ j. ß, liquefiant, & in mortario plumbeo cum lacte muliebri aut caprino ducantur, donec albescant, tunc rejecto priori lacte aliud injiciatur, idque ter quaterve fiat, tunc adde croci ʒ j. fiat pessus, qui dolorem mitigat & calorem restinguit, cui consimile hoc aliud censetur: ℞ tutiæ lotæ ℥ j. litargyrii, sarcocollæ, cerussæ an. ℥ ß cum oleo rof. & cera fiat unguentum, quæ quidem omnia non solum in forma pessarii subjecta, verum etiam abdomini, & coxis inposita prosunt, ac per latentes meatus transferuntur, ijsdem etiam aloë, myrrha, Iris & alia sarcotica admisceri possunt; ijsdemque partibus, aut super unguenta sequens emplastrum applicetur, quod cuncta ulcera mirificè sanat, ℞ galbani ℥ j. ammoniaci, bdellii an. ℥ ii. opoponacis ℥ j. omnia comminuta imponantur in olla vitreata, & affundatur acetum optimum, post diem naturalem lento carbonum igne liquefiant, & per stramen extrahantur, ac exprimantur, colatura denuo coquatur ad aceti consumptionem, semper miscendo, quæ per se bene obturata serventur; ac seorsim, ℞ olei olivarum lib. ii. ceræ novæ lib. ß, liquefiant ad lentum ignem; quibus ab igne separatis adde litargyrii lib. j. ß, misceto, quoad nigrescant, tunc paulatim affundito prius liquefacta materialia, bene advertendo, ne virtus exhalet, tunc adde utriusque aristolochiæ, calami aromatici, myrrhæ, thuris an. ℥ j. olei laurini ℥ j. ß, ac tandem optimæ terebenthinæ ℥ iiii. misceantur diligenter, quoad in frigidam injecta materia postea manibus non adhæreat, sed malaxari possit. Atque eo tempore patiens cibis reficiatur, ut caro copiosius generetur, sæpe etiam satis est molliori flocco ulceris labia extergere, & ejus cavitatem siccis etiam linimentis replere, ubi nulla jam adest malignitas, nulla crassior sordes, nam dum hæc perseverant, *Vlceris ablutio.* ulcus abluere, antequam medicamenta applicentur, singulis curationibus necesse est, ac si sanies acris fuerit, sero ulcus abluatur, si copiosa sordes, melicrato, si multa & acris, sero cum sirupo rof. vel sacchari octava parte; si cavum, vino; si putridum & malignum, aqua marina, vel lixivio aut urina veteri, diluto marrubii, aloës, absynthii, myrrhæ in vino: fistulosum ijs, quæ c. de fistula reperies, aut certè cum vino adstringenti, vel ex decoctione myrthi, *Cicatrizantia.* thuris, nucum cupressi, mumiæ, myrrhæ. Demum quæ cicatricem obducunt adlibenda, aut liquoribus dissoluta aut in forma pessi, talia sunt unguenta siccantia, ut de pompholige, de plumbo, de cerussa, vel id quod supra descripsi- *Admonitiones.* mus ex rof. cera, & lacte in mortario plumbeo ductis: Hæc pauca admoniti, ut ulcere in cervice existente pessariis potius, in fundo verò uterinis clysteriis utamur, & ab uterino clysteri pessus applicetur, ac emplastrum Epigastrio, & coxendicibus imponatur. Secundo notandum ex Galeno ulcera uteri, ac pudendi medicamenta oppidò siccantia exposcere, tum ob partis siccam naturam, tum ob recrementa, quibus hæc loca abundant. Tertio usum hypocausti utilem semper esse, quia exsiccat. *5. method.*

Scholium.

Icor sive virus. *5. meth. 5.* *Tria in ulcere apparere solent recrementa, ut scribit Galenus, tenue unum, quod Icor dicitur sive virus, & ulcus humectat, unde virulentum, seu icorosum: crassum* *Sordes.* *alterum, quod sordes etiam nuncupatur, unde ulcus sordidum, nam quemadmodum in singularum partium coctione duplex gignitur excrementum, tenue unum, & vapo-*

vaporosum ex seroso liquore, qui fuerat sanguinis vehiculum, & insensibiliter transpirat: crassum alterum, & terrenum ex quo sordes ac pili gignuntur, & sunt reliquiæ sanguinis, quæ incoctæ permansere, aut adustæ, eodem autore: ita hæc duo in ulcere recrementa suboriuntur. Præter quæ tertium insuper est, quod pus dicitur, ac fit ex sanguine extra venas effuso per earundem, & arteriarum divisionem, qui cum non possit à natura gubernari, & ab aëre ambiente alteretur, corrumpitur; ac multitudine hoc recrementum reliqua duo obscurat, vel ex eodem, cum prædictis recrementis, si in majori copia sint, fit sanies.

v. de sanit. tuend. 12. — Pus.

Tametsi sunt qui autumant saniem & Icorem non differre nisi hoc duntaxat, quod sanies incipiente ulcere; Icor sanescente jam appareat, virus ex maligno fluat; Et Galenus Icorem, & saniem idem esse sentit. Sed utcunque sit, ex tenui recremento ulcus humidum redditur, ex crasso sordidum; quocirca duplex medicamentum ulcus exigit, ut humidum, siccans: ut sordidum, expurgans & extergens, sordes enim per se non effluit, sed ulceri adhæret; & cum nullo tempore natura cesset, nullum certè tempus erit, in quo duo hæc in ulcere non colligantur, subindeque utrumque medicamenti genus desideretur.

Sanies. — de. meth.

De uteri fistulis.

CAP. XXX.

Fistula est cavum, profundum, sinuosumque ulcus angusto foramine patens, callo obductum; quo quidem callo à sinuoso differt; fistularum plura sunt genera, quæ ex figura desumuntur; aliæ quippe breves sunt, aliæ altius penetrant; aliæ rectæ intus feruntur, aliæ simplices existunt, aliæ duplices, aut multiplices, quasi ramulis ab uno ore intus sparsæ, interdum rectæ, nonnunquam flexuosæ, tortuosæque, aliæ intra carnem desinunt; aliæ ad ossa, & cartilaginem penetrant. Definitio. Differentia.

Fiunt fistulæ tanquam à causa remota, ex corruptis putrefactisque humoribus, tanquam verò à proxima, à difficilimis & negligenter curatis ulceribus: aut ex abscessibus, haud tempestivè apertis. In utero autem non rarò contingunt, præsertim in ejus osculo, & pudendo, tum quia prædicta ulcera, & abcessus ibi minus commodè curantur, tum quia plures erodentes, & acres humiditates ibi abundant, à quibus mollissima carnis substantia facilè exeditur ac postea difficulter coalescit, quæ calli, ac fistulæ potissima occasio est. Proveniunt insuper fistulæ, ut Hipppocrates lib. de fistulis scribit, ex contusione, aut equitatione, sed hæ causæ potissimum in sede fistulam gignunt. Causa.

Cognoscitur ex figura fistulæ facticiæ non absimili, id enim nomen habet ab arundinearum fistularum translatione. Deprænditur etiam dolore nullo, nisi fistula nervum attingat, adhæc digiti compressione pus egreditur virulentum, quod si album sit, fistulam recentem esse arguit, & in carne; At si crassum viscidum & inæquale, antiquam, si tenue paucum, & nigrum cum dolore effluit, nervi corruptionem accusat, sin autem fistula os pertingat, & non penetret ad ipsius cavitatem, pus apparet tenue, ac pallidum; oleaginosum medullæ corruptionem attestatur, & fistulam ad ossis cavitatem penetrasse. At si fistula venam penetravit, sanguis exit cum purè crassus, & multus, tenuis verò & paucus ac persaltus, si arteriam. Quod si uteri fistula in superiori parte consistat, & ad vesicã permeet, urina per fistulam instillat, si in inferiori, & intestina perforat alvi excrementa; quam altè verò, & ad quem locũ fistula perveniat demisso per foramẽ inspicillo dignoscitur uti Signa.

tur uti Celsus docet, ex quo horum pleraque, & ex Hipp. & Paulo. Ubi no- *Cel. l. 5. c. 28 Hip. lib. de fistulis. P. lib. 4. cap. 48.*
Prognosticū tandum quod osculum fistulæ interdum clauditur, & aliquantulum post alibi pullulat. Porrò expeditius curatur fistula recens, simplex intra carnem, & in corpore juvenili, ac boni habitus: laboriosius, anfractuosa, multiplex, profunda, quæve os, cartilaginem aut nervum læsit, aut ad vesicam, intestinumve penetrat, in senili corpore, & pravis redundante humoribus.

Curatio. Curatur iis, quæ fluxionem impediant, quo fistula medicamentis promtius cedat, deinde antecedentis causæ emendatione, habitâ semper ratione totius corporis; Speciatim autem quinque remed. generibus; Primò optima victus ratione parum exsiccante, ut Euchymis cibis, & aere ad siccum tendente: Deinde prout corpus pletoricum, aut cacochymum est, sanguinis missione aut purgatione; item frictionibus, & ligaturis partium superiorum, si ex fluxione fistula pendeat: balneis etiam sulphureis, præcipuè sudoribus ex decocto ligni Indici, aut sarsæ, hæc enim exsiccando fluxum curant, ideoque post universales purgationes, & sudores convenit etiam sirupus de ligno, aut de
Apozema. sarsa, aut hoc apozema per aliquot dies sumptum, ℞ foliorum olivæ, filicis maris an. ℥ j. ß radicis gentianæ ℥ j. centaureæ ʒ vj. fol. portulacæ m. ß plantaginis, agrimoniæ an. m. j. polypodii ʒ v. hordei mundi p. ii. coquantur in lib. iii. aquæ ad tertias, factâ colaturâ adde sirupi rosati ℥ iii. sed si addas sirupum de rosis siccis, magis fluxio præpedietur.

Orificij dilatatio. Secundò orificii dilatatione, quo melius mundari extirpariq; fistula queat; dilatatur autem immissa radice gentianæ, brioniæ, aristolochiæ mundatæ, vel ciclaminis aut medulla sambuci, vel potius spongiola retorta, & acuta, quæ prius maduerit in sequenti aut simili medicamento, ℞ ceræ, ac resinæ an. ʒ j. liquefiant, & adde sublimati ʒ j. tunc spongiola intingatur, & fortiter exprimatur in prælo, ac applicetur, ibique per 12. horarum spatium maneat.

Calli elisio Tertiò iis, quæ callum conterant, atque illidant, quo facilius ulceris labia uniantur, quod fit uno, è tribus mediis, medicamento, ferro, igne; ac si fistula recens sit, nec admodum profunda medicamenta satis erunt, ut penicillum madidum in aqua ros. cum modico arsenico, aut in hoc altero mirabili liquo-
Liquor ad pustulas fistulas & scissuras. re, præsertim si à morbo gallico originem traxerit, desumitur ex Fernelio, & ℞ sublimati g. xii. aquæ plantaginis ℥ vj. in cineribus calidis in phiala vitrea bulliant ad medias, aut ℞ unguenti Ægyptiaci ℥. j. pulveris Johannis de Vigo ʒ j. dissolvantur in ℥ ii. aquæ plantaginis, aut unguentum Ægyptiacum cum lixivio diluatur, aut ℞ succi asphodeli ℥ iii. mellis, auripigmenti, calcis vivæ an. ℥ ii. misce, & in fictili coquantur, in furno cocta pulverizentur quo pulvere conspergantur lichynia; ante tamen quam hæc applicentur callus emolliendus erit quod fiet pesso aureo, aut ℞ æsypi humidæ, radicis lilij, illiricæ, terebenthinæ an. partes æquales fiat unguentum: cui consimile parabis ex pari quantitate medullæ cervinæ, olei liliorum, & ceræ; At si fistula est admodum profunda, aut sinuosa, medicamenta dissolvantur in vino albo, & melle quibus incoxerint agrimonia, & gentiana, sumatur vero ʒ j. pulveris & ℥ iiii. liquoris, vel ℞ unguenti Ægyptiaci ℥ ß, sublimati ʒ ß auripigmenti ℈ j. lixivii, & aquæ plantaginis an. ℥ iiii. aquæ rosarum ℥ ii. bulliant ad tertias, injecto hoc liquore orificium fistulæ obturetur cera, vel gossypio, ut intus per aliquot horas manens, quod volumus, perficiat. Abluitur etiam ulcus cum aqua forti, sed hæc, & quæcunque arsenicum, vel sublimatum recipiunt vehementiora sunt, & ulceribus muliebris pudendi magis quam utero conveniunt, nisi durior callus sit, & patiens sectionem formidaverit, utcunque tamen circumcirca unguentum de bolo armeno semper applicetur: sequens aqua di-
Aqua destillata. stillata fistulæ, cancro, & antiquis ulceribus utilissima est, atque etiam mundo muliebri ℞ vitrioli scriptorum ℥ j. salis ammoniaci, nitri an. ʒ j. albumina ovorum indurat. sub prunis numero xx. incorporentur & sic maneant per horas duas, postea distillentur. Secundus modus calli illidendi est inscisio,
Inscisio. qua tum utendum, quando callus durior fuerit, & antiquior, fit autem inscisio,

(pro-

(pronunciato prius periculo) usque ad fistulæ finem, & callus unguibus, aut scalpro radicitus avellitur, excoriaturque, cavendo semper venarum arteriarumque sectionem, quo facto, ulceris cavitas abstergenda, ut infra 4. remed. genere. Tertio modo ustione callus de medio tollitur, quod tunc fit, quando non solum callosa, sed virulenta, & maligna fistula, in pudendo muliebri potius, quam in uteri osculo extiterit, aut ex Venerea lue originem traxerit. Fit porrò ustio candenti ferro, aut caustico medicamento hac ratione, uteri aut pudendi cavitatem prius dilatabis, deinde specillo immisso per fistulam, cujus ductu, fistula ipsa discindatur, partem elichynis formabis, donec undique discissa labia disjungantur, secunda vel tertia die medicamentum causticum, de quo supra, applicabis, vel ferro ignito, si necessitas id postulet, partem inures, circum fistulam positis, quæ repellant ac refrigerent, ut unguentum de bolo, in ipso ulcere mitigatorio ex rosaceo, & ovi luteo, deinde butyro aut pinguedine utendum, qua crusta dejiciantur, tuncque pus coctum apparebit. *Vstio.*

Quartò ubi tale jam videris pus, ijs quæ ulcus detergunt ac mundant utendum est, quippe ejus cavum carne impleatur oportet, antequam labia coalescant, fieri autem id nequit, priusquam removeantur impedimenta; quæ verò ulcus detergunt mutuanda sunt ex superiori capit 3. & 5. remed. genere, peculiariter tamen fistulis convenit mundificans ex ℥ iij vini, & ℥ i mellis rosſ. aut ♃ therebentinæ lotę, vini sublimati ℥i succi apij, agrimonię, Nicotianę an. ℥ iij mellis rosarum ℥ i pulveris aristolochiæ rotundæ ʒ ij, coquantur succi cum melle rosſ. & therebentina ad mediæ partis succorum consumptionem, tunc reliqua misceantur, quod si mundato jam ulcere addas myrrhæ, sarcocollæ, radicis iridis an. ʒ i egregium efficies medicamentum ad producendam carnem; At si crassius pus fuerit, major fiet detersio hac forma ♃ therebentinæ, resinæ, mellis an. ℥ ij, myrrhæ, sarcocollæ, farinæ lupinorum, fœnugræci, ac radicis ireos an. ʒ i ß fiat unguentum. sequens insuper lavacrum desiccat, & partem confortat ♃ vini albi ℥ iij (quidam accipiunt vini ℥ ij aquæ ardentis ℥ i) mellis rosſ. ʒ x. myrrhæ, aloes, sarcocollæ an. ʒ ij ferveant lentò igne ad tertias, & per siringam ulcus eluatur; tertium hoc non solum detergit, verum etiam ad exterendum callum, si quid ejus adhuc superest, utilissimum est, ♃ oliorum plantaginis, absynthij, centaureæ minoris, sabinæ, foliorum olivæ, agrimoniæ an. m. j. radicis gentianæ contusæ ℥ ij, fiat decoctio in vino albo, colaturæ lib. 1. adde mellis rosſ. sirupi de absynthio an. ℥ i ß, tandem ea administranda quæ c. superiori ad consolidandum, ac cicatricem inducendam retulimus. *Mundificatio ulceris.* *Liquor ad abluendum & exterendum callum.*

De uteri rhagadiis, sive fissuris.

CAP. XXXI.

HAud aliter atque in ano, in manibus, labiis, & mammarum papillis ex vehementi frigore, vel septentrionali vento, aut immodica jecineris siccitate, ita in uteri ostiolo fissuræ, seu rimæ fiunt, quas græci rhagadas vocant, ac sunt ulcuscula, in longum, & angustum deducta, interdum profunda cum labijs callosis, interdum superficiaria ac sine callo, alia humida, alia saniosa, alia arida, alia cancrosa, quorum labia semper, cum diuturna sunt, callum contrahunt, & indurantur. In quo malo caro non exeditur, sed cutis ad nutum plicaturarum partis contrahitur, ita ut pars citra dolorem proprio fungi officio non possit, antequam cicatrix omnino obducatur, ideoq; affectus importunus est, ac permolestus. *Definitio.* *Differentia.*

Causa. Porrò fiunt uteri rimæ aut ex violento enixu, ob magnitudinem capitis infantis, aut etiam ex coitu pudendo grandiori facto, tertia causa est humorum acrium, & erodentium affluxus, maximè si lentoris nonnihil particeps fuerit; quarta est uteri ingens siccitas; quinta inflammatum condyloma, quod præ nimia tensione cutim disrumpit: *Signa.* uteri rhagades, primum quidem latent ob partus dolores adhuc recentes, postea paulatim percipiuntur, vel ad manus contactū, vel in coitu quia ex affrictu cruentatur pars; de præhenduntur insuper sinu dioptra instrumento adaperto, tunc enim scissuræ in ostioli circuitu oculis patent, atq; hæc sunt generalia signa; specialius verò, si ob partum laboriosum, aut pudendi virilis magnitudinem fiant, ex relatione id dignoscitur; si nulla ex his causis præcesserit dioptrismo explorandum, an condylomatis tumentis ratione cutis scissa fuerit, & si nec id quidem adsit humores acres, & erodentes, ac mordaces causam præstitisse, conjectandum est, aut etiam biliosos, qui ex calore depræhenduntur, reliqui ex mordacitate citra calorem, & ex iis, quæ fluunt.

Curatio. Curantur 3. remed. generibus, primò victu humidiori, ac lubricante, fugiendo semper acria, & alvum comprimentia, esto igitur cibus gallinarum, pullorum, arietis, vituli, hædique caro elixa, & eorum juscula, aut brodia ex intubo, scariola, buglossa, borragine, spinachijs, mercuriali, ova sorbilia, ptisana, lac amygdalinum, passulę imprimis prosunt, & cerevisia potius quam vinum, caseum vitet, aromata, pira, pincorum nucleos, nuces, olivas, violentos motus, choreas saltem, vociferationem, & viri accessum.

Evacuatio. Secundò evacuantibus, si ex acribus humoribus malum originem traxerit, quod fiet, si plenitudo adsit, sanguine misso, pro redundantiæ ratione, deinde purgatione, ex cassia manna, sirupo rof. aut viol. solutivo, diachatolicone confectione hamec sine scammonio, rhabarbaro, & similibus; facta prius humoris *Præparatio* præparatione per sirupum de cichorio. rof. viol. borraginis, de fumaria cum aqua earundem herbarum; à fortioribus catharticis planè abstinendum, quia epar calefaciunt. Postea jecur ac universum corpus refrigeretur serapijs, & apozematibus, quæ mulcebrem habeant facultatem, ut etiam balneis aquæ dulcis, quę utilissima sunt. apozema in hoc casu mihi crebrâ experientiâ probatum sequens est. ℞ hordei mundi p. iii, foliorum lupulorum endiviæ, aspleni, fumariæ, borraginis, acetosæ an. m. j. camedrios, camepithios, squinanti an. p. j. florum cord. seminum frigid. an. p. j. ß infundantur per horas vi in lib. vii aquæ; postea coquantur vase cooperto, in fine adde foliorum senæ ℥ i, coletur, & cum sacchari q. s. fiat apozema clarum, aromatizatum, ʒ i specierum triasandali. Eadem prorsus curandi ratio servanda est, si à condylomate malum proveniat, facto initio à sanguinis missione ex brachio, revulsionis gratia, deinde ex pede, mox chirurgiâ curabis, ut c. de condylomate scriptum est.

Symptomatum curatio *Cruor.* Tertiò ijs, quæ accidentia corrigunt, quocirca si à laborioso partu, aut virilis pudendi magnitudine, fissuræ cruorem effundunt, statim à principio fluor sistendus sequenti clystere uterino ℞ foliorum plantaginis m. j. florum & capitum rof. an. p. ij. coquantur in q. s. aquæ ad medias, colaturæ ℥ vi adde pulveris sanguinis draconis, boli armeni, myrrhæ, thuris, aristolochiæ an. ʒ ß vel omnia simul coquantur, contundantur, & per cetaceum extrahantur, vel per stramen, & addito ovi albumine cum prædictis pulveribus ex lana madida fiat pessus. *Siccitas & pruritus.* Si verò fissuræ siccitatem, calorem, ac pruritum habeant, fovendus est locus humectantibus, ut hoc decocto, ℞ carnis cancrorum fluviat. Limacum, ranarum an. ʒ ij, hordei p. ij. malvæ, lenticulæ palustris an. m. j. feminis lini ℥ j coquantur in q. s. aquæ decocti ℥ v injice per uterinum clysterē: deinde uteri ostiū liniatur unguēto de cerussa cum caphura, vel alio ex muscilagine seminis cydoniorū, malvarū, psyllij, cum lacte caprino, & butyro vaccino aqua rof. sæpius loto; quod si ardor & dolor fuerit magnus ℞ unguēti populeonis ℥i caphuræ ℈ij cerussæ lotæ in aqua rof. ℈i cū albumine unius ovi, misce, vel utitor lacte muliebri cum sacchara vel unguēto albo, cum caphura, vel unguēto pompholigos popu-

populeonis an. ℥ i, caphuræ ℈ ij, misce. Mesues vehementer laudat oleum de semine lini calidum per se solum ad rhagades ani, & dolores hæmorrhoidarum, sunt autem ulcera ani, & pudendi similiter ferè curanda, primas tenet unguentum pomadæ, quod per Germaniam & Italiam mirificum paratur, in Hispania dicitur *cevum confectum*. *Pomadæ.*

Labiorum unio. Quartò ijs, quæ istius generis ulcerum peculiarem habeant rationem, & labia conjungere, ac carnis generationem adjuvare valeant, in ijs enim Galeno Paulo, & Aetio autoribus manuum operatio, & mordacia medicamenta vitari debent. *Galen. de comp. med. per locos 9. Paul. lib. 3. cap. 77. Aët. lib. 14 cap. 107.* Antequam igitur in prædictos usus unguenta applicentur, locus per *Unguenta ad fissuras.* uterinum hunc clysterem abluatur ℞ fol. rosʃ. myrthi, plantaginis, tassi barbati, caudæ equinæ an. m. ij. malv. viol. an. m. j. hordei mundi; lentium an. p. ij coquantur in ʃ. q. aquæ ad tertias, colaturæ ℥ vi adde sirupi rosʃ. ℥ ij, aut fiat fomentum ex decoctione eâdem; deinde apponatur sequens unguentum; cerussæ, lithargyrij an. ʒ vj. plumbi usti & loti ʒ iiij, myrrhæ; & aloes an. ʒ ii. gallarum ʒ i, cum oleo myrthino, ac vino veteri misceantur, Valet ovum de vitellis ovorum, & de semine lini, quæ in mortario plumbeo agitentur, vel unguentum ex oleo de semine lini, butyro, & vitello ovi, aut vitellũ ovi cum oleo rosʃ. aut succus plantaginis, & portulacæ, agitatus in mortario plumbeo ad coloris mutationem, addita assungia anseris, aut anatis; hoc mihi expertum est maximè in fissuris mammillarum ℞ olei rosʃ. ℥ ij, pulveris mirobalanorum citrinorum ʒ iiij ceræ q. ʃ. misce; optimum est, quod conficitur ex muscilaginibꝰ cythoniorum ac plumbo usto cum oleo omphancino rosʃ. de salice, ac vitellis ovorum; aut cerotum lithargyrium; vel ℞ ovi vitellum assum, vino dissolvatur; & ceroto rosʃ. misceatur; est etiam mirificum id quod recipit ponpholigos lotæ, plumbi usti, ac loti an. ʒ ij, cerussæ, litargyrij an. ʒ i gummi tragachanti ℈ iiij thuris pulveris radicis simphyti an. ʒ ij, terantur diligenter, & cum unguento rosʃ. excipiantur, cui si calor adsit magnus, adde succi plantaginis, portulacę, aut centaureæ ℥ ß, & vitellum ovi assum; commendatur adeps hirci cum unguento rosʃ. etiam ad manuum scissuras, quæ sanè cuncta, si in mortario plumbeo ad coloris mutationem agitentur, utiliora evadunt, nec minoris efficacię censetur id, quod recipit olei de vitellis ovorum; de semine lini, an. ʒ. x adipis hircini; *Vigo.* therebinthinæ optimæ an. ʒ iij, thuris; masticis an. ʒ ß resinæ pini ʒ i, aloes epaticæ ʒ ij ß tassi barbati, foliorum plantaginis, caudæ equinæ an. m. j. omnia pistentur, extrahatur succus, tunc simul bulliant ferè ad succi consumptionem; coletur, & adde lithargyrij, auri & argenti an. ℥ ß cerussæ ℥ iij plumbi usti, tutiæ an. ℥ ij misce, & in mortario plumbeo per horas ij agitentur ad coloris mutationem: summæ insuper utilitatis est hoc aliund ℞ olei rosʃ. mellis rosʃ. ceræ an. ℥ i, myrrhæ, litargyrij argenti an. ℥ ij fiat unguentum, sunt qui addunt ʒ i pulveris zinziberis, & ceram virginem; vel ℞ chartæ combustæ ʒ ij olei rosar. ℥ iij valet etiam ad callosa labia; sequens erat secretum medici Hispani cui Torres nomen fuit, cranij canini recenter mortui combusti, ac in pulverem redacti ʒ iij olei rosarum ʃ. q. in mortario plumbeo trahantur, donec inspissentur; mirificum tamen, & certissimæ experientiæ est, præsertim si à siccitate malum oriatur, sacculos linteos hordeo replere, in aqua coquere, & ita tepidos manibus tenere, aut fissuris per novem dies applicare; aut certè pulticulam ex farina in lacte cocta. *R. 2. divis. cap. 126.* Rasius laudat inunctionem cum cera, auris, quod expertum habeo,

Quintò si prædictis auxilijs rhagades non sanentur, malignitatem accusant, ideò consulit rei ratio, ad ea venire, quæ pulverem rubeum seu Johannis *Malignitatis emendatio.* de Vigo recipiunt, cujus portio admiscenda erit cuilibet ex præfatis unguentis. *Emanuel Vaëzius.* Emanuel Vaezius observantissimus avunculus meus, vir magnæ experientiæ, hoc uti solebat, ℞ pinguedinis porcinæ ℥ ij, factis scissuris repleantur ℥ j pulveris sublimati aut Johannis de Vigo, & insertis lichyuis seu flammulis igni applicetur, quoad tota pinguedo instillaverit, qua scissuræ perungantur. Secundum hoc circumfertur remedium à multis celebratum, & à me etiam probatum ℞

virtute digeri, aut in pus mutari queat. Tertiò ex vehementi aliqua intemperie, frigida inprimis aëris, vel medicamenti, quæ sensum sopit, aut calida præternaturali; quippe caloris præter naturam excessus, nativum destruere, atque consumere solet, ita ex medicamentis causticis sæpissime gangræna suboritur, ut vidimus nuper in fœmina Hamburgensi; quibus insuper venenatam,& malignam qualitatem adjungere est. Provenit hoc malum inprimis in colo pudendi ex inflammatione, cancro, vel ulceribus male curatis,& ni citissimè ei succurratur, in siderationem, ac æstiomenon facilè degenerat, ac subitam mortem infert. *Pars affecta.*

Cognoscitur in hisce partibus, ex calore non usitato, febre lenta cum horripilatione, ac tremore per universum corpus cum animi deliquio, adhæc primum coloris flos perit, & extinguitur, cumque jam sphacelus adest, pars livet, aut nigrescit, tumida, mollis, ac prorsus cadaverosa evadit, nec arteriarum pulsus fit, nec dolor, nec sensus ullus, quinimò sine doloris sensu, altè scalpellus adigi potest, & summus adest fœtor. Malo huic diligentissimè, uti diximus, obviandum est, alioqui non solum pars ipsa corrumpitur, sed universo corpori malo communicato fœmina quam brevissime extinguitur. *Signa.* *Prognostica.*

Curatur quatuor remediorum generibus, primum intemperiem corrigentibus, quocirca si pars calore destituitur ex arctiori ligatura, illa quidem solvatur,& pars inungatur oleo de scorpionibus Matthioli, ac theriaca magna, quod idem præstandum, si ex materia venenata contingat; at si ob frigidam intemperiem per se calor sit abolitus, calidis decoctis locus abluatur, ut pori aperiantur, & transpiratio fiat, ea conficies ex camomilla, anetho, pulegio, meliloto, lupinis, & absynthio, ex quibus decoctis aliquid in uterum injiciatur; peculiarius si ex veneno assumpto, aut morsu animalis venenosi fiat, curatur per ea, quæ tale venenum extinguere ac domare nata sint, semper tamen utiles, leviusculæ inscisiones. *Curatio Intemperiei corrigendo.*

Secundò si insitus partis calor humoris copiâ aut præter naturali calore suffocatur, injecto prius in uterum aut abluta parte decocto plantaginis, aut solani, curatur ijs quæ humorem in parte contentum evacuare, & locum difflare valeant quod, dicente Gal. fit membrum scarificando usq; ad partem adhuc sanam secundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem, & sinendum, ut bona sanguinis copia fluat, quo melius pars perspiret, ac deoneretur. Subinde abluendum aqua salita, & super inscisiones pessaria aut linteola unguento Ægyptiaco madida applicanda, ac super omnia emplastrum de tribus farinis, seu de oxymelite, quod vocant, contra gangrænam, & hac ratione paratur ℞ farinæ orobi, fabarum, & hordei an ℥ ij, bene triturentur, & addita oxymelitis libra, leviter bulliant, ad consistentiam pulticulæ. Quod si magna sit putredo additur prædicto emplastro tantundem farinæ lupinorum, salis ℥ i, aloes, masticis, myrrhæ an. ℥ i ß, aquæ vitæ ℥ ij ß misce, aut si malum contumax est, ad fortiora veniendum, sic abluitur locus vino, aut aceto salito, vel lixivio ex decoctione lupinorum, et absynthii, ac super scarificationes pulvis inspergitur trochisc. Andronis, vel vino aut melle rosarum dissolutus applicatur, & pulvis sublimati ponitur inter partem corruptam, & sanam, nunquam obliti emplastri de farinis, seu de oxymelite, quod maximæ utilitatis semper est, & mirifice corruptionem impedit. Quibus non proficientibus profundiores adhuc fiant inscisiones, ac trochisci de asphodelo inspergantur, aut in vino dissolvantur,& in mixtura pessus intingatur, quæ cum applicantur, vicinæ partes unguento de bolo muniantur; Porrò escara ab hisce causticis super inducta, facile decidit applicito recenti butyro, aut oleo rosar. cum ovi vitello, quæ si diutius, quam par est, hæreat rasorio paulatim evellitur, ne venæ aut arteriæ lædantur, interea tamen lotio ex salita aqua adhibenda,& emplastrum de oxymelite. *Si ex humorum copia.* *Com. in 2. Hippoc. de fract. 18.* *Emplastrum de oxymelite.* *Putredini & corruptioni contemperandæ.*

Tertiò ijs quæ partes principes munire valeant, & accidentia quæ ex hoc malo pessime proveniunt impedire, in quem finem sub umbilico applica- *Præcipuarum partium roboratio.*

tur

tur unguentum de bolo, ne ad superiora permeent tetri vapores, qui, quoniam ad cor per arterias inprimis communicantur, ideo maximè cor roborandum, conserva ros. buglossæ, borraginis, cum speciebus diamargarit: frigidi electuarij de gemmis, cum sirupo limonum, borraginis, & de pomis aur ℥ i theriacæ mitridatij, aur confect. alkermes. Et supra cordis regionem Epithemata apponuntur ex aquis cordialibus buglossæ, borraginis, ros. florum aranciorum, cum aceto squillitico, & trochiscis de caphura; ac si malū inducias præbeat, servara optima victus ratione ex cibis acidis, & qui putredinem arceant, universales purgationes utiles sunt.

Membri amputatio.

Lib. 5. de cur gang. et lib. 7. c. 33.

Quartò reliquis non proficientibus, si membrum omninò sit sphacelatum ac demortuum, miserrimum, ut inquit Celsus, unum auxilij superest genus, ut reliquæ corporis partes tutæ sint, membrum, quod paulatim emoritur, amputare, quod etiam in uteri aut pudendi collo fieri potest per novaculam, aut rasorium instrumentum, penitus usque ad sanam carnem abradendo. In brachio aut crure hac ratione, cutis sursum trahitur, & ligatur validè quatuor supra affectam partem digitis, ut sensus sopiatur, in quem usum quidam etiam medicamentum aliquod stupefaciens ægrotanti præbent aliquot ante horas, tunc diligenter novacula usque ad os caro abscinditur, & os juxta carnem serra resecatur, ne denudatum os ipsum permaneat, sic pars cauterio tangitur, qua scissio facta fuerat, ut fluxus præpediatur, os siccis filamentis contegitur, & super partem scissam stupâ pri᷎ posca, deinde albumine ovi madida, bolo armeno ac pilis leporum applicatur, sed & in parte superiori defensivum ex bolo; tandem opere completo solvatur ligatum membrum, ut caro decidat, quæ os contegat, tunc curetur, sicuti reliqua ulcera.

De uteri vermibus.

CAP. XXXIII.

Vermes in varijs corporis partibus.

Aët. lib. 14. cap. 48. Idem lib. 6. cap. 85. Paul. lib. 9. cap. 22.

TAmetsi persuasum sit quam plurimis, in intestinis duntaxat lumbricos gigni, experimentis nihilominus, & gravissimorum virorum autoramentis constat, in multis alijs (exceptis vitalibus) corporis partibus posse etiam generari, uti in ulceribus putridis, in dentibus, in auribus, in renibus, & urinæ vesica, licet raró, ob acrimoniam, & salsuginem lotii, quæ abstergendo, & propria qualitate alimenti naturam egressa vermibus nutriendis inepta sunt; quam ob causam in mari mortuo nullos pisces, aut marina alia degere, à naturæ contemplatoribus proditum est. In utero etiam interdum generantur, licet id raró, ob ipsius patentes, magnosque meatus, qui non permittunt humores, etsi crassos, ac crudos ibidem tam diu immorari, quamdiu ad vermium generationem opus erat.

Vermes in utero.

Ascarides ij ut plurimum sunt, & in pudendo aut uteri colo, recto intestino non absimili, frequenter versantur, aut etiam ex intestino in vulvam irrepunt, quod, an reseratis ipsius intestinis, & uteri tunicis, an per partem sylvestrem fiat, autores non declarant, ego sané per ipsum perinæum in uterum plerumquè devolvi existimo; morbus est in numero substantiæ adauctæ toto genere, præter naturam.

Species 3.

Causa.

Constat veró materialem vermium causam esse frigidos pituitosos, ac crudos humores putredini accommodos, & vi caloris animatos, perinde ac in externis cætera animalcula, quæ non ex semine, sed ex putredine ortum habent, quippe si uterus naturâ calidior, plurima excrementa cruda susceperit, & ob solito angustiores vias retinuerit, donec putridum calorem conceperint, vermes tunc gignuntur, ex quibus liquet duplicem ad eorum proventum calorem, ut efficientem causam requiri, naturalem intensum, partis, ac præter naturalem, humoris.

Vermium

Lib. 9. c. 39. Vermium generalia signa ex Aëtio petenda, peculiaria, cum in utero consistunt, sunt quod universum corpus inquietudine molestatur, venter prurit, ideoq; maxima pituitæ copia in uterum confluit, ex qua os ipsius, ac pudendum perpetuò madent, sudant, graciles, impotentes, & imbecilles fœminæ fiũt; nonnunquã cum menstruis vermes expelluntur, nonnunquã aperto pudendo conspiciuntur, tumultuosè dormiunt, ac frequenter cum suspirijs, ac vociferatione excitantur; febres ijs accidunt inordinatæ, & cuncta alia, quæ in intestinorum lumbricis apparent. *Signa.*

Curandi duplex scopus, primus eorum generationem prohibere, secundus genitos enecare. Hæc fient tribus remed. generibus. Primum victu tenui calido ac sicco, cibo acri, & amaro, qui tamen sit optimi nutrimenti, facilis concoctionis, & ab omni cruditate alienus, ac generationem lumbricorum prohibeat. Conducit itaque caro pullorum, gallinarum, & avicularum montanarum, eorumque juscula, cum multo limonum succo: ex fructibus commendantur mala aurantia, cappares, & olivæ colimbades cum aceto. Ex oleribus intybus, sonchus, senecio; Potus esto aqua ex decoctione cinnamomi, rhabarbari, seminis, portulacæ, radicis chynæ, scorsoneræ, aut sarsæ parellæ, vitentur lacticinia omnia, pisces, ac quæcunque pituitosos gignunt humores, ut immodica ac crassa cibaria depravata, ac præpostera victus ratio, ita nec crassior cibus tenuem præcedat, nec pastum sequatur balneum, exercitium, vel coitus, nec manus, aut pedes à cibo tepida abluantur, ut Cutio notavit. *Curatio.*

Secundò ijs, quæ præterquam quod humorem pituitosum gigni prohibeant, genitum etiam concoquant, & expurgent; & mollibus frictionibus, et tempestivo exercitio. Sirupis de absynthio, de endivia de cich. cum rhab. de acetositate citri, cum aquis earundem herbarum, aut graminis, portulacæ acetosæ. Deinde pituita assiduè expurganda per pillulas de hiera, de aloe non lota, mastichinis de agarico, aut electuario Indo, sive rhabarb. in decocto vel aqua cichorei, ac similibus, quæ ultra purgatoriam vim amarorem obtineant, & abstersoriam facultatem, qua aut vermes enecentur, aut extra corpus propellantur. *Pituita educitur.*

Tertiò ijs, quæ lumbricos interficiunt, quorum sylvam reperies copiosam apud Aët. cit. & de ijsdem tum simplicibus, tum compositis integra conscripsit capita Hieronymus Gabucinus, ex quibus patanda, non quæ per communes clysteres injiciuntur, quia nullius essent vigoris, neq; quę per os, quia tum jecur prætergrædiuntur & majora mala inferre possent; sed quæ per uterinos clysteres administrantur, quos concinnabis ex decocto absynthij, abrotani, & centaurij cum alumine; aut ℞ menthæ, calaminthæ, pulegij, diptami an. m. j. coquantur ad tertias, & cum melle misce, pro injectione, aut decocti lupinorum ℥ vi, aloës ʒ iij mellis ℥ i, quæ etiam commodè cum pari quantitate decocti mercurialis, & absynthij injici possunt. Aut pessus hic applicetur. ℞ fellis bovini ʒ i ß, pulv. lupinorum ʒ ii, olei de absynthio, ℥ ij vini albi generosi ℥ ß misce, in quo gossypium intingatur. Eodem ferè tempore uteri regioni extrinsecus applicentur sequentia. ℞ foliorum absynthij, costi, amari, calamenthi an. m. j. foliorum persicorum m. ß, coquantur in aceto acerrimo, aut vino pro utero, contundantur, ac post extractionem adde aloës, agarici an. ℥ ß, colochyntidis ʒ iii, olei amygdalarum amararum, fellis bovini an. q. s. ceræ parum, aut etiam sine cera fiat unguentum. Cataplasma insuper conficies ex ijsdem herbis, coctis ac contusis cum farina lupinorum, oleo absynthij, ac felle bovino; aut ℞ seminis melantii, porri an. ʒ ii, contundantur, & in aceto macerentur, tunc adde utriusq; menthæ, absynthij, persicariæ in aceto aut vino coctarum, & contus. an. m ß, farinæ lupinorum ℥ i. aloës ac fellis bovini singulorum ℥ ß misce, quibus addere licet theriacæ magnæ ℥ ß. Per os etiam utiliter crebrò assumuntur pillulæ de aloë, vel de hiera, ad ℈ i singulis diebus; vel ʒ i theriacæ de citro, *Vermes enecantia.* *Clyster uterinus.* *Unguentum.* *Cataplasma.*

aut ſmaragdinæ cum ℥ iiij. aquæ portulacæ, aut vini, aut etiam g. vj. lapidis Bezoartici orientalis cum eadem aqua, aut ʒ j. ſeminis ſantonici, aut ℈ j. rhab. pulverizati ſingulis ſeptimanis, quæ omnia ſelectiſſima, ac maximæ eſſe utilitatis multis novimus experimentis.

De uteri calculo.

CAP. XXXIIII.

5. popul.

Calculi utero quales.

CAlculos in omni corporis cavitate concreſcere poſſe, ſcribit Galenus, ut in utraque veſica, in renibus, in jecore, in inteſtinis, ac pulmonibus, nil igitur mirum, ſi etiam in utero generentur, uti ſcribit Aetius, & Hipp. in hiſtoria famulæ Diſiridis; non tamen per omnia ſimiles calculis veſicæ in utero generantur, quia non ſoluti ac liberi, ſic enim, cum uteri cavitas ſit magna, & oſculum ejus patentius, ibi non poſſent immorari, ſed calculi uteri tophaceæ, & calloſæ ſunt ſubſtantiæ, uteri ac ejus cervicis tunicis adnaſcentes, quæ non hinc inde moventur, ut conſtat ex prædicta hiſtoria; porro tophaceam hanc ſubſtantiam valida natura nonnunquam foras trudit, debilior ibi commorari diutius permittit: in prædicta famula per 40. ferè annos hæſit. Morbus eſt in numero aucto rei toto genere, præter naturam. Cauſæ ſunt eædem, quæ calculi veſicæ, humores nimirum craſſi ſpiſſi, ac viſcidi, quos ob lentorem uteri calor diſcutere nequit, vel ſaltem tenue digerit, craſſum verò in tophaceam naturam convertit, quod dum in poroſitate aliqua hæret, natura indies plus mittente, accreſcit, cui ſanè cauſæ fomitem præbet retentio menſtruorum, aut eorundem ſuppreſſio; Eſt & alia calculi cauſa, pus in utero concretum ac exſiccatum. Nec audiendi ſunt illi, qui putant calculum à frigiditate etiam, ut efficiente, poſſe provenire, eo ducti argumento quod nephretici ſæpe juvantur à calidis, & renibus igni converſis calculus excluditur, quippe calor, dum lapis in via eſt, ad expulſionem juvat, nondum tamen genitum effingit ex pituitoſa materia, ſubindeque nocet.

Species. *Cauſa.* *Calculus à frigido efficienti non fit.*

Signa.

Signa ſunt, gravativus ſed levis in utero dolor, qui utero ipſo compreſſo exacerbatur, fœmina non concipit, menſes inordinati fiunt, ac digito per podicem immiſſo tactu deprehenditur calculus. At qui in cervice uteri generantur, majori cruciatu, vicinas partes afficiunt, magiſque creſcunt, ac majorem inferunt moleſtiam, præſertim cum fœminam minus commodè ſedere contigerit; quin etiam diopatriſmo oculis facilius ſubjicitur.

Curatio.

Curatur duplici remed. genere, & primò quidem, ſuppoſita victus ratione emolliente, ac lubricante, ijs utendum quæ craſſos viſcidoſque humores expurgent, de quibus c. ſuperiori, & de ſuppreſſ. menſtruorum.

Calculi avulſio. *Opus manuale.*

Secundò ac præcipuè ijs, quæ calculum eradicare, ac evellere ab utero valeant, quod ut commodè fiat, prius partes leniantur clyſtere emollienti, ex decocto altheæ, malv. fœnugræci, ſeminis lini, admixto multo roſaceo oleo aut liliorum, ut facilius obediat operi manuali, quod ſic fit: Mulieri ſupinæ, diſparatis cruribus locatæ, duos longiores ſiniſtræ manus digitos in ani foramen chirurgus immittat, dextrâ verò ſuperiorem ventrem comprimat, calculumque extrorſum cogat, ac propellat, quod expeditius fit, ſi in uteri cervice calculus conſtiterit, ſi autem in utero ipſo, laborioſius, ideoque majori vi opus erit. At ſi in oſculo uteri, aut colo ad natus fuerit, & huic operi non cedat muliere ritè locata, & locis per dioptram dilatatis, ſcalpello reſecare oportet, quo facto in uterum injicienda, quæ ulcera curant, primò adſtringentia, & ſanguinem ſiſtentia, deinde exſiccantia; nec non imperanda optima victus ratio, corpus bis, aut ter in anno perpurgandum, ne affectio revireſcat. Haud valdè abſimilis eſt curatio calculi veſicæ in mulieribus, quanquam his rarius quam viris contin-

Curatio calculi in veſica muliebri.

contingit, & facilius curetur, quia latiorem, breviorem, ac rectiorem urinæ meatum habent; qui tamen si contingat, sic extrahatur, muliere ut supra collocata, chirurgus duos longiores sinistræ manus digitos in pudendum immittat, dextrâ vesicam supernè comprimat, & calculum versus vesicæ collum compellat, ac ut extra musculum vesicæ collum claudentem prodeat, diligenter cogat, tunc paululum supra pudendi alas, quo loco calculus occurrit, sectione facta per forcipem calcularium extrahatur calculus, denique ulcus adstringentibus, aridis, & incarnantibus medicamentis curetur.

RODERICI à CASTRO LUSITANI

De morbis Mulierum.

LIBER TERTIUS

SECTIO PRIMA.

De Sterilibus.

Ne confusionis obscuritatem pareret male hatum affectionum distincta tractatio, eas, quæ citra conceptum aut partum accidunt superioribus libris conclusimus, reliquas quæ vel prægnantes, vel puerperas exercent, in proximis relaturi.

De sterilitate naturali.

CAP. I.

Sterilitas est quædam impotentia ac difficultas mulieris, viro utentis, ad concipiendum debito tempore. Ejus quatuor sunt Species. *Definitio* Prima fit à vitio naturali, & congenito; Secunda per collationem *Differentia* fœminæ, ad proprium virum. Tertia ex morboso affectu, & ob diversas affectiones. Quarta est earum, quæ pepererunt, verum à primo aut secundo partu steriles factæ sunt, & hæc dicitur sterilitas ad tempus. Singulas hasce seorsim percurremus, ac deinde de virorum sterilitate sermo erit. Prius *Species.* tamen considerandum sterilitatem, uteri vitium esse in actione læsa, quatenus concipiendi instrumentum est. Nam si diminuta, aut ablata concipiendi facultas sit, sterilis fœmina dicitur, si depravata, monstrum concipit.

Naturalis igitur sterilitatis causæ sunt totius corporis intemperamentum, *Causa* nam & præter naturam crassæ non concipiunt, quia omentum os uteri comprimit, 5. Aph. 46. & quæcunque frigidos, ac spissos habent uteros, quod etiam de humiditate, & siccitate Hipp. docet, quia & impensè calidum temperamentum semen conterit, & nimis frigidum genituram extinguit; ac siccum semen ubi primum in uterum excidit, extendi nequit, nisi vero extendatur per uteri capacitatem parte plurima mulier non concipit, uti Galenus scribit. *1. de semine 9. Lib. de nat. mul. de morb. mul. de sterilib.* Columella etiam seu membrana utero adnascens impedit, ne semen viri ad uterum penetret, ut notavit Hippoc.

Porrò exploratur steriliras naturalis ex voce fœminæ, aspera, crassa, vel *Signa* rauca, censentur steriles calidiores, & hirsutiores, & quæ pilos circa pudendas partes crassos habent, nigros, & hirsutos, maximè si in mento nonnullos habuerint, ad harum conditionē accedunt viragines, & quæ principum partium, ut ventri-

ventriculi, jecoris, cordis, lienis, ac pulmonis latente vitio, ut intemperie, obstructione, aut scyrrho tenentur, quæque inordinata habent menstrua, diminuta aut copiosa, insuper salacissimæ, si nigrioris coloris sint, ac quæ strictum habent ventrem, aut coxarum ossa nimis conjuncta. Ex quibus signis obiter multæ aliæ causæ depræhenduntur naturalis sterilitatis. Nec tamen ea satis esse Hippocrates putat, nisi & experimentis sterilitas dignoscatur, quorum primum est, si vestibus obvolutam fœminam, ac juxta lumbos obligatam subter suffias thuris, styracis, aut alterius aromatis halitu, ac si odor per corporis spiracula ad os & nares transmitti depræhendatur, mulier fœcunda censetur; sterilis verò cum invia ob vasorum obstructionem, vel ab uteri frigiditate extinctus odor eò non pertingit, sed & alium expurgatum pessi forma dormituræ utero subdito, & si odor vel sapor postridie ad os pervenerit, fœcunda est, sin minus, sterilis; si tempore concubitus hirqui seu oculorum anguli croco liniantur, ac post coitum saliva colore croci sit infecta, fœcunditatis indicium est, quia significat poros, per quos, ut quidam referunt, semen à capite decidit, qui ideo seminales dicuntur, obstructos non esse. Inprimis autem galbanum igne emollitum, ac serico inclusum mulieris utero noctu subdito, & caput mulieris lotum linteolo nullo odore infecto obligato, tunc si cras mane caput mulieris galbanum redolet, probè purgata est ac fœcunda, quæ tamen hactenus allata experimenta mihi cum Avicenna absentiam obstructionis duntaxat arguere videntur, non fœcunditatem, ideo sequentia subjunximus. Hordeum mulieris urina maceratum, si decimo die germinet, fœcunditatem indicat, sin minus, sterilitatem. Balsami parum aqua admixtum, & bombace exceptum, in uterum immittito, ac leviter fœmori alligabis, tunc si uterus traxerit humorem, fœcunditatis est signum, aut si pesso ex aristolochia, & melle utero imposito saliva dulcescat; aut si urinæ sulphur vivum inspergatur, ac inde vermes prodeant, fœcunditas, sin minus, sterilitas adest. Sequens ut probatissimum Lusitanus commendat, coaguli leporis drachmam aqua calida dissolve, ac jejunæ mulieri in aqua calida existenti, propinato, si ventris dolores sentit, apta; sin minus, inepta censetur. Alderetus verò vir in praxi exercitatissimus, & olim primarius Salmanticæ professor hoc experimento utebatur, ut reperio in ab eo dictatis scriptis observantissimi, ac piæ memoriæ patris mei Andreæ Fernandes, cui sit pax; ℞ melantii ℥ j. ß mellis q. s. fiant tria pessaria, quorum unus utero subdatur, ac si supervenerit febris, fœcunda est, sin minus, alterum ac tertium supponatur, & nullo superveniente symptomate infœcunda judicetur, ideoque ab ejus curatione recedendum, *ut enim medicis gloriosum inprimis est, deinde etiam fructuosum, sterilitatem curare, conceptumque adjuvare, ita profectò dedecorosum, incurabilibus sanitatem promittere.*

Signa ab experimentis.

Alia fœcunditatis experimenta.

Centu. 6. curat. 66.

Alderetus.

Autoris pater.

Prognosticũ

Aristoteles videtur innuere omnem sterilitatem naturalem, curationem non suscipere, Avenzoar sterilitatem naturalem à solo Deo curari posse scribit, ab homine naturaliter non posse; è contrariò, Quintus Serenus naturam medicamento potenti victam sæpe fœtum dare refert, quod etiam multis experimentis confirmari videtur, quocirca dicendum, si magnum vitium sit causa sterilitatis naturalis, incurabilem esse, sin parvum, curari omninò posse; Sterilitas per collationem fœminæ ad proprium virum, parum etiam commodi ex præsidiis suscipit, nisi, ut inquit Avicenna, permutet unusquisque socium suum.

2. de gen. anim. 4. Aveng. 2. theisu. trac. 6. c. 2.

21. 3. tract. 1. c. 8.

Curatio.

Curatio sterilitatis naturalis si consequi potest, certè instituenda est per ea potissimum, quæ à proprietate conceptum juvant, & intemperaturas respiciunt, quæ aut intus assumantur, aut apponantur exterius. Intrinsecus laudat Dioscorides, pastinacæ semen, & porrum; alii commendant radicem lapathi majoris, & coagulum leporinum, ac testes omnium fere animalium: Plinius oculum hyenæ; semen & fœcunditatem auget, si mulier salviæ hortensis succi heminam cum sale potaverit, deinde post horæ quadrantem viro sese commiscuerit, quo remedio post magnam pestilentiam, Ægyptias multos fœtus produ-

257

Alderetî remedium ad sterilitatem pellendam.

produxisse ferunt: Ipse Alderetus hoc vehementer extollit, ℞ farinæ tritici, aquæ stillatitiæ petroselini, succi arthemisiæ q.s. ut fiant 17. plancentulæ, quæ in oleo communi frigantur, & 15. à menstrua purgatione diebus incipiat fœmina singulo mane unam capere, ac superbibat ℥ ii. aquæ petroselini, interea tamen servet uterque conjugum regulas à nobis traditas 3. de nat. mul. c. 4. utile est comedere testes gallorum, aut pastinacam, vel semen ejus cum vino per duos menses; ijs verò quæ ex frigiditate laborant theriacæ usus, ac vinum Hippocraticum, semen seseleos saccharo incrustatum, caricas cum foliis abietis: genitale arietis, vel tauri coctum comedere, vel testes cervi in pulverem redactos, semen urticæ; laudatur potus lactis vaccini; ova perdicis, fimus accipitris cum mulsa, aut ℈ j. limaturæ eboris sæpius sumere cum eadem mulsa, coagulum leporis cum pulvere arthemisiæ, g. x. mosci cum vino calido, in quo bullierit rasura eboris, & cornu capræ; vinum cum floribus rorismarini confectum: theriaca cum limatura eboris, electuarium concinnatum ex floribus rorismarini, aut stœchados cum melle; aut aliud ex pudendo tauri, cum mentha & melle paratum; sed & hic pulvis ad conceptum efficax dicitur, ℞ salis ammoniaci ʒ ii. salviæ, cumini an. ʒ j. simul per triduum, menstruis desinentibus, cum vino præbeto, dicitur sal sacerdotale; prodest insuper pulvis factus ex testiculis cervi, & visco quercino, aut alius ex arthemisia cum saccharo summo mane sumptus, si postmodum sequatur suffumigium ex calamintha: coagulum leporis comestum valet, vel uterus ejusdem assatus. Aut à menstrua purgatione sumat duo ova sorbilia nepeta plena, ac postea cum viro congrediatur; aut ℞ testiculorum verris desiccatorum, limaturæ eboris, seminis seseleos, uteri leporis, & coaguli ejus an. ℥ ß, fiat pulvis, quo utatur mane cum jure pulli, vel gallinæ; aut hoc alio nigellæ, salis ammoniaci an. ʒ j. cyperi ʒ vi. terito, in quatuor partes dividito, & unam singulo mane cum vino bibendam dato, menstruis desinentibus. Postea viro commisceatur, sed & virum strenuam operam navare oportet, interimque, dum fœmina medicamentis utitur, à Venere penitus abstinere, & succulentis uti, ac bonis cibis.

Regula ad fœcundum concubitum

Pulveres.

Sal sacerdotale.

Extrinsecùs applicanda Inunctiones suffitus.

Exterius etiam fœmina pudendum inungat succo satyriónis, sparso pulvere leporis combusti, aut balsamo, & uterus suffumigetur trochiscis de myrrha vel de galbano, styrace liquida, baccis lauri, aut lilio cum thure mixto, in forma polentæ, & limatura cornu capræ cum oleo de spica; fimo leporis; rutha sicca cum melle, ligno aloës, eboris rasura, & pulvere uteri suis, aut ex opoponaco cum balsamo. Pessaria insuper conficiantur ex mentha sicca, myrrha, & cera, aut ex limacibus cum croco, vel ex coagulo, & stercore leporis cum melle; ex felle taurino, & adipe, aut butyro; ex felle etiam caprino cum oleo rof. & cumino. Hæc quidem ante coitum, à coitu verò obturetur pudendum pesso sive nascali ex lana, sive gossypio madido, in succo myrthi, vel æquis portionibus croci, spicæ, pinguedinis gallinæ, gummi alicujus, & olei de spica. At per quatuor horas ante coitum adhibeatur alius pessus ex croco, myrrha, spica, sevo, gallia, therebentina, mastice, & oleo de spica, cum pinguedine gallinæ, & lana; vel ex satyrione cum melle aut ex oleo rof. cum stercore vulpis, aut ex succo mercurialis cum lana; aut ex eadem lana intincta in oleo de been, bdellii, balsami; vel nucis cupressi, aut de baccis lauri cum gallia, ammonio, & cera, aut oleo de bdellio, & melle; vel ex medullæ cervi, hyssopi viridis, butyri, sevi caprini, styracis liquidæ, meliloti an. ʒ vi. olei de spica ℥ j gallıæ, masticis, spicæ an. ʒ i. cum oleo rof. fiat mixtura pro pesso; vel ex fœnugræco, cum adipe anatis, vel ex musco dissoluto in oleo rof. aut naphæ; vel ex triphæra magna cum succo arthemisiæ, & myrrha, à quibus abluantur partes cum aqua melissæ; alia etiam pessaria formantur ex Gentiana, croco, foliis myrthi, tritis cum pillis arietis; & oleo sesamino; aut ex testiculis vulpis & felle galli, quo apposito fœmina bibat ʒ i. limaturæ eboris cum vino, aut comedat oculum

Pessaria.

oculum hyenæ glycyrrhiza, & aneto paratum. Peſſus qui ſequitur ſemel in hebdomada applicitus mirificè uterum purgat, ℞ caſtorei, agarici, maſticis an. ʒ. ß, colochyntidis ℈ ß, bulliant in vino albo, colaturæ adde mellis q. ſ. fiat lento igne peſſus, inſpergatur pulvere nucis vomicæ combuſtæ. Sequantur *Balnea.* poſtea balnea ex decocto ſpicæ, florum camæmali, meliloti, pulegii, ſeſeleos, ac tandem jam dicta ſuffumigia. Pleraque alia tum interius, tum exterius adminiſtranda videre licet apud Aetium. *Lib. 13. c. 31.*

Primus curationis modus. Non erit abs re hoc in loco, ut dexter remediorum uſus innoteſcat, duos haud contemnendos ſterilitatem curandi modos recenſere. Et primò quidem comprobatum à pleriſque eſt, ut fœmina per octiduum ante diluculum capiat *Sirupus.* ℥ v. aut vj. ſequentis ſyrupi. ℞ matricariæ, pulegii, calamenthi, origani, hyſſopi, pimpinellæ, camedrios, camepithios an. m. j. radicum aſparagi, bruſci, rubeæ, eryngii, enulæ campanæ, acori, fœniculi an. ℥ ii. cuſcutæ, praſſii, meliſſæ an. m. ß, ſeminis aniſi, maratri, ameos, carvi, ſeſeleos an. ʒ ii. cicerum rubeorum p. ii. bulliant in aqua fontana ad lib. ii. colaturæ adde oxymelitis ſquillitici ſyrupi de arthemiſia an. ℥ iiii. aromatizetur ʒ ii. cinnamomi, abſumpto ſirupo *Purgatio.* purgentur benedicta laxat. aut diaphœnic. aut pilulis fœtidis, cochiis, de agarico, de hiera cum pauco caſtoreo, vel hiſce aliis pilulis ℞ xylobalſami, cinnamomi, ſileris montani, aſari, maſticis, aniſi, fœniculi, macis, croci an. ℈ j. calami aromatici, ſquinanthi, ſpicænardi an. ℈ ii. turbith electi, ac præparati ʒ. j. ß aloes ad pondus omnium cum ſucco fœniculi, fiat maſſa pilularis, cujus doſis ʒ ii. ſed & vir interea, ſi cacochymicus ſit, pur- *Balneum.* getur. Deinde fœmina balneum ingrediatur ex decocto foliorum lauri, mentaſtri, ſalviæ, origani, calamenthi, pulegii, menthæ, roriſmarini, ſabinæ, arthemiſiæ, Valerianæ, milleſolii, camomillæ, ſeminis aniſi, fœniculi, additur etiam melilotus, ſpicanardi, ſeſelios, in quo quidem balneo fœmina ſedeat uſque ad umbilicum per horam, vel etiam fomentetur cum herbis venter inferior, & ex decocto evaporationes capiat, addito thure & alumine, ac in ſimili *Clyſter uterinus.* decocto maritus pedes lavet, à balneo in uterum hic aut ſimilis liquor injiciatur, quo proluatur: ℞ maſticis ʒ ii. coquantur in ℥ vj. prædicti decocti, vel in vino, & adde hieræ ʒ ii. ſunt qui in decocto addunt colochyntidis ʒ ß. Poſthæc odoriferis loca muliebria ſuffiantur, ut trochiſcis de gallia muſcata, de *Suffumigiū.* ladano, aut hiſce pro nobilibus, ℞ moſci, zibeti, ambaris an. ℈ j. ladani ℥ ß ſecundum artem fiant trochiſci: ſubinde uterus ut mundificetur, aliquod ex his peſſariis contineat ℞ macis, bdellii, galliæ muſcatæ an. ʒ ii. colochyntidis *Peſſi.* ʒ ß, hieræ ʒ j. omnia cum ladano incorporentur, addunt aliqui Euphorbium; aliud, ℞ fellis hædini j. ſatyrionis ʒ iiii. mellis ℥ iiii. incorporentur: aut ℞ croci, cinnamomi an. ʒ iii. ß, ſpicæ nardi, meliloti, cardamomi an. ʒ j. axungiæ anatis ℥ ii. vitellos ovorum ii. olei nardini ℥ ß miſce, ſic purgato utero, fœmina *Peſſus reficiens uterū.* per diem ante congreſſum retineat intra vulvam peſſarium, ex prædictis rebus aromaticis paratum: aut hoc ℞ xyloaloes, ſtyracis, calaminthæ, myrrhæ an. cum oleo moſchelino, vel balſamo, aut oleo de ſpica, in quo diſſoluta ſit moſci ʒ ß fiat peſſus. Ab his venter inferior, & muliebria hoc perfundantur un- *Vnguentum* guento, quo uterus calefiat ac confortetur ℞ radicis enulæ mundatæ ac contuſæ lib. j. brancæ urſinæ lib. ß, bulliant in lib. vi. vini albi, odoriferi, & adde aſſungiæ porcinæ lib. j. matricariæ m. j poſt longam ebullitionem coletur, ac ponatur in vaſe vitreato ad ignem, parum adhuc bulliat, ac paulatim indito thuris albi, maſticis an. ℥ ß ceræ novæ ℥ vi. & cum omnia fuerint incorporata removeantur ab igne, & aſperge hunc pulverem: ℞ cinnamomi, galliæ, cariophyllorum, nucis moſcatæ, macis, galangæ, ſpicæ nardi, zinziberis an. ʒ iii. croci ʒ j. fiat pulvis ſubtiliſſimus, ac poſt balneum cum eo fœmina cuncta *Confectiones.* inferiora inungat, poſtea ſe lecto componat, & capiat parum de triphæra magna, ſine opio, aut de nuce muſcata condita, ſeu de mirobalanis aut ʒ ß ſpecierum aromatici, roſ. Gabrielis cum vino generoſo, vel flores aranciorum conditos, ex quibus etiam mixtis cum ſirupo de cortice citri fiat electuarium; aut

aut cum ſaccharo diſſoluto in aqua arthemiſiæ, morſelli, de quibus cum vino mane ac veſperi capiat ʒ ß, aut de hoc: ℞ pulveris arthemiſiæ, radicis biſtortæ, nucis moſcatæ an. ʒ j. ſacchari diſſoluti in aqua meliſſæ q. ſ. fiant tabellæ; aut ℞ cinnamomi, cardamomi, cariophyllorum an. ℥ ß, croci ʒ ß, zinziberis, piperis longi, galangæ, macis, nucis moſcatæ, cumini, aloës an. ℥ ß, cubebarum ʒ iii. ambræ, moſci, an. ℈ j. pulverizentur omnia, & cum ſaccharo diſſoluto in aqua meliſſæ, fiant rotulæ, aut cum ſyrupo de cortice citri, fiat opiata. Vir etiam poſt lotionem pedum, inungat penem balſamo, aut pinguedine anſeris, vel oleo liliorum cum moſco; atque hæc quidem curatio ijs potiſſimum accommodata eſt, quæ ob flatus aut uteri frigiditatem ſteriles ſunt.

Secundus curationis modus à doctiſſimis viris traditus, & expertus, quo aſſeveranter confirmant fœminam fœcundam reddi, hujuſcemodi eſt. Purgetur prius mulier ante tempus menſtruorum decocto myrobalanorum, chebulorum Indorum, Emblicorum, cum ſaccharo, poſt menſtrua balneum per vj dies continuos ingrediatur ex decocto roſ. rub. gallarum, balauſtiarum, radicis pæoniæ, à balneo abſterſo ventre, utero indatur peſſus ex lana, vel candela madida in oleo nardino, vel balſamo cum pulvere pæoniæ, vel ℞ caſtorei, agarici, maſticis an. ℥ ß, bulliant leviter in vino albo, & adde mellis q. ſ. fiat peſſus, qui per triduum applicetur, ſingulis diebus renovando, & ſic paretur: ℞ coaguli leporis, ſtercoris ejuſdem, macis an. partes æquales miſce lana excipiantur. Uterus inſuper abluatur hoc liquore: ℞ nucum cupreſſi numero vi. contundantur, ac coquantur in vino albo, coletur & adde tryphæræ magnæ ℥ j. retineat quantum poteſt, continueturque per triduum, ſuffumigetur inſuper, cum æquis portionibus myrrhæ, thuris, ligni aloës, ſtyracis, cinnamomi. Deinde capiat fœmina ſingulo mane ʒ ii. ſeminis ſeſeleos, cubebarum, vel ameos cum vino albo, vel ʒ j. hujus pulveris: ℞ teſticulorum verris pulverizati, raſuræ eboris, granorum ſeſeleos, matricis, & coaguli leporis an. ℥ ß, pulverizentur omnia, & poſt menſtrua capiat fœmina mane, & veſperi ʒ j. cum vino, aut jure gallinæ, ſi vomit, adde liquiritiæ vel ſacchari q. ſ. finito pulvere fiat hæc paſta. ℞ ambræ, ſtyracis, calaminthæ, an. ℥ ß, myrrhæ; maſticis, thuris, cariophyllorum, ligni aloës, cinnamomi, nucis moſcatæ, & cupreſſi an. ʒ ii. fiat pulvis, incorporetur cum oxymelite diuretico, & aqua roſ. ad formam paſtæ, quæ dividatur in quatuor partes, ex una fiat pomum odoriferum; ex ſecunda fiant pillulæ magnitudinis cicerum, quarum capiat ſingulo mane tres: ex tertia peſſus fiat, qui præmiſſa balſami aut olei nardini inunctione, locellis indatur, quarta diſſolvatur in aqua calidiſſima, & fiat vaporatio pro utero.

Secundus modus.

Paſta in varios uſus

De ſterilitate fœminæ per collationem ad virum.

CAP. II.

UT non quævis planta ex qualibet naſcitur terra, ſed ſemen unumquodque peculiarem terræ conditionem exigit, ita in hominis generatione; etſi fœmina ſuapte natura fæcunda ſit, requirit tamen ſemen ſibi idoneum, atque conveniens, citra quod procreare nequit, & quod de fœmina dicitur, licet nobis ad viros tranſcendentibus transferre, nam ſeminis fœcunditatem frigiditas, & agri ſpiſſitudo impedit, quia emergere non poteſt, ac per anguſta uteri vaſa, & frigore inſpiſſata, non niſi ſeroſus prolabitur ſanguis, ad fœtus incrementum, quibus nec ſecundæ, nec cotyledones formari ritè poſſunt

cum umbilico, unde fit, ut virile semen tametsi prolificum corrumpatur, sed & extinguitur in utero frigido, & humido, perinde ac semen in solo humido, & paludoso, uti scribit Avicenna; Similiter etiam in sicco, & calido utero marcescit, non aliter quam semen in terris, in quibus calx sparsa permixtave fuetat.

22. 3. tract. 1. c. 8.

Fœmina an vir sterilis sit, quibus signis exploratur.

Rasius 22. cont. tract. 6. c. 1.

Veteres medici, fœminæ an viri esset sterilitas, hisce signis venabantur.
Primò sperma utriusque conjugis seorsim in aquam infundatur, & quod
supernataverit, fœcundum est, quod subsidet, infœcundum. Secundò,
1. Signum. utriusque semen inspergito super lactucæ, vel teneræ plantæ radiculas, &
2. quod illas exsiccaverit, sterile est. Tertiò, accipe septem tritici grana, septem
3. hordei, & septem fabarum, mingat super ea uterque conjugum seorsim, & si
post septem dies nascuntur, fœcundus est is, qui minxit, si non nascuntur,
4. sterilis. Quartò, si alter conjugum mingat super malvam, & arescat, ste-
5. rilis est, sin minus, fœcundus. Quintò, si vir dies novem aut circiter
mingat in uno vase, & mulier in altero, in quibus sint surfures cocti, in
cujus vase vermes citius enascuntur, ejusdem est sterilitas. Quorum tamen signorum priora absque scelere desumi nequeunt, omnia ridicula censet Avicenna cit. & vana, potiusque sterilitatis suspicionem arguere, si vir uxorem cum priori marito fœcundam implere non possit; aut si fœmina ex marito cum prægressa uxore fœcundo non concipiat, quanquam & hoc ex disparitate provenire potest, quippe sæpe fit, ut neuter coëuntium sit sterilis, sed quia eorum sunt abhorrentes naturæ, idcirco nihil ex sese, ex alijs vero generare possunt; sic amborum impensè calidorum aut frigidorum, non facilis est consensus, temperatorum aut etiam contrariorum petulis censetur congressus, ut copiosius, prima hujus operis parte, explicuimus.

Lib. 2. 7. 2.

Causa sterilitatis ex parte seminum.

Quæ cum ita sint, efficaciora certioraque alia signa investiganda erunt, si prius sterilitatis causas perquisiverimus, quarum tum ex parte viri, tum etiam fœminæ quatuor numerantur præcipua genera; quædam enim sunt ex parte seminis; quædam ex parte uteri, & instrumentorum; aliæ ex parte principiorum, aut erroris in congressu commissi, quarta & ultima est dissidium inter utrumque conjugem, de qua ultima cit. jam plus satis disseruimus. Ex parte igitur seminis steriles censentur, quibus inutile fluit, exile, fluidum, frigidum aut insigni aliqua intemperie præditum; nec grandinis speciem refert, nec album est, tenax, splendidum, odorem palmæ, & jasmini, aut florum sambuci referens, quale optimum esse oportet, est etiam infœcundum semen valde senum post 70. annum, mulierum post 50. & puellarum ante 14. puerorum ante 18. eorum præsertim, qui nauseativam satietatem patiuntur, & ebrij ægroti, aut ejus qui plurimo utitur coïtu, quive seminis profluvio laborat, aut aquæ potatorum, heluonum, pituitosorum, nisi opposita seminis fœminei natura id attemperaverit, moderatum insuper semen esse debet, nam paucum generationi non sufficit, copiosius non concipitur, nec nutriri potest à semine mulieris, sterilescit etiam concubitus, si coitus coitui accedat, ideoque meretrices non concipiunt.

Semen boni quale.

Meretrices cur nō concipiant.

Causa ex parte uteri.

Ex parte uteri & instrumentorum generationis mulier non concipit, si uterum habeat vel calidum, vel igneum, vel frigidum, vel humidum, vel squalidum, vel nimis carnosum, & pinguem; vel oppidò excarnem, vel gracilem, aut angustum, aut brevem, aut hiantem, quia semen rejicit, aut clausum, quia non admittit; aut si vasa ejus obserata sunt, & obstructa, aut per obductam cicatricem obcæcata, ut Paulus notat, aut si uteri cervix obliqua est, aut si ipsa angusta est aut ampla, quia sic pudenda adaptari non possunt, potissimum autem dicente Hippoc. 5. aph. 52. frigiditas sterilis est, quia extinguit innatum seminis calorem, &, uti diximus, à frigiditate

Lib. 6. c. 72

ditate uterus cogitur, & comprimitur ita ut ſemen recipere nequeat, & venarum ora occludit, ut ſanguis non poſſit in uterum ſtillari ad fœtus alimentum, & ſanguinem aqueum efficit nutritioni ineptum, & multam in utero generat pituitam, ex qua humidior, ac mollior redditus generationi, & ſeminis compreſſioni fit ineptus, ea tamen inprimis frigiditas ſterilis cenſetur, quæ ſpiſſum reddit uterum, quia intenſa, nam denſitas vehementer frigidos uteros comitatur auth. Galeno 5. aph. cit. Viri porrò ſteriles cenſentur ſpadones, aut ſemiſpadones, *Steriles viri qui.* & quibus teſtes quapiam de cauſa attriti ſunt, vel qui penem breviſſimum habent, ita ut in uteri profunditatem ejaculari nequeant, quod etiam ob nimiam obeſitatem contingere diximus, aut etiam ſi penis reſpectu uteri longior, & uterum plurimum feriat; inſuper conceptum impedit craſſities, aut nimia latitudo ipſius, quam fœmina ſuſtinere nequeat, vel adeo os uteri aperiat, ut hiare ipſum faciat, & præ dolore comprimi non poſſit, ac ſemen retinere; adhæc hypoſpadij, & quibus virile membrum eſt contortum, aut paralyſi affectum, vel vaſa Spermatica obſtructa, coarctata, contuſave, quippe hi omnes rectâ ad uteri receſſus non ejaculantur. Ex parte principiorum *Cauſa ex parte principiorum.* ſteriles ſunt & infœcundæ timidæ, triſtitia affectæ aut animi aliquo ingenti dolore, nam hæc vitale robur infringunt. Error committitur, ſi fœmina & vir non eodem tempore ejaculentur, *Ex parte commiſſi errorum.* ſi fœmina ſtatim à congreſſu tuſſiat, ſternutet, clamet, ſaltet, aut reliqua non ſervet, quæ alibi docuimus, aut ſi coitus nimium ſit ardens, aut ſi ſemen diu in itinere commoretur in colo matricis, aut retineatur in teſticulis viri ante expulſionem, quia ſic Spiritus reſolvitur, adhæc inviti coitus utriuſque aut alterutrius, ut fieri ſolet inter eos qui inviti matrimonium contrahunt, ſteriles cenſentur, amor enim, *Lib. 15. c. 20* ut inquit Aetius, conciliat genituram, quocirca amantes fœminæ crebrius pariunt, niſi nimium ardens concubitus fuerit, ex quo ſemen diſſolvatur, & evaneſcat; jam & in ptam mulieris formam, ſterilitatis cauſam cenſet idem autor, elegantem fœcunditatis, ſterilis etiam vaga Venus.

Harum cauſarum ſigna pleraque ex dictis jam conſpicua ſunt, *Signa.* nam quod ad intemperaturas attinet, tum totius corporis, tum uteri, tum etiam ſeminis earum notas ex ijs, quæ capitibus proprijs tradidimus, repetere licet, peculiariter verò uteri & teſticulorum intemperaturas dignoſces; quia quibus calida eſt, *Vteri calidi ſigna.* proclives ad Venerem ſunt, & celerrimè genitales partes in eis pilis obſepiuntur, ac ſi ultra modum calida fuerit, genitalia pruriunt, ac Venere adhuc magis titillantur, menſes parcè & cum labore emanant, ardoreque exulcerant, calor percipitur in cute, & carnoſo genere, rubor, adipis inopia, capillorum nigrities, promptitudo ad actiones, vigilia, agilitas, iracundia. Frigidior intemperatura contraria efficit, nam & Venus ignavior eſt, menſes ſupprimuntur, aut parcè fluunt, decolores, lumborum, crurum pubiſq; ſtupor *Vteri frigidi indicia.* ineſt, frigiditas tactu, ac refrigeratio prompta. Humida multo ac humido *Humidi uteri.* ſemine abundat; tenue, aquoſum, copioſumque menſtruum redditur, ſæpe uterinus fluor infeſtat, frequenſque lumborum, ac pubis gravitas, carnoſitas, mollities, læſio ab humectantibus, fluxionibus parata eſt mulier, & multum ſpuens. Sicca paucum, *Sicci.* & modicè craſſum generat ſemen, in aliis contraria efficit, proximæ dictæ intemperaturæ, adeſt durities corporis, gracilitas, tarditas, & facilis ab exſiccantibus offenſio. Porrò ſi calida & ſicca ſit genitalium aut uteri intemperatura, *Nota compoſitarum intemperaturarum.* celeriter ad coitum excitat, & non ſolum genitales partes, ſed omnes circumſtantes uſque ad umbilicum, & media fœmora quam citiſſime hiſpidæ fiunt, petulcos homines reddit & ad libidinem pronos, ilicò tamen ſatiantur, ac ſi cogantur, offenduntur. Sin autem calida & humida ſit temperatura, hirſuti quidem minus, plus tamen ſemine abundant, nec tamen plus appetunt, ſed minori detrimento ultra modum Veneri indulgent, imò ſi minus intenſa ſit hæc intemperatura, haud ſine detrimento à Venereis abſtinent. Verum à frigidiori & humidiori circumjacentes partes glabræ fiunt, & tardè rem Veneream, qui ea

præditi sunt, exercere incipiunt, nec proni ad actum sunt, aquosum verò ipsis est semen, & tenue ac infœcundum, vel fœminam generans, pulsus tardus, urina remissa, humiditas in coitu molesta, & ingrata viro: uteri retentrix, facultas imbecilla, ac si concipiat ob humiditatem, & lubricitatem facilè abortat; quam causam esse puto, cur septentrionales plurimum abortent, & maximus ibi sit fœminarum proventus. Frigida & sicca intemperatura non admodum dissimilia signa habet ante dictæ; crassius tamen semen gignit, & paucum, & fœmina os uteri habet siccum, rhagadijs obnoxium; reliqua indicia oculis, & ex conjugum relatione depræhendes.

Fœmina septentrionales cur plurimum abortent.

Prognostica

Sterilitas maximè contingit ex parte mulieris, ut ait Celsus, tum quia frigidior est, tum quia ratione uteri, seminis, & menstrui multis morbis obnoxia, infrigidatio tamen & maleficium, quod est privatio coitus, ex parte virorum obtingit, autore Serapione, differunt tamen quod infrigidatio temperie læsa fit, maleficium verò compositione, & animo malè affecto, quorum contraria efficiunt Philtra sive amatoria pocula, ut quidam ajunt. Sterilitas ex ulceribus, si magna sint ulcera, non curatur, si parva, difficulter; qui genituræ meatus, à cicatrice, vel ob calculum exectum obcœcatos habent, ij pro deploratis habendi. Sicuti etiam spadones, & fœminæ seniores, præsertim post menstrua, viri tamen senes curandi ut cap. de virorum sterilit.

Infrigidatio. Maleficium

Curatio.

Jam verò ad curationem accedens partium seminalium intemperantias in viro curabis, ut c. de virorum sterilit. in fœmina ut c. de uteri intemperie, si tamen advertas nativas intemperaturas sensim & paulatim, adscititias verò audacius corrigi posse. Seminis vitium, tametsi non nisi ex totius corporis, aut testium intemperantia provenit, seq. cap. emendare docebimus, quod si ob uteri laxitatem decidit, magnetem lapidem terito linteo alligato, & lacte muliebri intingito, ac subdito. At qui vaga Venere delectantur, servata continentia generabunt, qui verò seminis profluvio laborant, curati fœcundi fiunt; si immatura ætas sterilitatis causa sit, continentiam subinde imperabis, ne is, qui natu minor est, nimio coitu impotens fiat. Si intemperamenti dissidium adsit, vult Avicenna, ut permutet unusquisque conjugem, rationem esse, quia, ut est ventriculus avidus ad unum cibum, abhorrens ab altero, quantumvis meliori; sic uterus sæpe magis uno, quam altero semine delectatur, ita conjuges qui simul generare non potuerunt, separati uterque, & novis nuptiis celebratis generaverunt. Sed quia conjugium dissolvi non debet, nisi justissimis, ac gravissimis de causis, & quia multæ fraudes hac in re committuntur, consultius fuerit monere, ut invicem sese ament, sic illud dissidium amore vincitur, interimque temperamenti dissidium ad mediocritatem reducitur. Quod fiet tribus remediorum generibus, si vir vel fœmina calidior debito extiterit; Primò victu frigido de quo cap. de uteri calida intemperie, & potu aquæ, cerevisiæ mediæ vel Rhenani vini. Secundò medicamentis, quæ excessum caloris frænent, ut sanguinis missione bis aut ter in anno facta, & toties iterata purgatione ex infuso rhabarbari in aqua lactis, aut cich. manna, cassia, tamarindis, syrupo ex infus. rosarum vel violarum. Tertiò à temperantibus calorem, quod fiet si pluribus continuatis diebus singulo mane capiat ℥ v. ptisanæ rite paratæ, aut seri caprini in quo per noctem maduerint flores violarum, & borraginis, addito deinde saccharo, aut aqua cich. borraginis, acetosæ, ac similibus cum syrupo violarum, vel alio infrigidante, aut farre, aut electuario aliquo ex ijs, quæ à nobis descripta sunt, c. de uteri intemperie, in quorum compositione, adde pudendi tauri, & vulvæ leporis an. ʒ j. ß. Exterius etiam lumbis ac renibus applicabis unguentum rosat. sandalinum, refrigerans Galeni addito resumptivo, aut succo cucurbitæ, aut lenticulæ palustris, & vaccino butyro recenti, commendatur aquæ dulcis balneum, quæ tamen cautè facienda, ne ultra modum refrigeres.

Si ex caliditate curatio.

4. remed. genera.

Quod

Curatio ſi à frigiditate.

Quod ſi frigidior fuerit temperatura, quam maximè ſterilem eſſe diximus, quatuor curabis auxiliorum generibus, Primò calida victus ratione, de qua c. de frigida uteri intemperie: multo aromate cibi condiantur, potus ſit vinum Hippocraticum, vel aqua cinnamomi, aniſi, fœniculi vel cocta cum corticibus citri, radice chinæ, ſmilace aſpera, aut ligno Indico, præſertim ſi humiditas conjungatur, conveniunt inſuper frictiones factæ, quoad cutis rubeat, tandem obeſos macrefacies valido exercitio, labore, & potu parco.

Secundo apparantibus frigidos, ac pituitoſos humores hac ratione, ℞ radicis enulæ, cyperi, calamenthi, fœniculi an. ℥ ß, foliorum meliſſæ, betonicæ, arthemiſiæ, pulegii, majoranæ an. m. j. fiat decoctio ad lib. j. cujus ℞ ℥ iiii. ſyrupi de arthemiſia, mellis roſ. an. ℥ j. miſce, pro doſi capiat per octiduum, deinde ſic purgetur, ℞ electuarii Indi ℥ ß trochiſcorum de myrrha ʒ j. ß, diacatolici ʒ vi. aut diaphœnici ʒ ii. ß. decoctionis pituitoſæ ℥ iiii. miſce, capiat ſummo mane.

Uterum calefacientia.

Tertio uterum calefacientibus internis ut ſpeciebus, aut rotulis diarrod. abb. cum duplo rhab. dianiſo, diacimino, aromatico roſ. vel accipiat ſingulo mane ʒ j. theriacæ finiſſimæ cum vino generoſo, aut cocleare j. aquæ theriacalis optimæ. At humiditate redundante utendum inſuper ſudoriferis paratis ex decocto radicis chinæ, ſarſæ, aut ligni, à quibus iterabit ſuperius dicta medicamenta, donec temperamentum immutetur. Inter reliqua laudatur ſequens confectio. ℞ zedoariæ, doronici, galangæ an. ʒ ii. ß. ligni aloës, cinnamomi, cariophyllorum an. ʒ j. ß, ſpicæ, piperis longi an. ʒ j. ſatyrionis ʒ ii. caſtorei ʒ j. moſci, ambræ, an. g. vj. ſacchari, vel mellis deſpumati q. ſ. fiat mixtura, cujus doſis ʒ iii. ſingulo mane, cum vino odorifero ac generoſo, confert uſus ſyrupi de radice chynę cum multo aniſo, ac ejuſdem aniſi torrefacti creber uſus ante prandium, & cœnam, aut etiam aliæ tabellæ confectæ, ex aniſo, cimino cinnamomo, amygdal. toſtis, aromatico roſ. Extrinſecus etiam balneis utendum ſulphureis, aut nitroſis, aut ex decocto herbarum matricariæ, arthemiſiæ, betonicæ, meliſſæ, in quo fœmina per horam ad umbilicũ uſq; ſedeat, & interea ſacculis, in quibus portio earundem herbarum includatur, fomententur partes circa pubem: à balneo ſuffumigium capiat intra uterum per vas anguſti orificii carbones continens accenſos, ſuper quos hic pulvis inſpergatur, ℞ bdellii, myrrhæ an. ʒ j. foliorum arthemiſiæ, & matricariæ ſiccæ an. ʒ ß, teſticulorum vulpis aſſatorum ʒ j. galliæ muſcatæ ℈ j. omnia in tenuiſſimum pulverem redacta miſceantur; poſthæc uterus ac totus venter inferior perfundatur oleo de baccis lauri, de momordica, de angelica, liliorum alb. de ſtyrace, naphæ, cinnamomi, balſami, & apponantur emplaſtra pro matrice, quorum plures jam tradidimus deſcriptiones, eſt etiam non parvi uſus hoc linimentum: ℞ zibeti ʒ ß, croci, ſpicæ, ſtyracis an. ʒ j. macis ℈ ii. olei de ſpica aromatica ℥ ß vini optimi ʒ iii. ceræ parum, fiat linimentum; Utero deinde ante coitum inditur peſſarius hic, ℞ caſtorei, opoponacis an. ʒ j. coaguli leporis ʒ ii. croci, ammoniaci, nardi, an. ʒ ii. ß, foliorum citri ſiccorum, ac pulverizatorum ʒ iii. teſticulorum vulpis ʒ ß, cum melle deſpumato fiat collyrium, quo goſſypium intinctum utero applicetur, ac retineat per diem ac noctem; celebratur maximè peſſus ex alio hortenſi, cum oleo de ſpica trito, linteo excepto, & locis muliebribus indito, qui uterum mira voluptate afficere creditur, & conceptum ac menſes, promovere: Hippoc. polypos in flamma aſſatos, ac ſemiuſtos contra hanc ſterilitatem laudat, quibus tamen omnibus cum moderatione utendum, ne noceas nimio uſu, aut fruſtâ labores, dum infra conſiſtis.

Sudorifera. *Confectio.* *Extrinſeca.* *Balnea.* *Inunctio &* *C. de uteri debilitate.* *7. popul. 6. 34.*

Si ex humiditate curatio.

Humida intemperies conceptum impedit, primò, ſi cum humore conjungatur, genituram ſuffocat, & extinguit, Secundò lubricitatem parit, qua facilimè ſemen prolabitur; Tertiò, non permittit ſemen fœcundum generari, ſed humidum, aquoſum, labile, incoctum, ideoque generationi ineptum, Quartò, quia humiditas robur, & firmitudinem uteri deſtruit, ac veluti paralyſin, perpetuumque hiatum molitur, cujus ratione ſemen non complectitur,

nec os uteri clauditur, ea vi, quæ sufficiat ipsum continere, cum tamen ita occludi sit necessum, ut nec acus specillum ingredi possit; curatur ut c. de uteri humida intemperie luculenter dictum est, ita tamẽ ut humiditati, quę suffocat, evacuatione magis medeatur, ei quæ lubricat, exsiccatione & abstersione; quæ imbecillitat, roboratione, quæ laxat, adstrictione; sic tamen exsiccare oportet ut modus servetur, quippe nec valde humidus, nec valde siccus uterus concipere potest.

Admonitio

Coniugum examinandi ratio.

Quoniam autem sæpe fit, ut qui generare simul nequeunt, sese conjungant, unde natura deluditur, & generatio perditur, & alter conjugum divortium à magistratu petit, qui hanc rem medico committit, hunc examinandi modum prudenter servari jubet Guido; considerata, inquit, prius temperatura, & compositione membrorum genitalium, adsit matrona proba, honesta, senior, ac exercitata, quæ præcipiat, ut jaceant simul conjuges per aliquot dies ipsa matrona præsente, confabulentur, & amplectantur, posteaquam calidis, ac multo aromate conditis cibariis usi sint, ac vino generoso, partibus etiam calidis oleis perunctis, deinde quod viderit, referat medico, qui cunctis sedulo pensitatis coram magistratu sententiam dicat, caveat tamen ne decipiatur, quia, uti diximus, hac in re multæ fraudes sæpissime committuntur.

Scholium.

Qui generare nequeunt, impotentes dicuntur. Est autem impotentia duplex, naturalis, & accidentalis: Naturalis significatur apud Jureconsultos per verbum (frigidis *) accidentalis per verbum (* maleficiatis *) quoniam ad impedimentum frigiditatis reducuntur omnes alij naturæ defectus, aut excessus, & arctio membri, quæ copulam impedit: Et ad maleficium, sive fascinationem quodlibet accidentale, quod ex abscissione, castratione, vel alio artificio nascitur, utraque impotentia si perpetua sit, & ante contractum matrimonium contigit, ad separationem satis est, quod autem matrimonium impediat contrahendum, contractum dirimat, ratio est, quia quemadmodum in alijs contractibus non est conveniens obligatio, si quis se obliget ad id, quod præstare non potest, ut apud Jureconsultos est L. impossibilibus ff. de reg. juris: ita in contractu matrimonij, quo conjuges ad debitum obligantur, non est conveniens contractus, si fiat ab aliquo, qui debitum solvere nequit; Nomine autem impotentiæ coëundi, non solum viri, sed & fœminæ naturale, & accidentale perpetuum vitium ante contractum matrimonium acquisitum intelligitur; perpetuum dico, quia temporarium non sufficit, additur ante contractum matrimonium, quia nec illud satis, quod post matrimonium contingit. Ubi advertendum leges maleficiatis concedere, ut post separationem contrahant cum alia: frigidis verò minimè; reddunt rationem, quia frigidus uni est frigidus alteri; sed cum antea dictum sit omnia vitia naturalia sub frigiditate comprehendi, & intemperatos non generare inter se, posse tamen gignere, si associentur contrarijs temperaturis, videant jurisperiti quam firmiter hoc eorum placitum consistat in ijs, qui propriè frigidi dicuntur, id est, per excessum qualitatis, quippe non semper sequitur, frigidum uni esse frigidum alteri, quia tametsi moderatè frigidus, si cum moderatè aut impensè frigida conjungatur, non generet, tamen temperatæ aut calidiusculæ si associetur, gignere omninò poterit, idcirco satius fuerit, si denuo contrahat, ne generatio frustretur. Porrò in debilitate membrorum, ad cognoscendum, sitne impotentia perpetua an temporanea, statuitur triennij tempus, in quo conjuges diligenter dent operam generationi, & tunc si non inveniatur consummatum matrimonium, separantur, qui tamen terminus interdum prorogari debet, ad majorem rei certitudinem; At si vir propter mulieris arctationem divortium petat, jubent leges, ut vocentur honestæ matronæ, peritæ, ac fide dignæ, quæ sedulò eam inspiciant, & si deposuerint arctam esse, illicò divortium permittunt, sed neque hoc temere faciendum, quia stricta nonnunquam membrana, arctationis causa est, quam curari primo capite docuimus, & morbi qui recipiunt*

Impotentia æquale vitiũ

Iurisconsultorum placitum non constans.

Triennij tempus statuitur ad cognoscendam sterilitatem.

Morbi qui recipiunt curationē, non dirimunt matrimonium.

cipiunt curationem, matrimonium non dirimunt, ut neque contagiosi, sicuti lepra, Elephantiasis, aut lues Venerea. At dicunt tergiversatores, dirimere, si pracedant; non dirimere, si sequantur matrimonium, ego verò firmiter censeo, hæc neq; dirimere contractum, neq; impedire contrahendum, quod tamen faciunt vitia membrorum ad generationem pertinentium, si magna sint, dummodo post consummatum matrimonium non acciderint, quippe humanum est in casibus fortuitis mulieru maritum, & uxorem viri participem esse.

Quæst. an liceat sterilitatem inducere.

1. de morb. mul. 99.

Lib. 16. c. 16.

21. 9. tract. 2. c. 17.

Quæstio hic evenit, an medico liceat sterilitatem inducere; quæ duas habet partes; prima est, an conceptum impedire, secunda, an abortum provocare liceat, & quidem Hippoc. remedium ponit conceptum impediens, si misios magnitudo fabæ aqua diluatur, & fæmina bibat, & lib. de nat. pueri, consuluit ancillæ, quæ dedecus verebatur, ut saltaret, quo fætum expelleret; Aëtius jubet ut sternutet, potissima verò sunt, si in partu, ante, vel post partum non serventur ea, quæ ad prolificum congressum necessaria esse scripsimus, aut si contraria fiant. Sed & ipse Aëtius non tantum medicamenta refert, quæ sterilitatem inducunt, ac conceptum fieri prohibent, sed quæ factum corrumpunt, & expellunt, cui coopèratur Avicenna; id quod in tribus casibus exequendum esse colligitur ex hisce autoribus, in quibus fæminis concipere tutum non esset, quia in partu periclitantur. Primò quia fæmina ita tenella est, ut fætum perficere nequeat, aut uterus ita parvus, ut ipsum non capiat. Secundò, quando os uteri angustum existit, de quibus dixit Avicenna, quibus uteri os conclusum est, non concipiunt, aut si concipiant, in partu moriuntur. Tertiò, quando tuberculum, aut quippiam aliud in uteri osculo exortum est, aut morbus aliquis in eodem utero consistit. Addit Theodorus Priscianus, expedire interdum, prægnantibus in vitæ discrimine constitutis, sub unius partus jacturam salutem mercari certissimam, quando aut matricis vitio, aut ætatis impotentia, sub qua præpropere frequenter partus evenit, fæminæ periclitantur. Sicut arborum arescentum, ramorum accommodatur salutaris abscissio; & naves pressæ onere, cum gravi tempestate jactantur, solum habent ex damno remedium. Ex altera nihilominus parte est idem circumspectissimus senex, qui in jurejurando mulieri ad corrumpendum conceptum vel fætum, medicamentum non esse exhibendum, asseveratissime confirmat. Quidam existimant conceptum, nondum animatum, urgente necessitate licere corrumpere, animatum verò minimè, hi Hipp. in jurejurando de animato intelligunt, in alijs locis, de non animato, & hæc est communis opinio, quæ tamen mihi non undiquaque probatur, quia neque inanimatus temerè corrumpendus, nam omnis fætus corruptio (præter quam quod à viris peritis merito dicitur homicidium imperfectum) mulieri etiam periculosa est, præsertim robustæ, uterumque duriorem ac densiorem habenti. Quocirca de tota re sic statuendum existimo; fætum aut conceptum corrumpere nunquam licere, etiā periculo matris præsenti, hoc enim in casu, nondum effigiatū animatumve perdere, minus esse malum, etsi detestandum planè ac fugiendum: nam contendit natura quantum potest, fætum adhuc non maturum retinere; ejusq; retinendi avida, non nisi confecta & evicta causis cedit abortivis, proindeque in abortu matrem ulterius periclitari necessum est; & ejus corporis magnam fieri concussionem, & indicibilem humorum agitationem, ex quo corruunt Prisciani, & aliorum speciosa magis quam firma argumenta de qua re videndus Butista Silvaticus; graviter præterea censeo delinquere eos, qui prece, aut pretio mulierculis modum monstrant; quo conceptus impediatur, in hunc finem, ut in delitijs vivant, aut ut celent sua sive stupra, sive adulteria, sive incestus, nam ibi etsi non perditur animatus fætus, perditur tamen absq; legitima causa semen potentiâ animatum, & tam duri reatus conscientia medicorum innocens officium non debet maculari. Adhæc si prægnans in ventre, aut alibi vulneretur, sic ut abortū faciat, si fætus animatus erat, qui percussit, reus est mortis, si verò nondum animatus, mitius cum illo agendum judicarem. Nulla tamen venia sceleratis illis vetulis, & alijs lenis concedenda, quæ divinas, & humanas leges negligentes, malis suis artibus, consilijsq; imprudentiorum medicorum usæ, atrocia infanticidia dare non verentur, ubi enim in virgine

Conceptum tribus casibus impediunt autores.

Altera pars

Opinio quorundam.

Conclusio autoris.

In medicis controvers.

Lenarum scelerata artes graviter puniendæ.

Lena imprudentiorum medicorum consilio, infanticidia dant.

aut vidua, cujus pudicitiam lanocinio suo expugnarunt, mutationes animadvertunt, veluti appetitum varium, cibi fastidium, vomitum, nauseam matutinam, passiones cordis, animi deliquia, dentium dolores, illicò arctissimè eam pracingendo primam faciunt experientiam, ut fœtum in utero conceptum extinguant, inde cum nullam opem sentiunt, medicum accedunt, petunt ad menstruorum suppressionem remedium, ea enim retenta parere dolores in pracordiis, & fœmoribus, multosque ciere vomitus honesta persona, qua ob verecundiam medicum haud libenter adire vellet, ubi itaque, qua menses, & fœtum cieant à medico impetrarunt, utuntur, sin minus, ipsa malefica harum evacuationum non ignara à pharmacopolis petere, & aliunde alias herbas conquirere monet, ut his in vino utantur, alias suffiant, alias ventri imponant, & pro incessionibus parent, de quarum etiam decoctis mane, & vesperi bibant, sed cum neque hac prosint, venas in utroque pede aperire monent, aut cucurbitulas fœmorum interna parti, quo facto perit, quod in utero erat, hac observantibus interdum matribus, & patribusfamilias, ipsis verò pragnantibus, quod res est, dissimulantibus, pratexentibusque dolores ventris, capitis, ac pectoris; redeuntibus verò menstruis, quando se fœtu norunt esse liberas, ad consuetam vitam redeunt, aliis quoque easdem artes communicant, ut eo plura infanticidia fiant, dum liberius vivere audent, & multa committere, qua ex his paucis lectori astimanda relinquimus: hac tamen in eum finem fuerunt animadvertenda, ut à prudentibus magistratibus praoccupentur, & venefica ha vetula, seu pestes per universum orbem liberrime vagantes, acerrimè puniantur.

Admonitio ad magistratus.

De sterilitate morbosa, seu diversis affectionibus, qua conceptum impediunt.

Cap. III.

Fit etiam fœmina sterilis, ob morbosum aliquem affectum, qui partes generationi dicatas sic disponit, ut etiamsi fœcundissimo viro conjungatur, concipere nequeat. Hujus affectionis causæ, seu potius affectiones, quæ steriles fœminas reddunt, in triplici sunt differentia; quædam externæ sunt, aliæ internæ, pleræque etiam occcultæ. Externæ quidem, ut tempus anni, aut regio nimis intemperata, præsertimque frigidissima constitutio aeris, vel etiam pestilens, crassa, nebulosa; medicamenta intensæ alicujus qualitatis utero imposita, veluti ruta, vinum, camphora, sempervivum, cicuta, calx, auripigmentũ, pulegium, acetum, synapi, urtica, flos nenupharis; aut quæ nimium emolliunt, ut radix altheæ: aut quod impensè siccat, ut terræ plurima genera, vel quæ nimis aperiunt, ut abrotanum, & sabina, si extra modum ac mensuram applicentur. Adhæc potus frigidæ, aut ebrietas, aut nimius esus fructuum horariorum, balnei usus immodicus, magnæ evacuationes, vita sedentaria. Internæ causæ censentur intemperies quælibet uteri, aut totius, de quibus supra cumulatè jam egimus: Insuper uteri laxitas seu lubricitas, & osculi ipsius resolutio sive paralysis, quæ facit ut semen ocyssimè prolabatur: uteri durities ob siccitatem, frigiditatem, scyrrhum, aut callum, ejusdem uteri, aut totius corporis nimia pinguedo, nam præ pinguedine uterus clauditur, & ineptus redditur semini trahendo, ac crassius omentum in causa est, ut pudenda aptari commodè nequeant ob prominentiorem ventrem; præterea major pars materiæ seminis absumitur in pinguedinem, & crassitiem, si præter naturam sit, quippe seminis, & adipis eadem est materia, & in viris obesitas breviorem efficit penem; fœminæ verò præter naturam pingues, menses habent diminutos, & multus in pinguedinem sanguis absumitur, ac quod superest, alendo fœtui nõ sufficit, cum maxima alimenti pars in pinguedinẽ transeat, ut scribit Aetius. Et ob hanc causam Hippocrates dicebat Scytharum plures fœminas steriles esse.

Causa. *Externa.* *Interna.* *Pinguedo.*

Ait. lib. 16. cap. 20. Hip. lib. de steril. de nat. mul. de aëre, aq. & locis.

esse. Mulieres insuper præter naturam tenues, sunt inutiles fœtus gestationi *Gracilitas* quod dixerat idem Hipp. *1. Aph. 44* cujus rei causam esse existimat Avicen. quod tenuioribus os uteri perpetuò hiat, ego verò potius dixerim, tenues fœminas tenuem habere uterum, ac imbecillum, idcirco etsi inprincipio parvum fœtum continere possint, auctiorem tamen, nec retinere, nec absolvere posse imbecillam fœminā, nec rursus se ipsam firmari, & impinguari, nisi nutrimentū sibi soli attrahere anticipet, subindeq; fœtus sufficienti indigens alimonia corrumpatur. *Flatus uteri.* Flatus etiam in utero conclusi sterilitatē faciunt, vel quod præ distentione apertum tenent ostium uteri; vel quod impetu suo susceptum semen propellunt, membrana etiam utero adnascens, quæ ipsum claudit, de qua primo c. hujus operis egim⁹, quod lustrare non pigeat; sed & uteri hiatus, ac perpetua adapertio sterilitatis causa est, quia semen non continet, contentū non amplectitur, proprium ante tempus excernit. Provenit autem uteri hiatus, ex ipsius insigni debilitate, quæ aut ex continuo menstruorum fluxu originem habuit, aut *Uteri hiatus eiusq; causa.* suppressi diutius sive menses fuerint, sive alij humores, de repente vi eruperunt, & extra modum fluentes compesci nequeunt; ex laborioso partu, vel abortu, quippe ex lusce causis uterus ita debilitatur, ut fibras & membranas obserare nequeat, similiter contingit, ut pudendi sinus nonnunquam hiet, & nimium sit apertus ex magnitudine membri virilis, aut frequenti coitu. His adjunge aversionem- sive contortionem uteri, quia sive sursum sive deorsum, sive ad latera torqueatur, virile semen in uterum rectā ejaculari nequit. Sed *Menstrui vitium.* etiam vitium menstrui sanguinis, steriles facit fœminas, nam si multus est, obruitur genitura; si parcus nec foras profluit, nec intus satis est, & in opia *Hipp. Lib. de steril. Arist. 7. de hist. animal* alimenti atescit semen, Hippocrat. & Arist. autoribus, si in ordinatus, uterum non expurgat, & semen secum defert, ac genitutam prolubet: sic corrupti menses, aut utcunque vitiosi, aquei, fœtidi, nigri, albicantes, flavi, virides, serius aut temporius fluentes, minus apti sunt ad concipiendum, quæ omnia dignosces, & curabis ex primò hujus operis libr. Porrò etiam vitiosum semen sterilitatis causa est, nam si aquosum & tenue, delineationem non sus- *Semen vitiosum.* cipit; si crassum, à calore non evincitur, neque ex eo efformari quicquam potest, & ineptum etiam, est si labem aliquam contraxit, ex putredine vel lue Venerea, aut ex vitio alicujus membri principalis, aut ex commixtione alicujus pravæ substantiæ, qua uterus scatet. Tandem si paucum est, genituræ non sufficit; si nimium, copiâ suâ virile semen obruit; ultimò quæcunque aliqua ex superiori libr. numeratis affectionibus in utero tenentur, difficulter aut nullo modo concipiunt. In abditis causarum generibus numeratur inprimis divina voluntas, deinde maleficia, carmina, & *Abditæ causæ.* magicæ incantationes, nodi, nexus, ac vincula, quibus maligni homines fœminas, ligant, neq; enim (ut inquit Fernelius) fabula est, ideò in jure pontificio extat de ijsdem textus de frigidis, ac maleficiatis. Et horum malefi- *1. practica. xxviij.* ciorum scribit Isaac quædam ex animatis fieri, ita testiculos gallorum in *Maleficiorū differentiæ.* lecto, sanguine positos, congressum impedire; quædam ex inanimatis, ut si nux vel glans separetur, cujus medietates ab utraque parte viæ ponantur, per quam sponsi ituri sunt, aut si quatuor fabarum grana, nescio qua ratione electa, in lecto ponantur, vel in via supra ostium, quod maleficij genus pessimum; ac efficax esse putat: quædam ex metallis, ut ex acu cum qua mortui consuti fuere; quædam ex characteribus scriptis cum sanguine vespertilionis. Secundò annumeratur abditis rerū causis, veneni alicujus assumptio, quo mem- *Veneni assumptio.* brū aliquod princeps perditur. Tertiò medicamenta quæ suapte natura, aut su- *Medicamēta superstitiosa.* perstitione adjuncta, sterilitatē inducant, qualia pleriq; putant plurima reperiri, & ejus generis esse, radicē filicis fœminæ mulieri exhibitā; aut si nitri, aluminis, vel picis quantitas, ciceris vel fabę post coitū in ore uteri ponatur; aut si mulier gestet testiculos mustelæ maris ligatos in sinu muliebri, in pellicula aliqua, aut matrix capræ, quæ nondū conceperat, juxta nudū corpus, in quorū numero est usus piperis, aut nasçale ex ipso, aut si statim à mēst. capiat ℥i pulveris extre-

mitatum hederæ; aut si gestet os de corde cervi, matricem mulæ, gagatem, aqui linumve lapidem sive ætiten, smaragdum, vel saphirum, aut si comedat grana hederæ nigræ, vel radicem pimpinellæ, vel in cubili appendat scolopendriam, aut corium mulæ, aut portet limaturam ferri, aut si mulier quæ peperit, & vult per aliquot annos non concipere, liget in secundina infantis, quem pepererat, tot grana cataputiæ, quot annis vult sterilis permanere; sic & opium, cicuta, mandragora, & similia narcotica viri testibus aliquandiu illita, aut pessi forma muliebribus indita sterilitatem inducunt; sed superiora totâ substantiâ, hæc manifestis qualitatibus, nam omnia ferè frigidissima sunt; & squama ferri impensâ siccitate seminis materiam dissipat, frigida gelatum, & extincto spiritu examinatum minimeque prolificum reddunt. Hæc & multa alia à scriptoribus circumferuntur, sterilitatem inducentia, quæ tamen celare satius fuerit, ne maligni homines, aut incauti tyrones, prece aut pretio seducti, ijs temerè abutantur. Quartò ad hasce occultas causas quidam referunt astrorum aspectus infœcundos in exortu fœminæ, aut in congressu; ut oppositum vel quadratum Saturni vel Martis cum Venere, quod fortasse vir doctus, & quem honoris causâ nomino Johannes Bokelius, & alij non admittent, quia semper superiora, cœlestiave corpora, ad utilitatem, & bonum inferiorum operari sentiunt, sed debuerant considerare, aspectus cœlestes nec pestem, nec sterilitatem positivè inducere, sed privativè, quatenus interdum, quantum oportebat, non adjuvant, negari autem non potest esse aspectus, qui validius, ac efficacius alijs, inferiora foveant ac vivificent; & hoc est, quod dicitur, hunc aspectum pestem generare, illum sterilem esse, quia nimirum, aut aeri non imprimit eam vim, quæ ad ejus incorrupti conservationem necessaria erat, aut semini, debitam ad generandum efficaciam & energiam, non communicat.

Narcotica.

Bokelius & alij notantur.

Signa.

Causarum externarum signa colliges ex relatione conjugum: cœli statum & regionem infœcundam deprælendes ex privatione aliarum causarum, & quia ea cœli constitutione aut regione, communis sit fœminarum sterilitas. Ad internas verò ut veniamus, si intemperies aliqua subsit uteri, aut totius, dignosces & curabis, ut dictum jam est capite proprio de uteri intemperiebus, & cap. præcedente; laxitatem, & paralysin uteri tactu explorabis, & quod semen non retinetur, aut 2. die elabitur; durities etiam tactu dignoscitur, quia digitum non admittit, menses occultantur, aut si apparent, sunt arenosi, teste Hippoc. genituram non suscipit, dolet inguen, & lumbi, ac laterum adest mollitudo, ac de his extat aphorismus, *quibus os uteri durum est, ijs uteri os comprimi necesse est*, est autem compressio diversa à compressione prægnantis, quia in hac molle est uteri osculum, in illa verò durum.

Internarũ causarum signa.

Lib. de nat. mul. Lib. 5. aph. 54. aph. 46. 5

Adnascentem membranam digiti admotione continges; & genituram non suscipit, mensibus interdum secundum naturam fluentibus, nimia pinguedo & crassities, vel etiam gracilitas, & tenuitas visu dignoscitur, ac de his dixit idem autor, *quæcunque præter naturam crassæ, non concipiunt utero, ijs omentum os uteri comprimit, & priusquam extenuentur, non concipiunt.* Flatus accusant strepitus, quos fœmina sentit, & nonnunquam silentes, sæpe etiam prostrepéres, per os uteri exire percipit, ventre inflatur maximè à coitu, à quo confestim semen elabitur, rugitus adest, in inferiori venter, tensio, & molestia quæ flatu excreto cessat, quarum Hippoc. meminit in lib. Epid. dicens, nonnullis, cum Venere utuntur, inflari ventrem, nonnullis etiam strepere; quæ, ut scribit Gal. in com. aut affecta sunt ætate, aut melancholiâ laborant Hypochondriaca; quæ etiam assiduè coitum appetunt, nam flatu replentur à caloris debilitate, tametsi autem de damagora quodam ibi sermonem habeat Hippoc. tamen fœminarum & marium communis est ratio, ut Galen. in com. & Paul. infra inquit, in accessibus nonnullæ perstrepunt, nonnullæ horrent: aliis venter inflatur: & quæ horrent cacochymia laborant, nam omnes mali succi plenæ cum vehementer repente calefiunt, horrore divexantur. Uteri hiatum indicant

Fœmina, quibus venter per Venerē inflatur.

com. 5. 6. Epid. 12.

Com. 5. 6. Epid. 26.

indicant menses plures, ac humidiores, inordinati, ac citra certas periodos, genitura intꝰ non manet & digito os uteri hians comperitur, adest impotentia, febris, lassitudo, rigor, dolor in imo ventre, ac lumbis, & laterum mollitudo, in congressu nullam vel exiguam sentit delectationem, facilè semen citra sensum pellit, viro ingrata est, pudendum habet humectum, ut refert idem, senex. Uteros distortos dignosces ex ijs, quæ capite de uteri contorsione dicta sunt, menstrui vitia ex propriis locis & cap. seminis defectum ex ijs quæ superiori c. jam prodidimus, ejus tamen labes ex colore, substantia, & odore dignoscitur; commixtio alterius substantiæ, ex superfluis purgamentis de quibus lib. j. capite ult. Tandem abditas causas sic venaberis, venenum quidem sumpsisse, ex relatione, & ex læsione alicujus membri principis gravibusq; accidentibus, & à communibus alienis. At ex influxu cœlesti provenire, indicium est, si in signo frigido sicco, & sterili mulier nata sit. Maleficium & incantationes argues ex privatione aliarum causarum, & quia conjuges mutuò se diligentes coire nequeunt, aut cum ante ad invicem amore tenerentur, nunc citra evidentem causam odio se habent incredibili. Contingit autem maleficium quatuor modis. Primò si vir privetur genitiva potentia, cum propria conjuge, & non cum alijs, cujus contrarium facere credendum est philtrum, si tale quippiam reperitur, quod amare compellat hanc, non verò aliam; Secundò contingit maleficium cum uxorem habet vir exosam, nec potest illam cognoscere. Tertiò cum vult illam cognoscere, nec exosam habet, caret tamen membri vigore. Quartò si vigorem habet, sed semen non emittit. Divinam voluntatem in causa esse comperies, ex absentia reliquarum causarum, præsertim quia cum uterq; conjugum sint ritè constituti, tamen nulla sequitur generatio.

2. de morb. mul. & lib. de nat. mul. — *Signa abditarum causarum.* — *Quatuor modis contingit maleficium.*

Ut igitur ab hac causa curationem sterilitatis ordiamur, imploranda quidem est divina majestas, inprimis recedendo à nævis, & peccatis, deinde studendo eleemosynis, jejunijs, ardentissimis precibus, ac orationibus assiduis. Astrorum pernicies corrigitur, si prædominante astro contrario eo tempore, quo Luna viget, in signo prolifico fœmina concumbat. Contra venenum pugnabis communibus alexipharmacis, aut unicuiq; veneno peculiaribus, de quibus singulares tractationes scripserunt, Aponensis Gajnerius, & Avic. ac nostra ætate Mercurialis, ac multi alij, ijs tandem medicamentis, quæ adversa sunt qualitati, à veneno aut medicamento in corpore relictæ; odio se habentibus medeberis cum ijs, quæ dejectam excitant Veneris appetentiam; ijs qui nimis ardenter coeunt, per ea, quæ calorem infringunt; Maleficia & incantationes exorcismis curantur, & adjurationibus, quibus per divina immundus spiritus expelli traditur. Prodesse insuper contra maleficium dicunt, abrotanum oleo illitum, ac vino sumptum, radicem asparagi cum vino dulci coctam, allium hortense, satuream, ocymum, vel carduum hortensem, generoso vino maceratum, videndum etiam, ut ait Isaac, an maleficiũ sit supra lectum, & auferatur, sed si autor die auferat, & nocte reponat, vel è converso mutare domicilium oportet. Si characteribꝰ investigandũ, an sint supra limen ostij, vel ad cardines, si acus mortuorum, quærantur maleficia in culcitra, vel pulvinari, ac si non inveniantur, mutetur domꝰ. Si ex fabis, nullo humano auxilio, sed sola divina virtute curari scribit autor iste, si verò ex nuce, jubet ut uterq; conjungũ nucem integrã separet, spargatq; ex utraq; parte viæ, deinde conjungat, & post septẽ dies coëant, hæc tamen omnia ea fide scribo, qua accepi, in generẽ, fatens eorũ nullam adhuc fecisse experientiam: autumant etiam fel canis masculi nigri domui aspersum maleficiũ arcere, ac fel alicujus piscis, ejus præcipuè quem Itali (*Zangarinũ*) vocant si supra ignitos carbones ponatur, dum conjuges lectũ petunt, omne maleficiũ dissipare; similiter si hidragyrium calamo inclusum nescientibus sponsis, lecto imponatur, nullũ eis maleficiũ nocere posse. Infœcundi aëris seu regionis medela est mutatio. Intemperierum curationes propriis capitibus tradidimus, sicuti etiam distorsionum, flatuum, & vitii menstruorum. Reliquum igitur est, ut laxitatẽ sive lubricitatem, hiatumq; & duriciem, obesionem sive

Curatio. — *6. 4. per totum.* — *Exorcismus* — *Maleficia arcentia.*

ſive pinguedinem, gracilitatem uteri, & ſeminis vitium, hoc capite inprimis curare doceamus.

Curatio lubricitatis.

Lubricitatem igitur uteri, & laxitatem curabis, quatuor remed. generibus; præter ea quæ dicta ſunt c. de uteri intemperie humida, & de uteri imbecillitate. Quocirca ſi humor ſimul adſit, quo uterus repletur, ac lubricus redditur, præordinata victus ratione exſiccante, utendum primò evacuationibus per ea cathartica, quæ ſæpius ſcripſimus, deinde ſudor provocandus ex decocto radicis chinæ, ſarſæ, aut ligni Indici. Cibaria condiantur ſale, ab antiquis ſacerdotali dicto, quod ſic concinnatur ℞ ſalis communis ℥ ij, cinnamomi electi ℥ iiij, piperis, ameos, ſileris montani, hyſſopi, origani, pulegij an. ℥ ß, ſiccentur omnia ac pulverizentur ſubtiliſſime; abſumit capitis, & ventriculi pituitoſos humores, uterum purgat, bonum reddit anhelitum, oculos mundificat, ac dentium dolores mitigat, tuſſim ſedat, & reſpirationis difficultatem.

Sal ſacerdotale.

Abſtergentia uterum.

Secundò abſtergentibus, & exſiccantibus, abſtergunt uterini clyſteres ex prædictis decoctis cum melle, ſuppoſitorium ſive peſſus ex ſucco Mercurialis cum mithridatio, & maſtice, qui per triduum detineatur; deinde ſequatur hoc balneum ℞ matricariæ, abſynthij, origani, calaminthi, arthemiſiæ, florum camæmali, meliloti an. m. j. ſeminis ruthæ ſylveſtris, ſtyracis, calaminthæ, xylobalſami, carpobalſami, coſti, rubeæ, been rubei an. ℥ ß, coquantur in q. ſ. aquæ pro balneo, à quo fiat ſequens ſuffumigium ℞ thuris maſticis, ladani, myrrhæ, nucis cupreſſi, foliorum ejus, ligni aloës, capulorum glandium, zedoariæ, raſuræ eboris an. ʒ ß cum aſſungia anſerina recenti, fiant trochiſci, ex quibus uterus ſuffiatur, ac denuò reponatur peſſus.

Roborantia uterum.

Tertiò roborantia in uſum veniunt, ut ſequens confectio ſingulo mane cum vino exhibita. ℞ cariophyllorum, cinnamomi, galangæ, zinziberis, xyloaloës an. ʒ i, nucis moſcatæ, zedoariæ, ſeminis ocymi, ſpicæ, croci an. ℈ i, oſſis de corde cervi, raſuræ eboris, margarit: an. ℈ ij ambræ g. x. moſci g. iij ſacchari q. ſ. cum aquæ naphæ, vel ocymi, fiant tabellæ, doſis ʒ i, aut etiam dempto ſaccharo, & addito ladano, & ſtyrace, emplaſtrum confice ad corroborandam matricem, in quem uſum utilia ſunt reliqua, quæ variis hujus operis locis habes, præſertim c. de uteri debilitate.

Adſtringentia.

Quartò adſtringentibus utendum, de quibus c. de inmmoderato menſtruorum fluxu, ſatis copioſe dictum jam eſt.

Hiatus uteri curatio.

Eadem fere ratione curatur uteri hiatus, victus nimirum ratione aridiori, & conſtringenti, crebra purgatione, ſi humores abundent, ſudoriferis, ac balneis ſulphureis, ſirupis ex ligno Guajaco, ſuffumigijs ſupradictis, & evaporationibus ac fotu ex decocto myrthi, lentiſci, vitis, fol. roſ. & olivæ vel radicis biſtortæ, quinquefolij, cyperi an. ℥ ij roſ. cum calicib⁹ corticum mali granati, balauſtiarum an. ℥i ſuberis ℥ ß, hederæ m. j. fiat decoctio in aqua, & vino rubeo. Laudat Hippoc. pulverem magnetis linteo ligatum, ac muliebre lacte madidum, ſinui muliebri inditum: conficitur inſuper peſſus ſic, aluminis, myrrhæ, agallochi, pilorum leporis, rutæ, baccarum lauri, doronici, nucum cupreſſi, ſingulorum ℥ ß, ſtyracis ʒ ij, ambaris ʒ i moſci ℈ ß, oleo myrthino excipiantur, ac fiant peſſi, aut per infundibulum uterus ſuffiatur ex ijſdem pulveribus ſine oleo, aut ℞ ſymphyti, aluminis balauſtiarum, myrrhæ, olibani, maſticis, terræ armeniæ, nucum cupreſſi, cornu cervi ſingul. partes æquales, pulverizentur, ac dentur ſingulo mane ʒ ij, cum vino adſtringenti.

Duriciei uteri ac ſiccitatis curatio.

Siccitas ſterilis & cur.

Durities ſi ex frigiditate proveniat, evaporationibus, fomentis, ac ſuffumigijs curatur, & reliquis quæ c. de uteri frigida intemperie retulimus. Inprimis autem ſi durities ex ſiccitate contingat (quæ maximè facit ſteriles fœminas ut eſt ſterilis ſicca terra, argilloſa, arenoſa, vel petroſa, nam ex defectu alimenti corrumpitur ſemen, diſſipatur, & conteritur, & exiguum aut nullum ex utero ſicco alimentum capeſcit) tunc fomenta & balnea fiant aquæ dulcis, vel lactis, aut olei dulcis, ſeu amygdalarum dulcium aut etiam ex decocto herbarum, &

rerum

rerum emollientium, ut malvæ, violarum camomillæ, meliloti, radicis altheæ, *Fomentum per arundinem.*
Lib. de nat. mul. iridis, assari, & similium; Hippocrat. hoc laudat ℞ vini optimi, & aquæ an. partes æquales, radicis, ac seminis fœniculi an. m. ij, vel tres pro ratione liquoris, unguenti rosarum ℥ iiij. infundantur cuncta in vas novum, cujus operculum perforetur, ac imposita arundine fiat fomentatio. Deinde sequenti unguento partes inferiores liniantur ℞ assungiæ gallinæ, anatis, anseris, *Vnguentum* an. ℥ j. olei amygdal. dulcium, liliorum, sesamini, singul. ℥ j. ß, radicis iridis, altheæ, asari an. ℥ i, ceræ albæ q. s. fiat linimentum; demum pessaria applicentur, primas tenet aureus pessus, cujus à nobis sæpius facta mentio est, aut ℞ *Pessi emollientes.* radicis, & foliorum altheæ, malvæ an. ʒ iij, farinæ seminis lini, fœnugræci an. ℥ j. adipis anseris ʒ iiij ß, croci, & musci an. parum, excipiantur serico linteo, ac fiat pessus, qui intinctus oleo irino, aut de semine cucurbitæ, si calor adsit, locis applicetur; alius conficitur ex radice altheæ intincta in assungia gallinæ, vel butyro non salito. Est tamen sequens majoris efficaciæ, quia emollit, digerit, humectat, extenuat, & repurgat: ℞ cerothi ysopi, medullæ cervinæ, adipis porcinæ recentis, therebentinæ, ceræ albæ an. ℥ i ß, aloës ℥ ß, butyri, adypis anserini, coaguli leporis, myrrhæ an. ʒ iiij, cassiæ, nardi, an. ʒ i, mellis q. s. fiant pessaria; idem ferè præstat alius sic, ℞ seminis lini, altheæ, fœnugræci an. ʒ i in vas novum immittito, in quo olei dulcis ea quantitas sit, ut semina contegantur, quæ cum leviter concoqui ceperint, supernatantem spumam colliges, & addita assungia anserina, ac ceræ q. s. fiant pessi. His non proficientibus, alius concinnabitur ex nitro, & ficu arida, aut ex unguento irino cum lana, qui per triduum apponatur, deinde Mercurialis herba, vel pulvis ejus cum unguento rosarum, ut saniem, si quæ sit, educat; vel, uti docet Hippocrares, plumbeus penicillus per tri-
1. de morb. mul. duum indatur; at si durities fuerit callosa potius ex radice altheæ tres ordine fieri debent, magnitudine se superantes, quorum major primo die butyro, aut pinguedine illitus per 24. horas apponatur, à quo secundus, & tandem tertius crassior, quem immorari finito diutius, deniq; curabis sicuti hecticarum corpora, & siccitatem uteri.

8. de temper. 4. Pinguedo & crassities sive obesitas, Galeno autore, duplex est, naturalis, *Pinguedinis curatio.* & adventitia, de qua, ut idem refert, celebratum illud est, crassum ventrem non parere subtilem intellectum, est autem obesitas hæc morbus in magnitudine impediens coitus operationem, sæpe etiam est symptoma, quoniam solum pulchritudinem lædit. Causæ verò obesitatis sunt aër frigidus, somnus longus, vita otiosa, à curis & studiis libera, & à Venere, cibi copiosi, pingues ac boni succi; ac si naturalis sit, cognoscitur ex venarum angustia, glabritie, corporis infirmitate, & carnis frigiditate. Adventitia contra ex venarum amplitudine, hirsutie, corporis æquabiliori frigiditate, in utraque tamen vires sunt imbecilles. Curatur utraque, præsertim ascititia, nam naturalis ferè curari nequit, duplici proposito scopo, prior est, ut jam facta pinguedo absumatur, secundus prospicere, ne nova generetur. Hæc fiunt quatuor remedior. generibus. Primò victus ratione, in qua potis- *Victus.* simum curationis ratio sita est, esto igitur aër calidus & siccus, somnus parcus, ac super lectum duriusculum, vita laboriosa, & curis ac sollicitudinibus domesticis incumbens, exerceatur fœmina validè, alvus lubrica sit, potus vinum aquosum, aut granatorum, aut acetum lymphatum, in quem usum Hispalenses mulieres existimo uti cibo ex pane & posca, sive aqua & aceto què vocant *gaspacho*; Salmanticenses verò, & alias ex aqua conficiunt, & speciebus *Gaspacho. Aloia.* aromaticis, & *alojam* dicunt, Lusitanæ pulchritudinis studiosæ usurpant limones cum sale, qui cibus valde extenuat, laudatur panis hordeaceus, quia minus nutrit, reliqua nutrimenta in pauca sint quantitate, ex piscibus salitis, & infumata carne, & montana, fructibus acidis, amaris omnibus & acribus, ut aromate multo, & amygdalis amaris, fames nunquam explenda, à pinguibus, & dulcibus abstineant.

Vomitus. Secundò evacuantibus utendum, ac potissimum vomitus prodest iteratus ijs, quæ assuetæ sunt vomere, & facilè tolerant, deinde purgatiunculæ leviores sæpius iteratæ, nam fortiora medicamenta corpora obesa non tolerant, quia viribus non constant, idcirco etiam à sanguinis missionibus abstinendum, quamobrem errant, qui putant ad pinguedinem detrahendam conducere hoc remedij genus, ex quo potius frigidior redditur habitus corporis, & vires labuntur. *Obesitatem non tollit sang. missio.* *Diuretica.* Utendum igitur hiera Galeni, pillulis de aloë, mastychinis, deinde ijs, quæ per urinam evacuant, quæ maximæ sunt efficaciæ ad extenuandum, ut radice apij, asparagis, dauci semine, & ijs quæ menstrua provocent, ut capill. Vener. arthemisia, pulegio, sabina.

Tandem sudor proliciendus decocto sarsæ, aut ligni Indici, non vero radicis chinæ, quia impinguat. Plutarchus, & Cælius Aurelianus ademaciandum laudant rorem cœlestem, rationem reddunt, quia mordicativam possidet virtutem, potius tamen puto, quia purgatoriam habet facultatem. Porrò commentitium videtur, quod Plinius narrat, Lucij Apronij consularis viri filio detractos adipes, levatumque corpus immobili onere, nisi prædictis remedijs, ac non ferro levatos intelligat, vanum etiam, quod alium fecisse fertur, qui ad levandam molem, ventrem incindi jussit, sic magna pinguedinis frusta detrahi.

Macrefacientia. Tertiò utendum medicamentis alterantibus, & discutientibus calidis & siccis, tam internis quam externis, ut oxymelite simplici vel composito, & posca pro potu; pro sale verò usuali, sale theriacali, vel sacerdotali dicto; trochiscis de vipera, theriaca, mithridatio, dialacca, diacimino, diacinnamomo, diatrionpiperion, gentiana, & similibus, ex quibus electuaria concinnari possunt, aut ℞ seminis anisi, fœniculi, agni casti, rutæ, cumini, carvi, piperis, zinziberis, masticis, nucis myristicæ, galangæ, ameos, amomi, granorum juniperi, foliorum majoranæ siccæ, pulegij, laccæ, sandaracæ, radicis gentianæ, aristolochiæ rotundæ an. partes æquales, pulverizentur subtiliter, de quo pulvere capiat per horas duas ante pastum ʒ i cùm aceto, vel cum melle seu oxymelite, fiat electuarium, cujus dosis ℥ i. Extrinsecus attenuant, & macrefaciunt balnea sulphurea, aluminosa, aut ex aqua marina, vel com moratio in arena, sole æstivo, frictiones, & reliqua remediorum genera jam connumerata. *Admonitio.* Sunt tamen admonendæ fœminæ, ne imprudenter desiccativis utantur, ab eis enim mensium viæ arctantur, qui ad superiora recurrentes, jecoris, & lienis pariunt obstructiones, unde mors etiam sæpe accidit, quod contigisse scimus filiæ Illustris cujusdam Comitis Hispani, quæ obesitatem pulchritudinem minuere sibi persuadens, immodico usu cicerum torrefactorum cùm sale, loco elegantiæ conciliandæ prædicta mala contraxit, ex quibus mors subsequuta fuit.

Vterum respicientia. Quartò ijs, quæ partem respiciant, & prohibeant pinguedinem gigni, In uteri osculo, aut genitam atterant atque consumant, prohibent quidem sanguinis missio ex brachio, cucurbitulæ scapulis affixæ, ligaturæ & frictiones brachiorum, atterunt jam genitum suffumigia ex sequentibus trochiscis, ℞ masticis, myrrhæ, aloës, aluminis, salis an. ʒ ß cum gummi tragachanti, formentur: aut administrentur evaporationes, & balnea usque ad umbilicum, ex decocto menthæ, calaminthæ, origani, pulegij, marrubij, centaureæ, radicis gentianæ, aristolochiæ, foliorum lauri; *Balnea naturalia exsiccantia.* conducunt balnea sulphurea, vitrioli, aluminosa, aut ferrata, qualia sunt Leodi in Germania, Lucæ in Italia, Ledesmæ in Hispania, Benaventi in Lusitania. Suppositoria insuper minora initiò, ut locus dilatetur, deinde majora, ex eadem suffumigia, materia,

materia, cum oleo absynthij, vel ℞ pulveris cinnamomi, cariophyllorũ, nucis myristicæ, spicænardi, calami aromatici, majoranæ siccæ, pulegij, absynthij an. ʒ. ß. cum succo aut oleo convenienti, fiat linimentum, in quo gossypium aut lana intingatur pro pessis.

Si ex gracilitate curatio. Difficilius fuerit graciles in crassare & pingues reddere, ut etiam difficile, siccam corrigere intemperiem, quia humiditas contraria, parum activa, & humida substantia deperdita, haud facilè restauratur, ideoque *7. meth.* ritè Galenus dixerat, longius esse humectandi quam exsiccandi tempus. Curatio fiet per ea, quæ validè nutriant, & humectent de quibus copiosè dictũ est cap. de sicca uteri intemperie, eis si addas, quæ etiam capite de calida scripta sunt, absolutam habebis curationem, haud multum diversam ab ea, quæ hecticis convenit; præterquæ prodest etiam creber usus cibi albi, leucophagum dicitur, & hac ratione paratur. *Leucophagum.* ℞ amygdalar. dulc. decorticat. lib. ij, per noctem in aqua macerentur, deinde in mortario diligenter contundito, inspergendo modicum aquæ rosarum ne oleum faciat, deinde capi vel gallinæ pectus exossatũm in eodem mortario concoques, indeq; farinam oryzæ, vel panem jure macro remollitum, zinziberis parum: aliqui addunt, sacchari libr. ß misce, & per extractorium farinaceum in ollam mundam transmittito, ferveat lento carbonum igne, sæpe agitando, ne adhæreat, coctum ubi fit, aquæ rosarum ℥ iij affundes per patinas aut portiones distribues, & saccharum inspergito. Conducunt præterea vitelli ovorum, juscula pinguia, passulæ vino madidæ, farrum, lac vaccinum, vel amygdalinum; ficus; dactyli, pinei nuclei, pedes vitulini, arietini, vinum album tenue, somnus præsertim matutinus longus, lentæ frictiones, balnea aquæ tepidæ, aut ex decocto malvæ, bis malvæ, brancæ ursinę, viol. affusa in fine frigida aqua, ne insignis fiat evaporatio, à balneo inunctiones, & unguenta, potusque lactis, & cibus ex prædictis rebus, à quo ilicò dormiat, clysteres nutrientes, aër calidus, & humidus; animi pathemata omnia vitanda, admittendæ jucundæ confabulationes, animus ad hilaritatem componendus, Venus eliminanda.

Localia. Quod si aut ex causa aliqua prægressa, aut ratione totius, uterus etiam vel os ejus sit gracile, iisdem fere remedijs utendum, localia tamen parti inprimis sunt applicanda. *Si ex vitio seminis curatio.* A quosum semen emendabis per ea, quæ contra humiditatem hoc c. dicta sunt, cibus sit crassus, & solidus, vina fortia, conducunt insuper omnia, quæ contra virorum sterilitatem sunt dicenda; si provenit vitium seminis ex morbo, curetur ipse morbus, si à nimio potu, abstineat; si à calore, jungatur fœmina frigidiusculo viro: si ex frigiditate, calido, quales nigriores ac robusti, utatur diagalãga, diamosco, & diamargaritone calido. Crassum semen attenuabis per ea, quæ adversus siccitatem pugnant, de quibus c. de uteri sicca intemperie: Corrupto providendum ijs, quæ affectiones principalium membrorum sanant, ac putredinem cohibent, ut bona victus ratione sanguinis missione, purgatione, & ijs quæ per epicrasin corpus evacuant, deinde fontanellis, sudoribus, & alijs, quæ uterum à spurcitia vindicant, de *2. de morb. mul.* quibus c. de epilepsia ex utero, id quod etiam Hippocrat. commendaverat; præter quæ laudatur à Prisciano sequens pessus. ℞ opobalsami ℥ i, peucedani ℥ j ß, aristolochiæ ℥ j, myrrhæ ℥ ß, aloës ʒ ij, croci ʒ j. ß, medullæ cervinæ, adipis anserini an. q. s. misce, fiant pessaria; *Semen deficiens, aut superabundans.* deficiente semine, mederi ali- *2. simpl. 11.* mentis benè nutrientibus ac flatulentis Galenus jubet: copia curatur, ut c. de gonorrhæa dictum est, 4. remed. genere; reliqua, quæ ad seminis emendationen faciunt, petenda sunt ex c. de virorum sterilitate.

De sterilitate ad tempus.

CAP. IIII.

Affectus natura.

STerilitas ad tempus, dupliciter fœminis accidit, primò quando fœmina ante maturam ætatem, vel post senectā nubit, ideo non concipit, secundò quando peperit quidem, sed à primo partu, aut secundo, sterilis facta est; Primi generis sterilitas accidit, cum fœminæ nubunt ante 14. annum, vel certe antequā menses efflorescant, de qua in physiogenesia plus satis dictum est, tunc enim non concipiunt, quia debiles evadunt, concalefactis aut disruptis vasis, maximè si virile membrum magnum sit, aut semen viri vitiosum, & sponsa tenella, quippe ex vi à pudendo illata os uteri inprimis debilitatur, insuper si virgines, quæ morbo aliqua afficiuntur, viro jungantur, dum enim de virginantur, os uteri enervatur &, humores in corpore redundantes ad uterum confluunt, obstructionesque, febres, & pleraque alia mala gignunt; quæ verò grandiores jam nubunt, difficulter concipiunt, quia uterus induratur, semen vitiatur, & menstrua evariant. Porrò sterilitatis, quæ fœminis accidit, posteaquam semel pepererunt, meminit Hippocrat. pluribus in locis, fit autem multis de causis: Primò ob naturalem defectum ex morbo, & vitioso apparatu, aut ex natura ipsa; sunt enim fœminæ, quibus sufficit semel peperisse, quamvis partus laboriosus non fuerit, tanta quippe illis inest compositionis tenuitas, & potentiarum uteri infirmitas, ut à novem gestationis mensibus, uterus prorsus defessus evadat, ita ut amplius concipere nequeat, aut si concipiat, fœtum continere non possit, quod malum illustribus fœminis, & ijs qui in otio degunt, potissimum obvenit, & Scytharum fœminis idem sæpe contingere Hippocrat. scribit, ideoque earum ancillas, ob frequens exercitium, virorum mixtione gaudere, & fœtus fœlicius concipere ac retinere. Secundò provenit hæc sterilitas ex difficili laboriosòve partu, vel abortu, à quo uterus labefactatur, distenditur ac dilaceratur, vel ligamenta ante statutum tempus disrumpuntur, vel ex mortuo fœtu, ob fœdam & conspurcatam colluviem, ac intemperiem, aut ex uteri mola, ad quam vel sequitur fluxus immoderatus mensium, vel suppressio; ac tandem ob vitiosum uteri situm, quem vel ex alijs causis acquisivit, vel ex laborioso partu, vel abortu, à quo articulationes ossis sacri, coxarum, & dorsi, ita distenduntur, ut uterus deinceps conceptionis officio fungi non possit, quia retrahitur, prolabitur, torquetur, vel quavis alia figura afficitur, ita ut antequam ad propriam sedem reducatur, debite semen recipere nequeat, ex quibus etiam variæ intemperies oriuntur, quæ sterilitatis causæ fiunt.

Causa. — *1. de morb. mul. 92. Lib. de steril. text. 12.* — *Lib. de aëre, aqua, & locis t. 48.* — *Scytharū ancillæ fœlicius concipiunt, quam eorum conjuges.*

Curatio.

Si igitur admodum puella sit sponsa, à viro arceatur, donec grandior facta, robur ex intempestiva devirginatione amissum recuperet, vitam agat sedentariam, bonis utatur cibis, ac optimi nutrimenti, à primo concubitu ea adhibeantur, quæ adstringunt, & roborant, de quibus superiori capite 3. remed. genere, & capite de fluxu menstruorum, deinde quando viro accessura est, pudendum lavet cum ijs, quæ laxent, & humectent, ac emolliant, de quibus superiori capite. §. de uteri duritie, à coitu emplastra roborantia umbilico adhibeantur. Quæ vero grandiores jam nubunt, balneis, fomentis, incessionibusque, & pessarijs emollientibus, ac reliquis omnibus, quæ ibidem sicco & duro utero prodesse diximus, tractandæ sunt, ut uterus mollescat, semen rectificetur, ac probe menstrua fluant. Pro valetudinarijs, si affectiones, quas patiuntur à semine vel menstruis vitiatis,

Si grandior sit sponsa. — *Si valetudinaria.*

Si valetudinaria. tis, oriantur, nullum aliud præſtantius auxilium reperies, quam ſi viro conjungantur, verum ſi ob jecoris, vel rotius corporis viria fœmina laborat, coitu non levatur, quin porius nova inde mala ſuccreſcunt, evocatis in uterum vitioſis humoribus, idcirco præſidium eſt à viro abſtinere, donec bonam recuperet valetudinem, quod ſi matrimonio celebraro interdum viro accedere velit, purgato corpore, vel alirer præmunito, id fiat: hinc vulgarium error repræhenditur, qui indiſminarim nil utilius valetudinarijs virginibus eſſe putant, quam ſi viro committantur, quippe ſi à menſtruis, vel ſemine affectio ſit levanrur quidem, ſi verò ab alijs cauſis affectio proveniar, in majora pericula deducuntur. *Error quorundam.*

Si ex partu vel abortu. Si ex laborioſo partu vel abortu affectio fiat, curatur per ea, quæ proprijs capitibus dicenda ſunt; ſi ex mola, juxta conditionem affectus, quem dereliquerit, ut ſiſtentibus fluxum, ſi immoderatus ſit, aut provocanribus, ſi ſit diminutus; ſi ex fœtu mortuo perodorata, & per ea quibus uterus delectetur, & ad nativam temperiem reducatur, ita conveniunt peſſaria ex theriaca, & mithridatio cum balſamo, oleo naphæ, lavendulæ, aut Jhaſminorum, quæ etiam liquata in convenienre liquore, per menrencritam injiciantur, aut odoratis ſuffumigijs utendum, ut bezoino, ſtyrace, ladano, & trochiſcis de ambra, de moſco, aliptæ, & galliæ muſcatæ. Si ex conrorſione dignoſcitur ex tumore, ac dolore partis ad quam incumbit, curatur per ea, quæ retulimus c. de uteri recurſu ad varias partes.

Si ex debilicata natura et debili. Si ob debilicatam & debilem naturam fœmina non concipiat, medeberis primò cibis ſolidioribus, vino, & exercitio habitum corporis reficere, & ſolidiorem reddere aptis, cavendú ne frequenrer fœmina viro accedat, ſed per longa intervalla, ſic enim robuſtior erir, & uterus avidius genituram traher, firmius retinebir, ac efformabir. Secundò adhibeantur urero & laterıbus ejus emplaſtra ipſum roborantia, qualia pro matrice, & ſimilia à nobis poſira capite de ureri infirmirate, ex quo petenda reliqua, hujus cauſæ curatio eſt; *Topica roborania.* Eadem ratione medetur, ſi ex ruptione, laſſitudine, aut tenſione oriatur, ac per ea, quæ capite de partu laborioſo dicturi ſumus. Tertiò ſi ex dearticulatione oſſis ſacri, coxarum aur dorſi, laborandum prius, ſi quid luxatum eſt, ſublevata cute, ad priſtinum locum reducere, ac divulſam carnem conjungere, donec ſine moleſtia, ac dolore fœmina proprijs munijs uti poſſit; *Ex de articulatione.* deinde emplaſtra roborantia, & ſolidanria applicabis, hoc aurem ut rectius fiat emollientibus urendum, ut facilius cedanr luxatæ partes, applicandum itaque prius hoc remedium, quod ſevatum appellant, & mirificè emollit. ℞ caricarum pinguium ℥ iiij, dactylorum ſive oſſiculis ℥ v florum lavendulæ p. ij, ſepi, renum capræ lib. ß, radicum altheæ coctarum, & piſtarum ʒ x fœcis ceræ lib. ß, bulliant in lib. ij vini albi, ad vini conſumptionem, facta colatura adde ſepi arietis liquefacti ℥ i, fiat ceratum, cujus infima pars attingens os ſacrum eſto amplior, quo utatur per dies viij, *Sevatum.* deinde reductis partibus adhibeatur ſequens cataplaſma ℞ picis utriuſque, therebentinæ an. ℥ i, galbani, ſerapini, ammoniaci, myrrhæ, maſticis an. ʒ iij cinnamomi, nucis muſcatæ an. ʒ i, croci ʒ ß, fiat caraplaſma, ejuſdem fere virturis eſt aliud, quod ſic paratur ℞ pulveris ligni aloes, cariophyllorum, ſanguinis draconis an. ʒ i, ſuccini, belzoini an. ʒ ii, granæ ʒ ß; ambræ, & moſci an. ℈ i, therebentinæ q. ſ. fiat cataplaſma parti luxatæ apponendum. *Cataplaſma.* Interim tamen umbilico aliquot ex emplaſtris pro matrice apponantur, aut ex proximè dictis pulveribus cum ladano, balſamo, & taccamacca, ſubinde poſt menſtruam purgationem, fœmina ſuffumigium capiat per uterum ex his trochiſcis ℞ ladani depurati, ſtyracis an. ℥ ß. cariophyllorum ʒ i, terantur in mortario lapideo cum piſtillo calido & aqua roſacea ac fiat paſta pro trochiſcis, à quibus fœmina os uteri zibeto inungat, ut curata affectione reficiatur, vireſque reſumat. *Trociſci.*

De sterilitate virorum.

Cap. V.

Definitio. QUoniam virorum sterilitas fœminas etiam, etsi per accidens, steriles reddit, de ijs hoc loco agendum fuit; fiunt autem viri steriles perinde ac fœminæ, idque ob varios affectus, utcunque tamen hæc affectio, est impotentia seu difficultas viri ad generandum debito tempore; symptoma in genere noxæ actionis naturalis, & contingit viris ex parte virtutis, instrumentorum, aut materiæ, sive seminis, ita fit ut quatuor sint modi sterilitatis in viro; *Quatuor modi sterilitatis in viro.* Primus est genitalium partium ignavia; quæ quidem impotentia est ad exercendam rem Veneream, quamvis ea uti vir cupiat; tales in Venerem haud promptè ruunt, & si conentur, pudendum non attollitur, aut si attollatur, molliter ac leviter id fiet, moxque in fœminæ accessu subsistit, semine citissime citra ullam delectationem emisso, vel excreto flatu per intestina, aut aliter, ut in senibus contingit. *Viciata penis figura.* Secundus modus est viciata figura, ut si penis decente brevior sit, ut ad os uteri pervenire nequeat, aut si debito longior, tunc enim minus delectatur fœmina, quia pudendi summitas titillationis locum prætereat, ac plurimum ferit, & uteri collum dilaceratur dolore; ac mala figura afficitur, semenque in longo itinere vitiatur: quidam addunt, quia etiam infrigidatur, quod mihi minus probabile videtur, quia non video, qua ratione in membro calido, munitoque à colo matricis etiam calidiusculo, infrigidari queat, potiusque putarem haud debitam fieri ejaculationem, quæ tamen omnino requiritur ad delectationem, quæ non parum ad generationem facit: vitiatur insuper figura ex nimia crassitie, & latitudine, quam fœmina sustinere nequit, vel adeo os uteri aperit, ut hiare ipsum faciat, & præ dolore comprimi nequeat, ac semen retinere, adhæc si fit inflexum, aut tortuosum, aut vir hypospadius, (sic dicuntur, qui non in glandis summitate, sed in radice ipsius foramen habent) *Hypospadij qui.* quales sæpe vidimus, atque hi omnes non rectâ semen in uterum ejaculari possunt, ut superiori capite proditum jam est. *Seminis vitium.* Tertius modus est seminis vitium, quia vel intemperatum ut frigidum, aut fervidum, vel fluxile, aquosum aut tenue; justo crassius, parcius, aut copiosius, undefit, ut aut diu detineatur, aut citius, quam par est, excernatur, virileque detumescat ante debitum tempus, imo sæpius ante congressum, sic ut coire non possit. *Debilitas partis principis.* Quartus modus est totius corporis vel principis alicujus partis debilitas ob morbum, vel caloris defectum, ut si cor, cerebrum, aut epar, à quibus spiritus genitivus effluit, debilitate laborent, aut renes, vel lien affectu aliquo seu obstructione teneantur. Ex quibus constat steriles viros, aut coire non posse, aut semen non emittere, aut si emittant, inutile esse.

Causa. Fit genitalium ignavia ex mollissima, & effœminata carne, pudendi nervosa substantia testium attritione, parvitate, frigiditate, humiditate, paralysi, quales sunt eunuchorum, qui thlibiæ dicuntur, aut erectione eorundem, ut sic comprehendantur tres eunuchorum modi, de quibus alibi dictum; fit insuper ex obstructione vasorum seminalium, colis aut viarum ejus distorsione, aut compressione; propter quam semen ejaculari non potest, fit etiam ignavia ex maleficio, ut dictum est c. superiori. *Lib. de nat. mul.* Viciata figura errore naturæ aut nervi brevitate contingit. Seminis vitium ex testium, & vasorum seminalium frigiditate nascitur, sicuti erectionis defectus, ex mollitie, & relaxatione fistulosi nervi, nam hæc invicem se consequuntur, quia ex frigiditate nascitur aquosus humor, qui laxat, & defectus flatus, unde virile non erigitur; aut etiam

ex

ex penuria spiritus, vel flatus, quos dissipat calor multus, aut constringit frigus, aut verecundia, & occupatio in rebus arduis facit, ut non accurrant ad testes spiritus vitales, ac influens calor, in quibus præcipua ratio prolifici seminis sita est. Ejus autem frigiditatis causæ prægressæ sunt, ventris nimia pinguedo, omenti moles, potus frigidæ, usus medicamentorum refrigerantium, qualia in testium inflammationibus adhibentur. Totius corporis, aut partis principis vitium fit, ob impensum aliquod intemperamentum, vel ob luem Veneream, vel ex nimia obesitate; quæ certè una ex potissimis causis est, cur tam fœminæ quam viri sint infœcundi, si Hipp. credimus, Arist. & Plinio; ratio est, quia seminis, & pinguedinis eadem est materia, ideoque tantum de semine deest, quantum pinguedinis abundat, ac insuper penis brevior efficitur. Evadunt etiam impotentes, quibus sectio venarum retro aures facta est, aut ob morbum assiduum ustiones, fontanellæ, vel aliæ apertiones fiunt, à quibus humor continuè manat, & minuitur materia seminis, tametsi enim semen à cerebro non decidat, est nihilominus cerebrum pars, quæ vim, & efficaciam semini ac testibus tribuit.

Frigiditatis virorū causa.

Hipp. lib. de sterilibus Arist. 1. de gen. anim. 18. 2. de gen. animal. 19.

Obesi cur steriles.

Igitur membri paralysis dignoscitur, quia nulla fit erectio; & in aqua frigida non contrahitur, quia sensu ferè caret; ignavia ex habitu obeso, & molli depræhenditur; & glabritie, vita crapulis, & otio dedita, unde fit, ut viri septentrionales minus cupiant fœminis commisceri, ob nimiam corporis liquiditatem, ventrisq; mollitiem ac frigiditatem, quæ faciunt, ut minus viri ad coitum proritentur, quippe accedit temperaturæ crapula, & assiduæ compotationes, quæ eos humidiores, frigidioresque reddunt. Pudendorum defectus; mollities, laxitas, tortuositas, aut depravata compositio oculorum inspectone captatur, aut laborantis relatione. Reliqua testium intemperatorum signa coincidunt ferè cum signis intemperati uteri, de quibus supra, nam viri calidiores testes accusat in Venerem ab adolescentia propensio cum subita penis erectione, ac celeri excretione seminis, quod etiam calidum, acre; & mordax sentit, & ipse, & mulier ipsa: offensio à calidis idipsum ostendit, & quod modico frigore juvatur, partes genitivæ & his proximæ usque ad umbilicum, celerrime plurimis vestiuntur pilis flavis; aut nigris: si calidiores & sicciores simul præter dicta signa semen crassum est. At si calidiores & humidiores, Venerem minus prædictis appetunt, & usu ejus immodico minus læduntur, imo abstinentia Veneris offenduntur; frigidorum testium signa sunt contraria, nam si simul humidi sint, vir verecundus est inter mulieres, penis illi tardè, & raro attollitur, Venerem serius exercere incipit, nec ea delectatur, semen tenue & aquosum tardè in coitu excernitur, frigidum à muliere sentitur, infœcundum omninò est, vel fœminas gignit; partes genitivæ, & his vicinæ aut glabræ sunt, aut pilis tardè convestiuntur, & illis quidem tenuibus: frigidorum, ac siccorum testium indicia eadem, nisi quod semen parcius & crassius.

Signa.

Septentrionales cur Venerem minus appetant.

Testium calidiorum signa.

Frigidorum.

Seminis vitium depræhenditur, quia si frigidum sit, tenue aquosumque ocyus redditur, ac prorsus labile, & sine delectationis sensu, sæpe etiam absque erectione effluit, unde corporis imbecillitas sequitur, extenuatio, & macies, quinetiam mulier ipsum in utero frigidum depræhendit; ac viri ut plurimum verecundiores sunt inter mulieres. Si paucum, cum animi deliquio excernitur, totius corporis debilitas ex morbo totius dignoscitur; partis autem principis, quia aut epileptici, aut epatici, aut timidi, solliciti præter modum verecundi, tristes, furibundive sunt, aut coitum præter rationem abominantur, vel simili aliquo affectu corripiuntur; illud enim cordis, hoc genitalium infirmitatis indicium est, demum steriles sunt, qui actus exercent muliebres, aut voce fœminas referunt, quia & ijs membra præcipua, à quibus spiritus genitivus decidit, debilia sunt, sicuti & illis, qui paucos barbæ pilos & exiles habent, cum ijs enim testium frigiditas conjungitur, sed & steriles qui pluribus fœminis delectantur; & propriæ non convenit, quinetiam inviti coitus steriles

Signa vitiati seminis.

censentur, nam dicente Aëtio, Amor genituram conciliat, & propterea fœminæ amantes crebrius pariunt, nisi nimium ardens sit concubitus, ex quo semen dissolvitur, & evanescit. Porrò coitus frequentia homines reddit steriles, & ad generandum debiles, aut si quis à prima juventute immodicæ libidini sese emancipaverit, vel si coitum exerceat cum puella admodum pusilla, aut cum vetula, his enim genitalium virtus debilitatur; at si cum menstruata, aut valetudinaria congrediatur, aut non gignit, aut fœtus erit vitiosus, jam verò coitus ilicò à medicamento purgante, aut sanguinis missione, vel evacuationibus magnis aut laboribus, non sterilis duntaxat est, sed plerumque lethalis. *Lib. 13. c. 26.*

Coitus à medicamento purgante lethalis.

Qui ex ipso ortu spadones existunt, & impotentes, quia arte medica curari nequeunt, dimittendi sunt, sicuti & illi quibus arteriæ retrò aures scissæ fuerunt. In alijs curatur sterilitas, primò tamen videndum, an malum proveniat ex vitio totius corporis, cordis, jecoris, cerebri, aut renum, quo casu medebitur juxta rationem uniuscujusque morbi præsentis, aut membri affecti; si ex seminis vitio, obesitate, aut laxo corporis habitu, curatur ut superioribus capite dictum est; membri virilis mala compositio etiam corrigitur, nam hypospadij emendantur summa glande perforata, & canaliculo immisso. Exiguitas membri frequenti coitu, nam officij proprij exercitatio robur partium augere solet, ut Galenus autor est, ideoque asperis etiam frictionibus utendum, inunctione olei castorei, costini, nardini, lumbricorum, fomentatione ex lacte tepido ad decocto piperis, & piretri, præcipit enim idem Galenus, ut quibuscunque particulis bonom habitudinem reddere cupimus, has, & fricare, & perfundere, & percutere, & picare jubeamus, tantisper dum intumescant, protinusque desistendum, id quod satis erit si fiat in hyeme bis, in æstate semel; deinde in congressu fœmina crura habeat elatiora, & ventrem pulvino supposito: at si in longitudinem protenditur, fœmina totum viri pudendum non suscipiat, sed manu ad radicem ipsius penis apposita, vir strictim contineat. Si tortuosum ac curvum sit, quod ligamenti brevitate fieri diximus, paretur canaliculus plumbeus, vel argenteus, accommodatus crassitudini ipsius penis, in quem immisso alligentur fistellæ, ita, ut tandem figura membri recta ac naturalis recuperetur, prius tamen inungatur butyro recenti, oleo liliorum amygd. dulc. quæ si non prosint, ligamentum abscindatur, deinde dictis jam, & alijs mollioribus inunctionibus tractetur, quo etiam modo frœnulus curari debet.

Curatio. *Hypospadij cur.* *6. de locis. 6* *14 meth in fine.* *Frænuli curatio.*

Verum si ex ignavia genitalium, corporis ac seminis frigiditate vel paucitate oriatur, quod ut plurimum fit, curatur quinque remediorũ generibus, quorum generalis scopus sit Venerem excitare: sunt porrò quæ Venerem excitant in triplici differentia, ut colligitur ex Galeno; quippe alia seminis abundantiam præstant, quæ calida, flatuosa, & humida sunt, bene nutriunt, totisque substantijs familiaria existunt: alia genitum semen provocant, & tentiginem excitant, quæ calida sunt, & flatuosa citra exsiccationem; alia flatum generant, erectioni pudendi maximè idonea, quæ humiditatem flatuosam, & semicoctam in se continent; ex his quælibet, alimenta sunt aut medicamenta. Primò igitur convenit aër temperatus, somnus paulo longior, molliusculis culcitris ex pluma, ut est septentrionalium usus, vita delitiosa, & læta, animi securitas, remotio curarum, sollicitudinum ac tristitiæ, leves etiam frictiones manibus fiant, deinde inunctiones humectantes, supra dorsum, genitalia, & circum jacentia membra; audiat amatorias fabulas, lusitet cum pulchris & lascivis puellis, à coitu tamen abstineat, quoad animus assuescat, & genitalia valida facta fuerint. Aspicere gallos & similia animalia coeuntia, Veneris appetentiam excitat; nam

Si ex ignavia genitalium. *Venerem excitantia.* *6 de loc. 6. 5. simpl. 23.* *Victus ratio*

Segnius irritant animos dimissa per aures,
Quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus, & quæ
Ipse sibi tradit.

Reverentia tamen honestatis moraliter perpetuò servetur, vitetur repletio,

tio, ebrietas, & infrigidantia, ut lactuca, papaver, opium, & similia, calida nimis, quæ ventositatem consumunt, ut agnus castus, rutha, balnei usus immodicus, frequens coitus, cacochymia, & larga sanguinis missio, aut purgatio; cibi sint optimi ac plurimi nutrimenti, sed qui non ita facile concoquantur, ut major flatuum copia excitetur; convenit itaq; panis ex optimo tritico confectus, cum semine sesami, aut dauci, ex reliquis Cerealibus, oryza, cum amygdalarum contuso, & lacte ovino, fabæ, faseoli, pisa, fœnugræcum, & ciceres, quibus præcipua laus est, quia & abundè calefaciunt, & flatum pariunt, multique sunt alimenti. Ex carnibus vitulina, vervecina, hædina, capones, gallinæ, perdices, phasiani, attagenes, & columbini pulli pinguiculi, sed omnium superat vires Catullianus passer, quia mirificè Venerem incendit, & semen auget, turturum etiam, anserum, anatumque caro, aut bovina cum eruca cocta, præsertim verò passerum, & columbarum cerebella, arietum, & gallorum testes, nota est apud Lusitanum historia mulieris, quæ incauta marito dedit in cœna testiculos gallorum, cum melle & aromate paratos, ex quo cibo in priapismum, & Veneris insatiabilem irritamentum devenit: ova insuper sorbilia, præsertim perdicis cum pulvere pudendi tauri, vel cervi exsiccati, vel si necessitas urgeat cum pulvere pedum aut rostri stincorum; summè laudatur cibus ex ovis vinoque paratus, adjectis croco, cinnamomo, & saccharo, qui cibus teste Valeriola Gallicis (*sambaion*) dicitur. Ex piscibus utiles saxatiles omnes, & optimi nutrimenti, ut gobiones, lucij, buglossi, cyprini, soleæ, auratæ, muli barbati, ac similes multo aromate ac vino conditi, aut hoc intinctu. ℞ galangæ, piperis longi, cinnamomi, zinziberis, cardamomi, nucis muscatæ an. ʒ ii. croci ℈ j. nucleorum pini, pistaceorum, aui lanarum, dactylorum, passularum an. ʒ iii. contundantur omnia simul, & cum sapa vel vino fiat intinctus, quia tamen plures non delectantur dulcibus admixtis piscibus, dactyli & passulæ detrahuntur, & loco sapæ acetum additur. Ex oleribus conveniunt mentha, & rutha viridis, sic enim flatus excitant ac Venerem provocant, siccæ vel frixæ extinguunt ac discutiunt, nasturtium asparagi, cynaræ, seu scholimus sive carduorum capita, quæ summè laudat Avicenna, melissa, pulegium, ocymum, sarureia, enula, orminium, fœniculum, buglossa, brassica, borrago, & eorum semina: Ex fructibus nuclei pini, castaneæ, avellanæ, amygdalæ, pistaceæ, ziziphæ, mixariæ, dactyli, nux Indica condita, aut juglans recens, cinnamomum viride conditum, uva recens, aut sole exsiccata, ficus, eruca. Ex radicibus pastinaca, dauci radix, quam vocant carotam, satyrion, allium, cæpa, napi, raphanus, radix eryngij, vel acori, acerum semina, quorum condituras vide apud Platinam lib. de honesta voluptate, sive de arte coquinaria; præsertim vero bulbi copiosum generant semen & lac, unde illud Epigrammatarij.

Cibus. | Cent. 2. Sch. 2. | Hist. | Sambaion. | Intinctus pro piscibus condiendis. | Olera. | 20. 3. tract. 1 cap. 21. | Fructus. | Radices.

Cum sit anus conjux, & sint tibi mortua membra,
Nil aliud, bulbis quam satur esse, potes.
Qui præstare virum Cypriæ certamine nescit,
Manducet bulbos, & bene fortis erit.
Languet anus, pariter bulbos ne mandere cesset,
Et tua ridebit prælia blanda Venus.

Lac insuper bovinum, ovinum, humanum, camelinum, & butyrum omne ad Venerem faciunt, cum quibus, ac vino fruges ut plurimum elixentur, ita poteris parare vermiculos ex farina factos, quos Hispani (*fiados*) Lusitani (*aletria*) vocant, sic leucophagum parabis, aut ex vitellis ovorum tritis cibus concinnetur, cum semine erucæ, lacte, vino, & aromate, vel ex dactylis pinguibus cum hordeo, farre, lacte, vino, ac cinnamomo; sequens cibus plurimi est alimenti, tardè coquitur, epar, & renes concalefacit, ac Venerem mirificè excitat. ℞ gallinas, caposve bene exanteratos & lotos, in veru tamdiu ad focum volve, quoad semicocti fuerint, inde tessellatim divisos in ollam indito, amygdalas deinde tostas sub cinere calido absterfasq; tere, his buccellas panis subtosti addito,

Cibi compositi Venerem excitantes, & fœcunditatem inducentes.

mitatum hederæ; aut ſi geſtet os de corde cervi, matricem mulæ, gagatem, aquilinumve lapidem ſive ætiten, ſmaragdum, vel ſaphirum, aut ſi comedat grana hederæ nigræ, vel radicem pimpinellæ, vel in cubili appendat ſcolopendriam, aut corium mulæ, aut portet limaturam ferri, aut ſi mulier quæ peperit, & vult per aliquot annos non concipere, liget in ſecundina infantis, quem pepererat, tot grana cataputiæ, quot annis vult ſterilis permanere; ſic & opium, cicuta, mandragora, & ſimilia narcotica viri teſtibus aliquandiu illita, aut peſſi forma muliebribus indita ſterilitatem inducunt; ſed ſuperiora totâ ſubſtantiâ, hæc manifeſtis qualitatibus, nam omnia ferè frigidiſſima ſunt; & ſquama ferri impenſa ſiccitate ſeminis materiam diſſipat, frigida gelatum, & extincto ſpiritu examinatum minimeque prolificum reddunt. Hæc & multa alia à ſcriptoribus circumferuntur, ſterilitatem inducentia, quæ tamen celare ſatius fuerit, ne maligni homines, aut incauti tyrones, prece aut pretio ſeducti, ijs temerè abutantur. Quartò ad haſce occultas cauſas quidam referunt aſtrorum aſpectus infœcundos in exortu fœminæ, aut in congreſſu; ut oppoſitum vel quadratum Saturni vel Martis cum Venere, quod fortaſſe vir doctus, & quem honoris causâ nomino Johannes Bokelius, & alij non admittent, quia ſemper ſuperiora, cœleſtiave corpora, ad utilitatem, & bonum inferiorum operari ſentiunt, ſed debuerant conſiderare, aſpect9 cœleſtes nec peſtem, nec ſterilitatem poſitivè inducere, ſed privativè, quatenus interdum, quantum oportebat, non adjuvant, negari autem non poteſt eſſe aſpectus, qui validius, ac efficacius alijs, inferiora foveant ac vivificent; & hoc eſt, quod dicitur, hunc aſpectum peſtem generare, illum ſterilem eſſe, quia nimirum, aut aeri non imprimit eam vim, quæ ad ejus incorrupti conſervationem neceſſaria erat, aut ſemini, debitam ad generandum efficaciam & energiam, non communicat.

Narcotica.

Bokelius & alij notantur.

Signa. Cauſarum externarum ſigna colliges ex relatione conjugum: cœli ſtatum & regionem infœcundam deprænhendes ex privatione aliarum cauſarum, & quia ea cœli conſtitutione aut regione, communis ſit fœminarum ſterilitas. Ad internas verò ut veniamus, ſi intemperies aliqua ſubſit uteri, aut totius, dignoſces & curabis, ut dictum jam eſt capite proprio de uteri intemperiebus, & cap. præcedente; laxitatem, & paralyſin uteri tactu explorabis, & quod ſemen non retinetur, aut 2. die elabitur; durities etiam tactu dignoſcitur, quia digitum non admittit, menſes occultantur, aut ſi apparent, ſunt arenoſi, teſte Hippoc. genituram non ſuſcipit, dolet inguen, & lumbi, ac laterum adeſt mollitudo, ac de his extat aphoriſmus, *quibus os uteri durum eſt, ijs uteri os comprimi neceſſe eſt*, eſt autem compreſſio diverſa à compreſſione prægnantis, quia in hac molle eſt uteri oſculum, in illa verò durum.

Internarũ cauſarum ſigna.

Lib. de nat. mul.
Lib. 5. aph. 54.
aph. 46. 5

Adnaſcentem membranam digiti admotione continges; & genituram non ſuſcipit, menſibus interdum ſecundum naturam fluentibus, nimia pinguedo & craſſities, vel etiam gracilitas, & tenuitas viſu dignoſcitur, ac de his dixit idem autor, *quæcunque præter naturam craſſæ, non concipiunt utero, ijs omentum os uteri comprimit, & priuſquam extenuentur, non concipiunt.* Flatus accuſant ſtrepitus, quos fœmina ſentit, & nonnunquam ſilentes, ſæpe etiam proſtrepéres, per os uteri exire percipit, ventre inflatur maximè à coitu, à quo confeſtim ſemen elabitur, rugitus adeſt, in inferiori venter, tenſio, & moleſtia quæ flatu excreto ceſſat, quarum Hippoc. meminit in lib. Epid. dicens, nonnullis, cum Venere utuntur, inflari ventrem, nonnullis etiam ſtrepere; quæ, ut ſcribit Gal. in com. aut affecta ſunt ætate, aut melancholiâ laborant Hypochondriaca; quæ etiam aſſiduè coitum appetunt, nam flatu replentur à caloris debilitate, tametſi autem de damagora quodam ibi ſermonem habeat Hippoc. tamen fœminarum & marium communis eſt ratio, ut Galen. in com. & Paul. infra inquit, in acceſſibus nonnullæ perſtrepunt, nonnullæ horrent: aliis venter inflatur: & quæ horrent cacochymia laborant, nam omnes mali ſucci plenæ cum vehementer repente caleſiunt, horrore divexantur. Uteri hiatum indicant

Fœmina, quibus venter per Venerẽ inflatur.

com. 9. 6. Epip. 22.

Com. 9. 6. Epid. 26.

indicant menses plures, ac humidiores, inordinati, ac citra certas periodos, genitura intus non manet & digito os uteri hians comperitur, adest impotentia, febris, lassitudo, rigor, dolor in imo ventre, ac lumbis, & laterum mollitudo, in congressu nullam vel exiguam sentit delectationem, facilè semen citra sensum pellit, viro ingrata est, pudendum habet humectum, ut refert idem, senex. *a. de morb. mul. & lib. de nat. mul.* Uteros distortos dignosces ex ijs, quæ capite de uteri contorsione dicta sunt, menstrui vitia ex propriis locis & cap. seminis defectum ex ijs quæ superiori c. jam prodidimus, ejus tamen labes ex colore, substantia, & odore dignoscitur; commixtio alterius substantiæ, ex superfluis purgamentis de quibus lib. j. capite ult. Tandem abditas causas sic venaberis, venenum quidem sumpsisse, *Signa abditarum causarum.* ex relatione, & ex læsione alicujus membri principis gravibusq; accidentibus, & à communibus alienis. At ex influxu cœlesti provenire, indicium est, si in signo frigido sicco, & sterili mulier nata sit. Maleficium & incantationes argues ex privatione aliarum causarum, & quia conjuges mutuò se diligentes coire nequeunt, aut cum ante ad invicem amore tenerentur, nunc citra evidentem causam odio se habent incredibili. Contingit autem maleficium quatuor modis Primò si vir privetur genitiva potentia, cum propria conjuge, & non cum alijs, cujus contrarium facere credendum est plultrum, si tale *Quatuor modis contingit maleficium.* quippiam reperitur, quod amare compellat hanc, non verò aliam; Secundò contingit maleficium cum uxorem habet vir exosam, nec potest illam cognoscere. Tertiò cum vult illam cognoscere, nec exosam habet, caret tamen membri vigore. Quartò si vigorem habet, sed semen non emittit. Divinam voluntatem in causa esse comperies, ex absentia reliquarum causarum, præsertim quia cum uterq; conjugum sint ritè constituti, tamen nulla sequitur generatio.

Ut igitur ab hac causa curationem sterilitatis ordiamur, imploranda qui- *Curatio.* dem est divina majestas, inprimis recedendo à nevis, & peccatis, deinde studendo eleemosynis, jejunijs, ardentissimis precibus, ac orationibus assiduis. Astrorum pernicies corrigitur, si prædominante astro contrario eo tempore, quo Luna viget, in signo prolifico fœmina concumbat. Contra venenum pugnabis communibus alexipharmacis, aut unicuiq; veneno peculiaribus, de quibus singulares tractationes scripserunt, Aponensis Gajnerius, & Avic. ac nostra ætate Mercurialis, ac multi alij, ijs tandem medicamentis, quæ adversa sunt qualitati, à veneno aut medicamento in corpore relictæ; *e. 4. per totum.* odio se habentibus medeberis cum ijs, quæ dejectam excitant Veneris appetentiam; ijs qui nimis ardenter coeunt, per ea, quæ calorem infringunt; Maleficia & incantationes exorcismis curantur, & adjurationibus, quibus per divina immundus spiritus expelli traditur. *Exorcismus* Prodesse insuper contra maleficium dicunt, abrotanum oleo illitum, ac vino sumptum, radicem asparagi cum vino dulci coctam, allium hortense, satuream, ocymum, vel carduum hortensem, generoso, vino maceratum, videndum etiam, ut ait Isaac, an maleficiū sit supra lectum, & auferatur, sed si autor die auferat, & nocte reponat, vel è converso mutare domicilium oportet. Si characteribus investigandū, an sint supra limen ostij, vel ad cardines, si acus mortuorum, quærantur maleficia in culcitra, vel pulvinari, ac si non inveniantur, mutetur domus. Si ex fabis, nullo humano auxilio, sed sola divina virtute curari scribit autor iste, si verò ex nuce, jubet ut uterq; conjungū nucem integrā separet, spargatq; ex utraq; parte viæ, deinde conjungat, & post septē dies coëant, hæc tamen omnia ea fide scribo, qua accepi, in genere, fatens eorū nullam adhuc fecisse experientiam: autumant etiam fel canis masculi nigri domui *Maleficiā arcentia.* aspersum maleficiū arcere, ac fel alicujus piscis, ejus præcipuè quem Itali (*Zangarinū*) vocant si supra ignitos carbones ponatur, dum conjuges lectū petunt, omne maleficiū dissipare; similiter si hidragyrium calamo inclusum nescientibus sponsis, lecto imponatur, nullū eis maleficiū nocere posse. Infœcundi aëris seu regionis medela est mutatio. Intemperierum curationes propriis capitibus tradidimus, sicuti etiam distorsionum, flatuum, & vitii menstruorum. Reliquum igitur est, ut laxitatē sive lubricitatem, hiatumq; & duriciem, obesionem

sive

sive pinguedinem, gracilitatem uteri, & seminis vitium, hoc capite inprimis curare doceamus.

Curatio lubricitatis. Lubricitatem igitur uteri, & laxitatem curabis, quatuor remed. generibus; præter ea quæ dicta sunt c. de uteri intemperie humida, & de uteri imbecillitate. Quocirca si humor simul adsit, quo uterus repletur, ac lubricus redditur, præordinata victus ratione exsiccante, utendum primò evacuationibus per ea cathartica, quæ sæpius scripsimus, deinde sudor provocandus ex decocto radicis chinæ, sarsæ, aut ligni Indici. *Sal sacerdotale.* Cibaria condiantur sale, ab antiquis sacerdotali dicto, quod sic concinnatur ℞ salis communis ℥ ij, cinnamomi electi ℥ iiij, piperis, ameos, sileris montani, hyssopi, origani, pulegij an. ℥ ß, siccentur omnia ac pulverizentur subtilissime; absumit capitis, & ventriculi pituitosos humores, uterum purgat, bonum reddit anhelitum, oculos mundificat, ac dentium dolores mitigat, tussim sedat, & respirationis difficultatem.

Abstergentia uterum. Secundò abstergentibus, & exsiccantibus, abstergunt uterini clysteres ex prædictis decoctis cum melle, suppositorium sive pessus ex succo Mercurialis cum mithridatio, & mastice, qui per triduum detineatur; deinde sequatur hoc balneum ℞ matricariæ, absynthij, origani, calaminthi, arthemisiæ, florum camæmali, meliloti an. m. j. seminis ruthæ sylvestris, styracis, calaminthæ, xylobalsami, carpobalsami, costi, rubeæ, been rubei an. ℥ ß, coquantur in q. s. aquæ pro balneo, à quo fiat sequens suffumigium ℞ thuris masticis, ladani, myrrhæ, nucis cupressi, foliorum ejus, ligni aloes, capulorum glandium, zedoariæ, rasuræ eboris an. ʒ ß cum assungia anserina recenti, fiant trochisci, ex quibus uterus suffiatur, ac denuò reponatur pessus.

Roborantia uterum. Tertiò roborantia in usum veniunt, ut sequens confectio singulo mane cum vino exhibita. ℞ cariophyllorum, cinnamomi, galangæ, zinziberis, xyloaloes an. ʒ i, nucis moscatæ, zedoariæ, seminis ocymi, spicæ, croci an. ℈ i, ossis de corde cervi, rasuræ eboris, margarit: an. ℈ ij ambræ g. x. mosci g. iij sacchari q. s. cum aquæ naphæ, vel ocymi, fiant tabellæ, dosis ʒ i, aut etiam dempto saccharo, & addito ladano, & styrace, emplastrum confice ad corroborandam matricem, in quem usum utilia sunt reliqua, quæ variis hujus operis locis habes, præsertim c. de uteri debilitate.

Adstringentia. Quartò adstringentibus utendum, de quibus c. de immoderato menstruorum fluxu, satis copiose dictum jam est.

Hiatus uteri curatio. Eadem fere ratione curatur uteri hiatus, victus nimirum ratione aridiori, & constringenti, crebra purgatione, si humores abundent, sudoriferis, ac balneis sulphureis, sirupis ex ligno Guajaco, suffumigijs supradictis, & evaporationibus ac fotu ex decocto myrthi, lentisci, vitis, fol. ros. & olivæ vel radicis bistortæ, quinquefolij, cyperi an. ℥ ij ros. cum calicibus corticum mali granati, balaustiarum an. ℥ i suberis ℥ ß, hederæ m. j. fiat decoctio in aqua, & vino rubeo. Laudat Hippoc. pulverem magnetis linteo ligatum, ac muliebre lacte madidum, sinui muliebri inditum: conficitur insuper pessus sic, aluminis, myrrhæ, agallochi, pilorum leporis, rutæ, baccarum lauri, doronici, nucum cupressi, singulorum ℥ ß, styracis ʒ ij, ambaris ʒ i mosci ℈ ß, oleo myrthino excipiantur, ac fiant pessi, aut per infundibulum uterus suffiatur ex ijsdem pulveribus sine oleo, aut ℞ symphyti, aluminis balaustiarum, myrrhæ, olibani, masticis, terræ armeniæ, nucum cupressi, cornu cervi singul. partes æquales, pulverizentur, ac dentur singulo mane ʒ ij, cum vino adstringenti.

Duricies uteri ac siccitatis curatio. Durities si ex frigiditate proveniat, evaporationibus, fomentis, ac suffumigijs curatur, & reliquis quæ c. de uteri frigida intemperie retulimus. Inprimis autem si durities ex siccitate contingat (quæ maximè facit steriles fœminas ut *Siccitas sterilis & cur.* est sterilis sicca terra, argillosa, arenosa, vel petrosa, nam ex defectu alimenti corrumpitur semen, dissipatur, & conteritur, & exiguum aut nullum ex utero sicco alimentum capescit) tunc fomenta & balnea fiant aquæ dulcis, vel lactis, aut olei dulcis, seu amygdalarum dulcium aut etiam ex decocto herbarum, &

rerum

rerum emollientium, ut malvæ, violarum camomillæ, meliloti, radicis altheæ, iridis, assari, & similium; Hippocrat. hoc laudat ℞ vini optimi, & aquæ an. partes æquales, radicis, ac seminis fœniculi an. m. ij, vel tres pro ratione liquoris, unguenti rosarum ℥ iiij. infundantur cuncta in vas novum, cujus operculum perforetur, ac imposita arundine fiat fomentatio. Deinde sequenti unguento partes inferiores liniantur ℞ assungiæ gallinæ, anatis, anseris, an. ℥ j. olei amygdal. dulcium, liliorum, sesamini, singul. ℥ j. ß, radicis iridis, altheæ, asari an. ℥ j, ceræ albæ q. s. fiat linimentum; demum pessaria applicentur, primas tenet aureus pessus, cujus à nobis sæpius facta mentio est, aut ℞ radicis, & foliorum altheæ, malvæ an. ʒ iij, farinæ seminis lini, fœnugræci an. ℥ j. adipis anseris ʒ iiij ß, croci, & musci an. parum, excipiantur serico linteo, ac fiat pessus, qui intinctus oleo irino, aut de semine cucurbitæ, si calor adsit, locis applicetur; alius conficitur ex radice altheæ intincta in assungia gallinæ, vel butyro non salito. Est tamen sequens majoris efficaciæ, quia emollit, digerit, humectat, extenuat, & repurgat: ℞ cerothi y ssopi, medullæ cervinæ, adipis porcinæ recentis, therebentinæ, ceræ albæ an. ℥ i ß, aloës ℥ ß, butyri, adypis anserini, coaguli leporis, myrrhæ an. ʒ iiij, cassiæ, nardi, an. ʒ i, mellis q. s. fiant pessaria; idem ferè præstat alius sic, ℞ seminis lini, altheæ, fœnugræci an. ʒ i in vas novum immittito, in quo olei dulcis ea quantitas sit, ut semina contegantur, quæ cum leviter concoqui ceperint, supernatantem spumam colliges, & addita assungia anserina, ac ceræ q. s. fiant pessi. His non proficientibus, alius concinnabitur ex nitro, & ficu arida, aut ex unguento irino cum lana, qui per triduum apponatur, deinde Mercurialis herba, vel pulvis ejus cum unguento rosarum, ut saniem, si quæ sit, educat; vel, uti docet Hippocrates, plumbeus penicillus per triduum indatur; at si durities fuerit callosa potius ex radice altheæ tres ordine fieri debent, magnitudine se superantes, quorum major primo die butyro, aut pinguedine illitus per 24. horas apponatur, à quo secundus, & tandem tertius crassior, quem immorari finito diutius, deniq; curabis sicuti hecticarum corpora, & siccitatem uteri.

Lib. de nat. mul. — *Fomentum per arundinem.* — *Unguentum* — *Pessi emollientes.* — *2. de morb. mul.*

Pinguedo & crassities sive obesitas, Galeno autore, duplex est, naturalis, & adventitia, de qua, ut idem refert, celebratum illud est, crassum ventrem non parere subtilem intellectum, est autem obesitas hæc morbus in magnitudine impediens coitus operationem, sæpe etiam est symptoma, quoniam solum pulchritudinem lædit. Causæ verò obesitatis sunt aer frigidus, somnus longus, vita otiosa, à curis & studiis libera, & à Venere, cibi copiosi, pingues ac boni succi; ac si naturalis sit, cognoscitur ex venarum angustia, glabritie, corporis infirmitate, & carnis frigiditate. Adventitia contra ex venarum amplitudine, hirsutie, corporis æquabiliori frigiditate, in utraque tamen vires sunt imbecilles. Curatur utraque, præsertim ascititia, nam naturalis ferè curari nequit, duplici proposito scopo, prior est, ut jam facta pinguedo absumatur, secundus prospicere, ne nova generetur. Hæc fiunt quatuor remedior. generibus. Primò victus ratione, in qua potissimum curationis ratio sita est, esto igitur aër calidus & siccus, somnus parcus, ac super lectum duriusculum, vita laboriosa, & curis ac sollicitudinibus domesticis incumbens, exerceatur fœmina validè, alvus lubrica sit, potus vinum aquosum, aut granatorum, aut acetum lympharum, in quem usum Hispalenses mulieres existimo uti cibo ex pane & posca, sive aqua & aceto quê vocant *gaspacho*; Salmanticenses verò, & alias ex aqua conficiunt, & speciebus aromaticis, & *alojam* dicunt, Lusitanæ pulchritudinis studiosæ usurpant limones cum sale, qui cibus valde extenuat, laudatur panis hordeaceus, quia minus nutrit, reliqua nutrimenta in pauca sint quantitate, ex piscibus salitis, & infumata carne, & montana, fructibus acidis, amaris omnibus & acribus, ut aromate multo, & amygdalis amaris, fames nunquam explenda, à pinguibus, & dulcibus abstineant.

2. de tem. per. 4. — *Pinguedinis curatio.* — *Victus.* — *Gaspacho. Aloja.*

Vomitus. Secundò evacuantibus utendum, ac potissimum vomitus prodest iteratus ijs, quæ assuetæ sunt vomere, & facilè tolerant, deinde purgatiunculæ leviores sæpius iteratæ, nam fortiora medicamenta corpora obesa non tolerant, quia viribus non constant, idcirco etiam à sanguinis missionibus abstinendum, quamobrem errant, qui putant ad pinguedinem detrahendam conducere hoc remedij genus, ex quo potius frigidior redditur habitus corporis, & vires labuntur. Utendum igitur hiera Galeni, pillulis de aloë, mastychinis, deinde ijs, quæ per urinam evacuant, quæ maximæ sunt efficaciæ ad extenuandum, ut radice apij, asparagis, dauci semine, & ijs quæ menstrua provocent, ut capill. Vener. arthemisia, pulegio, sabina.

Obesitatem non tollit sanguinis missio.

Diuretica.

Tandem sudor proliciendus decocto sarsæ, aut ligni Indici, non vero radicis chinæ, quia impinguat. Plutarchus, & Cælius Aurelianus ademaciandum laudant rorem cœlestem, rationem reddunt, quia mordicativam possidet virtutem, potius tamen puto, quia purgatoriam habet facultatem. Porrò commentitium videtur, quod Plinius narrat, Lucij Apronij consularis viri filio detractos adipes, levatumque corpus immobili onere, nisi prædictis remedijs, ac non ferro levatos intelligat, vanum etiam, quod alium fecisse fertur, qui ad levandam molem, ventrem inscindi jussit, sic magna pinguedinis frusta detrahi.

Macrefacientia. Tertiò utendum medicamentis alterantibus, & discutientibus calidis & siccis, tam internis quam externis, ut oxymelite simplici vel composito, & posca pro potu; pro sale veró usuali, sale theriacali, vel sacerdotali dicto; trochiscis de vipera, theriaca, mithridatio, dialacca, diacimino, diacinnamomo, diatrionpiperion, gentiana, & similibus, ex quibus electuaria concinnari possunt, aut ℞ seminis anisi, fœniculi, agni casti, rutæ, cumini, carvi, piperis, zinziberis, masticis, nucis myristicæ, galangæ, ameos, amomi, granorum juniperi, foliorum majoranæ siccæ, pulegij, laccæ, sandaracæ, radicis gentianæ, aristolochiæ rotundæ an. partes æquales, pulverizentur subtiliter, de quo pulvere capiat per horas duas ante pastum ʒ i cum aceto, vel cum melle seu oxymelite, fiat electuarium, cujus dosis ℥ i. Extrinsecus attenuant, & macrefaciunt balnea sulphurea, aluminosa, aut ex aqua marina, vel com moratio in arena, sole æstivo, frictiones, & reliqua remediorum genera jam connumerata. Sunt tamen admonendæ fœminæ, ne imprudenter desiccativis utantur, ab eis enim mensium viæ arctantur, qui ad superiora recurrentes, jecoris, & lienis pariunt obstructiones, unde mors etiam sæpe accidit, quod contigisse scimus filiæ Illustris cujusdam Comitis Hispani, quæ obesitatem pulchritudinem minuvere sibi persuadens, immodico usu cicerum torrefactorum cum sale, loco elegantiæ conciliandæ prædicta mala contraxit, ex quibus mors subsequuta fuit.

Admonitio.

Uterum reficientia. Quartò ijs, quæ partem respiciant, & prohibeant pinguedinem gigni, in uteri osculo, aut genitam atterant atque consumant, prohibent quidem sanguinis missio ex brachio, cucurbitulæ scapulis affixæ, ligaturæ & frictiones brachiorum, atterunt jam genitum suffumigia ex sequentibus trochiscis, ℞ masticis, myrrhæ, aloës, aluminis, salis an. ʒ ß cum gummi tragachanti, formentur: aut administrentur evaporationes, & balnea usque ad umbilicum, ex decocto menthæ, calaminthæ, origani, pulegij, marrubij, centaureæ, radicis gentianæ, aristolochiæ, foliorum lauri; conducunt balnea sulphurea, vitrioli, aluminosa, aut ferrata, qualia sunt Leodi in Germania, Lucæ in Italia, Ledesmæ in Hispania, Benaventi in Lusitania. Suppositoria insuper minora initiò, ut locus dilatetur, deinde majora, ex eadem suffumigia, materia,

Balnea naturalia, et Siccatia.

materia, cum oleo absynthij, vel ℞ pulveris cinnamomi, cariophyllorũ, nucis myristicæ, spicænardi, calami aromatici, majoranæ siccæ, pulegij, absynthij an. ʒ. ß. cum succo aut oleo convenienti, fiat linimentum, in quo gossypium aut lana intingatur pro pessis.

Si ex gracilitate curatio.

Difficilius fuerit graciles incrassare & pingues reddere, ut etiam difficile, siccam corrigere intemperiem, quia humiditas contraria, parum activa, & humida substantia deperdita, haud facilè restauratur, ideoque *9. meth.* ritè Galenus dixerat, longius esse humectandi quam exsiccandi tempus. Curatio fiet per ea, quæ validè nutriant, & humectent de quibus copiosè dictũ est cap. de sicca uteri intemperie, eis si addas, quæ etiam capite de calida scripta sunt, absolutam habebis curationem, haud multum diversam ab ea, quæ hecticis convenit; præterquæ prodest etiam creber usus cibi albi, leucophagum dicitur, & hac ratione paratur. *Leucophagum.* ℞ amygdalar. dulc. decorticat. lib. ij, per noctem in aqua macerentur, deinde in mortario diligenter contundito, inspergendo modicum aquæ rosarum ne oleum faciat, deinde capi vel gallinæ pectus exossatũm in eodem mortario concoques, indesq; farinam oryzæ, vel panem jure macro remollitum, zinziberis parum: aliqui addunt, sacchari libr. ß misce, & per extractorium farinaceum in ollam mundam transmittito, ferveat lento carbonum igne, sæpe agitando, ne adhæreat, coctum ubi sit, aquæ rosarum ℥ iij affundes per patinas aut portiones distribues, & saccharum inspergito. Conducunt præterea vitelli ovorum, jusscula pinguia, passulæ vino madidæ, farrum, lac vaccinum, vel amygdalinum; ficus; dactyli, pinei nuclei, pedes vitulini, arietini, vinum album tenue, somnus præsertim matutinus longus, lentæ frictiones, balnea aquæ tepidæ, aut ex decocto malvæ, bis malvæ, brancæ ursinę, viol. affusa in fine frigida aqua, ne insignis fiat evaporatio, à balneo inunctiones, & unguenta, potusque lactis, & cibus ex prædictis rebus, à quo ilicò dormiat, clysteres nutrientes, aer calidus, & humidus; animi pathemata omnia vitanda, admittendæ jucundæ confabulationes, animus ad hilaritatem componendus, Venus eliminanda.

Localia.

Quod si aut ex causa aliqua prægressa, aut ratione totius, uterus etiam vel os ejus sit gracile, iisdem fere remedijs utendum, localia tamen parti inprimis sunt applicanda. Aquosum semen emendabis per ea, quæ contra humiditatem hoc c. dicta sunt, cibus sit crassus, & solidus, vina fortia, conducunt *Si ex vitio seminis, curatio.* insuper omnia, quæ contra virorum sterilitatem sunt dicenda; si provenit vitium seminis ex morbo, curetur ipse morbus, si à nimio potu, abstineat; si à calore, jungatur fœmina frigidiusculo viro: si ex frigiditate, calido, quales nigriores ac robusti, utatur diagalãga, diamosco, & diamargaritone calido. Crassum semen attenuabis per ea, quæ adversus siccitatem pugnant, de quibus c. de uteri sicca intemperie: Corrupto providendum ijs, quæ affectiones principalium membrorum sanant, ac putredinem cohibent, ut bona victus ratione sanguinis missione, purgatione, & ijs quæ per epicrasin corpus evacuant, deinde fontanellis, sudoribus, & alijs, quæ uterum à spurcitia vindicant, de *2. de morb. mul.* quibus c. de epilepsia ex utero, id quod etiam Hippocrat. commendaverat; præter quæ laudatur à Prisciano sequens pessus. ℞ opobalsami ℥ i, peucedani ℥j ß, aristolochiæ ℥j, myrrhæ ℥ ß, aloës ʒ ij, croci ʒ j. ß, medullæ cervinæ, adipis anserini an. q. s. misce, fiant pessaria; deficiente semine, mederi ali- *Semen deficiens, aut superabundans.* *2. simpl. 11.* mentis benè nutrientibus ac flatulentis Galenus jubet: copia curatur, ut c. de gonorrhæa dictum est, 4. remed. generε; reliqua, quæ ad seminis emendationen faciunt, petenda sunt ex c. de virorum sterilitate.

De sterilitate ad tempus.

CAP. IIII.

Affectus natura.

STerilitas ad tempus, dupliciter fœminis accidit, primò quando fœmina ante maturam ætatem, vel post senectã nubit, ideo non concipit, secundò quando peperit quidem, sed à primo partu, aut secundo, sterilis facta est; Primi generis sterilitas accidit, cum fœminæ nubunt ante 14. annum, vel certe antequã menses efflorescant, de qua in physiogenesia plus satis dictum est, tunc enim non concipiunt, quia debiles evadunt, concalefactis aut disruptis vasis, maximè si virile membrum magnum sit, aut semen viri vitiosum, & sponsa tenella, quippe ex vi à pudendo illata os uteri inprimis debilitatur, insuper si virgines, quæ morbo aliqua afficiuntur, viro jungantur, dum enim de virginantur, os uteri enervatur &, humores in corpore redundantes ad uterum confluunt, obstructionesque, febres, & pleraque alia mala gignunt; quæ verò grandiores jam nubunt, difficulter concipiunt, quia uterus induratur, semen vitiatur, & menstrua evariant. Porrò sterilitatis, quæ fœminis accidit, posteaquam semel pepererunt, meminit Hippocrat. pluribus in locis, fit autem multis de causis: Primò ob naturalem defectum ex morbo, & vitioso apparatu, aut ex natura ipsa; sunt enim fœminæ, quibus sufficit semel peperisse, quamvis partus laboriosus non fuerit, tanta quippe illis inest compositionis tenuitas, & potentiarum uteri infirmitas, ut à novem gestationis mensibus, uterus prorsus defessus evadat, ita ut amplius concipere nequeat, aut si concipiat, fœtum continere non possit, quod malum illustribus fœminis, & ijs qui in otio degunt, potissimum obvenit, & Scytharum fœminis idem sæpe contingere Hippocrat. scribit, ideoque earum ancillas, ob frequens exercitium, virorum mixtione gaudere, & fœtus fœlicius concipere ac retinere. Secundò provenit hæc sterilitas ex difficili laboriosòve partu, vel abortu, à quo uterus labefactatur, distenditur ac dilaceratur, vel ligamenta ante statutum tempus disrumpuntur, vel ex mortuo fœtu, ob fœdam & conspurcatam colluviem, ac intemperiem, aut ex uteri mola, ad quam vel sequitur fluxus immoderatus mensium, vel suppressio; ac tandem ob vitiosum uteri situm, quem vel ex aliis causis acquisivit, vel ex laborioso partu, vel abortu, à quo articulationes ossis sacri, coxarum, & dorsi, ita distenduntur, ut uterus deinceps conceptionis officio fungi non possit, quia retrahitur, prolabitur, torquetur, vel quavis alia figura afficitur, ita ut antequam ad propriam sedem reducatur, debite semen recipere nequeat, ex quibus etiam variæ intemperies oriuntur, quæ sterilitatis causæ fiunt.

Causa. — *1. de morb. mul. 98. Lib. de steril. text. 12.* — *Lib. de aer. aqua. & locis t. 48.* — *Scytharũ ancillæ fœlicius concipiunt, quam earum coniuges.*

Curatio.

Si igitur admodum puella sit sponsa, à viro arceatur, donec grandior facta, robur ex intempestiva devirginatione amissum recuperet, vitam agat sedentariam, bonis utatur cibis, ac optimi nutrimenti, à primo concubitu ea adhibeantur, quæ adstringunt, & roborant, de quibus superiori capite 3. remed. genere, & capite de fluxu menstruorum, deinde quando viro accessura est, pudendum lavet cum ijs, quæ laxent, & humectent, ac emolliant, de quibus superiori capite. §. de uteri duritie, à coitu emplastra roborantia umbilico adhibeantur. Quæ vero grandiores jam nubunt, balneis, fomentis, incessionibusque, & pessarijs emollientibus, ac reliquis omnibus, quæ ibidem sicco & duro utero prodesse diximus, tractandæ sunt, ut uterus mollescat, semen rectificetur, ac probe menstrua fluant. Pro valetudinarijs, si affectiones, quas patiuntur à semine vel menstruis vitiatis,

Si grandior sit sponsa. — *Si valetudinaria.*

tis, oriantur, nullum aliud præstantius auxilium reperies, quam si viro conjungantur, verum si ob jecoris, vel totius corporis vitia fœmina laborar, coitu non levatur, quin potius nova inde mala succrescunt, evocatis in uterum vitiosis humoribus, idcirco præsidium est à viro abstinere, donec bonam recuperet valetudinem, quod si matrimonio celebrato interdum viro accedere velit, purgato corpore, vel aliter præmunito, id fiat: hinc vulgarium error reprænditur, qui indiscriminatim nil utilius valetudinarijs virginibus esse putant, quam si viro committantur, quippe si à menstruis, vel semine affectio sit levantur quidem, si verò ab alijs causis affectio proveniar, in majora pericula deducuntur. *Si valetudinaria.* *Error quarundam.*

Si ex laborioso partu vel abortu affectio fiat, curatur per ea, quæ proprijs capitibus dicenda sunt; si ex mola, juxta conditionem affectus, quem dereliquerit, ut sistentibus fluxum, si immoderatus sit, aut provocantibus, si sit diminutus; si ex fœtu mortuo perodorata, & per ea quibus uterus delectetur, & ad nativam temperiem reducatur, ita conveniunt pessaria ex theriaca, & mithridatio cum balsamo, oleo naphæ, lavendulæ, aut Jhasminorum, quæ etiam liquata in conveniente liquore, per mentencritam injiciantur, aut odoratis suffumigijs utendum, ut bezoino, styrace, ladano, & trochiscis de ambra, de mosco, aliptæ, & galliæ muscatæ. Si ex contorsione dignoscitur ex tumore, ac dolore partis ad quam incumbit, curatur per ea, quæ retulimus c. de uteri recursu ad varias partes. *Si ex partu vel abortu.*

Si ob debilicatam & debilem naturam fœmina non concipiat, medeberis primò cibis solidioribus, vino, & exercitio habitum corporis reficere, & solidiorem reddere aptis, cavendú ne frequenter fœmina viro accedat, sed per longa intervalla, sic enim robustior erit, & uterus avidius genituram trahet, firmius retinebit, ac efformabit. Secundò adhibeantur utero & lateribus ejus emplastra ipsum roborantia, qualia pro matrice, & similia à nobis posita capite de uteri infirmitate, ex quo petenda reliqua, hujus causæ curatio est; Eadem ratione medetur, si ex ruptione, lassitudine, aut tensione oriatur, ac per ea, quæ capite de partu laborioso dicturi sumus. Tertiò si ex dearticulatione ossis sacri, coxarum aut dorsi, laborandum prius, si quid luxatum est, sublevata cute, ad pristinum locum reducere, ac divulsam carnem conjungere, donec sine molestia, ac dolore fœmina proprijs munijs uti possit; deinde emplastra roborantia, & solidanria applicabis, hoc autem ut rectius fiat emollientibus utendum, ur facilius cedanr luxatæ partes, applicandum itaque prius hoc remedium, quod sevatum appellanr, & mirificè emollit. ℞ caricarum pinguium ℥ iiij, dactylorum sive ossiculis ℥ v florum lavendulæ p. ij, sepi, renum capræ lib. ß, radicum altheæ coctarum, & pistarum ʒ x fœcis ceræ lib. ß, bulliant in lib. ij vini albi, ad vini consumptionem, facta colatura adde sepi arietis liquefacti ℥ i, fiat ceratum, cujus infima pars attingens os sacrum esto amplior, quo utatur per dies viij, deinde reductis partibus adhibeatur sequens cataplasma ℞ picis utriusque, therebentinæ an. ℥ i, galbani, serapini, ammoniaci, myrrhæ, masticis an. ʒ iij cinnamomi, nucis muscatæ an. ʒ i, croci ʒ ß, fiat cataplasma, ejusdem fere virtutis est aliud, quod sic paratur ℞ pulveris ligni aloës, cariophyllorum, sanguinis draconis an. ʒ i, succini, belzoini an. ʒ ii, granæ ʒ ß; ambræ, & mosci an. ℈ i, therebentinæ q. s. fiat cataplasma parti luxatæ apponendum. Interim tamen umbilico aliquot ex emplastris pro matrice apponantur, aut ex proximè dictis pulveribus cum ladano, balsamo, & taccamacca, subinde post menstruam purgationem, fœmina suffumigium capiat per uterum ex his trochiscis ℞ ladani depurati, styracis an. ℥ ß. cariophyllorum ʒ i, terantur in mortario lapideo cum pistillo calido & aqua rosacea ac fiat pasta pro trochiscis, à quibus fœmina os uteri zibeto inungat, ut curata affectione reficiatur, viresque resumat. *Si ex debilicata natura et debili.* *Topica roborania.* *Ex dearticulatione.* *Sevatum.* *Cataplasma.* *Trochisci.*

De sterilitate virorum.

CAP. V.

Definitio. QUoniam virorum sterilitas fœminas etiam, etsi per accidens, steriles reddit, de ijs hoc loco agendum fuit; fiunt autem viri steriles perinde ac fœminæ, idque ob varios affectus, utcunque tamen hæc affectio, est impotentia seu difficultas viri ad generandum debito tempore; symptoma in genere noxæ actionis naturalis, & contingit viris ex parte virtutis, instrumentorum, aut materiæ, sive feminis, ita fit ut quatuor sint modi sterilitatis in viro; *Quatuor modi sterilitatis in viro.* Primus est genitalium partium ignavia; quæ quidem impotentia est ad exercendam rem Veneream, quamvis ea uti vir cupiat; tales in Venerem haud prompté ruunt, & si conentur, pudendum non attollitur, aut si attollatur, molliter ac leviter id fiet, moxque in fœminæ accessu subsistit, semine citissime citra ullam delectationem emisso, vel excreto flatu per intestina, aut aliter, ut in senibus contingit. *Viriata penis figura.* Secundus modus est vitiata figura, ut si penis decente brevior sit, ut ad os uteri pervenire nequeat, aut si debito longior, tunc enim minus delectatur fœmina, quia pudendi summitas titillationis locum prætérit, ac plurimum ferit, & uteri collum dilaceratur dolore; ac mala figura afficitur, semenque in longo itinere vitiatur: quidam addunt, quia etiam infrigidatur, quod mihi minus probabile videtur, quia non video, qua ratione in membro calido, munitoque á colo matricis etiam calidiusculo, infrigidari queat, potiusque putarem haud debitam fieri ejaculationem, quæ tamen omnino requiritur ad delectationem, quæ non parum ad generationem facit: vitiatur insuper figura ex nimia crassitie, & latitudine, quam fœmina sustinere nequit, vel adeo os uteri aperit, ut hiare ipsum faciat, & præ dolore comprimi nequeat, ac semen retinere, adhæc si fit inflexum, aut tortuosum, aut vir hypospadius, (sic dicuntur, qui non in glandis summitate, sed in radice ipsius foramen habent) *Hypospadij qui.* quales sæpe vidimus, atque hi omnes non rectâ semen in uterum ejaculari possunt, ut superiori capite proditum jam est. *Seminis vitium.* Tertius modus est seminis vitium, quia vel intemperatum ut frigidum, aut fervidum, vel fluxile, aquosum aut tenue; justo crassius, parcius, aut copiosius, undefit, ut aut diu detineatur, aut citius, quam par est, excernatur, virileque detumescat ante debitum tempus, imo sæpius ante congressum, sic ut coire non possit. *Debilitas partis principis.* Quartus modus est totius corporis vel principis alicujus partis debilitas ob morbum, vel caloris defectum, ut si cor, cerebrum, aut epar, à quibus spiritus genitivus effluit, debilitate laborent, aut renes, vel lien affectu aliquo seu obstructione teneantur. Ex quibus constat steriles viros, aut coire non posse, aut semen non emittere, aut si emittant, inutile esse.

Causæ. Fit genitalium ignavia ex mollissima, & effœminata carne, pudendi nervosa substantia testium attritione, parvitate, frigiditate, humiditate, paralysi, quales sunt eunuchorum, qui thlibiæ dicuntur, aut erectione eorundem, ut sic comprehendantur tres eunuchorum modi, de quibus alibi dictum; fit insuper ex obstructione vasorum seminalium, colis aut viarum ejus distorsione, aut compressione, propter quam semen ejaculari non potest, fit etiam ignavia ex maleficio, ut dictum est c. superiori. *Lib. de natur. mul.* Vitiata figura errore naturæ aut nervi brevitate contingit. Seminis vitium ex testium, & vasorum seminalium frigiditate nascitur, sicuti erectionis defect⁹, ex mollitie, & relaxatione fistulosi nervi, nam hæc invicem se consequuntur, quia ex frigiditate nascitur aquosus humor, qui laxat, & defectus flatus, unde virile non erigitur; aut etiam

ex

ex penuria spiritus, vel flatus, quos dissipat calor multus, aut constringit frigus, aut verecundia, & occupatio in rebus arduis facit, ut non accurrant ad testes spiritus vitales, ac influens calor, in quibus præcipua ratio prolifici seminis sita est. Ejus autem frigiditatis causæ prægressæ sunt, ventris nimia pinguedo, omenti moles, potus frigidæ; usus medicamentorum refrigerantium, qualia in testium inflammationibus adhibentur. Totius corporis, aut partis principis vitium fit, ob impensum aliquod intemperamentum, vel ob luem Veneream, vel ex nimia obesitate; quæ certè una ex potissimis causis est, cur tam fœminæ quam viri sint infœcundi, si Hipp. credimus, Arist. & Plinio; ratio est, quia seminis, & pinguedinis eadem est materia, ideoque tantum de semine deest, quantum pinguedinis abundat, ac insuper penis brevior efficitur. Evadunt etiam impotentes, quibus sectio venarum retro aures facta est, aut ob morbum assiduum ustiones, fontanellæ, vel aliæ apertiones fiunt, à quibus humor continuè manat, & minuitur materia seminis, tametsi enim semen à cerebro non decidat, est nihilominus cerebrum pars, quæ vim, & efficaciam semini ac testibus tribuit.

Frigiditatis virorũ causæ.

Hipp. lib. de sterilibus Arist. 1. de gen. anim. 18. 2. de gen. animal. 19.

Obesi cur steriles.

Igitur membri paralysis dignoscitur, quia nulla fit erectio; & in aqua frigida non contrahitur, quia sensu ferè caret; ignavia ex habitu obeso, & molli depræhenditur; & glabritie, vita crapulis, & otio dedita, unde fit, ut viri septentrionales minus cupiant fœminis commisceri, ob nimiam corporis liquiditatem, ventrisq; molliciem ac frigiditatem, quæ faciunt, ut minus viri ad coitum proritentur, quippe accedit temperaturæ crapula, & assiduæ compotationes, quæ eos humidiores, frigidioresque reddunt. Pudendorum defectus; mollities, laxitas, tortuositas, aut depravata compositio oculorum inspectone captatur, aut laborantis relatione. Reliqua testium intemperatorum signa coincidunt ferè cum signis intemperati uteri, de quibus supra, nam viri calidiores testes accusat in Venerem ab adolescentia propensio cum subita penis erectione, ac celeri excretione seminis, quod etiam calidum, acre; & mordax sentit, & ipse, & mulier ipsa: offensio à calidis idipsum ostendit, & quod modico frigore juvatur, partes genitivæ & his proximæ usque ad umbilicum, celerrime plurimis vestiuntur pilis flavis; aut nigris: si calidiores & ficciores simul præter dicta signa semen crassum est. At si calidiores & humidiores, Venerem minus prædictis appetunt; & usu ejus immodico minus læduntur, imo abstinentia Veneris offenduntur; frigidorum testium signa sunt contraria, nam si simul humidi sint, vir verecundus est inter mulieres, penis illi tardè, & rarò attollitur, Venerem serius exercere incipit, nec ea delectatur, semen tenue & aquosum tardè in coitu excernitur, frigidum à muliere sentitur, infœcundum omninò est, vel fœminas gignit; partes genitivæ, & his vicinæ aut glabræ sunt, aut pilis tardè convestiuntur, & illis quidem tenuibus: frigidorum, ac siccorum testium indicia eadem, nisi quod semen parcius & crassius.

Signa.

Septentrionales cur Venerem minũ appetãt

Testium calidiorum signa.

Frigidorum

Seminis vitium depræhenditur, quia si frigidum sit, tenue aquosumque ocyus redditur, ac prorsus labile, & sine delectationis sensu, sæpe etiam absque erectione effluit, unde corporis imbecillitas sequitur, extenuatio, & macies, quinetiam mulier ipsum in utero frigidum depræhendit, ac viri ut plurimum verecundiores sunt inter mulieres. Si paucum, cum animi deliquio excernitur, totius corporis debilitas ex morbo totius dignoscitur; partis autem principis, quia aut epileptici, aut epatici, aut timidi, solliciti præter modum verecundi, tristes, furibundi ve sunt, aut coitum præter rationem abominantur, vel simili aliquo affectu corripiuntur; illud enim cordis, hoc genitalium infirmitatis indicium est, demum steriles sunt, qui actus exercent muliebres, aut voce fœminas referunt, quia & ijs membra præcipua, à quibus spiritus genitivus decidit, debilia sunt, sicuti & illis, qui paucos barbæ pilos & exiles habent, cum ijs enim testium frigiditas conjungitur, sed & steriles qui pluribus fœminis delectantur; & propriæ non convenit, quinetiam inviti coitus steriles censen-

Signa vitij seminis

tio, ebrietas, & infrigidantia, ut lactuca, papaver, opium, & similia, calida nimis, quæ ventositatem consumunt, ut agnus castus, rutha, balnei usus immodicus, frequens coitus, cacochymia, & larga sanguinis missio, aut purgatio; cibi sint optimi ac plurimi nutrimenti, sed qui non ita facile concoquantur, ut major flatuum copia excitetur; convenit itaqi panis ex optimo tritico confectus, cum semine sesami, aut dauci, ex reliquis Cerealibus, oryza, cum amygdalarum contuso, & lacte ovino, fabæ, faseoli, pisa, fœnugræcum, & ciceres, quibus præcipua laus est, quia & abundè calefaciunt, & flatum pariunt, multique sunt alimenti. Ex carnibus vitulina, vervecina, hædina, capones, gallinæ, perdices, phasiani, attagenes, & columbini pulli pinguiculi, sed omnium superat vires Catullianus passer, quia mirificè Venerem incendit, & semen auget, turturum etiam, anserum, anatumque caro, aut bovina cum eruca cocta, præsertim verò passerum, & columbarum cerebella, arietum, & gallorum testes, nota est apud Lusitanum historia mulieris, quæ incauta marito dedit in cœna testiculos gallorum, cum melle & aromate paratos, ex quo cibo in priapismum, & Veneris insatiabilem irritamentum devenit: ova insuper sorbilia, præsertim perdicis cum pulvere pudendi tauri, vel cervi exsiccati, vel si necessitas urgeat cum pulvere pedum aut rostri stincorum; summè laudatur cibus ex ovis vinoque paratus, adjectis croco, cinnamomo, & saccharo, qui cibus teste Vaneriola Gallicis (*sambaion*) dicitur. Ex piscibus utiles saxatiles omnes, & optimi nutrimenti, ut gobiones, lucij, buglossi, cyprini, soleæ, auratæ, muli barbati, ac similes multo aromate ac vino conditi, aut hoc intinctu. ℞ galangæ, piperis longi, cinnamomi, zinziberis, cardamomi, nucis muscatæ an. ʒ ii. croci ℈ j. nucleorum pini, pistaceorum, aui lanarum, dactylorum, passularum an. ʒ iii. contundantur omnia simul, & cum sapa vel vino fiat intinctus, quia tamen plures non delectantur dulcibus admixtis piscibus, dactyli & passulæ detrahuntur, & loco sapæ acetum additur. Ex oleribus conveniunt mentha, & rutha viridis, sic enim flatus excitant ac Venerem provocant, siccæ vel frixæ extinguunt ac discutiunt, nasturtium asparagi, cynaræ, seu scholimus sive carduorum capita, quæ summè laudat Avicenna, melissa, pulegium, ocymum, saturcia, enula, orminium, fœniculum, buglossa, brassica, borrago, & eorum semina: Ex fructibus nuclei pini, castaneæ, avellanæ, amygdalæ, pistaceæ, ziziphæ, mixariæ, dactyli, nux Indica condita, aut juglans recens, cinnamomum viride conditum, uva recens, aut sole exsiccata, ficus, eruca. Ex radicibus pastinaca, dauci radix, quam vocant carotam, satyrion, allium, cæpa, napi, raphanus, radix eryngij, vel acori, aceorum semina, quorum condituras vide apud Platinam lib. de honesta voluptate, sive de arte coquinaria; præsertim vero bulbi copiosum generant semen & lac, unde illud Epigrammatarij.

Cibus. *Cent. 2. Sch. 6.* *Hist.* *Sambaion.* *Intinctus pro piscibus condiendis.* *Olera.* *Ro. 3. tract. 2 cap. 21.* *Fructus.* *Radices.*

Cum sit anus conjux, & sint tibi mortua membra,
Nil aliud, bulbis quam satur esse, potes.
Qui præstare virum Cypriæ certamine nescit,
Manducet bulbos, & bene fortis erit.
Languet anus, pariter bulbos ne mandere cesset,
Et tua ridebit prælia blanda Venus.

Lac insuper bovinum, ovinum, humanum, camelinum, & butyrum omne ad Venerem faciunt, cum quibus, ac vino fruges ut plurimum elixentur, ita poteris parare vermiculos ex farina factos, quos Hispani (*fiados*) Lusitani (*aletria*) vocant, sic leucophagum parabis, aut ex vitellis ovorum tritis cibus concinnetur, cum semine erucæ, lacte, vino, & aromate, vel ex dactylis pinguibus cum hordeo, farre, lacte, vino, ac cinnamomo; sequens cibus plurimi est alimenti, tardè coquitur, epar, & renes concalefacit, ac Venerem mirificè excitat. ℞ gallinas, caposve bene exanteratos & lotos, in veru tamdiu ad focum volve, quoad semicocti fuerint, inde tessellatim divisos in ollam indito, amygdalas deinde tostas sub cinere calido absterfasq; tere, his buccellas panis subtosti

Cibi compositi Venerem excitantes, & fœcunditatem inducentes.

addito,

addito, mixta cum vino ac jure per cribrum setaceum transmitte, omnia in ollam pone, insperso cinnamomo, zinzibere, & saccharo multo, tamdiu effervere finito lento igne procul à flamma, quo ad justam coċturam pervenerint, semper miscendo, ne adhæreat; hic etiam cibus fœcunditatem inducit: ℞ raparum, pastinacæ, oryzæ, frumenti excorticati an. partes æquales, coquantur in jure arietis cum cæpis, & brassica, ac cerebellis avium, terantur postea, & asperge pulveris cinnamomi, cariophyllorum, galangæ, caudæ stinci an. pro ratione, jusculum potetur, ex reliquo fiat cibus spissus, qui mirabiliter inducit fœcunditatem, cui rei etiam peculiaris est oryza abluta, ac emollita in laċte per diem ac noċtem, postea coċta in laċte, & butyro vel aqua & oleo, additis zinziberis, erucæ, piperis longi, an. g. x. sacchari, & mellis ad gustum: Item cæpa cum ovis, & butyro frixa, castaneæ excorticatæ, ac coċtæ in jure pingui gallinæ, aut in aqua, deinde in laċte addito zinzibere, & eruca; aut ℞ mellis anacardi, mellis apum, butyri vaccini an partes æquales, ferveant simul, & dormitum iturus assumat quantitatem lupini cum vino; ad Venerem irritat id, quod ℞ radicis satyrij, eryngij conditi, conservæ dauci an. ʒ iii. pulpæ daċtylorum lib. ß, nucleorum pini, avellanarum torrefaċtarum, pistaceorum an ℥ iii. seminis bulbi, amaraci, napi, pastinacæ, mercurialis, erucæ, linguæ avis, seu nucis muscatæ an. ʒ j. piperis longi, albi, galangæ, cardamomi an. ℥ ii. zinziberis conditi, testium vulpis, priapi tauri an. ʒ ii. ß, medullæ nucis Indicæ ℥ j. contundantur, & ad ignem cum saccharo ferveant, & additis speciebus, fiant rotulæ; addunt aliqui in compositione ʒ ii. caudæ styncorum, sed tunc magis erit medicamentum, quam cibus.

Medicamenta. Secundo medicamentis utendum, quæ semen provocent, tentiginem excitent, & ad membri ereċtionem faciant, hæc intus sumuntur, aut extrinsecus applicantur, utraque simplicia, aut composita; simplicia quidem censentur, præter jam diċta, urtica, camepitheos, apium, petroselinum, eruca, carvum, piper longum, ac nigrum, zedoaria, costus dulcis, satyrium, zinziber, galanga, piretrum, fœnugræcum, sesami, ac lini semen, daċtyli, semen malvæ, lingua avis, quæ est fruċtus arboris, cujus succedaneum nux myristica. Fortiora sunt, caro leutræ vermes multipedes, ut stellio, lacerta, stincus, præsertim ejus cauda, renes, & extremitates, ex quibus variæ fiunt compositiones, inter quas ferè omnium consensu hæc primum obtinet locum. *Conserva prima.* ℞ ovorum vitellos num. vi. butyri recentis, laċtis ovini an. q. s. veretri taurini exsiccati, satyrionis, zedoariæ, zinziberis conditi, testiculorum vulpis, & galli ℥ j. testiculum dextrum arietis, cerebellorum passerum elixorum, deinde assatorum ℥ ii. medullæ nucis Indicæ ℥ j. ß, nucleorum pini, pistaceorum, amygdalarum mundatarum, daċtylorum, seminis malvæ, mercurialis, erucæ, cariophyllorum, zinziberis, piperis longi. albi, nigri fruċtus, qui dicitur lingua avis, cinnamomi an. ℥ ii. coquantur omnia in laċte ovino, contundantur postea cum eodem laċte, & adde caudæ stincorum ℥ ß, mellis rosati lib. ii. sacchari albissimi lib. vi. bulliant lento igne, semper miscendo, quoad consistentiam eleċtuarij acquirat, dosis est nucis quantitas ante prandium, & cœnam, cum vino optimo, est adeo mirabile, ut plerique dicant, divinitus fuisse revelatum, quidam sine cauda stincorum parant, quod securius fuerit.

Secunda. Secunda confeċtio ejusdem fere efficaciæ sic concinnatur. ℞ satyrionis lib. ß, daċtylorum ℥ iiii. zinziberis conditi, myrobalanorum, emblicorum conditorum, jujubarum an. ℥ ii. coquantur in laċte ovillo, postea pistentur, & adde testiculorum gallorum, & verris an. ℥ ii. cerebellorum columborum, & passerum ℥ iiii. cerebella ac testiculi in vino coquantur, & cum modico butyro, vel oleo olivarum quodammodo frixa parentur additis vitellis ovorum tribus, ac tandem adde mellis despumati, sacchari albi an. lib. ii. bulliant lento igne, semper commiscendo, & faċta coċtione pulverem adde hac ratione seorsim paratum. ℞ pulveris pudendi tauri, seminis erucæ an. ℥ iii. galangæ, zedoariæ an. ℥ ß. cinnamomi ʒ v. piperis longi, seminis fraxini an. ℥ ii. ß, seminis

268

ſeminis mercurialis, & malvæ an. ʒ ß, medullæ nucis Indicæ, pinearum mundat. fiſticorum, amygdal. dulc. an. ʒ ii. ſenſim miſceantur, & fiat electuarium, vel ſine melle, boli parentur, ſeu morſelli cum ſaccharo diſſoluto in aqua meliſſæ, doſis ut ſupra.

Tertia ſic conficitur: ℞ diaſatyrionis ex ſecunda Meſſuei deſcriptione ℥ ii. utriuſque diamargarit. aromatici roſ. an. ℈ j. cinnamomi ʒ ß, pudendi cervi uſti ℈ j. cum melle anthoſato, & radice una zinziberis viridis, miſce, detur mane, & hora ſomni magnitudo avellanæ cum vino albo. *Tertia.*

Quarta recipit corticis citri, zinziberis viridis conditi an. ℥ j. conſervæ eryngij ℥ ß, carnis leutræ ʒ iii. teſticulorum vulpis, vel pudendi ejuſdem, & tauri an. ʒ ß, pulveris diamoſci ʒ j. cum melle, fiat opiata, doſis magnitudo avellanæ, ut ſuprà. *Quarta.* Pulvis etiam paratur hac ratione: ℞ ſeminis erucæ, pudendi tauri, teſticulorum vulpis an. ʒ j. galangæ, piperis longi an. ʒ ß, zinziberis, cinnamomi an. ℈ j. caudæ ſtincorum ℈ j. fiat pulvis cujus capiat ʒ ß in ovo, horâ ſomni, cui addi poteſt ſatureiæ, & urticæ ſemen, aut ℞ ſeminis erucæ, urticæ, ſatureiæ, teſticulorum vulpis an. ʒ j. ß, caudæ ſtincorum ʒ ß, cum cerebellis paſſerum, fiant pillulæ, doſis ʒ j. ℞ radicis ſatyrionis, cerebellorum paſſerum an. ℥ ß, radices coquito in aqua cerebella, aſſato & admixtis palmarum, floribus, & carne dactylorum, ac modico caudæ ſtincorum cum melle, fiat confectio, mane & veſperi exhibeatur, quia maximi creditur eſſe juvamenti. *Pulvis.*

Interim tamen dum hæc aſſumuntur, lumbi, pecten, perinæum ac pudendum perfunduntur oleo ſambuccino, de nuce Indica, de ſtyrace, de ſpica, liliorum, maſtichyno, laurino, moſchelino, ac de euphorbio, vel de caſtorio cum pinguedine vulpis, cuniculi, lacerti, vel ſtinci, aut fiat linimentum ſic; ℞ olei de ſpica, de caſtorio, ſambucini an. ℥ j. adipis cuniculi, & anatis an. ℥ ß, adipis paſſerculorum infarctorum radice ſatyrionis, & modico zedoariæ, adipis columborum an. ʒ vj. ſeminis erucæ, raphani, cœpæ, pulverizati, zedoariæ an. ʒ ß, croci g. vj. fiat linimentum pro prædictis partibus, cui conſimile ſequens eſt, ℞ aſæ fœtidæ, pyretri, ſtaphyſagriæ, erucæ, ſeminis cœpæ, piperis, caſtorei, myrrhæ, ſtyracis calaminthæ an. ʒ j. piſtentur omnia ſimul, & extrahantur per ceraceum, adde aſſungiæ leonis, olei de coſto an. ℥ ii. ceræ q. ſ. ad lentum ignem fiat unguentum, refrigerato, adde moſci ℈ j. poſt cœnam ungatur tota ſpina, renes, lumbi, teſtes, perinæum ac pudendum; ad Venerem etiam mirè ſtimulat id, quod recipit olei formicarum ℥ ii. ſeminis cœpæ, erucæ an. ʒ j. euphorbij, caſtorei an. ℈ j. cum cera, fiat unguentum; aliud perutile, recipit aſſungiæ vulpinæ, ſucci erucæ an. ℥ vi. teſticulorum vulpis ʒ ii. coquantur ad conſumptionem ſucci, coletur, & adde ceræ ʒ vi. ſeminis cœpæ, baccarum lauri an. ʒ ii. fiat unguentum; aut ℞ olei de caſtoreo, de nuce Indica ſing. ℥ j. aliptæ, muſcatæ ʒ j. ß, moſci ℈ ß caſtorei ℈ j. ceræ q. ſ. fiat unguentum; & galangam ore ſæpiuſcule maſticando detineat. Sequens tamen reliquas inunctiones longè ſuperat. ℞ formicarum alatarum ℥ iii. olei ſeſamini, liliorum an. ℥ j. infundantur, ac per vi. dies ſoli exponantur, deinde colentur, & adde euphorbii ℈ j. piperis, rurhæ an. ʒ j. ſynapis ʒ ß iterum inſoletur per dies viii. & utatur pro inunctione prædictarum partium. *Externa.* *Linimentum.*

Tertiò roborantibus renes, & genitalia membra, quod faciunt theriaca, mithridatium, diamarg. calidum, diamoſcũ, diambra, diagalanga, diaſatyrion, diaſpermaton, quorũ aſſumatur quantitas nucis juglandis cum vino generoſo mane, & veſperi; aut ſequens fiat confectio, ℞ nucleorum pini, amygdalarum dulc. excort. an. ʒ ii. ſeminis erucæ, urticæ, fœniculi, paſtinacæ, aniſi an. ʒ ß, piperis cinnamomi an. ℈ j. ramenti genitalis cervi, ſatyrionis an. ℥ ß, diambræ, diamoſci, ſing. ʒ ß, ſacchari diſſoluti in aqua meliſſophilli q. ſ. fiant morſelli: Roboratur etiam virile membrum, ſi id, ac vicinæ *Roborantia genitalia.* *Confectio*

partes

Inunctiones partes inungantur supra jam dictis linimentis, aut oleo in quo bullierit radix narcisci, coccus gnidius, semen urticæ, viticis, pyretrum, coagulum leporis aut leonis: vel etiam melle, oleo de napha, nardino, aut balsamo, in quo grana aliquot mosci sint dissoluta, aut piperis grana trita, misce cum tragacanto, & prædictæ partes, ac virgæ caput ijs inungatur.

Roborantia membra principalia

Quartò ijs quæ reliquas partes principes, quarum infirmitate generationem sæpè impediri diximus, vegetiores reddant, ac si cerebrum sit læsum, utendum est electuario plirisarcoticon cum mosco, dianthos cum eodem, aut conserva florum rorismarini, betonicæ, majoranæ, salviæ, melissæ, radicis acori, ac similibus. Si ventriculi affectio adsit, valet diatrion pip. diagalanga, diamentha, diambra; si cor, utendum mithridatio, conserva florum aranciorum, theriaca, diambra, diamargaritone; at si ex Epate debilitas sit, zinzibere condito, dialacca, diacurcuma, aromatico ros. ac similibus.

Quæ à tota substantia Venerem juvant.

Quintò, subjungenda sunt quædam, quæ à tota substantia Venerem, & generationem juvare creduntur, in quorum numero est, cameli coagulum aqua potum, mulsum cum oleo amygdalarum dulcium, & pauco croco, galanga in ore detenta penis erectioni confert, limatura eboris, cor exosis sive Salmonis transglutitum, viscus quercinus, asthemisia, testiculus verris, & (uti dicunt) dexter sit, si vir masculam cupit prolem, sinister, si fæminam. In Atlantis jugis radicem reperiri Indi affirmant, cujus esus ad augendam continuandamque Venerem mirificè prosit, super eam si quis urinam reddiderit, ilicò turgere libidine, virginibus, si super eam sedeant, aut urinam faciant, perinde rumpi naturæ membra, ac si à viro fuerint vitiatæ, teste Scaligero. In Indiæ provincia sub rerra laboratoris arborem esse, cujus fructus medulla adeò validos efficit ad coitum, ut propè sit miraculo ejus efficacia (*agnaca*) illi nomen; ejusdem facultatis sunt collocatiæ radix cruda vel cocta, sed & urtica prima, quam Ægyptii vocant (*Angiar*) si cum vino dulci bibatur, ut scribit Prosper Alpinus. Quinetiam Indi (*Bangue*) semen, & folia edunt, ut fiant in Venerem procliviores ut refert Graccas ab horto, cubebarum ad Venerem excitandam maximus usus apud Indos, Turcæ amphione utuntur in eundem finem; cariophylli quatuor drachmarum pondere, ex ovillo, bubulove lacte hausti Venerem excitant. Sitamus vulgo sigillus Mariæ si sub cineribus calidis assetur, ac comedatur reliqua superare auxilia creditur ova cyprinorum frixa, aut polypi, si probe concoquantur. Oleum formicarum volantium plurimum ad coitum facit, conficitur autem, si formicæ alatæ cum oleo in vase vitreo sedulò occluso per dies 40. insolentur; gallum pinguem verno tempore dempta cute, & interaneis sale fartum in umbra suspendito, donec arefiat, mox exossato, & una cum sale conterito, in vitrea ampulla servetur, hujus ℥ ii. si accipiantur, mirè Venerem proritare dicitur; sepiis etiam nucibus & aliis paratis quidam vescuntur, ut salaciores fiant, chrysocolla, borax officinis dicta, ciceris magnitudine in ovo sorbili ebibita, tentiginem ciet, & hominem in priapismum trahit, ut scribunt Lusitanus, ac Mercurialis: de bulbis, satyrione, ac gallorum testiculis plus satis jam supradictum est, stincorum caudam plerique comedunt, Tralianus tamen partes circa renes, Plinius laterum carnes accipiendas volunt, sed videtur quidquid circa renes est, undiquaq; accipi posse, totumque corpus præter caput & pedes, ut Gesnerus vult, sed neque hoc silendum, quod ajunt, si quis fel ursi alligatum fœmori dextro habuerit absque noxa coitum exercere, item lanam sanguine vespertilionis infectam, mulieri dormienti sub capite positam, ipsam ad coitum irritare. Hippomanes philtrum esse creditur, & tantas ei amoris veneficij inesse vires, ut mares ad rabiem coitus agat, Est autem Hippomanes, Plinio autore, tuberculum in fronte equi innatum, caricæ magnitudine, colore nigrum: quod statim edito partu devorat sœta, aut partum ad ubera non admittit, si quis præreptum habeat, reliqua, quæ ad prolificum congressum faciunt, ex Aëtio petenda, & ex Avicenna.

Radicis cujusdam virtus mirabilis.

Ad cardani subtilitates

De plantis Aegyptiorū

Lib. 2. c. 88.

Matthiolus 1. Epist. ult.

Cent. 2. 18. Merc. cons. 48.

2. de hist. animal.

Hippomanes quid.

Lib. 8. c. 42.

Aët. lib. 15. cap. 31. Av. 20. 3. t. 21. & seq.

SEC-

SECTIO SECUNDA.

De prægnantibus.

De monſtroſo conceptu.

CAP. VI.

c. 7. DE conceptu naturali, eiuſque cauſis & ſignis, lib. phyſiogeneſiæ 3. abundantiſſimè diximus, ubi non ſolum conceptus generalia, verum etiam ſpecialia, hoc eſt, maſculi vel fœminei fœtus indicia propoſuimus, unde petenda ſunt, erat enim ibi de iis, quæ ſecundum naturam fiunt, tractatio, hîc ea quæ præter naturam contingunt duntaxat proſequimur. Ut igitur natura- *Definitio.* lis conceptus is dicebatur, qui ſecundum naturam fit, ita qui præter natu- *2. Phyſ. 8.* ram effigiatur, monſtroſus nuncupari conſuevit; at cum Ariſtoteles naturam appellet, tum materiam, tum etiam formam, inde eſt, ut, qui in materia & forma generanti aſſimilantur, naturales ſint; qui in materia aut forma deficiunt, monſtroſi; medij in quibus vel materia, vel forma ſola ſervatur; quia tamen forma magis videtur natura, quam materia, ideò ea, in quibus forma ſuæ ſpeciei ſervatur, magis ſecundum naturam cenſentur, hinc fit, ut animalia, & eorum partes, quæ molæ dicuntur, in humanis conceptibus præter naturam ſint, lapides verò in renibus ac veſica, & lumbricorum generatio toto genere præter naturam; at monſtra, ſi Ariſtoteli credimus, præter naturam quidem, ſed partim etiam, ac quodammodo ſecundum naturam. Verum ea omnia nos hic monſtra appellamus, quæ quovis modo præter naturam contingunt, ſive diverſorum animalium membra, ex toto vel parte, referant, ſervato in generatione univerſali, & pereunte ſpecie, ſive multimembria ſint, ſive defectuoſa, quin etiam prodigioſos conceptus, ut numeroſos, & qui utrumque ſexum promiſcuè habent, eodem ordine comprehendimus. Eorum quæ propriè monſtra *Differentia* dicuntur, quibus hoc capitulū deſtinavimus, quinque reperiuntur genera, *monſtrorum* ſicuti ſuo loco jam prodidimus, primum quodammodo ſecundum natu- *quinque. Primum* ram comprehendens omnes nationes, quæ defectu aliquo inſigniuntur, ut *monſtri genus.* gentes, qui uno in media fronte oculo naſcuntur. Secundum eos, quo- *2.* rum corpora magnitudine aut parvitate, à moderatione recedunt, ut pumiliones, ac gigantes. Tertium eos, quibus aliquod membrum deeſt, *3.* vel ſuperabundant, ut qui à neceſſariis deficiunt, aut plures digitos in manibus, vel pedibus habent, aut plura brachia, crura, vel capita, quo numero comprehenduntur duo illi, qui tergo uno pro duobus corporibus perfungentes, moribus tamen diverſi, viginti annos vixerunt, & cùm unus mortem obiret, alter tam diu ſupervixit, quoad ſocij ac germani putrilagine fuit extinctus, inter quos etiam Hermaphroditi numerantur. Quartum ea monſtra complectitur, quæ partim humano ſunt corpore, una ta- *4.* men vel pluribus particulis bruti ſpeciem habent, talem ferunt puerum in Gallia natum, qui ab umbilico ſuprà hominis figuram referebat, infrà Syrenis modo in unum pedem deſinebat. Quintum eorum eſt corporum, *5.* quæ bruti alicujus ex toto, vel mixtim plurium ſpeciem ac figuram repræ- *Luſ. cent. 1. 27 Hol. Sch. c. 61. lib. 1. Alex. lib. 25. c. 30. G. de æg. mat. c. 12.* ſentant, ut ranæ, vel lacertæ, qualia ea, de quibus Luſitanus & Holerij ſcholiographus, ſeu bufonis, de quibus Alexander Benedictus, & Guainerius, talia monſtra, feræ ſive beluæ communiter dicuntur.

Causa. Una prima, ac generalis monſtrorum cauſa, eſt defectus ſimilitudinis conceptus ad parentes, ſimilitudo autem à forma, & materia proficiſcitur, ac triplex eſt, in ſpecie, in individuo, & in ſexu; ſimilitudinis cauſas ſuo loco poſuimus, diſſimilitudinis ſunt, quia facultas formatrix non æqualiter ab omnibus membris, quorum habet in ſe ſimulachra, excitatur, aut quoniam in opere impeditur, & id, vel quia diſſimilitudo diverſa in altero ſemine potentior eſt, & evertit ſimilitudinem ſeminis remiſſioris, vel quia materia ſeminis, aut menſtrui, aut utriuſque nequivit *Speciales.* à formatrice regulari, cujus rei quinque ſunt ſpeciales cauſæ, juxta quinque modos, quibus id accidere poteſt. Primò enim contingit ex pe- *Penuria.* nuria ſeminis aut menſtrui, habito reſpectu totius vel reliquarum partium, ex qua cauſa pumiliones fiunt, aut ij, qui partibus conſtant *Vbertas.* minoribus, quam par eſt. Secundò ex nimia ubertate, quam ſi rectè *Partus numeroſi.* natura gubernet Gigantes, vel deformes magnitudine procreat homines, aut aliquot partes ingentes, aut numeroſos conceptus, ſic Cæſaris Auguſti famula uno partu quinque edidit, & in Italia, ut refert Picus Mirandulanus, Germana fœmina duobus partubus viginti peperit, & Albucaſis *Inæqualitas.* aliam 15. uno enixu abortiviſſe ſcribit. Tertiò ex diſſimilitudine vel inæqualitate uteri aut ſubſtantiæ, & effuſione ipſius ſeminis per uterum, ita liquidum plumbum, ſi inæqualiter fuſum ſit, aut in vaſa malè efformata, inæqualia efficit ſimulachra, ſic fiunt fœtus capite craſſiori, grandiori, vel etiam pedibus, manibus aut naſo deformioribus, quam reliquo corpori conveni- *Vitium ac corruptio ſeminis.* at. Quartò ex vitio craſſitici, duritiei, fluibilitatis, aut corruptionis ſeminis vel menſtrui, ut, etiamſi aliquid generetur, longiſſime tamen à parentibus diſſideat: diſſidet verò uno è tribus modis. Primò dum materia ſeminis idonea eſt, non tamen ex toto ſuperatur, quo caſu eorum, quibus aſſimilari poteſt, fit illud, quod maximè eſt univerſale, cum fieri non poſſit ſimile in ſpecie, aut in individuo, ob id fit animal, cum homo fieri nequeat, natura ad id quod melius eſt tendente; ſed in eo quod poteſt, ſubſiſtente. Secundò modo cum adhuc magis impeditur ſeminis facultas, ita ut neque animal gigni poſſit, ſed vivens quidem medium inter ſenſitivum, & non ſenſitivum, quo caſu mola generatur, de qua proximo capite. Tertio cum tam eſt mutationi inepta materia, ut ab agentis facultate nullo modo tranſmutetur, quo caſu illa, quæ toto genere ſunt præter naturam, in utero generantur, calculi, thophaceæ ſubſtantiæ, aut vermes, de quibus ſuperiori *Imaginatio* lib. egimus. Quintum impedimentum, propter quod facultas formativa liberè non operatur, eſt imaginatio varia ac vehemens inter concipiendum, vel in toto formationis tempore, quæ dominatur formatrici facultati, ac ſic imprimitur potius effigies imaginis conceptæ, quam paternum idolum, quod in ſemine erat, quia ad imaginatam ſpeciem mutatur ſpiritus corporeus, in quo firmatur vis formativa, quia ille ſpiritus ad fœminæ teſtes, & uterum perveniens, fit ſubjectum formatricis facultatis, &, uti ajunt, majoris eſt efficaciæ, quam ſpiritus genitivus, qui in ſemine præerat, atque ad hanc imaginationem cauſam plerique referunt, cur potius hoc, quam illud monſtrum generetur, quod mihi probari nunquam potuit, quia plerumque neque in congreſſu, neque totò gravidationis tempore, fœmina tale quoddam animal vidit, aut imaginatione concepit, quale poſtea peperit, aut cujus effigiem habebat pars aliqua monſtri, & ut alibi copioſius diximus, imaginatio accidentia quidem ut mutare poſſit formas tamen non poterit, ne dum proprietates; quocirca potius aliæ hujuſce rei cauſæ mihi adjungendæ videntur: & prima quidem cur animalia diverſæ ſpeciei aut informia quædam generentur, eſt ira Dei, ac divinum judicium ſic permittens, ob abominabiles congreſſus, aut alia parentum peccata. Secunda ſcelerati ad bruta animalia acceſſus.

270

Tertia est concubitus menstruationis tempore, quippe qui inde nascuntur, aut mutili sunt; aut deformes, aut gibbosi, aut defectuosi corpore, & spiritu, idcircò dicebat Esdras, fœminæ menstruatæ monstra generabunt; sunt & aliæ minus præcipuæ causæ, ac parum efficaces, ut Africus sive Australis ventus, ad hoc enim nonnihil juvat, ut Aristoteles scribit, unde proverbium, semper aliquid mali Africa nobis affert, adhæc appetitus rerum extranearum, casus, saltus, & similia.

4. de gen. animal 4. — *Proverb.*

Hujus mali pauca extant indicia, nisi quod in monstri gravidatione fœmina gravi aliquo, ac miro symptomate, cujus causa ignoratur, affligitur, nam quamvis hoc etiam in mola contingat, vehementiora tamen symptomata à monstro premunt, ita Antigenis uxor, quæ monstrum peperit quatuor digitorum magnitudine, ac sine ossibus, anhelosa erat ante partum, deinde simul cum partu pus evomuit modicum, vel uti ex furunculo. Porrò si bestia hæc seu fera nobilis est ut accipiter, refert Savanarola ex mente mulierculárum, fœtum ex nobili viro fuisse conceptum; si verò rustica, ut bubo aut lacerta, ex rustico, quod tamen reliquis mulierculárum figmentis connumerandum videtur.

Signa. — *Hippoc. 2. popul. 2.10.*

Jam genitum monstrum curari auxilijs nequit, sed fœmina quæ monstrum semel peperit, præcautione utatur oportet, ne iterum tale quid concipiat, fit autem præcautio hæc quatuor remediorum generibus. Primò victus ratione, ut alimentis modicè calidis optimi succi, ac roborantibus, vitanda ciborum varietas, sic unico duntaxat vel duobus missibus utatur fœmina singulis diebus, in pari quantitate. Aër convenit, & regio orientalis, leves frictiones, exercitium, somnus modicus, animi hilaritas, & oblectamenta, caveant conjuges à frequenti concubitu, maximè si menses defecerunt, & fœmina præsenserit se gravidam esse, ne adventu alicujus portiunculæ emissi seminis, in cœpta formatio impediatur, vitietur, aut turpi aliqua nota insigniatur; caveat etiam à concubitu fœmina adhuc menstruis detenta, donec planè perpurgata fuerit, nil enim magis ad monstri conceptionem facit, quam si sanguis ille menstruus, quem natura jam tanquam spurcissimum expellit, materia fiat geniture, superat enim ejus virus ac malitia omnes seminis, & facultatis formatricis benignas vires; adhæc imaginativam potentiam perpetuo à brutorum, turpiumque animalium contemplatione distrahere oportet, & pulcherrimarum rerum imagines non solum coitus tempore, sed tota gravidationis duratione meditari, ideoq; conveniunt musica instrumenta, gratæ loquelæ, hilaritas, constans animus, ne ad muris, serpentis, lacertæ, vel alterius occursum perterreatur, & paveat.

Curatio.

Secundò evacuationibus, præsertim si ex corrupto sanguine menstruo monstrum generari consuevit, sanguinem ante conceptum mittes, & ipsum à putredine expurgabis cassia, confectione hamec sine scammonio, & colochyntide ad ℥i in ℥v infusionis foliorum senæ, aut ʒ. j. pilulatum de aloë, mastychinarum de rhabarbaro vel ℥j passularum purgat; quæ sic parantur ℞ rhabarbari optimi ℥j, spicæ Indicæ ℈ij, cinnamomi ℈iiii inscissa infundantur in s. q. vini dulcis recentis per horas vi, deinde facta una, vel altera ebullitione, adde sacchari q. s. ut dulcescat, cum hoc irrorentur ℥ viii passularum enucleatarum, quoad consistentiam capiant. Insuper fœmina concubitu non utatur, nisi quinque aut sex elapsis à menstruatione diebus, sanguine prius misso, ac corpore præpurgato. Quod si putredo ex seminis vitio contingat, corrigatur alimentis optimi succi, & quæ ipsam domare valeant, odoriferis, siccis, & iis quæ à putredine arceant, quæque semen per uterum expurgent, de quibus capite de strangulatu ex utero, & de epilepsia, ad satietatem dictum jam est.

Evacuatio — *Passula purgat.*

Seminis emendatio si paucum. Tertiò ijs, quæ ſemen ad æquabilitatem reducere valeant; ita, ſi ex paucitate contingat, uberius alendum corpus eſt alimentis majoris ſubſtantiæ, humidioris & copioſioris ſucci; deinde abſtinentiâ à Venere, & reliquis jam *Si nimium.* dictis capite præcedenti 1. ac 2. remed. genere. Ubertati ſubveniendum inedia, exercitio, frictionibus, & alimentis pauci nutrimenti, ſanguinis miſſione, balneis frequentibus ſulphureis, aut calidis herbis paratis, valent etiam in hunc finem purgationes, tertio quoque menſe antequam gravidæ fiant, ex agarico, carthamo, pillulis, cochiis, & ſimilibus, quæ crudos, ac *Si crassum.* pituitoſos ſuccos expurgant, ac reliqua de quibus c. de gonorrhæa. Si craſſum ſit ſemen, inſcindentibus utendum, attenuantibus, ac digerentibus, ut medicamentis, quæ craſſas ſeminis partes fundant, & alimentis, ac potu, quæ fluidius reddant ſemen, de quibus ſatis dictum eſt, c. de febre alba, ac de menſium ſuppreſſione. Contrà fiet, ſi liquidius ſemen fuerit; tunc enim adſtringentia, & incraſſantia uſurpanda, de quibus c. de menſtruis ſuperfluis, conveniunt etiam balnea ſulphurea, & cathartica, quæ ſeroſos educant humores; genitalia inſuper calefacienda, & uterus calidis robo- *Si inæquale* randus. At ſi inæquale ſemen eſt, proſperam coctionem in cunctis alimenti officinis procurabis, calidis roborantibus ac modicè adſtringentibus, plurium tamen in eadem menſa ciborum varietas elliminanda, inter unam & alteram menſam nullus cibus, aut potus ingeratur, nec potus quantitas ſicca ſuperet alimenta, denique ſerventur cæteræ regulæ 1. remed. genere recenſitæ. Quod ſi malum proveniat ex inæquali utriuſque ſeminis miſſione, ita conjuges ad coitum ſe invitent, ut ſimul ac confertim ſemen emittant, excitato tardo parente, & coercito, qui prævenit ijs, quæ ſuperioribus cc. dicta ſunt.

Roboratio formatricis. Quartò ijs, quæ facultatem formatricem valeant roborare, ut ſibi demandatum negotium auſpicatè perficiant, talia ſunt, quæ ſpiritus generant, de quibus in noſtro tractatu de peſte, quæque genitos calefaciunt, & fovent, ut cibus ex vitellis ovorum cum melle, cinnamomo & cariophyllis; ac pane recenter cocto, reliquavè cibaria facilis ac optimi nutrimenti, vinum Hiſpanicum, Malvaticum, vel aromaticum ſive Hippocraticum, quod Hiſpani *(clarea)* Germani *(Luttertranck)* vocant; valent præterea leves frictiones, exercitium, ſomnus moderatus, animi tranquillitas, confert ſingulo mane accipere ℥ i. theriacæ optimæ, aut mithridatij, vel confectionis de Hiacyntho, de gemmis, cum ſpeciebus, & ſuperbibere de prædicto vino, aut de aqua vitæ, ex optimo vino, & floribus calidis odoriferis, & aromatibus; ac theriaca compoſita, vel cochlearia ij aquæ naphæ, cinnamomi, aniſi, Jaſminorum; cariophyllorum, ac ſimilia; ex quibus etiam Epythemata cordi applicari poſſunt, nec non utero emplaſtra roborantia adhiberi, quorum meminimus c. de uteri imbecillitate, quippe his facultas formatrix robuſtior facta, imaginationi & materiæ vitijs reſiſtere, eademque ſuperare facilius poterit.

De mola.

CAP. VII.

Molam rem eſſe præter naturam, ex ſuperiore c. conſtat. Paulus & Aëtius nomine molæ omnem uteri tumorem induratum comprehendunt: Raſius & Avicenna flatuoſam quandam ſubſtantiam vel aquoſam; aut cujuſvis alterius naturæ intra uterum concluſam, & ipſum gravidationis modo in tumo- *Pau. lib. 16. 69. A. lib. 16. 80.*

tumorem attollentem. Quæ tamen omnes affectiones, ad falsam potius gravidationem, reducendæ sunt, vel certè ad tumorum præter naturam species: idcirco, cum Aristotele & Galeno, molam appellamus carnem informem ac inutilem, in muliebris uteri capacitate, & non in substantia conceptam, quæ aliquando brevi emittitur, aliquando diu durat, & per annos. Hanc existimant nonnulli, interdum rudimentum obtinere formæ sensitivæ, & subinde obscurum quendam extencionis, & contractionis motum: Quod tamen plerumque visitur, corpus est vivens, vegetans, & carnem plurimis venis, & sanguinis ramificationibus respersam, quibusdam albis ductibus, vel viridibus, vel subnigris sinè sensu & motu, sine ossibus, sine intestinis, fine visceribus, quod alimentum per venas prolicit, nutriturque plantarum more, nullâ servatâ figurâ, nulla lege, neque ordine, ac proinde in nulla specie contentum, nisi ut imperfectum in genere perfecto, nimirum in genere carnis humanæ, sicuti Embrio in genere hominis. Est & alia mola pelliculosa seu membranosa, aliquo sanguine affuso & concreto, quæ in aquam projecta in ipsam, quod sanguinolentum est, abir, remanente membrana seu pellicula, quæ concreti seminis naturam refert. Tertia etiam invenitur, quæ est sicuti membranacea substantia globosa, aquosis bullis rotundis, tumidis, pellucidisque oppleta, & interdum cum sanie fœtida, & diluta apparet, nisi fortè hasce vocare velis deperditiones, ante fœtus delineationem. Porrò ex molis aliæ, primis statim mensibus excernuntur; aliæ diu durant per duos aut tres menses, imo per tres quatuorve annos, interdum etiam per totam vitam utero gestantur: aliæ cum fœtu generantur, aliæ aperto iterum uteri osculo fœtui alligantur; quædam secundis ita implicantur, ut ipsæ secundinæ difficillime excernantur: nonnullæ etiam ingentis sunt magnitudinis, ideoque periculosissimæ. Ex dictis liquet molam esse morbum in compositione, speciatim in numero, ut calculus, hypochima, & myrmecia de genere eorum, quæ toto genere sunt præter naturam; nam etsi, uti Aristot. ci. scribit, neq; perfectam neque alienam omninò habet naturam, & in ejus genere aliquid sit secundú naturam; tamé molesta plane, & inutilis est tum speciei, tú individuo, quapropter natura lacessita, vel defessa projicit, nulla servata temporis lege.

Arist. 4. de gen. anim. 7 4. metheor. Galen. 14. meth. 13. 14 de usu part.

Definitio.

Differentia

Species morbi.

Causa.

Fit mola, cum mensium copia exiguum, ac minimè robustum semen conceperit, quod alimentum quidem trahere, nihil veró conformare potest; præsertim cum semen paucum & vitiatum, in quo debilis, & imbecilla facultas formatrix consistit, cum copioso menstruo, crasso, fœculento, & inepto conjungitur, fit etiam ab exurente seminis conditione, quod contingit in semine morboso, & vitiato, in hoc enim resolvitur spiritus genitivus, quo orbatum semen, cum animal attingere non possit, carnem informem generat. Tertia causa erit, si fœmina coierit mensibus fluentibus, aut nondum ex toto repurgatis; aut si fœmina, quæ jam concepit, ante fœtus formationem avidissimè viro conjungatur, vel si diu habuit menstrua suppressa quod de uxore Gorgiæ Hippocrat. retulit. Cæterum generatio molæ similis est ovi subventanei generationi, hoc uno diversa, quod illud sine maris consuetudine gignitur, moda non nisi concumbentibus mulieribus, coitum veró non in id requiri pleriq; existimant, ut semen virile generationem ingrediatur. Sed contrá est, quod Hippocrates dixit, causam molæ esse multos menses, cum modico & morboso semine commixtos, quod nequit intelligi de fœmineo, quia id semper modicum est, frigidum & humidum, & ad molæ generationem validius potius, & calidius fœmineum sit oportet, sed de viri semine, quod in doctrina Aristotelis contra menstruum distinguitur, nam ipse mulierem, nullum aliud, præter menstruum sanguinem, semen habere autumavit. Adhæc ut ex albumine, & vitello ovi nil generari potest, nisi semen galli, sit inspersum, ita ex menstruo, & muliebri semine nil, nisi virile semen accesserit, idcircò peritiores ex debilitate utriusque, virilis inquam, ac fœminei seminis, molam gigni censent, cum nusquam visa sit mulier molam sine mare concepisse. Quod autem

2. Popul.

Lib. de morbu mul.

Quando ad mola generationem requiratur virile semẽ

Decisio.

tem ad ejus generationem non sufficiant sola menstrua & intensus calor (quæ aliorum fuit opinio) ratio est, quia carnis generatio non est caloris opus, sed spiritus genitivi & virtutis formatricis. Quod nullam certam obtineat figuram, causa est, quia continetur in genere eorum, quæ sunt præter naturam, hæc autem nullam servant legem, aut certum ordinem, deniq; quod durescat à mora fit, & materia cruda, ac crassa.

Signa. Consequitur hanc affectionem gracilitas partium superincumbentium, uteri occlusio, appetitus prostratio, nausea, vomitiones, ventriculi subversiones: menses sistuntur, uterus attollitur, mammæ intumescunt, lumbi gravantur, ita, ut per initia concepti fœtus speciem prorsus exhibeat, verum temporis progressu discernitur, quia tunc solent fœtus, copiam absumere, & melius habere, in mola verò semper deterius, quoniam semper causa malè habendi urgentior est. *Distinctio à fœtu.* Adhæc cum mas 3. mense, fœmina 4. moveatur, in mola motus nullus, sicuti in fœtu percipitur, nisi fœtus una adsit, aut dum fœmina volvitur, & uterus prolabitur, ad fœminæ decubitum dextrum vel sinistrum, veluti pondus iners, quod sentitur prope os pubis, toto gestationis tempore, quasi ad partum irritans, cum gravissimis accidentibus; adsunt insuper veluti punctionis sensus, ac tormina ventris & mola compressa manu loco cedit, mox in eundem locum recurrit: at infans ut non cedit, sic nec recurrit, & multò durior in molæ conceptu venter est, quam in ijs, quæ infanté gestant, uberaq; non adeò durescũt in mola, sed infans ultra undecimum mensem non gestatur, cum mola sæpe ad quintum annum protrahatur.

Porrò in mola, quandoq; menses acervatim erumpunt, ac prodeunt, veluti frusta carnis, tuncque magis contabescunt mulieres, fit etiam coloris depravatio, sanguine ad superiora regurgitante, aut nimia per uterum profusione, etiamsi fœtus una adsit, quia molæ magnitudine fœtus premitur, & alimentum non suscipit, quia ad incrementum nullus illi locus est, mola magnam uteri partem occupante, majora etiam, quam ex fœtu, animi deliquia, enixus, febris, insomnia, pulsus defectio, angustia, melancholia, timor, immodicus appetitus, nec tamen quiescit exhibita re appetita, vomitus deterrimæ conditionis, torpor, molescunt membra, turgent cum oculis labia, oculorum vertigo, membrorum tremor, sed & magis ac citius attollitur venter in mola, quam in gravidatione; ac tandem toto corpore imminuto, & ventre intumescente, hydropis opinionem præbet, à quo tamen duritie distinguitur mola, & quod ad digitorum compressionem non cedit, neque tympani sonum ad pulsationem edit, nec tactu fluctuatio percipitur, quanquam temporis progressu, epate refrigerato, hydrops molam revera subsequatur. Quando ante tertium post conceptum, mensem, magnus in utero sentitur motus, molæ indicium est, quia fœtus non tam citò movetur. *Prognosticum.* Jam vero mola sæpe quadragesimo die ejicitur, interdum tertio mense, vel multo etiam seriùs, adeò ut plurimæ novem, decemve menses, aliæ ad tertium, quartumq; annum, & toto etiam vitæ spacio eam utero gestaverint: hæc tamen curanda non est, ut inquit Hippoc. aut certè cum prædictione, quia tunc insanabilis magna ex parte redditur, incipientis curationem audacius aggrediemur, quin & alterius curatio negligenda non est. *Lib. de morb. mul.*

Curatio. Carnosam molam hîc curare docebimus, nam aquosa, de qua Arabes scribunt, nil aliud est, quam uteri hydrops, ex cujus c. ejus curatio repetenda. Cavendum igitur inprimis, ne ambiguis signis decepti abortum provocemus; at ubi mola certò depræhenditur, curatur eadem fere ratione, qua fœtus mortuus aut secundina educitur, speciatim quatuor remed. generibus. Primò victus ratione ad calidum & humidum declinante: constituatur patiens in cubiculo subobscuro, in quo aër sit temperatus, nutriatur cibis modicis ac boni succi, somnus etiam sit moderatus, alvus singulis diebus fluat, exerceatur, vitet animi affectus.

Evacuatio. Secundò evacuantibus, & si plenitudo in toto fuerit, nec aliquid prohibe-

at, prius

at, prius exercenda ſanguinis miſſio ex baſilica, deinde ex pede, ſi neceſſitas poſtulet, ſubindeq; cucurbitulæ cum multa flamma adhibendæ. At ſi frigidorũ, ac craſſorum humorũ copia adſit, purgandi ſunt prius præmiſſa attenuatione, & præparatione ſequẽti vel ſimili potione, quæ & venas aperiat, & ad inferiora impetum faciat. ℞ arthemiſiæ, ſabinæ, utriuſque calamenthi, leviſtici, betonicæ, camedrios an. m. j. aniſi, marathri, ſquinanthi, ſpicæ nardi, celticæ, calami aromatici, cyperi an. ℥ i, aceti albi aut vini ℥ iiii mellis roſacei lib. j. ß fiat ſecundum artem ſirupus, quo poſteaquam per aliquot dies uſa fuerit, purgetur hiera logodionis, electuario Indo, pilulis fœtidis, cochiis, aut reliquis cap. de menſtr. ſuppreſſione recitatis. Vomitus etiam provocetur cum decocto ſeminis raphani, aut diaſaro Fernelij. *Vomitus.*

Molam expellentia. Mollientia.

Tertiô ac potiſſimum utendum ijs, quæ venas aperiant, quæque impetum ad inferiora facientia, molam expellant, qualia ſunt omnia, quæ menſes proliciunt; prius tamen mollientia adhibenda, quibus ad partum facilitandum uti ſolemus, igitur fiant inceſſiones, & fœtus partium inferiorũ, ex decocto malvę, viol. altheæ, ficuum, ſertulæ campanæ, fœnugreci, ſeminis lini, cum olei lileacei, irini, camomelini, vel butyri copia, vel in hydrælio fiat decoctio, deinde imus venter, pecten, & inguina ſequenti unguento perfundantur, ℞ olei irini, liliorum alborum, camomillæ, anethini an. ℥ ß, vini odorati ℥ i, bulliant ad vini conſumptionem, & adde butyri recentis, adipis anſerini ſing. ℥ i, ladani ℥ i, ceræ q. ſ. fiat unguentum: aut cataplaſma ſic. ℞ malv. radicum altheæ, & foliorum ejus an. m. j. farinæ, fœnugræci, ſeminis lini, hordei an. p. i. ß olei amygdalarum dulcium & amararum, liliorum alborum an. ℥ i, cum aqua mulſa & vino miſce, ac fiat cataplaſma; aut peſſus aureus applicetur, ſed temporis proceſſu in decocto, pro fotu & inceſſione, adde folia lauri, thymi, pulegij, hyſſopi, calamenthi, radicem ariſtolochiæ rotundæ & longæ, arthemiſiam, roſmarinum, geniſtam, & centaurium. Fit etiam aliud unguentum majoris efficaciæ in hunc modum. ℞ dialtheæ ℥ ii, emplaſtri filii Zachariæ ℥ i, pinguedinis porcinæ, aſſungiæ gallinæ, anſeris, medullæ cervi an. ℥ i, ſtyracis, calaminthæ ʒ ii, pulveris colochyntidis, radicis utriuſq; ariſtolochiæ an. ʒ i. croci ʒ i. olei viol. q. ſ. fiat linimentum, his ſic emollitis & reſeratis partibus, ad ea quæ molam expellant veniendum, in quem uſum ſaltus & ſternutamenta maximè proſunt: deinde exhibito apozemate aliquo menſes educente dentur hi trochiſci. ℞ cinnamomi, myrrhæ an. ℈ ii ß, fol. ſiccor. ruthæ, ſabinæ, pulegij, calaminthæ, ſagapeni, opoponacis an. ʒ i; cardamomi, granorum juniperi, mentaſtri an. ʒ i ß, fiant trochiſci, quorum detur pondus ʒ ii, cum prædicto apozemate, aut cum decocto ſabinæ vel faſeolorum; at ſi anguſtiæ præmant, nec dum mola decidat, ſequens paretur pulvis: ℞ cinnamomi, ruthæ an. ʒ ß, pulveris ariſtolochiæ longæ ʒ i diamarg. frig. ℈ ii. miſce, doſis ʒ i, cum prædictis decoctis, aut cum decocto anethi, & ruthæ in vino calido, de quo ſæpius bibat utiliuſque erit, ſi caſtorei nonnihil addatur, aut diptami Cretenſis; fiat inſuper ſuffitus ex myrrha, & rutha, & peſſus ex opoponaco, felle taurino, et elleboro, ſive agarico, quibus ſi radix ciclaminis; & colochididis adjungantur, fortior erit: ſecurius tamen ſic paratur. ℞ galbani ℥ i, ellebori albi ℥ i ſucci mercurialis q. ſ. incorporentur ſimul: valent etiam cuncta hæc ad ſecundam relictam, & fœtum mortuum expellendum, & menſes mirificè movent. Poſthæc patiens decumbat in modum parturientis, & obſtetrix totam manum prædictis oleis imbutam utero immittat, ac conetur molam extrahere, quam ſi ab utero divelli, & eradicari contigerit, nec divulſam natura expellere, neq; obſtetrix ob lubricitatem, & rotunditatem, quia anſam non habet, eam extrahere queat, muliere, ut antea diximus, collocata diductis cruribus, chirurgus immiſſo inſtrumento, cui à ſimilitudine pes gryphius nomen eſt, reſerato, cum jam in uteri capacitatem vagatur, molam comprehendat, alvuſque mulieris hinc inde comprimatur, quoad mola in anguſtum locum, ubi effugium non habeat, compellatur, ſicque tandem facilius extrahatur.

Unguentum. Trochiſci. Pulvis. Suffitus. Peſſus.

Virium refectio.

Quartò ijs, quæ roborent, ac vires reficiant, præsertim si copiosior sanguinis fluxus præcesserit aut sequatur, utendum jusculis carnibusque caponum, & perdicis, succo, & aqua carnis cum margaritis, & speciebus electuarij de gemmis, jecore gallinæ, vel capi, & salsamento ex prædictis speciebus, & saccharo cum succo limonis vel omphacij, vel aqua caponis hac ratione distillata. ℞ caponem leviter assatum unum, perdicem unam, panis albi lib. j. pulveris margaritarum, cariophyllorum, cinnamomi, coralli rubei an. ʒ ij, vini albi tenuis ac odorati q. s ut cuncta irrorentur, & stillentur in balneo Mariæ. At si extractâ molâ plurimus sanguis effluxerit, curatur ut superfluus menstruorum fluxus; si, antequam extrahatur, irruat fluor, per intervalla vires reficiendæ, & adhibenda ea, quæ molam expellant, non tamen addenda, quæ sistant, aut retineant. Quod si dolor premat, adhibenda quæ supra 3. remed. genere prodidimus, tandem ne mola denuo generetur, præcavebis per ea, quæ c. præcedenti dicta sunt.

Aqua stillatitia caponu.

Hæmorrhagiæ curatio.

Scholium.

Dubium. An exercitium competat in mola curatione.

P. lib. 1. 49.

Exerceatur] *Althomarius, & cum ipso plerique alij, Pauli & Avicennæ autoritate, exercitium partium infernarum vetant, quia motus fluxionem concitat; sed non advertunt Paul. ibi eam molam curare, quæ juxta ipsius sententiam, tumor est, præter naturam induratus, in vulvæ ostiolo; ac prolabi non potest, imo ad motum augetur, prolabentibus humoribus. At cum vera mola exercitio interdum avellatur, non est quod illud impediamus, sic ipse autor in fine capitis, de vera scribens mola, ea præcipit, quibus quam citissime excutiatur. Alij dicunt, hos autores in mola exercitationem prohibuisse, quando educenda est, non tamen in fœtu, quia fœtus naturaliter exitum petit, & humorem secum habet, os uteri & ejus colum lubricantem, qui fœtui viam faciliorem parat. At mola præter naturam est, & exercitio, siccatis ductibus, vix avelli postmodum potest. Est & tertia respondendi communior ratio exercitationem prohiberi initio, dum adhuc corpus plenum est, ne plures menses descendant, & materia fiant, qua mola augeatur, sed non interdici corpore jam evacuato, & in fine curationis.*

De falsa gravidatione.

CAP. VIII.

Avic. 21. 3. tract. 2. 18. Grad. c. de mola matricis. Hippoc. de morb. mul. de nat. pueri 2. prædict. 14.

Descriptio.

AQuæ seu flatuum in utero collectio, quam Avicenna & Gradius ac barbari ferè omnes molam non veram appellant, ab Hippocrate, & veteribus Græcis pro mola non agnoscitur, sed falsa gravidatio nuncupatur, idem senex ejus sæpissime meminit, dum inquit, & putant se in ventre habere; & videntur sibi tum mulieres concepisse, & non conceperût, tunc enim fit, cum fœminæ viro utenti menses supprimuntur, venter intumescit, accidentiaque veræ gravidationi similima accidunt, cum hoc tamen nil vitæ particeps in utero efficitur, sed aliquid quod cuipiam elementorum proportione respondet, ut flatus, spiritus, vel aqua, aut tophaceum quippiam; nam cum quatuor sint gradus perfectionis in rebus, esse, vivere, sentire, & intelligere, & natura progrediatur perficiendo per accessum; contingit ut præ debilitate in prima perfectione subsistat, cum suscepto ab utero utroque semine morboso, & planè invalido, clausi uteri calor imminutus, nullo affluente sanguine, nec facultatis formatricis opere, illa in flatum, aut aquam convertit, ac tunc venter intumescit, reliquaque sequuntur gravidationis indicia, nec solum in aquam, ac flatum, verum & in pus, aut fœtidum mucorem, acrem, & serosum, & in globosam, tophaceam, ac pituitosam substantiam, quæ omnes sunt

4. rerum gradus.

Differentia

falsæ

falsæ gravidationis species. Vide quæ superi° scripsim° de ijs quæ à coitu inflantur. Causa hujus affectionis est semen utrumque morbosum, ac prorsus inutile, inutero conclusum, & uteri intemperies, ob quam fœminis spiritus perit, si ijs accedat defectus sanguinis affluentis, cujus loco vel pituita, vel aquosus, vel crudus humor accumulatur, præsertim id contingit, si fœmina menses decolores, pituitosos, & conspurcatos antea habuerit. Est etiam altera causa obtenta membrana densa, qua uteri orificium claudirur, ideoq; superflua, ac reflua menstruorum materia, ingentem in ventre tumorem, & tensionem facit cum cruciatu, quasi parturientis, sed hæc non tamdiu durat, & divisione dictę membranæ per volsellam curatur; acciditq; nonnunquam virginib°, non sine dedecoris periculo, dum reliqui putant gravidas esse, extat apud Neotericū historia virginis, quæ tale quippiā passa fuit, per tres integras septimanas, & omnes obstetrices partus dolores pati una voce affirmabant, advenienre tamen medico, ac judicante quod erat, membranā per chirurgum dividere jussit, & sanguinis octo libræ concreti, ac ferè putrescentis dimanarunt, & intra triduū convaluit. *Causa.* *Paræus c. 43.*

Signa sunt non minus difficilia, quam molę: cognoscitur, tamen interdum falsa gravidatio, si fœmina antea mensibus corruptis infestabatur, qui postea supprimuntur, ac venter subitò intumescit, qui tamen in verè gravidis à principio subsidet, ac postea elevatur, tunc si flatus subsit, tympani sonum edit, & capitis, lumborum, dorsi ventris, ac inguinū dolor adest; si verò aqua, gravitas & fluctuatio in ventre percipitur, & album quippiam ab utero instillat, fœtidū, serosum, acre, & mordax; pedes, facies, & oculi tument, toto corpore pallent, & hydropicæ videntur, ac reliqua ferè omnia symptomata apparēt, quæ in mola. Evadunt fœminæ ex hoc affectu plerumq; steriles, ac pudenda exulcerantur. *Signa.* *Prognostica.*

Curatur eadem ferè ratione, qua uteri mola, speciatim verò tribus remed. generibus. Primum victus ratione ad calidum & siccum declinante, frequenti exercitio, saltu, cursu valido, cibis siccis, & optimi nutrimenti; potu parco ex vino, vel aqua cinnamomi, anisi, corticū citri, aut radicis chynæ, vel sasfrafiæ. *Curatio.* *Victus.*

Secundò purgatione, præsertim si aquositas subest, ex hiera, pilulis mastichinis, de aloe, de agarico ad ℈ iiii aut etiam ʒ vi diaphœnici vel diacartami in decoctionis pituitosæ ℥ iiij; facta tamen prius præparatione melle rof. sirupo de hyssopo, de thymo, betonicę, fœniculi cū dupla quātitate prędictę decoctionis, aut decocti anisi, cinnamomi, seminis apij, ameos, passularum in vino & aqua. Clysteriis insuper ex rebus discutientib. & ex purgantib. ut ℞ camæmali, rutæ, anethi, serpilli, sisymbrij, arthemisiæ an. m. ß, seminis apii, fœniculi, ameos an. ʒ ß, coquantur in s. q. aquæ, ad medias colaturæ. ℞ ℥ x. olei rutæ de baccis lauri, mellis rof. an. ℥i ß. hieræ picræ ℥i misce, fiat clyster. *Purgatio.* *Clyster.*

Tertiò ijs, quæ flatus discutiant, maximè si eorum copia adsit, in quem usum fiunt incessiones, & encatismata ex decocto rutæ, calaminthæ, pulegij, fol. lauri, absynthij sicci, anisi, maratri, cymini, nec solū sedeat fœmina in decocto, sed pars herbarū sacculo includatur, & dum balneo insidet, lumbis imponatur, & ventri: mox à fomentatione utatur sequenti potu. ℞ seminis apij, fœniculi, cymini, petroselini, cardamomi an. ʒ i. fol. rutæ m. ij, coquantur in vino, & addito saccharo bibat patiens ℥ iiii. aut nucleorum persici num: xx. galangæ, cinnamomi, piperis longi, zinziberis, cariophyllorū, croci, nucis moscatæ an. ʒ ß, terantur grosso modo, ac coquantur in lib. ii vini optimi ad tertias, capiat ℥iii aut iiij; vel fiat sequens liquor stillatitius. ℞ anisi, dauci, cinnamomi, theriacæ an. ℥i, micæ panis recentis lib. ii, radicis angelicæ pulverizatę ℥ ß, decocti lupulorū, mellis an. lib. iii, in balneo Mariæ extrahatur liquor, dosis ℥ iiij utiliusq; fuerit si pri° accipiat unam vel alterā tabellā diacimini, dianisi, vel ʒi ß, aut ʒ ii theriacæ optimæ, vel ℥i sequentis: ℞ specierū diacurcumæ, diacimini an. ʒiii sacchari dissoluti in aqua rutæ q. s. fiat confectio per tabellas. Uter° etiam ac tot° venter post balneum inungatur oleo liliorum, in quo decoxerit cardamomum, anisum, semē apij, & ameos; aut oleo de cinnamomo, de baccis lauri, de macis, quibus addi potest stercus bovinum, columbinum, aut unguentum martiaton, vel applicetur sequens emplastrum, ℞ seminis rutæ, nasturtij, cumini, centaureæ *Flatuum discussio.* *Stillatitius liquor.*

minoris,

minoris, majoranæ, anisi, mentrasti an. m. j, inscindantur, & conquassentur omnia, ac cum vino fiat emplastrum. Prosunt reliqua, quæ cap. de uteri hydrope, & de. flatuoso uteri tumore sunt scripta, emollito prius ventre per ea, quæ superiori c. 3. remed. genere diximus, quibus addenda, quæ menses & urinas cient, & abortum provocant.

De picacio prægnantium appetitu.

Cap. IX.

Accidit interdum gravidis, circa secundum mensem affectio, quæ ab avicula loquaci, & varijs picta coloribus nomẽ accipiens, latinis *(pica)* dicitur, Græcis *(malacia sive citta,)* ob hederæ similitudinem, quæ græcè *(cittos)* appellatur, quia ut hæc varijs plantis, prout occurrunt se implicat, ita pica laborantes varia edulia appetunt extranea, & plane absurda, ut carnem crudam, terram, carbones, tegulas lateres, cretam, cymoliam, calcem vivam, testas, pelles, fructus acidos, & acerbos, quinetiam stuppas, & picem navalem, & visa jam est, quæ una gravidatione circa 20. piperis libras devoraverit; alia quæ glacie vescebatur; novi perplures, quæ terræ portiunculas, intermundandum triticum repertas, indicibili aviditate devorabant; aliam lego quæ morsum cervicis juvenis cujusdam appetebat, aliam quæ omnem respuebat cibum, præter carnem humeri pistoris, quem denudatum viderat, ita ut maritus coactus fuerit, pecuniam pro singulis de humero morsibus pacisci, cumque sustinuisset duos, tertium doloris pertæsus ferre noluit, ajunt mulierem ter geminos enixam, duos vivos, tertium demortuum; aliam pedum desiderio ejus captam, qui nudis ac lotis pedibus à balneo revertebatur, in genua procidisse, & ambabus manibus crure altero apprehenso, dè calce frustrum mordicus evulsisse; sed hæc depravatum etiam, & lascivum animum accusant; nam haud dubiè similibus appetitionibus naturalibus laborant pleræque omnes, at appetitum ratione moderantur, & evincunt prudentiores, constantes, & honestæ. Est autem hæc affectio, appetentia quædam ciborum vitiosarum qualitatum, ex quo patet esse oris ventriculi affectionem, in actione ejusdem depravata, quod Galenus docet: nec gravidis duntaxat, sed viris etiam melancholicis, ac virginibus accidit, atque aliis fœminis, quibus intra ætatem, in qua menstruationem habere possunt, deficiunt menses, cum appetitis rebus similis vitiosus succus in os ventriculi procubuit; plerumque tamen gravidis, & iis magis, quæ optimi sunt temperamenti, quia in his fœtus præstantiorem sanguinis partem ad se allicit, relicta fœculentiori; quæ verò valetudinariæ sunt à fœtu expurgantur, idcirco gravidationis tempore melius se habent, sed morbosos edunt fœtus.

Natura morbi. — *Species.* — *1. de locis. 1. de sympt. causis.*

Causa. Tunc fit hæc affectio, cum oris ventriculi tunicæ pravo aliquo humore, vel excremento fuerint imbutæ, pro cujus varietate, prædicta varia ac peregrina edulia appetunt. Unicam in prægnantibus hæc excrementa causam habent, mensium suppressionem, quippe qui singulis mensibus excerni solebant, à fœtu jam suppressi, modicaq; & puriori parte eorum in fœtus alimoniam cedente, reliqua sursum vergit, & vel propria substantia, vel vapore suo tantæ est perniciei, ut ventriculum præcipue, veluti subtiliori sensu præditum infestet. Hinc est, quod circa quadragesimum ferè diem à conceptu affectio incipiat, & ad quartum usq; mensem duret, quo, crescente jam fœtu, plus alimenti trahit, tuncq; vitioso humore partim per vomitum excreto, partim ad fœtum delato, accidentia remittunt.

Signa. Fœminis sic affectis assiduè accidunt oris expuitiones, ventriculi morsus, anxietas,

anxietas, totius corporis extenuatio, vomitus, & nausea. Insequuntur verò hæc omnia pravam ejusdem oris ventriculi intemperiem, cum prædictis humoribus, qui si connaturales nondum sint, contraria appetit fœmina, remedium quærens ex assumptis; fiunt quippe remedia per contraria: sic si viscidis ventriculus abundat & frigidis, appetit acria; si calidis acerba & acida; si occultæ virtutis, indicibilis etiam qualitatis edulia, unde etiam monstrosæ libidines in iis, qui semen retinent. At in gravidis raro humores connaturales esse possunt, quia non nisi diuturnitate id fit, ac vehementi impressione, tunc enim ut continens mutat contentum, sic contentum potest mutare continens, & humor potest trahere in sui naturam ventriculi temperiem, ut vinum pravum saporem vitiosum dolio communicat. At si connaturales fuerint jam facti, similia cupiunt, hinc, quæ exusto humore abundant, carbones appetunt, quæ melancholico, terrã, quæ crasso, gypsum, stuppas ac similia, quæ salsuginoso, sal ipsum insatiabili appetitu vorant, ex qua causa etiam ferunt fœtum sine ungulis sæpissimè edi.

Dignoscitur similitudo aut dissimilitudo humorum, ac temperaturæ, quia appetitus rerum similium non conquiescit, subsequuta re appetita, dissimilium verò, quia contrarium quærit, obtenta re appetita, quæ morbo contraria est, cessat protinus appetitio, quia cessat necessitas, & hac limitatione appetitus, quo fœmina detinetur, te ducet in cognitionem redundantis humoris.

Curatur tribus remediorum generibus, primò victus ratione contraria, pro ratione diversi humoris redundantis; cunctis tamen commune est, ut utantur cibis moderatis & optimi succi, non pinguibus, dulcibus, aut excremẽtitiis; cõveniunt, aves & pedes animalium, panis succo malorum granatorum aut citoniorum maceratus; & ante cibum olivæ muria cõditæ, aut sex vel octo amygdalæ amaræ, post cibum uvæ passæ, mala punica, pyra, avellanæ, ciceres tosti cum sale, quibus Lusitanæ maximè alliciuntur, synapi, cucumeris semen decorticatum ex aqua potum, polygonijve decoctum, raphani usus. Quæ cibos aversantur, obsoniorum salsamentorumquè varietate ac jucunditate allici debent, conducunt portulaca cruda, vel cocta, cichorium, ac earundem herbarum syrupi, & aquæ; alvus respõdeat, fugiatur aer crassus, & palustris, vigilia, aut somnus immodicus, ijs, quæ terrã appetunt, nil tam prodest ac amylũ pro terra oblatum. Potus sit vinum fulvum odoratũ, aut aqua ex decoctione cinnamomi. *Curatio.*

Secundò pueri, virgines, ac viri, parato humore, expurgãdi sunt catharticis, quæ tamen prægnantibus non sunt exhibenda, quia affectio in primis mensibus accidit, quibus Hipp. ea interdicit, devoratis igitur per aliquot dies mirobalanis emblicis conditis, aut pulvere rhab. cum conserva ros. si affectio urgeat, aut deglutito melle ros. mox ad abstergentia nec tamen fortia deveniendum, præmisso vomitu, qui mirificè prodest, ac si ventriculus ab acri, acido, salsove humore mordetur, tepida duntaxat aqua vomitus provocetur, quod si difficulter vomat mulier, aut humor sit crassus, addendum parum oxymelitis, aut syrupi acetosi, aut raphani, vel anethi decoctum cum aceto. Porrò rhapontici, & spicænardi cremor ventriculum abstergit; cavendum ne intrinsecus assumantur, quæ ex fœniculo & absynthio conficiuntur. *Purgatio.* 4. apho. *vomitus.*

Tertiò utendum ijs, quæ humores in ventriculo imbibitos conterant, ac discutiant, ipsumque demum roborare valeant, in quem usum intrinsecus assumitur, cortex citri, conserva cydoniorum, mala punica, & mirobalani conditi; rotulæ diarrod. aromatici rosati, aut sequentes. ℞ pulveris utriusque coralli, cornu cervi, margarit. rasuræ eboris an. ℈j cũ saccharo dissoluto in aqua ros. fiant tabellæ sive rotulæ, capiat ʒij duabus horis ante pastum; viris ac fœminis non prægnantibus mirificè prodest, per multos dies sumere ʒj. aut ʒj ß conservæ de scoria ferri. Deniq; forinsecus adhibenda, q̃ languidũ ventriculũ roborent, in quẽ finẽ inungitur oleo nardino, moschelino, de absynthio, de maci, de mẽtha præmissa fomẽtatione ex decocto foliorũ absynthij, mẽthæ, origani, ros. rub. rorismarini, majoranæ, nucis myristicæ cariophyllorũ, cyperi, ligni aloës, deinde *Humoris discussio. Interna. Externa.*

deinde loco oleorum potest applicari sequens unguentum: ℞ olei nardini, absynthij, menthæ, aceti an. ℥j, seminis cumini, ameos, cardamomi, pulv: rad. cappar: an: ʒj. ferveant ad aceti consumptionem, & cum cera fiat linimentum. Mirum etiam in modum ventriculum firmat cataplasma sic confectum. ℞ corticum citri, melissæ, calami odorati an: ℥j, coquantur in vino, contundantur, & adde olei nardini, mastichini, an. q. s. cum pane tosto fiat cataplasma; aut carnis mali cotonei ℥iiij cum posca terito & adde croci ʒ. ß unguenti nardini, aut ros. ℥j; vel conservæ cydoniorum, & foliis absynthij cum vino tritis adde pulverem cariophyllorum, masticis, myrthi, aut ℞ carnis palmarum ℥iij coquantur in vino, cum rosis, & fœniculo, ac omnia contusa ventriculo adhibeantur, quibus, si necessitas urgeat, addi possunt balaustiæ, myrthus, absynthij coma, ac semen fœniculi, vel linteolum vino, & oleo rosarum, vel nardino, aut aceto, & oleo imbutum ventriculo adhibeto, quod etiam morsus, & stomachi puncturas mitigat.

Cataplasma.

De cibi fastidio prægnantium.

CAP. X.

IN fame uti scribit Galenus, hæc ordine se habent, partium inanitio, earundem tractio à venis; mox venarum à ventriculo; molestus suctionis sensus; & tandem animalis appetitus. Unde fit, ut fames suctionis ille sensus dicatur, appetentia verò implendi desiderium; si verò contingat, ut pereat sensus suctionis, vel nulla amplius fiat exsuctio, aut corpus non evacuetur, affectio oritur, quæ Græcis anorexia; Latinis dicitur cibi fastidium, seu inappetentia, aut, uti Paulo placet, ciborum aversio. Affectio est in genere functionis ablatæ; hæc autem in viris, pueris, ac virginibus ob multas caussas contingit, quarum inter potissimas Galenus calorem annumerat, ut qui solidas corporis partes laxando exolvit, & ad attractionem imbecilliores reddit, idcircò, minus æstate quam hyeme, appetentia fit; sed & ab humiditate contingit, quæ fundendo supra modum extendit, & suctum ac compressionem impedit. Fit etiam in viris, ab immodico ventris profluvio, spiritus dissolvente; aut biliosi humoris, acris, porracei, & tenacis ad ventriculum delatione, aut pharmaci potione, aut immodica sanguinis detractione. At in prægnantibus potissima aversionis ciborum causa est, mẽstrui sanguinis excrementitia pars, in utero redundans, cujus vapores os ventriculi inficiunt, ac ejus temperiem evertunt, & mala afficiunt qualitate, unde coctio, & tractio præpeditur, idque potissimum primis mensibus, quia major redundat copia, & multò magis in plenilunio, vel cum fœtus capillum germinat; observarunt enim veteres, per hoc tempus pueros etiam in lucem editos, deterius se habere, & in utero id quoque contingere, fœminasq; tædiosas fieri, & nihil appetere. Affectus se ipsum prodit, caussarum notæ sunt, nam si à biliosis humoribus fit, ventriculi morsus adest, & sitis vehemens; si à putridis, febris interdum conjungitur; si à crassis & lentis, nec rosio ventris, nec sitis adest, sed sputatio crebra; communis tamen omnibus nausea est; calidam intemperiem detegit sitis, & quod nidorosum quippiam eructant, & calidus sentitur halitus, frigida expetunt, & ab eis juvantur.

Caussa.

Lib. 3. c. 37.

1. de caus. sympt. 7.

Æstate quam hyeme minor est appetitus.

Signa.

In hac affectione multis medicamentis utendum non est, quia ipsa sponte desinit crescente fœtu. Si tamen molesta sit, & curationem requirat, non absimili ratione occurrendum, ac cibi fastidio virorum, seu reliquarum fœminarum, cuius curatio ab iis petenda, qui communiter practicas scripserunt. Sunt tamen tyrones commonefaciendi, in hoc casu purgatione non esse utendum, potiusque vomitus leviter ciendus, ut superiori c. dictum est, maximè

Curatio.

Admonitio.

275

mē si mulier vomere sit assueta. Conveniunt cibi acidi, austeri, salsi: carnes minime pingues, assæ, aviculæ, pyra, mala cydonia, palmulæ, nuclei pinei, olivæ conditæ, confert etiam jejuno ventriculo capere rotulam unam diarrod. cum aqua tepida, si fervens sit temperatura; aut tabellam aromatici rosſ. cum cochleari uno, vel altero vini generosi, si frigida sit ventriculi intemperies. Exterius ungatur ventriculus oleo de mentha, absynthij, cydoniorum, mastichino, myrthino, ac super inspergatur pulvis rosſ. rub. diarrod. coralli, rub. aromatici rosſ. Conveniunt tandem quæcunq; superiori cap. dicta sunt, idcirco à pluribus hic supersedemus. *Cibi.*

De vomitu, & nausea prægnantium.

CAP. XI.

UT menstrui vapore tunicas oris ventriculi occupante, abolita aut depravata appetentia fit, sic eodem vapore ventriculi capacitatem ingrediente, vomitus aut nausea, nam, ut superioris ejus partis propria operatio appetitio est, si retentio, & concoctio inferioris, ea tamē ratione, ut si leviter afficiatur, nauseam excitet, si gravius vellicet, ac mordicet, vomitum sæpe etiam cum dolore & cruciatu; & rursus si calidus adsit vapor, ructum nidorosum, si frigidus, acidum promoveat. Porrò vomitus est eorum, quæ in ventriculo continentur per os excretio: nausea verò depravatus motus facultatis expultricis, quo nititur per os excernere, quæ ventriculo sunt molesta. *Causa* *Definitio.*

Affectio signis non indiget, instantis tamen vomitus indicia, sœpe sunt cibi abominatio, nausea, cordis compressio, vertigo, & tremor labij inferioris. Vomitus, quem sequitur manif. sta alleviatio, cohibendus non est, si tamen molestus admodum sit, curatur tribus remed. generibus, & relicta ea curatione, quæ convenit, quando vomitus fit ab humorib⁹ in ventriculo, ne dum impactis sed ibidem genitis, totus scopus hic erit, ventriculū roborare, ne prędictos vapores, aut humores ex utero ascendentes admittat: admissos vero domare, ac retundere. Supposita igitur in reliquis optima victus ratione, cibos capiat optimi nutrimenti, ac facilis concoctionis, de quibus c. de citta dictum est, specialiter vero caveat à liquidis pinguib⁹, utatur assis cū succo granatorū, & omphancii, aut malorum aureorum, oryza, amylo, vel farre in jusculo caponis, aut hæc leviter torrefiant, & cum vitellis ovorum, aqua rosſ. & saccharo fiat pulticula; juvat vinum rubrum, cibus, & potus parcus, ac sæpiuscule assumptus; statim à cibo, si intemperies sit calida, capiat haustum aquæ frigidæ, vel si ventriculus frigida laboret intemperie, malum cydoneum in vino rubro coctum ad mellis spissitudinem, aut utatur malis punicis cum sorbis, vel conserva cydoniorum, mirobalanis conditis, aut nuce myristica, vel pulvere confecto ex corallo, cortice citri sicco, & crusta panis torrefacta cunctis mixtis: vel hac conserva, seminis apij ℥ iij, coralli rubei ℈ i, spicænardi, piperis longi an. g. ij. mellis q. s. fiat electuarium, dosis a ℥ i ad ℥ i ß, aliqui myrrham addunt, sed omisimus, quia menses & abortum provocat. Prodest insuper ante prandium mica panis torrefacti vino Hipp. intincta ut autem graveolentia omnia ventriculum subvertunt, sic odorata corroborant, idcirco non solum in medicamentis ipsis, verum etiam in cibis sæpius odorifica permiscenda, ut aqua rosſ. naphæ, moscus, ambra, cortex citri, lignum aloës. *Signa.* *Curatio* *Graveolentia ventriculum subvertunt.*

Secundò externis, quæ & discutere, & roborare valeant, purgantia enim non sunt adhibenda, ut superiori c. diximus, possunt tamen masticare parum rhab. aut conservam cydoniorum purgativam devorare, vel adhibeantur clysteres ex decocto hordei, & parietariæ, vel ex lacte, aut jure gallinæ cum sacchato & vitellis ovi in pauca quantitate, ac sine oleo, ne venter distendatur, aut *Externa.*

Inunctio. lubricetur. Ab his inungatur ventriculus oleo nardino, absynthij, naphæ cum pulvere ros. rub. absynthij, cinnamomi, spicæ, si frigida sit intemperies; si verò calida inungatur oleo cydoneorum, myrthino, addito olei absynthij parum, & guttulas aceti ros. ac pulvere coralli, diarrod. cornu cervi usti, rosar. rub. ex quibus cum cera fiat linimentum, vel adhibeatur emplastrum de crusta panis, *Cataplasma.* de mastice, de carne cydoniorum, aut sequens cataplasma, succi cydoniorum ℥ ij, succi pyrorum, sorborum, & uvæ acerbæ an. ℥ i, aceti albi ros. ℥ i ß, agitentur simul, & cum pauca farina excipiantur, ac admoveantur supra os ventriculi à parte anteriori, & posteriore, vel fiat sacculus ex æquis portionibus pulveris *Cucurbita cum multa flamma.* diarrodon, coralli, cornu cervi, ros. rub. absynthij cinnamomi & spicæ. Affectione tamen diutius, & graviter perseverante, cucurbita ad os ventriculi cum flamma copiosa affigatur, tantisper dum cibus præbetur.

Aëtius ad sistendum vomitum pedes, ac manus in calidam aquam demitti vult, vulgus in frigidam solet, hoc in calida, illud in frigida affectione magis convenit. Denique si calida sit intemperies, & nidorosus ructus, nil præstantius, quam aquam frigidam paulatim absorbere, ad ciathi unius, vel alterius mensuram, quæ tamen prius plurimum sit cocta, ac deinde refrigerata; alimentis utendum crassiusculis, pinguia & jusculenta fugiendo, quia facile corrumpuntur; si frigida sit affectio, & ructus acidus calidis, & roborantibus utendum, de quibus supra hoc c. & superiori, potus sit vinum aut aqua cinnamomi, vel cum cortice citri cocta, si alimentum corrumpatur, addendus bolus armenus, terra sigillata, species diarrod. aut electuarij de gemmis, quæ saccharo excipiantur.

Doloris curatio. Tertiò, si vomitus cum ventriculi dolore fiat, & cardiacis accidentibus (id accidit ex humore ad os ventriculi confluente, jecore, aut universo corpore, in eundem quod molestum est exonerante, quod inprimis molestat primiparas, & eas quæ pravis alimentis usæ fuerunt, ac vitam transegerunt laboribus, ac cruris plenam) si inquam ex hac urgentiori causa contingat, frequentiori aquæ ferventissimæ potu subveniendum, aut vino, si pituita adsit, vel aliquo ex supradictis medicamentis, & linimentis, præsertim hoc cataplasma ven- *Cataplasma.* triculo apponatur. ℞ pulveris ros. rub. absynthij an. ʒ ij. coralli ʒ i ß, ligni aloës, diarrod. an. ʒ i, furfuris q. s. fiat cataplasma cum vino rub. vel ℞ micæ panis tosti madefacti in vino rubro, aut succi cydoneorum, vel granat. vel si ardor sit magnus in succo plantaginis, aut aqua ferrata ℥ iiij, olei absynthij, ros. omphacini an. ℥ i pistentur simul, & cum pulveribus supradictis, fiat cataplasma. Utendum etiam sirupo cydoniorum, myrthino, de portulaca, acetosæ, & alijs quæ acrimoniam compescant, cum aquis earundum herbarum, ac subinde rhabarb. masticato, vel cum conserva ros. aut cydoniorum, apposito prius umbilico pomo asso, vel panis taleolâ, vino malvatico madida, respersis pulveribus supradictis, atq; hic curationis modus repetendus, quoad fœtus *Venæ sectio.* crescat, & vomitus cesset. Verum si neq; his sedetur, sanguinis missio ex communi vena secure, & cum maximo patientis emolumento exerceri potest, idq; mihi multis experimentis probatum est.

De ventris dolore in prægnantibus.

CAP. XII.

IMmanis & acerbus dolor in prægnantis ventre inferiori interdū suboritur à spiritu flatuoso ibi incluso, elevato à sanguine menst. vel genito ob indebitum vitę institutū, quippe ex fœtu, tum intestina tum reliquę cavitates coarctantur, unde est ut crassi flatus sæpe ibi includantur, & difficulter discutiantur & tormin a

mina gravissima, ac cruciatum circa umbilicum excitent ad pulsus usq; defectionem, sic ut abortum crebrò minentur.

Curatio. Curatur iisdem fere remedijs, quibus uteri inflatio. Specialiter victu calido & sicco, utile est masticare cinnamomum, anisum, cortices citri, quorum etiam pulveres cum vino accipiantur, vel cum aqua stillatitia cinnamomi, anisi, corticis citri, potus etiam vini aromatici per se laudatur. *Sacculus.* Sacculus umbilico adhibendus, ex semine fœniculi, cumini, anisi, anethi, milij, vino aromatico vel aqua vitæ irroratus, ex quibus etiam in vino decoctis clyster paretur, *Clyster.* in pauca quantitate, cum paucissimo oleo anethino, & de baccis lauri, vel cum cera, & prædictis oleis unguentum fiat, *Vnguentũ.* aut hoc cataplasma, *Cataplasma.* vitelli ovorum numero vj, fortiter agitentur, & adde pulveris anisi, cumini, seminis fœniculi an. ℥ j cum oleo laurino, fiat ad ignem placenta, quæ umbilico applicetur. *Admonitio.* Vitandæ plures inunctiones, & humida fomenta, quia dum flatus dilatant, priusquam resolvant, abortum provocant, uterum & ejus vasa dilatando, ideoq; dum reliqua applicantur, ventriculo apponendum pomum assum vino irroratum, & aromatibus respersum, ut fœtus roboretur, reliqua ex prædicto cap. sunt petenda.

De cordis palpitatione & syncope prægnantium.

CAP. XIII.

QUando substantia illa flatulenta, quam superiori c. à menstruo detento elevari diximus, per arterias, aut venam cavam in cor ascendit, saltus & cordis palpitationem concitat, nam dum cor, quod sibi præter naturam transmittitur, pellere nititur, motum illum extra proprij motus concentum edit. *Definitio.* Est autem cordis palpitatio nil aliud, quam immoderata concussio vehementi diastole, & systole molesta, ab hac facilis est ad cardialgiam transitus, & ad syncopen, seu præcipitem virium lapsum.

Curatio. Curatur victus ratione non absimili ab ea, quam superioribus c. proposuimus. *Sanguinis missio.* Deinde si copiam tetri sanguinis, à qua plerumq; fit, adesse conjectura assequamur, sanguinem semel mittere opus omninò erit, si aliter, usu pulveris rhab. cum conserva rosa. humores pravos expurgare, aut confectione hamec sine scammonio. Valet etiam aqua ferventissima epota.

Cordis tutela. Secundò ea adhibenda, quæ corà venenosis, ac tetris vaporibus tueantur, ut conserva Hyacintorum, theriaca smaragdina, electuario de gemmis ad ℨ i, vel altera cum vino, vel aqua naphæ, seu melissæ, aut etiam g. vi, vel vij lapidis Bezoartici orientalis cum prædictis aquis, vel conserva radicis scorsoneræ; aut foliorum ejusdem, carlinæ, scordij, lilij convalli, aquæ arte chymica extractæ.

Halitus dissipatio. Tertiò ijs, quæ halitus dissipent, & ad exteriora evocent, ut inunctione regionis cordis ex oleo naphæ, Jhasminorum, lilij convallij, rosaceo, cum pauca theriaca, aut cum oleo cinnamomi, vel Scorpionum Matthioli. Adhibendus etiam cordi sacculus cum bastitura, repletus pulvere coralli, cornu cervi, carlinæ, sandalorum, diambræ, diamosci, seminis angelicæ, & flor. cord. vel corium cervi, aut capreoli, ambra, mosco, & gallia paratum, ut pro chirotecis odoriferis accommodari solet; vel fiat epythema ex mica panis tosti cum vino, & ijsdem pulveribus odoratis, ac reliquis gratissimis odoramentis, quæ flatus discutere valeant.

De tussi prægnantium.

CAP. XIIII.

Definitio. TUssis est expiratio valida, qua, quidquid spirandi instrumentis molestum est, excutere natura contendit. Prægnantibus periculosissima existit, movet enim capitis dolores, vigilias, difficilem respirationem, interdum febrem, sæpius abortum. Causa. Fit sicuti etiam superiores affectiones ex halitu tetro, & mordaci à sanguine menstruo, in asperam arteriam, fauces, pulmones & reliqua interiora thoracis, elevato, qui facultatem naturalem ad expellendum irritat, vel ex eodem menstruo sanguine ad venas pectoris converso, aut ex albo fluore tum represso, aut demum ex irruente à capite destillatione. Signa. Ex qua autem causa affectus originem trahat adjuncta symptomata produnt, nam si ex flatu, quantumvis fœmina tussiat, nil excernit, neque levatur, nisi vel ructu, vel medicamentis, quæ flatus discutiant, si à regurgitante menstruo, vel albis menstruis, pravo colore mulier afficitur cum lassitudine, gravitate, oris madore, & crebra expuitione, id quod insuper ex relatione deprehenditur, si fœmina ante gravidationem albo fluxu vexabatur, qui, quia tunc supprimitur ad superiora convertitur; si ex capite, à somno deterius habet, multa expuit, crebra expuitione levatur, & per longiora intervalla affectio repetit.

Prognosticum. Tussis, uti diximus in prægnantibus, periculosa est affectio, quia abortum excitat, vires prosternit, ac universum corpus attenuat: & præ concussione capitis accersit dolores, vigilias infert, difficilem movet respirationem, sæpe etiam defluxiones concitat, interdum etiam febrem accendit: idcirco necessum est eam lenire, & quamcitissime mitigare, ac fœtum interea roborare adhibitis umbilico, quæ ipsum reficiant.

Curatio. In curatione harum omnium affectionum, raró adhibenda purgatio est; tussis verò curabitur tribus remed. generib. & primo si à flatibus proveniat ijs, Flatus deprimentia. quæ ascendentes flatus deprimere ac digerere valeant, pro qua re conveniunt inprimis alimenta sicca, & boni nutrimenti ex assis, vel coctis aviculis, dummodo juscula non adhibeantur. Potus sit parcus, digerit tamen aqua calidissimæ potus cum saccharo ante somnum; aut vinum cum cinnamomo; aut aqua cinnamomi, vel florum ejusdem, & cariophyllorum an. ʒ v i, sacchari, & mellis despumati an. q. s. fiat linctus; aut ex solo pulvere cymini cum melle & saccharo.

Evacuatio. Secundò, si à sanguine vel albo fluore ascendente proveniat sanguinis missionem ex communi vena utilissimam esse scio, aut cucurbitulas cum scarificatione lumbis applicitas; deinde rhab. masticare, & ut id, quod ad pectus fluit, leniatur, & facilius educatur, convenit farina fabarum cum melle in forma pilularum, aut boli vel etiam ptisana; si fluxio sit calidior, tragacantum, amylum, muscilago cydoneorum, aut electuarinm quod recipit papaveris albi diligenter triti ʒ. x. amyli, gummi arabici, tragacanti an. ℥ ß, seminis cucurbitæ, cydoniorum mundat: an. ʒ iij cum saccharo penidiato, fiat electuarium, ad formam conservæ ros. vel cum saccharo pulverizato, fiat bolus, aut cum eodem dissoluto in aqua scabiosæ, fiant morselli. Vel ℞ papaveris albi, & nigri an. ʒ x. succi glycyrrhizæ ʒ. x v. seminis cydoniorum, altheæ an. ʒ ij, infundantur per noctem in lib. ij aquæ coquantur postea ad medias, colaturæ adde

traga-

tragacanti ʒ iij ß, gummi arabici, seminis cydoniorum an. ʒ ii ℥, sacchari lib. j. fiat electuarium. Quod si fluxio sit ex frigidiuscula causa, qualis ex albo menstruo plerumq; est, hoc aliud paretur electuarium. ℞ succi glycyrrizæ ʒ v, hyssopi sicci, seminis urticæ, radicis indis, cardamomi, aristolochiæ rotundæ, piperis, amygdalarum amararum, seminis nasturtij an. ʒ ii, cum melle despumato, aut saccharo clarificato, omnia pulverizata bene misceantur coquendo, sed majoris efficaciæ est adhuc aliud, quod ℞ carnis passularum ℥ ij. succi violarum cœrulearum ℥ ij. pulveris liquiritiæ ℥ i pulmonis vulpis, jecoris lupini an. ℥ ß, loch sani ℥ i misce, prosunt etiam in hoc genere reliqua bechica à practicis descripta, modò seligantur, quæ menses non admodum moveant.

Tertiò si ex capitis defluxu oriatur, conveniunt potissimum, quæ caput purgant, ut ore mandere myrrham, vel masticem, aut masticatorium ex æquis portionibus caricarum, piperis ac masticis, aut quinto quoq; die assumere ʒ ß massæ pillularum, quæ conficitur ex mastice, & rhab. aur per nares, & os recipiatur vapor ex decocto majoranæ, rorismarini, camemali, pulegij, menthrasti, salviæ; capiti vero imponatur hic pileus. ℞ florum rorismarini, lavendulæ an. p. j. camomillæ, betonicæ, rosſ. rub. an. p. j. ß. foliorum salviæ, majoranæ, serpilli, meliloti an. m. ß, foliorum senæ, stœchados an. ʒ ij, cariophyllorum, nucis moscatæ, macis an. ℈ ij, melissæ parum; thuris, masticis, coriandri præp. an. ʒ ß, contusa in pileum demittantur cum bastituris. Ad ingressum lecti, ut somnus concilietur, porriges sirupi papaveris, viol. an. ℥ i. aut ovum sorbile cum ʒ i amyli, tragacanti, terræ sigillatæ, aut seminis papaveris albi.

Caput purgantia. Pillulæ. Evaporatio. Pileus.

De alvo suppressa, & urinæ retentione, in prægnantibus.

CAP. XV.

Causa. DUm alvus in prægnantibus, vel urina supprimitur, ac fœces induratæ non nisi magno conatu expelli possunt, periculum est, ne ligamentum aliquod disrumpatur, & prosiliente saguine abortus excitetur. Contingit alvi suppressio ijs potissimum fœminis, quæ jecore sunt sicco & squalido, quia meseraicas habent voraces, sic ut multum humiditatis exsugant, fœcibus remanentibus siccis ac minimè fluidis; contingit etiam ex defectu alimenti, quia plurimum fœtus insumit, aut quia grandiusculus factus intestina comprimit, ex qua præcipue causa urina ultimis mensibus supprimitur.

Curatio. Curatio, in gravidis potissimum, quam diligentissime adhibenda per ea, quæ alvum lubricam reddant, ac jecur contemperent; ita, si ex defectu alimenti fiat restrictio, copiosiora conveniunt, maximè cocta, ac jusculenta; si verò ex calore, cibus confert frigidus ac humidus ex jusculis pinguibus avium, vel arietinæ, ovis tremulis cum saccharo, ptisana; prodest malva aut borrago in jure avium cocta, pruna in aqua hordei, malvarum aut violarum saccharo ebullita; conducunt etiam in prima mensa ante omnia ℥ iii, aut iiii aquæ viol. malv. vel hordei cum saccharo: ac interdum clysterem adhibere in pauca quantitate ex jure pingui cum oleo amygd. dulcium, rosſ. viol. saccharo, & vitellis ovorum, quæ omnia ℥ x non excedant, adhibitis interim ventriculo, quæ fœtum roborent, ut pomo asso, vel panis taleola cum vino generoso, & aromatibus; & etiamsi fœmina ad excretionem minimè prontetur, tamen diu non detineat fœces, sed singulis diebus absque magno enixu expellere conetur, ne diu retentæ postea difficilius, & cum majori vi excernantur. *Urinæ difficultas.* Porrò urinæ difficultate, instante partus tempore, fœminæ ut plurimum corripiuntur, compressa vesica, à prolabente jam fœtu, quæ affectio multis auxilijs non indiget, nam balneis ac fomentis ex rebus emollientibus, quibus

ultimis gravidationis diebus, fœminæ de more ad facilitandum partum laxiores vias reddunt, urina etiam promovetur.

De alvi fluxu in prægnantibus.

CAP. XVI.

Prognostica. ALvi fluxus in prægnantibus periculosus subinde est, quia ex eo ligamenta fœtus laxiora fiunt, & mater alimento destituitur, unde ipse fœtus imbecillior redditus, ocyssimè prolabitur, ideo quam citissimè sistendus est fluxus, præsertim si lientericus, aut dysentericus sit, nam in diarrhæa, quæ ex abundantia pravorum humorum gravidationis tempore aggregata fit, cavendum ab adstringentibus, quamvis enim abortus periculum ob prædictas causas immineat, certius tamen id erit ob pravi succi redundantiam, ideoque optima, & contemperante victus ratione potius agendum est, & ijs, quæ habitum mutent in melius.

Curatio dysenteriæ. Dysenteria verò curabitur cibis optimis, & facilis concoctionis, assis potissimum; potus sit vinum rubellum, aquâ portulacæ, & chalybeatâ, dilutum.

Evacuatio. Secundò evacuatione humoris peccantis, ac si sanguis redundet, fiat venæ sectio ex communi vena, sin minus, contemperandus humor peccans, ac cópescendus syrupo de rosis siccis, myrthyllorum, de portulaca, acetosæ, viol. buglossæ, cum aquis earundem herbarum capitum rosarum, vel ferrata: tunc deinde convenit rhabarbarum mastica re vel ʒ j ejusdem cum uncia conservæ *Roboratio fœtus.* ros. assumere. Interim autem dum hæc fiunt, umbilico adhibeantur, quæ fœtui robur præstent, ut pomum odoriferum assum cum theriaca, cinnamomo, cariophyllis, mastice; vel si calor adsit, cum pulverib. coralli, myrthillorum, ros. rub. diarrodon. abb. & frustrum carnis semiassæ, aut taleola panis tosti vino irrorata, ac prædictis pulveribus respersa; At si dolor magnus sit, ea adhibeantur, quæ supra c. de ventris dolore in prægn. dicta sunt, idq; ocyssime, quippe ex doloris vehementiâ impendet maximum abortus periculum; nimius clysterium usus vitandus, quia ab ipsis fœtus laxatur, poteris tamen uti ijs, quæ leviter lubricant, ac dolorem mitigant, quales conficiuntur ex jusculis, aut decoctione malv: meliloti & altheæ, in aqua ferrata, cum oleis ros. mirthyllorum, butyro, saccharo, & vitellis ovorum.

Curatio lienteria. Tertiò si alvi fluor fiat ex vitio ventriculi, qualis lienteria est, & cæliaca passio, curabitur eadem fere ratione qua vomitus prægnátium, de quo supra proprio c. ijs autem, quæ ibi dicta sunt, addere est rhab. masticatum, vel cum conserva ros. Ut, si quis humor in ventriculo redundat, educatur; deinde roboretur electuario de gemmis per tabulas diarrod. abb. aut dia margar: inprimis ve*Conserva.* rò mihi usu probata est conserva, quæ recipit conservæ ros. antiquæ ℥ j ß, pulveris boli armeni, coralli rubei præp. trochiscorum de karabe, masticis an. ʒ ß. cum syrupo myrthillorum, fiat opiata, dosis cocleare unum superbibendo ℥ ij aquæ symphyti, portulacæ, extinctionis auri. In delicationbus detraho masticem, quia ejus odorem non tolerant.

De inflatis ac lividis prægnantium cruribus.

CAP. XVII.

Causa. INflantur prægnantium crura, vel quia in gravidatione fluxus aliquis uteri aquosus supprimitur: vel ob copiam sanguinis menstrui retenti, quam fœtus

tus consumere nequit, ideoque matri, & fœtui inutilis in crura delabitur, hac adhibita distinctione, quod si epar debilitatur, & sanguis recrudescit, ac pituitosus aquosiorve existit, ac is, qui denuo in jecore conficitur, ob, ob copiam vitiatur, tunc crura ædematosa fiunt: At si corrumpatur, calidiorisve bilis admixtum aliquid obtineat, inflammantur crura, & non rarò exulcerantur, ac sceletyrbica ulcera in eis apparent, quemadmodù in scorbuto, maximè si obstructiones, aut redundantiam pravorum humorum antea passa, aut lienosa fuerit mulier. Verum si nil horum, sed tantum crassus redundet sanguis, & ad inferiora tendat, lividitates quædam in inguinibus, & cruribus, cum tumore instar varicum frequentissimè fiunt, quod sæpius vidimus, ac sunt plures, quæ singulis gravidationibus id patiuntur. Hoc autem qua ratione contingat, facilè deprehendes, si in memoriam revoces, quæ in lib. de natura mulierum retulimus, à cava vena in dextrum ac sinistrù crus duas venarum propagines derivari, juxta os pubis, à quibus illæ etiam venæ prodeunt, quæ cervici uteri inseruntur, in quibus crassus redundans sanguis nil mirum, si in earundem truncos recipiatur, unde etiam vidimus crurum tumores post partum contingere, si lochia minus copiosè procedant. Scribunt de crurum tumoribus prægnantium Hipp. & Aet.

lib. 2. c. 4.

Hip. 7 popul. & Aet. lib. 16. c. 11.

Tumoribus pedum crescente crudorum humorum copia, supervenit oculorum, & totius corporis tumor, perdifficilis incessus, difficultas respirationis, tussis sicca, febris exigua, rarò autem fiunt ante quartum gravidationis mensem, quemadmodum ventriculi affectiones non nisi intra tertium, quia ventriculi passiones in hos tumores convertuntur; aut quia menstruæ purgationes pluries jam defuerunt, & epar cacochymiæ diuturnitate debilitatum est. *Signa.* Porrò tumores pedum, ac varices prægnantibus minus graves sunt, quam reliquis, nam morbi, quibus affectus naturales occasionem præbent, adeò periculosi non sunt, & in eis expectatur auxilium à partu, à quo solent, citra auxiliatrices medici manus, mulieres in pristinum statum reduci, quia crudus ille & vitiosus sanguis per lochia expurgatur, & causa cessat, natura in mammas, aut ad uterum residuum denuò transmittente. Idcircò si malum urgentissimum non sit, naturæ committendum, ne ad membrum princeps affectio irruat. Quæ tamen crurum tumoribus, per gravidationes vexantur, frequentius pariunt fœmellas, nam & medici omnes censent difficiles & morbosas prægnationes, fœmineos conceptus indicare. *Prognostica*

Si tamen magnus est tumor, & neque noctu, neque à partu crura detumescunt, lenis curatio instituatur, per optimam victus rationem parcam & ad siccum tendentem. Deinde ijs utendum, quæ digerant ac discutiant, in quem usum per os assumatur loch. ex melle despumato, & farina fabarum, aut cumini semen cum vino idque sæpiusculè: crura laventur citrorum malorum decocto, vel lixivio sarmentorum, in quo bullierint folia quercus, pulegij, calamenti, origani, lupini, sulphur & sal, vel vino albo cocto cum limatura cornu cervi, in quo etiam lintea madefiant, & cruribus imponantur; vel sequens cataplasma. ℞ sulphuris ℥j stercoris columbini ʒ. x. farinæ fabarum, lupinorum an. ℥j ß, decocti asphodeli, succi caulium an. q. s. cum pauco aceto, fiat cataplasma. Pedum plantæ fricentur aceto rosa. & sale, vel alumine cum vino. Prodest emplastrum ex caulium folijs vino & aceto coctis ac contusis, vel ex cimolia cum aqua chalibeata, aut ferrariorum, & modico aceto, aut papyrus emporetica aceto madida, parti imposita. At si pars rubeat, cavendum diligenter, ne exulceretur, aut in corruptionem aliquam degeneret, adhibitis folijs brassicæ cum cimolia, rosaceo, & farina orobi, cicerum ac fabarum. Si lividi tumores appareant, sanguinis missionem cum fœlici successu inter 4. & 7. mensem exerceri, sæpius comprobatum est; si plenitudo magna sit, alias aut abortus sequitur, si sanguis mittatur, aut fœtus debilior in lucem venit; si quid verò residuum sit, post partum discutitur, ac evanescit. *Curatio.*

Scholium.

Dubium an priorib. mensib. vomitiones, ultimis crurum tumores magis fiant.

Ventriculi affectiones] *Prioribus tribus mensibus solent fieri utero gerentibus vomitiones, nauseæ, picacei appetitus, ventriculo cito cum utero consentiente: tumores verò pedum, lividitates & alia hujuscemodi non ante quartum aut quintum, cum jam menstruæ purgationes sapius desierint, & diuturnitate affectionis Epar debilitatum est, in hac degenerantibus uteri passionibus. Sed quæres, si tumores hi fiunt mense 4. aut 5. veluti majori jam facta causa mali, cur eo tempore cessent nauseæ, & depravati appetitus, quæ enim à minori causa fiunt, accessione majoris non desinunt, sed augentur, aut certè, ut erant, persistunt? Solvit Galenus,* *2. de simpl. c. 7.* *dicens ventriculi affectiones in 4. desinere, quia pars vitiosi succi vomitione evacuatur, pars in auctiorem fœtum attrahitur, cum jam ampliori utitur nutrimento. Verum difficultatem non exhaurit, quia non declarat, unde pedum tumores fiant. Dicendum ex prædictis ventriculi affectionibus, & redundante humore epar debilitari, & quanquam citius trahitur in compassionem ventriculus, quam epar, tamen diuturnitate intemperatum epar retinet magis compassionem, quã ventriculus, ijs præsertim, quibus epar infirmum erat; nam firmum ac validum nil vetat suas passiones in ventriculum deponere, nullis tumoribus succedentibus, quod sæpè fit, ut etiam, quibus ventriculus robustus, & epar debile, nullis præcedentibus ventriculi passionibus, initiò tumores crurum fiunt. Certum tamen est pedum tumores rarò ante quartum fieri; appetitus depravatos plerunq; intra tertium finiri, sed neutrum eorum perpetuum est, neque eas quibus pedes tument, ventriculo antea laborasse, neq; secus.*

De sanguinis fluxu ex prægnantium utero.

CAP. XVIII.

Sanguis in gravidis uno è tribus locis potest prosilire, aut ex vasis quæ excurrunt ad uteri colum, aut ex ijs, quæ ad corpus, & cavitatem ipsius tendunt: Et rursus ex ijs, quæ chorio, ac fœtui adhærent, per quæ ejus nutrimentum trahitur aut ex alijs quæ natura reservavit pro superfœtatione, ac necessitate expurgandi sanguinis, si superfluum esse contingeret. Ex quavis harum partium fluit, aut apertis vasis, aut disruptis, aut dilaceratis.

Causa.

Aperiuntur ex redundantia, aut quia natura solers per venas, quæ vacuæ supersunt à fœtus alimonia, excernit gravidationis tempore ea, quæ antea per aliam evacuationem nunc suppressam expellebantur. Dilatantur ex acrimonia humoris, aut propria contextura rara, disrumpuntur ac dilacerantur ex vehementi motu, saltu, ictu, casu, percussione, subita animi perturbatione, aut denegata re vehementer appetita, tussi, cruciatu, ac dolore maximo, vel etiam ex inclusis vaporibus, tenesmo, alvi fluxione, frigiditate ingenti, immodico æstu.

Signa.

Si igitur ex apertis vasis prodit, id cognosces, quia ordinatè & cum prægnantis commodo tolerantia ac conferentia effluit, citra evidentem aliquam occasionem, citra dolorem ac molestiam, ac fœmina boni coloris est; si ex dilatatis, per anastomosin, quæ excernuntur guttatim instillant, acria sunt, aut alba, & serosa, aut pallida, sanguinolenta, fœtida, ac tenuia: at ex diruptis ac dilaceratis vinculis confertim, & sine ordine prodeunt, cum molestia lumborum, & partium circa inguina dolore, id quod etiam ex relatione comperies, si causæ præcesserunt procatharticæ. Jam verò operosum non est colligere, ex quo loco sanguis fluat; nam ex colo plerumque in minori copia fluit, sed cum ordine, copiosius ex fundo, atque etiam ordinatè ex venis fœtui non adhærentibus: inordinatè verò, confertim, ac cum dolore ex ijs, quæ fœtui jam alligatæ erant.

Prognostica.

Porro sanguinis profluvium in prægnantibus, aut fœtum imbecillum significat,

gnificat, aut abortus præludium est; aut gravem & molestum partum fœmellæ portendit, qui ad decimum usq; mensem protrahatur; significat quidem imbecillum fœtum, quia nequit totam copiam sanguinis convertere in alimentum: abortú, quia si grandior & robustior est, & tamé ex causa procatharctica fluxio fit, alimento destituitur; molestum verò partum fœmellæ, quia Hippocratis ac medicorum communi cósensu, difficiles ac morbosæ prægnationes fœmineos indicant conceptus, cujus rei causam alibi retulimus; quod autem ad decimũ protrahatur mensem, ratio existit, quia si validus fœtus vitalis non est, nisi à labore septimi mensis per 40. dies reficiatur, debilis quidem longiori tempore indigebit, ideò tardius ad perfectionem veniet. Cæterum utero gerentibus sanguineis, pletoricis, & q̃ largiori utuntur victu, ordinatæ singulis mensibus purgationes utiliter sæpissimè fiunt, imo visæ jam sunt & vidimus nos, quæ ad justum tempus fœtum non ferebant, nisi præter hasce purgationes, venâ quoqs cubiti sectâ sanguinem mitterent; nam ut sanguinis penuria potest fœtum perdere, ita copia tenellum ac imbecillum potest repente suffocare. Unde fit, ut etsi ex illis venis, quæ in fœtum impenduntur, cum periculo semper sanguis profluat, de quo potissimum Hippocrates intelligendus est, cum dixit: Si mulieri utero gerenti purgationes procedant, impossibile est fœtum esse salvum: ex alijs plerumque utiliter, ac cum maximo fœtus, & matris emolumento egrediatur; quare nulla indigebit ea fluxio curatione, sed corroborantibus duntaxat auxilijs, quæ fœtum & ligamenta firment, de quibus infra 3. remed. genere.

c de morbis acutis prægnantium. *Morbosæ prægnationes fœminei indicant conceptum.* *5. aph. 60.*

Si verò ex profusione qualibet sanguinis, fœtus imbecillitas & abortus timeatur, instituta bona victus ratione roborante, & sanguinem incrassante, ex carne assa, amylo, lacte amygdalino, aqua chalybeata extracto, & myva cydoniorũ ligaturisq; ac frictionib. brachiorũ; curabitur tribus remediorũ generibus.

Curatio.

Primò si copia adsit, & patiens juvencula sit, sanguinea & abortiri assueta, sanguinis missione ex brachio, aut si serosus, & acris humor fuerit, quo facultas lacessitur, contemperantibus & expurgantibus, quibus tamen à 4. duntaxat usque ad septimum mensem utendum est, juxta Hipp. placitum; hac igitur poterit uti purgatiuncula. ℞ radicis liquiritiæ, cichorei an. ℥ ß, herbarum agrimoniæ, acetosæ, Endiviæ an. m. j. passularum ℥j, polypodij quercini ʒ iij. florum cord. an. p. 1. semin frigid. major. seminis anisi an ʒ ß, masticis in ligatura ʒj, foliorum senæ ʒ vii, coquantur in s. q. aquæ ad lib. j ß. colaturæ adde rhab. electi pulverizati ʒj. cinnamomi ℈ 1. agarici trochiscati in petia ligati ʒ i, iterum leviter bulliant, posteaquam per noctem fuerint in infusione, tunc coletur, & adde syrupi ros. sol. ℥ ij, sachari q. s. fiat potio clara, aromatizetur ʒ i specierum diarrod. dosis ℥ iiii singulo mane, convenit etiam rhabarbarum masticare per se, & cum conserva ros.

5. aph. 39. *Purgatio gravidis utilis.*

Secundò utendum ijs, quæ sanguinem densent, & fœtum roborent ac jecur calefaciant, si refrigeratum sit, in quem usum sunt utiles hi morselli. ℞ margaritarũ præp. coralli rubei præp. an. ℈ ß, zinziberis ʒ i ß. cinnamomi ʒ ii, cariophyllorum, macis, nucis muscatæ an. ʒ ii, utriusq; cardamomi an. ℈ i, sacchari dissoluti in aqua cinnamomi q. s. fiant morselli aromatibus grossis manẽtibus. Verum si jecur calidum sit, aut humor tenuior, sequens fiat conserva. ℞ conservæ ros. antiquæ ℥ i, boli armeni, terræ sigillatæ, coralli rubei præp. cornu cervi, electuarij de hiacinto, margar. præp. an. ʒ ß cum syrupo myrthino, fiat opiata, dosis ℥ i, ac superbibat haustum vini rubei diluti aqua symphyti; quod si animus sit ulterius constringere, adde trochiscorum de karabe, & masticis partes æquales, valet syrupus de rosis siccis, myrthinus, rosaceus, de portulaca.

Sanguinem inspissantia

Tertiò interim dum sanguis fluit ex utero, præsertim dum phlebotomia aut purgatio exercetur, ijs utendum, quæ umbilico adhibita fœtum calefaciant, & roborent, qualia retulimus capite superiori de alvi fluxu in prægnantibus, ut mica panis recenter cocti vino odoratissimo, ac succo pomorum redolenti-

Fœtum roborantia.

um

um, ac pulveribus prædictis in compositione morsellorum; valet sequens emplastrum. ℞ dactylorum coctorum in vino austero ℥ ii, farinæ volatilis ℥ i. pulveris cariophyllorum, macis, cinnamomi an. ʒ ß cum eodem vino, fiat emplastrum; vel ex carne cydoniorum assa, sive condita, si recens non reperiatur, cum vino rubro mixta ac prædictis pulveribus; aut hoc aliud quod mirificè roborat: ℞ balaustiarum, glandium, gallarum an. ℥ ß contundantur, & adde karabis ʒ ii, farinæ hordei ℥ i vini albi q. s. vel boli armeni, sanguinis draconis, thuris, masticis an. ʒ ii, acaciæ, hypocystidis, berberis, nucis cupressi an. ʒ i. farinæ volatilis ℥ ß cum vino nigro, & modico succo plantaginis, vel aqua chalybeata, aut succo pomorum redolentium, fiat emplastrum, quibus addi possunt trochisci de karabe, de bolo armeno, de terra sigillata; atque hæc umbilico; ventriculo verò adhibeatur aliud, sic paratum. ℞ menthæ siccæ ʒ ii. cariophyllorum ℈ iiii, nucis moscatæ ʒ ii, rosſ. rub. ℥ i ß. misce fiat pulvis, qui ventriculo præuncto oleo cydoniorum, ac myrthino inspergatur, aut cum cera, oleis prædictis, & pulveribus fiat unguentum. Ut sanguine redundante per uterum instillatio fit, sic aliquando ad superiora tendente mammæ indurescunt, lacte turgent, ac fluunt, quod accidens fœminas gravat, & curatur, sicuti lactis redundantia, de qua infra.

De aqua profluente ex utero pregnantis.

Cap. XVIIII.

Aqua ante partum effusio unde.

INter membranam, quæ amnion dicitur, ac fœtui adhæret, & chorion, urina fœtus recipitur, & in partu naturali amnion frangitur, à puero grandiori jam, ac requirente copiosius alimentum, tunc urina mox fœtum tangit, & tanta afficit molestia, ut cogatur chorion lacerare, unde naturaliter fit aquæ hujus sive urinæ ante partum copiosa effusio. Sed hæc etiam aqua in gravidis, nondum adventante tempore partus, nonnunquam profluit, quod fit aut ruptis casu aliquo membranis, aut plus justo tensis seu dilatatis ita, ut per anastomosin transcoletur, rumpuntur quidem ex casu, saltu, vel quapiam alia causa externa: dilatantur ex propria contextura aut animi perturbatione. Disruptionem cognosces, quia per eam subitò copiosè, & confertim aqua effunditur; dilatationem, quia sensim & paulatim: ad hæc rupta vasa semper abortus sequitur, alias causas non ita. Fluit prætereà non rarò valetudinarijs fœminis, dum utero gerunt, humiditas quædam ex superfluis, & albis uteri purgamentis, cujus occasione plerunque septimestres edunt partus: aliis saniosa quædam, ac sanguinolenta humiditas promanat, quæ vitia ut plurimum gravidis eveniunt, quæ lienis vitio, aut pravo corporis habitu laborant, ut Hipp. refert.

Causa.

Signa.

3. de morb. mul.

Hæ cunctæ affectiones non aliter sunt curandæ, quam optima victus ratione, & fœtus roboratione. Esto itaque victus ex cibis solidioribus, ut carnibus assis, amygdalis tostis, passulis, pane bis cocto; ac in ultima mensa capiat mivam cydoniorum aromatizatam. Potus sit cerevisia optima aut aqua chalybeata, vel ex decoctione, suffumigationeve masticis, aut etiam cocta cum radice chynæ, cujus radicis syrupus, si per aliquot dies sumatur, utilissimus est, fit autem hoc modo. ℞ radicis chynæ ℥ ß sarsæ parellæ ℥ j coquantur in lib. viij aquæ lupulorum, & borraginis ad medias, in fine adde in ligatura pulveris coralli rubei, rosſ. rub. granæ an. ʒ j facta colatura cum saccharo fiat syrupus. Quod si serosum aliquid in corpore redundet, non erit abs re ℈ j rhabarbari masticandum præbere, aut cum ℥ j conservæ rosſ. aut tabellas diarrod. abb. cum duplo rhabarb. Si verò ex suppressa aliqua evacuatione fiat, annitendum est præexistentes humores corrigere, & attemperare.

Curatio.

Syrupus ex radice chynæ.

℞ non

Secundò non solum dum reliqua curatio administratur, sed toto tempore, quo humiditates fluunt, roborantibus utendum externis umbilico admotis, de qubus c. superiori, & de acutis prægnantium morbis in 3. remed. genere.

De dentium dolore prægnantium.

CAP. XX.

FOeminarum plurimas ex nullo alio indicio gravidas esse, certius cognoscces, quam ex dentium cruciatu; is autem in prægnantibus provenit ex defluxione à capite, nam vapores à menstruo elevati, si caput pertingunt, sanguinem ibi vitiant, ac cerebri nutritioni ineptum reddunt, unde à natura ad inferiora truditur.

Curatio. Curatur si temporibus, supra eas venas, quæ à capite descendunt, emplastrum applicetur ex mastice, vel contra rupturam cum pauco opio, deinde ad discutiendum emplastrum de Indico gummi dicto tacamaca. Secundò dolor mitigandus in ore detento vino, in quo incoxerint salvia, cortex mori, coriandrum præparatum, & gallæ; aut vapor per os sumatur ex decocto salviæ, saturciæ, majoranæ; Et si causam doloris frigidam esse cognoveris, denti affecto instillabis unam, vel alteram guttam olei cariophyllorum chymica arte extracti: vel olei salviæ, aut thymi parum auri propinquæ instilletur: vel dens fricetur theriaca aut mithridatio, cujus parum cavitati, si adsit, indere utile est, aut granū piperis, aut cariophyllorū. Si verò causa sit calida, nullo alio auxilio promptius dolor removetur, quam si frigidissima aqua ore detineatur, quâ, cum primum concalesit, ejectâ, alia denuò capiatur, idque crebrius fiat, ac subinde denti imponatur tantillum phylonij Romani, quod hisce, & aliis dentium doloribus, mirum in modum prodesse, crebra me docuit experientia, ita ut pro optimo secreto meritò sit habendum.

De morbis acutis in prægnantibus.

CAP. XXI.

2. de dieb. decr. 12. Maj. 1. acut. 8. ACutum morbum, ex Dioclis sententia, Galenus eum definit cui motus est velox, & subitò pericula adveniunt. Brasavola illi, inquit, acuti sunt, qui & brevi fiunt, & sæviora habent symptomata. Horum alij cum febre invadunt, ut phrenitis, pleuritis, anguina, jecoris & ventriculi inflammatio, causus, lethargus; alij sine illa, ut apoplexia, paralysis, epilepsia. Eorum causæ sunt, aut vitiosi humores, qui in corpore præextiterant, antequam fœmina conciperet, aut conceptio durantibus menstruis, unde eorum pars jam vitiosa detinetur, aut certè depravatus victus, quo aut antea usa fuit aut post conceptum, dum extranea appetit. *Causa.* Nunquam gravidis, ait Hipp: sine discrimine contingunt aut fœtus, aut matris; *7. aph. 30.* *Prognostica.* nam ex ijs qui febre carent (quia naturâ non solum acuti, sed valde acuti sunt, ideoque lethales) mater primum periclitatur, subinde etiam fœtus: ex aliis qui cum febre fiunt, primum periclitatur fœtus ob calorem, & putredinem, quæ facilè tenellum enecant, deinde mater, quia remediis destituitur victu tenui, & sanguinis missione, quæ si adhibeas, defectu alimenti fœtum perdis, unde febri abortus accedit, & geminum fit malum si non adhibeas, febrem auges victu intempestivo, & relicta sanguinis redundātia. His accedit, quod gravidæ fœminæ habitudo imbecilla ut plurimum est, & valetudinaria, ob vitiosi sanguinis redundantiam, & boni penuriam, qui ad

ad fœtum descendit, & trahitur, unde facile tolerare non potest acuti morbi insultus, fert enim natura sæpè simplicem affectum, cui si alter superadditur, aut succumbit, aut sine discrimine non tolerat. Porrò, quæcunque fœmellas conceperunt, facilius incidút in morbos acutos, sed facilius etiam liberantur, contrà, quæ mares; ratio est, quia morbis ex retentione obnoxiæ magis sunt, ideoque ob familiaritatem securius corripiuntur, quæ causa est cur maiores hæ, quam mares sustineant labores, saltem post primos menses, fœmellæ enim rarò excidunt, nisi initio gravidationis; mares ubi augeri, & moveri cœperunt, quia acetabula tunc ficciora ex motu vehementiori maris facilè disrumpuntur. Sed & matri salubrior abortus qui minorem proiecit infantem; at infans ipse quanto minor, tanto minus vitalis, nisi octimestris sit, qui etsi grandior, vitalis nunquam est. Iam verò fœtus in utero minus periclitatur 5. mense, & sexti initio. deinde 4. & sexti fine, mox in septimo, deinde in 3. 2. & primo ordine descendendo, magis in nono sed omnium maximè in octavo, quo etiam ordine remedia cùm majori vel minori formidine & cautela sunt adhibenda. Denique fœmina ipsa minus periclitatur, si abortum faciat primo mense, magis secundo, deinde tertio, & ordine servato 4. 5. & 6. in septimo & in nono, si fœtus vitalis sit, securissimus partus censetur, si mortuus, periculosissimus; omnium tamen pessimus octavus, tum ob fœtus magnitudinem, tum ob mensis naturam; hæc de prognosticis, nam demonstrativa sive indicantia singulorum morborum signa, ex propriis capitibus petenda sunt.

Quæ fœmellas conceperunt facilius morbis & corripiuntur & ab eis liberantur.

Curatio.

Acutos prægnantium morbos curare, & à curatione eorundem abstinere, periculo non vacat, neque ex scriptoribus, quid sit agendum, liquidò constat, curationem intelligo per magna remedia, quæ tria sunt, diæta, sanguinis missio, & purgatio, nam in reliquis auxiliis particularibus parum, aut nihil, evariat curandi ratio prægnantium, morbo acuto correptarum, ab alia, quæ reliquis corporibus utilis est, nisi quod acribus etiam clysterijs, & suppositoriis abstinere oportet, & insuper à diureticis, quia menses plerunque cient, & fœtui detrahunt alimoniam; nullibi itaque magis perplexi cordati medici sunt, quam cum aliquod ex illis tribus auxiliis, gravidis acuto correptis, adhibendum est, quo circa quæ quisque commoda, quæve incommoda habeat, perpendendum erit.

Dub. primum de victu sive diæta.

5. aph. 4. 5. aph. 30.

Et primò quidem de diæta, seu tenui victu Hipp. & Gal. servandum esse dixerunt in morbis acutis, qui tamen utero gerentibus tutus non est, nam ut alibi ipse scribit autor, ex acutis, gravidis non solum imminet periculum ob morbi naturam, sed ob tenuem victum, qui ipsis debetur acutis, cuius tamen ratione, alimenti defectu, fœtum perdimus; at si, ut hic servetur, crassiorem exhibemus, morbum augentes, matrem occidimus; nec satis est, quod gravidæ per cibi fastidia longissimas inedias ferunt, nam tum simplex est affectus: at morbo acuto præsente, ubi tot sunt quæ debilitant, si victu prives, ocyssimè interficies; servanda igitur mediocritas, & ratione fœtus, aliquid tenui victui adjiciendum; ratione acutiei morbi, aliquid de pleniori detrahendum ita ex duabus contrarijs indicationibus medium erit remedium mediocris victus, ex quo nec fœtus decidat, nec morbus augeatur. Talis parabitur ex iusculis pullorum, vel pullo ipso juniori, ptisana, ovis sorbilibus, abstinendo à vino, & reliquis succulentioribus carnibus, ac aliis, quæ plenum constituunt victum; horum verò quantitas major, vel minor esto, pro ratione magnitudinis fœtus, ita major ultimis mensibus, minor primis, moderata in mediis; interim tamen, quod de victu subtrahitur matri, supplendum fœtui per ea, quæ umbilico applicantur, de quibus infra in 3. remed. genere.

Dub. 2. de sanguinis missione.

De secundo remedio, nimirum de sanguinis missione, administrandam esse in acutis jubent ijdem autores, maximè si cum febre sit morbus, verum sapientissimus senex 5. aph. mulier, inquit, utero gerens, sanguine misso ex vena, abortit, præcipuè si fœtus sit grandior. Est igitur in gravidis ambiguitas, nam si vena secetur, subtrahitur fœtui alimentum, ac fit abortus, qui in acutis

læthalis est, si non vulneretur, fit morbus sævior, ac perit mater. At longe aliter nos sanguinem mittimus atq; aliqui, illi enim ad libras seu cotyllas, quarum quælibet habet ℥ xij, ut ex Gal. liquet, nos ad uncias, idcircò dum fœtus est minor, sicuti inprimis mensibus, id est à primo usq; ad quintum, tutò secatur vena, nec alimentum fœtui subtrahitur, maximè si plenitudo adsit, circa ultimos circumspectius agendum, tamen si pletorica sit mulier, mitti tuto potest, sic enim sedatur morbus & alimento fœtus non fraudatur. *Lib. de pond. & mensuris.*

In octavo mense mulieri Ulyssiponensi sanguineæ, cui nomen erat Elisabetha Rodriges, pleuritide correptę, ab alijs medicis pro deplorata relictæ, quater sanguiné misimus, & convaluit, ac puellum peperit ægregium, imò sunt plures fœminæ juvenculæ, & bonæ habitudinis, quibus citra morbum cum primum gravidæ fiût, eò quod ex copia detenta suffocari fœt9 solet, aut vincula disrumpi, sanguinem mittere expedit, ac bonum illum habitũ in solvere, antequam acutus aliquis morbus invadat, quod multis experimentis comprobatum est. *Histor.*

Fiat igitur sanguinis missio, sed quibusdam moderationibus. Prima ut sit parca, ne vires deficiant, & fœtui gestando aut morbo superando non sufficiant, neve tenerrima primis mensibus fœtus vincula, à quovis levi motu disrumpantur, aut plures dissolvantur spiritus, quorum defectu, infans debilitetur; qui etiam auctior jam factus, sanguine misso, facilius corrumpitur penuria alimenti, quamobrem habenda ratio morbi, sanguine misso, fœtus verò, minori ejus copia detracta, ac tanto minus extrahendum, quanto fœtus fuerit auctior. *Admonitio prima.* Secunda moderatio erit, ut fiat non ex basilica, quæ magis respicit fœtum, neq; ex pede, sed ex humeraria, aut certè, urgente necessitate ex communi. *2.* Tertia ut interim dum administratur, ac tota die umbilico applicentur, quę fœtum roborent. *3.* Quarta ut, quia sanguinis missio præsertim copiosa nunquam vacat periculo, non exerceatur, adversus alicujus præstantissimi viri sententiam, ac si solus fueris, antequam vena secetur aliquem ex celebrioribus medicis socium tibi adjungas: *4.* si tamen matri certum periculum impendet, præstat in dubio abort9 sanguiné mittere, quam ipso non extracto matrem, & infantem simul necessariò perdere; aut saltem in hoc casu, si vires sint debiles, cucurbitulæ scapulis applicentur cum scarificatione, aut hirudines brachiis, quia cum minore corporis commotione sanguinem detrahunt, & febrilem calorem evocant, ac minuunt. *Cucurbitæ. Hirudines.*

Tertium auxilium est purgatio, de qua an conveniat & quando, Hippoc. dixit hoc aphorismo, utero gerentes sunt medicandæ, si materia turget, à quarto mense, & usque ad septimum, sed hæ minus, à juniori autem fœtu & seniori abstinere oportet; quam sententiam malè quidam ad sanguinis missionem transferunt, ac dilatant, cum potius Hippocrat. verbo medicari, pro medicamento purgare, uti consuevit, ut omnes uno ore interpretes, & Gal. ipse citato fatetur, neq;, si de sanguinis missione intelligeret, excluderet primos menses. *Dub. 3. de purgatione.* *4. aph. 1.* Itaq;, à quarto inclusivè, ad septimum exclusivè, adhiberi purgatio potest, neq; id semper, sed si materia turget, ubi tria consideranda; Primùm cur mediis mensibus concedat, primis & ultimis non? *Primũ considerandũ.* Ratio est, quia mediis validiora sunt fœtus ligamenta, ideoque vehementiores medicamenti motiones potest sustinere; in aliis infirmiora sunt, & facile disrumpuntur, in primis, præ humore & mollitie, in ultimis, præ siccitate ligamentorum, quæ jam arent, sicuti pediculi, per quos maturæ ficus ac reliqui fructus arbori alligantur, ac etiam præ gravitate fœtus. Alterum considerandum est, in medio tempore, non sine distinctione, sed materia turgente, adhibendum esse pharmacum, cujus rei duplex est ratio; *Secundum.* prima periculi magnitudo, altera materiæ turgentis & commotæ facilitas ad expurgandum, ex quo prodit mitius sufficere medicamentum, & quod naturæ duntaxat manum porrigat, ut humores, qui ex se facilè hinc inde fluunt, educat; qua etiam ratione purgandi sunt humores in viis ductuum, sequitur insuper, minorem ex materiæ turgentis quam fixæ purgatione incorpore ægrotantis fieri commotionem, unde multi

 in gra-

in gravidis periculosiorem ducunt morbum acutum, ex materia quiescente, quam exagitata. *Tertium.* Tertium considerandum est, purgans medicamentum in morbo acuto ex materia firmata non convenire: ratio est, quia levia illa, quæ motam educunt materiam, firmatam movere nequeunt; & fortiora nulla conveniunt gestationis tempore, quia magnam commotionem inducunt, oppidoquè agitare apta sunt, & uterum gerentem & fœtum: *Admonitiones.* Nunc non solum duabus limitationibus, si turget materia, & mediis mensibus, adhibenda purgatio est, sed aliæ cautelæ adjungendæ: Prima ne amara medicamenta sint, nuda ut rhabarb. & aloës, quia amara fœtum enecant, ideo dulcoranda. Secundò ne laxantia nimis, ut manna, cassia, sirupus rosatus solutivus, epithymus, sena, nam nimis lubricant, & non purgant nisi in magna quantitate, ideo potius adjuncto rhabarbaro conveniunt, aut ipsum rhabarb. cum decocto florum cord. adjunctis semper corticibus citri, & ne ligamentis laxioribus reddi[illegible] abortus sequatur, si quando his utendū sit, roborantia adjungenda. Tertia cautela erit, ne sint valida, ut elleborus, colochyntis, turpetum, scaminonium, quia eorum commotiones fœtus non fert, & materia magis excandescit. Convenit igitur rhabarbatum cum conserva rosar. aut cydoniatum cum eodem paratum, vel diarrodonis rotulæ cum duplo aut triplo rhabarb. myrobalani species omnes, agaricus cum junco odorato, diacatholicon, & confectio hamec sine scammonio & colochyntide, ac similia, vel etiam leves clysteres cum pauco oleo;

Modi purgandi roborando.

1\. aut accipe cotonea interaneis purgata, in partes divisa superstite pellicula, & cute summa, coquito donec tabuerint, postea per cribrum extrahito, & cum saccharo concoque, inter coquendum pro singula lib. adde ℥ i optimi rhabarb. dosis ℥ i aut ℥ i ß; sequens etiam

2\. absque molestia efficacius purgat, cydonium sublatis seminibus reple ʒ i aut ʒ i ß optimi rhabarbari, agarici, vel foliorum senæ justa quantitate, vel alterius medicamenti, quod morbus postulat, deinde partibus unitis charta involvito, ac ligato, in clibano vel furnello coquito, absoluta coctione medicamenta rejiciantur ac cydonium manducetur.

3\. Tertiò medicamentum catharcticum vino aut liquore, quem patienti gratum esse cognoveris, per 24. horas macera cum cinnamomo, & aniso, coletur postea, & frusta cotoneorum aut pyra tantisper infunde, quoad liquorem imbibant, quibus sic humidis uti poteris aut resiccatis, idque ter quaterve iteretur, quo plus liquoris fructus hauriant, magisque fiant purgativi. Quarta cautela erit, ut exhibeatur duntaxat medicamentum purgans, dum res in dubio est, nam si morbus ex sua natura lethalis existit, tutius fuerit eas non purgare, ne medici errori mors postea asscribatur. quibus verò certa salutis spes promittitur, ne in majus periculum deducantur, adhibenda purgatio non est, in dubiis solum satius erit anceps experiri auxilium, quam nullum. Quinta cautela erit, ut interim dum purgatio, aut sanguinis missio administratur, puero per ea provideatur, quæ umbilico applicantur, roborandarum virium gratiâ, ut malum cotoneum, vel pomum assum mastice, cinnamomo, & corallis respersum ac pauco vino malvatico vel odorifero; valet etiam frustum carnis semiassum cum prædictis pulveribus, aut panis taleola torrefacta, vino madida, & pulvere macis cinnamomi ac cariophyllorum conspersa, temperatæ fœminę manꝰ oleo dilibuta omphancino, de styrace, balsamo aut diutissimè super umbilicum apposita, vel sacculus plenꝰ angelica, cariophyllis, mastice, corallo, mace, & similibus; aut unguentum comitissæ, vel aliud paratum, ex oleo myrthino, & mastichino, cum pulvere boli armeni & coralli, quod dorso & pubi apponatur, si calor & febris adsit, vel emplastrum ex supradictis pulveribus cum ladano, styrace, & balsamo umbilico admoveatur.

Alvi fluor. Nunc oportunè, qua ratione quidam morbi gravidis familiares curandi sint, quam brevissime adjungam, & quidem in alvi fluore expectata coctione cunctanda purgatio non est: nam pituitosus humor redundans ad uterum demissus, fœtum citius effluere facit vinculis laxatis, biliosus amarore suo ipsum occidit, non secus ac venenum.

Erysipe-

Eryſipelas in utero prægnantis curatur, pronuntiato prius ab ortu, & mortis periculo, ſanguine ſufficienter ex brachio miſſo; levioribus ac refrigerantib' clyſteriis, inunctionibus dorſo & inguinibus adhibitis, refrigerantibus ac diſcutientibus medicamentis, & aliis c. proprio de uteri eryſipelate 2. lib. recenſitis. *Eryſipelas.*

In magnis febribus, ob vehementiam in lentis obdurationem, fœminæ adeo extenuantur, ut neque parere, neque partus, aut à partu labores, & evacuationes ferre queant, teſte Hippocrate, ſi igitur vehemens ſit febris, parca ſanguinis miſſione utendum, ac extinguentibus fervorem; lentam verò contemperantibus ſerapijs, proba victus ratione, levibus clyſteriis, & abſtergentibus medicamentis, ut ptiſana, mulſa: apomeli, & oxymeli utendum eſt, inunctionibus præterea jecoris ac lumborum, ex roſaceo & ſandalino unguento. *Febris.* *5. aph. 55.*

Pravi humores ante vel poſt conceptum acervati, à quibus fœminæ malè habent, toto gravidationis tempore, ac ſæpe abortiunt, optima victus ratione, balneis, ſudoribus, ac debita purgatione præcaveri debent. *Pravi humores.*

Scholium.

Trahitur in controverſiam, ſitne periculoſius in gravidis ſanguinem mittere, an purgare, & quod purgatio ſit ſecurior, apparet ex ſententia prima quarti lib. aph. ubi eam admittit medijs menſibus Hippocrates qui de ſanguinis miſſione, abſolutè & nullo tempore excepto, dixit, mulieri utero gerenti ſanguine miſſo ex vena, abortit. Eſt tamen ex altera parte, quod ſanguinis miſſio parum movet, & ea duntaxat ratione infenſa eſt, quod fœtui alimentum detrahit, id quod in primis menſibus parum aut nihil nocere poteſt: contra verò purgans medicamentum, ut plurimum venenoſum eſt, vel diureticum, ac proinde fœtum enecat, aut menſes movendo abortum provocat, ac vehementes excitat motiones corporis, & ventris compreſſiones, quas fœtus ſuſtinere nequit, ſine eo quod ligamenta, per quæ utero alligatur, ſicuti fructus arbori per pediculos relaxentur aut diſrumpantur, nec ſolum hac ratione nocet, ſed ut motus animi, ira, & metus, quia ſanguis & ſpiritus in quibus uteri vires ſitæ ſunt, ab utero aliò rapiuntur, ac ſubinde ſuis viribus deſtituitur, ſuique muneris obliviſcitur, hoc eſt, retentionis fœtus, dum humoris expulſioni intenta eſt; non enim cogitare oportet fœtum, quaſi rem externam ſolis vinculis utero alligari, ſed uterum ipſum viribus ſuis, quaſi manibus quibuſdam, fœtum complecti. Cum igitur phlebotomia ſolum ſubtractione alimenti noceat, purgatio agitatione, compreſſione, naturæ diſtractione, venenoſitate, & qualitate abortum facere nata, ſequitur hanc multò periculoſiorem eſſe. Sunt qui reſpondent, purgationem plus periculi habere primis menſibus, ſanguinis miſſionem medijs & ultimis, quia in illis tenerior fœtus plus commovetur; in his major ac robuſtior, plus indiget alimento, ideo ab Hippocrate in ultimis potiſſimum ſanguinis miſſionem prohiberi. At hi peſſimè deducunt, quippe non ſequitur ex eo, quod phlebotomia ſit periculoſa, periculoſiorem eſſe purgatione, quæ tunc etiam periculoſiſſima eſt, quia vincula, quæ fœtu jam perfecto flaccida ſunt ac tenera, ſponte ſua, ne dum commotione levi abrumpuntur. Valeſius reſpondet, eam eſſe minus periculoſam evacuationem, quæ ſit majori præſente neceſſitate, ſed neque is bene, quia potius concludit, eam eſſe magis neceſſariam. Quare potius abſolutè dicendum, ſanguinis miſſionem ſemper cum minori periculo exerceri, ob adductas rationes, præſertim ſi par ſit neceſſitas, quod Gal. in lib. de ratione victus hiſce verbis expreſſit. Sanguinis miſſio, vel cum minus auxilium eſt, probari debet, quia eſt multò tutius, nedum cum par eſt neceſſitas utriuſq; id ipſum Averroës confirmavit, dicens, phlebotomia, quando adeſt repletio, qua embrio non indiget, non eſt mala, ſed pharmacum non credo ad bonum pervenire finem, ac ſubjungit ſuperius allatas rationes.

Dubium primum, ſitne periculoſius in gravidis ſang. mittere, an purgare. *5. aph. 30.* *Motus animi qua ratione abortum provocent.* *Solutio quorundam.* *Valleſii reſponſio inutilis.* *2. acut. com 12.* *3. collig. 40.*

Evenit hoc loco etiam dubitare, an prægnanti morbo acuto correptæ, liceat, ad abortum provocandum, catharcticum exhibere, quod quidam facere auſi ſunt, ducti Hippo-

Dubium ſecundum an liceat abortum provocare medicamēto purgante.

Hippocratis aphorismo, mulierem utero gerentem morbo acuto capi, lethale, quia, ut notat Galenus in commentario, duplex periculum, alterum à febre ipsa interimente fœtum; alterum quod ex longis intervallis cibum exhibentes defectu ipsum destruimus fœtum; si verò uberiorem cibum exhibeas, febrem augens, mulierem enecas, cum igitur alterum eorum sit servandum, matri prospiciendum in tempore putant, ne uterque pereat, at cum id fieri nequeat sine fœtus detrimento, satius esse, ut is statim projiciatur, qui postmodum, ut putant, projiciendus est. Verum eorum sententia nequaquam admittenda, dupliciter enim peccat, primò quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona; & fœtus cura adhibenda est, perinde ac viventis hominis, nec nostrum est unum salvare dispendio alterius. Secundò, quia in morbis acutis prægnantium abortus lethalis est, nam cum uterq; affectus per se semper sit periculosus, si conjungantur, ac malum malo addatur, res in extremum periculum deducetur. Sic Hippoc. mulieri uteri erisypelate correpta, pharmacum bibendum dat, si modò gravida non sit. Quod si oppositum nonnunquam successerit, id rectum ex errore judicandum, quod imitari non licet, nec rationi illud tribuendum, sed robori mulierum, per quod errata medicorum tolerare potuerunt: Conclusio. *Securiusque semper fuit, & fœtus & matris summam habere rationem, sic enim plerumq; factum, ut uterq; supervixerit. At si fœtum in utero jam esse mortuum, certò cognoverimus, medicamento quod illum educat, ac purgatione audacius prævenire oportebit extrahendi fœtus & peccantis humoris gratia, vide quæ de his c. de sterilitate per collationem superius disputavimus.*

De prægnantium moderamine atq; custodia.

CAP. XXII.

Definitio. Est uteri gestatiò naturalis quidem, sed gravissima affectio, de qua propterea continuata seriè meritò hic agendum fuit, eam natura concoctione, seu potius maturitate perficit, à quo tamen opere, si aliqua occasione intercipiatur, in mille prolabitur vitia, ideo utero gerentes maximè primiparas, & delicatiores prudenter tractare oportet, ne quid mali illis accidat; nam simile quippiam gravidis contingit, ac ijs, quæ grave onus filis tenuissimis appensum gestant, quod si cautè & lentè commoverint, innoxiè ad statutum terminum deducunt, sin minus consideratè agitent, facile procidit: aut teneris arborum floribus, qui quavis aura vel pluvia dejiciuntur, quibus consimilem ac mirè teneram conditionem fœtus in utero sortitur. Vitanda. Idcirco gravida vitet omnia, à quibus commoveri potest, ut aerem rudiorem, frigidiores & asperiores ventos, magnos æstus, Venerem nimiam, præsertim primis mensibus, & eo maximè si salax sit, ne fiat superfœtatio, quæ semper periculosa est, ultimis tamen mensibus frequentiori uti potent, sed vir suis innitatur brachiis, ne ventrem gravet. Vitet insuper gravida vigiliam nimiam, vehementes motus, & agitationes curru, lectica, vel alio quovis equitationis genere, saltum, cursum, tussim, zelotypiam, externum amorem, graves sonitus, clamorem, iram, sollicitudinem, tristitiam, tenebras, & metum, præsertim caveat à repentinis terriculamentis, qualia ex incendijs, fulgore, fulminibus, tonitruis, monstrosisve hominum aut bestiarum aspectibus, aut mariti vel fratrum rixis concitari solent, nunciisve repentinis, gaudium aut merorem concitantibus. Nec acutioribus utatur medicamentis, nec repletione, aut cibi nimia parcimonia, his enim fœtus commotus vehementes motiones in ligamenta infert, & calor ac spiritus ab utero ad alias partes avocatur; nec duris sellis, aut solio insideat, aut grave onus elevet; sed & lucernarum fumus, ac graveolentia cuncta vitentur, & ingens alicujus vetitæ rei appetitus; hortos ne frequentet gravida, duplici de causa, prima ne forte sedeat supra herbam, quæ abortù provocet. Secunda

Secunda ne appetat fructus aut herbas, quæ, si concedantur, noceant; aut si earum desiderio frustretur, fœtus exanimetur; sanguinis etiam affluxio ex naribus, hæmorrhoidibus, aut alio quovis loco prægnantibus, periculum inducit, nec nimis arctè cingatur, nec acutis utatur clysteriis, nec humidioribꝰ cibis, quia ad abortum parant, neq; acribus, aut depravatæ alicujus qualitatis, neque crassis flatulentis, ac difficilis coctionis, diureticis, aut menses provocantibus, ut fabis, lentibus, cicere, capparibus, cæpis, alliis faseolis, olivis, croco, & vino meraco, carne bubula, anserina, suilla, infumatis, frixis, & salsis, nam salsioribus cibis usæ carentem unguiculis partum edunt. Sitq; potius gravida hilari *Adhibenda* animo, luctu & curis ne conficiatur, gaudijs mediocribus operam det: bona spe alantur, distrahantur, solentur, eæ præsertim, quæ delicatiores sunt, & facilè expavescunt, sed neq; sine præstantioris, ac dilecti viri patrocinio unquam sint; hæc enim infantem exhilarant, ac fœtus vires omnes excitant, & confirmant. Cibus esto frugalis ac mediocris, copiosi tamen & facilis nutrimenti, ac laudabilis substantiæ, quorum tamen copia semel exhibita per initia sit parca, ne calor ab utero distrahatur, & quia eo tempore sanguis abundat, & fœtus parum consumit; ac si plurima excrementorum copia in ventre congeratur, comprimitur uterus, ideo partiri melius est. *Cibus.* Optima igitur cibaria parabuntur ex ovis, gallinis, caponibꝰ, arietina, vitulina, & avibus variis. Potus sit vinum albū, *Lotio capitis.* mediocre, aut dilutum aqua anisi, aut defecata cerevisia; utatur mundis linteis, custodiatur caput & pectus à frigore; poterit tamen solito modo caput lavare, modo à rubificantibus abstineat. Somno utatur longiori: & si alvus compressa fuerit, ob intestini recti angustias ab utero illatas, quod plerumq; ultimis mensibus accidit, edulia adhibeantur, ventri subducendo apta, ut ptisanæ succus, mercurialis, malva, spinachia, lactuca, parata omnia pro more regionis, vel suppositoriis utantur ex melle, sapone veneto, & vitello ovi, atq; hæc toto ferè gestationis tempore. Hoc servato ordine, ut primo mense non exerceatur, secundo raro, & lentè; Tertiò expeditius, 4. 5. & 6. audacius, sed moderato exercitio, & per planum, quibus etiam temporibus ordine cibus augeri debet. 7. 8. & usque ad dimidium noni detrahere de exercitio oportet, deinde intendere. *Gravidis quæ singulis mensibus gestationis ordine sunt servanda.* Maximè verò circa octavum, qui molestissimus est, vehementem motum interdicere oportet. Nono relaxandi corporis, & meatus dilatandi gratia si quæ emplastra confortantia adhibuerat, dimittat, & paulatim exercitijs utatur, & balneo ex emollientibus; ac post. 15. diem noni mensis oblinatur pudendum muliebre, & venter inferior butyro recenti, vel assungia capi, aut oleo amygd. dulc. ac reliquis infra dicendis, ut facilior pateat exitus fœtui; Johan. Lebon choreas, & diuretica consulit, quæ mihi nō probantur, ne violenter *Iohannis Lebon lapsus.* partus fortè ante tempus provocetur; potius igitur deambulatione, & lanificij exercitio, partui proximæ exerceantur; nec alio induantur vestimenti genere, quam levi ac laxo, nec thoracico indumento coarctentur; Scoticas ferunt simplici pallio uti, ac sine obstetrice parere.

Porrò mox à conceptu ea administranda, quæ ventriculum, cor, & uterum *Ventriculū roborantia* roborent, & modicè calefaciant, nam quia uterus ad se calorem trahit, reliquæ partes caloris præsidio orbantur, & pro ventriculo utilis est usus cydoniatæ sine aromate, aut tabellarum aromatici rosar. & diarrod. abb. vel ℞ macis, cariophyllorum, coriandri præparati, cinnamomi an. ʒ ß, facchari dissoluti in aqua buglossæ q. s fiant rotulæ. Unguatur etiam ventriculus oleo absyntii, masticis, cydoniorum nardino, supersparsis pulveribus diarrod. aromatici rof. corticis, thuris ligni aloës, cariophyllorum, menthæ, aut applicetur hoc cerotum ℞ rof. rub. masticis, coriandri præparati, coralli rubei, balaustiarum, bistortæ corticum granat. an. ʒ ij, nucum cupressi ʒ iij, pulveris sanguinis draconis, serici, boli armeni an. ʒ i olei masticis cydoniorum an. parum, cum picis & ladani s. q. fiat cerotum. Aut ℞ olei cydoniorum masticini an. ℥ i, pulveris coralli rubei, myrthi an. ʒ i. ceræ parum, fiat linimentum.

Quod si fœtus lentè & ægrè moveatur, umbilico adhibenda, quæ robur illi *Umbilico admovenda.*

præſtent, ut filtrum ſericum goſſypio repletum cum baſtituris, quo totus venter muniatur, aut ſacculus ex ſerico, ſyndone cum ambra, moſco, corallo, roſis cariophyllis, ſemine angelicæ, maſtice; aut reliqua quæ ſuperiori c. in tertio auxilrorum genere dicta ſunt; quinetiam ore aſſumatur parum conſervæ, quæ recipit ſucci pomorũ dulcium deſpumati, ſucci bugloſſi an. ℥ ij ß, doronici, corticum citri, florum borraginis, roſ. rub. been albi, & rubei, coralli, limaturæ eboris an. ʒ i ß ſpodij, nucis, & galliæ moſcatæ, ſuccini, oſſis de corde cervi, ſand. rub. an. ʒ ii, ſeminis ocymi, florum myrthi, meliſſæ, coriandri, cinnamomi, galangæ, zedoariæ, ſpicæ nardi, ligni aloës, ſerici minutim ſciſſi an. ʒ i. myrobolanorum ʒ i ß, fragmentorum ſmaragdi, hyacintorum, ſapphirorum, granat: præparat: an ʒ ß. margaritarum præp. ʒ i ß, limaturæ auri, & argenti an. ℈ ii, ambræ g. x. moſci ʒ ß fiat ſecundum artem confectio cum ſaccharo, doſis ʒ ii, ac ſuperbibat parum vini deſtillati cum fœniculo, zinzibere, cinnamomo, & cariophyllis, quæ etiam præſidia cordi utiliſſima ſunt. Aut ex prædictis ſpeciebus, addito pulvere roſ. ſeminis angelicæ, ſanguinis draconis, boli armeni cum ladano, & cera emplaſtrum fiat, vel ſequens. ℞ tonſuræ ex panno coccyneo ℥ iiii, zinziberis, galangæ, cinnamomi, cubebarum an. ʒ ii, ſanguinis draconis ʒ i maſticis ʒ ß. moſci g. vi. mellis aut terebentinæ q. ſ. fiat emplaſtrum.

Conſerva.

Cordis providentia. Cordi ſubinde providendum, præſertim ſi ejus ſaltus ſentit fœmina, ſiccis epithematibus ex florib. cord. & pulverib. diambræ, ac diamoſci ſacculo incluſis, aut inunctione ex oleo naphæ, & Jaſminorum; aut ſerico rubeo madido in vino odorato, aqua roſ. naphæ, viol. meliſſæ, cum prædictis pulveribus: & capiat matutinis temporibus unam vel alteram tabellam electuarij de gemmis, lætitiæ Gal, diamargaritonis, diamoſci dulcis, diarrod. abb. triaſandali, ex quib. cum ſyrupo roſ. viol. bugloſſæ, borraginis fiat electuariũ, aut cum conſerva earundem herbarum fiat conditum, vel parentur morſelli ex iiſdem, & ſaccharo diſſoluto in aqua borraginis.

Laxantia vias & aperientia. Balneum. Tertiò ubi aliquot jam dies noni menſis gravida ingreſſa fuerit, adſtringentia, tum emplaſtra, tum confectiones planè dimittat, & balneum ingrediatur ex decocto altheæ, cum radicibus malvæ, meliloti, camomillæ, anethi an. m. j. lavẽdulæ m. j ß, ſeminis lini, fœnugræci, an. ℥ i fiat decoctio in q. ſ. aquæ, in qua ſedeat, quotidiè per ſemihoram; poſtea abſtergatur, & liniatur hoc linimento.

Linimentũ. ℞ olei amygdal. dulcium, liliorum alb. an. ℥ i ß, pinguedinis gallinæ ℥ ß, muſcilaginis ſeminis altheæ ʒ ii, olei ſeminis lini ʒ i miſce ungatur ab umbilico uſq; ad pubem; tum deinde aſſumat vitellum ovi, cum pauco cinnamomo loco ſalis, & ſuperbibat modicum vini albi aut Hippocratici, totoque hoc tempore utendum juſculis pinguibus, & humidioribus cibis. Atq; hoc quidem vivendi ordine præſcripto, pleraſq; vidi, quæ cum antea difficulter, & ſummo cum dolore parerent, nullo poſtea negotio & breviſſimè pepererunt.

Si tranſcedat nonum menſem. At ſi nonum videatur tranſcendere menſem, nec partus ſequatur, non ſolum laxantibus utendũ, ſed ijs etiam, quæ nonnihil moveant, ideo fiant inceſſiones ex decocto malvæ, adianthi, parietariæ, arthemiſiæ, foliorum lini, altheæ, lavendulæ, lauri an ʒ iii, poſtea abſtergatur, & inungatur ſequenti linimento. ℞ olei de ſemine lini ℥ ii ß amygd. dulcium ℥ i. medullæ cruris vituli, pinguedinis gallinæ an ℥ ß muſcilaginis ficuum, aqua arthemiſiæ extractæ, butyri recentis an. ℥ i fiat linimentũ, quo perfundantur renes, lumbi, ab umbilico uſq; ad pubem; tegatur poſtea pãnis calidis, & quieſcat, ſorbeatq; juſculum gallinæ cum ovi luteo, cinnamomo,

Pulvis. & croco; aut ℞ cinnamomi electi, ʒ i ß, peucedani ʒ i fiat pulvis, capiat ℈ j cũ juſculo gallinæ, aut vino,

Rotula. vel unam ex rotulis, quæ recipiunt cinnamomi electi ʒ i ß, corticis caſſiæ fiſtulæ ℈ iiii. cõſervæ capil. ven. ʒ ii, ſacchari albi in aqua ſabinæ aut arthemiſiæ diſſoluti q. ſ. fiãt tabellæ, ſingulæ põderantes ʒ i q. ſi magis arriſerit opiata, ſic cõcinnetur, myrrhæ, caſtorei an ʒ i ß, ſtyracis, calaminthæ ʒ i, cinnamom. elect. ℈ iiii, ſabinæ ʒ i. cum melle fiat electuarium, doſis ʒ ii,

Opiata. cum tardat partus, aut difficulter procedit, & ſuperbibat hauſtum vini Hippocratici.

Rodo-

RODERICI à CASTRO LUSITANI

De morbis Mulierum.

LIBER QAURTUS.

De puerperarum, & nutricum affectionibus.

SECTIO PRIMA.

De morbis puerperis peculiaribus.

De partu naturali, & ut regenda parturientes ac puerperæ.

CAP. I.

Definitio. PARtus est fœtus in lucem editio, naturalis verò partus, est consummati perfectique fœtus justo tempore, & figura, in lucem emissio. Quanquam autem inter morbos; quibus hoc opus dicavimus, partus non connumeretur, sed actio potius sit naturalis, per quam instar crisis, natura se exonerat, fuit tamen de eo hic agendum, ut servetur series affectionum, quæ fœminis contingunt, & de quibus medici passim consuluntur; ideo autem brevior nunc ero, quia c. 7. & 8. lib. quarti de natura mul. ea de re prolixius jam scripsi. *Naturalis partus conditiones quinque.* Ex quo loco constat ad naturalem partum quinq; requiri conditiones. Prima est, ut fiat perfecto jam fœtu; Secunda ut debito tempore; Tertia ut debita figura, Quarta ut levibus symptomatibus; quinta ut evacuationibus debitis. Perfectus est fœtus, cum habita ratione temporis formationis, videlicet 45. dierum spacio duplicato, motus accidit, ac triplicato tempore motus perficitur, & integritatem recipit: debito tempore fit, si à primo die mensis noni ad decimum usq; decimi contingat: debita quidem figura, si in caput procedat, brachiis subsequentibus super coxas extentis: debitis verò symptomatibus, si citra fœtus vel matris periculum moderatis doloribus, ac debito durantibus tempore in lucem veniat; fit tandem moderatis expurgationibus, si neq; secundinæ, neq; lochia detineantur, aut immoderatè fluant.

Causa. Naturalis partus causæ ex utero sunt, aut ex fœtu, ex utero quidem, quia circa id tempus, mole pondereve gravatus vi sua expultrice ad propellendum fœtum insurgit: fœtus verò, quia ob loci angustiam, & alimenti defectum exitum affectans, validè sese agitat, calcitrat, & membranas disrumpit, ac matura jam flaccidaq; acetabula: sicq; vinculis exolutus, foras prodit, unde ex parte fœtus tres sunt causæ, necessitas refrigerij, inopia alimenti, & loci angustia, ob quam tantum os uteri aperitur, quantum sufficit fœtui facilem præbere exitum; hanc tamen actionem, & quare ipse fœtus in figura decenti collo uteri appropinquet, abditam, & creatori soli notam habere causam, medici concedant necesse est.

Signa instantis partus. Porrò instantis partꝰ signa sunt, dolor acrior sub umbilico, & ad inguina: indeq; se ad lumborū vertebras reflectēs, ipsius uteri ad inferiores partes descensus, & quod genitalia cū dolore tument, & febrilis quidā, veluti horror corpꝰ invadit,

vadit, ex naturæ ad excretionem accinctæ conatu; facies rubet, superiores partes gracilescunt, & loca supra pectinem extenduntur, immissoque digito ad magnitudinem ovi, in orificio uteri invenitur, & os uteri rectum apparet, sicuti in conceptu, ut Galenus asserit, *14. de usu part.* urinæ nascitur desiderium, frequens humor effertur, primò lentus, postmodum plurimus, ac demum sanguis, isque aquosus, si fœmina nascitura est, purus, si masculus.

Prognostica

Gravida, si torminibus vexetur, ocyssimè parit, si lumbi doloribus, difficulter; quicunque fœtus in 70. diebus movetur, is triplicato numero absolvitur, fitque septimestris, qui in nonaginta, triplicato etiam perficitur, & is nonimestris est. Si fœtus capite velato, veluti agnina membrana (quod fieri solet) prodeat, infantis, & matris roboris, indicium est, nec restitisse inviæ, & genitalium angustiis.

Vt regenda parturiens.

Tria potissimum in parturientis gubernatione administranda, nonnulla ante partum; alia in partu; quædam etiam post partum. Igitur ante partum eligenda obstetrix prudens, muliebrium affectionum docta, & obstetricandi exercitatione perita, nam hæc ars viros dedecet. *Documenta ad obstetrices.* Obstetrix itaque pro primo documento curet, ne instante partu alimentorum copia gravetur mulier, *1.* quod pleræque faciunt, ex quo tamen distrahitur calor pro conficiendis alimentis, ac dum retentioni alimentorum vacat, viriliter expellere nequit. *2.* Secundum documentum erit, ne obstetrix difficilè parientium uterum longo tempore dilaniet, sed leviter & placidè dulci oleo perfundendo contrectet. *3.* Pro tertio documento caveat diligentissimè, ne fœtam mulierem ante in partus labores conjiciat, quam imminentis partus commemorata signa apparuerint, præcipuæque uteri osculum rectum, ac hians prominuerit, ac prædictarum humiditatum effluxus conspiciatur. *Situs* Tunc verò convenienti ac debita figura sic collocetur, ut nec penitus jaceat, nec sedeat, sed erecto, & nonnihil sublimi dorso, quo liberior sit respiratio, & inniti validius possit, curvatis ac divaricatis à se invicem cruribus, calcibus ad nates nonnihil reductis, elatis præterea aliquantulum natibus, sic ad lecti latus transversum adnitatur. Sunt quæ stantes pariunt, manibus duntaxat nixæ, ad lecti spondam, aut sellam; aliæ ad focum, Gallicæ præsertim, & Germanæ mulieres, quæ in hunc usum sedilia quædam habent destinata, ab humo non altè distantia, ac ita in lunæ similitudinem excavata, ut facilè illuc infans, & reliqua, quæ debent, transmittantur, ac reclinantem fœminam tergo accipiant, quorum formam Eucharius Rodion accuratè delineavit.

In parturiendi tempore quid agendum.

Secundò cum partus jam instat, & toto parturitionis tempore aër sit temperatus, aut calidiusculus, nisi ætas vigeat, tunc enim ex nimio calore defatigatur mulier, ac vires deficiunt, idcirco aërem difflare sæpè convenit, & fenestras aperire, quo facto dilectissima soror mea, quæ in maximo partus labore jam diu versabatur, resumptis viribus fœliciter peperit, idque postea pluribus contigisse scio, sunt quæ fœmori alligant lapidem ætiten, & cavent ne in conclavi pyra sint, quia vulvam dilatari prohibent; Porrò debent jam dicta sedilia à tergo pannis expleri, *Alia documenta ad obstetrices.* ipsa verò obstetrix ante prægnantem sedeat sella humiliori, ut ex superioribus partibus infantem possit adducere, & interea, quantum & quatenus se moveat fœtus, observet; parientem obstetrix doceat, atque confirmet, nec cibo ac potu solum recreet, sed etiam verbis consoletur cum bona spe fœlicis ac masculi partus, eo enim mulieres ferè gaudent, deinde membra parturientis, & orificium matricis ac totum ventrem, & inguina manibus perunctis oleo amygdal. dulc: & liliorum alb. regat, & quam commodissimè gubernet. Ne verò pariens præ verecundia se concludat, obstetrix faciem aversam habeat, ac digito sinistro eodem oleo peruncto, orificium matricis sensim aperiat, & linteum molle, ac tenue manibus gestet, ut partes tractãdo, an sanguis fluat, conspicere possit, aut exeuntem infantem molliter suscipere.

Documenta ad parturientem.

Ad hæc parturienti cuncta ligamina auferantur, & cum dolor occurrerit,

rit, ipsa quantum potest spiritum cohibeat, clauso ore & naribus, nec quicquam clamet, matrice autem se aperiente conetur, cum se concludit, conari abstineat, ne frustra lassetur, & fervor, ac sanguinis fluxio emergat, vel motu uterus, & fœtus invertantur, quod accidisse visum jam est. A lateribus etiam ministræ peritæ, & quæ sæpius pepererunt, aut ipse fœminæ maritus, sine quassatione, manibus apertis deorsum deducat fœtum, supra umbilicum manibus molliter comprimendo, & urgendo, ut fœtus ad inferiora depellatur, quod si vires deficiant odoribus, vino, & carnibus assis muniatur; si alvus sit suppressa, folijs suppositorijs leniter ducatur. *Ad assistentes.*

Tertiò cum infans exire cœperit, manibus, lino tenui, ac molli moderatè calefacto, & extenso, eum suscipiat obstetrix, observetque ne subitò simul cadat, ne quassetur caput, aut alia pars lædatur, & ut unà secundinæ exeant, provideat diligenter, quæ si restiterint, aut alicui parti convolutæ adhæserint, manum sinistram calido oleo illitam in fundum uteri immittat, ac secundam extrahat. Si verò sint fundo connexæ, leniter & placidè primo in obliquum deducantur huc, ac illuc circumagendo, deinde paulatim validius attrahantur, tuncque relicta obstetrici infantis cura, reliquæ fœminæ puerperæ rationem habeant, ac primum quidem in lecto componatur, cubiculo obscuro, cruribus modicè patentibus ne quid foras effluere promptum impediatur; ne autem nimio madore, & corrosione humorum fluentium lædatur, spongia prius, deinde mundis linteis loca extergantur, ac pannis calefactis contegantur, sæpiusculeque mutentur, ne fœtorem contrahant, tunc deinde oleo cumini, modico vini admixto, venter & pecten perfundatur. Lusitanæ fœminæ puerperas ilico à partu supra umbilicum fascia, latitudine ferè duorum palmorum obligant, ut major fiat lochiorum compressio ad inferiora, præpediaturque ingressus frigidi aëris, qui inprimis nocere solet, nam vacuus tum temporis uterus ventositatibus repletur, quæ distentionem tumoresque pariunt, unde postea uteri suffucatio gignitur, dolores ventris, febres, & pleraque mala: Septentrionales ligaturam negligunt, ut liberiores ad fluxum partes sint. *Lusitanorum mos. Septentrionalium mos.*

His jam peractis fœmina cibis reficiatur, primò quidem liquidioribus ac tenuissimis, ut verò vires recreentur, ilicò exhiberi potest purum Hippocraticum, sed modicum, deinde succus amygdalarum dulcium saccharatus, aut vitelli ovorum cum vino rhenano, saccharo, cinnamomo, *(chaudeau)* Gallicæ vocant, si autem vinum sit Hispanum, aqua diluatur; Lusitanæ ex panis taleolis, cum ovis, cinnamomo, & melle vel saccharo suas concinnant, *(fatias)* quas etiam reliquas consanguineas, & assistentes gustare consuetudo est, quemadmodum in quibusdam Germaniæ locis vini mensuras aliquot ea ipsa hora insumere; vel etiam exhibeantur puerperæ consumpta, & jusculа gallinæ vel caponis, cum ciceribus & croco parata. Potus esto aqua cocta cum cinnamomo, adiantho, & corticibus citri, quæ etiam in cerevisia concoqui possunt. Germanæ cerevisia calida leviter cocta cum pane & saccharo utuntur, quo quidem cibo nullus alius majorem præstat copiam lactis, Belgæ vinum exhibent; sed si tormina adsint, aut lactis copia molestet, vitandum. Biduo à carne abstineat puerpera, & ijs quæ diximus sit contenta. Quippe, ut Hippocrati, & Galeno placuit, à confertâ evacuatione, ad plenum victum non est properandum, postmodum de gallina, aut capone uberius accipiat. Molestum semper fuit tolerare fœminas, quibus enixam moderari curæ est, ni enim epulis, & vino liberalius indulgeant, nihil boni præstare existimant, habent etiam nescio, quas leges, & statuta, misérculis vehementer noxia, ipsis verò sacra, quibus neglectis prudens medicus, ea providere jubeat, quæ necessaria fore judicaverit. Si partus laboriosus fuit, oleo amygd. dulc. ilia & venter foveantur. Si cruciatus & labores à partu suboriantur, (q; etiā in naturali partu contingit) obstetrix manū immittat in loca muliebria, sic interdū concreti sanguinis copia, interdum carnea *Cibus primis diebus. Potus. [illegible] 13. Adverte.*

quæ-

quædam massa eijcitur, ibi detenta, ob facultatem expultricem lassatam ac prostratam, laborum priorum diuturnitate, qua tamen ejecta levatur puerpera; sunt etiam, quæ ad levandos dolores secundas adhuc calidas umbilico applicant, aliæ circa renes & ventrem, pellem arietinam é vivo animali recenter extractam, involvunt. Si masculum peperit 30. diebus lecto se contineat, si fœmellam 40. quanquam hæc regula non ita exactè servanda est, tamen toto hoc tempore à viro abstineat: tametsi autem Hippocrates hosce ferè expurgandorum lochiorum terminos posuerit, tamen robustæ mulieres, & quæ valde exercentur, sæpè ad octiduum duntaxat, salubriter purgantur, & si quæ lochia postea habeant, non continuò fluunt, sed per intervalla singulis videlicet quatuor diebus, aut circiter. Si posthæc omnia ex ratione contigerint, naturæ & obstetrici totum partus negotium committendum, quo pacto verò puellus recenter natus sit tractandus, infra proprio c. dicendum est.

Dolorum sedatio.

1. de morb. mul. 29.

De fœtu mortuo.

CAP. II.

Causa.

Cordæus in 1. de morb. mul. 6.

DEmortuum fœtum protinus cognoscere expedit, ne corrupto, matri quoque immedicabile accidat damnum, quanquam sint, qui scribant ad vigesimum jam annum gestatum vidisse. Moritur in utero ob alimenti defectum, vel ob malitiam, vel quia pletoria suffocatur, aut solutis acetabulis alimento defraudatur, solvuntur verò ictu, saltu, tussi, sternutamento, animi pathematibus, vel laxantur nimio mucore; corrumpitur etiam fœtus exhibito medicamento, quod menses provocet, aut ex potu amarorum, vel ex morbo acuto, æstuoso, & magno, ac demum ex partus dificultate.

Signa.

Hipp. 5. aph. 38.

Cognosces fœtum in utero mortuum esse, si admota manu amplius moveri non percipitur, sed decumbente fœmina in latus, in id devolvitur etiam infans, veluti immobile quoddam saxum; sed & mortuus jam ponderosior est matri, quia facultatibus, quibus antea regebatur, non sustinetur, & spiritus, quibus orbatur, addunt corpori levitatem; ad hæc mortuo fœtu extenuantur mammæ, dextra quidem si mas, sinistra si fœmina corrumpatur, dolores fiunt circa umbilicum ac lumbos, quia vivæ partes mortuum fœtum, ut sibi maximè dissimilem, rejiciunt, quo fit, ut inferiores partes comprimantur, & stranguria ac tenesmus accidat; tactu frigida genitalia sentiuntur, ob extinctum fœtus calorem, quo antea duplicabatur: fœtida, aquosa, deinde etiam subrubea quædam ab utero manant, ipsius etiam fœminæ oculi concidunt, palpebræ inflantur, ipsa languet, segnis fit ac mollescit, color ejus in fuscum mutatur, visus adest tenebrositas, anorexia; aures, labia, nariumque extremitates pallent, ac frigent, facies rubet, & tumescit; crebris animi deliquijs, convulsionibus & horripilationibus corripitur; sitis vexat, turbulenta insomnia, dentium fremitus; quæ omnia ex elatis sursum ad cor & cerebrum à cadavere vaporibus fiunt, & sub secundum aut tertium à mortuo fœtu diem contingũt. Verum si fœminæ anhelitus fœteat, indicium est, jam quoque cœpisse putrefieri, tandemque omnia accidunt, quæ ex relictis secundinis. Periculosum valde malum est, præsertim si octavo mense contingat, ideo diligenter curandum, ut quamocyssimè emortuus fœtus expellatur. Quod si ante exclusum fœtum secundina excluditur, mortuus in utero fœtus est, quia cum fœtus in utero non nisi per umbilicalem arteriam spiret, & per venam umbilicalem nutriatur, eadem exclusa nullus spiritus, nullumve nutrimentum ad ipsum commeare potest; Porrò, quæ lethargico sopore premuntur, resolutæ sunt, ac difficulter revocari possunt, lethaliter afficiuntur, & quæ ad maximas exclamationes revocatæ, debiliter respondentes, rursus in soporem deferuntur,

Putridi fœtus signa.

Prognostica

quæve

quæve per convulsiones contrahuntur, aut nervis tremulæ fiunt, & quibus pulsus oppidò tumidus, verum obscurus, ac debilis deprælienditur, & languidæ sunt, ac membra ægrè attollunt, quæ autem nil tale patiuntur, servari posse, expulso fœtu, spes est.

Curatio. Emollientia. Curatur quinque remediorum generibus, primò ijs, quæ uterum dilatent, in quem usum facit balneum ex emollientibus, ac inunctio ex oleo liliorum, camomillæ, amygdalarum dulcium; aut ℞ succi marrubij, & apij an. ℥j. coletur, & adde olei ros. ℥ viii, adipis anserini ℥iij, cujus tepidi medietas in sinum muliebrem infundatur; ac si fœtus jam intumuerit adde resinæ ʒ ii. Paratur etiam fotus ex diptamo, betonica, ac thymo Cretensi; & pessus ex galbano & oleo irino, vel cedrino, vel ex parietaria cum vino trita; aut cataplasma fit ex calamo odorato, cucumere sylvestri, & adipe anserino; aut croci triti ʒ i adipe anserino excipiatur, & in uterum indito; vel ℞ pulveris conizæ, menthæ siccæ an ʒ i. mellis, & resinæ q. s. fiat; plures sunt, qui nullo alio remedio promptius fœtum expellunt, quam clystere per sedem indito, ex rebus emollientibus parato, cum multo oleo. Sed & per os assumitur ʒ i pulveris indis florentinæ, cum jure pingui.

Proritantia Secundò ijs, quæ vires habent proritandi, & excitandi facultatem expultricem, quam calcitratione sua mortuus fœtus non excitat, sumantur itaque per os ea omnia, quæ menses provocare valent, ac molam educere, de quibus propriis capitibus, peculiariter tamen sternutamentum errinis provocetur, ac exhibeatur ʒi hæmagogi Nicolai, aut theriacæ optimæ cum vino, vel aqua arthemisiæ: vel ℞ sabinæ, aristolochiæ, trochiscorum de myrrha, castorei an. ʒ ii, cinnamomi ʒi, croci ʒ ß. fiat pulvis, dosis ʒi cum aqua sabinæ vel cinnamomi, aut cum aqua ex decocto dactylorum; aut ℞ theriacæ, diatessaron ʒ i. aquæ ruthæ, fœnugræci an. ℥ i i i, ficus andæ num. iiii, origani ʒ i i, coquantur ad tertias colaturæ sumat ℥ i i: aut Aristolochiæ, gentianæ, baccarum lauri an. ℥ i. costi, casiæ, myrrhæ an. ℥ ß, cicerum rub. p. i i j. coquantur in s. q. aquæ ad lib. 1. ß, & addito croci ʒ. ß, fiat potio; aut detur cinnamomi, & rubeæ an. ʒ ß, cum ℥ ii aquæ sabinæ. Quibus non proficientibus purgantia medicamenta exhibeantur, & altero à purgatione die capiat hoc remedium. ℞ spicænardi, cinnamomi, ruthæ an. ʒ i, myrrhæ ʒ ß, croci ℈ i misce, fiat pulvis, sumat ʒ i cum decocto sabinæ, vel rubeæ; aut ℞ pulveris sabinæ, assari, rubeæ, myrrhæ an ʒ ß, detur ʒ i. cum eodem decocto. Interea tamen exterius applicentur olea, unguenta, pessaria, & reliqua quæ menses provocare suo loco diximus.

Pulvis optimus.

Pulveres alij.

Fœtum corrumpentia. Tertiò si adhuc fœtus hæreat, utendum ijs, quæ ipsum corrumpere valeant, ut per partes expellatur, in quem usum, ℞ aluminis scissilis ʒ i, myrrhæ ʒi ß, ellebori nigri ʒ ß. trita cum vino in uterum immittantur; aut ℞ ellebori nigri staphisagriæ, aristolochiæ rotundæ, colochyntidis, ammoniaci an. ʒ i, fellis taurini ʒ ij; ammoniacum in melle aut vino dissolvatur, reliqua terantur, ac mixtis cunctis fiat pessus; aut ℞ galbani, laseris sive bezoini an. ʒ i, olei irini q. s. fiat unguentum, quo pessus intingatur; sunt etiam quædam, quæ à proprietate fœtum expellere dicuntur, ut suffumigium ex ungula asini, per infundibilum instrumentum, quo suffitur uterus, cujus formam Paræus descripsit, aut suffitus ex piscibus salitis, aut evaporatio ex decocto foliorum citri, aut fel ovis suffitum, aut sequens emplastrum. ℞ ciclaminis, arthemisiæ, elaterij an. ʒ v. absynthij, granorum gnidij an. ʒ. x. nitri ʒ v i i i, radicis cucumeris sylvestris ℥ i. opoponacis ʒ. x. lupinorum amarorum, radicis chelidoniæ, seminis violæ albæ an. ʒ v i. olei cyprini q. s. ad emplastri formam; idem præstat collyrium ex opoponace, & alijs corticibus, aut pili mulieris suffiti, aut folia cupressi ventri imposita, aut ℞ succi cucumeris asinini, mellis an. ℥i cum lana succida, fiat pessus.

A proprietate fœtum expellentia.

Lib. de hominis generatione.

Quar-

Opus manuale. Quartò reliquis non proficientibus, ad opus chirurgicum deveniendum, quod tamen incipiendum non est, si certò perituram fœminam intellexeris, ne audaciæ, & errori nostro periculum imputetur: at, si ex prægressis indicijs salvam fore spes sit, opus sic commodè aggredietur. Mulier transverso lecto sic collocabitur, ut nec planè supina sit, nec omnino insidens & erecta, natibus subjecto pulvinari solito elatioribus, cruribus elevatis, ac divaricatis, teneatur utrinque à robustis, & peritis mulieribus, vel certè calces ejus ad nates fascijs à cervice decussatim deductis revinciantur, tunc duæ aut tres buccellæ panis vino imbutæ offerantur ad arcendum animi deliquium, deinde delibuto ore matricis oleis humidis, cum muscilaginibus altheæ, fœnugræci, ac seminis lini, chirurgus vel obstetrix unguibus resectis, & annulis, si qui digitis inseruntur, extractis, totam manum oleo sesamino, aut liliorum perunctam, leniter ac sensim in matricem inferat; pertentabitque infantis situm, qui si in caput pronus se ad uteri ostium offerat, unco instrumento, cavitatibus oculorum aut ori, cruribus, vel submento affixo, aut occipiti attrahendus. Verum si caput mollissimum naturâ sit grande, aut ex putredine tumefactum, vel hydrocæphalica affectione, forfice ad id parata, ab Albucasi descripta, cui dentes serræ insunt, confringendum, ac reliquæ corporis partes, si majores sint, quam ut commodè educi possint. Idem exequendum fœtu hydropico existente, aut si magna sit thoracis moles. Quod si quando in utero caput duntaxat remanserit, alio instrumento, quod pes gryphy dicitur, ad molam extrahendam in vento comprehendatur. Verû si alterutrum pedem foras pferat, latiuscula instita, supra calcem nodo laxo injecta, in uterum pedem restituat, institæ parte uni astantium tantisper tradita, moxque vestigatum alterum pedem ab utero proferat, similiterque vinciat, tunc ambobus junctis sensim, & blande ab utero fœtum extrahat, ut sit attractio æqualis alias mater plurimum læderetur, ideo autem prior pes in uterum retrudendus, ne si in uteri ostio stet, manui chirurgi ad alterum investigandum officiat. Quod si manus protensa fuerit ab humero resecetur, sicut humeri articulus exeratur, idemque faciendum, si ambæ manus se prodant, tunc chirurgi aut obstetricis conatus juvabunt ministræ, comprimendo matris abdomen, mater verò cohibito anhelitu, & ore, naribusque occlusis, magna vi ad excretionem juvandam, quod, ut commodius præstare possit, & ne in opere deficiat, facies vino assiduè respergatur, & panis vino intinctus offeratur. Extractus infans, ac penitus unco instrumento evulsus, adhuc tamen umbilico alligatus, uni astantium tradatur, quæ eum apertis manibus sustineat, chirurgus sinistra leviter umbilicum trahat, ita ut minimè abrumpatur, dextra eum sequatur, usque ad secundas, sic venulas membranasque omnes ab utero educet. At si secundæ subsequi recusant, filo diligenter umbilicus vinciatur, & fœmori deligetur, quoad tandem secunda egrediatur, nihilque in utero relictum comperiatur; ac tum demum fœmina lecto componatur; quod si cluniibus vulvæ immineat fœtus, eadem erit operatio, quæ in partu laborioso, de quo infra. Si tamen uteri osculum ob

Si inflammatio adsit. inflammationem fuerit conclusum, nil violenter agendum, sed infusionibus, irrigationibus, incessionibusque pinguioribus largiter utendum, & cataplasmatis, quoad sedata inflammatione, & locis dilatatis, fœtus, ut dictum est, educatur.

Restaurantia. Quintò composita jam in lecto muliere, ijs utendum, quæ prostratas ex laborioso opere vires reficiant, & locos laceratos, ac dolentes foveant, ac roborent, frigus inprimis præcaventes, quo puerperæ (cui præsertim fœtus vi *Frigus puerperam lædit.* extractus est) oppidò læduntur; quippe dum frigescit, uterus distenditur ac intumescit, histerica superveniunt symptomata, suffocatio, tormina, febres ac pleraque alia mala; crura igitur sic componantur, ut partes distractæ conveniant, constricto à parte superiori hypogastrio, fascia mediocriter lata, ut conclusum sanguinem exprimat, nec quicquam supervacuum in utero relinquatur; tunc alimenta sorbilia offerantur, ut juscula capi aut gallinæ cum ovis,

&

& croco, aut ova lombardica, quæ ex vitellis parantur, cum vino, saccharo & cinnamomo, aut panis buccellæ, cum vino malvatico; & nonnunquam etiam species diamargaritonis, ac electuarij de gemmis cum vino, & aqua buglossæ, Germanæ fœminæ communiter utuntur cerevisia cum saccharo, butyro, & pane, qui cibus nostris panatellis respondet. Sed ut dolor mitigetur, decocto malvæ, & fœnugræci partes eluantur, & oleo calido perfundantur, eodemque lumbi, ac pubes, vel extracta secundina, vel recenter jugulati vervecis pellis calida uteri regioni apponatur, ac lumbis, sicque obserato conopæo fenestris ac januis quieti se tradat, post horas quinque aut sex pellis, aut secundina eximatur, & tota ventris regio, & hypogastrium sequenti unguento liniatur, ℞ Spermatis ceti ʒ ii, olei amygdalarum dulcium, hypericonis an. ℥ ß olei myrthillorum sepi hircini an. ℥ i ceræ novæ q. s. fiat unguentum, quo liniatur bis in die, vel umbilico apponatur emplastrum de galbano, cum granis aliquot zibeti & mosci, cujus tamen odor ad nares non perveniat; aut sequens tela cerata toti ventri adhibeatur: ℞ ceræ novæ ℥ iiii, spermatis ceti ℥ i ß. liquefiant simul & auferantur ab igne, in quo immerge telam cannabinam ad ventris magnitudinem; quæ eadem remedia prohibent, ne corrugetur externa ventris regio. Verum si educto infante urina, aut alvi fex, quod frequenter accidit, involuntariè fluant, curatur ut paralysis earundem partium, sic absoluta purgatione fœmina sedeat in oleo ex decocto foliorum lauri, betonicæ, salviæ, libanotidis, origani, pulegij, florum camomillæ, rorismarini, stœchados; moxque inungatur oleo lumbricorum, liliaceo, vulpino, in quo etiam coquatur catellus, quoad ossa à carne dissolvantur, & tunc facta colatura & expressione, adde styracis, calaminthæ, bezoini, opoponacis, thuris, masticis an. ʒ i. aqua vitæ modicum, adipis anserini, ceræ an. q. s. fiat unguentum.

Localia. *Pellis arietina.* *Urinæ & fecis fluxus involuntarius.*

Quod si extractionis violentiâ, genitalia matris sint laniata, ita ut ani & vulvæ foramina in unum coïerint, vult Mercatus, sutura farciendum quidquid perinæi laniatum est, vulnusque exactè tractandum, sed quia cicatrix obducta partes in partu postea dilatari impedit, ita ut nunquam fœmina pariat, quantùvis parturiat, nisi partes denuò novacula sejungantur, ideo potius fovendas eas partes, sic consulo, lavacris adstringentibus, ut singula labia vulneris seorsim occalleant, plures enim vidi, quibus ea foramina coierant, & nihilominus bene habebant ac nullo inde incommodo acquisito, feliciter pariebant.

Laniata genitalia.

At si post eductum infantem, aut hæmorrhogia sequatur, aut locorum exulceratio, aut tormina in ventre fiant, aut rugosus, vel tumidus venter evadat, curabis ea symptomata, ut propriis cap. infra dicendum est.

Emorrhogia & exulceratio.

De partu Cæsareo.

CAP. III.

CÆsareus partus est scita ac dextra vivi aut mortui infantis extractio, ex utero matris, quæ fœtum aliter excludere non potest, idque citra vitæ discrimen amborum, aut alterius, servata etiam concipiendi facultate; hac arte Romanorum Primus Scipio Africanus ex matris utero sectus, Cæsaris nomine fuit insignitus, sed nece matris. Tunc autem Cæsarea sectio censetur necessaria, quando & mater & fœtus ita sunt debiles, ut aliter salvari nequeant. Duplex verò hujus sectionis usus; unus, ut vivus extrahatur fœtus; alter ut mater in vivis conservetur; licet dubia res sit, quia melior est spes in ancipiti, quam certa desperatio, ubi præsertim de hominum confœderatione periclitatur ob conjugium dissolutum, aut de generis extin-

Definitio.

ctione, ad quod pertinet vel nomen familiæ, vel dignitas aliqua, vel hæreditas ingens, aut principatus. Hac ratione in Hispaniæ annalibus Regem Navarræ Sanctium servatum legimus, hunc enim matre à Saracenis inter venandum trucidata, per vulnus in ventre acceptum exertam manum ostentantem, superveniens nobilis Gevarra extraxit, ac clanculum enutrivit, eumque postea de principis electione disceptantibus proceribus obtrusit, controversiasque sedavit, à quo mirifico latrocinio nobilis latronum familia in Hispania nomen accepit.

Historia.

Causæ. Ex parte infantis.

Porrò causæ, propter quas sectio hæc administrari debet, sunt, si infans nimis crassus fuerit; aut gemini vel plures unà exitum affectent: Si mola carnea, aut monstrum sit conjunctum: Si non convenienti situ prodeat, ita, ut nec sui ipsius, nec aliorum ope in meliorem reduci queat; vel quia mortuus jam nec calcitrat, nec sibiipsi auxilio esse possit: vel quia ex morbo adeò intumuerit, ut ipsi per locum consuetum exitus denegetur, tametsi hoc casu forcipe potius conterendus, ut ore uteri per partes exeat, sicuti superiori capite dictum est. Ex parte matris causæ sunt, si fortè viæ angustiores extiterint, vel quia meatus natura strictior, idque ob ætatem, propterea quod nimis juvenis nupsit, vel quia senio jam confectæ uterus exaruit; aut quia ex cicatrice, vel callo obducto angustior factus, claususve sit, ut in atretis, de quibus dixit Avicenna, quibus uteri conclusi sunt, non concipiunt, aut si concipiant, in partu moriuntur, unde patet posse hac arte salvari, quæ ab antiquis pro deploratis fuerunt habitæ. Accedunt enarratis causis plerique tumores in utero, aut ejus osculo suborti, de quibus 2. libro copiosè dictum est, qui si eas vias ita coarctarint, ut fœmina parere nequaquam possit, non propterea partus, cujus tempus est præfinitum, differri tamdiu debet, donec tumores suppurentur, aut curentur, præsertim si lentè procedant. His de causis etsi periculo plenam, utilem tamen esse hanc sectionem, ac feliciter administrari quam plurimis experimentis comprobatum est, quæ apud Rosetum legere haud pigeat.

Ex parte matris.

Signa.

Indicia pleraque omnia, quibus deprehenditur, hanc sectionem esse necessariam, ex sensibus desumuntur, præsertim si gemini sint, aut plures, aut si situ non naturali prodeant; at si crassus aut tumidus, ex ventris mole; si verò mortuus fuerit, signa petenda ex capite præcedente, sicuti & tumorum signa ex lib. 2. Et angustiæ viarum ex 1. c. lib. 1. hujus operis; fœtus imbecillitatem, ex debili & remisso motu, matris verò langvor, ex pulsu imbecillo, & impotentia ad motū ac reliquas actiones obeundas, deprehenditur.

Curatio seu administratio partus Cæsarei.

Paranda

Ad curationem igitur accedentes prius considerandum, an possit faciliori alio modo fœtus extrahi per medicamenta, superiori c. descripta. Considerandum etiam an signa adsint lethalia, quo in casu opus non aggrediatur, ne si mulier pereat, sectioni ac temeritati tribuatur mors. At ubi cordatè omnia pensitaveris, si mulier robusta sit natura, quanquam ex morbo aut labore debilis, ad opus se accingat accersitus chirurgus, præsente etiam medico, & in promptu comparatis inprimis instrumentis ad id necessarijs, novacula nimirum acuta, novacula globosæ cuspidis, acu cuspide triangulari filo trajecta, spongia molli, panno lineo, molli, ac veteri complicato, & imbuto decocto adstringenti calido, adsint etiam linteamina, quæ & mulieri substernantur, ac circumponantur, quibus contegatur sanguis, qui promanabit, ne, & mulieri, & assistentibus terrorem incutiat, fasciæ, præterea, linamenta, stuppa bene pexa, pulvilli adstringentibus medicamentis respersi.

Situs.

Posteaquam cuncta hæc fuerint in promptu, primò monenda fœmina, ut alvum, & vesicam exoneret, quo vacua deorsum considant, ac minus impediant, tunc si viribus utcunque constet, situanda mulier est supra lecti marginem in dorsum inversa, ità ut tibiæ nonnihil propendeant, sed firmiter conjunctæ serventur, ipsa verò à robustis, & animosis

famili-

familiaribus blandè ſuſtineatur: aut, ſi vires ſint proſtratæ, ſemidecumbens continenda, ita tamen ut verſus pedes aliquantulum propendeat tibijs æqualiter extenſis. Tunc latus, quod voles, colliges, vitato illo, in quo jecoris aut lienis fuerit affectio: Si vero hernia ſit, in latere herniæ facienda ſectio eſt, ne utrinque hernioſa maneat mulier, &, quia ibi inteſtinum non hæret, ſed extra eſt, ideoque citius, quam in oppoſitum latus, uterus decumbit. Hoc facto optimo atramento locum inſcindendum notabis, linea oblonga recta per abdominis longitudinem, cavendo ne caput vel cauda muſculi lædatur, ſed enim eodem atramento, in quatuor aut quinque diſtantibus locis, quatuor aut quinque parvas lineas transverſaliter decuſſatas, ſuper lineam primam rectam, notare oportebit, ſuper quas ſuturæ puncta invicem ſibi reſpondentia ducantur, quo recta fiat gaſtroraphia. His peractis ſectio cutis ſuper lineam rectam fiat novacula acuta, quæ ad pinguedinem uſque adigatur, eſto autem vulnus longitudinis dimidij pedis, aut circiter, poſtea eodem ſectionis tramite muſculi Epigaſtrij cautè inſcindendi, tunc, implorato divino auxilio; uterus ipſe, cujus corpus tunc primum ſe offert, circumſpectè ſecandus, ita ut alta ſectio non fiat, ne fœtus, ſi fortè adhuc vivat, lædatur, ſin mortuus ſit, citius omnia peragi poſſunt, incipiatur verò ſectio à ſummo ipſius uteri, & deorſum ducenda, quo caveantur loca vaſorum ſpermaticorum, & teſticulorum, quod novacula acutiſſima exequetur, cujus tamen cuſpis globulo æreo, aut plumbeo muniatur, ne acumine lædatur infans. *Sectio*

Secundò poſt fœtus, & ſecundinæ extractionem, linteamine tenui blando, & veteri octies, aut ſæpius complicato, & ſequenti decocto, quod in promptu debere eſſe diximus, madido, ſanguis abſtergendus, ita ut eadem opera moderato ejuſdem decocti calore, foveantur partes, ſanguis ſiſtatur, & ſanies abſtergatur. Habet autem decoctum ſic. ℞ herbarum arthemiſiæ, abſynthij, agrimoniæ, betonicæ, altheæ, florum malvæ arboreæ, florum ac foliorum granatorum roſ. rub. ſic. an. m. i. radicis ariſtolochiæ rotundæ, cyperi, ſquinanthi an. ℥ ß. fiat decoctio in lib vi. vini craſſi, rubei, auſteri, ad tertias, in quo madefiant linteamina, tunc uterus in locum convenientem reponatur, abſque ipſius ſutura, nam ipſe in ſe concidit, vulneri verò ipſius abdominis ſutura adhibeatur, commiſſis labiis, ſecundum decuſſatas, quas diximus, lineas, idque quam diligentiſſimè, ne frigore interiora afficiantur, adſit interea miniſter, qui inteſtina, quæ tum juxta vulnus occurrunt introducat, ne acu lædantur, aut inter ſuturæ puncta occludantur, nec tamen peritonæum, aut uterus, aut quippiam aliud quam cutis, & ea quidem paucis punctis conſuenda eſt: poſt ſuturam, reliqua ex arte peragenda, ſicuti in alijs recentibus vulneribus, unguentis, cataplaſmatis, & fomentis, ad id dicatis, ſummopere frigus ſemper cavendo. *Fomentatio & ſanguinis cohibitio.* *Decoctum adſtringens.*

Tertiò habenda eſt uteri ratio id quod fit peſſarijs, & inunctionibus, peſſaria indantur effigiata in formam penicilli, pollicis craſſitie, ſatis longa, quo ad uteri usque cavitatem adigi poſſint, parantur ex linteo, aut cerea candela perforata in modum penicilli fiſtulati, ſeu cannulatæ tentæ, linteo aut bombace obducto, inunctoque butyro recenti, aut pinguedine gallinæ, aut oleo roſaceo cum vitello ovi, ſit autem perforatus, ut ſaniei pateat tranſitus; longus, ut muniat collum, & os uteri, ne ſaniei acrimonia afficiatur, idcircò dixit Hippocrates, ſi cui uterus ſuppuratus fiat, huic conducit ſpecillum unctorium in uteri os demittere; in eundem uſum, clyſteres uterini per menthencritam injiciantur, qui ipſum foveant, abluant, abſtergant & conſolident, parabuntur autem ex ſupradicto decocto additis ſingulis lib. ℥ii hydromelitis. *Ablutio, abſterſio & ſolidatio.* *H. de ſuperfœtatione. tex. 33.*

Quartò victus ratio adhibenda ex cibis boni ſucci, non admodum exquiſita, ſicuti in reliquis vulneribus, ſed mediocris, ex juſculis, ac rebus reficientibus, alvus interim reſpondeat, aut mollientibus clyſteriis ſollicitetur.

Scholium.

Quaest. an gastroraphia tutò administrari possit. Occurritur primae objectioni. Musculi Epigastrij] *Posse hosce musenlos, & peritonaeum tutò secari, inde colligitur, quod saepè abdominis vulnera, per quae intestina exciderant, faeliciter ac expeditè curari vidimus. Scribit autem Galenus, mediocre foramen* (6. meth.) *angustiori salutarius esse, ut liberè retrudantur intestina.* **Secunda.** *Nec admodum formidanda haemorrhagia erit, quia paucae insignes venae eò loci occurrunt, nec subinde spasmi periculum est, quia sectio fit in loco commodo, non in capite, aut in cauda, sed in medio musculi, ubi nullae exquisitae nervosae fibrae existunt, quae propter rem insensam, ad suum principium cum violentia, ac dolorosa distentione retrahantur. Sed & finis extremitatum, qui est in interiori parte, multò est laxior, quam circa vertebras, ubi cohaeret, quod singulari naturae providentia fuit factum, ut possit abdomen liberè contrahi, vel distendi, jejuno aut pleno ventriculo; crasso aut macilento corpore: sano, aut hydropico; aut etiam in gravidis mulieribus.*

Tertia. *At si fortè hernia, seu ruptura, ob peritonaeum dissectum, malè consolidatum, maneat, magni id boni loco haberi debet, siquidem tam exiguo malo declinantur duo alia summa, quae aliter vitari non possent, matris, & faetus praesentanea mors, quippe naturâ praeferunt homines, ambiguae & ancipiti valetudini, deformiorem, sed securam vitam.* **Quarta.** *Nec insuper perterrere nos debet uteri inscissi magnitudo ulceris, quia ejus est uterus natura, ut confestim faetu extracto, in se collapsus contrahatur, ita ut per primam (quod ajunt) intentionem consolidetur, adjutus praesertim à calore nativo, & humido radicali, &, à circumjacentibus partibus suaviter munitus.* **Quinta.** *Licet autem idem venas multas, & arterias habeat, non magis pertimescenda haemorrhagia est, quam in naturali partu, in quo perinde omnes dilacerantur; sed facilè per ipsius os, si opus sit, injecto uterino clystere, evacuata prius debita copia, consolidatur, diligenter animadvertendo, ne quid praeter natnram intus remaneat.*

Roboratur sententia. *Cum igitur sectio vesicae, ob ejusdem calculum faeliciter saepissime cedat; haec uteri, quae longè tutior, facilior, utilior, & urgentior, ac magis necessaria est, perquirenda omninò erit, & animosè administranda. Insuper cum uterus tanto apostemate affici possit, ut interdum in hypogastrio eum aperire oporteat, periculosiori saepè loco, quam ubi caesarea sectio fit: Cumque rursus adeò magno ulcere affici possit, ut integer faetus mortuus, aut ipsius ossa, ad intestina usque, & abdomen perveniant, & inde per sedem, aut abdominis sectionem à natura rejiciantur, quidni uterus pari, aut majori necessitate confidenter secari poterit?*

Admonitio prima. *Hoc tamen advertant medici, exercendam hanc sectionem non esse, nisi in desperatis omninò casibus; nam Hippocrate dicente, extrema, & admodum periculosa remedia, non nisi extremis morbis sunt adhibenda; praesertim autem à medico poterit exerceri, ubi à natura, vel casu, antea facta vel tentata fuerit.*

Secunda. *Porrò servari pariendi facultatem, post hanc laesuram, mihi perdifficile est, ne dicam impossibile, tametsi enim consolidatus uterus possit concipere in partu, tamen post ingentem cicatricem dilatari satis non poterit, nisi cicatrix denuò hiscat, expultrixque uteri dispergatur, ac proinde infirmior evadat, idcirco aut periclitabitur mater, aut oportebit eandem caesuram denuò reserare, ac per eam faetum extrahere, ideo in definitione, ubi ab alijs additum fuerat, salva pariendi facultate, nos concipiendi virtute superstite, posuimus.*

Tertia. *Advertant etiam medici id, quod ad successionem maximè interest, infantem supervivere non posse in utero, mortua matre, nisi in eodem ictu temporis, quo anima ex matris corpore migraverit, ab utero extrahatur, aut paulò ante, dum in agone puerpera est, praesentibus adhuc spiritibus vitalibus; hujus rei causa est, quia vita & motu puerperae cessante, cessat etiam infantis vita, & motus cordis, qui in infante pendet ex distentione, & contractione duarum arteriarum umbilicalium, qui motus ubi cessat in matre, è vestigio cessat*

in

in infante, quia non ante umbilici scissionem Spiritum per os trahit, nec in utero per os respirare potest, secundinis involutus, uteri parietibus occlusus, & tot mucoribus circumfusus; ideoq; quotquot cæsaris nomine fuerunt salutati, Scipio, Cæsar, Manlius, Sanctius ac reliqui, qui supervixere, palpitante, aut adhuc viva matre fuisse eductos, credendum est.

De abortu.

CAP. IV.

ABortus quasi à naturali ortu remotus, dicitur imperfecti, & ante maturitatis tempus, fœtus exclusio. Hæc si intra septimum diem contingat, effluxio nuncupatur, à quibusdam obstetricibus falsum germen; à die quadragesimo aborsus, sive abortus, nam & inter hasce voculas plerique inutiliter distinguunt, aborsus nuncupantes, deperditiones, quæ primis mensibus conceptu exorso fiunt, abortus veró, quæ ultimis, & propè pariendi tempus eveniunt, quæ enim octavo contingit mense abortus vocari non consuevit, sed partus illegitimus, quia vivunt, in Aegypto, & alijs in locis. Est affectio in genere excretorum præter naturam. *Definitio. Effluxio. Deperditio. Partus illegitimus. Species.*

Porrò abortus, vel ab externis causis fit, vel ab internis: internarum aliæ ad corpus pertinent, aliæ ad animum; ad corpus quidem quatuor intemperies, nam calida humorem depopulatur, quo fœtus destitutus corrumpitur. Ex frigida, quia naturæ inimica pravum alimentum fœtui suggeritur: Ex humida ligamenta inprimis non solidescunt, & humore plenis acetabulis facilè fœtus suffocatur, & humore retentrix infirmior fit, quam ut possit fœtum ad debitum tempus continere; atque ex nimia humiditate, orificij matricis amplitudo, patula & hians redditur. Sicca intemperies abortus causa est, quia ligamenta, veluti chordæ, exsiccata disrumpuntur, & fœtus nutrimento destituitur, subindeque corrumpitur, haud secus ac planta in terra arida, & arenosa. Sunt etiam internæ causæ, fœtus mortuus; inutilis, ac vitiosa fœtus moles; flatus: & uteri quilibet tumor præter naturam; aut ulcus: aut morbus acutus vel febris 5. aph. gracilitas & nimia fœminæ extenuatio: aut crassitudo, vel obesitas, crassa enim totum in se alimentum convertit, gracilis autem sufficientem non habet, & utero est minus capaci, demum internæ etiam censentur causæ, diarrhæa ingens, tormina acuta, stranguria cum ardore, & inflammatione conjuncta. Ex parte animi sunt omnes ejus passiones, ut ira, gaudium immodicum, tristitia, risus, præsertim horror seu timor. Externæ sunt horrendus objectus, aut repentina hominum dimicatio; mortuorum & laniatorum inspectio: latronum incursus, fulgur, tonitruum, ignis accensus in ædibus propriis, aut vicinarum; bombardarum & nolarum sonitus: constitutio australis inconstans & parum clemens: aër fœtidus cloacarum: frigidus etiam nimis, aut impensè calidus, quippe nimia frigiditas fœtum perimit, caliditas halitum intercipit, & in utero suffocat: teter etiam odor lucernarum aut funalium extinctorum: vel venenata substantia, ut pestilens: ea insuper omnia, quæ dissolvunt uteri acetabula, per quæ fœtus alimentum capescebat, ut violenta exercitatio, saltus, equitatio dura, aut vectio: gravioris oneris gestatio, tussis, sternutatio, vomitus violentus, casus vehementer concutiens, aut ventris ictus fœtum contundens: balneum, quia laxat, nimia evacuatio, venæ sectio, hæmorrhagia, nam mulier sanguine misso abortit, idque magis, si fœtus sit grandior: immodicus, aut mali succi cibus, vel potus, inedia longa, & arcta jejunia: debilitas ipsius fœtus: coitus maximè post septimum mensem debilitat, & abortum provocat, quia vincula remolliuntur ac dissolvuntur, transitus per herbas, quæ abortum provocant, & menstrua, arcta alligatio, qua fœminæ *Causa. Interna ex parte corporis. Ex parte animi. Externa.*

plerunque utuntur, ut corpori venustatem concilient, in quem etiam usum assulas ligneas, seu eburneas, ac etiam ferreas Venetæ, Anglicæ, & Antverpienses ad sternum, & pubem, haut sine fœtus detrimento subjiciunt. Uteri præterea nimia magnitudo, vel exiguitas, abortus causa est, & vitia qualibet totius, vel principis alicujus partis.

Signa. Indicia, quæ futurum abortum portendunt, sunt lac sponte fluens è mammis, præsertim aquosum; mammillarum spontanea extenuatio; nam, si gemellos habenti, dextra mamma gracilescit, marem, si sinistra, fœmellam amittit: laterum ventrisque superioris coarctatio, lumborum, & coxarum gravitas, & ad motum segnities, capitis & oculorum dolor, ventriculi morsus, frigiditas extremorum, animi deliquia, febris, horror, convulsiones, quæ si retrorsum fiant, & velut comitiali morbo afficiatur mulier, medicamentorum violentia, procuratum abortum accusat, ut retulit Aëtius: Quod si fœtus jam moveri cœperat, rarior languidiorque motus evadit, cumque abortiendi tempus instat, aqua primum saniosa ab uteris profluit, loturæ carnis similis, deinde cruenta, hinc purus sanguis, postea grumi, ac demum fœtus ipse formatus, aut informis excluditur. *Hipp. 5. aph. 38.* *lib.16. c.19.*

Prognostica Quæcunque præter naturam tenues utero gerunt, secundo mense abortiunt, priusquam crassescant: causa est alimenti penuria, vel humorum pravitas, & uteri imbecillitas, quæ nec trahere potest, nec habet unde trahat. Primis mensibus fœmellarum magis abortus contingunt, ultimis masculorum, rationem tradidimus capitulo de morbis acutis prægnantium. In abortu, quam in legitimo partu longè gravius afficiuntur, & torquentur fœminæ, minus verò læduntur illæ, quæ firmiores sunt, quam quæ laxam habent alvum, & partes uteri debiles, minus etiam periclitantur, quæ ætate sunt provectiores, quam primiparæ, facilius tamen abortit, quæ fœtum, ad tolerandam famem minus dispositum gestat. Si hyems australis, aut pluviosa fit, ver siccum, & Aquilonium, inquit Hippocrates, mulieres, quibus partus ad ver instat, ex quavis occasione abortiunt, causa est, quia humida, ac mollia, & rara reddita corpora, per hyemem tepidam, ad intimas sui partes descendentem frigiditatem facilè admittunt, ac præsertim si subita mutatio fiat, quia imbecilla prægnantium corpora, repentinam inclementiam perferre nequeunt. *5. aph.12.*

Curatio. Curatio tota sita est in præservatione, nam facto abortu, non differt à curatione ejus, quæ legitimè peperit. Si igitur ab aliqua intemperie abortus fieri consuevit, introductione contrarij curatur: si à morbo quovis, providendum ei debita ratione. Si ex assumpto pharmaco, ex relatione id dignosces, præcavebis verò iis, quæ hypercatharsin prohibent, vim nimirum, & acrimoniam medicamenti retundentibus, ut aqua tepida cum saccharo, amylo, syrup. viol. portulacæ, aqua hordei, & similibus; si ex sanguinis missione abortus impendeat, reficientibus omninò & roborantibus utendum, de quibus infra 4. remediorum genere; Si ex humoribus acribus & mordacibus, ex doloribus lumborum, & inguinum ac pudendi, cum erosionis, vel exulcerationis sensu id captabis, & ex reliquis quæ humoris prædominium demonstrant, quem ante conceptum purgabis, & cibis boni succi attemperabis. Si à tumore duro, mola, aut uteri hydrope, curatio ex proprijs capitibus petenda; dignosces verò tumorem, ex dolore & tactu; molam, quia toto ferè gravidationis tempore sanguis aut virulentia aliqua ex utero instillat, hydropem, quia digiti tactu osculum uteri gracile, & obscuratum ac humidum persentitur circa initium: procedente verò tempore, cum fœtus movetur, venter intumescit, ad contactum dolet, febris adest, dentium stridor, & reliqua suo loco dicta. *Hypercatharsin prohibentia*

Si

Si ex humorum copia curatio.

Si verò ab aliis causis fiat, curatur quatuor remediorum generibus; ac primo, si ab humorum copia fiat, dignoscitur ex pletoriæ signis, & quia juvenculis boni habitus primis præsertim mensibus, citra manifestam causam contingit, ac veluti varices in cruribus & inguinibus fiunt, mammæ turgent, & sanguis è naribus fluit, aut per os cum vomitu, aut tussi, sæpè etiam per colum uteri. Curatur parco victu, modico exercitio diutino, sed lentè, & per intervalla facto, somnus sit paulò longior, aër temperatus, cubiculi fenestræ orientem, aut septentrionem respiciant, sanguinis missio fiat bis, aut ter ante conceptum, vel 1. 2. 3. 4. 5. aut etiam 6. a conceptione mense, quo potissimum abortire consueverit; sed in 5. & 6. cautè, & cum præmeditatione, urgenteque necessitate, & adhibitis interea umbilico, quæ 4. remed. genere dicenda sunt. Renibus verò, ad extinguendum sanguinis fervorem, adhibeatur unguentum refrigerans, sandalinum, cum oleo rosʃ. aut viol.

Si ex laxitate.

Secundò si ex laxitate ligamentorum fiat, ob mucorum copiam proveniente, dignoscitur, quia menses fiunt pauciores ante conceptum, & post menstruam purgationem, per duos aut tres dies mucci ex utero prodeunt, sæpè etiam cum horrore, & calore. Curatur purgatione ante conceptum facta, per pillulas de hiera mastichinas cum aromate, de agarico; de rhabarb. cum agarico, & mastice; advertentes, quod hæ uteri causæ morbosæ, prius quam mulier concipiat, tollendæ sunt, nam muliere jam gravida, difficilis est earum affectionum curatio. *Admonitio.* Sic post purgationem utendum ijs, quæ pituitam ab utero deducant, ac discutiant, pessis, suffumigijs, unguentis, emplastris; *Pessi.* ut ℞ seminis fœniculi, arthemisiæ an. ʒ ij cinnamomi, cariophyllorum, mei an. ʒ i, radicis gentianæ pulverizatæ ℈ iiij, myrrhæ, & tragacanti an. q. ʃ. fiant pessaria; aut ℞ medullæ colochyntidis, myrrhæ, nitri, cumini an. ℥ i. caricarum contusarum q. ʃ. fiant pessaria; *Oleum.* hoc etiam oleum in uterum injectum mirificè prodest, accipe colochyntidem magnam, superne incidito, ejectis seminibus ac medulla, capacitatem reple oleo irino, cooperiatur cum dissecta particula, ac in cineribus calidissimis coquatur, oleum excolato, ac in vulvam tepidum injicito. *Suffim.* Suffumigia vero parantur, ex cinnamomo, cariophyllis, calamo aromatico, ladano, ligno aloes, bezoino, pipere, lavendula, calamentho, arthemisia, pulegio, alipta, & gallia moscata, junco odorato, moscho, & ambra; ut ℞ ladani puri ℥ ß, styracis, calaminthæ ʒ i. ligni aloës, sabinæ siccæ an. ʒ ß, ambræ ℈ i. mosci g. iiij. misce, fiant trochisci pro suffumigio; aut ℞ styracis ℥ ß. ligni aloës ʒ ij, balsami, & ambræ grisiæ an. ʒ ß, musci ℈ i fiant ut supra; aut linimenta *Linimentũ.* hac ratione adhibeantur. ℞ succi arthemisiæ, menthæ an ℥ ß, olei anethini, ruthacei an. ℥ i. vini optimi ʒ iij, bulliant in duplici vase ad vini consumptionem, & adde cinnamomi pulverizati, cariophyllorum, macis, piperis albi an. ℈ ij. mosci g. v. ceræ q. ʃ. pro linimento, quo inguina & pubes persundantur. Aut fiat sequens emplastrum, quod *Emplastrũ.* ijsdem partibus adhibeatur. ℞ cariophyllorum, galangæ, zinziberis, ligni aloës an. ʒ i. nucis muscatæ, zedoariæ, seminis ocymi, spicæ, croci an. ℈ j. rasuræ eboris, margaritarum an. ℈ ij ambræ g. x. mosci g. iij. styracis, ladani an. ʒ ij misce, fiat emplastrum, uterum exsiccat, calefacit, & robotat. Denique cuncta ferè conveniunt quæ utero humido utilia esse suo loco diximus, at reliquis non proficientibus sudare expedit ex decocto chynæ.

Si uterus parvus.

Tertiò si ex utero parvo denso, ac constricto abortus fiat, curatur ijs, quæ dicta sunt cap. de utero sicco, præsertim balneis, sed his cautè, si mulier gravida jam sit.

Si à causis procatharcticis.

Quartò si à causis externis fiat, à quibus plerumque accidit, eas ex relatione dignosces; fœtum autem omninò divulsum non esse, neque

ligumenta disrupta deprehendes, quia sanguis nullus aut certè parcissimus instillat ex utero, ac tunc solum imbecillus est, & commotus, quia mater perterrita, defessa, dolens, percussa, vulnerata, aut aliter affecta fuit. Curatur roborantibus auxiliis, umbilico & dorso applicitis, imò etiam ventriculo, ut flatus discutiantur, fœliciorq; ibi facta concoctione, fœtui alimentum copiosius subministretur; valet in hunc usum sequens confectio zedoariæ, doronici an. ʒ ij, margarit: bdellij, coralli rubei, succini, serici crudi an. ʒ i. castorei ʒ i ß, musci super lapides in aqua nascentis, spicæ an. ʒ ß, cardamomi, croci, canophyllorum an. ʒ i mellis aut sacchari q. s. dosis ℥ ij, cum vino; prodest confectio Alkermes de hyacintho, smaragdina, de citro, de gemmis, diamargariton, quæ omnia vires reficiunt, aut etiam diatrionpipereon, diagalanga, diacyminum. Extrinsecus ventriculo applicatur oleum nardinum, de mastice, de absynthio, cydoniorum; super insperso pulvere aromatici rosſ. calami aromatici, diarrod. coralli, rosſ. rub. absynthij, menthę ex quibus etiã cum cera fiat linimentum, additis g. v. aut vij mosci, capitur autem ʒ i. ceræ pro ℥ j olei. Umbilico ad fœtum roborandum applicatur, mica panis leviter torrefacta, ac vino & pulveribus aromaticis respersa; pomum odoriferum assum eodem vino & pulveribus involutum, aut carnis semiassæ frustum, cum ijsdem speciebus; emplastrum de corticibus castaneæ Montagnanæ, aut aliud dictum comitissæ à Varignana descriptum; vel emplastrum de rasura panni coccynei, positum suprà cap. de prægnantium moderamine: efficacius adhuc est id, quod recipit Ladani ʒ ij, galangæ ℥ i, nucis moscatæ, nucis cupressi, boli armeni, terræ sigillatæ, sanguinis draconis, balaustiarum an. ʒ ß, acaciæ, hypocystidis an. ℥ i, masticis, myrrhæ an. ʒ ii, gummi arabici ʒ i, therebentinæ venetæ ʒ ii, picis navalis ℥ i ß, ceræ q. s. fiat emplastrum, applicetur pubi, ac si pruritus supervenerit, remoto emplastro, locus inungatur unguento rosar. aut refrigerante Galeni. Facile paratu hoc est. ℞ olei myrthini, cydoniorum, masticis an. ℥ i, hypocystidis, acaciæ, boli armeni, sanguinis draconis an. ʒ i. sandali citrini ʒ ß. ceræ q. s. fiat unguentum; plura alia reperies cap. de prægnante morbo acuto correpta.

Roboratio fœtus. *Ventriculo.* *Umbilico.* *Emplastra.*

Admonitio. Animadversione dignum est, esse fœminas non paucas, quæ etsi ante gravidationem bene valeant, statim tamen jà conceptu valetudinariæ fiunt, & ægrotãt, quia habitu sunt bilioso, aut utcunq; morboso, ideoq; ilico, à menstruis retentis, mille symptomatum generibus corripiuntur, à quibus per alvi solutionem sponte, aut leni medicamento factã liberantur, prævenire tamen præstat ante gravidationis tempus, & pravum habitum in meliorem commutare, facta sanguinis missione, deinde purgatione ex diluto rhabarb. bis in septimana sumpto, si humores sunt biliosi; si vero adusti; decocto foliorum senæ, & post gravidationem à purgatione abstinere, nisi plurimi prædictorum succorum abundent, & certo fœtum perdituram constet, tunc enim modicum rhabarb. cum saccharo rosſ. porrigere licet, aut cydoniatum purgativum, & ea quæ roborando sanguinem mundificant, de quib. c. de calida uteri intemperie, dictum abunde est.

Scholium.

Teter enim odor lucernarum] *Monet mortalium superbia, ut Plinij verba etiamsi invitus hoc loco inseram. Miseret, inquit, atque etiam pudet æstimantem, quam sit frivola animalis superbissimi origo, cum plerumq; abortus causa fiat odor à lucernarum extinctu, his principijs nascuntur tyranni, his carnifex animus; tu qui corporis viribus fidis, tu qui fortunæ munera amplexaris, & te ne alumnum quidem ejus existimas, sed partum, tu cujus semper in victoria mens; tu, qui te Deum credis, aliquo successu tumens, tanti perire potuisti: atque etiam hodie minoris potes, quantulo serpentis ictus dente, aut etiam, ut Anacreon Poëta, acino uvæ passæ; aut, ut Fabius senator prætor in lactis haustu uno pilo strangulatus:* *7. nat. hist. 7.*

tus: is demum profectò vitam æqua lance pensitabit, qui semper fragilitatis humanæ memor fuerit. Hæc Plinius. Sed eò etiam humana fragilitas, & miseria devenire solita, ut & in utero matris, labores quoq; experiatur homo, & mortem, ita ut fatigetur antequam indigeat, & nondum natus moriatur.

De partu vitioso.

CAP. V.

CUm quatuor ad naturalem partum requirantur in genere conditiones, ut videlicet fiat tempore debito, debita figura, cum debitis symptomatibus, & moderatis expurgationibus; ubi erratum committitur in una, vel pluribus ex hisce conditionibus, non naturalis appellatur. Ac si in tempore error sit, aborsus dicitur, de quo superiori cap. si in figura, vitiosus partus; si cum sævis symptomatibus, difficilis; Secunda verò relicta, diminuta ac nimia lochia, ad expurgationes pertinent. Confundunt scriptores difficilem partum cum vitioso, nos clarioris doctrinæ gratia de vitioso hoc capite, de difficili in sequenti verba faciemus.

Differentia. Tunc autem fit vitiosus partus, cum fœtus una è quatuor potissimum figuris exit, quippe aut pedibus promitur, aut manibus, & hoc dupliciter, quia interdum ambobus se præsentat, interdum uno: similiter nonnunquam ambabus manibus, plerumque una duntaxat. Tertia figura est, quando egreditur obliquus, idest in latera, idque dupliciter, aut in alterum latus, aut in ventrem. Quarta duplicatus, quæ etiam figura gemina est, aut enim primitus natibus propinquat osculo uteri, aut capite, & plantis pedum simul junctis, quas omnes figuras Hipp. posuit, eas verò, ac plures ad easdem reducendas depinxit Eucharius Rodion. *1. de morb. mul. 47. Lib. de partib. hominis*

Causa. Contingit vitiosus partus duabus potissimum de causis, uteri videlicet spaciositate, vel quia mater in partus labore, dum acerbissimi ac extremi cruciatus parturiendo sæviunt, nullo loco conquiescit, sed modò sursum se jactat, modò deorsum, nunc in hanc, nunc in illam partem, his enim de causis fœtus non consistit, sed huc ac illuc labitur, eas posuit Hipp. quibus adde capitis infantis debilitatem, quo, quia ligamenta disrumpere nequit, manibus vel quavis alia parte id efficere conatur. *Lib. de nat. pueri.* *Signa.* Porro indicia vitiosi partus ferè omnia conjecturalia sunt: nam si vehemens dolor adsit, & mulier prædicto modo se vertet, verendum omninò est, ne in versa figura fœtus exeat, cunctæ verò inversæ figuræ adeò periculosæ sunt, ut ipsæ mulieres sæpius pereant, sæpissime infantes, nonnunquam matres una cum fœtibus, vel si fœlix, & fortunatus fuerit partus, saltem difficillimi sunt, inter hosce tamen minus periculosi censentur, qui in pedes exeunt, quos latini Agrippas propterea dixêre, & malum omen portendere semper rati sunt, vel quoad corpus, vel quoad animum. *Prognostica.* *Agrippa.*

Curatio. Curatur vel potius præcavetur vitiosus partus tribus remediorum generibus, ac primò quidem situ parturientis, & infantis. Satagendum itaq; ut mulier, dum parturit, semper quieta sit, ac debito modo collocata, uti cap. de partu naturali dictum est. Dolores, quoad fieri possit, patienter sustineat, quia sic minus agitabitur. Aër sit temperatus, sed neq; cibo impleatur, imò si fieri id possit, jejuna conservetur, aut saltem exhibeatur cibus exiguæ molis & plurimi nutrimenti, quippe ventriculo cibo pleno, dilatari uterus nequit, ac dum extenditur, magis mulier laborat; exhibeantur igitur ovorum vitelli cum vinó, epata gallinarum, juscula earundem, aut pasta facchari cum ambra, mosco & aqua rof. Lusitani *(alcorsam)* vocant,

Secundò

Partus facilitantia, & dolorem mitigantia.

Secundò ijs medicamentis utendum, quæ partum facilitent & dolorem minuant, sic enim mulier minus agitabitur, ea conscripta reperies cap. sequenti, præsertim autem adhibeantur fotus, & linimenta blanda, itemque pessaria, ex myrrha & castoreo, sic fœtus faciliorem ac leniorem exitum inveniet, & mater cum minori ærumna, & cruciatu pariet.

Obstetricis opus.

Tertiò ac præcipuè universa vitiosi partus providentia in eo consistit, si obstetrix suo ministerio curet, ut fœtus naturali figura prodeat, parturiens igitur, competenter in lecto locata, elevatum habeat corpus, ac si fœtus in dextrum latus infixus est, in sinistrum cubet, & vice versa: si verò matris positura infantis situm corrigere nequeat, tunc chirurgus, diligensve obstetrix, quæ natura molliusculas habeat manus, vel oleis & unguentis delibutas, unguibus præcisis, ne fœtus offendatur, ac in unum conductis digitis, primum curet, ut, si fœtus figura naturali appropinquat, in ea conservetur, quod qua ratione fiat, & quæ sit naturalis figura primo hujus lib. c. jam diximus. At si in ambos exeat pedes, non est mutanda hæc figura, sed tentandum erit, ut manus infantis in crura, & suras demissæ, una cum pedibus molliter prodeant, nam difficulter fieri potest, ut pedes sursum versus iterum retrudantur, quo naturaliter exeat: sin autem manus pedum musculis non applicet, sed in sublime erectas habeat, periculosissimus fit partus, & brachia læduntur. At si in manus procidat ambas, oportet obstetricem humeris appræhensis partū eousq; intrò reducere, quoad manus lateribus applicet, ac deinde suo modo ad egerendum remittat; quod pariter intelligendum venit de manu vel pede singulari, utrumque enim initiò reduci debet, ut pariter ducatur manus, & si fieri id queat, in caput egrediatur. Consimilis diligentia adhibenda, si super genua, latus, aut quāvis aliam partem procubuerit, vel si complicatus exierit, pedibus capiti adjunctis, aut natibus primitus exeuntibus; quippe in hisce omnibus de reducendo fœtu habenda est cura; quod si non consequitur, tunc mulieris pedibus comprehensis, ipsam vehementer concutere opus est, donec fœtus aliam repræsentare figuram comperiamus, ut enim motio, & agitatio ijs, quæ naturaliter pariunt, periculosa existit, quia naturalem figuram invertit; sic, ubi figura non naturalis est, conducit, quia eandem in naturalem convertit. Illud semper observantes in prædictis reductionibus, ne manus aut tenella pueri brachia plurimum tractemus, ne fortè ob teneritudinem divellantur, laxentur, flectantur, & exarticulentur. Verum si partus simplex aut unus non fuerit, sed gemini, ijque simul se promant, si in caput prodeant, obstetrix alterum post alterum deducat, ita tamen, ut posteriorem è manibus non emittat, & priorem debita figura conservet.

Si in manus.

Si complicatus.

Gemini infant.

At, si non capite sed pedibus ambo exeant, danda etiam opera est, ut alterum quam commodissime, eo pacto, quo suprà in simplicibus docuimus, excipiatur. Si verò ita ad exitum tendant, ut alter capite, alter pedibus sese præsentent, elaborandum pari studio erit, ut qui prior ex ijs fuerit, is prius educatur, ita tamen ut neuter alterum inter exeundum allidat; tamen si, qui posterius exit, in pedes converti denuo possit, ut caput foribus obvertatur, tutum id quidem foret, quod pariter in simplici intelligendum. Reliqua ad hanc operationem attinentia, videre licet c. de fœtu mortuo.

De partu difficili & laborioso.

CAP. VI.

INter reliqua animantia sola mulier patitur difficilem partum, quippe quæ sola maximos inter pariendum sustinet cruciatus, cujus rei naturales causas assignant,

assignant, debilitatem fœminarum nostri generis; earundem vitam otiosam, & magnitudinem capitis infantis, præcipua tamen ex divinis oraculis petenda, ac referenda in lapsum primæ mulieris, voluit enim altissimus sexum illum, qui tantarum ærumnarum causa fuit, huic subjici calamitati; ut scriptum est Genesis 3. Dicitur autem difficilis partus ille, qui cum fœtus vel matris periculo accidit, vel quia cum gravissimis fit symptomatibus, vel quia tardius procedit, ita ut longo tempore prematur mulier. *Definitio.* Reponitur difficultas pariendi sub genere immodicè contentorum, nam etsi fœtus non sit res præter naturam, nec pars uteri gerentis; proportione tamen respondet iis, quæ nascuntur, & familiaria sunt, ut fructus, & ova. *Species.*

Causa hujus rei, in universum aut externæ sunt, aut internæ. *Causa.* Externæ quidem quę partus difficultatem inferunt, sunt Aquilonaris constitutio, aut intemperata, veluti nimis calida, quæ vires dissolvit; frigida aut sicca, quæ uterú densat; moderatè calida, & humida ad partum facilitandum valet. Sunt etiam externæ causæ omnes animi passiones, quæ distrahere possunt, quo minus mulier tota huic actioni sit intenta, ut ira, mœstitia, verecundia, timor, vehemens ipsius partus dolor, & inconveniens situs parturæ, ut si stet, aut sedeat.

Internæ veró causæ sunt ex parte mulieris, ex parte fœtus, & ex parte membranarum. *Internæ.* Ex parte mulieris, quia cum imbecilla sit, enixu seipsam juvare non potest: aut quia anhelosa est ita ut non valeat spiritum cohibere. His accedit vigilandi impotentia, doloris privatio, insensibilitas, mansuetudo, nimia pinguedo, & obesitas præcipue omenti vel nimia extenuatio, & siccitas, sic ut ligamenta dura extensaq; partui non cedant, qualia plerumq; habent annosæ 40. annum excedentes; quia ijs uteri musculi exiccati sunt, ac minus extensibiles.

Facit etiam difficultaté partus exigua vulva, aut tumor in locis genitalibꝰ, vel caro ijsdem adnata, vel obliquitas cervicis uteri; calculus vesicæ, aut urinæ copia in eádé; aut excrementorú in intestinis multitudo; aut tumentes hæmorroides, nam qua ratione os uteri comprimé do, conceptú impediunt, eodé partú reddunt difficilé; adhæc uteri distentio, oris ipsiꝰ strictura, & coli longitudo; aut si ossa pubis nimiú conserta sint, aut parturiés puella, necdú vigoré adepta, magis etiá primiparæ anguntur, & ob imperitiá corpꝰ apté præparare ignorát. Ex parte fœtꝰ causæ sunt, si inusitatæ magnitudinis existat, aut exiguus nimis, qui nec vincula disrumpere queat: nec uterꝰ ei adæquetur: aut si magni capitis, vel admodú exigui, hic enim non aperit vias, nec ab obstetrice apprehendi potest; ille difficulter egressú invenit. *Ex parte fœtus.* Similiter si parvi ponderis aut debilis sit, quia tunc seipsú adminiculanté non præstat: fœmina insuper majoré semper infert doloré, q̃ mas, quippe quæ, debilior cum sit, non ita sibi inter exeundú auxiliatur; subinde si plures fœtus sint, aut si mortuus, aut monstrosus, aut si informem aliquá carnem secú junctá habuerit: aut si in figura aliqua, prę ter naturá, osculo uteri appropinquet. Ex parte membranarú partꝰ redditur difficilis, si aut non abrumpatur secundina ob crassitudinem, aut ob tenuitaté priusq̃ est opꝰ, dilaceretur, humore siquidé evacuato, infans præ siccitate debité non devolvitur, *Ex parte membranarum.* nonnunq̃ et á difficilis accidit partꝰ, quia vasa umbilicalia colo circúvolvuntur, duobꝰ aut pluribꝰ interdú gyris, quod stolidis mulierculis vanę prędictionis occasioné sæpe præbet. Si auté amnion membrana sola hiscat, antequá fœtꝰ in utero volvatur, túc lotij molestia totꝰ afficitur. Huc reducere oportet uteri imbecillá expultricé, & validá retentricé; nam mater abdominis musculis, infans propriis viribus, uterus otiante retentrice, & irritata expultrice, partú facilé parant; *Facilis partus causa.* difficulter tamen semper fœtꝰ egreditur, si mortuus sit, aut syderatus, aut duplicatus. Significant partum difficilem fore, primó consuetudo difficulter pariendi; deinde prę sentia causarú, potentiú id efficere, quarú externas jam numeratas, ex laborantis & assistentiú sermonibus dignosces; sic etiá, si sit tenella, aut nimis provecta, aut alias debilis, ob debilitaté matris partú fieri difficilem indiciú est: si veró venter sit magnus ex parte fœtus, quia aut totum corpus, aut membrú aliquod magnum est, ipsum autem debilem esse, ex languida & tarda motione percipitur, qui si mortuus sit, á motu prorsus cessat: ventris adest *Signa.*

frigiditas,

frigiditas, dolor circa umbilicum gravis, spiritum fœtidum mulier exhalat, color faciei mutatur, reliquaque adsunt signa cap. de fœtu mortuo jam recensita.

Si ex parte ligamentorum, ex apparentibus, & ex defectu reliquorum signorum, id deprehendes, dolor etiam circa dorsum, aut ad clunes tendens, difficilem partum portendit, ac, ut Rasius scribit, multa ante partus tempus expuitio, quia inde contrahitur siccitas, qua nihil facilitati pariendi infensius est.

Prognosticum. Dolor verò pectinem, & partes anteriores prope vulvam occupans, in muliere robusta, facilem promittit partum, præsertim si mulier constanti sit ac bono animo, & anhelitum habeat laudabilem, spes est salutis, & matris, & fœtus. Utrumque tamen sæpe periclitatur, si contraria adsunt, omnis enim partus difficilis, præter vitæ discrimen, alia etiam incommoda affert, nam sæpè ex magno conatu peritonæum rumpitur, prope umbilicum & inguina, ac exeuntibus intestinis hernia fit. Aut frangitur vena pectoris seu uteri, unde phtisin incurrunt, sanguinis sputum & tussim, dilatatur interdum pupilla, ac visus offenditur, quod Avenzoar notavit. Magnus Albertus, in lib. de secretis mulierum, partum aliquando adeò fieri difficilem adstruit, ut omnia ossa frangantur, & fiat scissura continua ab ano ad uterum, quod ultimum sæpè vidimus, nec tamen ruptio est, sed dilaceratio cutis.

Curatio. Curatur partus difficilis quatuor remediorum generibus, victu, situ, medicamentis tam externis, quam internis, & manus opera: Collocetur igitur mulier in conclavi non admodum calido, neque frigido, ac in aëre temperato, per 20. dies circa partum degat, cibis utatur emollientibus, ut jusculis gallinarum pinguium, oleribus cum oleo, vel butyro paratis, vel cum jure pingui, conferunt caricæ, dactyli, uvæ maturæ pensiles, ova sorbila, potus sit vinum dulce pauca dilutum aqua, aut cerevisia cum sacchаro & butyro, demum esto cibus paucæ quantitatis, facilis concoctionis & optimi nutrimenti; potissimum autem instante jam partu, nec multa alimentorum copia nec varietate mulier gravetur, ne distractus calor ad alimenti concoctionem, minus sufficiat parturitionis operi; Exerceatur mulier motu ac levi deambulatione; *Deambulationes.* id circo ultra precum & divinitatis religionem mulieres, devotiones, quas Novenas vocant, ad longinquiora templa, circa hoc potissimum tempus instituisse crediderim; fiat igitur deambulatio recta, non flexuosa, cujus finis esto modica lassitudo, quæ fatigationem non attingat. Somnus sit vigilia longior, vitentur animi accidentia, lætamque & placidam vitam fœmina degat: partu adventante, frequentior admittitur coitus, alvus respondeat, sin minus, glandibus utendum potius, quam clysteriis, nisi jam in ipsa parturiendi actione mulier sit constituta, alias fiant potius incessiones ex decocto malvarum, althææ, camæmali, seminis lini, capillorum Veneris, meliloti, capitis agni, aut vervecis, vel fomentationes & evaporationes ex eodem decocto, à quibus inguina, venter, perinæum, ac loci muliebres oleis perfundantur emollientibus, veluti irino, amygdalarum dulcium, camomillæ, anethino, cum pinguedine anseris, gallina, & medullæ cruris vituli, ac muscilagine seminis lini, & fœnugræci, quibus etiam os sacrum liniatur, ut facilius cedat.

Incessiones. *Inunctiones.*

Collocatio. Secundò parturiens protinus in sella collocari non debet, sed obstetrix prius os uteri tangat, ac dum paulùlum apertum non invenit, ut lentè ac parum moveatur, jubeat; neque postea sedeat mulier, neque stet, sed manibus innitatur, contra lecti aut mensæ spondam, aut aliud quodvis sustentaculum, ita ut sit sufficiens spatium pro obstetrice suscepturа infantulum; sustineatur verò à viris vel mulieribus fortioribus, respirationem cohibeat, ac propellat ad anum & uterum, ut quæ alvum exonerare nititur. Interim obstetrix, & adstantes animum addant, & consolentur mulierem, ut in Theodecto Plato monet, & Galen. in lib. de facultatibus natural. præsertim verò juvenculæ, & primiparæ bona alantur spe, moneanturque, ut dolores patienter ferant, neque importunè se *Lib. 3. c. 2.*

ne se exagitent, ne fœtus convertatur in pedes, aut situm alium, unde partus fiat non solum difficilior, sed vitiosus, maximè verò, si ob nimiam pinguedinem difficilis fiat partus, præcipua ejus facilitandi ratio consistit, in congruo parturientis situ, ob id collocanda in lecto, aut sella prona, genubus flexis ad fœmora: deinde ex arte tractanda lenientibus; & os uteri, obstetricis digitis, oleo sesamino, aut simili aliquo delibutis, sensim dilatetur, idque pari pensu fiat, si os uteri, vel cervicis ejus ex siccitate adstricta fuerint, quo in casu mollibus clysterijs ex jusculis, & oleis uti licet.

Medicamenta.

Tertiò medicamentis tum externis, tum etiam internis. Si itaque intemperies adsit, & illa quidem frigida, incessiones fiant, fomentationes aut evaporationes ex sequenti decocto, ℞ foliorum malvæ, altheæ m. I. seminis lini ℥ i aristolochiæ lib. I. coquantur in aqua, & oleo camomillæ, post fœtum inungatur sequenti linimento, ℞ muscilaginis fœnugræci, & seminis lini extractæ cum vino albo an. ℥ i. aristolochiæ longæ & rotundæ pulverizatæ an. ʒ i. styracis liquidæ ℥ i. propoleos ℥ ii, olei amygd. dulcium, lil. alb. an. ℥ ii, reducantur ad formam linimenti; aut oleo sambucino, & jhasmino, vel etiam hydræleo partes humectentur. Pessus etiam sic fit. ℞ œsypi, radicis lilij, origani calamenthi, an. ℥ ß, therebinthinæ ʒ iii, conquassentur, & cum lana fiat pessus, fortior paratur ex æquis portionibus ellebori nigri, opoponacis, ac fellis taurini, aut fiat suffumigium ex stipite caulium, myrrha, & felle taurino, aut ex ungula muli, aut ex piscibus salitis; aut reliquis non proficientibus, emplastrum ventri applicetur, ex succo ruthæ cum ℥ i pulpæ colochyntidis.

Intrinsecus sumenda.

Interius autem assumat parum vini, diluti aqua arthemisiæ, aut micam panis vino Hippocratico intinctam, aut aquam cinnamomi cum aqua angelicæ, aut olei cinnamomi, vel macis guttas vi. cum jure pingui, & multo croco, mirificè prodest sæpius in vino generoso præbere trochiscorum de myrrha, cinnamomi, croci an. ʒ ß aut guttas aliquot extracti de croco, vel succini albi ℈ ii aut ʒ i in eodem vino, aut in aqua liliorum alborum, aut guttulas olei ejusdem, cum quo etiam si umbilicus inungatur, partum accelerare ferunt.

Pulveris.

Aut ℞ corticum utriusque cassiæ an. ʒ ß, cinnamomi ʒ i, croci ℈ i, aquæ arthemisiæ ℥ iii, misce, detur tepidū; hæ insuper species partum maturant, cinnamomi ℥ ß, croci, corticis cassiæ fistulæ an. ʒ i sabinæ, capill. Ven. diptami, baccarum lauri an. ℈ ij, ossis de corde cervi ʒ ß, sacchari ℥ j ß, tenuiter cuncta pulverizentur ac misceantur, dosis ʒ i, aut ij in vino vel ovo sorbili.

Pillula.

Pilulæ hæ partum etiam facilem reddunt: ℞ cinnamomi ʒ v, florum camomillæ ʒ iij, cassiæ ligneæ ʒ iij ß, styracis, rubeæ, croci, radicis squinanthi an. ʒ ß, cum syrupo de arthemisia, fiat massa, dosis ʒ j, ejusdem aut majoris efficaciæ sunt aliæ, quæ recipiunt sabinæ pulverizatæ ʒ ii, ammoniaci, asæ fœtidæ an. ʒ ß, bdellii, myrrhæ an. ℈ ii, conficiantur; corticis cassiæ fistulæ ℥ iii, bulliant in s. q. vini albi ad medias, colaturæ adde juris, cicerum rub. ℥ ii, croci, ac ammoniaci an. ℈ i.

Pulveres alij.

vel ℞ cineris urachi infantis ʒ ii, cinnamomi ʒ ß, piperis longi, galangæ an. ʒ i, seminis plantaginis, endiviæ an. ʒ i ß, seminis lavendulæ ℈ iii, fiat pulvis sumendus cum aqua sabinæ, aut arthemisiæ; validior est, qui ℞ pulveris præscripti, confectionis alkermes an. ℈ ii, trochisc. de myrrha ʒ ß, castorei ℈ i, sumatur in aqua arthemisiæ, aut vino albo; fortissimus erit, si addantur ℈ ii boracis, ut Lobelius præcipit, tum ad educendas secundinas, tum fœtum vivum aut mortuum. Est enim borax officinarum ex iis, quæ à proprietate fœtum educunt, ut idem scribit, Fallopius, Montuus, ac plerią; alii, pro mirifico secreto.

Elegma.

Dolorem etiam sedat, & partus difficilitatem mulcet sequens elegma. ℞ carnis dactylorum ℥ ii, muscilaginis psyllii, seminis cydoneorum an. ℥ ß, seminis pœoniæ, cinnamomi an. ʒ i, cassiæ ligneæ, croci an. ʒ ß, pulveris peucedani ℈ ii, ossis de corde cervi g. vi, cum saccharo dissoluto in aqua sabinæ, fiat elegma, dosis cochleare, ac superbibat mulier ℥ iii, hujus decocti. ℞ radicis graminis petroselini an. ℥ i, arthemisiæ, nepetæ, an. m. ß, seminis anisi, fœniculi an. ʒ i. in q. s. aquæ, fiat decoctum ad

Decoctum A proprietate partũ expellentia.

lib. 1. cum quo etiam, quæ superius diximus, capi possunt, prodest haustus olei amygd. dulc. A proprietate verò juvant borax officinarum, de quo supra ad ℈ii cum vino, fimi accipitris, vel falconis ʒi, betonicæ, seu sabinæ, scobes ʒi, aut lavendulæ, aut ℥ iiii aquæ, in qua ablutus fuerit nidus hirudinis, vel ℥ iiii succi gallitrici, vel decocti galli veteris: sed & partum maturare, primæ notæ scribunt autores, angulum senectam lumbis alligatam; idem præstat corallus, aut anagallis dextro cruri appensa, lapis aquilæ, styrax, coriandrum viride, laspis, polygonij radix, aut aristolochiæ, aut ciclaminis pudendi orificio, aut fœmori alligata, ex quibus ætites, seu aquilæ lapis brachio alligatus, fœtum continet, cruribus appositus, facit, ut brevi ac sine dolore mulier pariat, sed & magnes, manu sinistra à parturiente detentus, ut Leonus scribit, fœtum expellit, aut diptamo, vel corrigia ex pelle cervi cincta, demùm smaragdus, radix occimi, & polypodium tritum, quæ etiam plantis pedum alligata, fœtum cient.

Manus opera.

Quartò manus opera, & obstetricis, aut chirurgi ministerio, & si secundinæ crassities, soliditasve partum impediat, Aëtij consilio cautè ipsa abrumpenda est, obstetricis unguibus, aut scalpello. At si tenuitas tunicarum fecerit, ut, quia intempestivè abrumpuntur, humore fluente ante debitum tempus, uterus siccus evadat, infundatur muscilago altheæ cum ptisanæ cremore tepido, aut cum malvæ, aut fœnugræci decocto, aut, cum aniea dictis medicamẽtis humectantibus, pudendum foveatur; haudquaquam tamen permittendũ, ut vehementer uterus lanietur, ac etiamsi nulla medicamenta prosint, puer tamen vivus dissecari nulla ratione debet, quamvis Avicenna, Aëtius, & Moschio id præcipiant; non enim licet unum interficere, alterius vitæ gratia, sed imploraro divino auxilio medicamentis insistendum: Si tamen mater in partu moriatur, fœtu intus vivo superstite, quod ex motibus, & subsultationibus infantis conjicitur, tunc posthabita matris ratione, expedit ejusdem matris os, & genitalia patentia servare, ut per has vias anhelitum recipere infans possit, deinde hypochondrium sinistrum inscindere oportet, ea ratione, qua superius retulimus c. de partu cæsareo, quippe dextrum latus liberum ingressum non ita præbet, ob subjectum epar, prospiciendum tamen, ut dum extrahitur fœtus, spina toti obstetricis palmæ incumbat, ne exarticuletur. Si tandem levi occasione uterus laxetur, aut inter parturiendum promineat, quod sæpè fit, pariat mulier decumbens in lecto, quod etiam caveri potest, ano imposito panno, in modum pilæ oblongæ, quam in quolibet conatu obstetrix fortiter comprimat.

Admonitio.

Infans vivus ex utero matris mortua.

De secunda relicta.

CAP. VII.

SEcunda, quæ à latinis loculus etiam appellatur; à Græcis verò chorion seu deuterion; sic dicitur, autore Aëtio, quasi secundum ab utero fœtus domicilium, ac receptaculum, & est quasi radicatio multorum vasorum: hoc autem, quoniam umbilico infantis hæret, & umbilicus postremò ex utero exit; alias non accederet, per ipsum puero nutrimentum; ideo fœtu exciso foras prodire necessum est; contingit tamen sæpius, ut fœtu in lucem edito, ipsa præter naturam detineatur; quæ affectio, etiamsi nos perturbare non oporteat, tamen contemnenda non est, nam cum diu detinetur, cerebro, cordi, & ventriculo, terribilia infert symptomata, & dolores, ac cruciatus intolerabiles, & vaporibus ab ea putrescente elevatis, interiora corrumpuntur, ex quibus etiam uterus afficitur, morbus causatur in numero & excessu.

Species. 1. de morb. mul. 2. Epyd. 12.

Porrò secunda cum detinetur, nonnunquam uteri fundo conjuncta est: interdum sejuncta & instar pilæ convolutæ, circa aliquam uteri partem consistit, Egit de hac affectione Hipp. in lib. de morb. mul. & in Epidemiis.

Deti-

Detinetur ſecunda plurimis de cauſis, ut ex quovis animi pathemate, aliove ſubito caſu enixæ adveniente, aut ſi odoramenta ſuavia naribus adhibeantur, aut ex potu aquæ frigidæ; potiſſimum verò, ſi uterus ocyſſimè à partu claudatur; aut ſi umbilicus infantis, à quo ipſa pendet, ab inexercitata obſtetrice reſecetur, antequam ipſa propellatur. *Cauſæ*

Signis ad dignoſcendum hanc affectionem opus non eſt; tamen ſecundâ relictâ, purgatio malè procedit: venter attollitur, & dureſcit, febris ſuboritur acuta; dolor per univerſum corpus, maximè infra umbilicum, gravitas ventris, tormina, ſuffocatio, ac tandem ipſa ſecunda, ſi diu detineatur putrefacta, ejicitur, aut in ſaniem diſſoluta exit. Non ſolum autem detentam, ſed uteri fundo alligatam comperies, ſi ante tempus puer emiſſus fuerit, & id quidem citra magnos dolores, nam præcedentes labores fiunt, dum vaſa rumpuntur. Non violenter extrahenda ſecunda eſt, ne uterus procidat; nec ejus eductio parvi facienda, quia, quo magis retinetur, eò majorem concipit putrefactionem: periclitantur ſæpe mulieres, ac moriuntur, ſi adhæreat ſecundina, & contineatur; vel ob uſum acrium medicamentorum ulcus in utero fit, idcirco antequam putrefacientia aut corroſiva adhibeantur, id prædicendum ad vitandam calumniam. *Signa.* *Prognoſticum.*

Curatur 4. remed. gener. primò provocatione tuſſis & ſternutamenti, ſi vires non fuerint debiles, ex caſtoreo, elleboro, & pipere; per hæc enim mediæ corporis partes comprimuntur, extremæ verò exprimuntur, & ſubinde uterus. Deinde etiam vomitorijs, ſi reliqua non proſint; juvat autem vomitus, non quatenus ad ſuperiora movet, ſed quatenus expulſivam facultatem membrorum inferiorum excitat. Naribus inſuper applicentur ſuffumigia ex unguibus capræ, & plumis perdicis, ac reliquis jam dictis c. de uteri ſuffocatione, uti etiam ex fimo equi arido, columborum, aut aquilæ: ex ſemine porri, urticæ, allio, reſina pini, elleboro albo, ariſtolochia, nigella, quia hæc omnia uterum deorſum fugant, & ſternutamenta provocant; cum verò jam circa pectinem dolores ſenſerit fœmina, ſpiritum vehementer cohibeat inferius comprimendo, manu etiam validè ſuper ventrem appoſita. *Curatio.*

Secundò utendum ijs medicamentis, quæ ſecundinam ejicere nata ſunt, præſertim autem, ſi à frigore retineatur, aut ſi uterus à partu ſtatim obſeretur; ſequens potus ſæpiuſculè exlubeatur, ſi febris abſit: ℞ ſabinæ, arthemiſiæ an. m. 1. fiat decoctio in aqua ad lib. ß. colaturæ adde vini optimi lib. 1. cinnamomi ℥ i iterum leviter bulliat, laudatur etiam decoctum, vel aqua fabarum deſtillata, aut aqua florum croci, quæ detergit, ſecundas pellit, & dolores ſedat, aut etiam ʒ i croci leviter triti, mirificè tamen ſequens prodeſt. ℞ trochiſcorum de myrrha, ʒ i. rubeæ ʒ ß, croci, & caſtorei an. ℈ i. detur in vino albo, aut jure gallinæ, vel in prædicto decocto; valet ʒ i ſeminis panacis ex vino pota, aut cum melle appoſita; aut decoctum centaureæ majoris, diptami, ariſtolochiæ longæ, & eryngij; aut cunctorum ſimul, quæ etiam fœminibus appoſita proſunt: vel talis confectio concinnetur; ℞ ſabinæ, ariſtolochiæ, acori an. partes æquales, melle excipiantur, doſis ʒ ii, cum decocto mētaſtri, aut lupinorum; hoc inſuper præſidium utiliſſimum eſt. ℞ opoponacis, galbani, fellis bovini an. ʒ i caſtorei ʒ ß. detur cum aliquo ex prædictis decoctis, ſi fœmina validè periclitetur; ejuſdem virtutis eſt hic pulvis: ℞ lupinorum, ſabinæ an. ʒi. myrrhæ, opoponacis an. ʒ ß caſtorei g. x. in pulverem minutiſſimum reducantur, doſis ʒ i. cum decocto pulegij aut braſſicæ, aut cum melle, fiat confectio. Commendatur ovis, aut capræ ſecunda areſacta, & ex vino tenui hauſta, aut in peſſis ſubdita, aut collo appenſa. Peſſaria etiam fiunt ex mercuriali, arthemiſia, ſalvia, iride, pæonia, tritis & unguento roſ. exceptis, aut adipe anſerino, quæ etiam in forma emplaſtri ventri applicentur; potiora concinnantur ex allio, aſphalto, bezoino, ſtercore accipitris, galbano, gentiana, ſagapeno, brionia, ſcamonia, nitro, diptamo, quorum aut alicujus eorum accipe ʒ i, & cum ſucco, vel decocto arthemiſiæ, aut mercurialis exci- *Secundam expellentia.* *Pulvis.* *Confectio.* *Pulvis.* *Peſſi.*

excipiatur: œſypus etiam cum butyro & meliloto ſuppoſitum ſecundam extrahit; ℞ utriusque ariſtolochiæ, ſabinæ, naſturtii an. partes æquales, trita cum felle bovis excipiantur, ac fiant peſſi: crocus itidem panno lineo involutus locellis apponitur; aut leporis coagulum illitur, cum porri ſucco, & croco. At ſi res ferè ſit deſperata, ad efficaciora peſſaria deveniendum, quæ comparantur ex decocto cucumeris ſilveſtris cum ſucco ejuſdem, oleo irino, elleboro, ſtaphyſagria, & colochyntide, addito modico felle tauri. Suffitus inſuper aromatum ſubtus adhibeantur, quales ex caſſia, nardo, flore junci odorati, arthemiſia, ſabina, diptamo, pulegioque conficiuntur, hos ſuffitus mulier ſuſcipiat, undique veſtimentis contecta. Utendum præterea encatiſmatis, perfuſionibus ac fomentis actu calidis, ex prædictis herbis, quæ potiſſimum adminiſtranda ſunt, ſi os uteri fuerit clauſum. Denique, niſi magnus ſit ſanguinis fluxus, omnia conferunt, quæ menſes movent, fœtum mortuum ac molam expellunt: de quibus omnibus ſuis locis ſermo factus jam eſt.

Suffitus.

Manus operatio.

Tertio manus operatione; ideoque interea temporis, dum ſuperius ſcripta adhibentur, obſtetrix, ſi os uteri nonnihil aperiatur, manum ſiniſtram calidam, & pinguefactam in uterum immittat, ac ſecundam leviter extrahere tentet, quæ ſi alicui uteri parti convoluta inhæſerit, facile educitur: ſi autem uteri fundo ſit connexa, quod indicat fractam ac diſruptam à vaſis fuiſſe, umbilicumque parum oportunè reſecatum, tunc demiſſa ſimiliter manu ſiniſtra, oleo liliorum peruncta, comprehendere tentet, nec tamen in rectum deducat, ne vulva procidat, ſed leniter primum hinc inde circumagat, deinde paulo validius attrahat, ſic enim obedit, & à connexu diſſolvitur. Quod ſi uteri os adhuc claudi, & connivere deprætendatur, crebris oleorum perfuſionibus ac dictis jam evaporationibus inſiſtendum. Ubi advertendum, haud quaquam expedire, ut umbilicus reſecetur, antequam ſecundæ prodeant, contra quod faciunt Germanæ ac Belgæ fœminæ, quæ ilico umbilicum reſcindunt, & ſecundas medicamentis educere conantur; potius tamen aliquot ex prædictis auxilijs prius tractanda, quæ ſi non proſunt, per ſpatium iiii aut ad ſummum vi horarum, (quo tempore in ſella excavata mulier ſedeat, ut propendens infans pondere ſuo ſecundas ſecum deferat, providendo interea, ne ipſa periclitetur) tunc quia ſi diutius puer pendeat, in diſcrimine erit, aut morboſus evadet, ad reſecationem umbilici veniendum, cujus caudex parturientis fœmori alligetur, quo minus in uteri fundum, commeare poſſit ſecunda: at ſi umbilici vaſa mucore plena appareant, citius reſcindi poteſt, quia fœtum morboſum indicat, poſtea rurſus ad ſternutamenta, & reliqua præſidia veniendum.

Admonitio.

Suppurantia.

Quartò ſi neque prædictis medicamentis neque unguibus extrahi poſſit, ſuppurantia in uterum injici oportet, ut ſic putrefacta à natura expellatur, ad id valet unguentum baſylicon in multo oleo amygd. dulc. & liliorum diſſolutum, aut in decoctione, quæ recipit radicis malvæ, viol. an. ℥ ii, radicis ariſtolochiæ ʒ i, ſeminis lini, fœnugræci an. ℥ ß, florum camomillæ, centaureæ minoris an. p. i. tritici p. ii, fiat decoctio, in aqua & oleo, in cujus ℥ iiii diſſolve unguenti baſyliconis ʒ iii, ægyptiaci ʒ ii, ad deterſionem, arrodit enim, abſtergit, & expultricem movet.

Pueri providentia.

Tandem infanti, prædictis laboribus defatigato, providendum, calefaciendo ipſum eadem ſecundina, ſi juncta exeat, vino calido madida, aut certè calidis linteis, vel potius inter panes recenter coctos, calido vino, & aqua naphæ, vel lavendulæ irroratos, infans collocandus, atque halitu ejus fœminæ, quæ cuminum, aniſum, cinnamomum, aut vinum ore detinuerit, tractato inſuper infantis umbilico, calidis digitis modicè compreſſis, idipſum faciendum, ſi utcunque imbecillus, & ſine ploratu, aut cum reſpiratione exigua exeat.

De

De mola post partum in utero relicta.

CAP. VIII.

Li. 3. c. de mola.

MOlæ causas, & differentias, suo loco adduximus, nunc autem expendendum est, plures ne sint, quæ post partum in utero relinquuntur, parvæ, & non adhærentes, an una duntaxar grandis, & adhærens. Cognosces autem, molam post partum in utero relinqui, quia toto gestationis tempore, fœminæ solito sunt graviores, dolet uteri regio, & inguina, ac reliqua adsunt molæ indicia ibi recensita, præterea difficulter pariunt, & à partu nihil aut parum levantur, supersunt enim dolores circa umbilicum, in dorso, & inguinibus, grumosus profluit sanguis, multus, carnosus, niger cum torminibus, & anxietare, ab excretione nullum sequitur levamen, imò nausea, vomitus, inquietudo, anxietas: venter in tumorem per circuitus elevatur, dolores etiam per intervalla succrescunt, quasi nitente natura contractione expellere: Et si mola grandis sit, postquam semel ad imas partes descenderit, sursum irerum ad superiora revertitur, natura nequeunte tam grandem malem expellere, nec uteri colo capere. Pulsus sit parvus, frequens, debilis, febris subsequitur, urina supprimitur, aut guttatim excernitur, & plurima demortui fœtus symptomata apparent: at si molæ plures sint, & parvæ, per intervalla post partum, succrescentibus doloribus, excernuntur. *Signa.* *Molæ plures*

Porro si plures molæ sunt, & exiguæ, nec adhærescentes, periculi nihil adferunt, & fœminæ, dicente Hipp. facilè restituuntur, ut, quæ cum lochijs paulatim citra magnam noxam educantur: verum cum una, & grandis est, ac adhærescit, periculosissima existit, & plerumque ex ea mulier perit, idcirco ejus eductionem, sicuti secundinæ, aut fœtus mortui, quam ocyssimè procurare oportet. Educetur autè ijsdem plane remedijs, quæ c. de fœtu mortuo, & de retenta secundina dicta sunt: Hipp. cit. tria potissima posuit præsidia, uteri & locorum ejus emollitionem, & apertionem, alvi purgationem per clysteres irritantes, & uteri infusiones, & cucurbitarum admotionem, quæ motus principium præstent ad inferiora. Reliqua sunt administranda ut c. præcedenti, & de fœtu mortuo. *Prognostici* *Li. de steril.* *Curatio*

De torminibus post partum.

CAP. IX.

ACerbissimi dolores post partum, in ventre inferiori, & à renibus in laterum mollitudinem, & inguina puerperis succrescunt, qui duorum aut trium, sæpe etiam plurium dierum spatio per intervalla exacerbantur, sic ut fœminæ anhelitum comprimant, & videantur quasi, velle alterum fœtum ejicere. Sunt, qui negant primiparis hoc contingere, & causas afferre conantur, quod ex prima gravidatione, minus adhuc sit uterus defatigatus, subindeque frigidum aërem minus admittat, quod insuper ex reiterato dolore magis offendatur, ac tandem quod sic Deus voluerit, quo minus fœmina abhorreret ab imprægnatione, quæ tamen omnia anicularia videntur, æque enim graviter primiparas, & eas, quæ sæpius pepererunt, hisce torminibus divexari, testantur multa experimenta, imò & fœminæ, ac virgines, citra puerperium, ante mensium eruptionem, ijsdem cruciari solent, ex sanguine crasso, qui non ita facilè penetrare potest, ut foras evacuetur. Fiunt enim in puerperis

 hæc

hæc tormina, ex concreto grumosoque sanguine, quem natura per vias non assuetas, neque satis patentes extrudere nititur. Fiunt etiam ex flatuosa substantia, ac suscepto à partu frigore, ob enixæ & obstetricis imperitiam. Insuper ex acriori, mordacique sanguine; ac tandem ex uteri in aliquam partem inclinatione, ob laboriosum partum. *Signa.* A qua causa si fiat, cognoscitur, & curatur, ut c. de uteri inclinatione dictum est; si à frigiditate, ut c. de uteri inflatione: Si ab acriori sanguine, tenuitate dignosces, & quia partes inferiores calent, sæpè etiam febris adest, sitis & vigilia. Concretum crassum, & grumosum sanguinem, à quo plerunque accidit, accusant cruciatus per intervalla, ante sanguinis excretionem, quo excreto cessant, donec natura plus trudere satagit. *Si ex mordacitate.* Si ex mordacitate proveniant, & fœmina biliosa sit, curatur ferè ut colica, à causa calida: sic præstat bis, terve in die præbere hoc, ℞ olei amygdalarum dulcium ℥ iiii syrupi viol. ℥ i, aquæ buglossæ, aut scorsoneræ ℥ ii misce. Non desunt audaculæ fœminæ, quæ ilico à partu, frigidam aquam præbere audent, quod tamen cum maxima præmeditatione faciendum, ac non, nisi prius cognoveris, fœminam impensè biliosam esse, quo casu cum optimo successu fit.

Si ex crasso hum. & flatu. Si verò ab alijs causis proveniat, crassitie videlicet, & flatibus, curatur duobus remediorum generibus, quæ simul valeant sanguinem attenuare, vias patentiores reddere, flatus discutere, ac dolores lenire. Hæc autem per os assumenda, aut extrinsecus applicanda sunt. Ex his, quæ intus sumuntur ℥ iiii olei amygd. dulc. dolorem sedant, eodem oleo per clysterem applicito, quidquid in utero est intestinorum, vicinitate linitur, & attenuatum facilius expellitur, ac viæ patentiores redduntur. *Flatus discutientia.* Flatus etiam discutiunt, & vias aperiunt ℥ vi vini Rhenani, in quo incoxerint flores camomillæ, ac semen anisi; aut hic pulvis. ℞ cinnamomi, nucis moscatæ, cardamomi an. ℥ ß, zinziberis ʒ vi. piperis longi ʒ i. croci ℈ ß, fiat pulvis, quo utatur in cunctis cibis. Idem præstat confectio diagalanga, diatrion pipereon, diacyminum, ac similes aliæ; aut alius pulvis sic concinnatus: ℞ nucleorum dactylorum, persici an. ʒ i. nucis moscatæ ℈ iiij, spec: elect: diamargar: calidi ʒ ß, croci g: vi, anisi ʒ i, cinnamomi electi ℈ ij. sacchari ad pondus omniū, dosis ʒ i j, cum vino aut jure gallinæ, bis in die; huic consimilis est alius pulvis, qui recipit anisi ʒ i. nucis moscatæ, cornu cervi usti an. ℈ iiii, nucleorum persici, dactylorum an. ℈ ii, ligni aloes, cinnamomi an. ℈ ij, fiat pulvis, dosis ʒ i, cum vino albo Hispanico. *Extenuantia.* Humores extenuantur decocto cinnamomi, adianthi, corticum citri, quorum æquales partes ut ʒ i. coquantur in lib. i vini ad medias, ac præbeto; aut ℞ corticis utriusque cassiæ, cinnamomi, capill. Veneris, seminis anisi an. ʒ ii. fiat pulvis, cujus detur ʒ i, in vino albo.

Externa si ex grumo. Unguentū. Secundò externis utendum, quibus flatus & grumus discutiantur, ac viæ patentiores fiant, in quem usum sequens cataplasma ventri admoveatur: ℞ vitellos ovorum num. vi, conquassentur, & adde pulueris cymini ℥ i, coquantur in oleo jhasminorum, aut lil. alb. aut ℞ ovorum vitellos coctos sub prunis quousq; indurentur numero xii, pulveris seminis lini, fœnugræci an. ℥ i ß, florum camomillæ, meliloti, anethi an. ʒ ii, coquantur in oleo camomillæ, donec reducantur in formam unguenti, quod ventri sæpius calidum applicetur, ac reiteretur; aut ℞ farinæ camomillæ, roris marini an. ℥ i, seminis lini, anisi, fœnugræci, fabarum, cumini an. ℥ i, butyri recentis, adipis gallinæ an. ℥ ii cum oleo sambucino, fiat cataplasma: ejusdem virtutis est hoc unguentum; adipis anatis, butyri recētis an. ℥ i, succi samsuci ℥ i ß, medullæ cervinæ, terebintinæ, ac mellis an. ℥ ß, myrrhæ ʒ ß, corticis cassiæ, aloes an. ʒ iii, coquantur ad consumptionem succi, & adde ceræ q. s. fiat unguentum, umbilico, ac genitalibus apponatur. Cepæ etiam sub cineribus coctæ, adde butyrum, oleum liliorum, & parum vini, ac fiat cataplasma; aut linteum madidum in oleo liliorum, *Inunctio.* camomillæ, amygdalarum dul: prædictis partibus apponito, prius tamen eadem loca foveantur decocto, ex florum camomillæ, anethi, rorismarini an. p. i.

semi-

seminis lini, anisi fœniculi, cumini an. ℥ ij. fiat decoctio, in pari quantitate vini, & aquæ, & cum spongia imbibita partes foveantur, aut ex herbis contusis fiat cataplasma, sacculus etiam paratur ex floribus camomillæ, folijs sicci lini, aut canabis: pulegij, origani, fœniculi, arthemisiæ, cariophyllis, quæ omnia trita, sacculo colligata, ac vino albo cocta, umbilico, & genitalibus apponantur; multa verò semina sacculis non commisceantur, quia fiunt ponderosi, ac molesti. *Sacculus.*

De immoderato sanguinis fluore post partum.

CAP. X.

1. de morb. mul. 80. Hippocrates assignans tempus, & quantitatem puerperij, seu purgationis lochiorum, durare, inquit, si fœmellam peperit mulier, per 42. dies, sed extra periculum esse, si 25. expurgetur: si verò masculum peperit, diuturnissimam fieri purgationem 30. diebus, periculo carere, si 40. contingat: quæ verò abortiunt, si juniores corrumpunt fœtus, paucioribus diebus, si adultiores, pluribus expurgari: sanguinis autem colorem, quasi ex sana victima esse, ac sine pravo odore; primoque sesquihæminæ mensuræ, aut paulo plura, postmodum indies pauciora, donec cessent. Moschio debitam purgationem ex eo metitur, quòd sanguis prius uberius, deinde fœculentus, & paucus, postremò purulentus egreditur. Hippocratis sententiam sequuntur Mercurialis, & Cordæus, ego verò universalem non esse existimo, ac prædictos viros longe aberrare, si cunctis fœminis eandem præfinire velint quantitatem, & tempus, nam Belgæ, & Germanæ, & quæcunque in illis vivunt regionibus, ubi fœminæ validius exercentur, breviori multo tempore, & minori quantitate salubriter expurgantur, sæpe ad octiduum duntaxat, ut plurimum ad 15. dies, neque per id tempus perpetuò fluunt, sed per intervalla, quatuor, quinqueve plerumque interpositis diebus; sed & in illis etiam plagis, in quibus, quia fœminæ in otio vivunt, diutius in lochijs detinentur, maximam reperies varietatem juxta fœminæ habitum, & vitæ institutum; quamobrem ex conferentia, & tolerantia potius conjectura facienda est. *Lochiorum quãtitas & duratio.*

Causa immodici hujus purgamenti, est impetus sanguinis, & ejus tenuitas, laxitas viarum, vel dilaceratio vasorum; à quibus ultimis duabus causis fieri, indicium est, si statim à partu accidat, ac si semel incepta fluxio difficilius sistitur. *Causa.*

Immoderatam verò esse lochiorum purgationem, significat pulsus debilis ac frequens, impotentia, cibi fastidium, visus tenebritas, aut imminutio, gravis auditus, aurium tinnitus, vires prosternuntur, calor minuitur, & si copiosior, vel diuturnior persistat, animi sequitur deliquium, vel convulsio, ut in aph. Hipp. scripsit. grumi plerumq; compacti excidunt, dolor adest in lumbis, & hypochondrijs cum torsione ventris, ac duritie, & ad contactum renitentiâ, rigore, febre acuta, rubore faciei, & venarum duritie, ac sæpe mors sequitur; Prædicta tamen symptomata periculosiora sunt ex abortu, quam ex partu, ut etiam semper corruptiones, quam partus, graviores periculosioresque existunt. *Signa.* *1. aph. 30.* *Prognostica.*

Curatur duplici remed. genere, & primo quidem, quamvis immodica sit evacuatio, statim cohibenda non est, sed solum victus ratione, ac leviusculis medicamentis, quæ laxas uteri partes firmare valeant utendum, diligenterque pensitandum, quantum id, quod profunditur, naturalem puerperij purgationem excedat, quantumve vires prosternat; ac si immodica sit purgatio, quoad quantitatem, profusioni prius, quam affectui providendum; si verò *Admonitio.*

Cibus. *Admonitio altera.*

durationе potius, quam conferta copia, debito copiosior sit, affectum prius curabis, deinde profusionem moderaberis. Esto igitur cibus ex gallina, asa, amylo, conserva ros. antiqua, carne cydoniorum, oryza, & reliquis dictis c. de menstruis superfluis, quies imperanda, somnus moderatus, aut paulò brevior; ne calor longiore auctus, in partibus internis, sanguinem ulterius attenuet, quod in omni sanguinis fluxione advertendum, at si ad quietem, & resumendas vires longior somnus concedatur, id fiat, aliquantulum prius sedato fluxu, verum si diu fluor duret, tunc frigidis & adstringentibus conciliandus, sed parcus, & à quo facilè excitari possit, nec sola permittatur dormire mulier, sed præsente altera, quæ pulsum & respirationem, per intervalla intueatur, & obtrectet, ne in somno deficere contingat.

Sanguinem sistentia.

Secundò si nimis copiosa sit profusio, arte cohibenda levioribus imprimis, quæ si satis non sint, ad fortiora veniendum; conveniunt sirup. de rosis siccis, de portulaca, myrthinus cum aqua portulacæ, symphyti, cap. ros. aut in qua aurum ignitum sæpius fuerit extinctum, frictiones brachiorum; inunctiones ventris, cum oleo masstichino, myrthino, superspersо pulvere masticis, myrthillorum, trochiscorum de karabe; vel fiat fomentatio cum vino adstringenti; acetum super ventrem poni jubet Avicenna, quod in præsenti sanguinis fluore minus securum judico; denique prius moderetur, non in totum cohibeatur fluxio, ne erisypelas, tumorésve, & alia similia mala in utero concitentur, subindeque difficilis respiratio, suffocatio, aut mors ipsa subsequatur, idcirco, nisi magna urgeat necessitas, adstringentibus, aut frigidis in puerperis utendum nunquam est. Si tamen nimium sit immoderata, & effrænis fluxio, omni, ut diximus, ratione cohibenda est; quippe satius fuerit, eorum malorum aliquod, utero aut corpori inferre, quam certam oppetere mortem, ideoque tunc ad illa deveniendum, quæ c. de menstruis superfluis in 5. remed. genere abundè scripsimus, quæ hic repetere supervacaneum fuerit, præter quæ etiam laudatur vinum, in quo suffocati sint cancri fluviatiles, stercus muli vel asini combustum, aut exsiccatum, & per cribrum extractum, ac vino dilutum; succus urticæ ebibitus ad ℥ iij, aut ʒ i spongiæ combustæ ac tritæ, & vino exceptæ, & quæcunque præterea siccant, & adstringunt, suffita, aut apposita.

21. 3. tract. 2. c. 33.

Adstringentia non nisi magna urgente necessitate adhibenda.

De diminuto sanguinis fluxu post partum.

CAP. XI.

Lochia cur deteriora menstruis.

PUerperæ, quibus à partu purgamenta supprimuntur, aut diminutè fiunt, in gravissimos incidunt morbos, quanquam enim gravis menstruorum suppressio oppidò offendit, non tamen perinde, ac si à partu naturali, vel difficili, vel etiam abortu supprimantur: nam, Gal. teste, lochia non abundantia modò, sed insigni etiam pravitate, & vitio obsunt, quia laudabiliorem sanguinem, ad fœtus nutrimentum, uterus allicit, relinquitq; deteriorem; quod in causa est, ut prægnantes pravis humoribus repleantur, ideò non æqualis est multitudo, neque æquale vitium in menstruis, ac in lochijs, neque pari spacio purgantur: ut plurimum autem melancholicus apparet sanguis, à puerperio evacuatus, idcircò conspiciuntur urinæ infectæ, ac si fuligo quædam in eas incidisset.

3. Epyd. 3. 71.

Causa.

Suppressionis lochiorum causæ externæ sunt, vociferatio, splendor, risus, subita perturbatio, vel quodvis aliud subitaneum animi pathema, immoderati alimenti usus, labor nimius, incessio super nivem, intempestivus aquæ potus, aut frigidi aeris accessus, quo nihil deterius puerperis est, quia ex illo, vacuum uterū subeunte, distenditur, frigescit, ac intumescit ipse uterus, ejusq; orificia, uti sæpe diximus, occluduntur, unde hæc lochiorū suppressio, subindeq; gravissima

ſima ſymptomata & mors ipſa ſæpiſſimè contingit, ex quo affectu chariſſima & lectiſſima conjux mea Catharina Rodrigues piæ, ac fœlicis memoriæ, ſummo meo, & conſanguineorum dolore in flore ætatis ſublata eſt, prius alvi fluore initio puerperij correpta deinde præ contracta debilitate lochiis ipſis ita ſuppreſſis, ut nullis potuerint mediis ad inferiora revocari. Internæ cauſæ ſunt ſanguinis craſſities, & abundantia, quæ obſtruit, viarum ſtrictura: alicujus partis dolor, imbecillitaſve, uteri anguſtum os, aut ejuſdem diſtorſio. *Interna.*

Signa. Præter ſigna, quæ c. de ſuppreſſione menſtruorum relata ſunt, peculiaria lochiorum retentorum deſumuntur, ex Hippoc. lib. de nat. mulieris, nam & puerperio retento tumet venter, & crura, rigor, & dolor imum ventrem, & lumbos tenet, qui quandoque ad viſcera aſcendit: animo linquuntur, & progreſſu temporis eavæ faciei partes rubeſcunt; febricitant, & interdum etiam perfrigerantur; pulſus eſt debilis, celer, & acutus, aliàs deficit, & aliàs attollitur: dolor procedit ad articulos manuum, crurum, & lumborum, ſic ad ſpinam, inguina, & collum: & corporis partes impotentes fiunt, ac poſtea calor quietus, ulterius manifeſtatur: urinæ fuliginoſum quid præ ſe ferunt: uteri inflammantur, & quæ poſtea exeunt graveolentia, nigra, livida ſunt, & ſi non exeant, periculum mortis eſt, pariter ac ſi citò non curentur, eodem Hippocrat. teſte. *Prognoſticum.* *1. de morb. mul.* Fiunt autem ex hac puerperij ſuppreſſione febres acutæ: difficiles reſpirationes, anginæ: pleuritides, paraplexiæ, maniæ; melancholia, vigiliæ, ſanguinis ſputum, vomitus, diſenteria, hydrops, ſæpiſſime verò, uti crebrò animadvertimus, jecoris inflammationes, & phrænitides, quæ omnia periculoſiſſima ſunt, niſi ſudor aliquis copioſus erumpat, quo ſępe ab hiſce periculis fœminæ liberari ſolent.

Curatio. Curatio perficitur triplici remed. genere. Primo tamen conſiderandum, an lochia ſupprimantur, eo quod ſanguis ad mammas recurrat; quo in caſu ſi mulier nutrix futura ſit, non protinus ſanguis mittendus eſt, ſed inſpecto prius naturæ impetu, ſi ſymptomata ſuboriantur, vena pedis tundatur, aut cucurbitulæ fœmoribus applicentur, aut quapiam alia ratione ſanguis evocetur, ac utcunque plenitudo in morbum degeneret, juxta morbi naturam, ex capitibus præcedentibus, curationem deſumes; fuerit tamen operæpretium, ſi id præſentias, præcavere, quod fiet, uti jam diximus, tribus remediorum generibus: primò quidem ſanguinis miſſione, quæ præſertim conducit, quando cauſa ſuppreſſionis multitudo eſt, aut ſi ſanguinem aliò confugere depræhendes, quod ex dolore vel quovis alio ſigno dignoſces, quibus in caſibus, adhibitis fœmoribus, ligaturis, frictionibus, & cucurbitulis, cum copioſa flamma, & ſcarificationibus, ac reliquis, quæ ſanguinem ad uterum revocant ilicò, ſi malũ urget, venam pedis ſecabis, ac deinde juxta ea, quę capitibus ſequentib⁹ ſunt dicẽda, recipienti membro providebis, hac adhibita admonitione, quod ſi in totum ſuppreſſa ſit evacuatio, protinus ad ſanguinis miſſionem confugies: ſi verò diminuta duntaxat, omni arte prius evacuatio ſollicitetur, & cauſis plenitudinis obvietur. *Præcautio.* *Sang. miſſio* *Admonitio*

Reſtrictio viarum. Secundò utendum ijs, quæ referent, attenuent, ac emolliant, & vicinas partes laxent, quæ quidem potiſſimum conveniunt, cum ex ſanguinis craſſitie ſuppreſſio fit, quæ ex ipſo ſanguine deprægenditur: aut ex oſculorum venarum ſtrictura, quæ cognoſcitur ex corporis ſiccitate, & conſtrictione reliquarum venarum; facta igitur ſanguinis miſſione per latum foramen, aut per mariſcas, aut cucurbitulas, cum magnis crurum ſcarificationibus; venter univerſus, pubes, & inguina perfundantur oleo de croco, de cinnamomo, liliorum alb. de napha, de ſpicanardi, de angelica, admixto modico theriacæ: ſi verò animus ſit magis emollire ac laxare urendum oleo amygd. dulc. ſeſamino cum dialthea, aſſungia gallinæ, medulla crurum vituli, & ante inunctionem eædem partes foveantur, decocto emollientium, ac attenuantium herbarum, quarum ſegetem reperies capite de ſuppreſ- *Fomentatio*

ſuppreſſione menſtruorum in 6. remed. genere; vel etiam fiat decoctum in vino & oleo, ex radice, & ſemine angelicæ, folijs hypericonis, & cinnamomo, in quo etiam decocto, fiant inceſſiones, & balnea, aut in oleo t. pido ſuffumigia inſuper adminiſtrentur ex bdellio, myrrha, cinnamomo, oculis, & capitibus piſcium ſalitorum, vel ex ungula equi, aſinæ, aut capræ.

Sanguinem fundentia. Interna. Tertiò per os etiam aſſumantur, quæ ſanguinem fundunt, & attenuant, quod mirificè præſtat ſucci borraginis, porrorum, ac petroſelini an. ℥ ß vel ℥ i, vini dulcis ℥ ij, capiat ſingulo mane; aut olei amygd. dulc. ℥ iiij vini albi ℥ ij, ſacchari parum, miſce; vel radicis graminis ℥ ij, foliorum adianthi, pimpinellæ, ſatureiæ an. m. j. cinnamomi, caſſiæ lign. æ an. ℥ ß, fiat decoctio ad lib. j. in fine adde croci ʒ i. doſis ℥ iiij. Peſſaria inſuper fieri poſſunt, ac reliqua, quæ præcit. cap. copioſius ſcripta ſunt, ad quem omninò lectorem relegamus. In craſſitie tamen ſanguinis, attenuantibus magis; in ſtrictura vaſorum, reſerantibus, in plenitudine evacuationibus pugnabis.

Sectio Secunda.

De morbis puerperarum communibus cum reliquis fœminis.

De morbis acutis in genere.

Cap. XII.

PUerperis plura accidunt incommoda, eis duntaxat peculiaria, ſicuti ſecundæ retentio; tormina, ſeu dolores ventris, ac circa uterum; menſium diminuta ſuppreſſa vel immodica expurgatio, de quibus ſupra jam ſcripſimus; & ex lacte febres, de quibus in poſterum: alia verò eis cum alijs fœminis communia ſunt, uti convulſiones, paraplexiæ, inſomnia; febres ardentes, mania, melancholia, angina, difficultas anhelitus, pleuritis, peripneumonia, ſanguinis ſputum, alvi fluxio, dyſenteria, ſanguinis vomitio, hydrops, animi deliquia, ſyncops, ac pleriq; alij morbi acuti.

Cauſa Horum in puerperis cauſa, aut eſt puerperij improſpera purgatio, diminuta, aut exuperans: aut præexiſtens in corpore morboſus apparatus, quem partus labores ſuſcitârunt: aut externa aliqua cauſa, quæ alterutram prædictarum duarum commovere nata ſit, ut frigus aut animi pathemata, ac reliquę ſuperiori c. recenſitæ.

Signa. Morbum quemlibet, ex proprijs capitibus, poſitis ab ijs, qui generales practicas ediderunt, dignoſces, verum ex qua cauſa originem trahat deprahendes, quia ſi à puerperio, nihil aut diminutè fluit, cum torminibus, & graviſſimis ſymptomatibus, fœculentum, vel corruptum, vel calore ſuo partes pudendas exulcerat: vel ob admixtam alienam ſubſtantiam, uti molam, vel quippiam aliud, quod intus relinquitur, morbo materiam præſtat.

At ex præexiſtenti morboſo apparatu affectiones fieri aſſequeris, ſi partus laborioſus ſit fœmina primipara, corpus vitioſis ſuccis abundans: ſi vita præceſſit intemperata in cibo, ac potu, aut exercitijs, ſi aliquo morbo ante partum *Initiū morbi à quo die computari debeat.* vexabatur, etiamſi probè à partu purgetur. Si ex puerperio morbi contingant, ab eo die initium morbi computari debet, quo lochia vitioſè fluere inceperunt: ſi verò ex morboſo apparatu, ab ipſo partus die initium ſumendum eſt.

Porrò

Porrò ijs, quæ abortiunt fœminis, graviora ab utraque causa suboriuntur mala, quam ijs, qui vitalem ediderunt partum, quippe in illis magis dilacerantur uteri acetabula, à quibus vi fœtus evellitur, quam à quibus naturaliter excidit, ut pomum nondum maturum difficilius arbore discerpas, quam si sponte cadat, utcunq; tamen periculosum est, fœminas à partu laborare, quia post tot labores vix possunt morbum alterum sustinere. *Prognostica*

Curatio instituetur desumptis indicationibus à causis, & quidem, si ex suppressa evacuatione morbus oriatur, indicationes erunt, quantitatem, qualitatem, & impetum humoris ad partem fluentis compescere, diligenterque providere, ne membrum recipiat, itaque unus erit scopus copiosiorem excitare purgationem; vel si id nequeas, & plenitudo adsit, sanguinem minuere; aut purgare, si cacochymiæ notæ superent. *Curatio*

Verum si ex morboso apparatu fiat, majus periculum est, & res plane in ancipiti, quippe utero sese bene expurgante, si præsidium morbo non adhibes, exacerbatur affectus, si id præstas, natura à proprio munere distrahitur, ac præpeditur puerperium. Videndum igitur an mulier jam satis purgata sit, quo in casu affectui providebis, alterutra, prout morbus postulaverit, citata evacuatione. Si verò nondum satis sit evacuata, tenui victu, & optimo vivendi genere affectum conterere satius est, ac si videas puerperium satis naturæ non esse, nullum majus reperies præsidium, quam ulterius provocare, aut evacuare, quoad conjunctis ambobus perficiatur naturalis mensura.

Si à causa procatarctica proveniat, quia aliquam ex duabus antecedentibus movet, ex dictis liquet, quid agendum sit. Illud etiam constare arbitror, tria remediorum genera in curatione horum morborum esse potissimum consideranda, victus rationem, sanguinis missionem, ac purgationem, sicuti in acutis gravidarum diximus.

Primum itaque, quod ad rationem attinet, tenuis ille sit, maximè si primis à partu diebus afficiatur mulier, adhibeantur juscula pulli, & parum carnis ejusdem, ptisana probè concinnata, & exactè cocta, in jure pulli cum aniso, ne flatus generet; potus esto hordei aqua, parata cum passulis, aniso, & petroselino, quam utilissimum esse scio, maximè si puerpera sit benè constituta, & ventriculus robustus, vel utatur aqua cocta cum cinnamomo, corticibus citri, & aniso, aut cerevisia secundaria. Jura caponum, eorundem caro, aromata, vina generosa, lutea ovorum, ac reliqua, quæ victum constituunt plenum, quibus mulierculæ puerperas, quantumcunq; acutis afficiantur, tractare contendunt, penitus vitanda sunt; nam ut Hipp. & Galenus prodiderunt, ab evacuatione conferta, ad victum pleniorem transeundum non est. *Victus.* *2. Acut. 13.*

Secundò quod ad sanguinis missionem, considerandum, an acutus morbus initio puerperii, in medio, vel in fine contingat. Si initio, Galenus fluentis sanguinis impetum considerare jubet, quo inspecto, si satis fore videbitur, totum opus naturæ relinquit, sin verò aut supprimatur, aut minuatur, tunc copiosè sanguinem mittit, tum ratione morbi, tum ad implendam evacuationem, quæ ex præscripto naturæ, copiosa esse debuerat. Si in medio tempore acutus morbus superveniat, considerandum prius, an pendeat à materia sparsa per corpus, uti febris, an à materia coacervata in aliquo loco, ut pleuritis, phrenesis, angina, & an mulier convenienti expurgetur mensura, an non; ac si materia sparsa fuerit, sive mulier minus sufficienter purgetur, sive copiosa sit evacuatio naturalis, nec tamen morbum minuat, confestim ad sectionem venarum pedis confugiendum est, sic enim humor minuitur, ac, si ita opus sit, sanguis per uterum evocatur. *Sang. missio* *9. meth. c.4*

Quod si coacervata materia sit in particulari aliquo loco, ubi morbum acutum, gravem ac periculosum efficiat, qui sanguinis missionem requirat, sive mulier sufficienter purgetur, sive non, si morbus ingravescit, venas brachij è directo ilico secare quidam consulunt, sic enim facilius procedere revulsionem, deriva- *Quæst.*

derivationem,& ſimul evacuationem exiſtimant, rationem adjungunt, quia inferiores venæ,nec à loco affecto evacuare,nec revellere commodè poſſint, ſanguine miſſo ex iiſdem, vires labefactentur, & materia in loco conculcata maneat, vel totum ſanguinem educes, priuſquam revellas,& evacues coacervatam materiam, vel admodum tarda erit utilitas, & nimis periculoſa procraſtinatio. Sic Petrus Salius & alii ſentiunt, verum cordatiſſimus Mercatus in omni acuto puerperarum morbo, in quo humor coacervatus eſt, prius venas pedis non ſolum ſemel aut bis, verumetiam ſæpius eſſe ſecandas exiſtimat, quouſque ſatisfactum ſit puerperii fluxuri copiæ,& revulſioni impetus ad partem affectam, deinde urgente affectu ad venas brachii deveniendum, etiam fluente puerperio, quo ſanguis ex vicinis partibus educatur: initio verò venas brachii neutiquam tundendas, ne ad locum affectum retrahatur puerperium, impediaturq; naturæ motus, quē procul dubio ſequi neceſſe eſt. Si enim Avic. in omni pleuritide, nulla habita ratione ſexus, partus aut puerperii, ex pede ſanguinem mittit, cum majori multò ratione, in enixa, fluente puerperio, id eſſe ſervandū. Hæ ſunt utriuſq; opiniones in re ardua ac perdifficili, & in praxi maximi momenti. Mihi tamē ſecurior multò apparet Mercati ſententia, vel hac una ducta ratione, quod medicorum debet eſſe inconcuſſa norma, morbis ut proſint, vel ſaltem non noceant; & quanquam dilatio ſit animi periculum, tamen conſulta tarditas celeri temeritati ſemper fuit præferenda, idcirco ubi morbⁱ induтias præſtiterit, etſi exiguas, nec urgentiſſimus fuerit, ſemper ex venis pedum ſanguis prius mittendus erit. Alias hoc ſummè advertendum, ut antequam venæ ſuperiores ſecentur, frictiones fiant crurum, & coxarum, & ligaturæ doloroſæ, interim dum ſanguis fluit, quæ miſſo ſanguine ſolvantur, ac cucurbitulæ coxarum parti interiori citra ſcarificationem applicentur; ſic enim materia peccans minoratur, & loci affecti alleviatio fit, & naturalis purgatio conſervatur. Idem in febribus ardentiſſimis faciendum eſſe, conſulit rei ratio, quia etſi incendium circa cor & viſcera adeò ſit magnum, tamen verendus ſemper raptus humorum, ad cerebrum; quam eandem methodum ſervare oportet, non in puerperis duntaxat, ſed in reliquis fœminis morbis acutis correptis, quibus menſes fluunt, aut fluere debuerant, de qua re lege c. de menſtr. cum morb. complicatione.

Lib. de aff. fœt. part. cap. 23.

In febri ardentiſſima quid faciendum.

Lib. 2.

Puerpera quo magis diſtat a die partus tuti. us venæ ſuperiores ſecantur.

Si autem in ultimis puerperii diebus hi morbi contingant, cum minori periculo brachiorum venæ ſecari poterunt, in urgentiſſimo morbo, hoc moniti, quod quò magis diſtant fœminæ, à die partus, vel menſtrui, eò tutius ſuperiores venæ aperiuntur, quo verò magis ei appropinquant etiam in medio tempore, eò cum majori præmeditatione agendum eſſe, maximè ſi puerperia ritè fluant, quo tempore venas inferiores ad ſupplementum debitæ quantitatis inſcindere ſecurius fuerit, maximè ſi morbus non admodum ingraveſcat, etiamſi materia coacervata in loco aliquo ſit.

Purgatio.

Tertiò ſi qualitate humores peccent, & cacochymiæ adſint notæ, purgante medicamento utendum eſſe diximus, id tamen faciendum non eſt, dum puerperia adhuc fluunt rubra, aut copioſa, ſed finita jam purgatione, aut in ejus fine, cum jam id quod inſtillat, albidum eſt, aut alterius coloris, cumque jam reliqua remedia morbo oportuna, fruſtra tentata fuerint, materiaque concocta, & tranſactis primis à partu diebus; nec quolibet ſed leviori pharmaco utendum, ut rhabarbaro, myrobalanis, folijs ſenæ, caſſia, manna, tamarindis, ſirup. roſ. aut viol: ſolutivo, ac ſimilibus, quæ benedicta nuncupantur, quæ tamen quantumvis benigna ſint, interim dum mulier expurgatur, nulla ratione exhibenda ſunt, quippe per ea natura à proprio divertitur opere; tamen omni tempore contēperantia ſerapia, apozemata, & clyſteres adminiſtrari poſſunt, & debent, iiſdemq; ſæpiſſime uſus ſum quarto, quintove à partu die, fœlici cum experimento, non tamen ſine muliercularum obmurmuratione, quibus religioſum eſt, ad nonum uſque diem, nil quicquam in puerperis movere, tametſi graviter laborent, qui ex lacte ea proficiſci mala, atque ad id temporis extendi ſibi

di ſibi

di sibi persuadent, postea ex se desinere, ex qua dilatione multas in gravissima pericula crebrò deducunt.

Scholium.

Quæst. *In puerperis morbo acuto correptis, à quo die sit facienda computatio criticorum.*

1. crit 6. 2. epyd. sect. 3. sext. 4. 1. 22. 2. 4. tract. 2. 6 1. 3. progn. 10. G. in comm. 3. epyd. 2. 7. 4. collig. 40.

Morbi initium computari debet.] *Haud levis dubitatio est, in puerperis morbo acuto correptis, sitne dierum criticorum computatio facienda, ab hora partus, an ab ea, qua morbus invasit. Galenus à morbi invasione initium sumere videtur, cui adstipulatur Hippocrates in historia uxoris Phylini, & in historia uxoris Epicratis, ac Dromeadis, & Avicennā idem sentire apparet, ac ratione videtur consentaneum, quia à principio morbi, cujus expectatur crisis, facienda computatio est: partus verò naturalis, de quo agimus, morbus non est, & si quæ in iis accidat humoris agitatio, ea non sufficit, ita enim & à tempore displicentiæ, decretorij dies connumerarentur, quia cibi fastidium, vigilia, dolor capitis, quæ sunt præludia morbi, ex agitatione fiunt; & tamen morbum non constituunt, quia is non ex quacunque pendet mutatione, sed ex insigni duntaxat. Contrarius tamen huic sententiæ alibi Hippocrates ipse est, & Galenus, ubi non à febre, sed à partu initium sumunt, & in historia ejus mulieris, quæ degebat apud Pantimedem, & duabus sequentibus; quos sequitur Averroes, ratio additur, quia humoris motus à partu instat, cui ex proportione critici respondere debent, licet delitescat per aliquot tempus, sicuti de veneno canis rabidi dicitur, quod non per quadraginta solum dies, sed per semestre latitare solet. Quidam conciliare nituntur hæc loca dicentes, à partu faciendam esse computationem, quando morbus accidit 2. 3. vel 4. ab ipso die, quia ab eo cæpit humoris motus, cui ex proportione respondet circuitus ille; si enim humor peccans pituitosus est, secunda die superveniet febris; si biliosus tertio, si melancholicus 4. nam primo die obscurabatur invasio, ob graviora partus symptomata; & quāquam hæc sententia non sit planè rejicienda, potius tamē cum Conciliatore dicendum est, duplicem esse partum, naturalem, ac præter, naturam, quorum notas suis locis proposuimus; in partu igitur naturali, si febris, aut alius morbus supervenit, quia non est symptoma partus, sed morbus, per se non à partu sed à febre, computationem faciendam esse; contra in partu præter naturam, & ubi jam præextiterat morbosus apparatus, quia morbus est symptoma partus, tunc non à morbo, sed à partu initium sumendum esse, quod idem est, ac si dicas, in morbis, qui ex præexistenti morboso apparatu oriuntur à partu, in illis verò, qui ex suppressis, aut impeditis lochiis ab ipso morbo numerandum, qua ratione intelligantur prædicti viri variis in locis, à nobis superius adductis, ac solvantur, quæcunq; aliæ difficultates de hac re reperiuntur.*

Responsio quorundā.

Conclusio.

De febre puerperarum.

CAP. XIII.

INter affectus, qui puerperis sæpissimè contingunt, primus ac communissimus se offert febris, de qua extant pleraq; exempla apud Hip. in loc. super c. cit. Suboritur autem febris hæc, aut ex suppressis lochiis, aut ex iisdem non suppressis solum, verum etiam suppuratis; quippe dum supprimuntur, aut diminutè fluunt, quia os uteri occluditur à partu, vel contorquetur ob sanguinis copiam ibi conclusam, grumescere necesse est, aut putrescere, dum autem putrescunt febres, ac rigores magis fieri, quia ex putrescentibus in utero humoribus cor incalescit. Aut etiam febris fit ex morboso apparatu præexistenti, difficilive partu, aut ex lactis abundantia, & ad nonum ut plurimum extenditur diem; nescio tamen, quo errore, mulierculæ febrem lactis appellare consuevere, omnē febrē, quæ difficilem sequitur partum, & humorum eam agitationem ac commotionem, quæ fieri solet cum natura humores aliunde ad ubera transmittit, ut in lucem editus infans nutriatur. Et quia observa- *Causa*

runt hanc ad nonum usque diem extendi, postea ex se desinere in reliquis similitudine deceptæ medicamenta non admittant, unde in plurima incurrunt mala, quæ tamen prudens & cordatus medicus vitare debet, quod rectius fiet, si prius à qua causa utraque proveniat, accuratè dignoscat. Ac si ex lactis abundantia suboriatur, mammarum adest durities, turgentia, & dolor, cum dorsi & scapularum gravitate, ac dolore, & tamen puerperium procedit; quod si supprimatur, ab eo febrem concitari indicium est. Putrescere autem in utero humores cognosces, quia, quæ ab eo per id temporis prodeunt, graveolentia sunt, fœtida, aquosa, saniosa, vel alia pessima qualitate affecta, inflatur venter, & à contactu dolet, ac totum corpus, cibi fastidium adest, vigilia ac punctiones, urina veluti asinina est, & quandoque septimo die turbatur venter, & si neque à natura, nec ab arte purgetur mulier, magis affligitur & periclitatur, livida fit, & aquam patitur intercutem, ac umbilico circumcirca nigriori facto ad vigesimum diem, ut plurimum, perit; quod si purgatio per alvum sponte procedat, erumpantque graveolentia, ac nigra per uterum, melius habet, ac si ritè curetur, restituitur.

1. de morb. mul.

Signa febris lactis.

Febris ex alia causa indicia.

Prognostica.

Curatio.

Igitur si ex lactis abundantia febris oriatur, curetur ut capitulo proprio infrà dicendum est, de lactis redundantia, & sequenti de febre lactis, & pilo mammarum. Si verò ex suppressis lochiis, morboso apparatu, & partus agitatione, curatio ferè tota petenda ex capitulo præcedenti, ideo si jam prorsus puerperium cessaverit, supposita victus ratione ibi assignata, fiat sanguinis missio ex brachiorum venis, ad deponendam plenitudinem, si autem diminutè lochia fluant, venæ pedum aperiantur, sicuti etiam ubi humores in utero computruerint; at si ante debitum tempus, & quantitatem suppressa fuerint aliis etiam mediis provocentur, pessariis, inunctionibus, incessionibus, balneis, ac reliquis jam dictis c. de menstruis diminutis post partū.

Consilia.

Secundo utendum attemperantibus, & coquentibus humores, qui, si crassi sint, ℞ syrupi de endivia, capill. Ven. an. ℥i, aquæ cich. fœniculi an. ℥i ß, si verò acres, vel putrescentes, acrimoniam retundentia sunt administranda, quæ simul putredinem compescant, ut ℞ syrupi viol. cich. an. ℥j, aquarum earundem herbarum an. ℥ii misce, semper tamen quæ attenuant, misceantur, ut ad expurgationem humores promptiores fiant; acida verò & adstringentia penitus vitentur. Conferunt tamen clysteres sic parati: ℞ juris gallinæ alterati cum foliis malvæ, & endiviæ, florib. viol. & hordeo ℥vi, olei viol, ℥iii, sacchari ℥i vitellos ovorum num. ii misce.

Purgatio.

Tertiò urgente malo, purgantia conveniunt juxta humoris naturam, quibus tamen non utendum, nisi puerperium jam defierit, aut saltem, id quod fluit exiguum fuerit, corruptum, fœculentum, & minimè sanguineum, ac magnitudinem morbi non imminuerit. Quibus limitationibus, si crassi sint humores ʒi. agarici trochiscati cum ʒiii diaphœnici, & ℥i rosati solutivi, in ℥iiii decocti pituitosi exhiberi licet; si verò acres, purgatio minus erit ex usu, nisi per apozema hoc aut simile: ℞ hordei mundi p. iij, prunorum numero 20. radicis cich. borraginis an. ℥i, foliorum violarum camedrios, agrimoniæ, scolopendriæ, cich. an. m. I. florum cord. seminum frigid. an. p. I. bulliant ad lib. I. in fine adde foliorum senæ ℥i, ac post colaturam ℥iii syrupi violarum solutivi, sacchari q. s. fiat potio clara, aromatizetur ʒi speciei triasandali. His ac reliquis jam dictis capite de uteri intemperie, cum à fluxu materiæ, humores in utero putrescentes purgandi sunt, præsertim ubi puttredo reliquis totius corporis humoribus communis facta fuerit, quod cognosces, quia etsi copiosè putridi humores ab utero fluant, ob id tamen febris non minuitur, sed exacerbatur, quo casu universum purgabis corpus, nec te perterreat ab hoc opere, quod per regionem, cui natura innititur, per loca conferentia, evacuandum esse dixit Hippocrates, id enim intelligendum, quando evacuatio per eam regionem facta, sufficiens

Putredinem uteri venis communicari quo signo dignoscatur.

6. Ep. 2. aph.

ens esse potest humoris peccantis redundantiæ, è converso verò ubi debita quantitas per eam regionem evacuari nequit, ideò quia uterus humoribus putridis in toto redundantibus (quos in hypothesi vacuare studemus) evacuandis non sufficit, idonea regio non est, & idcirco ob rusticum timorem, purgationem non differas, nec ita audacter aggrediaris, ut quicquam inconsideratè committas, quæ enim in sola vulva consistunt, purganda non sunt nisi per pessaria, ac reliqua, quæ uterum purgant.

Quartò iis, quæ uteri vias laxent, patentioresque reddant, quorum materiam, ac formulas reperies capite de diminuto sanguinis fluxu post partum, & de menstruis suppressis, ex quibus tamen temperatiora seligenda, qualia verò sint, per quæ putrescentes in utero humores ab eo educi debeant c. de epilepsia ex utero abundè reperies. *Vias laxātia.*

De alvi fluxu in puerperis.

CAP. XIV.

VIx ullum reperies morbum, in quo magis hæsitare soleant medici, & plus fœminæ periclitentur, quam alvi fluxum cum puerperio conjunctum, si enim sistas, detinentur lochia; si sinas, grave per se malum est, ideò vix quicquam tutum; sed in hac perplexitate distinguendum esse puto. Ac si alvi fluor, diarrhæa sit, per quam totum corpus exoneratur, fluxum non impedies; nec puerperia movebis, sed vires custodies, quo ad naturam se exonerasse, & utrique evacuationi satisfecisse comperies; præsertim si conferat, & fœmina leviter ferat, quod si nec conferat, nec leviter toleret, considerandum, num puerperia satis fluxerint, aut jam suppressa sint, quo in casu optimis alimentis exhibitis, sistendus omninò alvi fluor adstringentibus medicamentis. At si diminutè adhuc fluant, optima instituta victus ratione, non adstringentibus quidem, sed lenioribus, & iis, quæ ad uterum, & vias urinæ derivare valeant, alvi fluorem sistere conaberis. Idipsum exequendum, si fluxus lientericus fuerit, habita ventriculi ratione, qui semper debilitatur in omni alvi fluxione, ex læsione tunicæ intestinorum, quæ ei continua est, potissimum in lienteria, ubi per se laborat, ideoque frigidis calidiuscula miscenda, ut cinnamomum, & anisum tostum: Et roborantia ventriculo etiam extrinsecus adhibenda, ut inunctiones, ex oleo mastichino, ac myrthillorum cum pulvere diarrod. masticis, & similibus; neque erit abs re modicum diarrod. cum duplo rhabarbari per os exhibere, aut rhab: tostum, quo ventriculus purgetur, illæso utero. Quod si in disenteriam degeneraverit, Hippocratis consilio, posthabita uteri purgatione, ipsam statim compesces, quod efficies quatuor remediorum generibus. Primò purgantibus. 2. Abstergentibus, & laxativis. 3. Dolorem sedantibus, intestina contegentibus, & acrimoniam retundentibus. 4. Adstringentibus. Purgat rhab tostum, aut ex secunda infusione, priori rejecta, myrobalanorum species omnes, tamarindi, syrupus ex q. infus. rosar. siccarum, ut ℞ rhab. leviter ustulati, corticum myrobalanorū citr. parum tost. an. ℈ ii, syrupi ex q. infus. siccarum ros. ℥ i, pulpæ tamarind. ℥ ß, cum ℥ iiij aquæ rosarum vel plantaginis, fiat potus, ante quem quatuor aut quinque continuos dies, sumat hunc, aut similem sirupum. ℞ sirupi de rosis siccis, myrthini an. ℥ i. aquæ symphyti, portulacæ an. ℥ i ß. ac interim, dum sirupi capiuntur, fieri sanguinis missionem ex pede Mercatus consulit, quod equidem non auderem, veritus ne copiosius ad partem affectam fluat humor; nam etsi sanguinis missio ex pede, quemadmodum ab utero, ita ab intestinis divertere possit, id tamen intelligitur, dummodo corpus non sit repletum,

Diarrhæa. *Lienteria.* *1. de morb. mul.* *Disenteria.* *Purgatio.*

plerum, & sufficienter evacuatum, alioqui procul dubio major fieret ad partes affluxus.

Abstersio. Secundo abstergentibus utendum, ut aqua lactis, mulsa, ptisana, sive aqua hordei, decocto altheæ, furfuris, tritici, cicerum, ligni Guaiaci cum melle rosaceo, aut saccharo; validius id tamen præstant lotium, lixivium, muria, ex quibus clysteres utiliter parantur.

Acrimoniā compescentia. Tertiò ijs quæ acrimoniam compescunt, dolorem mitigant, & intestina contegunt, qualia inprimis sunt adeps caprinus, porcinus, hircinus, gallinaceus, anserinus, albumen ovi, ac vitellus ejusdem, amylum, tragacantum, gummi arabicum; oleum rosarum, cera alba, lac coctum; quæ aut per os, aut inferius accipiuntur. *Narcotica.* Ac si dolor sit urgentissimus ad narcotica, & stupefacientia veniendum, qualia semen Josquiami, papaveris, opium; pilulæ de cinoglossa, phylonium, athanasia, quæ in quos usus, & quibus cautelis sint adhibenda, vide lib. 1. in scholio ad cap. de menstruis immodicis, ea per clysteres injiciuntur ad ℥ j; aut ℞ phylonij Romani ℈ ij, aquæ rosarum ℥ ij, vini albi ℥ i, exhibe hora somni, est miræ utilitatis, & ad sedandum fluxum, & ad somnum conciliandum. Fiunt insuper glandes ex ijsdem, ut ℞ sevi hircini, tragacanti an. ℥ ß opij g. v. fiat glans, quæ filo alligata immittatur.

Constringentiū farrago. Quartò adstringentibus, quam vim habent polygonium, sanguinaria, gnaphalium, plantago, bursa pastoris, radix, & folia symphyti, salicis, rus coriariorum, rosa rubra sicca, myrthus, suberis cortex, glandium capuli, mora acerba, semen uvæ, lapathi semen, malicorium aridum, rubi radix, balaustiæ, equisetum, hypocystis: ladanum, acacia, corallium, rhaponticum, sanguis draconis, thus, mastix, terra Lemnia, succinum, cydonia mala, pyra agrestia, mespila, oryza tosta, lentes decorticatæ bis coctæ, cortices castanearum, cornu cervinum ustulatum, aqua pluvialis chalybeata, vinum nigrum acerbum, cortex arboris Indicæ, quæ gargapaum dicitur; conserva ros. antiqua ex quibus fieri possunt potiones, conservæ, clysteres, unctiones, unguenta, emplastra, linimenta, & pleræque aliæ formæ. Galyopsis etiam herba cum sale mixta, & in pilulis inter manus efformata, fluxum sedat quemcunque; ad illum verò qui provenit ex obstructione vasis, bilem deferentis à jecore ad vesicam fellis, mirificè confert sequens mixtura. ℞ conservæ ros. antiquæ ℥ ß, terræ sigillatæ ʒ j. theriacæ antiquæ ʒ ß misce, capiat hora sexta matutina, & tantundem vesperi, ad ingressum lecti. Summe tamen advertendum est in sola dissenteria sistentibus utendum esse; in aliis alvi fluxionibus, quæ fluente adhuc puerperio contingunt nequaquam.

Alvi suppressio in puerperu. Si verò alvi purgamenta supprimantur, quod sæpe contingit in puerperiis, quia natura aliò intenta est, levibus medicamentis sollicitetur, & lenientibus clysteriis, de quibus superiori cap. pinguibus jusculis, in quibus malva, blitum, aut mercurialis incoxerint; crebra ventris inunctione, ex oleo amygdalino, aut leni aliquo apozemate, quale erit illud, quod superiori c. descripsimus; plura in hosce usus vide lib. 3. c. de alvo suppressa, & de fluxu ejusdem in prægnantibus, nam is affectus minus aut nihil ferè periculi habet.

Scholium.

Quia alvi fluxus in puerperis plerumq; symptomaticus est, ut curandi ratio amplius innotescat, de evacuationibus symptomaticis opportunè sermo hic fiet, qua in re, quid statuendum sit, tunc demum in medium proferam, cum hujusce rei partes diligenter fuerint examinatæ, ita enim methodo quadam, ceu Thesei filo, ex hac tractatione, uti Labyrintho me extricabo.

Quatuor igitur occurrunt pervestiganda: 1. Quænam illæ sint. 2. an omnis mala. 3. an à medico adjuvandæ. 4. an cohibendæ. Est quidem evacuatio symptomatica species præternaturalis evacuationis, nam hæc quatuor fit modis, aut enim

toto

toto genere præter naturam est; Quia per inconvenientem regionem fit, ut sanguinis profluvium ex naribus: aut multitudine duntaxat, ut nimius sudor, aut mensiũ fluxus immodicus: aut qualitate, de qua Hipp. dixit, si qualia oportet purgare, purgentur, confert, & leniter ferunt, sin minus difficulter: aut tempore, de quibus idem autor decretoria, quæ non decernunt, aut lethaliter aut difficulter indicant. Et Galenus in com. ejusdem sententiæ, ante signa concoctionis nil utiliter euacuari scripsit. Est porrò præter naturam evacuatio, quæ vel retẽtricis facultatis imbecillitate fit: vel humorum copia: aut acrimonia, eam etiam validam irritante. Naturalis verò, quæ à natura benè valente, & munera sua optimè obeunte citra vim ullam perficitur: at symptomaticam dicimus, vel ut contraria est naturali, ut fluxus sanguinis ex alvo: vel ut criticæ opponitur, id est ei quæ concoctioni succedit. Cum igitur critica sit, & cocti humoris, & in debita quantitate, & per convenientẽ regionẽ, & justo tẽpore; de illa, quæ quovis modo ab his deficit, potiss. quæ ante concoctionis tẽpus cõtingit, sermo noster institutus est, quæ etiã intẽpestiva crisis ab antiquis fuit appellata.

1. aph.
4. aph. 22.
Evacuatio præter naturam.
Naturalis.
Symptomatica.
Critica.

Hanc quidem semper malam esse, plerique sibi persuadent. Primum, quia fiunt hæ expulsiones natura irritata, quæ ante humorum concoctionem cogitur expellere, dũ adhuc cum vitioso humore bonum simul permiscetur, cujus boni evacuatio virtutẽ debilitat, iccircò Galenum dixisse symptomaticam evacuationem copiosam, esse malã, ut causam, & ut signum: parciorem, ut signum duntaxat, & humoribus crudis existentibus nil utiliter evacuari, ut paulò ante diximus: Et Hippocratem concocta tantummodò medicari jussisse. Est tamen ex altera parte, quod plerique per febres acutas & malignas, mortem ab initio minantes, sanguine è naribus effuso, aut alvo turbata, melius solent habere, ac paulatim restitui: sicuti etiam quam celerrimè per febres pestilentes bubone apparente: 2. Quia si pituita initio pituitosi morbi excernatur, per vomitum, ventrem, aut aliter, quod nil vetat, procul dubio sublevabitur natura. 3. Quia humorem turgentem statim ab initio morbi nulla exspectata coctione, Hipp. evacuari jubet; si igitur idipsum à natura fiat, utile certè erit, aliâs rẽ noxiam medicus molietur. 4. Quia dicente Galeno, omnes malæ excretiones, si commodè prodeunt, ad bonum possunt pervenire: in quem sensum Paulus evacuationẽ ambiguã modò bonam, modò malam contingere scripserat. Et Actuarius iudicium symptomaticum bonum nonnunquam exitum habere. 5. Experientia videtur id confirmare, historia Metonis, quẽ Hip. liberatum fuisse scribit sudore & sanguinis fluxu è naribus, nullis præcedentibus concoctionis indiciis. Hanc tanti in praxi momenti, ac verè medicam dubitationem, ut solveret Victor Trincavelius, tertiam quandam excogitavit evacuationum differentiam, quæ neque omninò critica esset, nec symptomatica; sed media; utque critica semper est utilis, symptomatica noxia, ita hanc ambiguam modò in bonum terminari, interdum in perniciem: cujus tamen sententia ex eo corruit, quia motum ex contrarijs partibus constare, naturæ repugnat, & philosophus eas non admittit, etiam in diversis partibus motus. Alij totam hanc controversiam definiunt, dicentes, symptomaticas illas evacuationes, quæ fiunt natura operante & expellente, utiles esse posse: alias verò, quæ fiunt natura nil efficiente, sed otiante, tantum sinente effluere, Et quasi evicta, ob languorem non potentem retinere quod gravat, semper nocere. Rectius tamen atque apertius idipsum alij exprimunt, dicentes: evacuationes symptomaticas utiles esse, si vires constant, quia per eas minuitur morbi causa: at dices, minuitur quidem, sed æger nil proficit, quia plus debilitatur virtus, ex evacuatione boni, quod simul effunditur; fatemur nos quidem majorem fieri virium jacturam, quando humor, qui evacuatur est copiosus, & virtus languida nimis, ac tunc fieri natura evicta, & sinente, perpetuoque nocere. Quod etsi sæpè accidat, quo in casu vix possunt patientes servari: tamen hoc perpetuum non est, imò contrarium sæpius evenire compertum habemus, quando nimirum non tam ex languore virtutis, quam ex copia humorum aut acrimonia hæ expulsiones proficiscuntur. At dices, qui fieri potest, ut symptomatica evacuatio sua natura mala, utilis fiat? id ex nuperrimè dictis colligere potuisti, nam ob id damnantur, quia educitur bonum simul cum malo, ideoque viribus obsunt, si igitur adeò vires constent, ut quantumvis lædantur, residu-

Dubium. An symptomatica excretiones semper sint malæ.
Gal. 1. pr. 1.
4. aph 22.
& 22.
1. Opinio.
1. aph. 22.
2. Opinio.
1. aph. 22.
4. aph. 10.
4. aph. 47.
P lib. 2. c. 8.
Act. 2. met.
Tertia sententia Trincavelij.
2. phys. 26.
4. sententia tenenda.

um superare valeant, juvamentum attulisse certum est: imò si semper vires essent robustæ, semper symptomaticæ evacuationes profuissent, id tamen ita intelligendum est, ut morbus inde minuatur, & vires non admodum infringantur, quod sanè cognosci minimè poterit, nisi à generoso, prudenti ac perito medico, doctrinaq; Hippocratica digno, qui & futurum statum præcognoscat, & mensurare morbi vehementiam cum ægri facultate apprimè noverit. Verum neq; alijs id penitus erit impossibile, nam proprium signum earum evacuationum, quæ prosunt, est tolerantia, & conferentia, quarum conferentia ex pulsu, tolerantia ex patientis levamine depræhenditur.

Dubium An evacuationes sympt. sint promovendæ.

Nunc sintne à medico promovendæ expulsiones, hæ determinandum est, is enim fuerat tertius disputationis articulus. Et quidem ratio ipsa id confirmare videtur, nam utiles sunt, ut probatum relinquimus, & à natura fiunt, medicus autem naturæ minister est, & imitator, nec rationi deest magnorum virorum autoritas, & experimentum. Id enim visus est significare Hipp. dicens, exeuntem vero una effundere, & Galenus naturæ imperfectè evacuanti opem esse ferendam, ut ex conjunctis evacuationibus perficiatur, quod postulamus sæpiss. jussit, & contendentibus ad ventrem excrementis, clysteriis succurendum: in quem finem Hippoc. Metoni, cui sanguis è naribus effluebat, capitis lotionibus auxilio fuit: & communiter ex anthematibus erumpentibus cucurbitulæ, & buboni pestilenti, attrahentia medicamenta applicantur. Hæc tamen omnia verosimilia potius, quam vera, & speciosa magis, quam firma existimant alij, quod medicus quidem minister sit, & imitator naturæ rectè operantis, non symptomaticè, neq; dum invita agit, & proritata; exeuntem verò humorem una effundere, quod dixit Hipp. sic interpretantur ut impedimenta auferri debeant, quæ rite naturam per crisin excernentem, remorantur, quod naturæ est auxiliari, non eandem ulterius proritare, multoq; minus per symptomaticos motus id exequendum esse. Quod si Galenus, dum tempore mittendi sanguinis, menses moventur, aut hæmorrois recluditur, fluentis sanguinis impetũ inspicit, & si satis fore videtur, naturæ rem permittit, sin minus, tantum detrahendũ jubet, ut ex conjunctis ambobus intentio perficiatur, id quidem, non ut eadem die fiat, intelligendum esse, sed sequenti, ubi jam à motu natura cessaverit, quem per convenientem regionem tentaverat, idque similiter de cucurbitulis, in erumpentibus exanthematibus & clysteriis in alvi fluxu pronunciandum esse, ac simili quovis alio casu, sic Avicennam dixisse, Si natura non moverit, move tu hora motus ejus, id est, si natura non movet hora motus ejus move tu expectato motus fine, sed dũ adhuc conjectura cognoveris, neq; vias esse occlusas, neq; humorem quietum, neq;

2 Ep. sect. 2 textu. 9.

9 meth. 5. Com. 1. in 2 de hum.

3\. *naturam ipsam aliò intentam. Unde tertia eorum sententia pullulavit, qui non prius nos debere auxilio ipsi naturæ expellenti esse affirmârunt, quam opus ipsum eam derelicturam fore, certò praecognoverimus; nec tamen actionis finem exspectandum, quod facilius sit viis reseratis, naturaq; adhuc operante, commotum expellere humorem. Sed neq; hanc sententiam constare putant, quia nil est, quod æquè artem medicam conjecturalem faciat, ac ipsa remedij quantitas: Et insuper quia initio interdũ segniter natura agit, & paulò post impetum accipit.*

4\. *Quarta fuit opinio aliorum, qui à bonæ crisis conditionibus hac in re consilium capiendum arbitrantur, nimirum à qualitate humorũ, quantitate, loco à quo, in quem, & per quem evacuatio fit, ac tandem à tolerantia & conferentia, ita si in pituitoso morbo sanguis fluat, immutandam censent excretionem; si quantitas diminuta sit, supplendum defectum: si per regionem fiat inconvenientem, revellendum ad commodiorem; si confert & patiens leviter fert, omninò promovendam. Verũ quia non de criticis evacuationibus, sed symptomaticis quæstio est, hæc respondendi ratio inutilis planè videtur. Quemadmodũ etiam quinta Trineavelij existimantis medios illos suos motus duntaxat promovendos, quia, uti superius jam monstravimus, luxatis pedamentis insistit. Quæ cum ita sint, in re ardua & perdifficili duabus propositionibus respondendum censeo. Prima, naturæ motus symptomatici nulla ratione sunt concitandi, ratio est, quia facilè natura præcipitaretur, & corrueret, id quod Galenus apertè docuit in opere ad Glauc. sic scribens, sed neq;, si fuerit febris cũ*

1. ad Glauc. 14.

Decisio. 1. propositio.

alvi

alvi profluvio, alia est opus evacuatione, imò hæc sola sufficit, quamvis non sit pro multitudinis ratione, quicunq; enim his plus adimere necessarium fore putantes, aut sanguinem mittere, aut ventrem movere tentaverunt, in graviora pericula duxerunt, quam sententiam de alvi fluore symptomatico, intelligendam esse constat, quia in illo c. de febre cum symptomatibus Galenus edisserit. Secunda propositio, quando 2. propositio *natura tentat aliquam evacuationem symptomaticam per convenientem regionem pigrè tamen procedit, aut propter humoris copiam, aut propter ejusdem crudi adhuc inobedientiam, aut ob viarum obstacula, licet medico impedimenta removere, ut si febricitans aut certè puerpera, de qua potissimum hic agimus, assidua eijciendi per alvum cupiditate tentaretur, manum naturæ porrigere leni clystere, aut glande vel decocto prunorum conveniens erit, medicamentum tamen purgans, tametsi leve, per os exhibere minimè suadeo, veritus majorem commotionem, quæ aut compesci nequeat, aut à natura ferri non possit, confirmatur hæc doctrina ex Hip. dicente, revellere, si quo nõ oportet, vergat: sin, quo oportet, aperire, quemadmodũ singula vergunt, neq; contrariatur Galeno cit. ad Glauc. quia ibi posuit vocem (*profluvium*) qua ferè semper denotat copiam, nos verò de stillicidio tantum aut diminuto fluxu verba facimus; Et ratio est, quia ex assidua illa molestia vires debilitantur, & materia morbi non evacuatur: fuerit igitur multò utilius, humoris partem deponere, quia sic, quæ nostrum corpus natura gubernat adjuta & levata, residuum facilius superabit. Ea prætereo quæ adversus primam propositionem adfert Iohannes Baptista Syluaticus, quia hanc sententiam minimè evertunt, quippe quæ in solo statu morbi, & crisis tempore locum habent, ut legenti planum fiet, à quo ipse ad symptomaticas evacuationes, non aliter quam ab angulo ad parietẽ rationem transfert, minimè advertens ex hypothesi per id temporis naturam esse superiorem, noxium humorem jam evictum, & viarum impedimenta à natura aut medico semota: frustra etiam contra secundam nostram propositionem, subsidia postulat ab Hip. dicente, quæ judicantur, & judicata sunt* integrè, *neq; movere, neq; novare oportet, sed sinere. Fortè quia ad verbium integrè non consideravit, ex quo vel idiotis ipsis planum est, de integris dũtaxat judicijs Hip. verba facere. Sane verò si & sudores, et exanthematum apparitiones, & dejectiones, & sanguinis eruptiones per nares vel in mulieribus per uterũ omnes deteriores ijs sunt, quæ nullo apparẽt pacto, si ubi cæperint, cessant, quia absolutiss. morbi malitiam vel potius abundantiam humoris, & virium imbecillitatem significant, ut Galenus monet in proreticis, satius multo fuerit easdem evacuationes adjuvare, & anceps experiri remedium, quam permittere, ut æger certo pereat, præsertim si virtus per aggravationem potius, quam per essentiam sit imbecilla. Quarta fuerat disputationis pars, an Medicus teneatur symptomaticas expulsiones statim ab initio cohibere omnes; cui negativè respondemus, Et ratio est, quia quemadmodum easdem non debemus proritare, ob boni mixtionem, quod una effunditur; ita etiam non debemus cohibere, præsertim si vires constant, ob mali miscellam, quod retineretur. Nam & in bonæ militiæ præceptis fugienti hosti argenteum pontem sternere consultum est.*

Hip. 6. Epid sect. 29.

2. aph. 20.

1. ... 2.

4.

Tandem, ut ad alvi fluxum puerperarum sermonem convertamus, illum sane sistere periculosum semper fuit, quoniam verò periculum etiam minatur, nisi cesset, antequam nimius fiat, & vires collabantur, iccirco cautè & prudenter considerare oportet, quid sit agendum, an sistendum, an movendum, an verò permittendum; & quidem in universa hac contemplatione scopi sunt, conferentia & tolerantia, ac modus fluendi: Vt igitur in epilogum redigamus, quæ fusius dicta sunt, si humor cum conferentia, & tolerantia benè fluit, hoc est, moderatè, & per convenientem regionem, patiensquè se levari sentit, permittendum tantum: si cum illis tamen lentè fluit, movendum, aut saltem removenda obstacula: si sine illis, sistendum, quam doctrinam ad omnes alios symptomaticos motus licet transcendenter accommodare.

De vomitu puerperarum.

CAP. XV.

Causa. VOmitus puerperis accidit, interdum cibi, interdum crudorum humorum, nonnunquam etiam sanguinis. Si cibus evomatur, id quidem fit ex ventriculi debilitate, aut ex nimia repletione, vel ex ipsius cibi, & potus inordinata assumptione, præsertim nauseabunda, & fastidiente fœmina; si humores per vomitum rejiciuntur, id accidit ex pravitate ipsorum, aut redundantia ob ventriculi debilitatem, vel quia alia membra per eum exonerantur: sanguis verò evomitur, ob ipsius ubertatem, errabundæ naturæ impetum; ex vena sauciata in jecore, aut in ipso ventriculo, aut ex retentione hæmorrhoidarum & quanquam etiam ex hirudine devorata, ex casu, aut mutilato membro contingat, id raro puerperis accidit, & alterius loci est.

Signa. Si cibi fiat vomitus, ipsa alimenta cruda in vomitu apparent, si verò crudi humores ex aliis membris demandentur, ex affectione eorundem dignoscitur; si à ventriculo ipso, ex ejusdem gravitate, & privatione affectuum cæterorum; & quia affectio est continua, cum tamen ab alijs membris per intervalla recurrat; ac si pituita sit, quod excernitur album est, viscosum cum aciditate, humiditate, privatione sitis; si à bile vomitus proveniat, cum siti accidit, calore, amaritudine, colore citrino, aut viridi. Si ex melancholia, nigra excernuntur, saporis pontici, ac periculosum semper id est. Sanguis rubedine sua satis est notus, deprehenditur autem pars mandans ex gravitate ipsius uti diximus, ac ferè per rupturam vel anastomosin venarum in ventriculum defluit, & ab eo vomitione rejicitur. *Vomitus futuri indicia.* Futurum vomitum designat nausea, tremor labij inferioris, tenebrositas visus, tensio hypochondriorum.

Curatio. Vomitus in puerperis illicò compescendus est, ne puerperium sistat, & ad superiora evocet; ille igitur, qui ex alimentis fit, curatur adhibita optima victus ratione, ac roborata retentrice ventriculi, per ea, quæ simul coctionem promoveant, & vitium humorum corrigant, caloremque ac viscera confirment, qualia reperies cap. de ventriculi affect: ex utero. Si ex vitio humorum, præter jam dicta, captata occasione purgabis per ea, quæ c. superiori jam retulimus. At si sanguinis fit vomitus, ipsum ocyssime ad uterum revocabis, vena scissa in pede, si vires tolerent, sin minus cucurbitulis, suris ac fœmoribus affixis, ac si ex ubertate, & impetu naturæ fiat, nullis alijs utendum medicamentis, præter ea, quæ naturam exonerent, & ad uterum omni arte evocent, quorum seges c. de suppressis menstruis posita est. Si ex rupta in jecore aut ventriculo vena, exterius applicanda, quæ menstrua evocent, intrinsecus verò quæ vim emplastricam, & agglutinatoriam possideant, intenti semper ad id, quod magis urget, horum materiam c. de immodicis menstruis abunde reperies. Nos enim methodum duntaxat tradere instituimus, in hisce affectibus, qui alijs fœminis sunt communes, at medicamentorum materia, vel ex ijs, qui practicas scribunt generales, vel ex superioribus cap. mutuanda est, ne sæpius inutiliter repetatur.

De puerperarum pleuritide, jecoris inflammatione, phrenitide, angina, ac tussi.

CAP. XVI.

PUerperis, & maximè primiparis incautis, hæc omnia mala contingunt, ob suppressam ex frigore purgationem, vel ob morbosum apparatum. Cognoscun-

gnoſcuntur ex ſignis uniuſcujuſque affectus propriis, ac eorundem ſyndrome. Periculoſi ſemper hi morbi ſunt in puerperis, & mali, uti ſigna, quia ſuperiora membra partus purgamentis vitiari ſignificant, & uti cauſa, quia præ dolore, & calore inflammationis, ac difficili reſpiratione, humor puerperij ad illas amplius attrahitur.

Pleuritis. In una itaque pleuritide, propoſito paradigmate, methodum ad reliquas affectiones curandas, facile dignoſces. Fit autem pleuritis, ob lochiorum ad thoracem & pleuram recurſum, quia ſanguis per uterum effluxurus, promptè ex frigore regurgitat per venas, quas non paucas communes uterus habet cum thorace. Curatur primò ſanguinis miſſione, initio facta ex pede ſemel, bis, aut ter, quouſque puerperio, ac revulſioni ſit ſatisfactum, deinde urgente malo ex venis brachij, ſed id cum magna præmeditatione, prout à nobis ſatis jam dictum eſt c. de morb. puerp. 2. remed. genere. Quod idem exequendum eſt in jecoris inflammatione, angina; phrenitide, ac reliquis ſuperiorum partium inflammationibus puerperarum.

Diverſio. Secundò ne dolore aut tuſſi, ſi fortè cum morbo adſint, puerperium ad ſuperiora recurrat, divertentibus utendum erit, ut cucurbitulis ſuris, & fœmoribus cum ſcarificatione applicatis, ligaturis earundem partium, peſſariis ex mercuriali, cum pauco agarico, & aloe, vel hoc clyſtere: ℞ malvæ, altheæ, mercurialis, bliti, brancæ urſinæ, foliorum caulium rub. an. m. j florum camæmali, meliloti an. p. j. ſeminis lini, altheæ, fœnugræci, conquaſſatorum an. ʒ i. fiat decoctio in ſ. q. aquæ ad lib. j. coletur & adde olei viol. vel communis ℥ ij, diacatholici, aut pulpæ caſſiæ, prout calor major vel minor fuerit ℥ i. fiat clyſter, ac ſi flatus adſint, nec calor ſit magnus, adde in decoctione ſeminis lini, fœniculi an. ʒ ß.

Expectorantia. Tertiò utendum expectorantibus, veluti ſirupo capill. Ven. jujubini de hyſſopo, fœniculi cum aquis earundem herbarum, vel cum decocto pectorali, ex quibus etiam apozemata fieri poſſunt. At in inflammatione jecoris, ex refrigerantibus fiant, quarum partes ſint tenues ne lochia præpediantur, ut ℞ ſirupi cich. capill. Ven. viol. an. ℥ ij aquæ endiviæ, agrimoniæ fumariæ an. ℥ vi miſce, utiliſſimum interea eſſe ſcio, jecoris regioni applicare ſantalinum unguentum, cum roſaceo commixtum, & hoc mirificum cataplaſma, ℞ foliorũ viol. abſynthij an. m. j. florum camæmali p. j. coquantur in ſuff. q. aquæ, contundantur, per cetaceum extrahantur, & adde farinæ hordei ℥ iij. ſandalorum omnium an. ʒ i. ſpicænardi ʒ ß, olei roſ. & abſynthij an. miſce, fiat cataplaſma. *(Jecoris inflammatio. — Cataplaſma.)*

Phrenitis, angina. Eadem ferè ratione curatur phrenitis, & angina, præſertim quod ad ſanguinis miſſionem attinet, ſemper enim ſatagendum ad inferiora naturam evocare, ac ſuperfluum evacuare. Quod ſimiliter obſervabimus in puerperarum tuſſi, humorem craſſum inſcindentes, tenuem incraſſantes, & adverſus unamquamq; qualitatem generoſè pugnantes, prout apud ſcriptores; c. de tuſſi reperies, exhibitis interea tuſſim lenientibus, quæ ſola malum hoc ſæpiſſime ſedare ſolent, caventes ne ſuperiores partes nimium concalefiant, ac ſubinde calor ad eas evocet puerperium. *(Tuſſis.)*

Eligma. Inter ea, quæ tuſſim ab humore frigido, & craſſo lenire valent, hęc mihi inprimis experta ſunt: glycyrrhizæ ʒ x hyſſopi ſicci, capill. Ven. ſeminis urticæ radicis iridis, cardamomi, ariſtolochiæ rotundæ, piperis, amygd. amararum, ſeminis naſturtij an. ʒ v. cuncta tenuiſſime pulverizentur, & cum melle deſpumato, aut ſaccharo clarificato fiat ęlectuarium, doſis inſtar nucis. Ejuſdem eſt efficatiæ aliud, quod recipit ſucci liquiritiæ ʒ v, piperis, myrrhæ, cardamomi, amygd. amararum an. ʒ ij, aſæ fœtidæ ʒ i cum melle, fiant pilulæ ſub lingua tenendæ, valet diaireos ſirupus de hyſſopo, & capill. Ven. Si vèrò tuſſis à tenui & calido humore originem ducat, adhibenda ſunt ea, quæ lib. 3. capite de præg. tuſſi 2. remed. gene. dicta ſunt, duo præſertim electuaria ibi deſcripta. *(Aliud.)*

De

De melancholia, mania, delirio, & epilepsia puerperarum.

CAP. XVII.

Fit etiam in puerperis melancholia, mania, & epilepsia, idque ex defectu congruæ evacuationis, vel ex vitio sanguinis fluentis, suppressioneve ejusdem, quæ crassior, propter remorationem & adustionem, efficitur: aut etiam ob nimiam evacuationem, qua tenue expurgat, crassiori relicto: ex adusti etiam per febres humoris in caput irruentis tetro halitu, qui sæpissime, ex sola *Historia.* humoris in partu commotione, caput ferit, cujus rei exemplum est apud Lusitanum, elegantis cujusdam fœminæ, quæ alias optime valebat, ilicò tamen à partu melancholia morbo afficiebatur, & per mensem insana erat, paucis verò adhibitis præsidiis, ad pristinam valetudinem revertebatur, & nos etiam sæpe curavimus conjugem præcipui cujusdam Belgæ & mer- *Distinctio.* catoris insignis, quæ idem malum post partum sæpissime patiebatur. Distinguuntur hi affectus, quod melancholia delirium est sine febre, ex melancholico humore mentis sedem occupante, hoc est, cerebrum ipsum, secundum quod est similaris pars. Mania verò est, melancholiæ ad majorem feritatem intensio, & quia hæc jam non cujuslibet atræ bilis, sed ejus, quæ terram fermentat, soboles est, ideò in ea adest calida cerebri intemperies, quæ in melancholia frigida erat. Epilepsia verò est convulsio omnium corporis partium non perpetua, sed quæ temporum accidit intervallis, cum mentis ac sensuum oblæsione, in qua crassus humor cerebrum invadit, ut partem instrumentalem, quippe quod secundum ventriculos afficitur, & potissimum secundum medium, contra quam in apoplexia, in qua & omnes, & magis obstruuntur cerebri ventriculi ipsi. Denique delirium, quod *subeth* Arabes vocant, est mentis alienatio, cum inquietudine, sine cerebri apostemate, & insequitur plerumque sanguineam, & biliosam febrem, in hisce enim aridi vapores ad mentis arcem ascendunt, unde spiritus animales haud leviter *Signa.* perturbantur; ac non morbus est, sed morbi symptoma. Ita hosce affectus ex uniuscujusq; notione distingues, signa autem, & curationes eorundem petendæ ex lib. 1. hujus operis c. cuiq; affectui dicato.

Causa. Generales tamen erunt indicationes, ut si ex immodico fiant fluxu, compescatur, vires reficiatur, corrigatur intéperies frigida vel sicca: si ex suppressione puerperij, evocetur sicuti superioribꝰ c. c. dictum jam est. Si ex vitio, emédetur *Aversio.* ijs, quæ c. de melancholia virg. & viduarum adversus adustos, fœculentos, & crassos humores scripta reperies; præsertim verò a versionibus, & maximè per hæmorrhoidas, hoc casu utendum est, & lavacris crurum, ac paulatinis purgationibus, cessante jam puerperio, sanguinem à spurcitia vindicabis; at si ex malignitate aliqua, aut venenositate, quod potissimum in epilepsia fieri solet, ea etiam administrabis, quæ prædicto lib. scripta sunt cap. de epilepsia 3. remed. genere.

Vigilia remedia *Oxyrrhod.* Solet tamen vigilia immodica, quod gravissimum symptoma est, hosce cunctos affectus concomitari, cui medeberis, capiti adhibito sequenti oxyrrhodino; ℞ aquæ ros. plantaginis an. ℥iiij olei rosarum ℥ iij, aceti ros. ℥ j pulveris sandalorú rub. ʒ i. misce, in linteo temporibꝰ sæpe applicetur, aut solum lac tepidum, vel unguentum populeon, cum rosaceo mixtum additis g. iij opij, & ℈ i croci, ac pauco oleo papaveris, si affectio, & insomnia urgeant, cum quo etiam pulsus inungantur, & plantæ pedum; & hora somni capiat ℥ iij sirupi de *Embrocha.* papavere; vel abrasis capillis embrocha, seu capitis irrigatio per quartam ferè horæ partem fiat, ex decocto malvæ, viol. Josquiami, capitum papaveris, florú Nympheæ,

Nymphex, viol. camomillæ, cui percolato adde tertiam partem olei nymphex, papaveris, & rof. ac postea catulus, vel columbus vivus per spinam dissectus, adhuc palpitans, capiti applicetur, & pro cibo exhibeatur, cremor ptisanæ cum semine papaveris. Quibus non proficientibus ʒ i requiei magnæ, aut phylonij in aqua lactuca, cum pauco vino propinari potest, idipsum in phrenitide exequendum. In epilepsia verò non adeo convenit oxyrrhodinum, quia caput impensè refrigerat, in melancholia addenda, quæ magis humectent, quam quæ refrigerandi vim obtinent, quia somnus à siccitate potissimum impeditur.

De pedum, ventris, ac totius corporis inflatione à partu.

CAP. XVIII.

INflatio pedum, ventris, vel totius corporis in puerperis provenit, aut ex improbo vitæ instituto, quo gestationis tempore usæ fuerunt, aut ex immodico potu post partum, aut ex copioso sanguine, quem fœtus absumere non valuit, nec fœmina in partu purgare, idcirco superabundans recrudescit, & in tumorem elevat hasce partes, qui affectus cessare ut plurimum solet, copiosiore purgatione per uterum, aut ventrem.

Si igitur ex potu fiat, potus prohibeatur, cureturque affectus calefactoriis, & resolventibus, qualia reperies cap. de uteri hydrope. Si ex copioso sanguine, cibum parcius assumat, ac copiosius puerperium evocetur, sicuti superioribus capitibus sæpius ad nauseam repetitum est. Si ex depravato vitæ instituto, corpus per epicrasim evacuetur, puerperio iam finito, aut diminuto, & albidiori jam fluente, reliqua, sicuti in uteri hydrope, sunt exequenda, solet tamen singulariter hasce inflationes sedare decoctum caulium, & camæmali in vino & aceto, quo partes foveantur, aut gypsum aqua ferrata mixtum, vel cum pauco aceto, aut ventri admoveatur sequens pulticula: ℞ caricarum lib. i. farinæ hordei, fabarum an. ℥ ß, farinæ oryzæ ℥ ij. gallarum, nucis cupressi an. ʒ ij. ß, masticis ʒ ii seminis fœniculi ʒ i. bulliant cuncta in aqua fabrorum ferrariorum, aut ex extinctione candentis ferri, donec spissum evadat, calidum ventri applicetur: Hippocrat. hepar ovillum, aut caprinum in cineribus assum, & cum vino assumptum omni inflationi post partum convenire scribit. *Curatio.* *Topica.* *Lib. de nat. mul.*

De uteri inflammatione à partu.

CAP. XIX.

INflammatio uteri à partu contingit, vel quia fœtu grandiori existente, uterus angusti est oris, vel quia aliter ex laborioso partu sive abortu ad ipsum uterum sanguinis effluxus fit, aut extractionis violentia ipse uterus laniatur. *Causa.*

Cognoscitur, quia adest in ventre calor ingens, febricula, sitis, caligo, dolor in coxis, imus venter plurimum intumescit, calor est vehemens, alvus turbatur, & quæ ejiciuntur calida sunt, & pessima, cibi fastidium adest, ac dolor juxta sinciput, nausea, debilitas ventriculi, quæ omnia signa ex Hippocrat. desumpta *Signa.*

sumpta sunt, hoc vitium sterilitatis, aut alterius majoris mali causa esse solet, *2. de morb. mul.*
Prognostica sæpe etiam mortis, nam ulcera saltem relinquuntur, quæ ut plurimum maligna fiunt, & temperiem, compositionem, ac unitatem pervertunt, quæ ad concipiendum sunt necessaria.

Curatio. Curatur primò sanguinis missione ex pede, deinde lavacris, fomentis, ac reliquis, quæ dolorem leniant, ac ventrem molliant, eadem demum curatio est, quam c. de uteri inflammatione, superius adduximus, cavendo, ne si nimis frigida utero adhibeantur, puerperium supprimatur.

De uteri ulceribus à partu.

CAP. XIX.

Causa. ULcus fit in utero, ab ijsdem causis, à quibus inflammatio, aut ab ipsa inflammatione, aut copia mordacis humoris in corpore præexistente, aut ob difficilem partum, vel abortum, uti superiori c. diximus, quia nimirum extractionis vi laniatur uterus. *Nota.* Cognoscitur, quia sanguis, pus, aut serosa sanies ab utero effluit, dolor in ventre gravis est, quasi parturientis, crura, & pedes intumescunt, & morbus hydropis speciem refert, cum tamen non sit: si uterus primario afficitur, ejus purgatio purulenta exit, & compacta, si per consensum, tenuis ac saniosa. *Prognostica* Ocyssime curandum uteri ulcus, ne depascens evadat, aut malignum.

Curatio. Ac si quidem per consensum totius fiat, Primum habito respectu ad totum vomitu, ac purgatione per alvum medeberis, modo puerperium, jam substiterit, deinde ijs, quæ ulcus sanent. Si verò ulcus primaria fiat uteri affectione, ex partus difficultate, vel dilacerante grandiori fœtu, nulla habita totius ratione, ea sunt adhibenda, quæ ulcus curent, de quibus abunde 2. lib. c. de uteri ulceribus 2. 3. & 4. remed. genere: dilaceratas tamen partes non adstringentibus, sed modicè siccantibus, ac adglutinantibus reficies, ne cohibeatur puerperium, quo adhuc fluente, curatio difficilior est, si enim sistis, impediuntur lochia, quæ plurima mala inferre solent, si sinis, solidari non potest ulcus, quanquam enim ab ulcere non prodeant, tamen humectatur sanguine ulcus. At utcunque sit compescendum nulla ratione puerperium est, sed ulceris curatione post habenda, quoad cesset, si modò intra consuetos terminos finiatur.

De rugis, quæ post partum in ventre fiunt, & in mammis.

CAP. XX.

Causa. QUando fœtus in utero ad tantam magnitudinem crescit, ut ventris cutem densam reddat, aut etiam scissuris non levibus findat, tunc à partu, tensis partibus in se concidentibus, rugæ in ventre manere solent, quod malum fœminis indecorum est, & molestum, ac viris ingratum; mammæ etiam gra-*Scissura.* cilescunt, postea quam lac evanuit, ob eandem rationem. Porrò præcaventur scissuræ, si à quarto gravidationis mense, ventri imponatur linteum oleo amygdalarum dulc. madidum, aut sesamino, quo mollior fiat cutis, & magis cedat. *Ruga.* Rugæ verò à partu relictæ curantur, duplici remed. genere, quæ in hoc conspirent, ut cutem pinguiorem reddant, ac solidiorem, ut enim gracilia,

gracilia, & laxa corpora in se concidunt, sic pinguia tenduntur, ac pellucent.

Vnguenta cutem impinguantia.

Primum igitur si puerperis tempus nondum sit præterlapsum, ventri admoveatur sequens unguentum: ℞ spermatis cetæ ʒ ij, olei amygdalarum dulc. & hypericonis an. ℥ i ß, sævi hircini ℥ i, ceræ novæ q. s. fiat unguentum, aut ℞ ceræ novæ ℥ iij, spermatis cetæ ℥ i ß, terebintinæ Venetæ aqua rosarum lotæ ℥ ij, olei amygd. dulc. Hypericonis an. ℥ i, assungiæ cervi ℥ i ß liquefiant simul, & aufer ab igne, tunc immerge telam canabinam, ad ventris magnitudinem, quibus compositionibus, si lochia jam substiterint, addi potest olei mastichini, & myrtluni an. ℥ i; inprimis autem prodest id, quod recipit limaciorum lib. i. florum anthos p. iij, concisa conjiciantur in vas figulinum plumbo oblitum, ac fideliter obturatum, demergatur in fimum equinum, ibique sit per dies 40. deinde expressus liquor in ampulla vitrea obturata servetur, ac per triduum soli exponatur, quo deinde liniatur venter, facilius tamen conficitur hoc aliud: ℞ succi radicis liliorum alborum, mellis, & ceræ an. partes æquales ad ignem fiat unguentum; aut pinguedinis cujusvis ℥ i, ceræ rubeæ ℥ ß. prodest ventri imponere mesenterium vervecis, aut capræ, vel corium oleo madidum, vel oleum nucis Indicæ; vel ℞ adipis extractæ ex vulva balenæ ℥ iij, liquetur in fictili, & cum pulvere cornu cervi fiat unguentum, valet etiam aqua ex albumine ovorum destillata, aut solus adeps, aut cinis testudinis cum ovi albumine, & lacte, quibus venter bis in die inungatur.

Constringentia.

Secundò si puerperia jam desierint, addenda etiam sunt, quæ leviter constringant, solident, firment, ac planam reddant cutem, in quem usum inprimis utilis hic stillatitius liquor: ℞ aquæ destillatæ ex floribus altheæ, & malvæ lib. ij, aquæ rosf. lib. j. ß, limones duos, remota cuticula exteriori minutim scissos, prunorum sylvestrium immaturorum lib. j. omnia per biduum infundantur simul, deinde lento igne vitreo alembico destillentur, ac venter inungatur; magis tamen solidat hoc, ℞ ficuum lib. j. farinæ hordei, fabarum an. ℥ ß, farinæ oryzæ ʒ ij, gallarũ, nucis cupressi an. ʒ i, masticis, myrrhæ an. ʒ i ß, seminis fœniculi ʒ i, bulliant cuncta, in aqua fabrorũ, vel ex chalybis extinctione, donec inspissentur nonnihil, tunc ventri adhibeantur; vel post balneũ, ex decocto prædictarum rerum, ventri hæ pultes applicentur: ℞ farinæ fab. oryzæ, glandium, amygdalarum an. ℥ ij, lateris pulverizati ℥ i, boli armeni ʒ ij. sanguinis draconis ʒ i, nucum cupressi ℥ ß, granorum tinct. ʒ iij, gallarum ℥ ß, olei myrthini ℥ vj, aquarum mespilorum, prunorum sylvestrium an. lib. j. aquæ rosf. lib. j. ß coquantur ad crassitudinem pultis, ac ventri applicentur, mammas etiam solidant.

Myrrha.

Ne autem frigiditate & adstrictione offendatur pectus & viscera, addantur masticis ʒ ij, nucis moscatæ ʒ iij. irid. Florentinæ ℥ ß; myrrha his admixta, vel decoctum ejus, aut quavis alia ratione adhibita, illæsis visceribus, ventrem planum ac firmum reddit, mammas efficit duras, compactas, & minores, illæso pectore, pudendum arctius citra uteri noxam, idque pro maximo in hisce rebus secreto habendum est; mastix etiam utilissima.

Mastix.

De virginali adstrictione à partu comparanda.

CAP. XXII.

A Partu laxa manent muliebria, quod causa est aut sterilitatis; aut uteri procidentis, quorum etsi neutrum contingat, saltem fœminæ propriis viris ingratiores fiunt. De remedijs quibus hoc vitium curetur,

justæ causæ urgerent, silendum omninò foret; ne, quod sæpe faciunt sceleratæ & veneficæ vetulæ, aut incauti & parum prudentes medici, subdolis, & fallaciosis juvenculis ea communicent, quo & liberius vitiari audeant, & comprimi facilius sinant, & post multos concubitus, virgines appareant. Nam ne nihil lenarum maleficio desit, posteaquam hasce partes medicamentis coarctarunt, tunc ea etiam adhibent media, quibus etsi falsissima, speciosa tamen certæ virginitatis adsint documenta, atque ita sæpiusculè eandem fœminam, lascivis juvenibus, virginem esse venditant, quo profusius ab incautis & rudioribus pecunia extorqueatur, quæ quidem media à cunctis bonis penitus reticenda sunt, quia ut ait quidam, quæ scire nefas, nescire necesse est; & teste Galeno duorum alterum evenire oportet, aut, qui scribit, expertum non esse, atque ita ea prodere, quæ ipse ignorat, aut expertum quidem, viri boni aliquando partes non gessisse, tametsi à sapientibus multa quasi per manus tradantur, & nos à doctissimo Roderico de Sorea, viro optimo ac honestissimo, & in Salmaticensi Academia Professore primario pleraquè accepimus, quæ apud insignes meretrices celebria ibi sunt, & usitata, ideoque fide digna, & quæ experimentum facilè promittunt, sed levioribus ingenijs omninò celanda, ne minus constantes aut prece aut precio eis abutantur. Ideoq; proditis duntaxat lenarum artibus maleficis, idq; in genere, tacitis mediis, magistratibus, quibus earum puniendarum cura propria esse debet, ad institutum repedemus, ac quibus mediis laxitas uteri emendetur, & reparetur virginalis adstrictio, ijs fœminis, quæ pacis domesticæ, & amoris conjugalis sunt sollicitæ, præscribamus, non ijs, quæ vaga vita delectantur.

Curatio. Id autem fit duobus remediorum generibus. Primum si vulva nimis sit humida, utendum ijs, quæ exsiccare valeant, de quibus capite, de uteri intemperie humida; maximè autem proderit hunc in uterum clysterem injicere: ℞ gallar. num iiij, spodii cochlearia ii. pulverizatis tenuissimè adde vini stiptici ℥ vi; post a vulvæ imponatur hic pessulus, corticum pini ʒ ii, aluminis scissilis ʒ i, cyperi p. i. coquantur in vino ad formam pultis, & cum linteo supponantur sæpiusculè; aut infunde gallas in aqua pluviali per octiduum, deinde lana mollis sulphure respersa in eadem aqua madefiat, ac non expressa siccetur, & pro pessario supponatur.

Adstrictio. Secundò ac præcipuè astringentibus utendum est; foveantur igitur genitalia aqua seu decocto glandium, sorborum sylvestrium immaturorum, prunellorum agrestium, caudæ equinæ, quibus si moschus aut pulvis scor-*Fomenta.*dii misceatur, philtri rationem habebit. Aut foveantur partes ex aqua aluminosa, vel ex vino stiptico, quod fit, si rubrum & austerum coqua-*Vinum stipticum.*tur cum gallis, foliis myrthi, rosis rubris, corticibus mali granati, balaustiis ac nucibus cupressi; aut ℞ nucum cupress. gallar. an. ℔ j aluminis rochæ, schoriæ ferri præparatæ in aceto an. ℔ ß, bulliant in s. q. aquæ gallarum, qua utuntur coriarij, primum omnia, confracta, & cum spongia in ea aqua madida locelli foveantur. vel ℞ gallar. sumach. seminis plantaginis, consol. major. aluminis, cimoliæ, cameleæ an. ℥j. coquantur in aqua pluviali, vel chalybeata, & foveantur loca, quibus addi possunt folia olivæ, vitis, quercus, balaustiæ. nucis cupress. malicor. scoria ferri, Karabe, corallum, bolus armeni, sanguis draconis, ex quibus etiam *Encatisma.* decoctis encatismata fieri possunt & methencritæ: sed & in eosdem usus de-*Methencrita.*stillatio sequens mirifica censetur. ℞ gallar. nucis cupress. an. ℔ ß, aluminis ʒ vi. boli armeni ℔ ß, farinæ glandium ac fabarum veterum an. ℔ ß, albumina ovorum x ii, lateris usti pulverizati ℔ i. omnia in pulverem redigantur & per triduum, quia compactæ sunt substantiæ, macerentur in aqua fabrorum ferrariorum, vel in aqua, vel decocto prunorum sylvestrium, mespillorum, caudæ equinæ cum ℔ ß acet. rosacei, tunc per alembicum

bicum plumbeum lento igne destillentur, liquori adde pulveris masticis, myrrhæ, sanguinis draconis an. ℥ ij, soli æstivo per decem dies exponantur. Uteri partes constringit, ventrem reddit planum & mammas solidas. Subinde ex sequentibus pulticulis emplastra locis applicentur, aut ex gossypio ijsdem madido, pessaria fiant. ℞ cassiæ ligneæ, cyperi, gallar. an. part. æquales, trita leviter coquantur in vino veteri ad mellis consistentiam, & linteo prius madido aqua aluminosa excipiantur, ac fiat pessus. Consimile hoc est, ℞ sang. dracon. boli armen. cortic. citrij, mali granati, aluminis, masticis, gallar. an. ℥ ß, pulverizentur, & cum aqua chalybeata fiant pultes, in dictos usus; cuncta hæc etiam mammis apposita, uti diximus, solidiores reddunt. Verum hæc jam cosmeticam artem potius, quam curativam attingere videntur. Caveant tamen iterum ac sæpius medici, ne ea suspectis consulant mulierculis, & ijs, quæ fucatam venditant virginitatem, & vaga utuntur Venere, sed honestis ac probis matronis in eos, quos jam retulimus, honestos usus.

Emplastra. Pessi.

Mammas solidiores quæ reddāt.

Admonitio.

Sectio Tertia.

De ijs quæ circa fœtum alendum contingere solent.

De nutrice eligenda ac moderanda.

Cap. XXIII.

Cum lac nihil aliud sit quam dealbatus in mammis sanguis ille, quo antea in utero fœtus alebatur, inde fit, ut lac matris longè præstantius alimentum fœtui sit, quam cujusvis alterius fœminæ; ideoque quantumvis nutricis lac laudabile existat, semper tamen maternum præfertur, etsi non ita bonum, quia similius est pueris alimentum. Si tamen nutrix justis de causis sit admittenda, vel quia lac matris integrum non est, vel etiam quia ipsa mater victa, languida, nobilis, aut admodum deliciosa, vel ob regionis consuetudinem, ob quam ferè video Germanas vel mediocris conditionis fœminas rarò liberos suos lactare; tunc in eligenda nutrice decem sunt expendenda.

Nutrix quibus de causis admittenda.

Decem conditiones in nutrice expendenda.

Primum ætas, quæ sit intra 20. ac 30. annum, in eo enim, quod interiacet, tempore, juventus viget, in qua sanguis & lac magis abundant, & excrementij humores redundant minus.

Ætas.

Secundò habitudo, ut nimirum sit corpore quadrato, ac bene constituto, vividi coloris, pectorosa, & musculosa, duræ ac multæ carnis, non obesa nimis, nec gracilis, sed robusta, ac vigiliarum & laborum circa infantem tolerantissima, coloris candidi; non verò fusca, ut aliqui autumarunt, quod nos alibi rejecimus, sed candidi potius sit coloris, rubore suffusi, qui idcirco roseus dicitur. Tales enim alimentum in sanguinem melius convertunt, sed nec dentes cariosi sint, nec anhelitus olidus, nec cutis ulceribus fœda, nec Venereo morbo, arthritico, elephantico, phthisi, nec quovis alio afficiatur, aut aliter valetudinaria sit.

Habitus corporis.

4. Phys. c. ult.

Tertiò considerandi mores, quippe hi una cum lacte in corpus abeunt infantium; quocirca nutrix laudatorum morum sit, nec ocyssimè animi passionibus afficiatur, nec penitus obtusi sit sensus, aut stolidi ingenij, lusca non sit, quia non, nisi transversim, puerum intueri potest, qui

Mores.

propterea, ne eandem inspiciendi consuetudinem contrahat, verendum est: casta sit, & viro non accedat, ne aut menses prosiliant, quod sanguinem conturbat, & proinde lac ipsum, aut prægnans fiat, unde lac imminuatur, ac vitiosum evadat, quia à conceptu laudabilior sanguis, circa locos ad nutritionem fœtus subsistit, impurior facessit in mammas, unde lac inquinatum redditur; sunt tamen, qui modicam purgationem menstruam, lactationis tempore, lac minime vitiare posse putent, quin potius reliquum sanguinem perpurgare; & matri proprium partum alenti, si ab eodem viro concipiat, lac non corrumpi Bonachiolus refert ex quodam Nigidio.

Tempus à partu. Quartò considerandum est tempus à partu, id est, ne nutrix partui sit vicina, nec multum à partu remota, & saltem sit jam à lochiis libera; ideo secundo à partu mense, usquè ad sextum probatur magis, & quæ secundum alit fœtum.

Mamma. Quintò considerandæ veniunt mammæ, quæ mediocriter sint tumentes, non laxæ neque pendentes, sed solidæ ac firmæ, mediam magnitudinem, mediamq; duritiem obtinentes, per quas venæ lividæ, tanquam in multiplices rivos deriventur, mediocriter elevatæ, ut sint lactis capaciores, non densæ, ne lac in eis constrictum quasi suffocetur, & à sugente puellulo minus facilè alliciatur, qui à mamma duriori offensus discedat, aut si pergat, eliditur nasus ac simus evadit.

Papilla. Sextò papillæ, quæ nec sic latitent, ut pueri labellis comprehendi nequeant, nec ita longæ, crassæve sint, ut totum infantis os impleant, ita ut lingua ad suctum & deglutitionem uti expeditè nequeant.

Lactis probatio. Septimò consideratur lactis ipsi⁹ natura, quod, præter candorē, ac dulcedinē, quę inprimis requiruntur, odoratū sit oportet, æquabile, nec admodū crassū nec tenue nimis, quod probatur, si supra vitreū umbonē, nec prorsus fluat, neque reclinatum omnino constet, quidam etiam pilo probitatem lactis experiuntur: nam si pilus lacte madens suspendatur, & lac delabitur, reprobandum est; si verò totum pilum circumfidet, optimum esse censet Aëtius; lactis itidem boni portio, si in vasculo emulgeatur, myrrhæ tantillo adjecto, sero pariter, atque caseo pars æqua datur; improbatur verò, si ejus gutta in politum ac mundum digiti unguem instillata, immoto ungue defluit, quia aquositatis indicium est: si verò depresso & commoto hæreat, coagulati & crassioris signum existit, medium verò inter crassum & tenue laudabile censetur.

Infantis sexus. Octavò eligatur nutrix, quæ marem justo tempore peperit. Nonò *Consuetudo Status.* quæ abortire non est assueta. Decimo quæ grauida non sit. Hæc ita descri- *Nutricum cibus.* pta nutrix, diebus primis, quibus lactare incipit, simplicem accipiat cibum, ne lactis copia tenellum obruat infantem. Postea probatis vescatur cibariis, & non inebrietur. Abstineat à vino & à cibis salsis, acutis, adstringentibus, nec porris, cæpis, allio, eruca, vel aromatibus utatur, nisi modicis, si fortè regio vel constitutio aëris vehementer id postulet; vitet animi perturbationes, concubitum vitet, utatur excercitio mediocri brachiorum, & partium superiorum: demum talis sit victus ratio, qualem postulat infantis natura & conditio, ac parentis dignitas, ut si puer fervidiore sit sanguine, nutrix refrigerante utatur diæta, in aëre degat moderato, à vino & aromatibus planè abstineat, somno indulgeat longiori. Si verò infans frigidioris sit constitutionis, & vini & aromatum nonnihil conceditur, excercitiumque validius: quibus si minus bene valeat nutrix, purgetur, & victus ratio mutetur juxta lactis vitium, ac infantis indigentiam. In reliquis, & in ratione lactandi pueruli se gerat nutrix uti à nobis præscriptum jam est supra c. 12. lib. 4. de nat. mul. ex quo etiam loco pleraq;, quæ ad nutricis electionem pertinent, hûc transferantur. *Lib. 19. c. 34*

De

De lactis defectu.

CAP. XXIV.

AD fœtus alimoniam, dum utero geritur, uteri venas comparavit natura, ac cum jam in lucem prodit mammas, unde certus quidam respectus inter has partes reperitur. Ex toto enim corpore sanguis in uterum delabitur, toto gravidationis tempore, post partum ex utero, ac reliquis partibus recurrit ad mammas, quæ adenes quosdam sortitæ sunt vim habentes alterandi, ad se confluens, alimentum; quum igitur plus ad ipsas defertur, quam ad nutritionem sit necesse, lac efficitur, qui ex mente Miletij, sanguis est futurus menstruus, coctus in mammis ac dealbatus. Ut verò aliis visum est superfluitas nutrimenti, partis ipsum generantis similis, ipsius naturæ; Cum igitur superfluitas seu humor ille parcus est, vel omninò deficit eo tempore, quo abundare debuerat, id est, post partum, lactis defectus nuncupatur, & est symptoma de genere excrementi mutati, quod sequitur, aut malam mammarum conformationem, aut intemperiem, aut solutam unitatem. *Lac quid.* *Affectionis descriptio.* *Species.*

Causæ hujus affectionis sunt, vitium sanguinis, qui ob id non trahitur, parca ejusdem quantitas; corporis imbecillitas, aut ipsius infantis, qui propterea lac sugere nequit; ad suctionem enim sequitur tractio; fœminei corporis ariditas, ob quam quælibet particula avidè amplectitur alimentum, ad sui nutritionem, sic ut nihil sit residuum, quod in febribus ardentibus potissimum accidit: adhæc parvitas mammarum, angustia vasorum, debilitas virtutis tractricis: aut immodica vacuatio per aliam partem, vt per os, per menses, per nares, per hæmorrhoidas. Sunt etiam aliæ causæ externæ, ut immodicum frigus, quia coarctat, & eadem ratione adstringentium usus; cibi pravitas, jejunium, abstinentia, nimius labor, mœror, curæ, sollicitudines, perturbationes animi: subitus aliquis casus, maximè dolor, quia sanguis, & humores ad partem dolorosam alliciuntur, subindeque lac minuitur: medicamenta etiam, quæ impensè calefaciunt, exsiccant aut refrigerant. *Causa interna.* *Externa.*

Si graciles, rugosæ, & contractæ sint mammæ, ob earum fieri defectum credendum est. Si ex vitio sanguinis, id distinguitur ex indiciis, quæ ipsum biliosum, pituitosum, melancholicumve esse testantur, quæ jam à nobis posita sunt, cap. de menst. suppress. Item ex lactis colore, substantia & sapore, quippe biliosum, serosum est, tenue, flavum, amarum, & nutrix jecoris intemperatura calida laborat: Pituitosum, crassum, album, acidum lac est, & intemperies ac habitus nutricis pituitosus: melancholicum est spissum, paucum, obscurum, fuscum, ac cætera in nutrice melancholiam accusant. Causæ externæ si inquirantur, facilè deprehenduntur, breviter si puer clamat, emaciatur, non proficit, ac panni quibus involvitur, madidi non reperiantur, deficientis lactis indicium est. *Signa.*

Universa ferè curatio in victus ratione consistit: si igitur ex sanguinis defectu, aut ex sicca intemperie lac deficiat, aqua potissimùm causa contingit, curatur primò victu calido & humido, citra excessum, Galeno authore. Esto igitur aër humidus, ac moderatè tepidus; nam calore nimio extenuantur corpora, ac dissipantur humores; Idcirco Aristot. in Epyro; Albertus Magnus in Hollandia & Frisia maximam gigni lactis copiam asseruerunt, non ex pascuis duntaxat, verum etiam propter huic rei commodum aërem. Somnus conducit magis, quam immodica vigilia, panis bene fermentatus, triticeus, lac caprinum aut ovillum ex sanis animalibus sumptum, aut coctum cum vitellis ovorum, & sacharo; oryza cocta cum lacte & melle, ova sorbilia, præsertim perdicis sumpta, aut illita mammis, cum adipe anseris: farrum cum jure car- *Curatio.* *1. simpl.* *Aer.*

carnium gallinarum nostratum, vel Indicarum, caponum, phasianorum, hædulí, vervecis, vituli, aut junioris bovis, aut caro ipsa cum salsamentis ex eruca, & melle paratis, ubera animalium cocta; rejiciendæ verò carnes sylvestres. *Pisces.* Ex piscibus conveniunt troctæ, triglæ, quas Hispani *Salmonetes* vocant, lupus, besucus; salmo, buglosus, soleæ, passeres, lucij & id genus alij. Et in secunda mensa leucophagus, qui cibus albus dicitur, à nobis alibi descriptus, amygdalæ dulces, uvæ passæ, aut pensiles, pistacea, pinei nuclei, eruca, pastinaca cocta sub cineribus, aut cum melle parata, vel illa confectio ex sesamo, & melle, quæ Hispanis dicitur *gergelada*, & abundantissimè lac gignit, aut alia ex lini semine cum melle, aut ptisana cum multo aniso & fœniculo cocta, vel ebibantur ℥ ii seminis anisi, cum jusculo caulium. Dioscoride & Avicenna authoribus fœniculum & apium lac gignunt, quia non intense calefaciunt, sed lac movent ad mammas, & vias aperiunt. Lactuca verò lactis proventum facit, quia sanguinem contemperat, & ariditatem emendat; lac etiam generant brassica, serpillum, sesamum, porrum, eruca, fœniculum, bulbi, si veri inveniantur, qua ratione sperma, eadem etiam lac gignunt. *Potus.* Potus sit vinum nigrum, dulce, minimè austerum aut album, tenue, vel certè aqua hordei, cum semine fœniculi, vel cerevisia, præsertim Hamburgensis, cui si butyrum, saccharum & panem addas, ac leviter coquas, vix ullum reperias cibum, ex quo tantus fiat lactis proventus; quocirca non immeritò Germanis fœminis toto ferè lactationis tempore pro cibo simul ac potu est. Vitanda acida, acria, amara, acerba, valde calefacientia, cruda omnia, & salsa; modicus tamen salitorum usus, ut ad impinguationem facit, ita ad lactis generationem, quoniam sal vehiculum est alimenti, & cibum reddit jucundiorem; unde insulsus homo, inutilis & injucundus dicitur; quocirca moderato salitorum esu Apollonius homines impinguare solebat, & Arabes, Moschio, Aëtius ac plerique alij salitorum piscium capita, ad lactis generationem commendant, quod qua ratione, cùm impensè exsiccent, fiat, non video, nisi, quia sitim movent, & faciunt, ut nutrices majorem hauriant potus copiam, qua eadem ratione existimo Septentrionales nutrices halecibus uti, ut majorem postea ingurgitantes cerevisiæ quantitatem, lactis fiat proventus, quod tamen lac inutile, salsum, mordax ac serosum est.

Si ex calore. Secundò, Si ex caloris & flavæ bilis abundantia, lactis defectus fiat, ex supra dictis, frigidiora seliges, ac corpus præpurgabis juxta humoris naturam; At si ariditas ex febre fiat, hæc prius curetur. Si verò ex vitio sanguinis pituitosi, aut ex vasorum obstructione lac deficiat, deobstruere & attenuare oportet. Idcircò ex supradictis calidiora administrentur, & quæ lenium sint partium, ut apium, anethum, pulegium cum vino, aut porrum tritum, aqua dilutum in potu detur, aut aqua & oleo coctum, quod album jus à Galeno dicitur. *Ius album. Admonitio.* Cavendum tamen, ne redundante pituita remedia exhibeantur nimis calida, & sicca, quia lac consumunt, & quemadmodum, quæ moderatè menses provocant, lac gignunt, sic, quæ impensè proliciunt, lactis copiam minuunt.

Sanguis nunquam mittendus, nec valida purgantia exhibenda, quia venæ sectio materiam lactis demit, cathartica, ut corpus purgant, sic sanguinem liquant, & minuunt. Verum si ob vitium humorum omninò purganda sit nutrix, semper miscenda, quæ lac promoveant, ita prius per quatriduum hunc capiat syrupum: ℞ folior. fœnicul. smirnij, pulegij, rapæ an. m. ß. fiat decoctio ad ℔ i, cui adde mellis ros. syrup. de hyssopo de eupat. an. ℥ ii. misce, pro quatuor dosibus, deinde purgetur sic, ℞ elect. lenitivi ℥ vi, mellis aut syr. ros. solut. pro natura humoris peccantis ℥ iii. decoctionis fl. cordialium q. sufficit, fiat potio, sumatur per horam ante prandium, in quo vescatur iis, quæ valeant lac prolicere, de quibus supra. *Purgatio.*

Medicamenta. Tertiò, exhibenda medicamenta alimentosa, quæ lac gignant, in quorum numero primum locum tenent, quæ sequuntur. ℞ seminis fœniculi, porri, erucæ

rucæ an. ʒ ij macis ʒ i. fol. malvæ m. ß. bulliant in jure pulli, de quo sumat ℥ vi, & cum eodem abluantur mammæ, aut fiat hæc confect.o. ℞ nucleor. pini, amygdalar. dulc. an. ℥ i seminis petroselini, fœniculi, rapæ an. ʒ i. sacchari dissolut. in aqua fœniculi q. s, fiant rotulæ dosis ʒ ii, & superbibat vinum dulce.

Si ex mammarum gracilitate. Si ex mammarum fiat gracilitate, fomententur cum nuper dicto jure, aut cum decocto fœnugræci, sesami aut camomillæ, quæ in vino bulliant, vel cerevisia, aut ex ipsa cerevisia calida cum butyro. Quibus non proficientibus aut si ex connaturali causa lactis defectus fiat, ultimum erit præsidium nutricem mutare, cunctis tamen prius tentatis, quia mutatio lactis puellulo semper gravis existit.

De Lactis redundantia.

CAP. XXV.

Species. LActis abundantia in fœminis, quæ pepererunt, interdum tanta est, ut mammæ eam sustinere nequeant, ac præ copia distendantur, & incredibiles excitent cruciatus, quod morbi in excessu causa est. At si (uti aliquando evenit) copia, non tantum per papillas, verum etiam per tota ubera, & aliquando per alas effluat, non amplius causa morbi, sed symptoma erit, contentum sub genere immodicè excretorum. *Causa.* Fit hoc malum ex copia boni sanguinis à cibo & potu plurimum nutriente conflata, quæ in venis, mammis & utero communibus abundat, vel quia fœmina lactare desinit, mortuo aut grandiori facto infante aut alteri nutrici commisso.

Signa. Affectus facilè percipitur tum visu & tactu, tum ipsius mulieris sermone. Contingit hoc malum sæpius puerperis, haud rarò etiam reliquis lactantibus. *Prognostica.* Ac si lac abundans effluat, nihil est periculi, si verò detineatur verendum ne inflammationem in mammis pariat, aut instar casei cogatur; seu in grumosum lac concrescat, aut aliter vitietur.

Curatio. Ideo quam citissimè hæc affectio curanda, ac si ex suppressis menstruis fiat, omni arte proliciantur vena pedis scissa, & cucurbitulis cruribus affixis, ut Galenus monet. *Si ex plenitudine.* Si verò ex plenitudine totius contingat, curatur quinque remed. generibus.

Victus. Primò victu tenuissimo ex herbis, aut carnibus siccioribus, aut avicularum. Potus sit aqua cocta per se, aut cum semine agni casti. Aer calidus & siccus, vigilia & excercitium conducunt, & frictiones ac ligaturæ partium inferiorum; ac, ut verbo dicam, ea omnia sunt interdicenda, quæ copiosiorem & optimum sanguinem generare valent.

Diversio. Secundò ijs, quæ sanguinem divertunt & evacuant, quod etiam fit frictionibus & ligaturis tibiarum, deinde sanguinis missione ex vena communi, si modò fœmina partui proxima non sit; nam si puerperia adhuc fluunt, aut fœmina à partu non distat, per 15. dies, ex pede mittendus est sanguis.

Repellentia. Tertiò repellentia mammis sunt adhibenda, & ut scribit Aëtius, leviter reprimentia; in principio igitur applicetur spongia posca imbuta, aut palmulæ cum pane & posca tritæ; deinde vincire, ac moderatè adstringere mammas oportet; aut spongiam madidam aceto acerrimo, in quo cuminũ incoxerit, admovebis, quod secreti loco habendũ est, aut suffumigiũ ex ipso aceto acerrimo, super ignitos lateres abjecto: aut portulacæ folia cum aceto trita, vel apiũ cum aceto & oleo rosaceo, aut petroselinum cum posca tritum, aut aqua marina, in qua myrthi baccæ coxerint, & farina lentium; aut emplastrũ quod recipit farinæ lentium, fabarũ an. ℥ i succi plantag. aut menth. ℥ iii olei rosacei ℥ ii, aceti ℥ i. misce. At si anim⁹ sit lac penitus restinguere, hoc aliud adhibebis emplastrũ. ℞ pulver. myrthillor. ℥ ij, aluminis, psyllij an. ʒ ij, succi coriandri viridis ℥ ß.

Olei rosac. ℥ i. acet. acerrimi ℥ i ß. Valet fex ipsius aceti in forma Emplastri applicata.

Digerentia. Quartò digerentibus utendum est potionibus, fomentis, ablutionibus, inunctionibus, suffumigiis, & Emplastris, inter quæ primum locum tenet hæc potio. ℞ lactis vaccini ℥ iii. muriæ ℥ i. croci subtiliter pulverizati ʒ i. misce: bibat fœmina summo mane per plures dies, aut ammoniacum vino dissolutum ad ʒ i ß, aut radices caulium exterius applicentur cum rosaceo, aut pauco aceto. aut ℞ farin. fabar. lentium an. ℥ i ß croci ʒ i, olei rosſ. q. ſ. fiat Emplastrum, *Emplastra.* cui adde (si velis) parum therebintinæ ad consistentiam. ℞ seminis altheæ, fœnugræci lini an. ℥ ß. coquantur in sufficienti q. aquæ ad lb. ß & adde farinæ hordei, lentium an. ℥ iii succi coriand. portulac. an. ℥ ß, olei rosacei ℥ i. Croci ℈ ß aut ℞ apij viridis, ruthæ, menthæ an. m. ß. terantur & adde farinæ fœnugræci, lentium an. ℥ i. olei rosacei & posçæ an. q. ſ. fiat Emplastrum. Validius adhuc id digerit, quod recipit folior. fœnicul. apij. petrosel. malvæ, altheæ, cum radicibus an. m. i. folior. lauri, florum camomillæ an. p. ß. coquantur simul in aqua, ex quo decocto fomententur & abluantur mammæ, ac postea superponatur rosaceum, omphacinum, in linteo crudo, vel ex æquis portionibus therebinthinæ lotæ in aq. rosac. & vino albo olei laurini & omphacini, fiat emplastrum; aut ex oleo raphani cum pinguedine gallinæ & cera, quæ omnia emplastra, dum mammillis apponuntur, juxta papillas perforentur, aut adhibeatur ovum totum cum rosaceo agitatum, cui lapidis pyritis triti tantillum admisceatur. Paulus lactis suctionem prohibet, ne major tractio citetur: Aetius quem perperam pro contraria parte Mercurialis citat, qui admittit, dum inquit, apertis, & adultis mulieribus leviter mammæ exsugantur, distinguendum sic, si fœmina insueta sit lactare, dolor magnus, & copia moderata, de qua sperandum, posse solis medicamentis arescere, neque ab infantibus, neque ab adultis exsugi debet. At si quantitas lactis immodica sit, mammæ tumidæ, nec admodum dolentes: ac fœmina assueta, tunc ab expertis, & adultis mulieribus, ut ait Aetius, exsugatur per longa intervalla, ne frequenti suctione tantum trahatur, quantum medicamento apposito exsiccatur.

Dubium. Suctio an conveniat. — *lib. 3. c. 35. lib. 13. c. 34.*

Lac minuentia sicca. Quintò iis, quæ lac atterere apta sunt, in quorum numero constituuntur omnia exsiccantia, sive intus sumantur, sive extra applicentur, ex calidis insuper lac minuit ocymum, cariophyllata, piper, castorium, synapi, rutha sylvestris. *Calida. Frigida.* Ex frigidis joschiamus, lactuca, in temperamento frigido, & humido, nam in calido & sicco auget lac; solanum, papaver nigrum, mandragora, opium. *Humida.* Ex humidis succus phylij, coriandrum, Nymphæa, musilago seminis portulacæ, umbilicus Veneris. Nam nimis frigida nativum calorem extingunt, quo mediante ubera lac efficiunt: humida quantum pituitæ, ac crudæ humiditatis pariunt, tantum de sanguine minuunt, quæcunque verò sanguinem, & semen contetunt, eadem lac destruunt. Avicenna à proprietate, lac minuere scribit illitus mammarum, cum cancro marino in aceto trito, aut cum cancro fluviali adusto.

Inflammatio. Quod si contingat mammas inflammari, curentur initiò in frigidantibus, ac repellentibus ut foliis lactucæ, sempervivi, papaveris vel nympheæ, quæ per se vel in lacte cocta, mammis apponantur, ut lib. 1. dictum est. Nunc solum restat admonere mitioribus ex supradictis, uti oportere, si in animo sit lac in totum non exsiccare, sed excessum minuere. Si verò planè restinguere volueris, considerandum erit, an fœmina sit partui proxima, tuncque à repellentibus penitus abstinebis. *Lac penitus exsiccantia.* Exsiccant verò lac in totum ex supradictis fortiora, vel si infanti mater lac sugendum non præbeat, aut si linteamina frigida aqua madefacta mammillis apponantur. Sunt etiam mulieres satis benevalentes, nec plurimo lacte abundantes, quæ tamen, quia ob lasciviam aut luxum lactis molestias vitare cupiunt, remedia postulant, quibus exsiccetur, quibus etiam

leviora

leviora duntaxat ſunt adhibenda. At ubique purgantia vitanda, quia hæc alios humores à ſanguine educunt, hic verò ſolus ſanguis redundar.

De lactis concretione, morbo pilari, ſeu febre lactis.

CAP. XXVI.

Concreſcit lac dupliciter in mammis, inrerdum enim grumoſum evadit, quod malum tromboſis Græcis dicitur, Latinis grumefactio, Arabibus congelatio, & affectio eſt, quæ fit à frigido poſitivè, aut ſaltem ex defectu requiſiti caloris, ut in noſtra ſpeculatione accuratius dictum eſt: interdum etiam lac in caſeum convertitur, quod à calore ſemper fit, aut naturali, aut præter naturam; utroque modo eſt morbus in numero, ſeu magnitudine, alij ad excrementum mutatum reducunt. Dicitur à pleriſque febris lactis, vel malum pili, aut pilaris morbus, quarum appellationum origo ex infra dicendis apparebit. *Tromboſis grumefactio. lib. 4. c. 22. Caſeatio. Species. Nomina.*

Hujus mali internæ cauſæ ſunt, lactis vel mammarum intemperantia calida, vel frigida, prout citato loco ſatis enodatum eſt: Caliditas enim exſiccando aut ſegregando id, quod tenue & ſeroſum eſt, caſeationem efficit, Frigiditas cogendo, & adſtringendo facit, ut univerſa ejus ſubſtantia in grumos concreſcat. Externæ verò cauſæ ſunt edulia, quæ copioſè nutriunt, viſcidum craſſumque ſanguinem progignunt, & inſuper cuncta ea, quæ naturali quadam vi, ſanguinem cogere, & condenſare valent, ut omne coaguli genus, cnicus, cinara, guttur gallinæ, flos cardui, ac devoratus pilus, qui ſi non concretionem lactis, ſaltem mammarum dolorem excitare, contemplatores animadvertiſſe ſcribunt, unde & nomen apud mulierculas retinuit Pilaris morbi, uni rariori cauſæ tribuentes id, quod à pluribus frequentius fit. Vocant etiam mulieres malum pili, & febrem lactis, cum ob lactis abundantiam recentes puerperæ febres ſubeunt ac cruciatus. *Cauſa.*

Cognoſcitur hic affectus, quia concretione mammæ in tromboſas quaſdam durities, eaſque inæquales cum dolore tument, extenduntur ac turgent, lacte nullo nec etiam ſuctu ab eis inſtillante; Durities verò illæ variis in locis elevantur, quia mammilla ſpongioſa cum ſit & cavernoſa, materia in ea contenta non poteſt liberè à loco ad locum fluere, quo fit ut variis in locis emineat. Quod ſi malum à cauſa frigida contingat, tumor adeſt gravis, dolor obtuſus, ſenſus frigoris in mammis, præceſſit victus ratio, temperatura, aut aeris conſtitutio infrigidans: ſi à calida febris oritur, unde febris lactis etiam à fœminis nuncupatur, inflammatio adeſt, dolor major, tumor acutior, fervor papillarum, & partium circumſtantium ac capitis cruciatus. *Signa.*

Periculum eſt ne ex hoc malo inflammationes, dolores, tumores, & ulcera fiant, ut ſæpe contingere animadvertimus: ſed & inſaniam ex lacte in uberibus concreto Hippocrates fieri ſcribit, quod Galenus, ut ipſe in commentario refert, accidiſſe nunquam vidit, fieri tamen poſſe non negat, & rationem reddit; tamen verſatiſſimus Andreas Alcacer Magiſter noſter, & in Salmanticenſi Academia publicus chirurgiæ Profeſſor id vidiſſe mihi ſæpius ore referebat, quod poſtea adnimadverti in ſororia Simonis de Kœning Belgæ. Unde illud Guidonis prædictus Alcacer ſæpiſſimè decantabat, pueri ſumus in collo Gigantis, qui vidimus, quæcunque ille videt, & aliquid amplius. Brachelius etiam mulierem vidiſſe refert, quæ quotieſcunque puerum lactabat, propemodum deſipiebat, & alteram, quæ eo tempore ſemper capitis dolore affligebatur, quod certè fieri poteſt, quia lactis ſuctus reliquos etiam humores ſæpe ſurſum avocat, ſi calidiores ſint. *Prognoſtica. Hiſtoria.*

Curatur primò hoc malum victu modico, parum nutriente, temperato, *Curatio.*

&

& qui sanguinem minuere valeat, vel minimè augere. Ita in caseatione frigida vel parum calida conveniunt, in grumefactione verò ea, quæ moderati sint caloris, non intensi, ne major fiat attractio, nam ut alibi ex Aristotele cudimus, *quæ concrescunt à frigido, dissolvuntur à calido, & quæ concrescunt à calido, solvuntur à frigido.*

Victus.

Diversio

Secundò iis utendum quæ sanguinis cursum avocent, pro qua complenda operatione, sanguinis missio fiat ex pede, cucurbitulæ cum scarificationibus applicentur, & crurum fiant ligaturæ ac frictiones.

Lac concretum dissolventia.

Tertiò ac præcipuè, præmissis evacuationibus universalibus, si corpus plenum sit, aut cacochymum, utendum ijs, quæ ipsum affectum respiciant, hoc est, quæ materiam in mammis concretam dissolvant, ea autem, aut per os sumuntur, aut exterius applicantur. Simplicia igitur quæ lac grumosum solvunt, sunt mel, sal, crocus, myrrha, semen fœniculi, cymini, apij, radix fœniculi, eryngij, raphanus, fœnugræcum, althea, ex quibus sic fiat pulvis. ℞ seminis fœniculi ʒi anisi ʒ ß, apij, petroselini, agni casti an. ʒi, coralli rubei, cornu cervi usti an ℈ ij, sacchari duplum: Potest addi pulvis salviæ siccæ, mentæ, virgæ pastoris, quo pulvere utatur in jusculis, & reliquis cibis, aut capiat mane ʒi & superbibat ℥ v syrupi, qui recipit radicis Eryngij, fœniculi an. ℥i ß, seminis apij ʒ. i, fol malvæ, fœniculi an. m. ß. coquantur in lib. ij aquæ ad medias, colaturæ adde syrupi de quinque radicibus, oxymelitis an. ℥iii. misce, Exterius adhibetur mammis fotus ex decocto camæmali, meliloti, fœniculi, anethi, fœnugræci, seminis lini, & abrotani: aut foveantur ex solo calido oleo, & superponatur hoc. ℞ farinæ, seminis lini, fœnugræci an. ℥ ß, olei sesamini, lini, anethi an. ℥i, axungiæ gallinæ ℥ i ß, cum hydromelite, fiat emplastrum. Aut ℞ foliorum malvæ m. i. lentium p. i. coquantur, contundantur, & per cribrum extrahantur per se, aut addito ol. rosf. & axungia gallinæ, mammis applicentur in forma emplastri: majoris efficaciæ sunt betæ folia oleo cocta, quoad côtabuerint, præsertim si addatur farina fabarum cum oleo sesamino, vel violar. Mirificè etiam prodest apium hortense tritum, & mammis impositum, aut farina lentium, muria vel aqua marina cocta: Aut ℞ mellis ℥ ß, styracis, calaminthæ ʒ iii, fellis bubuli ʒ ii, olei camomillæ ℥ i, myrrhæ, thuris an. ℥i. misce, fiat emplastrum mammis imponendum: cui consimile est aliud, quod recipit anisi, calaminthæ, seminis apij, cumini, farinæ cicerum, betæ nigellæ, foliorum lauri an. ℥ i, myrrhæ ℥ ß, pulverizentur, & cum succo betæ fiat emplastrum. Utile est etiam id quod paratur ex pulvere lapidis pyritis, seu marchasitæ cum oleo rosf. & ovi albumine.

Pulvis.

Topica.

Caseationis curatio.

Quartò. Ubi in caseum à calore lac convertitur, mammæ foveantur posca cum spongia vel filtro applicita, vel apponatur succus solani, aut portulacæ cum aceto, aut acetum cum oleo rosaceo vel violaceo agitatum, quibus addi potest farina fœnugræci, vel surfuris, deinde applicetur muscilago fœnugræci cum cera: Aut hoc, ℞ succi caulium, solani, coriandri an. ℥ ij, in quibus tepefactis linteum madefiat & applicetur: Aliud conficitur ex foliis caulium contusis, aut succo caulis cum myrrha & croco: Valent etiam surfures cocti cum aceto & foliis mentæ, brassicæ vel halicacabi, aut cerevisia cum butyro calida admoveatur. Coagulum leporis cum aceto in causa calida, aut cum oleo tepido in frigida lac ex quavis causa concretum mirè dissolvit, ac succus herbæ, quam vocant morsum galli cum aceto & oleo. At si ob lactis copiam concretio fiat, sensim à perita aliqua fœmina fugatur, postea jam dicta localia adhibeantur. Mammarum verò rugæ & flacciditas curantur, ut rugæ ventris, de quibus suprà egimus proprio cap.

Inflammatio & dolor.

Quintò. Si mammæ in tumorem magnum attollantur, inflammentur ac doleant, admoveatur medicamentum quod recipit unguenti rosacei, ceroti, santalini an. ℥ i, olei rosacei, camomillæ, an. ℥ ii, misce. deinde apponatur sequens cataplasma. ℞ fabarum farinæ. orobi an. ℥ ß, succi chelidonij majoris, menthæ an. ℥iii, olei liliorum, menthæ an. ℥ ii, fiat cataplasma. Quod si dolor

sit

sit pungitivus, argilla cum aceto mixta dolorem lenit ac dissolvit, aut ℞ furfuris p. ij, florum camomillæ, meliloti an. p. 1. ß, farinæ fabarum ℥ iii, pinguedinis gallinæ ʒ x, croci ℈ ij, olei rosar. anethini an. ℥ ii, olei violar. ℥ i misce. Demum si ad suppurationem tendat, fiat cataplasma ex malvis coctis & contusis, addito butyro recenti, oleo ros. vitello ovi & croco, deinde curetur, ut cap. de mammarum inflammat. dictum est.

Scholium.

[7. de hist. an. 11.] [Lib. 32 c. 10.] [14. pract. 2.] [Quaestio. An pilo hausto lac concrescat, & mamma doleant.] [1. Opinio.]

Et devoratus pilus] *Aristoteles ubera sic fungosa esse scribit, ut si in poculo pilum forte hauserit mulier, dolor moveatur in mammis, nec cesset, donec pilus pressus sponte exeat, aut cum lacte exsugatur. Adstipulatur Plinius, qui cancrum fluviatilem marinumvè illitum in mamma, vel carnes muricum appositas pilos tollere prodidit. Alzaravius idipsum non solum confirmat, verum etiam vidisse testatur, ejusq; rei signum esse dolorem ac ruborem mammillæ, febrem & capitis cruciatum, quæ omnia cessent, ubi pilus egreditur. Hanc fabulam prorsus commentitiam non esse credit Lusitanus Veiga,* [4. de locis 3.] *neq; planè absurdum, vel epotum, vel cum cibo sumtum pilum ob sanguinis ad ubera confluxum & suctum continuum, ac partis laxitatem eò confluere. Vocatur hic affectus Græcis trichiasis, Latinis pilaris morbus, vel malum pili aut pilare, Hispanis fœminis* (Pelo) *quo nil in earum ore frequentius est: Atq; his in totum Cardanus suffragatur.* [2. Opinio.] [De variet. 44.] *Rondeletius tamen malum hoc ex pilo hausto nulla ratione fieri posse contendit,* [De hist. aquat. c. de cancro.] *ac per meseraicas, epatis exiguos ductus, venam cavam, & axillares, ac deniq; per tot angiportus tenuesq; anfractus ab ore ad mammillas pilum nequaquam duci, quin potius si devoretur, per inferiora cum fecibus alvi facilè delabi: Ab eadem parte stat Christophorus Veiga, & Mercurialis* [1. variar. lect. 4.] *ubi hanc appellationem, in hominum opinionem, vanam falsam ac superstitiosam irrepsisse sentiunt.*

[Lib. 1, c. 4.] [3. Opinio.] *Alexander Benedictus aliâ incedit viâ, & quanquam negat haustum pilum ad mammas devenire, tamen in ipsis mammis pilum gigni non inficiatur, haud aliter, ac in veteratis abscessibus ob varias humorum qualitates materiam in calculum, arenam, ligna, carbones, amurcam, & cetas porcinis similes converti constat.* [2. de fab. 18] *Unde Vesalius non verum pilum in mammis gigni, sed quippiam pilo persimile, sicuti in renibus, urinarijsq; meatibus filamenta gignuntur.* [4. Opinio. Autoris sententia.] *Ego verò mulieres initio deceptas fuisse conjector, quia lac à fibris sicuti sanguis concrescit, & fibræ hæ pilos referunt, ideoq; sibi persuasisse, à pilo concretionem fieri. Neq; difficile fuit Aristotelem ab aliqua istarum mulierc ularum, quæ id perperam retulit, circumventum esse, subindeq; connumeratos viros doctos rei specie & viri autoritate ludificatos, in eandem credulitatem incidisse.* (Nam & bonis medicis similitudines pariunt errores ac difficultates, inquit Hippocrat.) [6. Epid. circa fin.] *Unde vere Perseus dixit, nil tam absonum somniasse unquam febriculosum senem, quod Philosophorum aliquis non dixerit, neq; ullum esse tam absonum mendacium, ut teste careat, Plinius affirmat. Cum his tamen haustum pilum ad mammas pervenire posse penitus non negamus, vidimus enim aciculam à puero 6. annorum devoratam, post decimum octavum cum 24. jam ageret annum per crus rubigine obsitam pullulare.* [Historia mira.] *Erat autem is Hinricus Alvarus filius Francisci Lopezij Brandani, ad quem à matre consternata vocatus avunculus meus Emanuel Vazæus insignis medicus ac chirurgus Regius, quo temporis momento aciculam hauserat, quia vidit nullum inde symptoma aut malum suboriri, rem naturæ commisit, sperans fore ut per alvum reijceretur, sed uti dixi, post 18. annum cum jam res planè esset oblivioni tradita in crure apparuit: Verum hæc si quando eveniant, ex ijs sunt, quæ rarò eveniunt: Idcirco errat insana credulitas, quæ ubi malum mammarum in puerperis videt, pilum appellat, unica causa eiq; rarissima tribuens, quod frequentius ab aliis provenit.*

DE

De lactis vitiosi emendatione.

Cap. XXVII.

Species. *1. 3. de hist. an.*

CVm lac quatuor qualitatibus præditum esse debeat, candore, dulcedine, odore, & substantiæ mediocritate, à quacunq; earum deficiat, vitiosum judicatur, tametsi Belgicæ fœminæ, lividum præ cæteris commendant, tantum abest ut damnent. Dedit errori occasionem Aristotelis locus malè intellectus in lib. de hist. animal. quem nos alibi exposuimus. Laudant etiam in substantia tenue, quod inde desumptum existimo, quia fuscas nutrices, quibus subinde lac tenue est, cæteris præponunt. Est autem vitiosum lac symptoma in genere mutati excrementi.

Causa.

Causa est vitiosus sanguis, jecoris, ventriculi, aut totius corporis intemperatura; prava victus ratio, aut animi motus vehementes, corporis nimiæ exercitationes, immodica Venus, potus aquæ aut cerevisiæ depravatæ, immodicus vini usus, cibi pravi, carnes putridæ, salitæ, infumatæ, porrum, allium, cæpe, corrupta olera, aromatum copia.

Signa ex lacte. *Lactis probatio.*

Proditur lactis vitium ex ipso lacte, ex nutrice aut infante. Ex lacte, quia si linteum candidissimum in eo immergatur ac siccetur umbra, vitium refert, nam si fuerit lac biliosum, flavescit linteum, si melancholicum, nigrescit, si pituitosum, sanie inficitur. Ex odore etiam, quia si lac calidum naribus applicetur, virus aut pravum nidorem percipies. Sapores etiam ut salsedinem, amaritudinem, acorem & insipiditatem gustus prodit: crassitiem & tenuitatem, lubricitatem & lentorem ungue & vitro probabis, prout cap. de eligenda nutrice dictum est: Si enim gutta ejus ungui instillata non defluat, nec veluti mel aut gluten adhæreat, lac bonum esse judicamus; sed & in hunc etiam modum probari potest, infuso lacti in vas vitreum, coaguli tantillum admisceatur, digitisque agitatur, ac postquam concreverit inspiciatur, num casei portio, quam seri minor sit, hoc enim lac inutile est, contrarium huic concoctu contumax, probatissimum quod utraque hæc habet mediocria. Iam verò ex infante cognoscitur lactis vitium, si in ipsius ore ulcuscula generantur, aut quantumvis uberrimè sugat non proficit, imò emaciatur, plorat ac vigilat. Ex nutrice, quia mammæ exulcerantur, & nomæ, sive depascentia ac serpentia ulcera in illis fiunt. Ipsa præterea nutrix intemperie aliqua afficitur, libidinosa, iracunda, aut ebriosa est: Itaque cum hoc malum nutricibus scabiem, panos, & papularum eruptiones producat, ac mammarum exulcerationes, ut lachrymæ oculum mordent, & acria excrementa intestina: Infantibus etiam exitiosum est, quos in extremam sæpè perniciem ducit.

Ex infante. *Ex nutrice.* *Prognosticum.*

Curatio *Victus.*

Curatur sanguinis emendatione, quod fit primò optima victus ratione contraria humori peccanti, & in ea copia cibi adhibeantur, quæ probè conficiatur, ac nutrici & puero sufficiat, abstineat verò à suprà dictis cibis. Utatur carnibus, & sorbitionibus seu ferculis temperatis, ac cibis dulcibus. Potus sit vinum mediocre & odoratum, nam ut Paulus & Aetius prodiderunt, pravus lactis odor hujuscemodi vini potu emendatur.

Lib. 1. c. 9. Lib. 4. c. 4

Attemperatio.

Secundò attemperentur humores ijs medicamentis, quæ contrariam peccanti qualitatem sortita sint, quorum materiam per genera reperies c. de uteri intemperaturis. Si acrius tenuiusque evaserit lac, multis laboribus & exercitiis nutricem levare oportet, quæ non nisi emulso prius omni vitioso lacte, aeri, crasso, vel fœtido, puero papillam præbeat: Potissimum verò acre jejuno infanti neutiquam exhibeatur, & nutrix balneis utatur aquæ tepidæ. Crassum verò ac pituitosum laboribus cibum præcedentibus extenuatur, & oxymelitis in potu usu, cum cibis verò conducunt origanum, hyssopus, saturcia, thymus, & raphani modicus usus.

Tertio

Tertiò purgandum est corpus nutricis. Primùm pleniori cathartico, benigno tamen, secundum humoris peccantis redundantiam, & qualitatem: Deinde per epicrasin ter quaterve in anno, medicamento, quod vel humorem seligat, vel leniendo vias abstergat, ut si quid crudum aut pravè elaboratum juxta jecur ac venas ejus consistat, excernatur, antequam majores venas conspurcare valeat. Paulus & Aëtius purgationes in hoc casu prorsus rejiciũt, præsertim si nutrices semper eo vitio laborent, dum lactant, quia cathartica amovent sanguinem à mammis, & minuunt, ac violentius consumunt lac. Conatur hosce autores interpretari Mercurialis dicens, si humores pravi lac vitient, excernendos esse, ac expurgandos; si tamen multi non fuerint abstinendũ esse purgatione, quæ quidẽ interpretatio frivola omninò est, nam prædicti viri de à lacte ab ipsis humoribus jam vitiato ibi loquuntur, poti⁹ igitur interpretandi de iis fœminis quæ intemperiem aliquam connaturalem habent, quæ humores pravos gignit, qui quantumvis expurgentur, denuò succrescunt, & tamen lac consumitur. At reliquæ quibus ascititia est intemperies, & humores casu aliquo redundant, purgandæ sunt pro natura humoris, cassia, manna, sirupo rosaceo, aut violar. solutivo, aut conserva rosacea aut viol. rhab. agarico aut certè apozemate, ad humoris naturam concinnato, sicuti cap. cit. abundè reperies.

Purgatio.

Quæstio an purgatio conveniat ad expurgationem lactis vitiosi.

Qua ratione tractandus infans recens natus.

CAP. XXVIII.

AD obstetricem etiam seu potius nutricem ac puerperã scire pertinet, qualiter nuper natus puellus sit tractandus, quo cibo alendus, & quibus remediis, infantilibus ægritudinibus, iis nimirum, quibus jam affecti in lucem veniunt, aut ilicò à partu corripiuntur, sit obviandum, quod proptereà ultimo loco docendum fuit; ad hæc enim rarò medici accersuntur, & si de iis consulantur hæsitant; indignum autem fuerit, ut quos ipsi curare non audent, à muliercułis sæpissimè curatos videas, aut si nullam opem à medicis consecutæ puerperæ mulicrcularum consilio ductæ, suos partus in perniciem crebrò deducãt. Igitur edito in lucem infante, ilicò umbilicus resecandus spacio trium digitorum à corpore, deinde obligandus in parte inferiori, in superiori verò, ubi resectus fuerat inspergendus æquis portionibus pulveris de bolo arm. sanguinis Draconis, sarcocollæ, myrrhæ, & cumini; tunc lana molli oleo olivarum intincta obligetur, deinde à nutrice, vel obstetrice, cujus ungues sint præfecti, aqua tepida totus abluatur, & oleo prædicto ungatur, ut cutis firmetur contra frigus, fumum & similia.

Vmbilici sectio.

Nares etiam leniter aperiendæ. & inspiciendum, num virgæ foramen sit apertum. Vesica etiam demulcenda, ut minori negotio urinam reddat, aut oleo amygdal. dulcium pubes perungenda. Oculi insuper tenerrimo linteo aut serico abstergendi. Anus contrectandus, quo citius ad egerendum alvus provocetur, quod maximi interest, quia in pueris recenter natis manet in ventriculo portio sanguinis menstrui, à quo in utero alebatur, quæ imposterum epilepsiam, variolas, & alia funesta mala generare solet, & à fœminis Hispanis dicitur *(ferrado)* Italis impropriè *(collostro.)* Et ut expurgetur, ubi primùm in lucem veniunt, antequam lac gustent illis exhibendum est pauxillum mellis favi aut virginei, aut mixturæ quæ recipit prædicti mellis ℥ ß butyri recentis ʒ ij myrrhæ ℈ ß misce ac detur infanti, non verò theriaca aut mithridatium, quod pleriq; faciunt medici, ac obstetrices, quia horum fortiores vires tenellus non citra nocumentum tolerat, ut nos alibi notavimus ex Aldereto, atq; hæc causa est ob quam Paulus infantem recens natum melle primum nutrit, deinde lacte, aliæ per integrum diem à partu solum exhibent mixturam ex syrupo viol.

Partium contrectatio.

lib. de peste.

& ol. amygd. dulc. aut butiro recenti. Quod si fortè nōn adsit nutrix, nec alia fœmina, quæ puerum tribus diebus primis lactet, satius est quam à matre sugere prædicta mixtura cibari à partu toto triduo aut quatriduo, quo tempore jam lac purum censetur: nam si contingat infantem ante hoc tempus lac matris suxisse, collostratus fit puer, & curatur eadem mixtura. Est autem collostrū impropriè sive ferrado, uti jam diximus, excrementum illud cruentum, piceum vel nigrum, quod experimento constat in ventriculo pueri recenter nati reperiri, & ilicò cum nascitur, aut saltem intra diem naturalem emitti aut alias perire, aut epileptico morbo affici: sed experimento etiam compertum est, si ante partum ejiciatur certissimum esse abortus indicium. Collostrum verò propriè dictum, est lac puerperæ tribus primis diebus confectum ex menstruo futuro sanguine, non tamen adhuc benè repurgato.

Collostrum.

Sed jam ad puerum revertendo custodiatur inprimis ab immodico calore vel frigore. Et postquam umbilici pars deciderit, id quod plerunque à tertio aut quarto die fieri solet, conspergi residuum debet cinere cochlearum, aut plūbi usti, aut ex unguibus vituli, deinde mollissimis ac leviter calefactis linteis involvendus, mollissimeque ejus membra contrectanda & unumquodq; suo loco rectè ac non confusè neq; distortè collocandum, idq; non semel in die sed sæpius: Quemadmodum enim tenellæ arbores, prout rectæ aut contortæ educantur, sic eandem formam adultæ tenent, ita etiam infantes si rectè ac legitimè involvantur rectis membris ac recto corpore crescunt, contrà, si curvati aut contorti.

Similitudo.

Sunt igitur membra tepida ac temperata manu explicanda, extendendaq; crura & brachia, & utrinq; juxta latera deorsum versus usq; ad summos pedis digitos deducenda, ut roborentur magis hæ partes, & rectæ jacere consuescāt, imò multis in locis, quo id melius consequatur, manus & brachia infantis per 15. ferè dies intra linteamina involvuntur ac subligantur, ut suis contineantur locis, ne, dum tenellus eas partes movet, dislocentur. Lavari debet infans bis aut ter quotidie, hyeme aqua calida, æstate tepida, nec diutius in aqua retinendus quam dum corpus incalescat, & incipiat rubefieri, curandumque est ne inter lavandum aquam naribus accipiat, quia auditui nocet. Lotus infans & abstersus, linteis mollissimis, ut diximus excipiatur, ac pronus in gremium inclinetur, tergumq; usq; ad pedis digitos nutrix mulceat, ac ut supra dictum est involvat, ac guttam unam vel alteram ol. amygd. dulc. naribus instillet; tunc exhibita mammilla parum lactis sugat, ac interim cantilenis & hilari vultu, somnum ei conciliet, ac tandem in cunis sic infantem nutrix collocet, ut caput sit reliquo corpore altius, quo excrementitij humores à cerebro in subjectos canales facilius deriventur.

Extensio memb.

Lotio.

Convolutio

Cubiculum sit temperatum ad calidum tendens, quam diu verò lactatur, nec cibo utitur solidiori, in dorsum recumbat, quo tutò quiescere possit infans: Est enim dorsum, tanquam in navi carina totius corporis basis ac fundamentum. In latera enim si decumbat periculum est ne ossa mollia adhuc, & laxioribus vinculis nexa sub reliquo corpore extorqueantur, ac gibbosus evadat. At cum jam dētire incipit, simulq; solidiori vesci cibo, quo tempore ossium compago solidescit, tunc sensim nunc in hoc, nunc in illud latus decumbere assuescat. In cunis verò dum jacet, supra caput vimineum arcum, aut aliam materiam pannis velatam, aut exiguum conopæum subtendere oportet, quæ vagos & incertos puerilium oculorum motus contineat, stabiliat & dirigat, ne aut visus adhuc debilis defatigetur, aut puer anxius in hanc & illam partem oculis lumen quærat quippe sic, si in unam solum partem pertinaciter diu oculos cōtorserit, luscus evadet, vel oculis tremulis & assiduè nictantibus, si in multas & varias partes oculos vibret: Frequens enim contorsio vibratorum oculorum in naturam abit, & habitum contrahit: Idcircò cunabula in plerisq; locis viminea parantur ad hanc formam. Subinde lusca nutrice, solet etiam alumnus luscus evadere. Nam ut ubiq; corpore ita oculis humidus & mollis infans est, qui con-

Decubitus.

Cunabula qualia.

tinuo inspectu facilè contrahit illam inspiciendi consuetudinem, quam postea mutare nequit, roboratis jam musculis duobus, qui ad hirquos, hoc est, majorem & minorem angulum oculos adducunt, qui motum antagonistarum musculorum facilè vincunt. Sic pueri scævolæ evadunt, dum inertia dextram manum languere sinunt, sinistram usu roborant, nec inficiamur parentum hæreditario vitio id sæpè fieri, utcunque tamen contingat emendatur ligatione sinistræ manus. Porrò initio infantulo bis in die aut ad summum ter papilla exhibeatur, quoad expeditius & alacrius sugat. *Scævola.*

Quamdiu lactandus puer, & quæ ratio paranda pulticula.

CAP. XXIX.

LActe vescuntur infantes octodecim mensibus, alij viginti, communiter autem abundè fuerit biennio lacte enutriri, inde ad cibos solidiores transgredi, tunc enim ferè omnes dentibus instructi sunt, ac videtur natura solidius alimentum expetere, ideoq; tunc temporis cibo communiter delectantur infantes, oblatoque vescuntur avidius. Exertorum igitur dentium terminus, oblationis initium esto, qui tamen omnibus idem non est, nam aliis tardius, aliis temporius exeruntur, non in alium finem nisi ad mandendum, antea verò si solidiori utantur infantes alimento, multis à cruditatibus morbis fiunt obnoxij, quia infirmus eorum adhuc ventriculus debita caret ciborum præparatione, quæ in ore fit, qua nec viri citra noxam carere possunt: Itaque biennio transacto, dentibus proruptis, & puero appetente, solidiori cibo incipiat vesci, sine quo appetitu, etiamsi dentes & anni adsint, ablactandus non erit, nam quæ citra appetitum ingeruntur, ne viris quidem proficua sunt: Subinde si imbecillus sit, & tenera ac debili valetudine, ablactari non debet. At ubi tandem ablactandi tempus fuerit, nutrix illum ad papillam rarius admittat, quo sensim dissuescat, tunc amaris acribusvè oblinatur papilla aloë, absynthio, synapi & similibus, ab eorum tamen immodico usu cavendum, ne labia & gingivæ inflammentur, quod interdum fit; Vidimus etiam quosdam, qui melle potius ac dulcibus, mammillis admotis, quam amaris ablactati fuerunt. Cæterum interim dum lactatur pulticula concinnetur, quæ viribus & consistentia lacti non sit dissimilis, nec coctu aut distributione difficilis, qualis est quæ paratur ex frumentacea farina, quæ reposita in fictili olla nova prius fuerit, ac in clibanum immissa, ibiq; tantisper relicta, donec panis, qui unà immissus fuerit coctus extrahatur, sic enim viscideitatem deponit, & minimè cruda est, probatur tamen magis quæ conficitur ex medulla albissimi panis tyroneste probè scosinati, ac deinde aqua cocti, superaddito oleo vel butyro, pulvisculo anisi, & saccharo in æstate, melle in hyeme, quæ coquitur ad aquæ consumptionem: Sufficienter autem coctam esse cognoscitur cum oleum vel butyrum supernatare videtur, atque hæc per Hispaniam totam est in usu. Septentrionales cerevisia utuntur, quæ leviter bullierit cum panis frustulis, butyro & saccharo, vocant (warm Bier) qua sanè pulticula pueri bene nutriuntur, obesi evadunt & rubicundi. At quæ ex cruda paratur farina obstructiones gignit, tormina, vermes & calculum: Quamdiu verò lac nutrici abundat, utilius fuerit eo solo infantem nutrire, imò multi visuntur, qui lacte contenti pulticulam respuunt, nec ante trimestre admittuut. Et è converso alij, qui post semestre non pultibus solum, sed solidioribus etiam cibis vescuntur, Imò Belgæ mulieres communiter per annum duntaxat lactant infantes, plures etiam per novem menses.

Ablactandi ratio.

Pulticula.

Belgarum mos in lactandis infantulis.

De morbis qui recenter natis contingere solent.

CAP. XXX.

Scabies. QVi capite & toto corpore scabiosi sunt infantes, qui multam ore & naribus pituitam fundunt, qui alvo abunde dejiciunt, nisi id ex abundantia alimenti proficiscatur, sani & validi futuri sunt, ideoque iis nihil adhibendum. *Repletio.* Verum si id ex nutrimenti copia proveniat, cujus rei notæ sunt, quod somniculosior statim & segnior evadit, venter intumescit, inflaturque suspiria hypochondriis distentis trahit, urinæ sint aquosiores, quod malum Hispanæ vocant (ahito) Germanæ (Hertzspan) nihil exhibere oportet, donec cibos prius ingestos consumserit; tunc verò pulticula paranda ex recenti butyro, sacharo & pulvere sesamino, aut pæoniæ; quod si unà alvus sit suppressa suppositorium adhibeatur ex melle, per os verò assumat syrupum ex pluribus infus. *Alvus suppressa.* viol. aut pauxillum mannæ; Venter perungatur oleo amygdalarum dulcium, aut super umbilicum hoc cataplasma apponatur, quod recipit aloës ℥ i. Ellebori albi & nigri an. g. xv. cum felle bubulo incorporentur, ac super gossypium magnitudinis volæ manus umbilico applicetur calidum, quod etiam vermes necat. Aut ℞ fermenti ℥ ii, olei rosacei ℥ i, vitellos ovorum numero 2. probè omnia misceantur, & cum lana aut gossypio pars una umbilico, altera dorso è regione ventriculi applicetur, mirificum esse scio contra hasce repletiones, & etiam bimulis tutò applicari. Contingunt etiam pueris *Tormina.* clamosa tormina ex cruditate, his medendum imposita ventri lana succida oleo camæmali calido imbuta, & lingat infantulus superius scriptam pulticulam.

At ejulantes pueri quatuor placantur modis, papilla exhibita, agitatione *Eiulatio.* in cunis, cantilenis, & linteaminum mutatione. Non sunt tamen vehementius agitandi ne lac recenter suctum corrumpatur, neque quavis alia ratione volubiliter concutiendi, aut curru vehendi, quia ex evectione periclitantur multi ob prædictam causam, quin etiam à violenta concussione aut casu, sæpe mu- *Muti.* ti evadunt, quod cognoscitur, si, qui antea ad ea quæ dicebantur moveri solebant, quasi audirent, ab externa voce aut sono non amplius afficiuntur, qua quidem ratione muti à casu distinguuntur à mutis à natura. Cæterum à cla- *Admonitio.* more pueri in totum arcendi non sunt, nam sic pulmones & pectus dilatantur magis, calor nativus fit vegetior, cerebrum, nares, oculi, & os fusis lachrymis expurgantur, non tamen diutius aut contentiosius clamare sinantur, ne ramex intestini in scrotum decidentis fiat quæ enterocili dicitur, aut ipsius omenti *Tumores inguinum.* quæ vocatur epiplocili: quod si ex ploratu circa inguinum partes interiores tumores fiant aut tale quippiam, curatur appositione cataplasmatis ex semine ameos & luteo ovi, aut ex farina lupinorum vino macerata cum myrrha, aut ℞ aluminis ʒ x. gallarum ʒ v. cum vino rubeo coquantur ad spissitu- *Vermes.* dinem, & applicetur. Vermes in infantium intestinis ante solidioris cibi usum raro enascuntur. Si tamen nasci contingat exhibeantur ʒ iij lapidis bezoartici, aut cornu cervi usti, vel ʒ ii confectionis smaragdinæ, ne de jhacinto in uncia aquæ Portulacæ vel tantillum aloës, sive rhabarbari in cocleari lactis nutricis podex verò inungatur lacte & melle; & nutrix caveat à cibis, qui facilè corrumpuntur.

Frænum. Inspiciendum præterea est num lingua pueri inferiori maxillæ adhæreat interventu adstrictioris pelliculæ quod vitium frænum appellatur, & virili

etiam

etiam glandi contingere solet, Latinis in lingua ligatio dicitur, Græcis ancinoglosson, Neotericis filum seu ligamentum, ac recenter natis si arctus sit nó solum loquelam impedit, verum etiam suctum. Curatur à principio incisione aut lanceola aut ungue acutiori seu nummi alicujus acie, cavendo tamen à venis ac musculis ibi latitantibus, postea mellis rosacei adhibitione, securius tamen fuerit diffuere quam repentè præscindere.

Porrò ex acrimonia urinæ vel sudoris ulcera fiunt, seu fissuræ inter coxas & sub axillis ac in aliis juncturis à parte interiori, vel in collo, quæ facile curantur unguento ex æquis portionibus cerussæ & olei rosar. aut alio concinnato ex albo lithargyrij ac de tucia. Phlogosis verò seu rubedo partium quæ ab eadem causa fit solo lactis aut ptisanæ cremoris illitu sanatur. *Vlcera seu fissura.* *Rubedo.*

Sed & alia ulcera rubea vel livida quæ per totum infantis corpusculum paulò post quam in lucem veniunt, interdum visuntur, contracta ex matris calore aut nutrimentó calido. Foveantur decocto rosar. myrthi fumariæ & tamarisci, deinde curentur præfatis nuper unguentis, & lac maternum corrigatur. Contra pustulas & ulcuscula oris, quæ aphthæ dicuntur, & ex acrimonia lactis contrahuntur, valet succus mori austeri, lactucæ, solatri, vel portulacæ cum pauxillo myrrhæ, & corticis thuris, vel cum sumach & alumine, quorum tamen nihil deglutiat infans, sed cum peniculo intincto partes tangantur, addito interdum melle rosar. *Vlcera alia.* *Vlcera oris.*

Terrifica insomnia ex abundantia alimenti proveniunt. Curantur attenuatione lactis, nec statim à cibo in cunis reponantur, sed exhibeatur lingendum tantillum syrupi viol. mellis virginij, aut electuarij diamusci, confectionis liberantis, plirisarcoticon, aut theriacæ smaragdinæ, & fronti applicetur oleum violar, cum aqua lactucæ & croco, naribus instilletur oleum violar, cum pauco aceto. *Insomnia terrifica.*

Eodem planè modo curatur illud aliud malum, quod mater puerorum vulgò dicitur, simile epilepsiæ & fit ex cruditate & imperfecta concoctione cum plus lactis infans assumit, quam possit concoquere. Cognoscitur ex frequenti inter dormiendum ploratu, vigilia, calore ac fœtente halitu, unde multi vermes subesse autumant, cui malo occurritur, si præter ea, quæ diximus, emendetur etiam nutricis lac. Item contra epilepsiam collo appendenda radix pæoniæ, & corallum rubeum: In nares instillandum oleum de castoreo aut de costo: Per os exhibenda pulticula ex butyro recenti, melle virgineo, pulvere radicis pæoniæ & coralli; vel tantillum confectionis smaragdinæ aut diamusci, aut electuarij plirisarcotici, vel g. v. lapidis Bezoartici orientalis cum aqua pæoniæ, aut ʒ ß coaguli leporis cum mulsa, quo die lac non sugat. *Mater puerorum.* *Epilepsia.*

Sedis procidentiam curat fomentum ex decocto myrthi, rof. rub. cornu cervini, aluminis, balaustiarum, nucum cupressi, gallarum, tapsi barbati. Pro tremore artuum tota spina dorsi inungatur linimento, quod recipit olei nardini ℥ i ß, olei rosar. ℥ ß misce. Pro difficultate mingendi, inguina & venter liniantur juxta ignem oleo lumbricorum & amygdalar. dulcium. Debilia membra roborat ablutio ex lotura vasis in quo panis fuerat pistus, aut ex decoctione rosar. masticis fœnugræci, valerianæ, menrastri ac similium. *Ani procidentia.* *Artuum tremor.* *Difficultas mingendi.* *Artuum debilitas.*

Quoniam tamen hic non instituimus singulos puerorum morbos fusius percurrere, his duntaxat præmonstratis, adversus vitia recenter natis obvenientia, quorum ad nutricem curatio pertinere videtur, de reliquis Deo benè juvante, tractationem seorsim cogitamus.

INDEX DUBIORUM QVÆ SECVNDA PARTE CONTINENTUR.

LIBRO PRIMO.

LIBRO SECUNDO.

LIBRO TERTIO.

LIBRO QVARTO.

INDEX

INDEX EORUM QVÆ NOTABILIORA CONTINENTUR IN HAC SECUNDA PARTE.

Cam-

INDEX.

Clavus

INDEX.

D.

Diuretica

INDEX.

E.

Facultas

Pag. Lin.

E.

Pag. Lin.

Fluxus

INDEX.

H.

Hirudi-

Lactuca

M.

Menſes

N.

O.

P.

Partus

INDEX.

Purgatio

INDEX.

Sanguinis

INDEX.

Siccio

INDEX.

Strangu.

T.

Vlceris

FINE

INDEX.

FINIS.